
THE
HIGAN

PLUTARCHI CHAERONENSIS

VARIA SCRIPTA

QUAE

MORALIA VULGO VOCANTUR

AD

OPTIMORUM LIBRORUM FIDEM

ACCURATE EDITA.

EDITIO STEREOTYPA C. TAUCHNITIANA.

TOMUS I.

NOVA IMPRESSIO

LIPSIAE
SUMPTIBUS OTTONIS HOLTZE.
1872.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΠΕΡΙ ΠΑΙΔΩΝ ΑΓΩΓΗΣ.

Τί τις ἂν ἔχοι εἰπεῖν περὶ τῆς τῶν ἐλευθέρων παίδων ἀγωγῆς, καὶ τίνι χρώμενοι σπουδαῖοι ἂν τοῖς τρόποις ἀποβαῖεν, φέρε σκεψώμεθα.

II. Βέλτιον δ' ἴσως ἀπὸ τῆς γενέσεως ἄρξασθαι πρῶτον. Τοῖς τοίνυν ἐπιθυμοῦσιν ἐνδόξων τέκνων γενέσθαι πατράσιν, ὑποθείμην ἂν ἔγωγε μὴ ταῖς τυχούσαις γυναιξὶ συνοικεῖν· λέγω δὲ, οἷον ἑταίραις, ἢ παλλακαῖς. Τοῖς γὰρ μητρόθεν ἢ πατρόθεν οὐκ εὖ γεγονόσιν ἀνεξάλειπτα παρακολουθεῖ τὰ τῆς δυσγενείας ὀνείδη παρὰ πάντα τὸν βίον, καὶ πρόχειρα τοῖς ἐλέγχειν καὶ λοιδορεῖσθαι βουλομένοις. Καὶ σοφὸς ἦν ἄρα ὁ ποιητής, ὅς φησιν,

Ὅταν δὲ κρηπὶς μὴ καταβληθῇ γένους
Ὀρθῶς, ἀνάγκη δυστυχεῖν τοὺς ἐκγόνους.

Καλὸς οὖν παῤῥησίας θησαυρὸς εὐγένεια, ἧς δὴ πλεῖστον λόγον ποιητέον τοῖς νομίμου παιδοποιΐας γλιχομένοις. Καὶ μὲν δὴ καὶ τὰ φρονήματα τῶν ὑπο-

κον καὶ κίβδηλον ἐχόντων τὸ γένος, σφάλλεσθαι
ταπεινοῦσθαι πέφυκε. Καὶ μάλα ὀρθῶς ὁ λέ-
ν ποιητής φησι,

Δουλοῖ γὰρ ἄνδρα, κἂν θρασύσπλαγχνός τις ᾖ,
Ὅταν συνειδῇ πατρὸς ἢ μητρὸς κακά.

ωπερ ἀμέλει τοὐναντίον μεγαλαυχίας ἐμπίπλανται
φρυάγματος οἱ γονέων διασήμων. Διόφαντον
ὴν τὸν Θεμιστοκλέους πολλάκις λέγουσι φάναι καὶ
ὺς πολλούς, ὡς, ὅ τι ἂν αὐτὸς βούληται, τοῦτο
τῷ δήμῳ συνδοκεῖ τῷ τῶν Ἀθηναίων· ἃ μὲν
αὐτὸς ἐθέλει, καὶ ἡ μήτηρ· ἃ δ' ἂν μήτηρ, καὶ
μιστοκλῆς· ἃ δ' ἂν Θεμιστοκλῆς, καὶ πάντες Ἀ-
ναῖοι. Πάνυ δὲ ἄξιον ἐπαινεῖν καὶ Λακεδαιμο-
υς τῆς μεγαλοφροσύνης· οἵτινες Ἀρχίδαμον τὸν
σιλέα ἑαυτῶν ἐζημίωσαν χρήμασιν, ὅτι μικρὰν
εθος γυναῖκα γάμῳ λαβεῖν ὑπέμεινεν, ὑπειπό
, ὡς οὐ βασιλέας, ἀλλὰ βασιλίσκους παρασχε
τοῖς διανοοῖτο.

III. Ἐχόμενον δ' ἂν εἴη τούτων εἰπεῖν,
δὲ τοῖς πρὸ ἡμῶν παρεωρᾶτο· ποῖον; ὅτ
κα παιδοποιΐας πλησιάζοντας ταῖς γυναιξ
ταράπαν ἀοίνους, ἢ μετρίως γοῦν οἰν
μεῖσθαι προσήκει τὸν συνουσιασμόν.
ρ καὶ μεθυστικοὶ γίνεσθαι φιλοῦσιν, ὧ
χὴν τῆς σπορᾶς οἱ πατέρες ἐν μέθῃ π
γωσιν. Ἧ καὶ Διογένης μειράκιον ἐκσ
ὶ παραφρονοῦν, Νεανίσκε, ἔφησεν,
θύων ἔσπειρε. Καὶ περὶ μὲν τῆς γ
εἰρήσθω μοι. Περὶ δὲ τῆς ἀγωγῆς

IV. *Καθόλου μὲν εἰπεῖν, ὃ κατὰ τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν λέγειν εἰώθαμεν, ταὐτὸν καὶ κατὰ τῆς ἀρετῆς φατέον ἐστίν· ὡς εἰς τὴν παντελῆ δικαιοπραγίαν τρία δεῖ συνδραμεῖν, φύσιν, καὶ λόγον, καὶ ἔθος. Καλῶ δὲ λόγον μὲν, τὴν μάθησιν· ἔθος δὲ, τὴν ἄσκησιν. Εἰσὶ δὲ αἱ μὲν ἀρχαὶ, τῆς μαθήσεως· αἱ δὲ χρήσεις, τῆς μελέτης· αἱ δ' ἀκρότητες, πάντων. Καθ' ὃ δ' ἂν λειφθῇ τούτων, κατὰ τοῦτ' ἀνάγκη χωλὴν γίνεσθαι τὴν ἀρετήν. Ἡ μὲν γὰρ φύσις ἄνευ μαθήσεως τυφλόν· ἡ δὲ μάθησις δίχα φύσεως ἐλλιπές· ἡ δὲ ἄσκησις χωρὶς ἀμφοῖν ἀτελές. Ὥσπερ δὲ ἐπὶ τῆς γεωργίας πρῶτον μὲν ἀγαθὴν ὑπάρξαι δεῖ τὴν γῆν, εἶτα δὲ φυτουργὸν ἐπιστήμονα, εἶτα τὰ σπέρματα σπουδαῖα· τὸν αὐτὸν τρόπον γῇ μὲν ἔοικεν ἡ φύσις, γεωργῷ δὲ ὁ παιδεύων, σπέρματι δὲ αἱ τῶν λόγων ὑποθῆκαι, καὶ τὰ παραγγέλματα. Ταῦτα πάντα διατεινάμενος εἴποιμι ὅτι συνῆλθε καὶ συνέπνευσεν εἰς τὰς τῶν παρ' ἅπασιν ᾀδομένων ψυχὰς, Πυθαγόρου καὶ Σωκράτους καὶ Πλάτωνος, καὶ τῶν ὅσοι δόξης ἀειμνήστου τετυχήκασιν. Εὐδαίμων μὲν οὖν καὶ θεοφιλὴς, εἴ τῳ ταῦτα πάντα θεῶν τις ἀπέδωκεν. Εἰ δέ τις οἴεται, τοὺς οὐκ εὖ πεφυκότας μαθήσεως καὶ μελέτης τυχόντας ὀρθῆς πρὸς ἀρετὴν οὐκ ἂν τὴν τῆς φύσεως ἐλάττωσιν εἰς τοὐνδεχόμενον ἀναδραμεῖν, ἴστω πολλοῦ, μᾶλλον δὲ τοῦ παντὸς διαμαρτάνων. Φύσεως μὲν γὰρ ἀρετὴν διαφθείρει ῥᾳθυμία, φαυλότητα δὲ ἐπανορθοῖ διδαχή· καὶ τὰ μὲν ῥᾴδια τοὺς ἀμελοῦντας φεύγει, τὰ δὲ χαλεπὰ ταῖς ἐπιμελείαις ἁλίσκεται*

Καταμάθοις δ' ἂν, ὡς ἀνύσιμον πρᾶγμα καὶ τελεσιουργὸν ἐπιμέλεια καὶ πόνος ἐστὶν, ἐπὶ πολλὰ τῶν γιγνομένων ἐπιβλέψας. Σταγόνες μὲν γὰρ ὕδατος πέτρας κοιλαίνουσι· σίδηρος δὲ καὶ χαλκὸς ταῖς ἐπαφαῖς τῶν χειρῶν ἐκτρίβονται· οἱ δ' ἁρμάτειοι τροχοὶ πόνῳ καμφθέντες οὐδ' ἄν, εἴ τι γένοιτο, τὴν ἐξ ἀρχῆς δύναιντο ἀναλαβεῖν εὐθυωρίαν· τάς γε μὴν καμπύλας τῶν ὑποκριτῶν βακτηρίας ἀπευθύνειν, ἀμήχανον· ἀλλὰ τὸ παρὰ φύσιν τῷ πόνῳ τῶν κατὰ φύσιν ἐγένετο κρεῖττον. Καὶ μόνα ἆρα ταῦτα τὴν ἐπιμελείας ἰσχὺν διαδείκνυσιν; Οὐκ· ἀλλὰ καὶ μυρία ἐπὶ μυρίοις. Ἀγαθὴ γῆ πέφυκεν; ἀλλ' ἀμεληθεῖσα χερσεύεται, καὶ ὅσῳ τῇ φύσει βελτίων ἐστὶ, τοσούτῳ μᾶλλον, ἐξαργηθεῖσα, δι' ἀμέλειαν ἐξαπόλλυται. Ἀλλ' ἔστι τις ἀπόκροτος καὶ τραχυτέρα τ[...] δέοντος; ἀλλὰ γεωργηθεῖσα παραυτίκα γενναί[...] [κ]αρποὺς ἐξήνεγκε. Ποῖα δὲ δένδρα οὐκ, ὀλιγ[...]θέντα μὲν, στρεβλὰ φύεται καὶ ἄκαρπα καθίσ[...] τυχόντα δὲ ὀρθῆς παιδαγωγίας, ἔγκαρπα γ[...] καὶ τελεσφόρα; Ποία δὲ σώματος ἰσχὺς ο[...] βλοῦται καὶ καταφθίνει, δι' ἀμέλειαν καὶ [...] καὶ καχεξίαν; τίς δ' ἀσθενὴς φύσις οὐ τ[...]σαμένοις καὶ καταθλήσασι πλεῖστον εἰς [...]δωκε; Τίνες δ' ἵπποι καλῶς πωλοδαμν[...] εὐπειθεῖς ἐγένοντο τοῖς ἀναβάταις; τ[...]μαστοι μείναντες, οὐ σκληραύχενες [...] ἀπέβησαν; Καὶ τί δεῖ τἄλλα θαυμά[...] τῶν θηρίων τῶν ἀγριωτάτων δρῶμε[ν] θασσευόμενα καὶ χειροήθη γιγνό[...]

Εὖ δὲ καὶ ὁ Θετταλὸς, ἐρωτηθεὶς, τίνες εἰσὶν οἱ ἠπιώτατοι Θετταλῶν, ἔφη, Οἱ παυόμενοι πολεμεῖν. Καὶ τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν; καὶ γὰρ τὸ ἦθός ἐστι πολυχρόνιον· καὶ τὰς ἠθικὰς ἀρετὰς ἐθικὰς ἄν τις λέγῃ, οὐκ ἄν τι πλημμελεῖν δόξειεν. Ἑνὶ δὲ περὶ τούτων ἔτι παραδείγματι χρησάμενος, ἀπαλλάξομαι τοῦ ἔτι περὶ αὐτῶν μηκύνειν. Λυκοῦργος γὰρ ὁ τῶν Λακεδαιμονίων νομοθέτης δύο σκύλακας τῶν αὐτῶν γονέων λαβὼν, οὐδὲν ὁμοίως ἀλλήλοις ἤγαγεν· ἀλλα τὸν μὲν ἀπέφηνε λίχνον καὶ σινάμορον, τὸν δὲ ἐξιχνεύειν καὶ θηρᾷν δυνατόν· εἶτά ποτε τῶν Λακεδαιμονίων εἰς ταὐτὸ συνειλεγμένων, Μεγάλη τοι ῥοπὴ πρὸς ἀρετῆς κύησίν ἐστιν, ἄνδρες, ἔφησε, Λακεδαιμόνιοι, καὶ ἔθη, καὶ παιδεῖαι, καὶ διδασκαλίαι, καὶ βίων ἀγωγαὶ, καὶ ἐγὼ ταῦτα ὑμῖν αὐτίκα δὴ μάλα ποιήσω φανερά· εἶτα προσαγαγὼν τοὺς δύο σκύλακας διαφῆκε, καταθεὶς εἰς μέσον λοπάδα καὶ λαγωὸν κατευθὺ τῶν σκυλάκων· καὶ ὁ μὲν ἐπὶ τὸν λαγωὸν ἤϊξεν· ὁ δὲ ἐπὶ τὴν λοπάδα ὥρμησε. Τῶν δὲ Λακεδαιμονίων οὐδέπω συμβαλεῖν ἐχόντων, τί ποτε αὐτῷ τοῦτο δύναται, καὶ τί βουλόμενος τοὺς σκύλακας ἐπεδείκνυεν, Οὗτοι γονέων, ἔφη, τῶν αὐτῶν ἀμφότεροι, διαφόρου δὲ τυχόντες ἀγωγῆς, ὁ μὲν λίχνος, ὁ δὲ θηρευτὴς ἀποβέβηκε. Καὶ περὶ μὲν ἐθῶν καὶ βίων ἀρκείτω ταῦτα.

V. Περὶ δὲ τροφῆς ἐχόμενον ἂν εἴη λέγειν. Δεῖ δὲ, ὡς ἐγὼ ἂν φαίην, αὐτὰς τὰς μητέρας τὰ τέκνα τρέφειν, καὶ τούτοις ὑπέχειν τοὺς μαστούς. Συμπα-
... ἐπιμε-

λείας, ὡς ἂν ἔνδοθεν, καὶ, τὸ δὴ λεγόμενον, ἐξ χων ἁπαλῶν ἀγαπῶσαι τὰ τέκνα. Αἱ τίτθαι δ αἱ τροφοὶ τὴν εὔνοιαν ὑποβολιμαίαν καὶ παρέγ πτον ἔχουσιν, ἅτε μισθοῦ φιλοῦσαι. Δηλοῖ δὲ ἡ φύσις, ὅτι δεῖ τὰς μητέρας, ἃ γεγεννήκασιν, τὰς τιτθεύειν καὶ τρέφειν. Διὰ γὰρ τοῦτο π ζώῳ τεκόντι τὴν ἐκ τοῦ γάλακτος τροφὴν ἐχορ σεν. Σοφὸν δὲ ἄρα καὶ ἡ πρόνοια διττοὺς ἐνέ ταῖς γυναιξὶ τοὺς μαστοὺς, ἵνα, καὶ εἰ δίδυμι κοιεν, διττὰς ἔχοιεν τὰς τῆς τροφῆς πηγάς. Χ δὲ τούτων εὐνούστεραι τοῖς τέκνοις γίγνοιντ καὶ φιλητικώτεραι. Καὶ μὰ Δί' οὐκ ἀπεικότως συντροφία γὰρ ὥσπερ ἐπιτόνιόν ἐστι τῆς εὐν Καὶ γὰρ τὰ θηρία τῶν συντρεφομένων ἀποσπώμ ταῦτα ποθοῦντα φαίνεται. Μάλιστα μὲν οὖν, ὦ ἔφην, αὐτὰς πειρατέον τὰ τέκνα τρέφειν τὰς ας· εἰ δ' ἄρ' ἀδυνάτως ἔχοιεν, ἢ διὰ σώμα σθένειαν, γένοιτο γὰρ ἄν τι καὶ τοιοῦτον, ἑτέρων τέκνων σπεύδουσαι γένεσιν· ἀλλὰ τό θας καὶ τροφοὺς, οὐ τὰς τυχούσας, ἀλλ' ι λιστα σπουδαίας δοκιμαστέον ἐστί. Π τοῖς ἤθεσιν· Ἑλληνίδας. Ὥσπερ γὰρ τι σώματος εὐθὺς ἀπὸ γενέσεως πλάττειν ἀναγκαῖόν ἐστιν, ἵνα ταῦτα ὀρθὰ καὶ ται· τὸν αὐτὸν τρόπον ἐξ ἀρχῆς τὰ τί ῥυθμίζειν προσήκει. Εὔπλαστον γὰρ ι της, καὶ ταῖς τούτων ψυχαῖς ἁπαλαῖς ματα ἐντήκεται· πᾶν δὲ τὸ σκληρὸν λάττεται. Καθάπερ γὰρ σφραγῖδες τ

απομάττονται κηροῖς· οὕτως αἱ μαθήσεις ταῖς τῶν ἔτι παιδίων ψυχαῖς ἐναποτυποῦνται. Καί μοι δοκεῖ Πλάτων ὁ δαιμόνιος ἐμμελῶς παραινεῖν ταῖς τίτθαις, μὴ τοὺς τυχόντας μύθους τοῖς παιδίοις λέγειν, ἵνα μὴ τὰς τούτων ψυχὰς ἐξ ἀρχῆς ἀνοίας καὶ διαφθορᾶς ἀναπίμπλασθαι συμβαίνῃ. Κινδυνεύει δὲ καὶ Φωκυλίδης ὁ ποιητὴς καλῶς παραινεῖν, λέγων,

Παῖδ' ἔτ' ἐόντα χρεὼν δὴ καλὰ διδασκέμεν ἔργα.

VI. Οὐ τοίνυν οὐδὲ τοῦτο παραλιπεῖν ἄξιόν ἐστιν, ὅτι καὶ τὰ παιδία τὰ μέλλοντα τοῖς τροφίμοις ὑπηρετεῖν, καὶ τούτοις σύντροφα γίνεσθαι, ζητητέον, πρώτιστα μὲν, σπουδαῖα τοὺς τρόπους· ἔτι μέν τοι Ἑλληνικὰ καὶ περίτρανα λαλεῖν, ἵνα μὴ, συναναχρωννύμενοι βαρβάροις καὶ τὸ ἦθος μοχθηροῖς, ἀποφέρωνταί τι τῆς ἐκείνων φαυλότητος. Καὶ οἱ παροιμιαζόμενοι δέ φασιν, οὐκ ἄπο τρόπου λέγοντες, ὅτι, ἂν χωλῷ παροικήσῃς, ὑποσκάζειν μαθήσῃ.

VII. Ἐπειδὰν τοίνυν ἡλικίαν λάβωσιν ὑπὸ παιδαγωγοῖς τετάχθαι, ἐνταῦθα δὴ πολλὴν ἐπιμέλειαν ἑκτέον ἐστὶ τῆς τούτων καταστάσεως, ὡς μὴ λάθωσιν ἀνδραπόδοις ἢ βαρβάροις ἢ παλιμβόλοις τὰ τέκνα παραδόντες. Ἐπεὶ νῦν γε τὸ γινόμενον πολλοῖς ὑπερκαταγέλαστόν ἐστι. Τῶν γὰρ δούλων τῶν σπουδαίων τοὺς μὲν γεωργοὺς ἀποδεικνύουσι, τοὺς δὲ ναυκλήρους, τοὺς δὲ ἐμπόρους, τοὺς δὲ οἰκονόμους, τοὺς δὲ δανειστάς· ὅ τι δ' ἂν εὕρωσιν ἀνδράποδον οἰνόληπτον καὶ λίχνον, πρὸς πᾶσαν πραγματείαν ἄχρηστον, τούτῳ φέροντες ὑποβάλλουσι τοὺς υἱούς. Δεῖ δὲ τὸν σπουδαῖον παιδαγωγὸν τοιοῦτον εἶναι

οἱ νόμιμοι τῶν διδασκάλων ἐπιμελεῖς τὰς ὑποθήκ
καὶ παραινέσεις παραπηγνύουσι τοῖς νέοις, ἵν' ὀ
θὰ τούτων βλαστάνοι τὰ ἤθη. Νῦν δέ τις καὶ κ
ταπτύσειε τῶν πατέρων ἐνίων, οἵ τινες, πρὶν δο
μάσαι τοὺς μέλλοντας διδάσκειν, δι' ἄγνοιαν, ἔσ
ὅτε καὶ δι' ἀπειρίαν, ἀνθρώποις ἀδοκίμοις καὶ π
ρασήμοις ἐγχειρίζουσι τοὺς παῖδας. Καὶ οὐ
τοῦτό ἐστι καταγέλαστον, εἰ καὶ δι' ἀπειρίαν αὐ
πράττουσιν· ἐκεῖνο δὲ ἐσχάτως ἄτοπον· τὸ ποῖο
ἐνίοτε γὰρ εἰδότες, αἰσθομένων μᾶλλον αὐτοῖς το
το λεγόντων, τὴν ἐνίων τῶν παιδευτῶν ἀπειρίαν ἅ
αὶ μοχθηρίαν, ὅμως τούτοις ἐπιτρέπουσι τοὺς παῖδε
οἱ μὲν ταῖς τῶν ἀρεσκομένων ἡττώμενοι κολακείαι
ἰσὶ δὲ οἱ δεομένοις χαριζόμενοι φίλοις· παρόμοι
τοιοῦντες, ὥσπερ ἂν εἴ τις τῷ σώματι κάμνων, τ
σὺν ἐπιστήμῃ δυνηθέντα ἂν σῶσαι παραλιπὼν, φ
ῳ χαριζόμενος, τὸν δι' ἀπειρίαν ἀπολέσοντα
αὐτὸν προέλοιτο· ἢ ναύκληρον τὸν ἄριστον ἀφ
τὸν χείριστον δοκιμάσειε, φίλου δεηθέντος. Ζεῦ
θεοὶ πάντες, πατήρ τις καλούμενος, πλείω λ
τῆς τῶν δεομένων ποιεῖται χάριτος ἢ τῆς τῶν τ

παιδεύσεως; Εἶτ' οὐκ εἰκότα πολλάκις ὁ Κράτης ἐκεῖνος ὁ παλαιὸς ἔλεγεν, ὅτι, εἴπερ ἄρα δυνατὸν ἦν, ἀναβάντα ἐπὶ τὸ μετεωρότατον τῆς πόλεως ἀνακραγεῖν μέρος, Ὦ ἄνθρωποι, ποῖ φέρεσθε, οἵτινες χρημάτων μὲν κτήσεως πέρι πᾶσαν ποιεῖσθε σπουδὴν, τῶν δ' υἱέων, οἷς ταῦτα καταλείψετε, μικρὰ φροντίζετε; Τούτοις δ' ἂν ἔγωγε προσθείην, ὅτι οἱ τοιοῦτοι πατέρες παραπλήσιον ποιοῦσιν, οἷον εἴ τις τοῦ μὲν ὑποδήματος φροντίζοι, τοῦ δὲ ποδὸς ὀλιγώρως ἔχοι. Πολλοὶ δὲ εἰς τοσοῦτον τῶν πατέρων προβαίνουσι φιλαργυρίας ἅμα καὶ μισοτεκνίας, ὥσθ', ἵνα μὴ πλείονα μισθὸν τελέσειαν, ἀνθρώπους τοὺς μηδενὸς τιμίους αἱροῦνται τοῖς τέκνοις παιδευτὰς, εὔωνον ἀμαθίαν διώκοντες. Ἧι καὶ Ἀρίστιππος οὐκ ἀκόμψως, ἀλλὰ καὶ πάνυ ἀστείως ἀπέσκωψε τῷ λόγῳ πατέρα νοῦ καὶ φρενῶν κενόν. Ἐρωτήσαντος γάρ τινος αὐτὸν, πόσον αἰτοίη μισθὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ τέκνου παιδεύσεως, Χιλίας, ἔφη, δραχμάς. Τοῦ δὲ, Ἡράκλεις, εἰπόντος, ὡς ὑπέρπολυ τὸ αἴτημα· δύναμαι γὰρ ἀνδράποδον χιλίων πρίασθαι· Τοιγαροῦν (εἶπε) δύο ἕξεις ἀνδράποδα, καὶ τὸν υἱὸν, καὶ ὃν ἂν πρίῃ. Τὸ δ' ὅλον πῶς οὐκ ἄτοπον, τῇ μὲν δεξιᾷ συνεθίζειν τὰ παιδία δέχεσθαι τὰς τροφὰς, κἂν προτείνειε τὴν ἀριστερὰν, ἐπιτιμᾶν, μηδεμίαν δὲ ποιεῖσθαι πρόνοιαν τοῦ λόγων ἐπιδεξίων καὶ νομίμων ἀκούειν; Τί οὖν συμβαίνει τοῖς θαυμαστοῖς πατράσιν, ἐπειδὰν κακῶς μὲν θρέψωσι, κακῶς δὲ παιδεύσωσι τοὺς υἱεῖς, ἐγὼ φράσω· ὅταν γὰρ εἰς ἄνδρας ἐγγραφέντες, τοῦ μὲν ὑγιαίνοντος καὶ τεταγμένου

βίου καταφρονήσωσιν, ἐπὶ δὲ τὰς ἀτάκτους καὶ ἀνδραποδώδεις ἡδονὰς ἑαυτοὺς κρημνίσωσι, τότε δὴ μεταμέλονται τὴν τῶν τέκνων προδεδωκότες παιδείαν, ὅτε οὐδὲν ὄφελος, τοῖς ἐκείνων ἀδικήμασιν ἀδημονοῦντες. Οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν κόλακας καὶ παρασίτους ἀναλαμβάνουσιν, ἀνθρώπους ἀσήμους καὶ καταράτους, καὶ τῆς νεότητος ἀνατροπέας καὶ λυμεῶνας· οἱ δέ τινες ἑταίρας καὶ χαμαιτύπας μισθοῦνται, σοβαρὰς καὶ πολυτελεῖς· οἱ δὲ κατοψοφαγοῦσιν· οἱ δὲ εἰς κύβους καὶ κώμους ἐξοκέλλουσιν· ἤδη δέ τινες καὶ τῶν νεανικωτέρων ἅπτονται κακῶν, μοιχεύοντες καὶ κιττοφοροῦντες, καὶ μίαν ἡδονὴν θανάτου τιμώμενοι. Φιλοσόφῳ δὲ ὁμιλήσαντες οὗτοι, αὖ τοῖς ἴσοις πράγμασιν ἑαυτοὺς ἂν καταπειθεῖς παρέσχοντο· καὶ τό γε παράγγελμα τοῦ Διογένους ἔμαθ[ο]ν ἄν, ὃς φορτικῶς μὲν τοῖς ῥήμασιν, ἀληθῶς δὲ το[ῖς] πράγμασι παραινεῖ, καί φησιν, Εἴσελθε εἰς πο[ρ]νεῖόν που, ἵνα μάθῃς, ὅτι τῶν ἀναξίων τὰ τι[μία] οὐδὲν διαφέρει.

VIII. Συνελὼν τοίνυν ἐγώ φημι, καὶ χρησ[μῳδεῖν] γεῖν μᾶλλον ἢ παραινεῖν δόξαιμ' ἂν εἰκότως, πρῶτον καὶ μέσον καὶ τελευταῖον ἐν τούτοι[ς] ... λαιον ἀγωγὴ σπουδαία καὶ παιδεία νόμιμ[ος] ... καὶ ταῦτα φορὰ καὶ συνεργὰ πρὸς ἀρετὴν ... εὐδαιμονίαν φημί. Καὶ τὰ μὲν ἄλλα τ[ὰ] ... ἀνθρώπινα καὶ μικρά, καὶ οὐκ ἀξιοσπούδ[αστα] ... στηκεν. Εὐγένεια καλὸν μέν, ἀλλὰ προ[γόνων ἀγα]θόν. Πλοῦτος δὲ τίμιον μέν, ἀλλὰ τύ[χης κτῆμα] ... ἐπειδὴ τῶν μὲν ἐχόντων πολλάκις ἀφεί[λετο]

οὐκ ἐλπίσασι φέρουσα προσήνεγκε· καὶ ὁ πολὺς πλοῦτος σκοπὸς ἔκκειται τοῖς βουλομένοις βαλάντια τοξεύειν, κακούργοις οἰκέταις καὶ συκοφάνταις· καὶ τὸ μέγιστον, ὅτι καὶ τοῖς πονηροτάτοις μέτεστι. Δόξα γε μὴν σεμνὸν, ἀλλ' ἀβέβαιον. Κάλλος δὲ περιμάχητον μὲν, ἀλλ' ὀλιγοχρόνιον. Ὑγίεια δὲ τίμιον μὲν, ἀλλ' εὐμετάστατον. Ἰσχὺς δὲ ζηλωτὸν μὲν, ἀλλὰ νόσῳ εὐάλωτον καὶ γήρᾳ. Τὸ δὲ ὅλον, εἴ τις ἐπὶ τῇ τοῦ σώματος ῥώμῃ φρονεῖ, μαθέτω γνώμης διαμαρτάνων. Πόστον γάρ ἐστιν ἰσχὺς ἀνθρωπίνη τῆς τῶν ἄλλων ζώων δυνάμεως; λέγω δὲ, οἷον ἐλεφάντων καὶ ταύρων καὶ λεόντων. Παιδεία δὲ τῶν ἐν ἡμῖν μόνον ἐστὶν ἀθάνατον καὶ θεῖον. Καὶ δύο τὰ πάντων ἐστὶ κυριώτατα ἐν ἀνθρωπίνῃ φύσει, νοῦς καὶ λόγος. Καὶ ὁ μὲν νοῦς ἀρχικός ἐστι τοῦ λόγου· ὁ δὲ λόγος ὑπηρετικὸς τοῦ νοῦ· τύχῃ μὲν ἀνάλωτος, συκοφαντίᾳ δὲ ἀναφαίρετος, νόσῳ δ' ἀδιάφθορος, γήρᾳ δ' ἀλύμαντος. Μόνος γὰρ ὁ νοῦς παλαιούμενος ἀνηβᾷ· καὶ ὁ χρόνος τἄλλα πάντ' ἀφαιρῶν, τῷ γήρᾳ προστίθησι τὴν ἐπιστήμην. Ὅ γε μὴν πόλεμος χειμάῤῥου δίκην πάντα σύρων καὶ πάντα παραφέρων, μόνην οὐ δύναται παιδείαν παρελέσθαι. Καί μοι δοκεῖ Στίλπων ὁ Μεγαρεὺς φιλόσοφος ἀξιομνημόνευτον ποιῆσαι ἀπόκρισιν, ὅτε Δημήτριος ἐξανδραποδισάμενος τὴν πόλιν, εἰς ἔδαφος κατέβαλε, καὶ τὸν Στίλπωνα ἤρετο, μή τι ἀπολωλεκὼς εἴη· καὶ ὅς, Οὐ δῆτα, εἶπε, πόλεμος γὰρ οὐ λαφυραγωγεῖ ἀρετήν. Σύμφωνος δὲ καὶ συνῳδὸς καὶ ἡ Σωκράτους ἀπόκρισις ταύτῃ φαίνεται. Καὶ γὰρ οὗτος, ἐρωτή-

σαντος αὐτὸν, μοὶ δοκεῖ, Γοργίου, τὴν μεγάλου βασιλέως ὑπόληψιν, καὶ εἰ ... εὐδαίμονα εἶναι, Οὐκ οἶδα, ἔφησε, ... παιδείας ἔχει· ὡς τῆς εὐδαιμονίας ἐν ... τοῖς τυχηροῖς ἀγαθοῖς κειμένης.

IX. Ὥσπερ δὲ παραινῶ τῆς παιδεία ... μηδὲν ποιεῖσθαι προυργιαίτερον, οὕτω ... φημὶ δεῖν τῆς ἀδιαφθόρου καὶ ὑγιαινούσης ... τῶν δὲ πανηγυρικῶν λήρων ὡς ποῤῥωτάτω ... ἀπάγειν. Τὸ γὰρ τοῖς πολλοῖς ἀρέσκειν, τοῖς ... ἐστιν ἀπαρέσκειν. Μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λό... Εὐριπίδης, λέγων,

Ἐγὼ δ' ἄκομψος εἰς ὄχλον δοῦναι λόγον,
Εἰς ἥλικας δὲ κὠλίγους σοφώτερος.
— — — Οἱ δ' ἐν σοφοῖς
Φαῦλοι, παρ' ὄχλῳ μουσικώτεροι λέγειν.

Ὁρῶ δ' ἔγωγε τοὺς τοῖς συρφετώδεσιν ὄχλοις ἀ... στῶς καὶ κεχαρισμένως ἐπιτηδεύοντας λέγειν, ... τὸν βίον ὡς τὰ πολλὰ ἀσώτους καὶ φιληδόνους ἀ... βαίνοντας. Καὶ νὴ Δί' εἰκότως. Εἰ γὰρ ἄλλοις ἡ... νὰς παρασκευάζοντες ἀμελοῦσι τοῦ καλοῦ, σχολῇ ἂν τῆς ἰδίας ἡδυπαθείας καὶ τρυφῆς ὑπεράνω τὸ ... θὸν καὶ ὑγιὲς ποιήσαιντο, ἢ τὸ σῶφρον ἀντὶ τ... τερπνοῦ διώξαιεν. Πρὸς δὲ τούτοις, τί ἂν τοὺς πα... δας χρηστὸν ἕτερον διδάξαιμεν, καὶ τίσιν ἀγαθ... ἐπιφύεσθαι παραινέσαιμεν; καλὸν γάρ τοι, μηδ... εἰκῇ μήτε λέγειν μήτε πράττειν, καὶ κατὰ τὴν π... ροιμίαν, Χαλεπὰ τὰ καλά. Οἱ δ' αὐτοσχέδιοι τῶν ... γων πολλῆς εὐχερείας καὶ ῥᾳδιουργίας εἰσὶ πλή...

οὔθ᾽, ὅθεν ἀρκτέον, οὔθ᾽, ὅποι παυστέον ἐστὶν, εἰδότων. Χωρὶς δὲ τῶν ἄλλων πλημμελημάτων, οἳ ἂν ἐκ τοῦ παραχρῆμα λέγωσιν, εἰς ἀμετρίαν δεινὴν ἐμπίπτουσι καὶ πολυλογίαν. Σκέψις δ᾽ οὐκ ἐᾷ τῆς ἱκνουμένης συμμετρίας τὸν λόγον ἐμπίπτειν. Ὁ Περικλῆς, ὡς ἡμῖν ἀκούειν παραδέδοται, καλούμενος ὑπὸ τοῦ δήμου, πολλάκις οὐχ ὑπήκουσε, λέγων ἀσύντακτος εἶναι. Ὡσαύτως δὲ καὶ Δημοσθένης ζηλωτὴς τῆς τούτου πολιτείας γενόμενος, καλούντων αὐτὸν τῶν Ἀθηναίων σύμβουλον, ἀντέβαινεν, Οὐ συντέταγμαι, λέγων. Καὶ ταῦτα μὲν ἴσως ἀδέσποτός ἐστι καὶ πεπλασμένη παράδοσις. Ἐν δὲ τῷ κατὰ Μειδίου τὴν τῆς σκέψεως ὠφέλειαν ἐναργῶς παρίστησι. Φησὶ γοῦν, Ἐγὼ δ᾽ ἐσκέφθαι μὲν, ὦ Ἀθηναῖοι, φημὶ, κοὐκ ἂν ἀρνηθείην καταμεμελετηκέναι γε ὡς ἐνῆν μάλιστα ἐμοί· καὶ γὰρ ἂν ἄθλιος ἦν, εἰ τοιαῦτα παθὼν καὶ πάσχων ἠμέλουν, ὧν περὶ τούτων ἐρεῖν ἔμελλον. Τὸ δὲ δὴ παντάπασιν ἀποδοκιμάζειν τῶν λόγων τὴν ἑτοιμότητα, ἢ πάλιν αὖ ταύτην οὐκ ἐπ᾽ ἀξίοις ἀσκεῖν, οὐ φαίην ἂν ἔγωγε· ἀλλ᾽ ὡς ἐν φαρμάκου μοίρᾳ τοῦτο ποιητέον ἐστί. Μέχρι δὲ τῆς τῶν ἀνδρῶν ἡλικίας οὐδὲν ἐκ τοῦ παρατυχόντος ἀξιῶ λέγειν· ἀλλ᾽ ὅταν τις ῥιζώσῃ τὴν δύναμιν, τότε τῶν καιρῶν καλούντων, ἐλευθεριάζειν τοῖς λόγοις προσῆκον. Ὥσπερ γὰρ οἱ πολὺν χρόνον δεθέντες, κἂν λυθεῖεν ὕστερον, ὑπὸ τῆς πολυχρονίου τῶν δεσμῶν συνηθείας οὐ δυνάμενοι βαδίζειν, ὑποσκελίζονται· τὸν αὐτὸν τρόπον οἱ πολλῷ χρόνῳ τὸν λόγον σφίγξαντες, κἂν εἴ ποτε ἐκ τοῦ παραχρῆμα δέη

σειεν εἰπεῖν, οὐδὲν ἧττον τὸν α... χαρακτῆρα φυλάσσουσι. Τὸ δὲ ... ἐᾶν ἐπὶ καιροῦ λέγειν ματαιολογίας ... τιον καθίσταται. Ζωγράφος, φασὶ... λῇ δείξας εἰκόνα, Ταύτην, ἔφη, ν... δὲ, Καὶ ἣν μὴ λέγῃς, εἶπεν, οἶδα, ὅτ... πται· θαυμάζω δὲ, πῶς οὐχὶ τοιαύτ... γραφας. Ὥσπερ τοίνυν, (ἐπανάγω γὰρ ... ἀρχῆς τοῦ λόγου ὑπόθεσιν) τὴν θεατρικ... ρατράγῳδον, οὕτως αὖ πάλιν καὶ τὴν σμικρ... τῆς λέξεως καὶ ταπείνωσιν παραινῶ διευλαβ... καὶ φεύγειν· ἡ μὲν γὰρ ὑπέρογκος ἀπολίτευτό... ἡ δὲ ἰσχνὴ λίαν ἀνέκπληκτος. Καθάπερ δὲ τὸ σῶ... οὐ μόνον ὑγιεινὸν, ἀλλὰ καὶ εὐεκτικὸν εἶναι χρ... καὶ τὸν λόγον ὡσαύτως οὐκ ἄνοσον μόνον, ἀλλὰ κα... εὔρωστον εἶναι δεῖ. Τὸ μὲν γὰρ ἀσφαλὲς ἐπαινεῖτα... μόνον, τὸ δὲ ἐπικίνδυνον καὶ θαυμάζεται. Τὴν δ... τυγχάνω γνώμην ἔχων καὶ περὶ τῆς ἐν τῇ ψυχῇ δια-θέσεως· οὔτε γὰρ θρασὺν, οὔτ' ἄτολμον καὶ κα-ταπλῆγα προσῆκεν εἶναι· τὸ μὲν γὰρ εἰς ἀναισχυν-τίαν, τὸ δὲ εἰς ἀνδραποδωδίαν περιΐσταται· ἔντε-χνον δὲ, τὸ τὴν μέσην ἐν ἅπασι τέμνειν ἐμμελέστα-τα. Βούλομαι δ', ἕως ἔτι μέμνημαι τῆς παιδείας, ὡς ἔχω δόξης περὶ αὐτῆς, εἰπεῖν, ὅτι τὸν μονόκω-λον λόγον πρῶτον μὲν ἀμουσίας οὐ μικρὸν ποιοῦ-μαι τεκμήριον· ἔπειτα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἄσκησιν ἀ-ψίκορον, καὶ πάντη ἀνεπίμονον εἶναι νομίζω. Μο-νῳδία γὰρ ἐν ἅπασίν ἐστι πλήσμιόν τε καὶ προσαν-τές· ἡ δὲ ποικιλία τερπνόν· καθάπερ κἂν τοῖς ἄλ-λοις ἅπασιν, οἷον ἀκούσμασιν ἢ θεάμασιν.

X. *Δεῖ τοίνυν τὸν παῖδα τὸν ἐλεύθερον μηδενὸς μηδὲ τῶν ἄλλων τῶν καλουμένων ἐγκυκλίων παιδευμάτων μήτε ἀνήκοον μήτε ἀθέατον ἐᾷν εἶναι, ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐκ παραδρομῆς μαθεῖν, ὡσπερεὶ γεύματος ἕνεκεν, (ἐν ἅπασι γὰρ τὸ τέλειον ἀδύνατον) τὴν δὲ φιλοσοφίαν πρεσβεύειν. Ἔχω δὲ δι' εἰκόνος παραστῆσαι τὴν ἐμαυτοῦ γνώμην· ὥσπερ γὰρ περιπλεῦσαι μὲν πολλὰς πόλεις καλὸν, ἐνοικῆσαι δὲ τῇ κρατίστῃ χρήσιμον. Ἀστείως δὲ καὶ Βίων ἔλεγεν ὁ φιλόσοφος, ὅτι, ὥσπερ οἱ μνηστῆρες τῇ Πηνελόπῃ πλησιάζειν μὴ δυνάμενοι, ταῖς ταύτης ἐμίγνυντο θεραπαίναις, οὕτω καὶ οἱ φιλοσοφίας μὴ δυνάμενοι κατατυχεῖν, ἐν τοῖς ἄλλοις παιδεύμασι τοῖς οὐδενὸς ἀξίοις ἑαυτοὺς κατασκελετεύουσι. Διὸ δεῖ τῆς ἄλλης παιδείας ὥσπερ κεφάλαιον ποιεῖν τὴν φιλοσοφίαν. Περὶ μὲν γὰρ τὴν τοῦ σώματος ἐπιμέλειαν διττὰς εὗρον ἐπιστήμας οἱ ἄνθρωποι, τὴν ἰατρικὴν, καὶ γυμναστικήν· ὧν ἡ μὲν τὴν ὑγείαν, ἡ δὲ τὴν εὐεξίαν ἐντίθησι. Τῶν δὲ τῆς ψυχῆς ἀῤῥωστημάτων καὶ παθῶν ἡ φιλοσοφία μόνη φάρμακόν ἐστι. Διὰ γὰρ ταύτην ἐστὶ καὶ μετὰ ταύτης γνῶναι, τί τὸ καλὸν, τί τὸ αἰσχρόν· τί τὸ δίκαιον, τί τὸ ἄδικον· τί τὸ συλλήβδην αἱρετὸν, τί φευκτόν· πῶς θεοῖς, πῶς γονεῦσι, πῶς πρεσβυτέροις, πῶς νόμοις, πῶς ἀλλοτρίοις, πῶς ἄρχουσι, πῶς φίλοις, πῶς γυναιξὶ, πῶς τέκνοις, πῶς οἰκέταις χρηστέον ἐστί· ὅτι δεῖ θεοὺς μὲν σέβεσθαι, γονέας δὲ τιμᾶν, πρεσβυτέρους αἰδεῖσθαι, νόμοις πειθαρχεῖν, ἄρχουσιν ὑπείκειν, φίλους ἀγαπᾶν, πρὸς γυναῖκας σωφρονεῖν, τέκνων*

ἶναι, δούλους μὴ περιϋβρίζειν· τὸ
τε ἐν ταῖς εὐπραγίαις περιχαρεῖς, μὴ
ορραῖς περιλύπους ὑπάρχειν, μήτε
ἐκλύτους εἶναι, μήτε ἐν ταῖς ὀργαῖς
θηριώδεις. Ἅπερ ἐγὼ πάντων τῶν
περιγινομένων ἀγαθῶν πρεσβύτατα κρ
γὰρ εὐγενῶς εὐτυχεῖν, ἀνδρός· τὸ
, εὐηνίου ἀνθρώπου· τὸ δὲ τοῖς λογ
αι τῶν ἡδονῶν, σοφῶν· τὸ δὲ ὀργ
, ἀνδρὸς οὐ τοῦ τυχόντος ἐστί. Τελε
ώπους ἡγοῦμαι τοὺς δυναμένους τὴν π
μιν μῖξαι καὶ κεράσαι τῇ φιλοσοφί
τοιν μεγίστοιν ἀγαθοῖν ἐπηβόλους
λαμβάνω, τοῦ τε κοινωφελοῦς βίου, π
, τοῦ τε ἀκύμονος καὶ γαληνοῦ, δι
ρὶ φιλοσοφίαν. Τριῶν γὰρ ὄντων βίω
ι πρακτικός, ὁ δὲ θεωρητικός, ὁ
ὁ μὲν ἔκλυτος καὶ δοῦλος τῶν
ικροπρεπής ἐστιν· ὁ δὲ θεωρ
αμαρτάνων, ἀνωφελής· ὁ δὲ
φιλοσοφίας, ἄμουσος καὶ
ν εἰς δύναμιν καὶ τὰ κοι
σοφίας ἀντιλαμβάνεσθαι
καιρῶν. Οὕτως ἐπολιτεύ
ας ὁ Ταραντῖνος, οὕτω
τως Ἐπαμινώνδας ὁ Θ
ων ἐγένετο συνουσιασ

ἀναγκαῖόν ἐστι, μηδὲ τῆς τῶν παλαιῶν συγγραμμάτων κτήσεως ὀλιγώρως ἔχειν, ἀλλὰ καὶ τούτων ποιεῖσθαι συλλογὴν κατὰ τὸ γεωργῶδες· τὸν γὰρ αὐτὸν τρόπον ὄργανον τῆς παιδείας ἡ χρῆσις τῶν βιβλίων ἐστὶ, καὶ ἀπὸ πηγῆς τὴν ἐπιστήμην τηρεῖν συμβέβηκεν.

XI. *Οὐ τοίνυν ἄξιον οὐδὲ τὴν τῶν σωμάτων ἀγωνίαν παρορᾶν, ἀλλὰ πέμποντας ἐς παιδοτρίβου τοὺς παῖδας ἱκανῶς ταῦτα διαπονεῖν, ἅμα μὲν τῆς τῶν σωμάτων εὐρυθμίας ἕνεκεν, ἅμα δὲ καὶ πρὸς ῥώμην. Καλοῦ γὰρ γήρως θεμέλιον ἐν παισὶν ἡ τῶν σωμάτων εὐεξία. Καθάπερ οὖν ἐν εὐδίᾳ τὰ πρὸς τὸν χειμῶνα προσῆκε παρασκευάζειν, οὕτως ἐν νεότητι τὴν εὐταξίαν καὶ τὴν σωφροσύνην ἐφόδιον εἰς τὸ γῆρας ἀποτίθεσθαι. Οὕτω δὲ δεῖ ταμιεύεσθαι τὸν τοῦ σώματος πόνον, ὡς μὴ καταξήρους γινομένους πρὸς τὴν τῆς παιδείας ἐπιμέλειαν ἀπαγορεύειν. Κατὰ γὰρ Πλάτωνα ὕπνοι καὶ κόποι μαθήμασι πολέμιοι. Καὶ τί ταῦτα; ἀλλ' ὃ πάντων ἐστὶ κυριώτατον τῶν εἰρημένων, σπεύδω λέγειν. Πρὸς γὰρ τοὺς στρατιωτικοὺς ἀγῶνας τοὺς παῖδας ἀσκητέον, ἐν ἀκοντισμοῖς αὐτοὺς καταθλοῦντας, καὶ τοξείαις καὶ θήραις. Τὰ γὰρ τῶν ἡττωμένων ἐν ταῖς μάχαις ἀγαθὰ τοῖς νικῶσιν ἆθλα πρόκειται· πόλεμος δὲ ἐσκιατραφημένην σωμάτων ἕξιν οὐ δέχεται· ἰσχνὸς δὲ στρατιώτης πολεμικῶν ἀγώνων ἐθὰς, ἀθλητῶν καὶ πολεμίων φάλαγγας διωθεῖ. Τί οὖν ἄν τις εἴποι; σὺ δὲ δὴ περὶ τῆς τῶν ἐλευθέρων* παίδων ἀγωγῆς ὑ-
πουχόμενος παραγγέλματα δώσειν, ἔπειτα φαίνῃ τῆς

μὲν τῶν πενήτων καὶ δημοτικῶν π[illegible]
μονοις δὲ τοῖς πλουσίοις ὁμονοεῖς τὰ[illegible]
δόναι. Πρὸς οὓς οὐ χαλεπὸν ἀπαντ[illegible]
μάλιστα ἂν βουλοίμην πᾶσι κοινῇ [illegible]
τὴν ἀγωγήν· εἰ δέ τινες ἐνδεῶς τοῖς ἰδί[illegible]
τες ἀδυνατήσουσι τοῖς ἐμοῖς χρήσασθαι
μασι, τὴν τύχην αἰτιάσθωσαν, οὐ τὸν
βουλεύοντα. Πειρατέον μὲν οὖν εἰς δύ[illegible]
κρατίστην ἀγωγὴν ποιεῖσθαι τῶν παίδω[illegible]
πένησιν· εἰ δὲ μή, τῇ γε δυνατῇ χρηστέο[illegible]
ταῦτα μὲν δὴ τῷ λόγῳ παρεφορτισάμην, [illegible]
καὶ τἄλλα τὰ φέροντα πρὸς τὴν ὀρθὴν τῶν [illegible]
γωγὴν συνάψω.

XII. Κἀκεῖνό φημι, δεῖν τοὺς παῖδας
καλὰ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἄγειν παραινέσεσι κ[illegible]
γοις, μὴ μὰ Δία πληγαῖς μηδ᾽ αἰκισμοῖς. Δοκ[illegible]
που ταῦτα τοῖς δούλοις μᾶλλον ἢ τοῖς ἐλευ[illegible]
πρέπειν· ἀποναρκῶσι γὰρ καὶ φρίττουσι πρὸ[illegible]
πόνους, τὰ μὲν διὰ τὰς ἀλγηδόνας τῶν πληγῶ[illegible]
δὲ καὶ διὰ τὰς ὕβρεις. Ἔπαινοι δὲ καὶ ψόγοι
εἰσὶν αἰκίας ὠφελιμώτεροι τοῖς ἐλευθέροις, ο[illegible]
ἐπὶ τὰ καλὰ παρορμῶντες, οἱ δὲ ἀπὸ τῶν αἰ[illegible]
ἀνείργοντες. Δεῖ δὲ ἐναλλὰξ καὶ ποικίλως χρῆσθ[illegible]
ἐπιπλήξεσι καὶ τοῖς ἐπαίνοις· κἀπειδάν ποτε ε[illegible]
νῶνται, ταῖς ἐπιπλήξεσιν ἐν αἰσχύνῃ ποιεῖσθ[illegible]
πάλιν ἀνακαλεῖσθαι τοῖς ἐπαίνοις· καὶ μιμ[illegible]
τὰς τιτθάς, αἵ τινες, ἐπειδὰν τὰ παιδία κλα[illegible]
ρίσωσιν, εἰς παρηγορίαν πάλιν τὸν μαστὸν ὑ[illegible]
σι. Δεῖ δὲ αὐτοὺς μηδὲ τοῖς ἐγκωμίοις ἐπαί[illegible]

φυσιῶν· χαυνοῦνται γὰρ ταῖς ὑπερβολαῖς τῶι
νων καὶ θρύπτονται.

XIII. Ἤδη δέ τινας ἐγὼ εἶδον πατέρας,
λίαν φιλεῖν τοῦ μὴ φιλεῖν αἴτιον κατέστη. 1
ἐστιν, ὃ βούλομαι λέγειν; ἵνα τῷ παραδείγμα
τεινότερον ποιήσω τὸν λόγον. Σπεύδοντες γο
παῖδας ἐν πᾶσι τάχιον πρωτεῦσαι, πόνους
ὑπερμέτρους ἐπιβάλλουσιν, οἷς ἀπαυδῶντες
πτουσι, καὶ ἄλλως βαρυνόμενοι ταῖς κακοπο
οὐ δέχονται τὴν μάθησιν εὐηνίως. Ὥσπερ γ
φυτὰ τοῖς μὲν μετρίοις ὕδασι τρέφεται, τοῖς ι
λοῖς πνίγεται, τὸν αὐτὸν τρόπον ψυχὴ τοῖς μι
μέτροις αὔξεται πόνοις, τοῖς δ' ὑπερβάλλουσι
ζεται. Δοτέον οὖν τοῖς παισὶν ἀναπνοὴν τῶι
χῶν πόνων, ἐνθυμουμένους, ὅτι πᾶς ὁ βίο
εἰς ἄνεσιν καὶ σπουδὴν διῄρηται· καὶ διά το
μόνον ἐγρήγορσις, ἀλλὰ καὶ ὕπνος εὑρέθη· ο
λεμος, ἀλλὰ καὶ εἰρήνη· οὐδὲ χειμὼν, ἀλλὰ
δία· οὐδὲ ἐνεργοὶ πράξεις, ἀλλὰ καὶ ἑορταί.
λόντι δὲ εἰπεῖν, ἡ ἀνάπαυσις τῶν πόνων ι
ἐστι. Καὶ οὐκ ἐπὶ τῶν ζώων μόνων τοῦτο ἰ
γινόμενον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀψύχων· καὶ γ
τόξα καὶ τὰς λύρας ἀνίεμεν, ἵνα ἐπιτεῖναι δι
μεν. Καθόλου δὲ σώζεται, σῶμα μὲν, ἐνδ
πληρώσει· ψυχὴ δὲ, ἀνέσει καὶ πόνῳ. Ἄξιον
τιμᾶν τῶν πατέρων ἐνίοις, οἵ τινες παιδαγωγ
διδασκάλοις ἐπιτρέψαντες τοὺς υἱεῖς, αὐτοὶ
των μαθήσεως οὔτε αὐτόπται γίνονται το
οὔτε αὐτήκοοι, πλεῖστον τοῦ δέοντος ἁμ

μεν· καὶ οἱ μὲν τῶν ἄλλων ἔσονται βελτίους, σ
ἑαυτῶν. Τὸ γὰρ Ἡσιόδειον καλῶς εἴρηται,

Εἰ γάρ κεν καὶ σμικρὸν ἐπὶ σμικρῷ καταθεῖο
Καὶ θαμὰ τοῦθ' ἔρδοις, τάχα κεν μέγα κα
γένοιτο.

Μὴ λανθανέτω τοίνυν μηδὲ τοῦτο τοὺς πατέρας, τὸ μνημονικὸν τῆς μαθήσεως μέρος οὐ μόνον π τὴν παιδείαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς τοῦ βίου πρά οὐκ ἐλαχίστην συμβάλλεται μοῖραν. Ἡ γὰρ τῶν γενημένων πράξεων μνήμη τῆς περὶ τῶν μελ εὐβουλίας γίνεται παράδειγμα.

XIV. Καὶ μέντοι καὶ τῆς αἰσχρολογίας
ον τοὺς υἱεῖς. Λόγος γὰρ ἔργου σκιή, κα

κρτον. Εἶτά γε μὴν ἐντευκτικοὺς αὐτοὺς εἶναι παρασκευαστέον καὶ φιλοπροσηγόρους· οὐδὲν γάρ, ὡς τὰ ἀνέντευκτα τῶν ἠθῶν, ἔστιν οὕτως ἀξιομίσητον. Ἔτι τοίνυν οἱ παῖδες ἀμισεῖς γίγνοιντ' ἂν τοῖς συνοῦσι, μὴ παντελῶς ἐν ταῖς ζητήσεσιν ἀπαραχώρητοι γιγνόμενοι. Οὐ γὰρ τὸ νικᾶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἡττᾶσθαι ἐπίστασθαι καλόν, ἐν οἷς τὸ νικᾶν βλαβερόν· ἔστι γὰρ ὡς ἀληθῶς καὶ νίκη Καδμεία. Ἔχω δὲ μάρτυρα τούτων Εὐριπίδην τὸν σοφὸν ἐπαγαγέσθαι, λέγοντα,

Δυοῖν λεγόντοιν, θατέρου θυμουμένου,
Ὁ μὴ ἀντιτείνων τοῖς λόγοις σοφώτερος.

Ἃ τοίνυν τῶν εἰρημένων οὐδενὸς ἧττόν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐπιτηδευτέα τοῖς νέοις, καὶ δὴ λεκτέον. Ταῦτα δέ ἐστι, τὸν βίον ἀτρύφητον ἀσκεῖν, τὸ τὴν γλῶτταν κατέχειν, τὸ τῆς ὀργῆς ὑπεράνω γίγνεσθαι, τὸ τῶν χειρῶν κρατεῖν. Τούτων ἕκαστον ἡλίκον ἐστὶ, σκεπτέον· ἔσται δὲ ἐπὶ παραδειγμάτων γνωριμώτερα. Οἷον, ἵνα ἀπὸ τοῦ τελευταίου πρῶτον ἄρξωμαι, τὰς χεῖράς τινες ὑποσχόντες λήμμασιν ἀδίκοις, τὴν δόξαν τῶν προβεβιωμένων ἐξέχεαν· ὡς Γύλιππος ὁ Λακεδαιμόνιος, τὰ σακκία τῶν χρημάτων παραλύσας, φυγὰς ἀπηλάθη τῆς Σπάρτης. Τό γε μὴν ἀόργητον ἀνδρός ἐστι σοφοῦ. Σωκράτης μὲν γάρ, λακτίσαντος αὐτὸν νεανίσκου θρασέος μάλα καὶ βδελυροῦ, τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ὁρῶν ἀγανακτοῦντας καὶ σφαδάζοντας, ὡς καὶ διώκειν αὐτὸν ἐθέλειν, Ἆρα, ἔφησε, καὶ εἴ με ὄνος ἐλάκτισεν, ἀντιλακτίσαι τοῦτον ἠξιώσατε ἄν; Οὐ μὴν ἐκεῖνός γε παντελῶς κατ-

προΐξατο· πάντων δὲ αὐτὸν ὀνειδιζόντων καὶ κτιστὴν ἀποκαλούντων, ἀπήγξατο. Ἀριστοφά- δὲ, ὅτι τὰς Νεφέλας ἐξέφερε, παντοίως πᾶσαν ἐ- αὐτοῦ κατασκεδαννύντος, καί τινος τῶν παρό- τὰ τοιαῦτα ἀνακωμῳδοῦντος, Οὐκ ἀγανακτεῖς, πόντος, ὦ Σώκρατες; Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγε, ἔφη· ὡς γὰρ ἐν συμποσίῳ μεγάλῳ τῷ θεάτρῳ σκώπτο- Ἀδελφὰ τούτοις καὶ σύζυγα φανήσονται πεποιη- Ἀρχύτας ὁ Ταραντῖνος καὶ Πλάτων. Ὁ μὲν ἐπανελθὼν ἀπὸ τοῦ πολέμου (στρατηγῶν δὲ ἐτύγχανε) γῆν καταλαβὼν κεχερσωμένην, τὸν ἐπίτροπον καλέσας αὐτῆς, Ὤιμωξας ἄν, ἔφησεν, εἰ μὴ λίαν ὠργιζόμην. Πλάτων δὲ δούλῳ λίχνῳ καὶ βδελυρῷ θυμωθεὶς, τὸν τῆς ἀδελφῆς υἱὸν Σπεύσιππον καλέσας, Τοῦτον, ἔφησεν, ἀπελθὼν κρότησον· ἐγὼ γὰρ πάνυ θυμοῦμαι. Χαλεπὰ δὲ ταῦτα καὶ δυσμίμητα, φαίη τὶς ἄν. Οἶδα κἀγώ. Πειρατέον οὖν εἰς ὅσον οἷόν τέ ἐστι, τούτοις παραδείγμασι χρωμένους, τὸ πολὺ τῆς ἀκρατοῦς καὶ μαινομένης ὑφαιρεῖν ὀργῆς. Οὐδὲ γὰρ ἐς τἄλλα ἐνάμιλλοι ταῖς ἐκείνων ἐσμὲν οὔτ' ἐμπειρίαις, οὔτε καλοκἀγαθίαις· ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ἐκείνων, ὥσπερ θεῶν ἱεροφάνται καὶ δᾳδοῦχοι τῆς σοφίας ὄντες, ὅσά πέρ ἐστιν ἐν δυνατῷ, ταῦτα μιμεῖσθαι καὶ περικνίζειν ἐπιχειροῦμεν. Τὸ τοίνυν τῆς γλώττης κρατεῖν· περὶ τούτου γὰρ, ὥσπερ ὑπεθέμην, εἰπεῖν λοιπόν· εἴ τις μικρὸν καὶ φαῦλον ὑπείληφε, πλεῖστον διαμαρτάνει τοῦ δέοντος. Σοφὸν γὰρ εὔκαιρος σιγὴ, καὶ παντὸς λόγου κρείττων. Καὶ διὰ τοῦτο, μοὶ δοκεῖ, τὰς μυστηριώδεις τελετὰς οἱ

παλαιοὶ κατέδειξαν, ἵνα ἐν ταύταις σιωπᾷν ἐθισθέντες, ἐπὶ τὴν τῶν ἀνθρωπίνων μυστηρίων πίστιν τὸν ἄπο τῶν θεῶν μεταφέρωμεν φόβον. Καὶ γὰρ αὖ σιωπήσας μὲν οὐδεὶς μετενόησε, λαλήσαντες δὲ παμπληθεῖς. Καὶ τὸ μὲν σιγηθὲν ἐξειπεῖν ῥᾴδιον, τὸ δὲ ῥηθὲν ἀναλαβεῖν ἀδύνατον. Μυρίους δ᾽ ἔγωγε οἶδα ἀκούσας ταῖς μεγίσταις συμφοραῖς περιπεσόντας διὰ τὴν τῆς γλώττης ἀκρασίαν. Ὧν τοὺς ἄλλους παραλιπὼν, ἑνὸς ἢ δυοῖν, τύπου ἕνεκεν, ἐπιμνησθήσομαι. Τοῦ γὰρ Φιλαδέλφου γήμαντος τὴν ἀδελφὴν Ἀρσινόην, Σωτάδης εἰπὼν,

Εἰς οὐχ ὁσίην τρυμαλιὴν τὸ κέντρον ὠθεῖς,

ἐν δεσμωτηρίῳ πολλοὺς κατεσάπη χρόνους, καὶ τῆς ἀκαίρου λαλιᾶς οὐ μεμπτὴν ἔδωκε δίκην· ἵνα δὲ γέλωτα παράσχῃ τοῖς ἄλλοις, αὐτὸς πολὺν χρόνον ἔκλαυσεν. Ἐνάμιλλα δὲ τούτοις καὶ σύζυγα καὶ Θεόκριτος ὁ σοφιστὴς εἶπέ τε καὶ ἔπαθε, καὶ πολὺ δεινότερα. Ἀλεξάνδρου γὰρ πορφυρᾶς ἐσθῆτας κελεύσαντος κατασκευάζειν τοὺς Ἕλληνας, ἵνα ἐπανελθὼν τὰ ἐπινίκια τοῦ πολέμου τοῦ κατὰ τῶν βαρβάρων θύσειε, καὶ τῶν ἐθνῶν κατὰ κεφαλὴν εἰσφερόντων ἄργυρον, Πρότερον μὲν, ἔφησεν, ἠμφισβήτουν, νῦν δὲ ᾔσθημαι σαφῶς, ὅτι ὁ πορφύρεος Ὁμήρου θάνατος οὗτός ἐστιν. Ἐξ ὧν ἐχθρὸν ἐκτήσατο τὸν Ἀλέξανδρον. Ἀντίγονον δὲ τὸν βασιλέα τῶν Μακεδόνων ἑτερόφθαλμον ὄντα, τὴν πήρωσιν προφέρων, εἰς οὐ μετρίαν ὀργὴν κατέστησε. Τὸν γὰρ ἀρχιμάγειρον Εὐτροπίωνα γεγενημένον ἐν τάξει ἐκπέμψας, παραγενέσθαι πρὸς αὐτὸν ἠξίου, καὶ λό-

γον δοῦναι καὶ λαβεῖν· ταῦτα δὲ ἀπαγγέλλοντος ἐκείνου πρὸς αὐτὸν, καὶ πολλάκις προσιόντος, Εὖ οἶδα, ἔφησεν, ὅτι ὠμόν με θέλεις τῷ Κύκλωπι παραθεῖναι· ὀνειδίζων, τῷ μὲν, ὅτι πηρὸς, τῷ δὲ, ὅτι μάγειρος ἦν· κἀκεῖνος, Τοιγαροῦν, εἰπὼν, τὴν κεφαλὴν οὐχ ἕξεις, ἀλλὰ τῆς ἀθυροστομίας ταύτης καὶ μανίας δώσεις δίκην, ἀπήγγειλε τὰ εἰρημένα τῷ βασιλεῖ· καὶ ὁ μὲν πέμψας ἀνεῖλε τὸν Θεόκριτον. Παρὰ πάντα δὲ ταῦτα, ὅπερ ἐστιν ἱεροπρεπέστατον, συνεθιστέον τοὺς παῖδας τἀληθῆ λέγειν· τὸ γὰρ ψεύδεσθαι δουλοπρεπὲς, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις μισεῖσθαι ἄξιον, καὶ οὐδὲ μετρίοις δούλοις συγγνωστόν.

XVI. Ταῦτα μὲν οὖν οὐκ ἐνδοιάσας οὐδὲ μελλήσας περὶ τῆς τῶν παίδων εὐκοσμίας καὶ σωφροσύνης διείλεγμαι· περὶ δὲ τοῦ ῥηθήσεσθαι μέλλοντος ἀμφίδοξός εἰμι καὶ διχογνώμων, καὶ τῇδε κἀκεῖσε κλίνων ὡς ἐπὶ πλάστιγγος, πρὸς οὐδέτερον ῥέψαι δύναμαι· πολὺς δ' ὄκνος ἔχει με καὶ τῆς εἰσηγήσεως καὶ τῆς ἀποτροπῆς τοῦ πράγματος. Ἀποτολμητέον οὖν ὅμως εἰπεῖν αὐτό. Τί οὖν τοῦτό ἐστι; πότερα δεῖ τοὺς ἐρῶντας τῶν παίδων ἐᾶν τούτοις συνεῖναι καὶ συνδιατρίβειν, ἢ τοὐναντίον εἴργειν αὐτοὺς καὶ ἀποσοβεῖν τῆς πρὸς τούτους ὁμιλίας προσῆκεν. Ὅταν μὲν γὰρ ἀποβλέψω πρὸς τοὺς πατέρας αὐθεκάστους καὶ τὸν τρόπον ὀμφακίας καὶ στρυφνοὺς, οἳ διὰ τὴν τῶν τέκνων ὕβριν οὐκ ἀνεκτὴν νομίζουσι τὴν τῶν ἐρώντων ὁμιλίαν, εὐλαβοῦμαι ταύτης εἰσηγητὴς γενέσθαι καὶ σύμβουλος. Ὅταν δ' αὖ πάλιν ἐνθυμηθῶ τὸν Σωκράτην, τὸν Πλάτωνα, τὸν Ξενοφῶντα

τὸν Αἰσχίνην, τὸν Κέβητα, τὸν πάντα χορὸν ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν, οἳ τοὺς ἄῤῥενας ἐδοκίμασαν ἔρωτας, καὶ τὰ μειράκια προήγαγον ἐπί τε παιδείαν καὶ δημαγωγίαν καὶ τὴν ἀρετὴν τῶν τρόπων, πάλιν ἕτερος γίνομαι, καὶ κάμπτομαι πρὸς τὸν ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν ζῆλον. Μαρτυρεῖ δὲ τούτοις Εὐριπίδης οὕτω λέγων,

Ἀλλ' ἔστι δή τις ἄλλος ἐν βροτοῖς ἔρως,
Ψυχῆς δικαίας σώφρονός τε κἀγαθῆς.

Τὸ δὴ τοῦ Πλάτωνος σπουδῇ καὶ χαριεντισμῷ μεμιγμένον οὐ παραλειπτέον· ἐξεῖναι γάρ φησι δεῖν τοῖς ἀριστεύσασιν, ὃν ἂν βούλωνται τῶν καλῶν, φιλῆσαι. Τοὺς μὲν οὖν τῆς ὥρας ἐπιθυμοῦντας ἀπελαύνειν προσῆκε· τοὺς δὲ τῆς ψυχῆς ἐραστὰς ἐγκρίνειν κατὰ τὸ σύνολον. Καὶ τοὺς μὲν Θήβησι καὶ τοὺς Ἤλιδι φευκτέον ἔρωτας, καὶ τὸν ἐκ Κρήτης καλούμενον ἁρπαγμόν· τοὺς δὲ Ἀθήνησι καὶ τοὺς ἐν Λακεδαίμονι ζηλωτέον, καὶ τῶν παίδων μιμητέον.

XVI. Περὶ μὲν οὖν τούτων, ὅπως ἕκαστος αὐτὸς ἑαυτὸν πέπεικεν, οὕτως ὑπολαμβανέτω· ἐγὼ δὲ, ἐπειδὴ περὶ τῆς τῶν παίδων εὐταξίας εἴρηκα καὶ κοσμιότητος, καὶ ἐπὶ τὴν τῶν μειρακίων ἡλικίαν ἤδη μεταβήσομαι, μικρὰ παντάπασιν εἰπών. Πολλάκις γὰρ κατεμεμψάμην τοὺς μοχθηρῶν ἐθῶν γεγονότας εἰσηγητὰς, οἵ τινες τοῖς μὲν παισὶ παιδαγωγοὺς καὶ διδασκάλους ἐπέστησαν, τὴν δὲ τῶν μειρακίων ὁρμὴν ἄνετον εἴασαν νέμεσθαι· δέον αὖ τοὐναντίον πλείω ποιεῖσθαι τούτων εὐλάβειαν καὶ φυλακὴν ἢ τῶν παίδων. Τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὅτι τὰ μὲν τῶν

παίδων πλημμελήματα μικρὰ καὶ παντελῶς εἰσιν ἰάσιμα, παιδαγωγῶν ἴσως ὀλιγωρία, καὶ διδασκάλων παρ' ἀγωγὴν ἀνηκουστία· τὰ δὲ τῶν ἤδη νεανισκευομένων ἀδικήματα πολλάκις ὑπερφυᾶ γίνεται καὶ σχέτλια, ἀμετρία γαστρὸς, καὶ κλοπαὶ πατρῴων χρημάτων, καὶ κύβοι, καὶ κῶμοι, καὶ πότοι, καὶ παρθένων ἔρωτες, καὶ γυναικῶν ὀικοφθορίαι γαμετῶν. Οὐκοῦν τὰς τούτων ὁρμὰς ταῖς ἐπιμελείαις δεσμεύειν καὶ κατέχειν προσῆκεν. Ἀταμίευτον γὰρ τῶν ἡδονῶν ἡ ἀκμὴ, καὶ σκιρτητικὸν, καὶ χαλινοῦ δεόμενον· ὥσθ' οἱ μὴ τῆς ἡλικίας ταύτης ἐῤῥωμένως ἀντιλαμβανόμενοι τῇ δὴ ἀνοίᾳ διδόντες ἐξουσίαν ἐπὶ τὰ ἀδικήματα λανθάνουσι. Δεῖ τοίνυν τοὺς ἔμφρονας πατέρας παρὰ τοῦτον μάλιστα τὸν καιρὸν φυλάττειν, ἐγρηγορέναι, σωφρονίζειν τοὺς μειρακίσκους, διδάσκοντας, ἀπειλοῦντας, δεομένους, συμβουλεύοντας, ὑπισχνουμένους, παραδείγματα δεικνύντας, τῶν μὲν διὰ φιληδονίαν συμφοραῖς περιπεσόντων, διὰ δὲ καρτερίαν ἔπαινον καὶ δόξαν ἀγαθὴν περιποιησαμένων. Δύο γὰρ ταῦτα ὡσπερεὶ στοιχεῖα τῆς ἀρετῆς εἰσιν, ἐλπίς τε τιμῆς, καὶ φόβος τιμωρίας· ἡ μὲν γὰρ ὁρμητικωτέρους πρὸς τὰ κάλλιστα τῶν ἐπιτηδευμάτων, ἡ δὲ ὀκνηροὺς πρὸς τὰ φαῦλα τῶν ἔργων ἀπεργάζεται.

XVII. Καὶ καθόλου δὲ ἀπείργειν προσήκει το παῖδας τῆς πρὸς τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους συνο σίας. Ἀποφέρονται γάρ τι τῆς τούτων κακίας. Το το δὲ παρήγγελλε καὶ Πυθαγόρας αἰνίγμασιν, ἅπ ἐγὼ παραθεὶς ἐξηγήσομαι· καὶ γὰρ ταῦτα πρὸς ἀρ

τῆς κτῆσιν συμβάλλεται ῥοπὴν οὐκ ἐλαχίστην· οἷον, Μὴ γεύεσθαι μελανούρων· τουτέστι, μὴ συνδιατρίβειν μέλασιν ἀνθρώποις διὰ κακοήθειαν. Μηδὲ ζυγὸν ὑπερβαίνειν· ὅτι δεῖ τῆς δικαιοσύνης πλεῖστον ποιεῖσθαι λόγον, καὶ μὴ ταύτην ὑπερβαίνειν. Μηδὲ ἐπὶ χοίνικα καθίσαι· φεύγειν ἀργίαν, καὶ προνοεῖν, ὅπως τὴν ἀναγκαίαν παρασκευάσωμεν τροφήν. Μὴ παντὶ ἐμβάλλειν δεξιάν· ἀντὶ τοῦ, προχείρως οὐ δεῖ συναλλάσσειν. Μὴ φορεῖν στενὸν δακτύλιον· ὅτι δεῖ τὸν βίον ἐπιτηδεύειν, καὶ μὴ δεῖν δεσμῷ προσάπτειν αὐτόν. Πῦρ σιδήρῳ μὴ σκαλεύειν· ἀντὶ τοῦ, μὴ ἐρεθίζειν θυμούμενον, οὐ γὰρ προσῆκεν, ἀλλ' ὑπείκειν τοῖς ὀργιζομένοις. Μὴ ἐσθίειν καρδίαν· μὴ βλάπτειν τὴν ψυχὴν, ταῖς φροντίσιν αὐτὴν κατατρύχοντα. Κυάμων ἀπέχεσθαι· ὅτι οὐ δεῖ πολιτεύεσθαι· κυαμευταὶ γὰρ ἦσαν ἔμπροσθεν αἱ ψηφοφορίαι, δι' ὧν πέρας ἐπετίθεσαν ταῖς ἀρχαῖς. Σιτίον εἰς ἀμίδα μὴ ἐμβάλλειν· ἐπισημαίνει γάρ, ὅτι εἰς πονηρὰν ψυχὴν ἀστεῖον λόγον ἐμβάλλειν οὐ προσῆκεν· ὁ μὲν γὰρ λόγος τροφὴ διανοίας ἐστί· τοῦτον δὲ ἀκάθαρτον ἡ πονηρία ποιεῖ τῶν ἀνθρώπων. Μὴ ἐπιστρέφεσθαι ἐπὶ τοὺς ὅρους ἐλθόντας· τουτέστι, μέλλοντας ἀποθνήσκειν, καὶ τὸν ὅρον τοῦ βίου πλησίον ὄντα ὁρῶντας, φέρειν εὐκόλως καὶ μὴ ἀθυμεῖν. Ἀνακάμψω δὲ ἐπὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς τοῦ λόγου πρόθεσιν· ἁπάντων μὲν γὰρ, ὅπερ ἔφην, τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων ἀπάγειν δεῖ τοὺς παῖδας, μάλιστα δὲ τῶν κολάκων. Ὅπερ γὰρ πολλάκις καὶ πρὸς πολλοὺς τῶν πατέρων διατελῶ λέγων, καὶ νῦν ἂν εἴποιμι· γένος οὐδὲν

ἐστιν ἐξωλέστερον, οὐδὲ μᾶλλον καὶ θᾶττον ἐκτραχηλίζον τὴν νεότητα, ὡς τῶν κολάκων, οἳ καὶ τοὺς πατέρας καὶ τοὺς παῖδας προῤῥίζους ἐκτρίβουσι, τῶν μὲν τὸ γῆρας ἐπίλυπον, τῶν δὲ τὴν νεότητα ποιοῦντες, τῶν δὲ συμβουλευμάτων δέλεαρ ἀφύλακτον προτείνοντες τὴν ἡδονήν. Τοῖς παισὶ τοῖς πλουσίοις οἱ πατέρες νήφειν παραινοῦσιν, οἱ δὲ μεθύειν· σωφρονεῖν, οἱ δὲ ἀσελγαίνειν· φυλάττειν, οἱ δὲ δαπανᾷν· φιλεργεῖν, οἱ δὲ ῥᾳθυμεῖν· Στιγμὴ χρόνου πᾶς ὁ βίος ἐστὶ, λέγοντες· ζῆν καὶ οὐ παραζῆν προσήκει· τί δὲ φροντιστέον ὑμῖν τῶν τοῦ πατρὸς ἀπειλῶν; κρονόληρος καὶ σοροδαίμων ἐστί· καὶ μετέωρον αὐτὸν ἀράμενοι, τὴν ταχίστην ἐξοίσομεν. Καθῆκε δέ τις καὶ χαμαιτύπην, καὶ προηγώγευσε γαμετὴν, καὶ τὰ τῶν πατέρων ἐφόδια τοῦ γήρως περικέκοφε καὶ σεσύληκε. Μιαρὸν τὸ φῦλον, ὑποκριταὶ φιλίας, ἄγευστοι παῤῥησίας, πλουσίων μὲν κόλακες, πενήτων δὲ ὑπερόπται, ὡς ἐκ λυρικῆς τέχνης ἐπὶ τοὺς νέους ἀγόμενοι, σεσηρότες, ὅθ᾽ οἱ τρέφοντες γελῶσι, καὶ ψυχῆς ὑποβολιμαῖα καὶ νόθα μέρη βίου· πρὸς δὲ τὸ τῶν πλουσίων νεῦμα ζῶντες, τῇ τύχῃ μὲν ἐλεύθεροι, τῇ προαιρέσει δὲ δοῦλοι· ὅταν δὲ μὴ ὑβρίζωνται, τότε ὑβρίζεσθαι δοκοῦντες, ὅτι μάτην παρατρέφονται. Ὥστε, εἴ τῳ μέλει τῶν πατέρων τῆς τῶν τέκνων εὐαγωγίας, ἐκδιωκτέον τὰ μυσαρὰ ταῦτα θρέμματα. Ἐκδιωκτέον δὲ καὶ τὰς τῶν συμφοιτητῶν μοχθηρίας. Καὶ γὰρ οὗτοι τὰς ἐπιεικεστάτας φύσεις ἱκανοὶ διαφθείρειν εἰσί.

XVIII. Ταῦτα μὲν οὖν καλὰ καὶ συμφέροντα·

ἃ δὲ μέλλω λέγειν, ἀνθρώπινα. Οὐδὲ γὰρ αὖ πάλιν τοὺς πατέρας ἔγωγε ἀξιῶ τελέως σκληροὺς καὶ τραχεῖς εἶναι τὴν φύσιν, ἀλλὰ πολλαχοῦ καὶ συγχωρῆσαί τινα τῷ νεωτέρῳ τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ ἑαυτοὺς ἀναμιμνήσκειν, ὅτι ἐγένοντο νέοι. Καὶ καθάπερ ἰατροὶ τὰ πικρὰ τῶν φαρμάκων τοῖς γλυκέσι χυμοῖς καταμιγνύντες τὴν τέρψιν ἐπὶ τὸ συμφέρον πάροδον εὗρον, οὕτω δεῖ τοὺς πατέρας τὴν τῶν ἐπιτιμημάτων ἀποτομίαν τῇ πρᾳότητι μιγνύναι· καὶ τοτὲ μὲν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν παίδων ἀφιέναι καὶ χαλάσαι τὰς ἡνίας, τοτὲ δ' αὖ πάλιν ἀντιτεῖναι· καὶ μάλιστα μὲν, εὐκόλως φέρειν τὰς ἁμαρτίας· εἰ δὲ μή γε, προσοργισθέντας, ταχέως ἀποφλεγμῆναι. Μᾶλλον γὰρ ὀξύθυμον εἶναι δεῖ τὸν πατέρα ἢ βαρύθυμον· ὡς τό γε δυσμενὲς καὶ δυσκατάλλακτον μισοτεκνίας οὐ μικρὸν τεκμήριόν ἐστι. Καλὸν δὲ ἔνια τῶν ἁμαρτημάτων μηδὲ εἰδέναι δοκεῖν, ἀλλὰ τὸ τοῦ γήρως ἀμβλυῶττον καὶ δύσκωφον ἐπὶ τὰ γιγνόμενα μεταφέρειν, ὡς ἔνια τῶν πραττομένων ὁρῶντας μὴ ὁρᾷν, καὶ μὴ ἀκούειν ἀκούοντας. Φίλων ἁμαρτήματα φέρομεν· τί θαυμαστὸν, εἰ τέκνων; δούλων πολλάκις κραιπαλώντων μέθην οὐκ ἐξηλέγξαμεν· ἐφείσω ποτὲ, ἀλλὰ καὶ χορήγησον· ἠγανάκτησάς ποτε, ἀλλὰ καὶ σύγγνωθι· ἐβουκόλησέ ποτε δι' οἰκέτου, τὴν ὀργὴν κατάσχε· ἐξ ἀγροῦ ποτε ζεῦγος ἀφείλετο, ἦλθέ ποτε χθιζῆς μέθης ἀποπνέων, ἀγνόησον· μύρων ἀπόζων, σίγησον· οὕτω σκιρτῶσα νεότης πωλοδαμνεῖται.

XIX. Πειρατέον δὲ τοὺς τῶν ἡδονῶν ἥττους καὶ πρὸς τὰς ἐπιτιμήσεις δυσηκόους γάμῳ καταζεῦξαι·

οὗτος τῆς νεότητος ἀσφαλέστατος. Ἐγ-
δὲ δεῖ τοῖς υἱοῖς γυναῖκας μήτε εὐγενεστέρας
ήτε πλουσιωτέρας· τὸ γὰρ, Τὴν κατὰ σαυ-
σοφόν· ὡς οἵ γε μακρῷ κρείττους ἑαυτῶν
ντας οὐ τῶν γυναικῶν ἄνδρες, τῶν δὲ προι-
ῦλοι λανθάνουσι γιγνόμενοι.
Χ. Βραχέα δὲ προσθεὶς αὐτοῖς, περιγράψω
τοθήκας. Πρὸ πάντων γὰρ δεῖ τοὺς πατέρας
δὲν ἁμαρτάνειν, ἀλλὰ πάντα, ἃ δεῖ, πράττειν,
νὲς ἑαυτοὺς παράδειγμα τοῖς τέκνοις παρέχειν,
πρὸς τὸν τούτων βίον ὥσπερ κάτοπτρον ἀποβλε-
τες ἀποτρέπωνται τῶν αἰσχρῶν ἔργων καὶ λό-
. Ὡς οἵ τινες, τοῖς ἁμαρτάνουσιν υἱοῖς ἐπιτι
ντες, τοῖς αὐτοῖς ἁμαρτήμασι περιπίπτουσιν, ἐ
ἐκείνων ὀνόματι λανθάνουσιν ἑαυτῶν κατήγοι
γιγνόμενοι. Οἱ δ' ὅλως φαύλως ζῶντες οὐδὲ τ
δούλοις παῤῥησίαν ἄγουσιν ἐπιτιμᾷν, μήτοι γ
τοῖς υἱοῖς. Χωρὶς δὲ τούτων γένοιντο ἂν αὐτοῖς
ἀδικημάτων σύμβουλοι καὶ διδάσκαλοι· ὅπου
γέροντές εἰσιν ἀναίσχυντοι, ἐνταῦθ' ἀνάγκη κ
ους ἀναιδεστάτους εἶναι. Πειρατέον οὖν εἰς
τέκνων σωφρονισμὸν πάνθ', ὅσα προσῆκεν
δεύειν, ζηλώσαντας τὴν Εὐρυδίκην, ἥτι
οὖσα καὶ τριβάρβαρος, ὅμως ἐπὶ τῇ μαθή
κνων, ὀψὲ τῆς ἡλικίας ἥψατο παιδείας
αὐτῆς τὴν φιλοτεκνίαν σημαίνει τοὐπίγ
ἀνέθηκε ταῖς Μούσαις,

Εὐρυδίκη Ἱεραπολιῆτις τόνδ' ἀνέθ
Μούσαις, εὔϊστον ψυχῇ ἑλοῦσα

Γράμματα γάρ, μνημεῖα λόγων, μήτηρ γεγαυῖα
Παίδων ἡβώντων, ἐξεπόνησε μαθεῖν.

Τὸ μὲν οὖν πάσας τὰς προειρημένας συμπεριλαβεῖν παραινέσεις, εὐχῆς ἴσως ἔργον ἐστί· τὸ δὲ τὰς πλείους ζηλῶσαι, καὶ αὐτὸ μὲν εὐμοιρίας δεόμενόν ἐστι καὶ πολλῆς ἐπιμελείας· ἄνυστὸν δ᾽ οὖν ἀνθρωπίνῃ φύσει καθέστηκεν.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΠΩΣ ΔΕΙ
ΤΟΝ ΝΕΟΝ ΠΟΙΗΜΑΤΩ
ΑΚΟΥΕΙΝ.

I. Εἰ μὲν, ὡς Φιλόξενος ὁ ποιητὴς ἔλεγεν, ὦ Μ
κε Σήδατε, τῶν κρεῶν τὰ μὴ κρέα ἥδιστά ἐστι,
τῶν ἰχθύων οἱ μὴ ἰχθύες, ἐκείνοις ἀποφαίν
παρῶμεν, οἷς ὁ Κάτων ἔφη τῆς καρδίας τὴν ὑ
αν εὐαισθητοτέραν ὑπάρχειν. Ὅτι δὲ τῶν ἐν
σοφίᾳ λεγομένων οἱ σφόδρα νέοι τοῖς μὴ δ
φιλοσόφως μηδὲ ἀπὸ σπουδῆς λέγεσθαι χ
μᾶλλον καὶ παρέχουσιν ὑπηκόους ἑαυτοὺς κ
ροήθεις, δῆλόν ἐστιν ἡμῖν. Οὐ γὰρ μόνον τ
πεια μυθάρια καὶ τὰς ποιητικὰς ὑποθέσεις
Ἄβαριν τὸν Ἡρακλείδου, καὶ τὸν Λύκωνα
στωνος διερχόμενοι, ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ τ
δόγματα μεμιγμένα μυθολογίᾳ μεθ' ἡδον
σιῶσι. Διὸ δεῖ μὴ μόνον ἐν ταῖς περὶ ἐ
πόσιν ἡδοναῖς διαφυλάττειν εὐσχήμονας

δὲ μᾶλλον ἐν ταῖς ἀκροάσεσιν καὶ ἀναγνώσεσιν ἐθίζειν, ὥςπερ ὄψῳ χρωμένους μετρίως τῷ τέρποντι, τὸ χρήσιμον ἀπ᾽ αὐτοῦ καὶ τὸ σωτήριον διώκειν. Οὔτε γὰρ πόλιν αἱ κεκλεισμέναι πύλαι τηροῦσιν ἀνάλωτον, ἂν διὰ μιᾶς παραδέξηται τοὺς πολεμίους· οὔτε νέον αἱ περὶ τὰς ἄλλας ἡδονὰς ἐγκράτειαι σώζουσιν, ἄν γε δι᾽ ἀκοῆς λάθῃ προέμενος αὐτόν· ἀλλ᾽ ὅσον μᾶλλον αὕτη τοῦ φρονεῖν καὶ λογίζεσθαι πεφυκότος ἅπτεται, τοσοῦτον μᾶλλον ἀμεληθεῖσα βλάπτει καὶ διαφθείρει τὸν παραδεξάμενον. Ἐπεὶ τοίνυν οὔτε ἴσως δυνατόν ἐστιν, οὔτε ὠφέλιμον, ποιημάτων ἀπείργειν τὸν τηλικοῦτον, ἡλίκος ὅ,τε νῦν Σώκλαρός ἐστι καὶ ὁ σὸς Κλέανδρος, εὖ μάλα παραφυλάττωμεν αὐτοὺς, ὡς ἐν ταῖς ἀναγνώσεσι μᾶλλον ἢ ταῖς ὁδοῖς παιδαγωγίας δεομένους. Ἅπερ οὖν ἐμοὶ περὶ ποιημάτων εἰπεῖν πρώην ἐπῆλθε, νῦν πρός σε γεγραμμένα πέμψαι διενοήθην. Καὶ λαβὼν ταῦτα δίελθε· κἂν δοκῇ σοι μηδὲν εἶναι φαυλότερα τῶν ἀμεθύστων καλουμένων, ἅ τινες ἐν τοῖς πότοις περιάπτονται καὶ προλαμβάνουσι, μεταδίδου τῷ Κλεάνδρῳ, καὶ προκαταλάμβανε τὴν φύσιν αὐτοῦ διὰ τὸ μηδαμοῦ νωθρὸν, ἀλλὰ πανταχοῦ σφοδρὸν καὶ δεδορκὸς, εὐαγωγοτέραν ὑπὸ τῶν τοιούτων οὖσαν.

Πουλύποδος κεφαλῇ ἓν μὲν κακὸν, ἓν δὲ καὶ ἐσθλόν,

ὅτι τῷ βρωθῆναι μέν ἐστιν ἥδιστος, δυσόνειρον δὲ ὕπνον ποιεῖ, φαντασίας ταραχώδεις καὶ ἀλλοκότους δεχόμενον, ὥς λέγουσιν. Οὕτω δὴ καὶ ποιητικῇ πολὺ μὲν τὸ ἡδὺ καὶ τρόφιμον νέου ψυχῆς ἔνεστιν, οὐκ

ἔλαττον δὲ τὸ ταρακτικὸν καὶ παράφορον, ἂν τυγχάνῃ παιδαγωγίας ὀρθῆς ἡ ἀκρόασις. Οὐ μόνον, ὡς ἔοικε, περὶ τῆς τῶν Αἰγυπτίων χώ[ρας] ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ποιητικῆς ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι

Φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλ[ὰ δὲ] λυγρὰ

τοῖς χρωμένοις ἀναδίδωσιν.

Ἔνθ᾽ ἔνι μὲν φιλότης, ἐν δ᾽ ἵμερος, ἐν δ᾽ ὀαριστὺς
Πάρφασις, ἥ τ᾽ ἔκλεψε νόον πύκα περ φρονεόντων

Οὐ γὰρ ἅπτεται τὸ ἀπατηλὸν αὐτῆς ἀβελτέρων κο[ ]μιδῆ καὶ ἀνοήτων. Διὸ καὶ Σιμονίδης μὲν ἀπεκρί[ ]νατο πρὸς τὸν εἰπόντα, Τί δὴ μόνους οὐκ ἐξαπα[ ]τᾷς Θετταλούς, Ἀμαθέστεροι γάρ εἰσιν, ἢ ὡς ὑπ᾽ ἐμοῦ ἐξαπατᾶσθαι. Γοργίας δὲ τὴν τραγῳδίαν εἶ[ ]πεν ἀπάτην, ἣν ὅ, τε ἀπατήσας, δικαιότερος τοῦ μὴ ἀπατήσαντος, καὶ ὁ ἀπατηθεὶς, σοφώτερος τοῦ μὴ ἀπατηθέντος. Πότερον οὖν τῶν νέων, ὥσπερ τῶν Ἰθακησίων, κηρῷ τινι τὰ ὦτα ἀτέγκτῳ καταπλάσ[ ]σοντες ἀναγκάζωμεν αὐτοὺς τὸ Ἐπικούρειον ἀκάτιο[ν] ἀραμένους, ποιητικὴν φεύγειν καὶ παρεξελαύνειν; ἢ μᾶλλον ὀρθῷ τινι λογισμῷ περιστάντες καὶ καταδέ[ ]οντες τὴν κρίσιν, ὅπως μὴ παραφέρηται τῷ τέρ[ ]ποντι πρὸς τὸ βλάπτον, ἀπευθύνωμεν καὶ παραφυ[ ]λάττωμεν;

Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ Δρύαντος υἱὸς κρατερὸς Λυκό[ ]οργος

ὑγιαίνοντα νοῦν εἶχεν, ὅτι πολλῶν μεθυσκομένω[ν] καὶ παροινούντων, τὰς ἀμπέλους περιϊὼν ἐξέκοπτεν, ἀντὶ τοῦ τὰς κρήνας ἐγγυτέρω προσαγαγεῖν, καὶ μα[ ]

νόμενον θεὸν, ὥς φησιν ὁ Πλάτων, ἑτέρῳ θεῷ νήφοντι κολαζόμενον σωφρονίζειν. Ἀφαιρεῖ γὰρ ἡ κρᾶσις τοῦ οἴνου τὸ βλάπτον, οὐ συναναιροῦσα τὸ χρήσιμον. Μηδὲ ἡμεῖς οὖν τὴν ποιητικὴν ἡμερίδα τῶν Μουσῶν ἐκκόπτωμεν μηδ᾽ ἀφανίζωμεν· ἀλλ᾽ ὅπου μὲν ὑφ᾽ ἡδονῆς ἀκράτου πρὸς δόξαν αὐθαδῶς θρασυνόμενον ἐξυβρίζει καὶ ὑλομανεῖ τὸ μυθῶδες αὐτῆς καὶ θεατρικὸν, ἐπιλαμβανόμενοι κολούωμεν καὶ πιέζωμεν· ὅπου δὲ ἅπτεταί τινος μούσης τῇ χάριτι, καὶ τὸ γλυκὺ τοῦ λόγου καὶ ἀγωγὸν οὐκ ἄκαρπὸν ἐστιν, οὐδὲ κενὸν, ἐνταῦθα φιλοσοφίαν εἰσάγωμεν, καὶ καταμιγνύωμεν. Ὥσπερ γὰρ ὁ μανδραγόρας ταῖς ἀμπέλοις παραφυόμενος, καὶ διαδιδοὺς τὴν δύναμιν εἰς τὸν οἶνον, μαλακωτέραν ποιεῖ τὴν καταφορὰν τοῖς πίνουσιν, οὕτω τοὺς λόγους ἡ ποίησις ἐκ φιλοσοφίας ἀναλαμβάνουσα μιγνυμένους πρὸς τὸ μυθῶδες, ἐλαφρὰν καὶ προσφιλῆ παρέχει τοῖς νέοις τὴν μάθησιν. Ὅθεν οὐ φευκτέον ἐστὶ τὰ ποιήματα τοῖς φιλοσοφεῖν μέλλουσιν, ἀλλ᾽ ἐν ποιήμασι προφιλοσοφητέον· ἐθιζομένους ἐν τῷ τέρποντι τὸ χρήσιμον ζητεῖν καὶ ἀγαπᾷν· εἰ δὲ μὴ, διαμάχεσθαι καὶ δυσχεραίνειν. Ἀρχὴ γὰρ αὕτη παιδεύσεως,

Ἔργου δὲ παντὸς ἤν τις ἄρχηται καλῶς,
Καὶ τὰς τελευτὰς εἰκὸς ἔσθ᾽ οὕτως ἔχειν,

κατὰ τὸν Σοφοκλέα.

II. Πρῶτον οὖν εἰσάγωμεν εἰς τὰ ποιήματα μηδὲν οὕτω μεμελετημένον ἔχοντα καὶ πρόχειρον, ὡς τὸ,

— Πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοὶ,

τὰ μὲν ἑκόντες, τὰ δὲ ἄκοντες. Ἑκόντες μὲν, ὅτι πρὸς ἡδονὴν ἀκοῆς καὶ χάριν, ἣν οἱ πλεῖστοι διώκουσιν, αὐστηροτέραν ἡγοῦνται τὴν ἀλήθειαν τοῦ ψεύδους. Ἡ μὲν γὰρ ἔργῳ γινομένη, κἂν ἀτερπὲς ἔχῃ τέλος, οὐκ ἐξίσταται· τὸ δὲ πλαττόμενον λόγῳ ῥᾷστα παραχωρεῖ καὶ τρέπεται πρὸς τὸ ἥδιον ἐκ τοῦ λυποῦντος. Οὔτε γὰρ μέτρον, οὔτε τρόπος, οὔτε λέξεως ὄγκος, οὔτ' εὐκαιρία μεταφορᾶς, οὔτε ἁρμονία καὶ σύνθεσις ἔχει τοσοῦτον αἱμυλίας καὶ χάριτος, ὅσον εὖ πεποιημένη διάθεσις μυθολογίας. Ἀλλ' ὥσπερ ἐν γραφαῖς κινητικώτερόν ἐστι χρῶμα γραμμῆς διὰ τὸ ἀνδρείκελον καὶ ἀπατηλὸν, οὕτως ἐν ποιήμασι μεμιγμένον πιθανότητι ψεῦδος ἐκπλήττει καὶ ἀγαπᾶται μᾶλλον τῆς ἀμύθου καὶ ἀπλάστου περὶ μέτρον καὶ λέξιν κατασκευῆς. Ὅθεν ὁ Σωκράτης ἔκ τινων ἐνυπνίων ποιητικῆς ἁψάμενος, αὐτὸς μὲν, ἅτε δὴ γεγονὼς ἀληθείας ἀγωνιστὴς τὸν ἅπαντα βίον, οὐ πιθανὸς ἦν οὐδ' εὐφυὴς ψευδῶν δημιουργός· τοὺς δὲ Αἰσώπου τοῖς ἔπεσι μύθους ἐνόμιζεν, ὡς ποίησιν οὐκ οὖσαν, ᾗ ψεῦδος μὴ πρόσεστι. Θυσίας μὲν γὰρ ἀχόρους καὶ ἀναύλους ἴσμεν, οὐκ ἴσμεν δὲ ἄμυθον οὐδὲ ἀψευδῆ ποίησιν. Τὰ δ' Ἐμπεδοκλέους ἔπη καὶ Παρμενίδου, καὶ θηριακὰ Νικάνδρου καὶ γνωμολογίαι Θεόγνιδος, λόγοι εἰσὶ κεχρημένοι παρὰ ποιητικῆς, ὥσπερ ὄχημα, τὸν ὄγκον καὶ τὸ μέτρον, ἵνα τὸ πεζὸν διαφύγωσιν. Ὅταν οὖν ἄτοπόν τι καὶ δυσχερὲς ἐν τοῖς ποιήμασι λέγηται περὶ θεῶν ἢ δαιμόνων, ἢ ἀρετῆς, ὑπ' ἀνδρὸς ἐλλογίμου καὶ δόξαν ἔχοντος, ὁ μὲν ὡς ἀληθῆ προσδεξάμενος λόγον

οἴχεται φερόμενος, καὶ διέφθαρται τὴν δόξαν· ὁ δὲ μεμνημένος ἀεὶ καὶ κατέχων ἐναργῶς τῆς ποιητικῆς τὴν περὶ τὸ ψεῦδος γοητείαν, καὶ δυνάμενος λέγειν ἑκάστοτε πρὸς αὐτὴν,

Ὦ μηχάνημα, σφιγγὸς αἰολώτερον,

τί παίζουσα τὰς ὀφρῦς συνάγεις; τί δ' ἐξαπατῶσα προσποιῇ διδάσκειν, οὐδὲν πείσεται δεινὸν, οὐδὲ πιστεύσει φαῦλον. Ἀλλ' ἐπιλήψεται μὲν αὐτοῦ φοβουμένου τὸν Ποσειδῶνα, καὶ ταρβοῦντος, μὴ τὴν γῆν ἀναῤῥήξῃ, καὶ ἀπογυμνώσῃ τὸν ᾅδην· ἐπιλήψεται δὲ τῷ Ἀπόλλωνι χαλεπαίνοντος ὑπὲρ τοῦ πρώτου τῶν Ἀχαιῶν,

Ὃν αὐτὸς ὑμνῶν, αὐτὸς ἐν δαίτῃ παρὼν,
Αὐτὸς τάδ' εἰπὼν, αὐτός ἐστιν ὁ κτανών.

Παύσεται δὲ τὸν φθιτὸν Ἀχιλλέα καὶ τὸν Ἀγαμέμνονα τὸν καθ' ᾅδου δακρύων, ἀδυνάτους καὶ ἀσθενεῖς χεῖρας ἐπιθυμίᾳ τοῦ ζῆν ὀρέγοντας. Ἂν δέ που συνταράττηται τοῖς πάθεσι καὶ κρατῆται φαρμασσόμενος, οὐκ ὀκνήσει πρὸς ἑαυτὸν εἰπεῖν,

Ἀλλὰ φόωσδε τάχιστα λιλαίεο, ταῦτα δὲ πάντα
Ἴσθ', ἵνα καὶ μετόπισθε τεῇ εἴπῃσθα γυναικί.

Καὶ γὰρ τοῦτο χαριέντως Ὅμηρος εἰς τὴν νεκυίαν εἶπεν, ὡς γυναικὸς ἀκρόασιν οὖσαν διὰ δὴ τὸ μυθῶδες. Τοιαῦτα γάρ ἐστιν, ἃ πλάττουσιν ἑκόντες οἱ ποιηταί. Πλείονα δὲ, ἃ μὴ πλάττοντες, ἀλλ' οἰόμενοι καὶ δοξάζοντες αὐτοὶ, προσαναχρώννυνται τὸ ψεῦδος ἡμῖν. Οἷον, ἐπὶ τοῦ Διὸς εἰρηκότος Ὁμήρου,

Ἐν δ' ἐτίθει δύο κῆρε τανηλεγέος θανάτοιο,
Τὴν μὲν Ἀχιλλῆος, τὴν δ' Ἕκτορος ἱπποδάμοιο.

Ἕλκε δὲ μέσσα λαβών· ῥέπε δ' Ἕκτορος αἴσιμον ἦμαρ.

Ὤιχετο δ' εἰς ἀΐδαο, λίπεν δέ ἑ Φοῖβος Ἀπόλλων.

τραγῳδίαν ὁ Αἰσχύλος ὅλην τῷ μύθῳ περιέθηκεν, ἐπιγράψας Ψυχοστασίαν, καὶ παραστήσας ταῖς πλάστιγξι τοῦ Διὸς ἔνθεν μὲν τὴν Θέτιν, ἔνθεν δὲ τὴν Ἠῶ, δεομένας ὑπὲρ τῶν υἱέων μαχομένων. Τοῦτο δὲ παντὶ δῆλον, ὅτι μυθοποίημα καὶ πλάσμα πρὸς ἡδονὴν ἢ ἔκπληξιν ἀκροατοῦ γέγονε. Τὸ δέ,

Ζεύς, ὅς τ' ἀνθρώπων ταμίης πολέμοιο τέτυκται·

Καὶ τό,

— Θεὸς μὲν αἰτίαν φύει βροτοῖς,
Ὅταν κακῶσαι δῶμα παμπήδην θέλῃ.

Ταῦτα δὲ ἤδη κατὰ δόξαν εἴρηται καὶ πίστιν αὐτῶν, ἣν ἔχουσιν ἀπάτην περὶ θεῶν καὶ ἄγνοιαν, εἰς ἡμᾶς ἐκφερόντων καὶ μεταδιδόντων. Πάλιν αἱ περὶ τὰς νεκυίας τερατουργίαι καὶ διαθέσεις ὀνόμασι φοβεροῖς ἐνδημιουργοῦσαι φάσματα καὶ εἴδωλα ποταμῶν φλεγομένων, καὶ τόπων ἀγρίων, καὶ κολασμάτων σκυθρωπῶν, οὐ πάνυ πολλοὺς διαλανθάνουσιν, ὅτι τὸ μυθῶδες αὐτοῖς πολὺ, καὶ τὸ ψεῦδος, ὥσπερ τροφαῖς τὸ φαρμακῶδες, ἐγκέκραται· καὶ οὔτε Ὅμηρος, οὔτε Πίνδαρος, οὔτε Σοφοκλῆς πεπεισμένοι, ταῦτα ἔχειν οὕτως, ἔγραψαν,

Ἔνθεν τὸν ἄπειρον ἐρεύγονται σκότον
Βληχροὶ δνοφερᾶς νυκτὸς ποταμοί.

Καὶ,

Πὰρ δ' ἴσαν Ὠκεανοῦ τε ῥοὰς καὶ Λευκάδα πέτρην.

Καὶ,

Στενωπὸς ᾅδου καὶ παλίῤῥοια βυθοῦ.

Ὅσοι μέντοι τὸν θάνατον ὡς οἰκτρὸν, ἢ τὴν ἀταφίαν ὡς δεινὸν ὀλοφυρόμενοι καὶ δεδιότες, φωνὰς ἐξενηνόχασι,

Μή μ' ἄκλαυστον ἄθαπτον ἰὼν ὄπιθεν καταλείπῃς.

Καὶ,

Ψυχὴ δ' ἐκ ῥεθέων πταμένη ἄϊδός δ' ἐβεβήκει,
Ὃν πότμον γοόωσα, λιποῦσ' ἀδροτῆτα καὶ ἥβην.

Καὶ,

Μή μ' ἀπολέσῃς ἄωρον· ἡδὺ γὰρ τὸ φῶς
Λεύσσειν· τὰ δ' ὑπὸ γῆν μή μ' ἰδεῖν ἀναγκάσῃς.

Αὗται πεπονθότων εἰσὶ καὶ προσεαλωκότων ὑπὸ δόξης καὶ ἀπάτης. Διὸ μᾶλλον ἅπτονται καὶ διαταράττουσιν ἡμᾶς, ἀναπιμπλαμένους τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀσθενείας, ἀφ' ἧς λέγονται. Πρὸς ταῦτα δὴ πάλιν παρασκευάζωμεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἔχειν ἔναυλον, ὅτι ποιητικῇ μὲν οὐ πάνυ μέλον ἐστὶ τῆς ἀληθείας· ἡ δὲ περὶ ταῦτα ἀλήθεια, καὶ τοῖς μηθὲν ἄλλο πεποιημένοις ἔργον ἢ γνῶσιν καὶ μάθησιν τοῦ ὄντος, εὖ μάλα δυσθήρατός ἐστι, καὶ δύσληπτος, ὡς ὁμολογοῦσιν αὐτοί. Καὶ τὰ Ἐμπεδοκλέους ἔπη ἔστω πρόχειρα ταυτὶ οὕτως,

Οὔτ' ἐπιδερκτὰ τάδ' ἀνδράσιν, οὔτ' ἐπακουστὰ,
Οὔτε νόῳ περιληπτά. —

Καὶ τὰ Ξενοφάνους,

Καὶ τὸ μὲν οὖν σαφὲς οὔτις ἀνὴρ γένετ' οὐδέ τις ἔσται
Εἰδὼς ἀμφὶ θεῶν τε καὶ ὅσσα λέγω περὶ πάντων.

Καὶ νὴ Δία τὰ Σωκράτους ἐξομνυμένου παρὰ Πλάτωνι τὴν περὶ τούτων γνῶσιν. Ἧττον γὰρ ὡς εἰδόσι τὶ περὶ τούτων προσέξουσι τοῖς ποιηταῖς, ἐν οἷς τοὺς φιλοσόφους ἰλιγγιῶντας ὁρῶσιν.

III. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπιστήσωμεν αὐτὸν, ἅμα τῷ προσάγειν τοῖς ποιήμασιν ὑπογράφοντες τὴν ποιητικὴν, ὅτι μιμητικὴ τέχνη καὶ δύναμίς ἐστιν ἀντίστροφος τῇ ζωγραφίᾳ. Καὶ μὴ μόνον ἐκεῖνο τὸ θρυλλούμενον ἀκηκοὼς ἔστω, ζωγραφίαν μὲν εἶναι φθεγγομένην τὴν ποίησιν, ποίησιν δὲ σιγῶσαν τὴν ζωγραφίαν· ἀλλὰ πρὸς τούτῳ διδάσκωμεν αὐτὸν, ὅτι γεγραμμένην σαῦραν ἢ πίθηκον, ἢ Θερσίτου πρόσωπον ἰδόντες ἡδόμεθα καὶ θαυμάζομεν, οὐχ ὡς καλὸν, ἀλλ' ὡς ὅμοιον. Οὐσίᾳ μὲν γὰρ οὐ δύναται καλὸν γενέσθαι τὸ αἰσχρόν· ἡ δὲ μίμησις, ἄν τε περὶ φαῦλον, ἄν τε περὶ χρηστὸν ἐφίκηται τῆς ὁμοιότητος, ἐπαινεῖται. Καὶ τοὐναντίον ἂν αἰσχροῦ σώματος εἰκόνα καλὴν παράσχῃ, τὸ πρέπον καὶ τὸ εἰκὸς οὐκ ἀπέδωκεν. Γράφουσι δὲ καὶ πράξεις ἀτόπους ἔνιοι, καθάπερ Τιμόμαχος τὴν Μηδείας τεκνοκτονίαν, καὶ Θέων τὴν Ὀρέστου μητροκτονίαν, καὶ Παῤῥάσιος τὴν Ὀδυσσέως προσποίητον μανίαν, καὶ Χαιρεφάνης ἀκολάστους ὁμιλίας γυναικῶν πρὸς ἄνδρας. Ἐν οἷς μάλιστα δεῖ τὸν νέον ἐθίζεσθαι, διδασκόμενον, ὅτι τὴν πρᾶξιν οὐκ ἐπαινοῦμεν, ἧς γονεν ἡ μίμησις, ἀλλὰ τὴν τέχνην, εἰ μεμίμηται πς ηκόντως τὸ ὑποκείμενον. Ἐπεὶ τοίνυν καὶ ποιητ πολλάκις ἔργα φαῦλα καὶ πάθη μοχθηρὰ, καὶ ἰ μιμητικῶς ἀπαγγέλλει, δεῖ τὸ θαυμαζόμενον ἐν τ

τοις, καὶ κατορθούμενον μήτε ἀποδέχεσθαι τὸν νέον, ὡς ἀληθὲς, μήτε δοκιμάζειν ὡς καλὸν, ἀλλ' ἐπαινεῖν μόνον ὡς ἐναρμόττον τῷ ὑποκειμένῳ προσώπῳ καὶ οἰκεῖον. Ὥσπερ γὰρ ὑὸς βοὴν καὶ ψόφον τροχιλίας καὶ πνευμάτων ῥοῖζον καὶ θαλάττης κτύπον ἀκούοντες, ἐνοχλούμεθα καὶ δυσχεραίνομεν· ἂν δέ τις πιθανῶς ταῦτα μιμῆται, καθάπερ Παρμένων τὴν ὗν, καὶ Θεόδωρος τὰς τροχιλίας, ἡδόμεθα· καὶ νοσώδη μὲν ἄνθρωπον καὶ ὕπουλον, ὡς ἀτερπὲς θέαμα, φεύγομεν· τὸν δὲ Ἀριστοφῶντος Φιλοκτήτην, καὶ τὴν Σιλανίωνος Ἰοκάστην ὁμοίως φθίνουσι καὶ ἀποθνήσκουσι πεποιημένους ὁρῶντες χαίρομεν· οὕτως ὁ νέος ἀναγινώσκων, ἃ Θερσίτης ὁ γελωτοποιὸς, ἢ Σίσυφος ὁ φθορεὺς, ἢ Βάτραχος ὁ πορνοβοσκὸς λέγων ἢ πράττων πεποίηται, διδασκέσθω τὴν μιμουμένην ταῦτα δύναμιν καὶ τέχνην ἐπαινεῖν, ἃς δὲ μιμεῖται διαθέσεις, καὶ πράξεις, προβάλλεσθαι καὶ κακίζειν. Οὐ γάρ ἐστι ταὐτὸ, τὸ καλὸν καὶ καλῶς τι μιμεῖσθαι. Καλῶς γάρ ἐστι τὸ πρεπόντως καὶ οἰκείως· οἰκεῖα δὲ καὶ πρέποντα τοῖς αἰσχροῖς τὰ αἰσχρά. Καὶ γὰρ αἱ Δημονίδου τοῦ χωλοῦ κρηπῖδες, ἃς ἀπολέσας εὔχετο τοῖς τοῦ κλέψαντος ἐναρμόσαι ποσὶν, φαῦλαι μὲν ἦσαν, ἐκείνῳ δὲ ἥρμοττον. Καὶ τὸ,

Εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρὴ, τυραννίδος πέρι
Κάλλιστον ἀδικεῖν, —

Καὶ τὸ,

Τοῦ μὲν δικαίου τὴν δόκησιν ἄρνυσο,
Τὰ δ' ἔργα τοῦ πᾶν δρῶντος, ἔνθα κερδανεῖς,

Καὶ,

Τάλαντον ἡ προίξ· μὴ λαβῶ; ζῆν δ' ἐστὶ μο
Τάλαντον ὑπεριδόντι; τεύξομαι δ' ὕπνου,
Προέμενος; οὐ δώσω δὲ κἀν ᾅδου δίκην,
Ὡς ἠσεβηκὼς εἰς τάλαντον ἀργυροῦν;

μοχθηροὶ μέν εἰσι λόγοι καὶ ψευδεῖς, Ἐτεοκλ καὶ Ἰξίονι καὶ τοκογλύφῳ πρεσβύτῃ πρέποντε οὖν ὑπομιμνήσκωμεν τοὺς παῖδας, ὅτι ταῦτα ἐπαινοῦντες οὐδὲ δοκιμάζοντες, ἀλλ' ὡς ἄτοπ φαῦλα φαύλοις καὶ ἀτόποις ἤθεσι, καὶ προσ περιτιθέντες γράφουσιν, οὐκ ἂν ὑπὸ τῆς δόξης πτοιντο τῶν ποιητῶν. Ἀλλὰ τοὐναντίον ἡ πρ πρόσωπον ὑποψία διαβάλλει καὶ τὸ πρᾶγμα κ λόγον, ὡς φαῦλον ὑπὸ φαύλου καὶ λεγόμενο πραττόμενον. Οἷόν ἐστι καὶ τὸ τῆς συγκοιμ τοῦ Πάριδος ἐκ τῆς μάχης ἀποδράντος. Οὐδέν ἄλλων ἀνθρώπων ἡμέρας συγκοιμώμενον γι ποιήσας ἢ τὸν ἀκόλαστον καὶ μοιχικὸν, ἐν αἰσχύ λός ἐστι καὶ ψόγῳ τιθέμενος τὴν τοιαύτην ἀκρο

IV. Ἐν δὲ τούτοις εὖ μάλα προσεκτέον, εἴ ὁ ποιητὴς αὐτὸς ἐμφάσεις δίδωσι κατὰ τῶν λε νων, ὡς δυσχεραινομένων ὑπ' αὐτοῦ. Καθά Μένανδρος ἐν τῷ προλόγῳ τῆς Θαΐδος πεποίη

Ἐμοὶ μὲν οὖν ἄειδε τοιαύτην θεὰ,
Θρασεῖαν, ὡραίαν δὲ, καὶ πιθανὴν ἅμα,
Ἀδικοῦσαν, ἀποκλείουσαν, αἰτοῦσαν πυκνὰ
Μηθενὸς ἐρῶσαν, προσποιουμένην δ' ἀεί.

Ἄριστα δὲ Ὅμηρος τῷ γένει τούτῳ κέχρηται· κα προδιαβάλλει τὰ φαῦλα, καὶ προσυνίστησι τὰ στὰ τῶν λεγομένων. Προσυνίστησι μὲν οὕτως,

Αὐτίκα μειλίχιον καὶ κερδαλέον φάτο μῦθον.

Καὶ,

Τόνδ' ἀγανοῖς ἐπέεσσιν ἐρητύσασκε παραστάς.

Ἐν δὲ τῷ προδιαβάλλειν μονονοὺ μαρτύρεται καὶ διαγορεύει μήτε χρῆσθαι μήτε προσέχειν, ὡς οὖσιν ἀτόποις καὶ φαύλοις. Οἷον τόν τε Ἀγαμέμνονα μέλλων διηγεῖσθαι τῷ ἱερεῖ χρώμενον ἀφειδῶς, προείρηκεν,

Ἀλλ' οὐκ Ἀτρείδῃ Ἀγαμέμνονι ἥνδανε θυμῷ,

Ἀλλὰ κακῶς ἀφίει,

τουτέστιν ἀγρίως καὶ αὐθαδῶς καὶ παρὰ τὸ προσῆκον. Τῷ τε Ἀχιλλεῖ τοὺς θρασεῖς λόγους περιτίθησιν,

Οἰνοβαρὲς, κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο,

τὴν αὐτοῦ κρίσιν ὑπειπὼν,

Πηλείδης δ' ἐξαῦτις ἀταρτηροῖς ἐπέεσσιν

Ἀτρείδην προσέειπε, καὶ οὔπω λῆγε χόλοιο.

Καλὸν γὰρ εἰκὸς οὐθὲν εἶναι μετ' ὀργῆς καὶ αὐστηρῶς λεγόμενον. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν πράξεων,

Ἦ ῥα· καὶ Ἕκτορα δῖον ἀεικέα μήδετο ἔργα,

Πρηνέα πὰρ λεχέεσσι Μενοιτιάδαο τανύσσας.

Εὖ δὲ καὶ ταῖς ἐπιῤῥήσεσι χρῆται, καθάπερ τινὰ ψῆφον ἰδίαν ἐπιφέρων τοῖς πραττομένοις ἢ λεγομένοις· ἐπὶ μὲν τῆς μοιχείας τοῦ Ἄρεως τοὺς θεοὺς ποιῶν λέγοντας,

Οὐκ ἀρετᾷ κακὰ ἔργα· κιχάνει τοι βραδὺς ὠκύν.

ἐπὶ δὲ τῆς τοῦ Ἕκτορος ὑπερφροσύνης καὶ μεγαλαυχίας,

Ὣς ἔφατ' εὐχόμενος· νεμέσησε δὲ πότνια Ἥρη·

ἐπὶ δὲ τῆς Πανδάρου τοξείας,

Ὣς φάτ' Ἀθηναίη, τῷ δὲ φρένας ἄφρονι

Αὗται μὲν οὖν αἱ τῶν λόγων ἀποφάσεις κ
παντός εἰσι κατιδεῖν τοῦ προσέχοντος. Ἑτέ
τῶν πραγμάτων αὐτῶν παρέχουσι μαθήσεις,
ὁ Εὐριπίδης εἰπεῖν λέγεται πρὸς τοὺς τὸν
λοιδοροῦντας ὡς ἀσεβῆ καὶ μιαρόν, Οὐ μέντο
τερον αὐτὸν ἐκ τῆς σκηνῆς ἐξήγαγον ἢ τῷ
προσηλῶσαι. Παρὰ δὲ Ὁμήρῳ σιωπώμενόν ἐ
τοιοῦτον γένος τῆς διδασκαλίας· ἔχει δὲ ἀναθ
σιν ὠφέλιμον ἐπὶ τῶν διαβεβλημένων μάλιστ
θων. Οὓς ταῖς πάλαι μὲν ὑπονοίαις, ἀλληγ
δὲ νῦν λεγομέναις, παραβιαζόμενοι καὶ διαστ
τες ἔνιοι, μοιχευομένην φασὶν Ἀφροδίτην ὑπὸ
μηνύειν τὸν ἥλιον, ὅτι τῷ τῆς Ἀφροδίτης ἀστέ
ελθὼν ὁ τοῦ Ἄρεως μοιχικὰς ἀποτελεῖ γενέσεις·
δὲ ἐπαναφερομένου καὶ καταλαμβάνοντος οὐ λ
νουσιν. Τὸν δὲ τῆς Ἥρας καλλωπισμὸν ἐπὶ τὸ
καὶ τὴν περὶ τὸν κεστὸν γοητείαν ἀέρος τινὸ
θαρσιν εἶναι βούλονται, τῷ πυρώδει πλησιάζ
ὥσπερ οὐκ αὐτοῦ τὰς λύσεις τοῦ ποιητοῦ διδ
Ἐν μὲν γὰρ τοῖς περὶ τῆς Ἀφροδίτης διδάσκει
προσέχοντας, ὅτι μουσικὴ φαύλη καὶ ᾄσματα
ρὰ καὶ λόγοι μοχθηρὰς ὑποθέσεις λαμβάνοντε
λαστα ποιοῦσιν ἤθη, καὶ βίους ἀνάνδρους, κ
θρώπους τρυφὴν καὶ μαλακίαν καὶ γυναικοκρ
ἀγαπῶντας,

Εἵματά τ' ἐξημοιβά, λοετρά τε θερμὰ καὶ

Διὸ καὶ τὸν Ὀδυσσέα τῷ κιθαρῳδῷ προστάττοντα πεποίηκεν,

Ἀλλ' ἄγε δὴ μετάβηθι, καὶ ἵππου κόσμον ἄεισον, καλῶς ὑφηγούμενος τὸ παρὰ τῶν σωφρόνων καὶ νοῦν ἐχόντων χρῆναι λαμβάνειν τοὺς μουσικοὺς καὶ ποιητικοὺς τὰς ὑποθέσεις. Ἐν δὲ τοῖς περὶ τῆς Ἥρας ἄριστα τὴν ἀπὸ τῶν φαρμάκων καὶ γοητείας καὶ μετὰ δόλου πρὸς τοὺς ἄνδρας ὁμιλίαν καὶ χάριν ἔδειξεν οὐ μόνον ἐφήμερον καὶ ἀψίκορον καὶ ἀβέβαιον οὖσαν, ἀλλὰ καὶ μεταβάλλουσαν εἰς ἔχθραν καὶ ὀργήν, ὅταν τὰ τῆς ἡδονῆς ἀπομαρανθῇ. Τοιαῦτα γὰρ ὁ Ζεὺς ἀπειλεῖ καὶ λέγει πρὸς αὐτήν,

Ὄφρα ἴδῃς, ἤν τοι χραίσμῃ φιλότης τε καὶ εὐνή,
Ἣν ἐμίγης ἐλθοῦσα θεῶν ἄπο, καί μ' ἀπάτησας.

Ἡ γὰρ τῶν φαύλων διάθεσις ἔργων καὶ μίμησις, ἂν προσαποδῷ τὴν συμβαίνουσαν αἰσχύνην καὶ βλάβην τοῖς ἐργασαμένοις, ὠφέλησεν, οὐκ ἔβλαψε τὸν ἀκροώμενον. Οἱ γοῦν φιλόσοφοι παραδείγμασι χρῶνται, νουθετοῦντες καὶ παιδεύοντες ἐξ ὑποκειμένων· οἱ δὲ ποιηταὶ ταῦτα ποιοῦσι πλάττοντες αὐτοὶ πράγματα καὶ μυθολογοῦντες. Ὁ μὲν οὖν Μελάνθιος εἴτε παίζων εἴτε σπουδάζων ἔλεγε, διασώζεσθαι τὴν Ἀθηναίων πόλιν ὑπὸ τῆς τῶν ῥητόρων διχοστασίας καὶ ταραχῆς· οὐ γὰρ ἀποκλίνειν ἅπαντας εἰς τὸν αὐτὸν τοῖχον, ἀλλὰ γίνεσθαί τινα τοῦ βλάπτοντος ἀνθολκὴν ἐν τῇ διαφορᾷ τῶν πολιτευομένων. Αἱ δὲ τῶν ποιητῶν ὑπεναντιώσεις πρὸς αὑτοὺς ἀνταναφέρουσαι τὴν πίστιν οὐκ ἐῶσιν ἰσχυρὰν ῥοπὴν γενέσθαι πρὸς τὸ βλάπτον. Ὅπου μὲν οὖν αὐτοῖς τὸ τι-

θέναι σύνεγγυς ἐμφανεῖς ποιεῖ τὰς ἀντ
τῷ βελτίονι συνηγορεῖν· ὥσπερ ἐν τοῦ

Πόλλ', ὦ τέκνον, σφάλλουσιν ἀνθρώ

Τὸ ῥᾶστον εἶπας, αἰτιάσασθαι θε

Καὶ πάλιν,

Χρυσοῦ σε πλήθει, τούσδε δ' οὐ χ

Σκαιόν γε πλουτεῖν κ' ἄλλο μηδὲν εἰ

Καὶ,

— — τί δῆτα δεῖ σε κάμνειν; κατθ

Ἄμεινον· οὐδεὶς κάματος εὐσεβεῖν θ

Τὰ γὰρ τοιαῦτα τὰς λύσεις ἔχει προχ ὥσπερ εἴρηται, πρὸς τὰ βελτίονα τῇ κρίσ κατευθύνωμεν. Ὅσα δὲ εἴρηται μὲν ἀτι δὲ οὐ λέλυται, ταῦτα δεῖ τοῖς ἀλλαχόθ ναντίον εἰρημένοις ὑπ' αὐτῶν ἀνταναιρεῖ μένους τῷ ποιητῇ μηδὲ χαλεπαίνοντας ἐν ἤθει καὶ μετὰ παιδιᾶς λεγομένοις. βούλει, πρὸς τὰς Ὁμηρικὰς τῶν θεῶν ῥ λήλων, καὶ τρώσεις ὑπ' ἀνθρώπων, κ καὶ χαλεπότητας,

Οἶσθα καὶ ἄλλον μῦθον ἀμείνονα τ καὶ νοεῖς νὴ Δία καὶ λέγεις κρεῖττον ἀ βέλτιον τὰ τοιαῦτα,

— θεοὶ ῥεῖα ζώοντ

Καὶ,

Τῷ ἔνι τέρπονται μάκαρες θεοὶ ἤματ

Καὶ,

Ὡς γὰρ ἐπεκλώσαντο θεοὶ δειλοῖσι β
Ζώειν ἀχνυμένοις, αὐτοὶ δέ τ' ἀκηδε

Αὗται γάρ εἰσιν ὑγιαίνουσαι περὶ θεῶν δόξαι καὶ ἀληθεῖς· ἐκεῖνα δὲ πέπλασται πρὸς ἔκπληξιν ἀνθρώπων. Πάλιν Εὐριπίδου λέγοντος,

Πολλαῖσι μορφαῖς οἱ θεοὶ σοφισμάτων
Σφάλλουσιν ἡμᾶς, κρείττονες πεφυκότες,

οὐ χεῖρόν ἐστιν ὑπενεγκεῖν τὸ,

Εἰ θεοί τι δρῶσι φαῦλον, οὐκ εἰσὶ θεοὶ,

βέλτιον εἰρημένον ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ τοῦ Πινδάρου σφόδρα πικρῶς καὶ παροξυντικῶς εἰρηκότος,

— Χρὴ δὲ πᾶν ἔρ-
δοντ' ἀμαυρῶσαι τὸν ἐχθρόν·

ἀλλ' αὐτός γε σὺ λέγεις, ὅτι

— Τῷ πὰρ δίκαν
Γλυκεῖ πικροτάτα μένει τελευτά.

Καὶ τοῦ Σοφοκλέους,

Τὸ κέρδος ἡδὺ, κᾂν ἀπὸ ψευδῶν εἴη·

καὶ μὴν σοῦ γε ἀκηκόαμεν, ὡς

Οὐκ ἐξάγουσι καρπὸν οἱ ψευδεῖς λόγοι.

Πρὸς δὲ ἐκεῖνα τὰ περὶ τοῦ πλούτου,

Δεινὸς γὰρ ἕρπειν πλοῦτος πρός τε τ' ἄβατα
Καὶ πρὸς τὰ βατά· καὶ ὁπόθεν πένης ἀνὴρ
Οὐδ' ἐντυχὼν δύναιτ' ἂν, ὧν ἐρᾷ, τυχεῖν,
Καὶ γὰρ δυσειδὲς σῶμα καὶ δυσώνυμον
Γλώσσῃ σοφὸν τίθησιν εὔμορφόν τ' ἰδεῖν·

ἀντιπαραθήσει πολλὰ τῶν Σοφοκλέους, ὧν καὶ ταῦτά ἐστι,

Γένοιτο κᾂν ἄπλουτος ἐν τιμαῖς ἀνήρ.

Καὶ,

Οὐδὲν κακίων πτωχὸς, εἰ καλῶς φρονοῖ.

Καὶ,

— ἀλλὰ τῶν πολλῶν καλῶν
Τίς χάρις, εἰ κακόβουλος
Φροντὶς ἐκτρέφει τὸν εὐαίωνα πλοῦτον;

Ὁ δὲ Μένανδρος ἐπῆρε μὲν ἀμέλει τὴν φι-
καὶ ὑπεχαύνωσε τοῖς ἐρωτικοῖς καὶ διαπύροις

Ἅπανθ᾽, ὅσα ζῇ καὶ τὸν ἥλιον βλέπει
Τὸν κοινὸν ἡμῖν, δοῦλα ταῦτ᾽ ἔσθ᾽ ἡδον-

Πάλιν δ᾽ ἐπέστρεψε καὶ περιέσπασε πρὸς τ
ἡμᾶς, καὶ τὴν θρασύτητα τῆς ἀκολασίας ἐ
εἰπὼν,

Ὄνειδος αἰσχρὸς βίος ὅμως, κἂν ἡδὺς ᾖ.

Ταῦτα γὰρ ἐκείνοις μέν ἐστιν ὑπεναντία, β
ὅμως καὶ χρησιμώτερα. Δυεῖν οὖν θάτερον
τη τῶν ἐναντίων ποιήσει παράθεσις καὶ κατ
ἢ παράξει πρὸς τὸ βέλτιον, ἢ καὶ τοῦ χείρον
στήσει τὴν πίστιν. Ἂν δὲ αὐτοὶ μὲν μὴ διδῶ
ἀπίστως εἰρημένων λύσεις, οὐ χεῖρόν ἐστι
ἐνδόξων ἀποφάσεις ἀντιτάττοντας, ὥσπερ ἐπ
ῥέπειν πρὸς τὸ βέλτιον. Οἷον, τοῦ Ἀλέξιδος
τος ἐνίους, ὅταν λέγῃ,

Τὰς ἡδονὰς δεῖ συλλέγειν τὸν σώφρονα.
Τρεῖς δ᾽ εἰσὶν αἵ γε τὴν δύναμιν κεκτημέν
Τὴν ὡς ἀληθῶς συντελοῦσαν τῷ βίῳ,
Τὸ πιεῖν, τὸ φαγεῖν, τὸ τῆς Ἀφροδίτης τυ
Τὰ δ᾽ ἄλλα προσθήκας ἅπαντα χρὴ καλεῖ

ὑπομνηστέον, ὅτι Σωκράτης τοὐναντίον ἔλεγ
μὲν φαύλους ζῆν τοῦ ἐσθίειν καὶ πίνειν ἕνεκε
δ᾽ ἀγαθοὺς ἐσθίειν καὶ πίνειν ἕνεκεν τοῦ ζῆν

δὲ τὸν γράψαντα, Ποτὶ τὸν πονηρὸν οὐκ ἄχρηστον ὅπλον ἁ πονηρία, τρόπον τινὰ συνεξομοιοῦσθαι κελεύοντα τοῖς πονηροῖς, τὸ τοῦ Διογένους παραβαλεῖν ἐστιν· ἐρωτηθεὶς γὰρ, ὅπως ἄν τις ἀμύναιτο τὸν ἐχθρὸν, Αὐτὸς, ἔφη, καλὸς κἀγαθὸς γενόμενος. Δεῖ δὲ τῷ Διογένει καὶ πρὸς τὸν Σοφοκλέα χρήσασθαι· πολλὰς γὰρ ἀνθρώπων μυριάδας ἐμπέπληκεν ἀθυμίας περὶ τῶν μυστηρίων ταῦτα γράψας·

— ὡς τρισόλβιοι
Κεῖνοι βροτῶν, οἳ ταῦτα δερχθέντες τέλη
Μόλωσ᾽ ἐς ᾅδου· τοῖςδε γὰρ μόνον ἐκεῖ
Ζῆν ἐστι, τοῖς δ᾽ ἄλλοισι πάντ᾽ ἐκεῖ κακά.

Διογένης δὲ ἀκούσας τὶ τοιοῦτον, Τί λέγεις; ἔφη, κρείττονα μοῖραν ἕξει Παταικίων ὁ κλέπτης ἀποθανὼν, ἢ Ἐπαμινώνδας, ὅτι μεμύηται; Τιμοθέῳ μὲν γὰρ ᾄδοντι τὴν Ἄρτεμιν ἐν τῷ θεάτρῳ, Μαινάδα, θυάδα, φοιβάδα, λυσσάδα, Κινησίας εὐθὺς ἀντεφώνησε, Τοιαύτη σοι θυγάτηρ γένοιτο. Χάριεν δὲ καὶ τὸ τοῦ Βίωνος πρὸς τὸν Θεόγνιν λέγοντα,

Πᾶς γὰρ ἀνὴρ πενίῃ δεδμημένος οὔτέ τι εἰπεῖν,
Οὔθ᾽ ἔρξαι δύναται, γλῶσσα δέ οἱ δέδεται,

Πῶς οὖν σὺ πένης ὢν φλυαρεῖς τοσαῦτα καὶ καταδολεσχεῖς ἡμῶν;

V. Δεῖ δὲ μηδὲ τὰς ἐκ τῶν παρακειμένων ἢ συμφραζομένων παραλιπεῖν ἀφορμὰς πρὸς τὴν ἐπανόρθωσιν· ἀλλ᾽ ὥσπερ οἱ ἰατροὶ τῆς κανθαρίδος οὔσης θανασίμου, τοὺς πόδας ὅμως καὶ τὰ πτερὰ βοηθεῖν οἴονται, καὶ ἀναλύειν τὴν δύναμιν· οὕτως ἐν τοῖς ποιήμασι κἂν ὄνομα κἂν ῥῆμα παρακείμενον ἀμ-

βλυτέραν ποιῇ τὴν πρὸς τὸ χεῖρον ἀπαγω
λαμβάνεσθαι καὶ προσδιασαφεῖν, ὡς ἐπὶ
νιοι ποιοῦσι,

Τοῦτο νύ που γέρας ἐστὶν ὀϊζυροῖσι βρ
Κείρασθαί τε κόμην, βαλέειν τ' ἀπὸ δ
ρειῶν,

Καὶ,

Ὡς γὰρ ἐπεκλώσαντο θεοὶ δειλοῖσι βροτ
Ζώειν ἀχνυμένοις.

Οὐ γὰρ ἁπλῶς εἶπε καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπικεκλῶσθαι λυπηρὸν βίον, ἀλλὰ τοῖς ἄς ἀνοήτοις, οὓς δειλαίους καὶ οἰκτροὺς διὰ μ ὄντας εἴωθε δειλοὺς καὶ ὀϊζυροὺς προσαγο

VI. Ἄλλος τοίνυν τρόπος ἐστὶ τὰς ἐν ἥμασιν ὑποψίας πρὸς τὸ βέλτιον ἐκ τοῦ μεθιστὰς, ὁ διὰ τῶν ὀνομάτων τῆς συνηθε ὃν χρὴ τὸν νέον γεγυμνάσθαι μᾶλλον ἢ πε γομένας γλώττας. Ἐκεῖνο μὲν γὰρ φιλολ οὐκ ἀηδὲς, ὅτι Ῥιγεδανὴ κακοθάνατός ἐσ ναι· Δάνον γὰρ Μακεδόνες τὸν θάνατον Καμμονίην δὲ νίκην Αἰολεῖς, τὴν ἐξ ἐπιμ καρτερίας· Δρύοπες δὲ Πόπους τοὺς Τουτὶ δὲ ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον, εἰ μέλ τῶν ποιημάτων ὠφεληθήσεσθαι καὶ μὴ σθαι, τὸ γινώσκειν, πῶς τοῖς τῶν θεῶν ὀν ποιηταὶ χρῶνται, καὶ πάλιν τοῖς τῶν κακ γαθῶν· καὶ τί τὴν Τύχην καὶ τὴν Μοῖρο τες ὀνομάζουσι· καὶ πότερον ταῦτα τῶν τῶν πολλαχῶς λεγομένων ἐστὶ παρ' αὐτοῖς

ἄλλα πολλά. Καὶ γὰρ Οἶκον ποτὲ μὲν τὴν οἰκίαν καλοῦσιν,

Οἶκον ἐς ὑψόροφον.

ποτὲ δὲ τὴν οὐσίαν,

Ἐσθίεταί μοι οἶκος.

καὶ τὸν Βίον ποτὲ μὲν τὸ ζῆν,

— ἀμενήνωσεν δέ οἱ αἰχμὴν
Κυανοχαῖτα Ποσειδάων βιότοιο μεγήρας·

ποτὲ δὲ τὰ χρήματα,

— βίοτον δέ μοι ἄλλοι ἔδουσι.

καὶ τῷ Ἀλύειν ποτὲ μὲν ἀντὶ τοῦ δάκνεσθαι καὶ ἀπορεῖσθαι κέχρηται,

Ὥς ἔφαθ'· ἡ δ' ἀλύουσ' ἀπεβήσατο, τείρετο δ' αἰνῶς.

ποτὲ δὲ ἀντὶ τοῦ γαυριᾷν καὶ χαίρειν,

Ἦ ἀλύεις, ὅτι Ἶρον ἐνίκησας τὸν ἀλήτην;

καὶ τῷ Θοάζειν ἢ τὸ κινεῖσθαι σημαίνουσιν, ὡς Εὐριπίδης,

Κῆτος θοάζον ἐξ Ἀτλαντικῆς ἁλός.

ἢ τὸ καθέζεσθαι καὶ θαάσσειν, ὡς Σοφοκλῆς,

Τίνας πόθ' ἕδρας τάσδε μοὶ θοάζετε
Ἱκτηρίοις κλάδοισιν ἐξεστεμμένοι;

Χάριεν δὲ καὶ τὸ τὴν χρείαν τῶν ὀνομάτων συνοικειοῦν τοῖς ὑποκειμένοις πράγμασιν, ὡς οἱ Γραμματικοὶ διδάσκουσιν, ἄλλην πρὸς ἄλλα δύναμιν λαμβανόντων· οἷόν ἐστι,

Νῆ' ὀλίγην αἰνεῖν, μεγάλῃ δ' ἐνὶ φορτία θέσθαι.

τῷ μὲν γὰρ Αἰνεῖν σημαίνεται τὸ ἐπαινεῖν· αὐτῷ δὲ τῷ Ἐπαινεῖν ἀντὶ τοῦ παραιτεῖσθαι νῦν κέχρηται, καθάπερ ἐν τῇ συνηθείᾳ καλῶς φαμὲν ἔχειν, καὶ

χαίρειν κελεύομεν, ὅταν μὴ δεώμεθα μηδὲ λαμβ νωμεν. Οὕτω δὲ καὶ τὴν Ἐπαινὴν Περσεφόνει ἔνιοί φασιν, ὡς παραιτητὴν, εἰρῆσθαι. Ταύτην τὴν διαίρεσιν καὶ τὴν διάκρισιν τῶν ὀνομάτων ἐν τ μείζοσι καὶ σπουδαιοτέροις παραφυλάττοντες, ἀ τῶν θεῶν ἀρχώμεθα διδάσκειν τοὺς νέους, ὅτι χρ ται τοῖς τῶν θεῶν ὀνόμασιν οἱ ποιηταὶ, ποτὲ μ αὐτῶν ἐκείνων ἐφαπτόμενοι τῇ ἐννοίᾳ, ποτὲ δὲ ν νάμεις τινὰς, ὧν οἱ θεοὶ δοτῆρές εἰσι καὶ καθη μόνες, ὁμωνύμως προσαγορεύοντες. Οἷον εὐθὺ Ἀρχίλοχος, ὅταν μὲν εὐχόμενος λέγῃ,

Κλῦθι ἄναξ Ἥφαιστε, καί μοι σύμμαχος γι νουμένῳ
Ἵλαος γενοῦ, χαρίζευ δ', οἷά περ χαρίζεαι,

αὐτὸν τὸν θεὸν ἐπικαλούμενος δῆλός ἐστιν· ὅταν τὸν ἄνδρα τῆς ἀδελφῆς ἠφανισμένον ἐν θαλάττῃ ι μὴ τυχόντα νομίμου ταφῆς λέγῃ θρηνῶν, μετριώ ρον ἂν τὴν συμφορὰν ἐνεγκεῖν,

Εἰ κείνου κεφαλὴν καὶ χαρίεντα μέλεα
Ἥφαιστος καθαροῖσιν ἐν εἵμασιν ἀμφεπονήσ

τὸ πῦρ οὕτως, οὐ τὸν θεὸν προσηγόρευσε. Πάλ δὲ ὁ μὲν Εὐριπίδης εἰπὼν ἐν ὅρκῳ,

Μὰ τὸν μετ' ἄστρων Ζῆν' Ἄρη τε φοίνιον,

αὐτοὺς τοὺς θεοὺς ὠνόμακε. Τοῦ δὲ Σοφοκλέο λέγοντος,

Τυφλὸς γὰρ, ὦ γυναῖκες, οὐδ' ὁρῶν Ἄρης
Συὸς προσώπῳ πάντα τυρβάζει κακά,

τὸν πόλεμόν ἐστιν ὑπακοῦσαι. Καθάπερ αὖ τ χαλκὸν, Ὁμήρου λέγοντος,

Τῶν νῦν αἷμα κελαινὸν ἐΰῤῥοον ἀμφὶ Σκάμανδρον
Ἐσκέδασ᾽ ὀξὺς ἄρης.

Πολλῶν οὖν οὕτω λεγομένων, εἰδέναι δεῖ καὶ μνημονεύειν, ὅτι καὶ τῷ τοῦ Διὸς καὶ Ζηνὸς ὀνόματι ποτὲ μὲν τὸν θεὸν, ποτὲ δὲ τὴν τύχην, πολλάκις δὲ τὴν εἱμαρμένην προσαγορεύουσιν· ὅταν μὲν γὰρ λέγωσι,

Ζεῦ πάτερ, Ἴδηθεν μεδέων,

Καὶ,

Ὦ Ζεῦ, τίς εἶναί φησι σοῦ σοφώτερος;

τὸν θεὸν αὐτὸν λέγουσιν· ὅταν δὲ ταῖς αἰτίαις τῶν γινομένων πάντων ἐπονομάζωσι τὸν Δία, καὶ λέγωσι,

Πολλὰς δ᾽ ἰφθίμους ψυχὰς ἄϊδι προΐαψε·
— — Διὸς δὲ ἐτελείετο βουλὴ,

τὴν εἱμαρμένην. Οὐ γὰρ τὸν θεὸν ὁ ποιητὴς οἴεται κακομηχανᾶσθαι τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ τὴν τῶν πραγμάτων ἀνάγκην ὀρθῶς ὑποδείκνυσιν, ὅτι καὶ πόλεσι καὶ στρατοπέδοις καὶ ἡγεμόσιν, ἂν μὲν σωφρονῶσιν, εὖ πράττειν πέπρωται καὶ κρατεῖν τῶν πολεμίων, ἂν δὲ εἰς πάθη καὶ ἁμαρτίας ἐμπεσόντες, ὥσπερ οὗτοι, διαφέρωνται πρὸς ἀλλήλους καὶ στασιάζωσιν, ἀσχημονεῖν καὶ ἐκταράττεσθαι καὶ κακῶς ἀπαλλάττειν.

Εἱμαρμένον γὰρ, τῶν κακῶν βουλευμάτων
Κακὰς ἀμοιβὰς ἐστι καρποῦσθαι βροτοῖς.

Καὶ μὴν ὁ Ἡσίοδος τὸν Προμηθέα ποιῶν τῷ Ἐπιμηθεῖ παρακελευόμενον,

— μή ποτε δῶρον
Δέξασθαι παρὰ Ζηνὸς Ὀλυμπίου, ἀλλ᾽ ἀποπέμπειν

ἐπὶ τῇ τῆς τύχης δυνάμει τῷ Διὸς ὀνόματι ται· τὰ γὰρ τυχηρὰ τῶν ἀγαθῶν Διὸς δῶ κληκε, πλούτους καὶ γάμους καὶ ἀρχὰς, καὶ ὅλως τὰ ἐκτὸς, ὧν ἡ κτῆσις ἀνόνητός ἐστι το σθαι καλῶς μὴ δυναμένοις. Διὸ καὶ τὸν Ἐπ φαῦλον ὄντα καὶ ἀνόητον, οἴεται δεῖν φυλάττεσθ καὶ δεδιέναι τὰς εὐτυχίας, ὡς βλαβησόμενον καὶ αφθαρησόμενον ὑπ᾽ αὐτῶν. Καὶ πάλιν ὅταν λέ

Μηδέποτ᾽ οὐλομένην πενίην θυμοφθόρον ἀν

Τέτλα ὀνειδίζειν, μακάρων δόσιν αἰὲν ἐόντων,

θεόσδοτον νῦν τὸ τυχηρὸν εἴρηκεν, ὡς οὐκ ἄξι ἐγκαλεῖν τοῖς διὰ τὴν τύχην πενομένοις, ἀλλὰ τ μετ᾽ ἀργίας καὶ ῥᾳθυμίας καὶ μαλακίας καὶ πολ τελείας ἀπορίαν, αἰσχρὰν καὶ ἐπονείδιστον οὖσα Οὔπω γὰρ αὐτὸ τοὔνομα τῆς Τύχης λέγοντες, εἰδ τες δὲ τὴν τῆς ἀτάκτως καὶ ἀορίστως περιφερομέν αἰτίας δύναμιν ἰσχυρὰν καὶ ἀφύλακτον οὖσαν ἀ θρωπίνῳ λογισμῷ, τοῖς τῶν θεῶν ὀνόμασιν ἐξέφρ ζον. Ὥσπερ ἡμεῖς καὶ πράγματα, καὶ ἤθη, καὶ Δία λόγους καὶ ἄνδρας εἰώθαμεν δαιμονίους κ θείους προσαγορεύειν. Τούτῳ δὲ τὰ πολλὰ τῶν ἀτ πως περὶ τοῦ Διὸς λέγεσθαι δοκούντων ἐπανορθω τέον· ὧν ἐστι καὶ ταῦτα,

Δοιοὶ γάρ τε πίθοι κατακείαται ἐν Διὸς οὔδει

Κηρῶν ἔμπλειοι, ὁ μὲν ἐσθλῶν, αὐτὰρ ὁ δειλῶ

Καὶ,

Ὅρκια μὲν Κρονίδης ὑψίζυγος οὐκ ἐτέλεσσεν,

Ἀλλὰ κακὰ φρονέων τεκμαίρεται ἀμφοτέροισι,

Καί,

— τότε γάρ ῥα κυλίνδετο πήματος ἀρχὴ
Τρωσί τε καὶ Δαναοῖσι, Διὸς μεγάλου διὰ βουλὰς,

ὡς περὶ τῆς Τύχης ἢ τῆς Εἱμαρμένης λεγομένων, ἐν οἷς τὸ ἀσυλλόγιστον ἡμῖν τῆς αἰτίας, καὶ ὅλως οὐ καθ' ἡμᾶς. Ὅπου δὲ τὸ προσῆκον καὶ κατὰ λόγον καὶ εἰκός ἐστιν, ἐνταῦθα κυρίως ὀνομάζεσθαι τὸν θεὸν νομίζομεν· ὥσπερ ἐν τούτοις,

Αὐτὰρ ὁ τῶν ἄλλων ἐπεπωλεῖτο στίχας ἀνδρῶν,
Αἴαντος δ' ἀλέεινε μάχην Τελαμωνιάδαο.
Ζεὺς γάρ οἱ νεμέσα, ἂν ἀμείνονι φωτὶ μάχοιτο,

Καὶ,

Ζεὺς γὰρ τὰ μὲν τοιαῦτα φροντίζει βροτῶν,
Τὰ μικρὰ δ' ἄλλοις δαίμοσιν παρεὶς ἐᾷ.

Σφόδρα δὲ δεῖ καὶ τοῖς ἄλλοις ὀνόμασι προσέχειν, κατὰ πολλὰ πράγματα κινουμένοις καὶ μεθισταμένοις ὑπὸ τῶν ποιητῶν. Οἷόν ἐστι καὶ τὸ τῆς Ἀρετῆς. Ἐπεὶ γὰρ οὐ μόνον ἔμφρονας παρέχεται καὶ δικαίους καὶ ἀγαθοὺς ἐν πράξεσι, καὶ λόγοις, ἀλλὰ καὶ δόξας ἐπιεικῶς καὶ δυνάμεις περιποιεῖ, παρὰ τοῦτο ποιοῦνται καὶ τὴν εὐδοξίαν ἀρετὴν καὶ δύναμιν ὀνομάζοντες, ὥσπερ Ἐλαίαν τὸν ἀπὸ τῆς ἐλαίας, καὶ Φηγὸν τὸν ἀπὸ τῆς φηγοῦ καρπὸν ὁμωνύμως τοῖς φέρουσιν. Οὐκοῦν ὁ νέος ἡμῖν, ὅταν μὲν λέγωσι,

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν,

Καὶ,

Τῆμός σφιν Δαναοὶ ἀρετῇ ῥήξαντο φάλαγγας,

Καὶ,

Εἰ δὲ θανεῖν θέμις, ὧδε θανεῖν καλόν,
Εἰς ἀρετὴν καταδυσαμένους βίον,

εὐθὺς οἰέσθω λέγεσθαι ταῦτα περὶ τῆς ἀρίστη θειοτάτης ἕξεως ἐν ἡμῖν, ἣν ὀρθότητα λόγου κ κρότητα λογικῆς φύσεως, καὶ διάθεσιν ὁμολογ νην ψυχῆς νοοῦμεν. Ὅταν δὲ ἀναγινώσκῃ πάλιν

Ζεὺς δ' ἀρετὴν ἄνδρεσσιν ὀφέλλει τε μινύθ

Καὶ τὸ,

— πλούτῳ δ' ἀρετὴ καὶ κῦδος ὀπηδ

μὴ καθήσθω τοὺς πλουσίους ἐκπεπληγμένος κ θηπὼς, καθάπερ ὤνιον εὐθὺς ἀργυρίου τὴν ἀ ἔχοντας, μηδ' ἐπὶ τῇ τύχῃ κεῖσθαι τὴν αὐτοῦ νησιν αὔξειν ἢ κολούειν νομίζων· ἀλλ' ἀντὶ δό δυνάμεως ἢ εὐτυχίας ἢ τινος ὁμοίου τῇ ἀρετῇ κ σθαι τὸν ποιητὴν ἡγείσθω. Καὶ γὰρ τῇ κακ ποτὲ μὲν ἰδίως σημαίνουσι κακίαν καὶ μοχθ ψυχῆς, ὡς Ἡσίοδος,

Τὴν μὲν γὰρ κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἐστιν ἑλ

ποτὲ δὲ ἄλλην τινὰ κάκωσιν, ἢ δυστυχίαν, μηρος,

Αἶψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγηράσ

Ἐπεὶ καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἐξαπατηθείη τις ἐ τοὺς ποιητὰς οἰόμενος λέγειν, ὡς οἱ φιλόσο γουσι τὴν παντελῆ τῶν ἀγαθῶν ἕξιν, ἢ κτῆσ τελειότητα βίου κατὰ φύσιν εὐροοῦντος, ἀ καταχρωμένους πολλάκις, τὸν πλούσιον εὐ καλεῖν ἢ μακάριον, καὶ τὴν δύναμιν ἢ τὴν δαιμονίαν. Ὅμηρος μὲν γὰρ ὀρθῶς κέχρ ὀνόμασιν,

Ὣς οὔτοι χαίρων τοῖσδε κτεάτεσσιν ἀνά

Καὶ Μένανδρος,

Ἔχω δὲ πολλὴν οὐσίαν, καὶ πλούσιος
Καλοῦμ᾽ ὑπὸ πάντων, μακάριος δ᾽ ὑπ᾽ οὐδενός.

Εὐριπίδης δὲ πολλὴν ἀπεργάζεται ταραχὴν καὶ σύγχυσιν, ὅταν λέγῃ,

Μή μοι γένοιτο λυπρὸς εὐδαίμων βίος.

Καὶ,

Τί τὴν τυραννίδ᾽ ἀδικίαν εὐδαίμονα
Τιμᾷς;

ἂν μή τις, ὥσπερ εἴρηται, ταῖς μεταφοραῖς καὶ καταχρήσεσι τῶν ὀνομάτων ἕπηται. Ταῦτα μὲν οὖν ἱκανῶς περὶ τούτων.

VII. Ἐκεῖνο δ᾽ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ πολλάκις ὑπομνηστέον ἐστὶ τοὺς νέους ἐνδεικνύμενον αὐτοῖς, ὅτι μιμητικὴν ἡ ποίησις ὑπόθεσιν ἔχουσα, κόσμῳ μὲν καὶ λαμπρότητι χρῆται περὶ τὰς ὑποκειμένας πράξεις καὶ τὰ ἤθη, τὴν δὲ ὁμοιότητα τοῦ ἀληθοῦς οὐ προλείπει, τῆς μιμήσεως ἐν τῷ πιθανῷ τὸ ἀγωγὸν ἐχούσης. Διὸ καὶ κακίας καὶ ἀρετῆς σημεῖα μεμιγμένα ταῖς πράξεσιν ἡ μὴ παντάπασι τῆς ἀληθείας ὀλιγωροῦσα μίμησις συνεκφέρει, ὥσπερ ἡ Ὁμήρου πολλὰ πάνυ τοῖς Στωϊκοῖς χαίρειν φράζουσα, μήτε τι φαῦλον ἀρετῇ προσεῖναι, μήτε κακίᾳ χρηστὸν ἀξιοῦσιν, ἀλλὰ πάντως μὲν ἐν πᾶσιν ἁμαρτωλὸν εἶναι τὸν ἀμαθῆ, περὶ πάντα δ᾽ αὖ κατορθοῦν τὸν ἀστεῖον. Ταῦτα γὰρ ἐν ταῖς σχολαῖς ἀκούομεν. Ἐν δὲ τοῖς πράγμασι καὶ τῷ βίῳ τῶν πολλῶν, κατ᾽ Εὐριπίδην,

Οὐκ ἂν γένοιτο χωρὶς ἐσθλὰ καὶ κακά,
Ἀλλ᾽ ἔστι τις σύγκρασις.

Ἄνευ δὲ τοῦ ἀληθοῦς μάλιστα μὲν ἡ ποιητικὴ τῷ ποικίλῳ χρῆται καὶ πολυτρόπῳ. Τὸ γὰρ ἐμπαθὲς καὶ παράλογον καὶ ἀπροσδόκητον, ᾧ πλείστη μὲν ἔκπληξις ἕπεται, πλείστη δὲ χάρις, αἱ μεταβολαὶ παρέχουσι τοῖς μύθοις· τὸ δ᾽ ἁπλοῦν ἀπαθὲς καὶ ἄμυθον. Ὅθεν οὔτε νικῶντας ἀεὶ πάντα ποιοῦσι τοὺς αὐτοὺς, οὔτ᾽ εὐημεροῦντας, οὔτε κατορθοῦντας. Ἀλλ᾽ οὐδὲ τοῖς θεοῖς, ὅταν εἰς ἀνθρωπίνας ἐμπέσωσι πράξεις, ἀπαθέσι χρῶνται καὶ ἀναμαρτήτοις, ἵνα μηδαμοῦ τό τε ταράττον καὶ τὸ ἐκπλῆττον ἀργῇ τῆς ποιήσεως ἀκίνδυνον καὶ ἀνανταγώνιστον γινόμενον.

VIII. Οὕτως οὖν τούτων ἐχόντων, ἐπάγωμεν τοῖς ποιήμασι τὸν νέον μὴ τοιαύτας ἔχοντα τὰς δόξας περὶ τῶν καλῶν ἐκείνων καὶ μεγάλων ὀνομάτων, ὡς ἄρα σοφοὶ καὶ δίκαιοι ἄνδρες ἦσαν, ἄκροι τε βασιλεῖς καὶ κανόνες ἀρετῆς ἁπάσης καὶ ὀρθότητος. Ἐπεὶ βλαβήσεται μεγάλα δοκιμάζων πάντα καὶ τεθηπὼς, μηδὲν δυσχεραίνων, μηδὲ ἀκούων, μηδὲ ἀποδεχόμενος τοῦ ψέγοντος αὐτοὺς τοιαῦτα πράττοντας καὶ λέγοντας,

Αἲ γὰρ, Ζεῦ τε πάτερ καὶ Ἀθηναίη καὶ Ἀπολλ
Μήτε τις οὖν Τρώων θάνατον φύγοι, ὅσσοι ἔα
Μήτε τις Ἀργείων· νῶϊν δ᾽ ἐκδῦμεν ὄλεθρον,
Ὄφρ᾽ οἶοι Τροίης ἱερὰ κρήδεμνα λύωμεν.

Καὶ,

Οἰκτροτάτην δ᾽ ἤκουσα ὄπα Πριάμοιο θυγ
Κασσάνδρης, τὴν κτεῖνε Κλυταιμνήστρη δολ
Ἀμφ᾽ ἐμοί.

Καί,

Παλλακίδι προμιγῆναι, ἵν᾽ ἐχθήρειε γέροντα·
Τῇ πιθόμην, καὶ ἔρεξα.

Καί,

Ζεῦ πάτερ, οὔ τις σεῖο θεῶν ὀλοώτερος ἄλλος.

Μηδὲν ἐπαινεῖν ἐθιζέσθω τοιοῦτον ὁ νέος, μηδὲ προφάσεις λέγων, μηδὲ παραγωγάς τινας εὐπρεπεῖς ἐπὶ πράγμασι φαύλοις μηχανώμενος, πιθανὸς ἔστω καὶ πανοῦργος. Ἀλλ᾽ ἐκεῖνο μᾶλλον οἰέσθω, μίμησιν εἶναι τὴν ποίησιν ἠθῶν καὶ βίων, καὶ ἀνθρώπων οὐ τελείων, οὐδὲ καθαρῶν, οὐδ᾽ ἀνεπιλήπτων παντάπασιν, ἀλλὰ μεμιγμένων πάθεσι καὶ δόξαις ψευδέσι καὶ ἀγνοίαις, διὰ δ᾽ εὐφυΐαν αὑτοὺς πολλάκις μετατιθέντων πρὸς τὸ κρεῖττον. Ἡ γὰρ τοιαύτη παρασκευὴ τοῦ νέου καὶ διάνοια, τοῖς μὲν εὖ λεγομένοις καὶ πραττομένοις ἐπαιρομένου καὶ συνενθουσιῶντος, τὰ δὲ φαῦλα μὴ προσιεμένου καὶ δυσχεραίνοντος, ἀβλαβῆ παρέξει τὴν ἀκρόασιν. Ὁ δὲ πάντα θαυμάζων καὶ πᾶσιν ἐξοικειούμενος, καὶ καταδεδουλωμένος τῇ δόξῃ τὴν κρίσιν ὑπὸ τῶν ἡρωϊκῶν ὀνομάτων, ὥσπερ οἱ τὴν Πλάτωνος ἀπομιμούμενοι κυρτότητα, καὶ τὴν Ἀριστοτέλους τραυλότητα, λήσεται πρὸς πολλὰ τῶν φαύλων εὐχερὴς γενόμενος Δεῖ δὲ μὴ δειλῶς, μηδὲ ὥσπερ ὑπὸ δεισιδαιμονίας ἐν ἱερῷ φρίττειν ἅπαντα καὶ προσκυνεῖν, ἀλλὰ θαρσαλέως ἐθιζόμενον ἐπιφωνεῖν, μηδὲν ἧττον τοῦ Ὀρθῶς καὶ πρεπόντως, τὸ Οὐκ ὀρθῶς καὶ Οὐ προσηκόντως. Οἷον, ὁ Ἀχιλλεὺς ἐκκλησίαν συνάγει τῶν στρατιωτῶν νοσούντων, ἀσχάλλων μὲν ἀργοῦντι τῷ

αὶ μάλιστα πάντων διὰ τὴν ἐν ταῖς στρ
άνειαν αὐτοῦ καὶ δόξαν· ἰατρικὸς δὲ ὁ
μέραν ἐνάτην, ἧ ταῦτα κρίνεσθαι πέφ
μενος οὐκ οὖσαν συνήθη τὴν νόσον, οὐ
ν ἀπὸ κοινῶν αἰτιῶν, ἀναστὰς οὐ δημ
τὸν ὄχλον, ἀλλὰ τῷ βασιλεῖ γίνεται σύ

, νῦν ἄμμε παλιμπλαγχθέντας ὀΐω,
νοστήσειν,

τα καὶ μετρίως καὶ πρεπόντως. Τοῦ
διέναι φήσαντος τὴν ὀργὴν τοῦ δυνατ
Ἑλλήνων, οὐκ ἔτ᾽ ὀρθῶς οὐδὲ μετρί
μηδένα προσοίσειν χεῖρας αὐτῷ ζῶν
ουτίθησιν,

— οὐδ᾽ ἢν Ἀγαμέμνονα εἴπῃς,

νος ὀλιγωρίαν καὶ περιφρόνησιν τοῦ
κ δὲ τούτου μᾶλλον παροξυνθεὶ
ται, σφάττειν διανοούμενος,
ρθῶς, οὔτε πρὸς συμφέρον.
ς,

ουλεὸν ὦσε μέγα ξίφος, οὐ
Ἀθηναίης·

ιν καὶ καλῶς, ὅτι τὸν
μὴ δυνηθεὶς, ὅμως,
ετέστησε καὶ κατέσχεν
ενον. Πάλιν δ᾽ Ἀγα
κκλησίαν γενομέν...
αγέλαστός ἐστιν

ῗδα σεμνότερος καὶ βασιλικώτερος. Ὁ μὲν γὰρ Ἀ-λλεὺς, ἀγομένης τῆς Βρισηΐδος,

Δακρύσας ἑτάρων ἄφαρ ἕζετο νόσφι λιασθείς·

ιτος δὲ, αὐτὸς εἰς τὴν ναῦν ἐμβιβάζων καὶ παραδοὺς καὶ ἀποπέμπων τὴν ἄνθρωπον, ἣν ὀλίγῳ ιόσθεν εἴρηκε τῆς γαμετῆς τῇ εὐνοίᾳ προκρίνειν, ·θὲν αἰσχρὸν οὐδὲ ἐρωτικὸν ἐποίησε. Καὶ μὴν ὁ οίνιξ διὰ τὴν παλλακίδα κατάρατος ὑπὸ τοῦ παιὸς γενόμενος,

Τὸν μὲν ἐγὼ (φησὶ) βούλευσα κατακτάμεν ὀξέϊ χαλκῷ·

Ἀλλά τις ἀθανάτων παῦσεν χόλον, ὅς ῥ᾽ ἐνὶ θυμῷ
Δήμου θῆκε φάτιν, καὶ ὀνείδεα πόλλ᾽ ἀνθρώπων,
Ὡς μὴ πατροφόνος μετ᾽ Ἀχαιοῖσιν καλεοίμην.

μὲν οὖν Ἀρίσταρχος ἐξεῖλε ταῦτα τὰ ἔπη φοβηθείς· ει δὲ πρὸς τὸν καιρὸν ὀρθῶς, τοῦ Φοίνικος τὸν Ἀ-λλέα διδάσκοντος, οἷόν ἐστιν ὀργὴ, καὶ ὅσα διὰ θυμὸν ·θρωποι τολμῶσι, μὴ χρώμενοι λογισμῷ, μηδὲ πει-ϑόμενοι τοῖς παρηγοροῦσι. Καὶ γὰρ τὸν Μελέαγρον εισάγει τοῖς πολίταις ὀργιζόμενον, εἶτα πραϋνόμε-νον· ὀρθῶς τὰ πάθη ψέγων· τὸ δὲ μὴ συνακολουθεῖν, λλ᾽ ἀντιτάττεσθαι, καὶ κρατεῖν καὶ μετανοεῖν, ἐπαι-ῶν ὡς καλὸν καὶ συμφέρον. Ἐνταῦθα μὲν οὖν ἡ αφορὰ πρόδηλος· ὅπου δὲ ἀσάφεια τῆς γνώμης, οριστέον οὕτω πως ἐφιστάντας τὸν νέον. Εἰ μὲν ἡ αυσικάα ξένον ἄνδρα τὸν Ὀδυσσέα θεασαμένη, ὶ παθοῦσα τὸ τῆς Καλυψοῦς πάθος πρὸς αὐτὸν, ε δὴ τρυφῶσα καὶ γάμων ὥραν ἔχουσα, τοιαῦτα υραίνει πρὸς τὰς θεραπαινίδας,

Αἲ γάρ ἐμεῦ τοιόσδε πόσις κεκλημένος εἴη
Ἐνθάδε ναιετάων, καί οἱ ἅδοι αὐτόθι μ
ψεκτέον τὸ θράσος αὐτῆς καὶ τὴν ἀκολασίαν.
τοῖς λόγοις τοῦ ἀνδρός τὸ ἦθος ἐνιδοῦσα, κα
μάσασα τὴν ἔντευξιν αὐτοῦ πολὺν νοῦν ἔχους
χεται τοιούτῳ συνοικεῖν μᾶλλον ἢ πλωτικῷ τ
ὀρχηστικῷ τῶν πολιτῶν, ἄξιον ἄγασθαι. Πά
Πηνελόπης τοῖς μνηστῆρσι προσδιαλεγομένης
πανθρώπως, ἐκείνων δὲ αὐτῇ χαριζομένων
καὶ κόσμον ἄλλον, ἡδόμενος Ὀδυσσεύς·
Οὕνεκα τῶν μὲν δῶρα παρέλκετο, θέλγε δὲ
εἰ μὲν ἐπὶ τῇ δωροδοκίᾳ καὶ πλεονεξίᾳ χαίρε
κωμῳδούμενον ὑπερβάλλει μαστροπείᾳ Πολ
Εὐδαίμων Πολίαγρος οὐράνιον αἶγα πλο
ρον τρέφων
Εἰ δὲ μᾶλλον οἰόμενος ὑποχειρίους ἕξειν διὰ
πίδα, καὶ τὸ μέλλον οὐ προσδοκῶντας, λόγ
τὸ ἡδόμενον αὐτῷ καὶ θαῤῥοῦν. Ὁμοίως
διαριθμήσει τῶν χρημάτων, ἃ συνεξέθηκαν ο
ακες αὐτῷ καὶ ἀπέπλευσαν, εἰ μὲν ἀληθῶς
μίᾳ τοσαύτῃ καὶ τῶν καθ' αὐτὸν ἀσαφείᾳ κα
λότητι γεγονὼς, περὶ τῶν χρημάτων φοβεῖται
Μήτι οἱ οἴχωνται κοίλης ἐκ νηὸς ἔχοντες,
οἰκτείρειν ἄξιον ἢ βδελύττεσθαι νὴ Δία τὴν
πλουτίαν· εἰ δ', ὥσπερ ἔνιοι λέγουσι, περὶ τῆ
κης ἀμφιδοξῶν, οἴεται τὴν τῶν χρημάτων σα
ἀπόδειξιν εἶναι τῆς τῶν Φαιάκων ὁσιότητος
γὰρ ἂν ἀκερδῶς φέροντας αὐτὸν εἰς ἀλλοτρί
βάλλειν χώραν, καὶ καταλιπεῖν, ἀποσχομένο

χρημάτων) οὔτε φαύλῳ τεκμηρίῳ χρῆται, καὶ τὴν πρόνοιαν ἄξιον ἐπαινεῖν. Ἔνιοι δὲ καὶ τὴν ἔκθεσιν αὐτὴν, εἰ μὲν ἀληθῶς ἐγένετο καθεύδοντας, ψέγουσι, καὶ Τυῤῥηνοὺς ἱστορίαν τινά φασι διαφυλάττειν ὡς ὑπνώδους φύσει τοῦ Ὀδυσσέως γενομένου, καὶ δυσεντεύκτου διὰ τοῦτο πολλοῖς ὄντος. Εἰ δ' οὐκ ἦν ἀληθὴς ὁ ὕπνος, ἀλλ' αἰδούμενος μὲν ἀποπέμψαι τοὺς Φαίακας ἄνευ ξενίων καὶ φιλοφροσύνης, μὴ δυνάμενος δὲ τοὺς ἐχθροὺς λαθεῖν ἐκείνων συμπαρόντων, ἐχρήσατο τῆς ἀπορίας παρακαλύμματι, κοιμωμένῳ ποιήσας ὅμοιον ἑαυτὸν, ἀποδέχονται. Καὶ ταῦτα δὴ τοῖς νέοις ὑποδεικνύοντες, οὐκ ἐάσωμεν φορὰν πρὸς τὰ φαῦλα γίνεσθαι τῶν ἠθῶν, ἀλλὰ τῶν βελτιόνων ζῆλον καὶ προαίρεσιν, εὐθὺς τοῖς μὲν τὸ ψέγειν, τοῖς δὲ τὸ ἐπαινεῖν ἀποδιδόντες. Μάλιστα δὲ τοῦτο ποιεῖν δεῖ ἐν ταῖς τραγῳδίαις, ὅσαι λόγους ἔχουσι πιθανοὺς καὶ πανούργους ἐν πράξεσιν ἀδόξοις καὶ πονηροῖς. Οὐ πάνυ γὰρ ἀληθὲς τὸ τοῦ Σοφοκλέους, λέγοντος,

Οὐκ ἔστ' ἀπ' ἔργων μὴ καλῶν ἔπη καλά·

καὶ γὰρ οὗτος εἴωθεν ἤθεσι φαύλοις καὶ ἀτόποις πράγμασι λόγους ἐπιγελῶντας καὶ φιλανθρώπους αἰτίας πορίζειν. Καὶ ὁ σύσκηνος αὐτοῦ πάλιν, ὁρᾷς, ὅτι τήν τε Φαίδραν καὶ προσεγκαλοῦσαν τῷ Θησεῖ πεποίηκεν, ὡς διὰ τὰς ἐκείνου παρανομίας ἐρασθεῖσαν τοῦ Ἱππολύτου. Τοιαύτην δὲ καὶ τῇ Ἑλένῃ παῤῥησίαν κατὰ τῆς Ἑκάβης ἐν ταῖς Τρῳάσι δίδωσιν, οἰομένῃ δεῖν ἐκείνην κολάζεσθαι μᾶλλον, ὅτι μοιχὸν αὐτῆς ἔτεκε. Μηδὲν οὖν τούτων κομψὸν ἡ-

γεῖσθαι καὶ πανοῦργον ὁ νέος ἐθιζέσθω, μηδὲ προσμειδιάτω ταῖς τοιαύταις εὑρεσιλογίαις, ἀλλὰ βδελυττέσθω τοὺς λόγους μᾶλλον ἢ τὰ ἔργα τῆς ἀκολασίας.

IX. Ἐπὶ πᾶσι τοίνυν καὶ τὸ τὴν αἰτίαν ἑκάστου τῶν λεγομένων ἐπιζητεῖν χρήσιμόν ἐστιν. Ὁ μὲν γὰρ Κάτων ἔτι παιδάριον ὢν ἔπραττε μὲν, ὅ προστάξειεν ὁ παιδαγωγὸς, αἰτίαν δὲ καὶ λόγον ἀπῄτει τοῦ προστάγματος. Τοῖς δὲ ποιηταῖς οὐ πειστέον ὥσπερ παιδαγωγοῖς ἢ νομοθέταις, ἂν μὴ λόγον ἔχῃ τὸ ὑποκείμενον. Ἕξει δὲ, ἄν περ χρηστὸν ᾖ· ἂν δὲ μοχθηρὸν, ὀφθήσεται κενὸν καὶ μάταιον. Ἀλλ᾽ οἱ πολλοὶ τῶν μὲν τοιούτων τὰς αἰτίας πικρῶς ἀπαιτοῦσι, καὶ διαπυνθάνονται, πῶς λέλεκται,

Μηδέποτ᾽ οἰνοχόην τιθέμεν κρητῆρος ὕπερθεν
Πινόντων·

Καὶ,

Ὃς δέ κ᾽ ἀνὴρ ἀπὸ ὧν ὀχέων ἕτερ᾽ ἅρμαθ᾽ ἵκηται,
Ἔγχει ὀρεξάσθω·

τῶν δὲ μειζόνων ἀβασανίστως παραδέχονται τὴν πίστιν· οἷα καὶ ταῦτ᾽ ἔστιν,

Δουλοῖ γὰρ ἄνδρα, κἂν θρασύσπλαγχνός τις ᾖ,
Ὅταν συνειδῇ μητρὸς ἢ πατρὸς κακά.

Καὶ,

Μικρὸν φρονεῖν χρὴ τὸν κακῶς πεπραχότα.

Καίτοι ταῦτα τῶν ἠθῶν ἅπτεται, καὶ τοὺς βίους διαταράττει, κρίσεις ἐμποιοῦντα φαύλας καὶ δόξας ἀγεννεῖς· ἂν μὴ πρὸς ἕκαστον αὐτῶν εἰθισμένοι λέγωμεν, Διὰ τί σμικρὸν φρονεῖν χρὴ τὸν κακῶς πε-

πραχότα, καὶ μὴ μᾶλλον ἀνταίρειν τῇ τύχῃ, καὶ ποιεῖν ὑψηλὸν ἑαυτὸν καὶ ἀταπείνωτον; Διὰ τί δὲ, ἐὰν ἐκ πατρὸς φαύλου καὶ ἀνοήτου γεγονὼς, αὐτὸς ὦ χρηστὸς καὶ φρόνιμος, οὐ προσήκει μοι διὰ τὴν ἐμὴν ἀρετὴν μέγα φρονεῖν, ἀλλὰ καταπεπλῆχθαι καὶ ταπεινὸν εἶναι διὰ τὴν τοῦ πατρὸς ἀμαθίαν; Ὁ γὰρ οὕτως ἀπαντῶν καὶ ἀντερείδων, καὶ μὴ παντὶ λόγῳ πλάγιον ὥσπερ πνεύματι παραδιδοὺς ἑαυτὸν, ἀλλ' ὀρθῶς ἔχειν νομίζων τὸ, Βλὰξ ἄνθρωπος ἐπὶ παντὶ λόγῳ φιλεῖ ἐπτοῆσθαι, πολλὰ διακρούσεται τῶν οὐκ ἀληθῶς οὐδὲ ὠφελίμως λεγομένων Ταῦτα μὲν οὖν ἀβλαβῆ παρέξει τὴν τῶν ποιημάτων ἀκρόασιν.

X. Ἐπεὶ δὲ, ὥσπερ ἐν ἀμπέλου φύλλοις καὶ κλήμασιν εὐθαλοῦσι πολλάκις ὁ καρπὸς ἀποκρύπτεται καὶ λανθάνει κατασκιαζόμενος, οὕτως ἐν ποιητικῇ λέξει καὶ μυθεύμασι περικεχυμένοις πολλὰ διαφεύγει τὸν νέον ὠφέλιμα καὶ χρήσιμα· (δεῖ δὲ τοῦτο μὴ πάσχειν, μηδὲ ἀποπλανᾶσθαι τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἐμφύεσθαι μάλιστα τοῖς πρὸς ἀρετὴν φέρουσι καὶ δυναμένοις πλάττειν τὸ ἦθος·) οὐ χεῖρόν ἐστι καὶ περὶ τούτων διελθεῖν ἐν βραχέσιν, ἁψάμενον τύπῳ τῶν πραγμάτων, μήκη δὲ καὶ κατασκευὰς καὶ παραδειγμάτων ὄχλον ἐῶντα τοῖς ἐπιδεικτικώτερον γράφουσι. Πρῶτον μὲν οὖν τὰ χρηστὰ καὶ τὰ φαῦλα γινώσκων ὁ νέος ἤθη καὶ πρόσωπα, τοῖς λόγοις προσεχέτω καὶ ταῖς πράξεσιν, ἃς ὁ ποιητὴς ἑκατέρῳ προσηκόντως ἀποδίδωσιν. Οἷον ὁ Ἀχιλλεὺς πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα λέγει, καίπερ λέγων μετ' ὀργῆς,

Οὐ γάρ σοί ποτε ἶσον ἔχω γέρας, ὁππότ' Ἀχα
Τρώων ἐκπέρσωσ' εὖ ναιόμενον πτολίεθρον.

Ὁ δὲ Θερσίτης τῷ αὐτῷ λοιδορούμενος λέγει,

Πλεῖαί τοι χαλκοῦ κλισίαι, πολλαὶ δὲ γυναῖκες
Εἰσὶν ἐνὶ κλισίῃ ἐξαίρετοι, ἅς τοι Ἀχαιοὶ
Πρωτίστῳ δίδομεν, εὖτ' ἂν πτολίεθρον ἕλωμ

Καὶ πάλιν ὁ Ἀχιλλεύς,

— αἴκέ ποθι Ζεὺς
Δῶσι πόλιν Τροίην εὐτείχεον ἐξαλαπάξαι·

ὁ δὲ Θερσίτης,

Ὅν κεν ἐγὼ δήσας ἀγάγω ἢ ἄλλος Ἀχαιῶν.

Πάλιν τοῦ Ἀγαμέμνονος ἐν τῇ ἐπιπωλήσει τὸν Δ μήδην λοιδορήσαντος, ὁ μὲν οὐθὲν ἀντεῖπεν,

Αἰδεσθεὶς βασιλῆος ἐνιπὴν αἰδοίοιο·

ὁ δὲ Σθένελος, οὗ μηδεὶς λόγος,

Ἀτρείδη, (φησὶ) μὴ ψεύδε', ἐπιστάμενος σά
εἰπεῖν.
Ἡμεῖς τοι πατέρων μέγ' ἀμείνονες εὐχόμεθ' εἶν

Ἡ γὰρ τοιαύτη διαφορὰ μὴ παρορωμένη, διδά τὸν νέον ἀστεῖον ἡγεῖσθαι τὴν ἀτυφίαν καὶ μετρ τητα, τὴν δὲ μεγαλαυχίαν καὶ περιαυτολογίαν φαῦλον εὐλαβεῖσθαι. Χρήσιμον δὲ καὶ τὸ τοῦ Ἀγ μέμνονος κατανοεῖν ἐνταῦθα. Τὸν μὲν γὰρ Σθέ λον ἀπροσαύδητον παρῆλθε· τοῦ δὲ Ὀδυσσέως ο ἠμέλησεν δηχθέντος, ἀλλ' ἠμείψατο καὶ προση ρευσεν,

Ὡς γνῶ χωομένοιο· πάλιν δ' ὅγε λάζετο μῦθ

Τὸ μὲν γὰρ πᾶσιν ἀπολογεῖσθαι θεραπευτικὸν οὐκ ἀξιωματικόν· τὸ δὲ πάντων καταφρονεῖν ὑπ

ἤφανον καὶ ἀνόητον. Ἄριστα δὲ ὁ Διομήδης ἐν μὲν τῇ μάχῃ σιωπᾷ, κακῶς ἀκούων ὑπὸ τοῦ βασιλέως· μετὰ δὲ τὴν μάχην παῤῥησίᾳ χρῆται πρὸς αὐτὸν,

Ἀλκὴν μέν μοι πρῶτον ὀνείδισας ἐν Δαναοῖσιν.

Εὖ δὲ ἔχει καὶ φρονίμου ἀνδρὸς καὶ μάντεως διαφορὰν πανηγυρικοῦ μὴ καταλιπεῖν. Ὁ μὲν γὰρ Κάλχας οὐ συνεῖδε τὸν καιρὸν, ἀλλ' ἐν πλήθει παρ' οὐδὲν ἐποιήσατο κατηγορῆσαι τοῦ βασιλέως ὡς τὸν λοιμὸν αὐτοῖς ἐπάγοντος. Ὁ δὲ Νέστωρ βουλόμενος ἐμβαλεῖν λόγον ὑπὲρ τῶν πρὸς τὸν Ἀχιλλέα διαλλαγῶν, ἵνα μὴ διαβάλλειν δοκῇ τὸν Ἀγαμέμνονα πρὸς τὸ πλῆθος, ὡς ἁμαρτόντα καὶ χρησάμενον ὀργῇ,

Δαίνυ δαῖτα γέρουσιν· ἔοικέ τοι, οὔτοι ἀεικές·
Πολλῶν δ' ἀγρομένων, τῷ πείσεαι, ὅς κεν ἀρίστην
Βουλὴν βουλεύσῃ.

Καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον ἐξαποστέλλει τοὺς πρέσβεις Τοῦτο γὰρ ἦν ἐπανόρθωσις ἁμαρτίας, ἐκεῖνο δὲ κατηγορία καὶ προπηλακισμός. Ἔτι δὲ καὶ τὰς ἐν τοῖς γένεσι διαφορὰς σκεπτέον, ὧν τοιοῦτός ἐστιν ὁ τρόπος. Οἱ μὲν Τρῶες ἐπίασι μετὰ κραυγῆς καὶ θράσους, οἱ δ' Ἀχαιοὶ,

Σιγῇ δειδιότες σημάντορας. —

Τὸ γὰρ ἐν χερσὶ τῶν πολεμίων ὄντων φοβεῖσθαι τοὺς ἄρχοντας ἀνδρείας ἅμα καὶ πειθαρχίας σημεῖον. Ὅθεν ὁ μὲν Πλάτων ἐθίζει τοὺς ψόγους φοβεῖσθαι καὶ τὰ αἰσχρὰ μᾶλλον ἢ τοὺς πόνους καὶ τοὺς κινδύνους· ὁ δὲ Κάτων ἔλεγε φιλεῖν τοὺς ἐρυθριῶντας μᾶλλον ἢ τοὺς ὠχριῶντας. Ἔστι δὲ καὶ τῶν

ἐπαγγελιῶν ἴδιος χαρακτήρ. Ὁ μὲν γὰρ Δόλ
γέλλεται,

> Τόφρα γὰρ ἐς στρατὸν εἶμι διαμπερὲς,
> ἵκωμαι
>
> Νῆ' Ἀγαμεμνονέην·

ὁ δὲ Διομήδης ἐπαγγέλλεται μὲν οὐδὲν, ἧτ
φησι φοβηθῆναι μεθ' ἑτέρου πεμπόμενος.
κὸν οὖν καὶ ἀστεῖον ἡ πρόνοια, βαρβαρικ
φαῦλον ἡ θρασύτης· καὶ δεῖ τὸ μὲν ζηλοῦ
δυσχεραίνειν. Ἔχεται δέ τινος οὐκ ἀχρήσ
ρίας καὶ τὸ περὶ τοὺς Τρῶας καὶ τὸν Ἕκτ
θος, τοῦ Αἴαντος αὐτῷ μονομαχεῖν μέλλο
μὲν γὰρ Αἰσχύλος, Ἰσθμοῖ πύκτου πληγέν
πρόσωπον, καὶ κραυγῆς γενομένης, Οἷον,
ἄσκησίς ἐστιν· οἱ θεώμενοι βοῶσιν, ὁ δὲ
σιωπᾷ. Τοῦ δὲ ποιητοῦ λέγοντος, ὅτι τὸ
μετὰ τῶν ὅπλων φανέντα λαμπρὸν οἱ μὲν
ἔχαιρον ὁρῶντες,

> Τρῶας δὲ τρόμος αἰνὸς ἐπήλυθε γυῖα ἕ
> Ἕκτορί τ' αὐτῷ θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι π

τίς οὐκ ἂν ἀγάσαιτο τὴν διαφοράν; τοῦ μ
νεύοντος ἡ καρδία πηδᾷ μόνον, ὥσπερ πα
Δί', ἢ σταδιοδρομεῖν μέλλοντος· τῶν δὲ
τρέμει καὶ πάλλεται τὸ σῶμα, δι' εὔνοιαν
βον ὑπὲρ τοῦ βασιλέως. Ἐνταῦθα δὲ καὶ
κρατίστου πρὸς τὸν κάκιστον διαφορὰν
τέον. Ὁ μὲν γὰρ Θερσίτης

> Ἔχθιστος δ' Ἀχιλῆϊ μάλιστ' ἦν, ἠδ' Ὀ

ις αἰεί τε τῷ Ἀχιλλεῖ προσφιλής, καὶ πρὸς
ορα λέγει περὶ αὐτοῦ,

ὖν μὲν δὴ σάφα εἴσεαι οἰόθεν οἷος,
καὶ Δαναοῖσιν ἀριστῆες μετέασι,
μετ' Ἀχιλλῆα ῥηξήνορα θυμολέοντα.

το μὲν Ἀχιλλέως τὸ ἐγκώμιόν ἐστι· τὰ δ' ἑξῆς
άντων εἴρηται χρησίμως,

; δ' εἰμὲν τοῖοι, οἳ ἂν σέθεν ἀντιάσαιμεν,
τολέες·

νον, οὔτε ἄριστον ἀποφαίνων ἑαυτὸν, ἀλλὰ
λλῶν ὁμοίως δυναμένων ἀμύνασθαι. Ταῦτα
ἱκανὰ περὶ διαφορᾶς· ἂν μὴ κἀκεῖνο βου-
προσλαβεῖν, ὅτι τῶν Τρώων ἑαλώκασι καὶ
ῶντες, οὐδεὶς δὲ τῶν Ἀχαιῶν· καὶ τῶν μὲν
τώκασιν ἔνιοι τοῖς πολεμίοις, ὥσπερ ὁ Ἄδρα-
Ἀντιμάχου παῖδες, ὁ Λυκάων, αὐτὸς ὁ Ἕ-
ὁμενος περὶ ταφῆς τοῦ Ἀχιλλέως· ἐκείνων δὲ
ὡς βαρβαρικοῦ τοῦ ἱκετεύειν καὶ ὑποπί-
τοῖς ἀγῶσιν ὄντος, Ἑλληνικοῦ δὲ τοῦ νικᾷν
ον ἢ ἀποθνήσκειν.

Ἐπεὶ δὲ, ὥσπερ ἐν ταῖς νομαῖς, ἡ μὲν μέ-
ώκει τὸ ἄνθος, ἡ δὲ αἲξ τὸν θαλλὸν, ἡ δὲ
ίζαν, ἄλλα δὲ ζῶα τὸ σπέρμα καὶ τὸν καρ-
ὕτως ἐν ταῖς ἀναγνώσεσι τῶν ποιημάτων ὁ
νθίζεται τὴν ἱστορίαν, ὁ δὲ εὐφύεται τῷ
ιαὶ τῇ κατασκευῇ τῶν ὀνομάτων, καθάπερ ὁ
ιάνης περὶ τοῦ Εὐριπίδου φησὶ,

ιαι γὰρ αὐτοῦ τοῦ στόματος τῷ στρογγύλῳ·
ν πρὸς τὸ ἦθος εἰρημένων ὠφελίμως ἔχονται,

πρὸς οὓς δὴ νῦν ἡμῖν ὁ λόγος ἐστὶν, ὑπομιμνήσκωμεν αὐτοὺς, ὅτι δεινόν ἐστι, τὸν μὲν φιλόμυθον μὴ λανθάνειν τὰ καινῶς ἱστορούμενα καὶ περιττῶς, μηδὲ τὸν φιλολόγον ἐκφεύγειν τὰ καθαρῶς πεφρασμένα καὶ ῥητορικῶς· τὸν δὲ φιλότιμον καὶ φιλόκαλον, καὶ μὴ παιγνίας, ἀλλὰ παιδείας ἕνεκα, ποιημάτων ἁπτόμενον, ἀργῶς καὶ ἀμελῶς ἀκούειν τῶν πρὸς ἀνδρίαν ἢ σωφροσύνην ἢ δικαιοσύνην ἀναπεφωνημένων· οἷα καὶ ταῦτ' ἔστι,

Τυδείδη, τί παθόντε λελάσμεθα θούριδος ἀλκῆς;
Ἀλλά γε δεῦρο, πέπον, παρ' ἔμ' ἵστασο· δὴ γὰρ ἔλεγχος
Ἔσσεται, ἤ κεν νῆας ἕλῃ κορυθαίολος Ἕκτωρ.

Τὸ γὰρ ἐν κινδύνῳ τοῦ διαφθαρῆναι καὶ ἀπολέσθα μετὰ πάντων ὄντα τὸν φρονιμώτατον ὁρᾷν τὸ αἰσχρὸν δεδοικότα καὶ τὸ ἐπονείδιστον, ἀλλὰ μὴ θάνατον, ἐμπαθῆ ποιήσει πρὸς ἀρετὴν τὸν νέον. Καὶ τ

Χαῖρε δ' Ἀθηναίη πεπνυμένῳ ἀνδρὶ δικαίῳ,

τοιοῦτον ἐπιλογισμὸν δίδωσι, μήτε πλουσίῳ τ μήτε καλῷ τὸ σῶμα, μήτε ἰσχυρῷ τὴν θεὸν χαίρ σαν, ἀλλὰ φρονίμῳ καὶ δικαίῳ ποιήσας. Καὶ λιν τὸν Ὀδυσσέα φάσκουσα μὴ περιορᾷν μηδὲ λείπειν,

Οὕνεκ' ἐπητής ἐστι, καὶ ἀγχίνοος καὶ ἐχέφρω

ἐνδείκνυται μόνον εἶναι τῶν ἡμετέρων θεοφιλὲ θεῖον ἀρετὴν, εἴγε δὴ τὰ ὅμοια χαίρειν τοῖς ὁ πέφυκεν. Ἐπεὶ δὲ μεγάλου δοκοῦντος εἶναι κ τος τοῦ κρατεῖν ὀργῆς, μεῖζόν ἐστιν ἡ φυλα ἡ πρόνοια τοῦ μὴ περιπεσεῖν ὀργῇ, μηδὲ ἁ

καὶ ταῦτα δεῖ τοῖς ἀναγινώσκουσιν ὑποδεικνύειν μὴ παρέργως, ὅτι τὸν Πρίαμον ὁ Ἀχιλλεὺς, οὐκ ἀνασχετικὸς ὢν οὐδὲ πρᾶος, ἡσυχίαν ἄγειν κελεύει καὶ μὴ παροξύνειν αὐτὸν, οὕτως,

Μηκέτι νῦν μ' ἐρέθιζε, γέρον· νοέω δὲ καὶ αὐτὸς
Ἕκτορά τοι λῦσαι, Διόθεν δέ μοι ἄγγελος ἦλθε.
Μή σε, γέρων, οὐδ' αὐτὸν ἐνὶ κλισίῃσιν ἐάσω,
Καὶ ἱκέτην περ ἐόντα, Διὸς δ' ἀλίτωμαι ἐφετμάς.

καὶ τὸν Ἕκτορα λούσας καὶ περιστείλας αὐτὸς ἐπὶ τὴν ἀπήνην τίθησιν, πρὶν ᾐκισμένον ὑπὸ τοῦ πατρὸς ὀφθῆναι,

Μὴ ὁ μὲν ἀχνυμένῃ κραδίῃ χόλον οὐκ ἐρύσαιτο,
Παῖδα ἰδών· Ἀχιλῆϊ δ' ὀρινθείη φίλον ἦτορ,·
Καί ἑ κατακτείνειε, Διὸς δ' ἀλίτηται ἐφετμάς.

τὸ γὰρ ἐπισφαλῶς πρὸς ὀργὴν ἔχοντα, καὶ φύσει τραχὺν ὄντα καὶ θυμοειδῆ, μὴ λανθάνειν ἑαυτὸν ἀλλ' ἐξευλαβεῖσθαι καὶ φυλάττεσθαι τὰς αἰτίας, καὶ προκαταλαμβάνειν τῷ λογισμῷ πόῤῥωθεν, ὅπως οὐδὲ ἄκων τῷ πάθει περιπεσεῖται, θαυμαστῆς ἐστι προνοίας. Οὕτω δὲ δεῖ καὶ πρὸς μέθην τὸν φίλοινον ἔχειν, καὶ πρὸς ἔρωτα τὸν ἐρωτικόν· ὥσπερ ὁ Ἀγησίλαος οὐχ ὑπέμεινεν ὑπὸ τοῦ καλοῦ φιληθῆναι προσιόντος· ὁ δὲ Κῦρος οὐδὲ ἰδεῖν τὴν Πάνθειαν ἐτόλμησε· τῶν ἀπαιδεύτων τοὐναντίον ὑπεκκαύματα τοῖς πάθεσι συλλεγόντων, καὶ πρὸς ἃ μάλιστα κακῶς καὶ ὀλισθηρῶς ἔχουσιν, αὑτοὺς προϊεμένων. Ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς οὐ μόνον ἑαυτὸν ἀνέχει θυμούμενον, ἀλλὰ καὶ τὸν Τηλέμαχον ἐκ τοῦ λόγου συνιδὼν χαλεπὸν

ὄντα καὶ μισοπόνηρον, ἀμβλύνει καὶ παρασκευάζει πόῤῥωθεν ἡσυχίαν ἄγειν καὶ ἀνέχεσθαι, κελεύων,

Εἰ δέ μ' ἀτιμήσουσι δόμον κάτα, σὸν δὲ φίλον κῆρ
Τετλάτω ἐν στήθεσσι, κακῶς πάσχοντος ἐμεῖο,
Ἤνπερ καὶ διὰ δῶμα ποδῶν ἕλκωσι θύραζε,
Ἢ βέλεσιν βάλλωσι, σὺ δ' εἰσορόων ἀνέχεσθαι.

Ὥσπερ γὰρ τοὺς ἵππους οὐκ ἐν τοῖς δρόμοις χαλινοῦσιν, ἀλλὰ πρὸ τῶν δρόμων, οὕτω τοὺς δυσκαθέκτους πρὸς τὰ δεινὰ καὶ θυμοειδεῖς προκαταλαμβάνοντες τοῖς λογισμοῖς καὶ προκαταρτύοντες, ἐπὶ τοὺς ἀγῶνας ἄγουσιν. Δεῖ δὲ μηδὲ τῶν ὀνομάτων ἀμελῶς ἀκούειν, ἀλλὰ τὴν μὲν Κλεάνθους παιδιὰν παραιτεῖσθαι· κατειρωνεύεται γάρ ἔστιν ὅτε προσποιούμενος ἐξηγεῖσθαι τὸ,

Ζεῦ πάτερ Ἴδηθεν μεδέων·

Καὶ τὸ,

Ζεῦ ἄνα Δωδωναῖε·

κελεύων ἀναγινώσκειν ὑφὲν, ὡς τὸν ἐκ τῆς γῆς ἀναθυμιώμενον ἀέρα διὰ τὴν ἀνάδοσιν Ἀναδωδωναῖον ὄντα. Καὶ Χρύσιππος δὲ πολλαχοῦ γλίσχρος ἐστὶν, οὐ παίζων, ἀλλ' εὑρεσιλογῶν ἀπιθάνως, καὶ παραβιαζόμενος Εὐρύοπα Κρονίδην εἶναι τὸν δεινὸν ἐν τῷ διαλέγεσθαι, καὶ διαβεβηκότα τῇ δυνάμει τοῦ λόγου. Βέλτιον δὲ, ταῦτα τοῖς γραμματικοῖς παρέντας, ἐκεῖνα μᾶλλον πιέζειν, οἷς ἅμα τὸ χρήσιμον καὶ πιθανόν ἐστιν·

Οὐδέ με θυμὸς ἄνωγεν, ἐπεὶ μάθον ἔμμεναι ἐσθλός.

Καὶ,

— πᾶσιν γὰρ ἐπίστατο μείλιχος εἶναι.

τήν τε γὰρ ἀνδρείαν ἀποφαίνων μάθημα, καὶ τὸ προσφιλῶς ἅμα καὶ κεχαρισμένως ἀνθρώποις ὁμιλεῖν, ἀπὸ ἐπιστήμης καὶ κατὰ λόγον γίνεσθαι νομίζων, προτρέπει μὴ ἀμελεῖν ἑαυτῶν, ἀλλὰ μανθάνειν τὰ καλὰ, καὶ προσέχειν τοῖς διδάσκουσιν, ὡς τὴν σκαιότητα καὶ τὴν δειλίαν ἀμαθίαν οὖσαν καὶ ἄγνοιαν. Σφόδρα δὲ τούτοις κἀκεῖνα σύμφωνά ἐστιν, ἃ λέγει περὶ τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Ποσειδῶνος,

Ἦ μὰν ἀμφοτέροισιν ὁμὸν γένος, ἠδ' ἴα πάτρη·
Ἀλλὰ Ζεὺς πρότερος γεγόνει καὶ πλείονα ᾔδει.

Θειότατον γὰρ ἀποφαίνει τὴν φρόνησιν καὶ βασιλικώτατον, ἐν ᾗ τίθεται τὴν μεγίστην ὑπεροχὴν τοῦ Διὸς, ἅτε δὴ καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς ἕπεσθαι ταύτῃ νομίζων. Ἐθιστέον ἅμα καὶ τούτων ἐγρηγορότως τὸν νέον ἀκούειν,

Ψεῦδος δ' οὐκ ἐρέει· μάλα γὰρ πεπνυμένος ἐστί.

Καὶ,

Ἀντίλοχε, πρόσθεν πεπνυμένε, ποῖον ἔρεξας;
Ἤισχυνας μὲν ἐμὴν ἀρετὴν, βλάψας δέ μοι ἵππους.

Καὶ,

Γλαῦκε, τίη δὲ σὺ τοῖος ἐὼν ὑπέροπλον ἔειπας;
Ὦ πέπον, ἦτ' ἐφάμην σε περὶ φρένας ἔμμεναι ἄλλων.

Ὡς οὔτε ψευδομένων τῶν φρονίμων, οὔτε κακομαχούντων ἐν τοῖς ἀγῶσιν, οὔτε παρ' ἀξίαν ἑτέροις ἐγκαλούντων. Καὶ τὸν Πάνδαρον δὲ πεισθῆναι λέγων διὰ τὴν ἀφροσύνην τὰ ὅρκια συγχέαι, δῆλός ἐστιν

οὐκ ἂν ἀδικῆσαι τὸν φρόνιμον ἡγούμενος. Ὅμοια ἔστι καὶ περὶ σωφροσύνης ὑποδεικνύειν, ἐφιστάν τοῖς οὕτω λεγομένοις,

Τῷ δὲ γυνὴ Προίτου ἐπεμήνατο δῖ' Ἄντεια
Κρυπταδίῃ φιλότητι μιγήμεναι· ἀλλὰ τὸν οὔ
Πεῖθ' ἀγαθὰ φρονέοντα δαΐφρονα Βελλεροφόντ

Καὶ,

Ἡ δ' ἤτοι τὸ πρὶν μὲν ἀναίνετο ἔργον ἀεικὲς,
Δῖα Κλυταιμνήστρη· φρεσὶ γὰρ κέχρητ' ἀγαθῇσ

Ἐν μὲν οὖν τούτοις τῇ φρονήσει τὴν τοῦ σωφρον αἰτίαν ἀποδίδωσιν. Ἐν δὲ ταῖς παρὰ τὰς μάχας λεύσεσιν ἑκάστοτε λέγων,

Αἰδὼς, ὦ Λύκιοι, πόσε φεύγετε; νῦν θοοὶ ἔσ

Καὶ,

— ἀλλ' ἐν φρεσὶ θέσθε ἕκαστος
Αἰδῶ καὶ νέμεσιν· δὴ γὰρ μέγα νεῖκος ὄρωρεν,

ἀνδρείους ἔοικε ποιεῖν τοὺς σώφρονας, διὰ τὸ δεῖσθαι τὰ αἰσχρὰ, καὶ τὰς ἡδονὰς δυναμένους περβαίνειν, καὶ τοὺς κινδύνους ὑφίστασθαι. Ἀ ὧν καὶ Τιμόθεος ὁρμηθεὶς, οὐ κακῶς ἐν τοῖς Π σαις τοὺς Ἕλληνας παρεκάλει,

Σέβεσθ' αἰδῶ συνεργὸν ἀρετᾶς δορυμάχου.

Αἰσχύλος δὲ καὶ τὸ πρὸς δόξαν ἔχειν ἀτύφως, καὶ διασοβεῖσθαι, μηδὲ ἐπαίρεσθαι τοῖς παρὰ τῶν π λῶν ἐπαίνοις, ἐν τῷ φρονεῖν τίθεται, περὶ τοῦ Ἀ φιαράου γράφων,

Οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει,
Βαθεῖαν ἄλοκα διὰ φρενὸς καρπούμενος,
Ἀφ' ἧς τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα.

τὸ γὰρ ἐφ' ἑαυτῷ καὶ τῇ διαθέσει τῇ περὶ αὑτὸν οὔσῃ κρατίστῃ μέγα φρονεῖν νῦν ἔχοντος ἀνδρός ἐστι. Πάντων οὖν ἀναγομένων εἰς τὴν φρόνησιν, ἀποδείκνυται πᾶν εἶδος ἀρετῆς ἐπιγιγνόμενον ἑκάστου καὶ διδασκαλίας.

XII. Ἡ μὲν οὖν μέλιττα φυσικῶς ἐν τοῖς δριμυτάτοις ἄνθεσι καὶ ταῖς τραχυτάταις ἀκάνθαις ἐξανευρίσκει τὸ λειότατον μέλι καὶ χρηστικώτατον· οἱ δὲ παῖδες, ἂν ὀρθῶς ἐκτρέφωνται τοῖς ποιήμασιν, καὶ ἀπὸ τῶν φαύλους καὶ ἀτόπους ὑποψίας ἐχόντων ἕλκειν τὶ χρήσιμον ἀμωσγέπως μαθήσονται καὶ ὠφέλιμον. Αὐτίκα γοῦν ὕποπτός ἐστιν ὁ Ἀγαμέμνων, ὡς διὰ δωροδοκίαν ἀφεὶς τῆς στρατείας τὸν πλούσιον ἐκεῖνον, καὶ τὴν Αἴθην χαρισάμενον αὐτῷ,

Δῶρ', ἵνα μή οἱ ἕποιθ' ὑπὸ Ἴλιον ἠνεμόεσσαν,
Ἀλλ' αὐτοῦ τέρποιτο μένων· μέγα γάρ οἱ ἔδωκεν
Ζεὺς ἄφενος.

Ὀρθῶς δέ γε ἐποίησεν, ὡς Ἀριστοτέλης φησὶν, ἵππον ἀγαθὴν ἀνθρώπου.τοιούτου προτιμήσας· οὐδὲ γὰρ κυνὸς ἀντάξιος οὐδ' ὄνου, μὰ Δία, δειλὸς ἀνὴρ καὶ ἄναλκις, ὑπὸ πλούτου καὶ μαλακίας διεῤῥυηκώς. Πάλιν αἴσχιστα δοκεῖ τὸν υἱὸν ἡ Θέτις ἐφ' ἡδονὰς παρακαλεῖν, καὶ ἀναμιμνήσκειν ἀφροδισίων. Ἀλλὰ κἀνταῦθα δεῖ παραθεωρεῖν τὴν τοῦ Ἀχιλλέως ἐγκράτειαν, ὅτι τῆς Βρισηΐδος ἐρῶν, ἡκούσης πρὸς αὐτὸν, εἰδὼς τὴν τοῦ βίου τελευτὴν ἐγγὺς οὖσαν, οὐ σπεύδει τῶν ἡδονῶν πρὸς ἀπόλαυσιν, οὐδ', ὥσπερ οἱ πολλοὶ, πενθεῖ τὸν φίλον ἀπραξίᾳ καὶ παραλείψει τῶν καθηκόντων, ἀλλὰ τῶν μὲν ἡδονῶν διὰ τὴν λύ-

πην ἀπέχεται, ταῖς δὲ πράξεσι καὶ ταῖς στρατηγίαις ἐνεργός ἐστι. Πάλιν ὁ Ἀρχίλοχος οὐκ ἐπαινεῖται λυπούμενος μὲν ἐπὶ τῷ ἀνδρὶ τῆς ἀδελφῆς διεφθαρμένῳ κατὰ θάλασσαν, οἴνῳ δὲ καὶ παιδιᾷ πρὸς τὴν λύπην μάχεσθαι διανοούμενος. Αἰτίαν μέν τοι λόγον ἔχουσαν εἴρηκεν,

Οὔτέ τι γὰρ κλαίων ἰήσομαι, οὔτε κάκιον
Θήσω, τερπωλὰς καὶ θαλίας ἐφέπων.

Εἰ γὰρ ἐκεῖνος οὐδὲν ἐνόμιζεν ποιήσειν κάκιον τερπωλὰς καὶ θαλίας ἐφέπων, πῶς ἡμῖν τὰ παρόντα χεῖρον ἕξει φιλοσοφοῦσι, καὶ πολιτευομένοις, καὶ προϊοῦσιν εἰς ἀγορὰν, καὶ καταβαίνουσιν εἰς Ἀκαδημίαν, καὶ γεωργίαν ἐφέπουσιν; Ὅθεν οὐδ' αἱ παραδιορθώσεις φαύλως ἔχουσιν, αἷς καὶ Κλεάνθης ἐχρήσατο καὶ Ἀντισθένης· ὁ μὲν εὖ μάλα τοὺς Ἀθηναίους ἰδὼν θορυβήσαντας ἐν τῷ θεάτρῳ,

Τί δ' αἰσχρὸν, ἢν μὴ τοῖσι χρωμένοις δοκῇ;

παραβάλλων εὐθὺς,

Αἰσχρὸν τό γ' αἰσχρὸν, κἂν δοκῇ, κἂν μὴ δοκῇ

ὁ δὲ Κλεάνθης περὶ τοῦ πλούτου,

Φίλοις τε δοῦναι σῶμά τ' εἰς νόσους πεσὸν
Δαπάναισι σῶσαι,

μεταγράφων οὕτω,

Πόρναις τε δοῦναι σῶμά τ' εἰς νόσους πεσὸν
Δαπάναις ἐπιτρίψαι.

Καὶ ὁ Ζήνων ἐπανορθούμενος τὸ τοῦ Σοφοκλέους,

Ὅστις δὲ πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται,
Κείνου 'στὶ δοῦλος, κἂν ἐλεύθερος μόλῃ,

μετέγραφεν,

Οὐκ ἔστι δοῦλος, ἂν ἐλεύθερος μόλῃ,

τῷ ἐλευθέρῳ νῦν συνεκφαίνων τὸν ἀδεῆ καὶ μεγαλόφρονα, καὶ ἀταπείνωτον. Τί δὴ κωλύει καὶ ἡμᾶς ταῖς τοιαύταις ὑποφωνήσεσι τοὺς νέους ἀποκαλεῖν πρὸς τὸ βέλτιον, οὕτω πως χρωμένους τοῖς λεγομένοις,

Τόδ' ἔστι τὸ ζηλωτὸν ἀνθρώποις, ὅτῳ
Τόξον μερίμνης, εἰς ὃ βούλεται, πέσῃ.

οὔκ· ἀλλ'

— — ὅτῳ
Τόξον μερίμνης, εἰς ὃ συμφέρει, πέσῃ.

Τὸ γὰρ, ἃ μὴ δεῖ, βουλόμενον λαβεῖν καὶ τυγχάνειν οἰκτρόν ἐστι καὶ ἄζηλον. Καὶ,

Οὐκ ἐπὶ πᾶσί σ' ἐφύτευσ' ἀγαθοῖς,
Ἀγάμεμνον, Ἀτρεύς.
Δεῖ δέ σε χαίρειν καὶ λυπεῖσθαι.

νὰ Δία, φήσομεν. Ἀλλὰ δεῖ σε χαίρειν, μὴ λυπεῖσθαι, τυγχάνοντα μετρίων·

Οὐ [γὰρ] ἐπὶ πᾶσί σ' ἐφύτευσ' ἀγαθοῖς,
Ἀγάμεμνον, Ἀτρεύς.

Αἴ αἴ τόδ' ἤδη θεῖον ἀνθρώποις κακὸν,
Ὅταν τις εἰδῇ τἀγαθὸν, χρῆται δὲ μή.

Θηριῶδες μὲν οὖν, καὶ ἄλογον, καὶ οἰκτρὸν, εἰδότα τὸ βέλτιον ὑπὸ τοῦ χείρονος ἐξ ἀκρασίας καὶ μαλακίας ἄγεσθαι.

Τρόπος ἔσθ' ὁ πείθων τοῦ λέγοντος, οὐ λόγος· καὶ τρόπος μὲν οὖν καὶ λόγος· ἢ τρόπος διὰ λόγου, καθάπερ ἵππος διὰ χαλινοῦ, καὶ πηδαλίου κυ-

θερνήτης· οὐδὲν οὕτως φιλάνθρωπον οὐδὲ συγγενὲς ἐχούσης τῆς ἀρετῆς ὄργανον ὡς τὸν λόγον.

Πρὸς θῆλυ νεύει μᾶλλον ἢ 'πὶ τἄῤῥενα;

Ὅπου προσῇ τὸ κάλλος, ἀμφιδέξιος.

ἦν δὲ βέλτιον εἰπεῖν,

Ὅπου προσῇ τὸ σῶφρον, ἀμφιδέξιος.

ὡς ἀληθῶς καὶ ἰσόῤῥοπος· ὁ δ' ὑφ' ἡδονῆς καὶ ὥρας ὧδε κἀκεῖ μετοιακιζόμενος ἐπαρίστερος καὶ ἀβέβαιος.

Φόβος τὰ θεῖα τοῖσι σώφροσι βροτῶν.

καὶ μὴν οὐδαμῶς, ἀλλὰ

Θάρσος τὰ θεῖα τοῖσι σώφροσι βροτῶν,

φόβος δὲ τοῖς ἄφροσι καὶ ἀχαρίστοις καὶ ἀνοήτοις, ὅτι καὶ τὴν παντὸς αἰτίαν ἀγαθοῦ δύναμιν καὶ ἀρχὴν ὡς βλάπτουσαν ὑφορῶνται καὶ δεδίασι. Τὸ μὲν οὖν τῆς ἐπανορθώσεως γένος τοιοῦτόν ἐστι.

XIII. Τὴν δ' ἐπὶ πλεῖον τῶν λεγομένων χρῆσιν ὑπέδειξεν ὀρθῶς ὁ Χρύσιππος, ὅτι δεῖ μετάγειν καὶ διαβιβάζειν ἐπὶ τὰ ὁμοειδῆ τὸ χρήσιμον. Ὅ, τε γὰρ Ἡσίοδος εἰπὼν,

Οὐδ' ἂν βοῦς ἀπόλοιτ', εἰ μὴ γείτων κακὸς εἴη,

καὶ περὶ κυνὸς αὐτὸ, καὶ περὶ ὄνου λέγει, καὶ περὶ πάντων ὁμοίως τῶν ἀπολέσθαι δυναμένων. Καὶ πάλιν τοῦ Εὐριπίδου λέγοντος,

Τίς δ' ἔστι δοῦλος τοῦ θανεῖν ἄφροντις ὤν;

ὑπακουστέον, ὅτι καὶ περὶ πόνου καὶ νόσου τὰ αὐτὰ εἴρηκεν. Ὡς γὰρ φαρμάκου πρὸς ἓν ἁρμόσαντος νόσημα τὴν δύναμιν καταμαθόντες οἱ ἰατροὶ μετάγουσι καὶ χρῶνται πρὸς πᾶν τὸ παραπλήσιον, οὕτω

καὶ λόγον κοινὸν καὶ δημοσιεύειν τὴν χρείαν δυνάμενον οὐ χρὴ περιορᾷν ἑνὶ πράγματι συνηρτημένον, ἀλλὰ κινεῖν ἐπὶ πάντα τὰ ὅμοια, καὶ τοὺς νέους ἐθίζειν τὴν κοινότητα συνορᾷν καὶ μεταφέρειν ὀξέως τὸ οἰκεῖον, ἐν πολλοῖς παραδείγμασι ποιουμένους μελέτην καὶ ἄσκησιν ὀξυηκοΐας· ἵνα τοῦ Μενάνδρου λέγοντος,

Μακάριος, ὅστις οὐσίαν καὶ νῦν ἔχει,

τοῦτο καὶ περὶ δόξης, καὶ περὶ ἡγεμονίας καὶ περὶ λόγου δυνάμεως εἰρῆσθαι νομίζωσι. Τὴν δὲ πρὸς τὸν Ἀχιλλέα τὸν ἐν Σκύρῳ καθήμενον ἐν ταῖς παρθένοις γεγενημένην ἐπίπληξιν ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως,

Σὺ δ', ὦ τὸ λαμπρὸν φῶς ἀποσβεννὺς γένους,
Ξαίνεις, ἀρίστου πατρὸς Ἑλλήνων γεγώς;

καὶ πρὸς τὸν ἄσωτον οἷόν τε λέγεσθαι, καὶ πρὸς τὸν αἰσχροκερδῆ, καὶ πρὸς τὸν ἀμελῆ καὶ ἀπαίδευτον,

Πίνεις, ἀρίστου πατρὸς Ἑλλήνων γεγώς,

ἢ κυβεύεις, ἢ ὀρτυγοκοπεῖς, ἢ καπηλεύεις, ἢ τοκογλυφεῖς, μηδὲν μέγα φρονῶν, μηδὲ ἄξιον τῆς εὐγενείας;

Μὴ πλοῦτον εἴπῃς· οὐχὶ θαυμάζω θεὸν,
Ὃν καὶ ὁ κάκιστος ῥᾳδίως ἐκτήσατο,

οὐκοῦν μηδὲ δόξαν εἴπῃς, μηδὲ σώματος εὐμορφίαν, μηδὲ στρατηγικὴν χλαμύδα, μὴ ἱερατικὸν στέφανον, ὧν καὶ τοὺς κακίστους ὁρῶμεν τυγχάνοντας.

Τῆς δειλίας γὰρ αἰσχρὰ γίνεται τέκνα,

καὶ ναὶ μὰ Δία τῆς ἀκολασίας, καὶ τῆς δεισιδαιμονίας, καὶ τοῦ φθόνου, καὶ τῶν ἄλλων νοσημάτων ἁπάντων. Ἄριστα δὲ εἰρηκότος Ὁμήρου τὸ,

Δύσπαρι εἶδος ἄριστε·

καὶ τὸ,

Ἕκτωρ εἶδος ἄριστε·

(ψόγου γὰρ ἀποφαίνει καὶ λοιδορίας ἄξιον, ᾧ μηθὲν ἔστιν ἀγαθὸν εὐμορφίας κάλλιον) ἐφαρμοστέον τοῦτο καὶ τοῖς ὁμοίοις, κολούοντα τοὺς μέγα φρονοῦντας ἐπὶ τοῖς μηδενὸς ἀξίοις, καὶ διδάσκοντα τοὺς νέους ὄνειδος ἡγεῖσθαι καὶ λοιδορίαν τὸ, Χρήμασιν ἄριστε, καὶ Δείπνοις ἄριστε, καὶ Πασὶν, ἢ ὑποζυγίοις ἄριστε, καὶ νὴ Δία, τῷ λέγειν ἐφεξῆς ἄριστε. Δεῖ γὰρ ἐκ τῶν καλῶν διώκειν τὴν ὑπεροχὴν, καὶ περὶ τὰ πρῶτα πρῶτον εἶναι, καὶ μέγαν ἐν τοῖς μεγίστοις. Ἡ δὲ ἀπὸ μικρῶν δόξα καὶ φαύλων ἄδοξός ἐστι καὶ ἀφιλότιμος. Τοῦτο δὲ ἡμᾶς εὐθὺς ὑπομιμνήσκει τὸ παράδειγμα, τὸ τοὺς ψόγους ἀποθεωρεῖν, καὶ τοὺς ἐπαίνους, ἐν τοῖς Ὁμήρου μάλιστα ποιήμασιν. Ἔμφασις γὰρ γίνεται μεγάλη τοῦ τὰ σωματικὰ καὶ τυχηρὰ μὴ μεγάλης ἄξια σπουδῆς νομίζειν. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐν ταῖς δεξιώσεσι καὶ ἀνακλήσεσιν οὐ καλοὺς, οὐδὲ πλουσίους, οὐδ' ἰσχυροὺς προσαγορεύουσιν, ἀλλὰ τοιαύταις εὐφημίαις χρῶνται,

Διογενὲς Λαερτιάδη πολυμήχαν' Ὀδυσσεῦ·

Καὶ,

Ἕκτορ υἱὲ Πριάμοιο, Διῒ μῆτιν ἀτάλαντε,

Καὶ,

Ὦ Ἀχιλεῦ Πηλέως υἱὲ μέγα κῦδος Ἀχαιῶν.

Καὶ,

Δῖε Μενοιτιάδη τῷ 'μῷ κεχαρισμένε θυμῷ.

ιτα λοιδοροῦσιν οὐδὲν ἐφαπτόμενοι τῶν σωμα-ν, ἀλλὰ τοῖς ἁμαρτήμασι τοὺς ψόγους ἐπιφέ-ες,

Ὀινοβαρὲς, κυνὸς ὄμματ᾽ ἔχων, κραδίην δ᾽ ἐλάφοιο.

Αἶαν νεῖκει ἄριστε, κακοφραδές.

Ἰδομενεῦ, τί πάρος λαβρεύεο; οὐδέ τι σὲ χρὴ λαβραγόρην ἔμεναι.

Αἶαν ἁμαρτοεπὲς, βουγάϊε.

τέλος δ Θερσίτης ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως οὐ χωλὸς, φαλακρὸς, οὐ κυρτὸς, ἀλλ᾽ ἀκριτόμυθος λοιδο-ται. Τὸν δ᾽ Ἥφαιστον ἡ τεκοῦσα καὶ φιλοφρο-νη προσηγόρευσεν ἀπὸ τῆς χωλότητος,

Ὄρσεο κυλλοπόδιον, ἐμὸν τέκος.

ως Ὅμηρος καταγελᾷ τῶν αἰσχυνομένων ἐπὶ χω-σιν, ἢ τυφλότησιν, οὔτε ψεκτὸν ἡγούμενος τὸ αἰσχρὸν, οὔτε αἰσχρὸν τὸ μὴ δι᾽ ἡμᾶς, ἀλλ᾽ ἀπὸ ς γινόμενον. Δύο δὴ περιγίνεται μεγάλα τοῖς ποιητῶν ἐθιζομένοις ἀκούειν· τὸ μὲν εἰς μετριό-, τὸ αὐτοὺς κατὰ βίον εὐροοῦντας, μηδενὶ τύ-παχθῶς καὶ ἀνοήτως ὀνειδίζειν· τὸ δὲ εἰς μεγα-φροσύνην, αὐτοὺς χρησαμένους τύχαις, μὴ τα-νοῦσθαι, μηδὲ ταράττεσθαι, φέρειν δὲ πράως σκώμματα καὶ λοιδορίας καὶ γέλωτας· μάλιστα τὸ τοῦ Φιλήμονος ἔχοντας πρόχειρον,

Ἥδιον οὐδὲν οὐδὲ μουσικώτερον
Ἔστ᾽ ἢ δύνασθαι λοιδορούμενον φέρειν.

Ἂν δὲ φαίνηταί τις ἐπιλήψεως δεόμενος, τῶν ἁμαρτημάτων καὶ τῶν παθῶν ἐπιλαμβάνου, ὥσπερ ὁ τραγικὸς Ἄδραστος, τοῦ Ἀλκμαίωνος εἰπόντος πρὸς αὐτὸν,

Ἀνδροκτόνου γυναικὸς ὁμογενὴς ἔφυς,

ἀπεκρίνατο,

Σὺ δ' αὐτόχειρ γε μητρὸς, ἥ σ' ἐγείνατο.

Καθάπερ γὰρ οἱ τὰ ἱμάτια μαστιγοῦντες οὐχ ἅπτονται τοῦ σώματος, οὕτως οἱ δυστυχίας τινὸς ἢ δυσγενείας ὀνειδίζοντες εἰς τὰ ἐκτὸς ἐντείνονται κενῶς καὶ ἀνοήτως, τῆς ψυχῆς δ' οὐ θιγγάνουσιν, οὐδὲ τῶν ἀληθῶς ἐπανορθώσεως δεομένων καὶ δήξεως.

XIV. Καὶ μὴν ὥσπερ ἐπάνω πρὸς τὰ φαῦλα καὶ βλαβερὰ ποιήματα λόγους καὶ γνώμας ἀντιτάσσοντες ἐνδόξων καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν ἐδοκοῦμεν ἀφιστάναι καὶ ἀνακρούειν τὴν πίστιν, οὕτως ὅ, τι ἂν ἀστεῖον εὕρωμεν παρ' αὐτοῖς καὶ χρηστὸν, ἐκτρέφειν χρὴ καὶ αὔξειν ἀποδείξεσι καὶ μαρτυρίαις φιλοσόφοις, ἀποδιδόντας τὴν εὕρεσιν ἐκείνοις· καὶ δίκαιον, καὶ ὠφέλιμον, ἰσχὺν τῆς πίστεως καὶ ἀξίωμα προσλαμβανούσης, ὅταν τοῖς ἀπὸ σκηνῆς λεγομένοις, καὶ πρὸς λύραν ᾀδομένοις, καὶ μελετωμένοις ἐν διδασκαλείῳ τὰ Πυθαγόρου δόγματα καὶ Πλάτωνος ὁμολογῇ, καὶ τὰ Χίλωνος παραγγέλματα καὶ τὰ Βίαντος ἐπὶ τὰς αὐτὰς ἄγῃ γνώμας ἐκείνοις τοῖς παιδικοῖς ἀναγνώσμασιν. Ὅθεν οὐ πάρεργως ὑποδεικτέον, ὅτι τὸ μὲν,

Τέκνον ἐμὸν, οὔ τοι δέδοται πολεμήϊα ἔργα·
Ἀλλὰ σύ γ' ἱμερόεντα μετέρχεο ἔργα γάμοιο,

Καὶ τὸ,

Ζεὺς γάρ τοι νεμεσᾷ, ὅτ᾽ ἀμείνονι φωτὶ μάχοιο,

οὐδὲν διαφέρει τοῦ, Γνῶθι σαυτὸν, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἔχει διάνοιαν ἐκείνῳ. Τὸ δὲ,

Νήπιοι, οὐδ᾽ ἴσασιν, ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντός·

Καὶ τὸ,

Ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη,

ταὐτόν ἐστι τοῖς Πλάτωνος ἐν Γοργίᾳ καὶ Πολιτείᾳ δόγμασι, περὶ τοῦ, Τὸ ἀδικεῖν κάκιον εἶναι τοῦ ἀδικεῖσθαι, καὶ τοῦ κακῶς πάσχειν τὸ ποιεῖν κακῶς βλαβερώτερον. Ἐπιῤῥητέον δὲ καὶ τῷ Αἰσχύλῳ,

Θάρσει· πόνου γὰρ ἄκρον οὐκ ἔχει χρόνον,

ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ παρ᾽ Ἐπικούρῳ θρυλλούμενον ἀεὶ καὶ θαυμαζόμενον, Ὡς οἱ μεγάλοι πόνοι συντόμως ἐξάγουσιν, οἱ δὲ χρόνιοι μέγεθος οὐκ ἔχουσιν. Ὧν τὸ μὲν εἴρηκεν ὁ Αἰσχύλος ἐναργῶς, τὸ δὲ τῷ εἰρημένῳ παρακείμενόν ἐστι. Εἰ γὰρ ὁ μέγας καὶ σύντονος οὐ παραμένει πόνος, οὐκ ἔστι μέγας ὁ παραμένων, οὐδὲ δυσκαρτέρητος. Τὰ δὲ τοῦ Θέσπιδος ταυτὶ,

Ὁρᾷς, ὅτι Ζεὺς τῷδε πρωτεύει θεῶν,
Οὐ ψεῦδος, οὐδὲ κόμπον, οὐ μῶρον γέλων
Ἀσκῶν· τόδ᾽ ἡδὺ μόνος οὐκ ἐπίσταται,

τί διαφέρει τοῦ, Πόῤῥω γὰρ ἡδονῆς καὶ λύπης ἵδρυται τὸ θεῖον, ὡς Πλάτων ἔλεγε. Τὸ δὲ,

Φάσωμεν πιστὸν κῦδος ἔχειν ἀρετὰν,
Πλοῦτος δὲ καὶ δειλοῖσιν ἀνθρώπων ὁμιλεῖ,

λεγόμενον ὑπὸ τοῦ *Βακχυλίδου*· καὶ πάλιν ὑπὸ τ
Εὐριπίδου παραπλησίως,

*Ἐγὼ δὲ οὐδὲν πρεσβύτερον νομίζω τὰς σωφρ
σύνας,*

Ἐπεὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἀεὶ σύνεστι·

καὶ τὸ,

*Τιμᾶν τὰν τέτασθε, πλούτῳ δ' ἀρετὰν κατεργ
σασθαι δοκεῖτ', ἐν ἐσθλοῖς δὲ καθήσεσθ' ἄνολβ*

ἆρα οὐκ ἀπόδειξιν ἔχει, ὧν οἱ φιλόσοφοι λέγο
περὶ πλούτου καὶ τῶν ἐκτὸς ἀγαθῶν, ὡς χωρὶς ἀ
τῆς ἀνωφελῶν ὄντων καὶ ἀνοήτων τοῖς ἔχουσι;
γὰρ οὕτω συνάπτειν καὶ συνοικειοῦν τοῖς δόγμα
ἐξάγει τὰ ποιήματα τοῦ μύθου καὶ τοῦ προσωπεί
καὶ σπουδὴν περιτίθησι τοῖς χρησίμως λεγομένο
ἔτι δὲ προανοίγει καὶ προκινεῖ τὴν τοῦ νέου ψυ
τοῖς ἐν φιλοσοφίᾳ λόγοις. Ἔρχεται γὰρ οὐκ ἄγ
υτος αὐτῶν παντάπασιν, οὐδὲ ἀνήκοος, οὐδὲ ἀ
τως ἀνάπλεως, ὧν ἤκουε τῆς μητρὸς ἀεὶ καὶ τίτθ
καὶ νὴ Δία τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ παιδαγωγοῦ, τ
πλουσίους εὐδαιμονιζόντων καὶ σεβομένων, φ
ιόντων δὲ τὸν θάνατον καὶ τὸν πόνον, ἄζηλον
καὶ τὴν ἀρετὴν, καὶ τὸ μηδὲν ἄνευ χρημάτων
δόξης ἀγόντων. Οἷς ἀντίφωνα τῶν φιλοσόφων
κούοντας αὐτοὺς τοπρῶτον ἔκπληξις ἴσχει καὶ τα
χὴ καὶ θάμβος· οὐ προσιεμένους οὐδὲ ὑπομέ
τας, ἂν μὴ, οἷον ἐκ σκότους πολλοῦ μέλλοντες ἥ
ὁρᾶν, ἐθισθῶσι, καθάπερ ἐν νόθῳ φωτὶ καὶ
κραμένης μύθοις ἀληθείας αὐγὴν ἔχοντι μαλθα
ἀλύπως διαβλέπειν τὰ τοιαῦτα καὶ μὴ φεύγ

Προακηκοότες γὰρ ἐν τοῖς ποιήμασι, καὶ προανεγνωκότες,

Τὸν φύντα θρηνεῖν, εἰς ὅσ᾽ ἔρχεται κακά·
Τὸν δ᾽ αὖ θανόντα καὶ πόνων πεπαυμένο
Χαίροντας εὐφημοῦντας ἐκπέμπειν δόμων.

Καὶ,

Ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι πλὴν δυεῖν μόνον,
Δήμητρος ἀκτῆς πώματός θ᾽ ὑδρηχόου;

Καὶ,

Ἰὼ τυραννὶ βαρβάρων ἀνδρῶν φίλη.

Καὶ,

— ἡ βροτῶν τ᾽ εὐπραξία
Τῶν τὰ ἐλάχιστα γίνεται λυπουμένων,

ἧττον ταράττονται καὶ δυσκολαίνουσι παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ἀκούοντες, ὡς, Ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς· καὶ, Ὁ τῆς φύσεως πλοῦτος ὥρισται· καὶ, Τὸ εὐδαῖμον καὶ μακάριον οὐ χρημάτων πλῆθος, οὐδὲ πραγμάτων ὄγκος, οὐδὲ ἀρχαί τινες ἔχουσιν, οὐδὲ δυνάμεις, ἀλλ᾽ ἀλυπία καὶ πρᾳότης παθῶν, καὶ διάθεσις ψυχῆς τὸ κατὰ φύσιν ὁρίζουσα. Διὸ καὶ τούτων ἕνεκα καὶ τῶν προειρημένων ἁπάντων ἀγαθῆς δεῖ τῷ νέῳ κυβερνήσεως περὶ τὴν ἀνάγνωσιν, ἵνα μὴ προδιαβληθεὶς, ἀλλὰ μᾶλλον προπαιδευθεὶς, εὐμενὴς καὶ φίλος καὶ οἰκεῖος ὑπὸ ποιητικῆς ἐπὶ φιλοσοφίαν προπέμπηται.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
ΠΕΡΙ
ΤΟΥ ΑΚΟΥΕΙΝ.

I. Τὴν γενομένην μοι σχολὴν περὶ τοῦ ἀκούειν, ὦ Νίκανδρε, ἀπέσταλκά σοι γράψας, ὅπως εἰδῇς τοῦ πείθοντος ὀρθῶς ἀκούειν, ὅτε τῶν προσταττόντων ἀπήλλαξαι, τὸ ἀνδρεῖον ἀπειληφὼς ἱμάτιον. Ἀναρχία μὲν γάρ, ἣν ἔνιοι τῶν νέων ἐλευθερίαν ἀπαιδευσίᾳ νομίζουσι, χαλεπωτέρους ἐκείνων τῶν ἐν παισὶ διδασκάλων καὶ παιδαγωγῶν δεσπότας ἐφίστησι, τὰς ἐπιθυμίας, ὥσπερ ἐκ δεσμῶν λυθείσας. Καὶ, καθάπερ Ἡρόδοτός φησιν, ἅμα τῷ χιτῶνι συνεκδύεσθαι τὴν αἰδῶ τὰς γυναῖκας, οὕτως ἔνιοι τῶν νέων ἅμα τῷ τὸ παιδικὸν ἱμάτιον ἀποθέσθαι, συναποθέμενοι τὸ αἰδεῖσθαι καὶ φοβεῖσθαι, καὶ λύσαντες τὴν κατασχηματίζουσαν αὐτοὺς περιβολήν, εὐθὺς ἐμπίπλανται τῆς ἀναγωγίας. Σὺ δὲ πολλάκις ἀκηκοὼς, ὅτι ταὐτόν ἐστι τὸ ἕπεσθαι θεῷ, καὶ τὸ πείθεσθαι λόγῳ, νόμιζε τὴν εἰς ἄνδρας ἐκ παίδων ἀγωγὴν οὐκ ἀρχῆς εἶναι τοῖς εὖ φρονοῦσιν ἀποβολήν,

ἀλλὰ μεταβολὴν ἄρχοντος, ἀντὶ μισθωτοῦ τινος ἢ ἀργυρωνήτου θεῖον ἡγεμόνα τοῦ βίου λαμβάνουσι τὸν λόγον· ᾧ τοὺς ἑπομένους ἄξιόν ἐστι μόνους ἐλευθέρους νομίζειν. Μόνοι γὰρ, ἃ δεῖ, βούλεσθαι μαθόντες, ὡς βούλονται, ζῶσι. Ταῖς δὲ ἀπαιδεύτοις καὶ παραλόγοις ὁρμαῖς καὶ πράξεσιν ἀγεννὲς ἔνεστι καὶ μικρὸν ἐν πολλῷ τῷ μετανοοῦντι τὸ ἑκούσιον.

II. Ἐπεὶ δ᾿ ὥσπερ τῶν ἐγγραφομένων εἰς τὰς πολιτείας οἱ μὲν ἀλλοδαποὶ καὶ ξένοι κομιδῆ πολλὰ μέμφονται καὶ δυσκολαίνουσι τῶν γινομένων, οἱ δ᾿ ἐκ μετοίκων σύντροφοι καὶ συνήθεις ὄντες τῶν νόμων οὐ χαλεπῶς προσδέχονται τὰ ἐπιβάλλοντα καὶ στέργουσιν, οὕτως ἔδει πολὺν χρόνον ἐν φιλοσοφίᾳ παρατρεφόμενον, καὶ πᾶν μάθημα καὶ ἄκουσμα παιδικὸν ἀπ᾿ ἀρχῆς ἐθισθέντα προσφέρεσθαι λόγῳ φιλοσόφῳ μεμιγμένον, εὐμενῆ καὶ οἰκεῖον ἥκειν εἰς φιλοσοφίαν, ἣ μόνη τὸν ἀνδρεῖον καὶ τέλειον ὡς ἀληθῶς ἐκ λόγου τοῖς νέοις περιτίθησι κόσμον. Οὐκ ἂν ἀηδῶς δ᾿ οἶμαί σε προσακοῦσαι περὶ τῆς ἀκουστικῆς αἰσθήσεως, ἣν ὁ Θεόφραστος παθητικωτάτην εἶναί φησι πασῶν. Οὔτε γὰρ ὁρατὸν οὐδὲν, οὔτε γευστὸν οὔτε ἁπτὸν, ἐκστάσεις ἐπιφέρει καὶ ταραχὰς καὶ πτοίας τηλικαύτας, ἡλίκαι καταλαμβάνουσι τὴν ψυχὴν, κτύπων τινῶν καὶ πατάγων καὶ ἤχων τῇ ἀκοῇ προσπεσόντων. Ἔστι δὲ λογικωτέρα μᾶλλον ἢ παθητικωτέρα. Τῇ μὲν γὰρ κακίᾳ πολλὰ χωρία καὶ μέρη τοῦ σώματος παρέχει δι᾿ αὑτῶν ἐνδῦσαν ἅψασθαι τῆς ψυχῆς· τῇ δὲ ἀρετῇ μία λαβὴ τὰ ὦτα τῶν νέων ἐστὶν, ἂν ᾖ καθαρὰ καὶ ἄθρυπτα κολακείᾳ, καὶ λόγοις ἃ

θικτα φαύλοις ἀπ' ἀρχῆς φυλάττηται. Διὸ καὶ Ξ
νοκράτης τοῖς παισὶ μᾶλλον ἢ τοῖς ἀθληταῖς ἐκέλε
περιάπτειν ἀμφωτίδας, ὡς ἐκείνων μὲν τὰ ὦτα τ
πληγαῖς, τούτων δὲ τοῖς λόγοις τὰ ἤθη διαστρεφ
μένων· οὐκ ἀνηκοΐαν οὐδὲ κωφότητα προμνώμεν
ἀλλὰ τῶν λόγων τοὺς φαύλους φυλάττεσθαι παρ
νῶν, πρὶν ἑτέρους χρηστοὺς, ὥσπερ φύλακας ἐντρ
φέντας ὑπὸ φιλοσοφίας, τῷ ἤθει τὴν μάλιστα κινο
μένην αὐτοῦ καὶ ἀναπειθομένην χώραν κατασχε
Καὶ Βίας ὁ παλαιὸς Ἀμάσιδι, κελευσθεὶς τὸ χρ
στότατον ὁμοῦ καὶ φαυλότατον ἐκπέμψαι κρέας τ
ἱερείου, τὴν γλῶτταν ἐξελὼν ἀπέπεμψεν, ὡς καὶ βλ
βας καὶ ὠφελείας τοῦ λέγειν ἔχοντος μεγίστας.
τε πολλοὶ τὰ μικρὰ παιδία καταφιλοῦντες, αὐτοὶ
τῶν ὤτων ἅπτονται, κἀκεῖνα τοῦτο ποιεῖν κελεύο
σιν, αἰνιττόμενοι μετὰ παιδιᾶς, ὅτι δεῖ φιλεῖν μ
λιστα τοὺς διὰ τῶν ὤτων ὠφελοῦντας. Ἐπεὶ, ὅτι
πάσης ἀκροάσεως ἀπειργόμενος ὁ νέος, καὶ λόγ
μηδενὸς γευόμενος, οὐ μόνον ἄκαρπος ὢν ὅλος
ἀβλαστὴς διαμένει πρὸς ἀρετὴν, ἀλλὰ καὶ διαστ
φοιτο πρὸς κακίαν, ὥσπερ ἐκ χώρας ἀκινήτου
ἀργῆς ἄγρια πολλὰ τῆς ψυχῆς ἀναδιδοὺς, δῆλόν ἐσ
Τὰς γὰρ ἐφ' ἡδονὴν ὁρμὰς, καὶ πρὸς πόνον ὑπο
ας, οὐ θυραίας οὐδ' ὑπὸ λόγων ἐπεισάκτους, ἀ
ὥσπερ αὐτόχθονας οὔσας μυρίων παθῶν καὶ νο
μάτων πηγὰς, ἂν ἐᾷ τις ἀφέτους, ᾗ πεφύκασι, χ
ρεῖν, καὶ μὴ λόγοις χρηστοῖς ἀφαιρῶν ἢ παρατ
πων, καταρτύῃ τὴν φύσιν, οὐκ ἔστιν ὃ τῶν θηρί
οὐκ ἂν ἡμερώτερον ἀνθρώπου φανείη.

III. *Διὸ δὴ μεγάλην μὲν ὠφέλειαν, οὐκ ἐλάττω δὲ κίνδυνον τοῖς νέοις τοῦ ἀκούειν ἔχοντος, οἶμαι καλῶς ἔχειν καὶ πρὸς αὐτὸν ἀεὶ καὶ πρὸς ἕτερον διαλέγεσθαι περὶ τοῦ ἀκούειν. Ἐπεὶ καὶ τούτῳ κακῶς τοὺς πλείστους χρωμένους ὁρῶμεν, οἳ λέγειν ἀσκοῦσι, πρὶν ἀκούειν ἐθισθῆναι· καὶ λόγου μὲν οἴονται μάθησιν εἶναι καὶ μελέτην, ἀκροάσει δὲ καὶ τοὺς ὁπωσοῦν χρωμένους ὠφελεῖσθαι. Καί τοι τοῖς μὲν σφαιρίζουσιν ἅμα τοῦ βαλεῖν καὶ τοῦ λαβεῖν τὴν σφαῖραν ἡ μάθησις· ἐν δὲ τῇ τοῦ λόγου χρείᾳ τὸ δέξασθαι καλῶς τοῦ προέσθαι πρότερόν ἐστιν, ὥσπερ τοῦ τεκεῖν τὸ συλλαβεῖν τι καὶ κατασχεῖν τῶν γονίμων. Τοῖς μὲν οὖν ὄρνισι τὰς ὑπηνεμίους λοχείας καὶ ὠδῖνας ἀτελῶν τινῶν καὶ ἀψύχων ὑπολειμμάτων ἀρχὰς λέγουσιν εἶναι· τῶν δὲ ἀκούειν μὴ δυναμένων νέων, μηδὲ ὠφελεῖσθαι δι᾽ ἀκοῆς ἐθισθέντων, ὑπηνέμιος ὄντως ὁ λόγος ἐκπίπτων,*

Ἀκλειὴς ἄϊδηλος ὑπαὶ νεφέεσσι σκεδάσθη.

Τὰ μὲν γὰρ ἀγγεῖα πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τῶν ἐγχεομένων ἐπικλίνουσι καὶ συνεπιστρέφουσιν, ἵν᾽ ἔγχυσις ἀληθῶς, μὴ ἔκχυσις γένηται· αὐτοὺς δὲ τῷ λέγοντι παρέχειν καὶ συναρμόττειν τῇ προσοχῇ τὴν ἀκρόασιν, ὡς μηδὲν ἐκφύγοι τῶν χρησίμως λεγομένων, οὐ μανθάνουσιν· ἀλλ᾽, ὃ πάντων καταγελαστότατόν ἐστιν, ἂν μέν τινι προστύχωσι διηγουμένῳ δεῖπνον, ἢ πομπὴν, ἢ ὄνειρον, ἢ λοιδορίαν γεγενημένην αὐτῷ πρὸς ἄλλον, ἀκροῶνται σιωπῇ, καὶ προσλιπαροῦσιν· ἂν δέ τις αὐτοὺς ἐπισπασάμενος διδάσκῃ τι τῶν χρησίμων, ἢ παραινῇ τῶν δεόντων, ἢ νου-

θετῇ πλημμελοῦντας, ἢ καταπραΰνῃ χαλεπαίνοντας, οὐχ ὑπομένουσιν, ἀλλ᾽, ἐὰν μὲν δύνωνται, φιλοτιμούμενοι περιγενέσθαι διαμάχονται πρὸς τὸν λόγον· εἰ δὲ μή, φεύγοντες ἀπίασι πρὸς ἑτέρους λόγους καὶ φλυάρους, ὥς ἀγγεῖα φαῦλα καὶ σαθρὰ τὰ ὦτα πάντων μᾶλλον ἢ τῶν ἀναγκαίων ἐμπιπλάντες. Τοὺς μὲν οὖν ἵππους οἱ καλῶς τρέφοντες εὐστόμους τῷ χαλινῷ, τοὺς δὲ παῖδας εὐηκόους τῷ λόγῳ παρέχουσι, πολλὰ μὲν ἀκούειν, μὴ πολλὰ δὲ λέγειν διδασκομένους. Καὶ γὰρ τὸν Ἐπαμινώνδαν ὁ Σπίνθαρος ἐπαινῶν, ἔφη, μήτε πλείονα γινώσκοντι, μήτε ἐλάττονα φθεγγομένῳ ῥᾳδίως ἐντυχεῖν ἑτέρῳ. Καὶ τὴν φύσιν ἡμῶν ἑκάστῳ λέγουσι δύω μὲν ὦτα δροῦναι, μίαν δὲ γλῶτταν, ὡς ἐλάττονα λέγειν ἢ ἀκούειν ὀφείλοντι.

IV. Πανταχοῦ μὲν οὖν τῷ νέῳ κόσμος ἀσφαλής ἐστιν ἡ σιωπή, μάλιστα δ᾽, ὅταν ἀκούων ἑτέρου μὴ συνταράττηται, μηδ᾽ ἐξυλακτῇ πρὸς ἕκαστον, ἀλλά, κἂν ὁ λόγος ᾖ μὴ λίαν ἀρεστός, ἀνέχηται καὶ περιμένῃ παύσασθαι τὸν διαλεγόμενον· καὶ παυσαμένου, μὴ εὐθέως ἐπιβάλλῃ τὴν ἀντίῤῥησιν, ἀλλ᾽, ὥς Αἰσχίνης φησί, διαλείπῃ χρόνον, εἴτε προσθεῖναί τι βούλοιτο τοῖς λελεγμένοις ὁ εἰρηκώς, εἴτε μεταθέσθαι καὶ ἀφελεῖν. Οἱ δὲ εὐθὺς ἀντικόπτοντες, οὔτε ἀκούοντες, οὔτε ἀκουόμενοι, λέγοντες δὲ πρὸς λέγοντας, ἀσχημονοῦσιν. Ὁ δ᾽ ἐγκρατῶς καὶ μετ᾽ αἰδοῦς ἀκούειν ἐθισθεὶς τὸν μὲν ὠφέλιμον λόγον ἐδέξατο καὶ κατέσχε, τὸν δὲ ἄχρηστον ἢ ψευδῆ μᾶλλον διεῖδε καὶ κατεφώρασε, φιλαλήθης φανείς,

λόνεικος, οὐδὲ προπετὴς καὶ δύσερις. Ὅθεν οὐ κακῶς ἔνιοι λέγουσιν, ὅτι δεῖ τῶν νέων μᾶλλον ἐκπνευματοῦν τὸ οἴημα καὶ τὸν τύφον, ἢ τῶν ἀσκῶν τὸν ἀέρα, τοὺς ἐγχέαι τι βουλομένους χρήσιμον· εἰ δὲ μὴ, γέμοντες ὄγκου καὶ φυσήματος οὐ προσδέχονται.

V. Φθόνος τοίνυν μετὰ βασκανίας καὶ δυσμενείας, οὐδενὶ μὲν ἔργῳ παρὼν, ἀγαθὸν, ἀλλὰ πᾶσιν ἐμπόδιος τοῖς καλοῖς, κάκιστος δὲ ἀκροωμένῳ πάρεδρος καὶ σύμβουλος, ἀνιαρὰ καὶ ἀηδῆ καὶ δυσπρόσδεκτα ποιῶν τὰ ὠφέλιμα, διὰ τὸ πᾶσι μᾶλλον ἥδεσθαι τοὺς φθονοῦντας ἢ τοῖς εὖ λεγομένοις. Καίτοι πλοῦτος μὲν ὅντινα δάκνει, καὶ δόξα καὶ κάλλος, ἑτέροις ὑπάρχοντα, φθονερός ἐστι μόνον· ἄχθεται γὰρ ἄλλων εὐτυχούντων· ὁ δὲ λόγῳ καλῶς λεγομένῳ δυσχεραίνων ὑπὸ τῶν ἰδίων ἀγαθῶν ἀνιᾶται. Ὡς γὰρ τὸ φῶς τῶν βλεπόντων, καὶ ὁ λόγος τῶν ἀκουόντων ἀγαθόν ἐστιν, ἂν βούλωνται δέχεσθαι. Τὸν μὲν οὖν ἐφ᾽ ἑτέροις φθόνον ἄλλαι τινὲς ἀπαίδευτοι καὶ κακαὶ διαθέσεις ἐμποιοῦσιν, ὁ δὲ πρὸς τοὺς λέγοντας ἐκ φιλοδοξίας ἀκαίρου καὶ φιλοτιμίας ἀδίκου γενόμενος οὐδὲ προσέχειν ἐᾷ τοῖς λεγομένοις τὸν οὕτω διακείμενον· ἀλλὰ θορυβεῖ καὶ περισπᾷ τὴν διάνοιαν, ἅμα μὲν τὴν ἑαυτῆς ἕξιν ἐπισκοποῦσαν, εἰ λείπεται τῆς τοῦ λέγοντος, ἅμα δὲ τοὺς ἄλλους ἐπιβλέπουσαν, εἰ ἄγονται καὶ θαυμάζουσιν, ἐκπληττομένην τε ὑπὸ τῶν ἐπαίνων, καὶ ἀγριαίνουσαν πρὸς τοὺς παρόντας, ἂν ἀποδέχωνται τὸν λέγοντα· τῶν δὲ λόγων τοὺς μὲν εἰρημένους ἐῶσαν καὶ

[illegible]

δες. Ὥσπερ ὁ *Λακεδαιμόνιος* ἀκούσας, ὅτι *Φίλιππος* Ὄλυνθον κατέσκαψεν, Ἀλλ' οὐκ ἀναστῆσαί γε τοιαύτην ἔφη πόλιν ἐκεῖνος ἂν δυνηθείη. Ὅταν οὖν ἐν τῷ διαλέγεσθαι πρὸς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν μὴ πολὺ φαινώμεθα τῶν εἰρηκότων διαφέροντες, πολὺ τοῦ καταφρονεῖν ἀφαιροῦμεν, καὶ τάχιστα κολούεται τὸ αὔθαδες ἡμῶν καὶ φίλαυτον ἐν ταῖς τοιαύταις ἐλεγχόμενον ἀντιπαραβολαῖς.

VII. Τῷ τοίνυν καταφρονεῖν τὸ θαυμάζειν ἀντικείμενον εὐγνωμονεστέρας μέν ἐστι δή που καὶ ἡμερωτέρας φύσεως, δεῖταί γε μὴν οὐδ' αὐτὸ μικρᾶς εὐλαβείας, τάχα δὲ καὶ μείζονος, ὅσῳ οἱ μὲν καταφρονητικοὶ καὶ θρασεῖς ἧττον ὠφελοῦνται ὑπὸ τῶν λεγόντων, οἱ δὲ θαυμαστικοὶ καὶ ἄκακοι μᾶλλον βλάπτονται· καὶ τὸν *Ἡράκλειτον* οὐκ ἐλέγχουσιν εἰπό
τα, Βλὰξ ἄνθρωπος ἐπὶ παντὶ λόγῳ ἐπτοῆσθαι φ
λεῖ. *Δεῖ* δὲ τὸν μὲν ἔπαινον ἀφελῶς τοῖς λέγου
τὴν δὲ πίστιν εὐλαβῶς προΐεσθαι τοῖς λόγοις·
τῆς μὲν λέξεως καὶ προφορᾶς τῶν ἀγωνιζομένων
μενῇ καὶ ἁπλοῦν εἶναι θεατὴν, τῆς δὲ χρείας
τῆς ἀληθείας τῶν λεγομένων ἀκριβῆ καὶ πικρὸν
ταστήν· ἵν' οἱ μὲν λέγοντες μὴ μισῶσιν, οἱ δὲ λ
μὴ βλάπτωσιν. Ὡς πολλὰ ψευδῆ καὶ πονηρὰ
γματα λανθάνομεν εὐνοίᾳ καὶ πίστει τῇ πρὸς
λέγοντας ἐνδεχόμενοι. Οἱ μὲν οὖν *Λακεδαιμ*
ἄρχοντες, ἀνδρὸς οὐκ εὖ βεβιωκότος γνώμην δ
σαντες, ἑτέρῳ προσέταξαν εἰπεῖν εὐδοκιμοῦν
τὸν βίον καὶ τὸ ἦθος· ὀρθῶς πάνυ καὶ πο
ἐθίζοντες τὸν δῆμον ὑπὸ τοῦ τρόπου μᾶλλον

λόγου τῶν συμβουλευόντων ἄγεσθαι. Τοὺς δὲ ἐν φιλοσοφίᾳ λόγους ἀφαιροῦντα χρὴ τὴν τοῦ λέγοντος δόξαν αὐτοὺς ἐφ᾽ ἑαυτῶν ἐξετάζειν. Ὡς γὰρ πολέμου, καὶ ἀκροάσεως πολλὰ τὰ κενά ἐστι. Καὶ γὰρ πολιὰ τοῦ λέγοντος, καὶ πλάσματα, καὶ ὀφρῦς, καὶ περιαυτολογία, μάλιστα δὲ αἱ κραυγαὶ καὶ οἱ θόρυβοι καὶ τὰ πηδήματα τῶν παρόντων συνεκπλήττει τὸν ἄπειρον ἀκροατὴν καὶ νέον, ὥσπερ ὑπὸ ῥεύματος παραφερόμενον. Ἔχει δέ τι καὶ ἡ λέξις ἀπατηλὸν, ὅταν ἡδεῖα καὶ πολλὴ καὶ μετ᾽ ὄγκου τινὸς καὶ κατασκευῆς ἐπιφέρηται τοῖς πράγμασιν. Ὡς γὰρ τῶν ὑπὸ αὐλὸν ᾀδόντων αἱ πολλαὶ τοὺς ἀκούοντας ἁμαρτίαι διαφεύγουσιν, οὕτως περιττὴ καὶ σοβαρὰ λέξις ἀντιλάμπει τῷ ἀκροατῇ πρὸς τὸ δηλούμενον. Ὁ μὲν γὰρ Μελάνθιος, ὡς ἔοικε, περὶ τῆς Διογένους τραγῳδίας ἐρωτηθεὶς, οὐκ ἔφη κατιδεῖν αὐτὴν ὑπὸ τῶν ὀνομάτων ἐπιπροσθουμένην. Αἱ δὲ τῶν πολλῶν διαλέξεις καὶ μελέται σοφιστῶν οὐ μόνον τοῖς ὀνόμασι παραπετάσμασι χρῶνται τῶν διανοημάτων, ἀλλὰ καὶ τὴν φωνὴν ἐμμελείαις τισὶ καὶ μαλακότησι καὶ περιᾴσεσιν ἐφηδύνοντες ἐκβακχεύουσι καὶ παραφέρουσι τοὺς ἀκροωμένους, κενὴν ἡδονὴν διδόντες, καὶ κενωτέραν δόξαν ἀντιλαμβάνοντες. Ὥστε αὐτοῖς συμβαίνει τὸ ὑπὸ Διονυσίου ῥηθέν. Ἐκεῖνος γὰρ, ὡς ἔοικεν, εὐδοκιμοῦντι κιθαρῳδῷ παρὰ τὴν θέαν ἐπαγγειλάμενος δωρεάς τινας μεγάλας, ὕστερον οὐδὲν ἔδωκεν, ὡς ἀποδεδωκὼς τὴν χάριν· Ὅσον γὰρ, ἔφη, χρόνον εὔφραινες ᾄδων, τοσοῦτον ἔχαιρες ἐλπίζων. Τοῦτον δὲ τὸν ἔρανον αἱ τοιαῦται πληροῦσιν

ἀκροάσεις τοῖς λέγουσι· θαυμάζονται γάρ, ἐφ᾽ ὅσον τέρπουσιν, εἶτα ἅμα τῆς ἀκοῆς ἐξεῤῥύη τὸ ἡδὺ, κἀκείνους προλέλοιπεν ἡ δόξα, καὶ μάτην τοῖς μὲν ὁ χρόνος, τοῖς δὲ καὶ ὁ βίος ἀνάλωται.

VIII. Διὸ δεῖ τὸ πολὺ καὶ κενὸν ἀφαιροῦντα τῆς λέξεως αὐτὸν διώκειν τὸν καρπὸν καὶ μιμεῖσθαι μὴ τὰς στεφηπλόκους, ἀλλὰ τὰς μελίσσας. Αἱ μὲν γὰρ ἐπινοοῦσαι τὰ ἀνθηρὰ καὶ εὐώδη τῶν φύλλων, συνείρουσι καὶ διαπλέκουσιν ἡδὺ μὲν, ἐφήμερον δὲ καὶ ἄκαρπον ἔργον· αἱ δὲ, πολλάκις ἴων καὶ ῥόδων καὶ ὑακίνθων διαπετόμεναι λειμῶνας, ἐπὶ τὸν τραχύτατον καὶ δριμύτατον θύμον καταίρουσι, καὶ τούτῳ προσκάθηνται,

Ξανθὸν μέλι μηδόμεναι,

καὶ λαβοῦσαί τι τῶν χρησίμων, ἀποπέτονται πρὸς τὸ οἰκεῖον ἔργον. Οὕτω δὴ δεῖ τὸν φιλότεχνον καὶ καθαρὸν ἀκροατὴν τὰ μὲν ἀνθηρὰ καὶ τρυφερὰ τῶν ὀνομάτων, καὶ τῶν πραγμάτων τὰ δραματικὰ καὶ πανηγυρικὰ, κηφήνων βοτάνην σοφιστιώντων ἡγούμενον ἐᾶν· αὐτὸν δὲ τῇ προσοχῇ καταδυόμενον εἰς τὸν νοῦν τοῦ λόγου, καὶ τὴν διάθεσιν τοῦ λέγοντος, ἕλκειν ἀπ᾽ αὐτῆς τὸ χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον, μεμνημένον, ὡς οὐκ εἰς θέατρον οὐδὲ ᾠδεῖον, ἀλλ᾽ εἰς σχολὴν καὶ διδασκαλεῖον ἀφῖκται, τῷ λόγῳ τὸν βίον ἐπανορθωσόμενος. Ὅθεν δὴ καὶ ποιητέον ἐπίσκεψιν καὶ κρίσιν τῆς ἀκροάσεως ἐξ αὐτοῦ, καὶ τῆς περὶ αὐτὸν διαθέσεως, ἀναλογιζόμενον, εἴτι τῶν παθῶν γέγονε μαλακώτερον, εἴτι τῶν ἀνια-

ρῶν κουφότερον, εἰ θάρσος, εἰ φρόνημα βέβαιον, εἰ πρὸς ἀρετὴν καὶ τὸ καλὸν ἐνθουσιασμός. Οὐ γὰρ ἐκ κουρείου μὲν ἀναστάντα δεῖ τῷ κατόπτρῳ παραστῆναι, καὶ τῆς κεφαλῆς ἅψασθαι, τὴν περικοπὴν τῶν τριχῶν ἐπισκοποῦντα καὶ τῆς κουρᾶς τὴν διαφοράν· ἐκ δὲ ἀκροάσεως ἀπιόντα καὶ σχολῆς, οὐκ εὐθὺς ἀφορᾷν χρὴ πρὸς ἑαυτὸν, καταμανθάνοντα τὴν ψυχὴν, εἴτι τῶν ὀχληρῶν ἀποτεθειμένη καὶ περιττῶν ἐλαφροτέρα γέγονε καὶ ἡδίων. Οὔτε γὰρ βαλανείου, φησὶν ὁ Ἀρίστων, οὔτε λόγου μὴ καθαίροντος ὄφελός ἐστιν.

IX. Ἡδέσθω μὲν οὖν ὑπὸ λόγων ὠφελούμενος ὁ νέος· οὐ δεῖ δὲ τὸ ἡδὺ τῆς ἀκροάσεως ποιεῖσθαι τέλος· οὐδὲ οἴεσθαι δεῖν ἐκ σχολῆς ἀπιέναι φιλοσόφου μινυρίζοντα καὶ γεγανωμένον· οὐδὲ ζητεῖν μυρίζεσθαι, δεόμενον ἐμβροχῆς καὶ καταπλάσματος· ἀλλὰ χάριν ἔχειν, ἐάν τις, ὥσπερ καπνῷ σμῆνος, λόγῳ δριμεῖ τὴν διάνοιαν ἀχλύος πολλῆς καὶ ἀμβλύτητος γέμουσαν ἐκκαθάρῃ. Καὶ γὰρ εἰ τοῖς λέγουσι προσήκει μὴ παντάπασιν ἡδονὴν ἐχούσης καὶ πιθανότητα λέξεως παραμελεῖν, ἐλάχιστα τούτου φροντιστέον ἐστὶ τῷ νέῳ, τό γε πρῶτον. Ὕστερον δέ που, καθάπερ οἱ πίνοντες, ὅταν παύσωνται διψῶντες, τότε τὰ τορεύματα τῶν ἐκπομάτων ὑποθεωροῦσι καὶ στρέφουσιν, οὕτως ἐμπλησθέντι δογμάτων καὶ ἀναπνεύσαντι δοτέον τὴν λέξιν, εἴ τι κομψὸν ἔχει καὶ περιττὸν, ἐπισκοπεῖν. Ὁ δ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μὴ τοῖς πράγμασιν ἐμφυόμενος, ἀλλὰ τὴν λέξιν Ἀττικὴν ἀξιῶν εἶναι καὶ ἰσχνὴν, ὅμοιός ἐστι μὴ βουλομένῳ

πιεῖν ἀντίδοτον, ἂν μὴ τὸ ἀγγεῖον ἐκ τῆς Ἀττικῆς κωλιάδος ᾖ κεκεραμευμένον· μηδὲ ἱμάτιον περιβαλέσθαι χειμῶνος, εἰ μὴ προβάτων Ἀττικῶν εἴη τὸ ἔριον· ἀλλ', ὥσπερ ἐν τρίβωνι Λυσιακοῦ λόγου λεπτῷ καὶ ψιλῷ καθήμενος, ἄπρακτος καὶ ἀκίνητος. Ταῦτα γὰρ τὰ νοσήματα πολλὴν μὲν ἐρημίαν νοῦ καὶ φρενῶν ἀγαθῶν, πολλὴν δὲ τερθρείαν καὶ στωμυλίαν ἐν ταῖς σχολαῖς πεποίηκε· τῶν μειρακίων, οὔτε βίον, οὔτε πρᾶξιν, οὔτε πολιτείαν φιλοσόφου παραφυλαττόντων ἀνδρὸς, ἀλλὰ λέξεις καὶ ῥήματα, καὶ τὸ καλῶς ἀπαγγέλλειν, ἐν ἐπαίνῳ τιθεμένων, τὸ δὲ ἀπαγγελλόμενον εἴτε χρήσιμον, εἴτε ἄχρηστον, εἴτε ἀναγκαῖον, εἴτε κενόν ἐστι καὶ περιττὸν, οὐκ ἐπισταμένων, οὐδὲ βουλομένων ἐξετάζειν.

X. Ἀκολουθεῖ δὲ τούτοις τὸ περὶ τῶν προβλημάτων παράγγελμα. Δεῖ γὰρ τὸν ἐπὶ δεῖπνον ἥκοντα τοῖς παρακειμένοις χρῆσθαι, καὶ μηδὲν αἰτεῖν ἄλλο, μηδ' ἐξελέγχειν· ὁ δ' ἐπὶ λόγων ἀφιγμένος ἑστίασιν, ἂν μὲν ἐπὶ ῥητοῖς, ἀκροάσθω σιωπῇ τοῦ λέγοντος· οἱ γὰρ εἰς ἄλλας ὑποθέσεις ἐξάγοντες καὶ παρεμβάλλοντες ἐρωτήματα, καὶ προσδιαποροῦντες, οὐχ ἡδεῖς οὐδὲ εὐσυνάλλακτοι πρὸς ἀκρόασιν ὄντες, ὠφελοῦνται μὲν οὐδὲν, τὸν δὲ λέγοντα καὶ τὸν λόγον ὁμοῦ συνταράσσουσιν· ὅταν δὲ τοὺς ἀκούοντας ὁ λέγων ἐρωτᾷν καὶ προβάλλειν κελεύσῃ, χρήσιμόν τι δεῖ καὶ ἀναγκαῖον ἀεὶ προβάλλοντα φαίνεσθαι. Ὁ μὲν γὰρ Ὀδυσσεὺς καταγελᾶται παρὰ τοῖς μνηστῆρσιν,

Αἰτίζων ἀκόλους, οὐκ ἄορας, οὐδὲ λέβητας·

μεγαλοψυχίας γὰρ ἡγοῦντο σημεῖον, ὡς τὸ διδόναι τι τῶν μεγάλων, καὶ τὸ αἰτεῖν. Μᾶλλον δ' ἄν τις ἀκροατοῦ καταγελάσειεν εἰς μικρὰ καὶ γλίσχρα προβλήματα τὸν διαλεγόμενον κινοῦντος. Οἷα τερθρευόμενοί τινες τῶν νέων, καὶ παρεπιδεικνύμενοι διαλεκτικὴν ἢ μαθηματικὴν ἕξιν, εἰώθασι προβάλλειν περὶ τῆς τῶν ἀορίστων τομῆς, καὶ τίς ἡ κατὰ πλευρὰν ἢ κατὰ διάμετρον κίνησις. Πρὸς οὓς ἐστιν εἰπεῖν τὸ ὑπὸ Φιλοτίμου πρὸς τὸν ἔμπυον καὶ φθισιῶντα ῥηθέν. Ἐπεὶ γὰρ ἐλάλησεν αὐτῷ φαρμάκιον αἰτῶν πρὸς παρωνυχίαν, αἰσθόμενος ἀπὸ τῆς χρόας καὶ τῆς ἀναπνοῆς τὴν διάθεσιν, Οὐκ ἔστι σοι, φησὶν, ὦ βέλτιστε, περὶ παρωνυχίας ὁ λόγος. Οὐδέ σοι τοίνυν, ὦ νεανία, περὶ τοιούτων ζητημάτων ὥρα σκοπεῖν· ἀλλὰ πῶς οἰήματος καὶ ἀλαζονείας, ἐρώτων τε καὶ φλυαρίας ἀπολυθεὶς, εἰς βίον ἄτυφον καὶ ὑγιαίνοντα καταστήσεις σαυτόν.

XI. Εὖ μάλα δὲ χρὴ καὶ πρὸς τὴν τοῦ λέγοντος ἐμπειρίαν ἢ φυσικὴν δύναμιν ἡρμοσμένον, ἐν οἷς αὐτὸς ἑαυτοῦ κράτιστός ἐστι, ποιεῖσθαι τὰς ἐρωτήσεις· καὶ μὴ παραβιάζεσθαι τὸν μὲν ἠθικώτερον φιλοσοφοῦντα, φυσικὰς ἐπάγοντα καὶ μαθηματικὰς ἀπορίας· τὸν δὲ τοῖς φυσικοῖς σεμνυνόμενον, εἰς συνημμένων ἐπικρίσεις ἕλκοντα, καὶ ψευδομένων λύσεις. Ὡς γὰρ ὁ τῇ κλειδὶ τὰ ξύλα σχίζειν, τῇ δὲ ἀξίνῃ τὴν θύραν ἀνοίγειν πειρώμενος οὐκ ἐκεῖνα δόξειεν ἂν ἐπηρεάζειν, ἀλλ' αὐτὸν ἀποστερεῖν τῆς ἑκατέρου χρείας καὶ δυνάμεως· οὕτως οἱ παρὰ τοῦ λέγοντος, ὃ μὴ πέφυκε μηδὲ ἤσκησεν, αἰτοῦντες, ὃ δ' ἔχει καὶ δίδω-

ως, μὴ ἐρωτήματα προβάλλοντες, οὐ τοῦτο βλάπτονται μόνον, ἀλλὰ καὶ κακοήθειαν καὶ δυσμένειαν προσοφλισκάνουσι.

XIII. Φυλακτέον δὲ καὶ τὸ πολλὰ καὶ πολλάκις αὐτὸν προβάλλειν· ἔστι γὰρ καὶ τοῦτο τρόπον τινὰ παρεπιδεικνυμένου. Τὸ δὲ ἑτέρου προτείνοντος ἀκροᾶσθαι μετ' εὐκολίας, φιλολόγου καὶ κοινωνικόν· ἐὰν μή τι τῶν ἰδίων ἐνοχλῇ καὶ κατεπείγῃ πάθος ἐπισχέσεως δεόμενον, ἢ νόσημα παρηγορίας. Τάχα μὲν γὰρ οὐδὲ ἀμαθίην κρύπτειν ἄμεινον, ὥς φησιν Ἡράκλειτος, ἀλλ' ἐς μέσον τιθέναι καὶ θεραπεύειν. Ἂν δὲ ὀργή τις ἢ προσβολὴ δεισιδαιμονίας, ἢ διαφορὰ πρὸς οἰκείους ἔντονος, ἢ περιμανὴς ἐξ ἔρωτος ἐπιθυμία,

Κινοῦσα χορδὰς τὰς ἀκινήτους φρενῶν,

ἐπιταράξῃ τὴν διάνοιαν, οὐ φευκτέον εἰς ἑτέρους λόγους ἀποδιδράσκοντας τὸν ἔλεγχον· ἀλλὰ περὶ αὐτῶν τούτων ἀκουστέον ἐν ταῖς διατριβαῖς, καὶ μετὰ τὰς διατριβὰς, ἰδίᾳ προσιόντας αὐτοὺς καὶ προσαναπυνθανομένους. Ἀλλὰ μὴ τοὐναντίον, ὥσπερ οἱ πολλοὶ χαίρουσι τοῖς φιλοσόφοις περὶ ἄλλων διαλεγομένοις, καὶ θαυμάζουσιν· ἐὰν δὲ τοὺς ἄλλους ἐάσας ὁ φιλόσοφος αὐτοῖς ἐκείνοις ἰδίᾳ παῤῥησιάζηται περὶ τῶν διαφερόντων, καὶ ὑπομιμνήσκῃ, δυσχεραίνουσι καὶ περίεργον νομίζουσιν· ἐπιεικῶς γὰρ, ὥσπερ τῶν τραγῳδῶν ἐν τοῖς θεάτροις, καὶ τῶν φιλοσόφων ἐν ταῖς σχολαῖς οἴονται δεῖν ἀκούειν, ἐν δὲ τοῖς ἔξω πράγμασιν οὐδὲν αὐτοὺς ἑαυτῶν διαφέρειν ἡγοῦνται· πρὸς μὲν τοὺς σοφιστὰς εἰκότως τοῦτο

τονθότες· ἀναστάντες γὰρ ἀπὸ τοῦ θρόνου, καὶ
οθέμενοι τὰ βιβλία, καὶ τὰς εἰσαγωγὰς, ἐν τοῖς
ηθινοῖς τοῦ βίου μέρεσι μικροὶ καὶ ὑπὸ χεῖρα φαί-
νται τοῖς πολλοῖς· περὶ δὲ τῶν ὄντως φιλοσόφων
νοοῦντες, ὅτι καὶ σπουδὴ καὶ παιδιὰ, καὶ νεῦ-
, καὶ μειδίαμα καὶ σκυθρωπασμὸς αὐτῶν, μάλι-
α δ᾽ ὁ πρὸς ἕκαστον ἰδίᾳ περαινόμενος λόγος, ἔχει
ὰ καρπὸν ὠφέλιμον τοῖς ὑπομένειν καὶ προσέ-
ν ἐθισθεῖσι.

XIII. Δεῖται δὲ καὶ τὸ περὶ τοὺς ἐπαίνους κα-
κον εὐλαβείας τινὸς καὶ μετριότητος· διὰ τὸ μήτε
ν ἔλλειψιν αὐτοῦ, μήτε τὴν ὑπερβολὴν ἐλευθέριον
αι. Βαρὺς μὲν γὰρ ὁ ἀκροατὴς καὶ φορτικὸς, ὁ
ὸς πᾶν ἄτεγκτος καὶ ἀτενὴς τὸ λεγόμενον, οἰήμα-
; ὑπούλου καὶ περιαυτολογίας ἐνδιαθέτου μεστός·
ἔχων τι τῶν λεγομένων βέλτιον εἰπεῖν, μήτε ὀφρὺν
τὰ σχῆμα κινῶν, μήτε φωνὴν εὐγνώμονος μάρ-
ρα φιληκοΐας προϊέμενος, ἀλλὰ σιγῇ καὶ βαρύτητι
ταπλάστῳ καὶ σχηματισμῷ θηρώμενος δόξαν εὐ-
αθοῦς καὶ βάθος ἔχοντος ἀνδρός· ὥσπερ χρημά-
ν, τῶν ἐπαίνων, ὅσον ἄλλῳ μεταδίδωσιν, αὑτοῦ
κῶν ἀφαιρεῖσθαι. Πολλοὶ γάρ εἰσιν οἱ κακῶς καὶ
ιρὰ μέλος τὴν Πυθαγόρου φωνὴν ὑπολαμβάνον-
ς. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἐκ φιλοσοφίας ἔφησεν αὐτῷ
ριγεγονέναι τὸ μηδὲν θαυμάζειν. Οὗτοι δὲ τὸ μη-
να ἐπαινεῖν, μηδὲ τιμᾷν ἐν τῷ καταφρονεῖν τι-
μενοι, καὶ τὸ σεμνὸν ὑπεροψίᾳ διώκουσιν. Ὁ
ἐφ φιλόσοφος λόγος τὸ μὲν ἐξ ἀπορίας καὶ ἀγνοίας
αῦμα καὶ θάμβος ἐξαίρει, γνώσει καὶ ἱστορίᾳ τῆς

σι, μὴ δρεπόμενοι μηδὲ λαμβάνοντες, οὐ τοῦτο βλάπτονται μόνον, ἀλλὰ καὶ κακοήθειαν καὶ δυσμένειαν προσοφλισκάνουσι.

XII. *Φυλακτέον δὲ καὶ τὸ πολλὰ καὶ πολλάκις αὐτὸν προβάλλειν· ἔστι γὰρ καὶ τοῦτο τρόπον τινὰ παρεπιδεικνυμένου. Τὸ δὲ ἑτέρου προτείνοντος ἀκροᾶσθαι μετ᾽ εὐκολίας, φιλολόγον καὶ κοινωνικόν· ἐὰν μήτι τῶν ἰδίων ἐνοχλῇ καὶ κατεπείγῃ πάθος ἐπισχέσεως δεόμενον, ἢ νόσημα παρηγορίας. Τάχα μὲν γὰρ οὐδὲ ἀμαθίην κρύπτειν ἄμεινον, ὥς φησιν Ἡράκλειτος, ἀλλ᾽ εἰς μέσον τιθέναι καὶ θεραπεύειν. Ἂν δὲ ὀργή τις ἢ προσβολὴ δεισιδαιμονίας, ἢ διαφορὰ πρὸς οἰκείους σύντονος, ἢ περιμανὴς ἐξ ἔρωτος ἐπιθυμία,*

Κινοῦσα χορδὰς τὰς ἀκινήτους φρενῶν,

ἐπιταράξῃ τὴν διάνοιαν, οὐ φευκτέον εἰς ἑτέρους λόγους ἀποδιδράσκοντας τὸν ἔλεγχον· ἀλλὰ περὶ αὐτῶν τούτων ἀκουστέον ἐν ταῖς διατριβαῖς, καὶ μετὰ τὰς διατριβὰς, ἰδίᾳ προσιόντας αὐτοὺς καὶ προσανακρίνοντας. Ἀλλὰ μὴ τοὐναντίον, ὥσπερ οἱ πολλοὶ χαίρουσι τοῖς φιλοσόφοις περὶ ἄλλων διαλεγομένοις, καὶ θαυμάζουσιν· ἐὰν δὲ τοὺς ἄλλους ἐάσας ὁ φιλόσοφος αὐτοῖς ἐκείνοις ἰδίᾳ παῤῥησιάζηται περὶ τῶν διαφερόντων, καὶ ὑπομιμνήσκῃ, δυσχεραίνουσι καὶ περίεργον νομίζουσιν· ἐπιεικῶς γὰρ, ὥσπερ τῶν τραγῳδῶν ἐν τοῖς θεάτροις, καὶ τῶν φιλοσόφων ἐν ταῖς σχολαῖς οἴονται δεῖν ἀκούειν, ἐν δ᾽ τοῖς ἔξω πράγμασιν οὐδὲν αὐτοὺς ἑαυτῶν διαφέρειν ἡγοῦνται· πρὸς μὲν τοὺς σοφιστὰς εἰκότως τοῦ

πεπονθότες· ἀναστάντες γὰρ ἀπὸ τοῦ θρόνου, καὶ ἀποθέμενοι τὰ βιβλία, καὶ τὰς εἰσαγωγὰς, ἐν τοῖς ἀληθινοῖς τοῦ βίου μέρεσι μικροὶ καὶ ὑπὸ χεῖρα φαίνονται τοῖς πολλοῖς· περὶ δὲ τῶν ὄντως φιλοσόφων ἀγνοοῦντες, ὅτι καὶ σπουδὴ καὶ παιδιὰ, καὶ νεῦμα, καὶ μειδίαμα καὶ σκυθρωπασμὸς αὐτῶν, μάλιστα δ' ὁ πρὸς ἕκαστον ἰδίᾳ περαινόμενος λόγος, ἔχει τινὰ καρπὸν ὠφέλιμον τοῖς ὑπομένειν καὶ προσέχειν ἐθισθεῖσι.

XIII. Δεῖται δὲ καὶ τὸ περὶ τοὺς ἐπαίνους καθῆκον εὐλαβείας τινὸς καὶ μετριότητος· διὰ τὸ μήτε τὴν ἔλλειψιν αὐτοῦ, μήτε τὴν ὑπερβολὴν ἐλευθέριον εἶναι. Βαρὺς μὲν γὰρ ὁ ἀκροατὴς καὶ φορτικὸς, ὁ πρὸς πᾶν ἄτεγκτος καὶ ἀτενὴς τὸ λεγόμενον, οἰήματος ὑπούλου καὶ περιαυτολογίας ἐνδιαθέτου μεστός· ὡς ἔχων τὶ τῶν λεγομένων βέλτιον εἰπεῖν, μήτε ὀφρὺν κατὰ σχῆμα κινῶν, μήτε φωνὴν εὐγνώμονος μάρτυρα φιληκοΐας προϊέμενος, ἀλλὰ σιγῇ καὶ βαρύτητι καταπλάστῳ καὶ σχηματισμῷ θηρώμενος δόξαν εὐσταθοῦς καὶ βάθος ἔχοντος ἀνδρός· ὥσπερ χρημάτων, τῶν ἐπαίνων, ὅσον ἄλλῳ μεταδίδωσιν, αὑτοῦ δοκῶν ἀφαιρεῖσθαι. Πολλοὶ γάρ εἰσιν οἱ κακῶς καὶ παρὰ μέλος τὴν Πυθαγόρου φωνὴν ὑπολαμβάνοντες. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἐκ φιλοσοφίας ἔφησεν αὑτῷ περιγεγονέναι τὸ μηδὲν θαυμάζειν. Οὗτοι δὲ τὸ μηδένα ἐπαινεῖν, μηδὲ τιμᾷν ἐν τῷ καταφρονεῖν τιθέμενοι, καὶ τὸ σεμνὸν ὑπεροψίᾳ διώκουσιν. Ὁ γὰρ φιλόσοφος λόγος τὸ μὲν ἐξ ἀπορίας καὶ ἀγνοίας θαῦμα καὶ θάμβος ἐξαίρει, γνώσει καὶ ἱστορίᾳ τῆς

περὶ ἕκαστον αἰτίας, τὸ δὲ εὔκολον καὶ μέγα φιλάνθρωπον οὐκ ἀπόλλυσι. Τοῖς γὰρ ἀληθ καὶ βεβαίως ἀγαθοῖς τιμή τε καλλίστη, τὸ τιμ τινα τῶν ἀξίων· καὶ κόσμος εὐπρεπέστατος, τὸ κοσμῆσαι, περιουσίᾳ δόξης καὶ ἀφθονίᾳ γινόμε Οἱ δὲ γλίσχροι περὶ τοὺς ἑτέρων ἐπαίνους ἔτι π σθαι καὶ πεινῆν ἐοίκασι τῶν ἰδίων. Ὁ δ' ἐναι τούτων αὖ πάλιν, μηδὲν ἐπικρίνων, ἀλλὰ κατὰ μα καὶ συλλαβὴν ἐφιστάμενος καὶ κεκραγὼς, φρός τις ὢν καὶ ὀρνεώδης, πολλάκις μὲν οὐδὲ τοῖς ἀρέσκει τοῖς ἀγωνιζομένοις, ἀεὶ δὲ λυπεῖ ἀκροωμένους, ἀνασοβῶν καὶ συνεξανιστὰς π γνώμην, οἷον ἑλκομένους βίᾳ δι' αἰδῶ καὶ συν χοῦντας· οὐδὲν δὲ ὠφεληθεὶς, διὰ τὸ ταραχώδη πολυπτόητον αὐτῷ περὶ τοὺς ἐπαίνους γεγονέναι ἀκρόασιν, ἀπέρχεται τῶν τριῶν ἓν φερόμενος· ρων γὰρ, ἢ κόλαξ, ἢ περὶ λόγους ἀπειρόκαλος, ξεν εἶναι. Δίκην μὲν οὖν δικάζοντα δεῖ μήτε ἔχθραν τινὰ, μήτε πρὸς χάριν ἀκούειν, ἀλλ' γνώμης πρὸς τὸ δίκαιον· ἐν δὲ ταῖς φιλολόγοις κροάσεσιν οὔτε νόμος οὐδεὶς, οὔτε ὅρκος ἡμᾶς ἀπ γει μὴ μετ' εὐνοίας ἀποδέχεσθαι τὸν διαλεγόμε Ἀλλὰ καὶ τὸν Ἑρμῆν ταῖς Χάρισιν οἱ παλαιοὶ καθίδρυσαν, ὡς μάλιστα τοῦ λόγου τὸ κεχαρι νον καὶ προσφιλὲς ἀπαιτοῦντος. Οὐδὲ γὰρ οἷό παντελῶς οὕτως ἐκβόλιμον εἶναι τὸν λέγοντα καὶ μαρτημένον, ὥστε μήτε νοῦν τινα παρασχεῖν ἄ ἐπαίνου, μήτε ἀπομνημόνευσιν ἑτέρων, μήτε

τὴν τὴν ὑπόθεσιν τοῦ λόγου καὶ προαίρεσιν, ἀλλὰ μηδὲ λέξιν ἢ διάθεσιν τῶν λεγομένων.

Ὡς ἂν ἐχινόποδας καὶ ἀνὰ τρηχεῖαν ὄνωνιν
Φύονται μαλακῶν ἄνθεα λευκοΐων,

Ὅπου γὰρ ἐμέτου τινὲς ἐγκώμια καὶ πυρετοῦ, καὶ νὴ Δία χύτρας ἐπιδεικνύμενοι πιθανότητος οὐκ ἀμοιροῦσιν· ἤπου λόγος ὑπ' ἀνδρὸς ἄλλως γέ πως δοκοῦντος, ἢ καλουμένου, φιλοσόφου περαινόμενος, οὐκ ἂν ὅλως ἀναπνοήν τινα καὶ καιρὸν ἀκροαταῖς εὐμενέσι καὶ φιλανθρώποις παράσχοι πρὸς ἔπαινον; Οἱ γοῦν ἐν ὥρᾳ πάντες, ὥς φησιν ὁ Πλάτων, ἀμηγέπη δάκνουσι τὸν ἐρωτικόν· καὶ λευκοὺς μὲν θεῶν παῖδας ἀνακαλῶν, μέλανας δὲ ἀνδρικούς, καὶ τὸν γρυπὸν βασιλικόν, καὶ τὸν σιμὸν ἐπίχαριν, τὸν δὲ ὠχρὸν ὑποκοριζόμενος μελίχρουν, ἀσπάζεταί καὶ ἀγαπᾷ· δεινὸς γάρ ἐστιν ὁ ἔρως, ὥσπερ ὁ κιττός, αὑτὸν ἐκ πάσης ἀναδῆσαι προφάσεως. Πολὺ δὴ μᾶλλον ὁ φιλήκοος καὶ φιλολόγος ἀεί τινος αἰτίας εὑρετικὸς ἔσται, δι' ἣν οὐκ ἀπὸ τρόπου τῶν λεγόντων ἕκαστον ἐπαινῶν φανεῖται. Καὶ γὰρ ὁ Πλάτων τὸν Λυσίου λόγον οὔτε κατὰ τὴν εὕρεσιν ἐπαινῶν, καὶ τῆς ἀταξίας αἰτιώμενος, ὅμως αὐτοῦ τὴν ἀπαγγελίαν ἐπαινεῖ, καὶ ὅτι τῶν ὀνομάτων σαφῶς καὶ στρογγύλως ἕκαστον ἀποτετόρνευται. Μέμψαιτο δ' ἄν τις Ἀρχιλόχου μὲν τὴν ὑπόθεσιν, Παρμενίδου δὲ τὴν στιχοποιΐαν, Φωκυλίδου δὲ τὴν εὐτέλειαν, Εὐριπίδου δὲ τὴν λαλιάν, Σοφοκλέους δὲ τὴν ἀνωμαλίαν· ὥσπερ ἀμέλει καὶ τῶν ῥητόρων ἐστὶ ὁ μὲν οὐκ ἔχων ἦθος, ὁ δὲ πρὸς πάθος ἀργός, ὁ δ' ἐν

δεὴς χαρίτων· ἕκαστός γε μὴν ἐπαινεῖται κατὰ τὸ ἴδιον τῆς δυνάμεως, ᾧ κινεῖν καὶ ἄγειν πέφυκεν. Ὥστε καὶ τοῖς ἀκούουσιν εὐπορίαν εἶναι καὶ ἀφθονίαν τοῦ φιλοφρονεῖσθαι τοὺς λέγοντας. Ἐνίοις γὰρ ἐξαρκεῖ, κἂν μὴ διὰ φωνῆς ἐπιμαρτυρῶμεν, ὄμματος πρᾳότητα, καὶ γαλήνην προσώπου καὶ διάθεσιν εὐμενῆ καὶ ἄλυπον ἐμπαρασχεῖν. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ ἤδη καὶ πρὸς τοὺς ὅλως ἀποτυγχάνοντας, ὥσπερ ἐγκύκλια καὶ κοινὰ πάσης ἀκροάσεώς ἐστι, καθέδρα τέ τις ἄτυφος καὶ ἀκλινὴς ἐν ὀρθῷ σχήματι, καὶ πρόσβλεψις αὐτῷ τῷ λέγοντι, καὶ τάξις ἐναργοῦς προσοχῆς, καὶ προσώπου κατάστασις καθαρὰ καὶ ἀνέμφατος, οὐχ ὕβρεως οὐδὲ δυσκολίας μόνον, ἀλλὰ καὶ φροντίδων ἄλλων καὶ ἀσχολιῶν. Ὡς ἐν ἔργῳ δὲ παντὶ, τὸ μὲν καλὸν ἐκ πολλῶν οἷον ἀριθμῶν εἰς ἕνα καιρὸν ἡκόντων, ὑπὸ συμμετρίας τινὸς καὶ ἁρμονίας ἐπιτελεῖται· τὸ δ' αἰσχρὸν, ἐξ ἑνὸς τοῦ τυχόντος ἐλλείποντος, ἢ προσόντος ἀτόπως, εὐθὺς ἑτοίμην ἔχει τὴν γένεσιν· ὥσπερ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀκροάσεως, οὐ μόνον βαρύτης ἐπισκυνίου, καὶ ἀηδία προσώπου, καὶ βλέμμα ῥεμβῶδες, καὶ περίκλασις σώματος, καὶ μηρῶν ἐπάλλαξις ἀπρεπὴς, ἀλλὰ καὶ νεῦμα, καὶ ψιθυρισμὸς πρὸς ἕτερον, καὶ μειδίαμα, χάσμαι τε ὑπνώδεις, καὶ κατήφειαι, καὶ πᾶν, εἴ τι τούτοις ἔοικεν, ὑπεύθυνόν ἐστι, καὶ δεῖται πολλῆς εὐλαβείας.

XIV. Οἱ δὲ τοῦ μὲν λέγοντος οἴονταί τι ἔργον εἶναι, τοῦ δὲ ἀκούοντος οὐδέν· ἀλλ' ἐκεῖνον ἀξιοῦσιν ἥκειν πεφροντικότα καὶ παρεσκευασμένον

αὐτοὶ δὲ ἄσκεπτοι καὶ ἀφρόντιδες τῶν καθηκόντων ἐμβαλόντες, καθέζονται καθάπερ ἀτεχνῶς ἐπὶ δεῖπνον ἥκοντες, εὖ παθεῖν πονουμένων ἑτέρων. Καίτοι καὶ συνδείπνου τι χαρίεντος ἔργον ἐστὶ, πολὺ δὲ μᾶλλον ἀκροατοῦ. Κοινωνὸς γάρ ἐστι τοῦ λόγου καὶ συνεργὸς τοῦ λέγοντος· καὶ οὐ τὰ μὲν ἐκείνου πλημμελήματα πικρῶς ἐξετάζειν ὀφείλει, κατὰ ῥῆμα καὶ πρᾶγμα προάγων τὴν εὐθύνην· αὐτὸς δὲ ἀνεύθυνος ἀσχημονεῖν καὶ πολλὰ σολοικίζειν περὶ τὴν ἀκρόασιν. Ἀλλ' ὥσπερ ἐν τῷ σφαιρίζειν τῷ βαλόντι δεῖ συγκινούμενον εὐρύθμως φέρεσθαι τὸν δεχόμενον· οὕτως ἐπὶ τῶν λόγων ἐστί τις εὐρυθμία καὶ περὶ τὸν λέγοντα καὶ περὶ τὸν ἀκροώμενον, ἂν ἑκάτερος τὸ προσῆκον αὑτῷ φυλάττῃ.

XV. Δεῖ δὲ μηδὲ ταῖς φωναῖς τῶν ἐπαίνων, ὡς ἔτυχε, χρῆσθαι. Καὶ γὰρ Ἐπίκουρος ἐπὶ τοῖς τῶν φίλων ἐπιστολίοις, Κροτοθορύβους γίνεσθαι παρ' αὐτῶν λέγων, ἀηδής ἐστιν. Οἱ δὲ τὰς ξένας φωνὰς τοῖς ἀκροατηρίοις νῦν ἐπεισάγοντες, οὗτοι καὶ Θείως, καὶ Θεοφορήτως, καὶ Ἀπροσίτως ἐπιλέγοντες, ὡς οὐκ ἔτι τοῦ Καλῶς καὶ τοῦ Σοφῶς καὶ τοῦ Ἀληθῶς ἐξαρκοῦντος, οἷς οἱ περὶ Πλάτωνα καὶ Σωκράτην καὶ Ὑπερίδην ἐχρῶντο σημείοις τῶν ἐπαίνων, ὑπερασχημονοῦσι, καὶ διαβάλλουσι τοὺς λέγοντας, ὡς ὑπερηφάνων τινῶν καὶ περιττῶν δεομένους ἐπαίνων. Σφόδρα δὲ ἀηδεῖς εἰσι καὶ οἱ μεθ' ὅρκου τοῖς λέγουσιν, ὥσπερ ἐν δικαστηρίῳ, τὰς μαρτυρίας ἀποδιδόντες. Οὐχ ἧττον δὲ τούτων, οἱ περὶ τὰς ποιότητας ἀστοχοῦντες, ὅταν φιλοσόφῳ μὲν ἐπι-

φωνῶσι Δριμέως, γέροντι δὲ Εὐφυῶς ἢ Ἀνθηρῶς, τὰς τῶν παιζόντων καὶ πανηγυριζόντων ἐν ταῖς σχολαστικαῖς μελέταις φωνὰς ἐπὶ τοὺς φιλοσόφους μετακομίζοντες, καὶ λόγῳ σωφρονοῦντι προσφέροντες ἔπαινον ἑταιρικὸν, ὥσπερ ἀθλητῇ κρίνων ἢ ῥόδων στέφανον, οὐ δάφνης οὐδὲ κοτίνου περιτιθέντες. Εὐριπίδης μὲν οὖν ὁ ποιητὴς, ὡς ὑπολέγοντος αὐτοῦ τοῖς χορευταῖς ᾠδήν τινα πεποιημένην ἐφ' ἁρμονίας, εἷς ἐγέλασεν, Εἰ μή τις, ἔφη, ἦς ἀναίσθητος καὶ ἀπαθὴς, οὐκ ἂν ἐγέλας ἐμοῦ μιξολυδιστὶ ᾄδοντος. Ἀνὴρ δ' ἂν οἶμαι φιλόσοφος καὶ πολιτικὸς ἀκροατοῦ διακεχυμένου τρυφὴν ἐκκόψειεν εἰπὼν, Σύ μοι δοκεῖς ἀνόητος εἶναι καὶ ἀνάγωγος· οὐ γὰρ ἂν ἐμοῦ διδάσκοντος, ἢ νουθετοῦντος, ἢ διαλεγομένου περὶ θεῶν, ἢ πολιτείας, ἢ ἀρχῆς, ἐτερέτιζες καὶ προσωρχοῦ τοῖς λόγοις. Ὅρα γὰρ ἀληθῶς, οἷόν ἐστι, φιλοσόφου λέγοντος ἀπορεῖν τοὺς ἔξωθεν, ὑπὸ τῶν ἔνδον βοώντων καὶ ἀλαλαζόντων, πότερον αὐλοῦντος, ἢ κιθαρίζοντος, ἢ ὀρχουμένου τινὸς ὁ ἔπαινός ἐστι.

XVI. Καὶ μὴν τῶν γε νουθεσιῶν καὶ τῶν ἐπιπλήξεων οὔτε ἀναλγήτως, οὔτε ἀνάνδρως ἀκουστέον. Οἵ τε γὰρ εὐκόλως καὶ ὀλιγώρως τὸ κακῶς ἀκούειν ὑπὸ τῶν φιλοσόφων φέροντες, ὥστε γελᾷν ἐλεγχόμενοι, καὶ τοὺς ἐλέγχοντας ἐπαινεῖν, ὥσπερ οἱ παράσιτοι τοὺς τρέφοντας, ὅταν ὑπ' αὐτῶν λοιδορῶνται παντάπασιν ἰταμοὶ καὶ θρασεῖς ὄντες, οὐ καλὴν, οὐδ' ἀληθῆ διδόασιν ἀπόδειξιν ἀνδρείας, τὴν ἀναισχυντίαν. Σκῶμμα μὲν γὰρ ἀνύβριστον ἐν παιδιᾷ τινι μετ' εὐτραπελίας ἀφειμένον ἐνεγκεῖν ἀλύπως καὶ ἵλα

ρῶς, οὐκ ἀγεννὲς οὐδ᾽ ἀπαίδευτον, ἀλλ᾽ ἐλευθέριον πάνυ καὶ Λακωνικόν ἐστιν· ἐπαφῆς δὲ καὶ νουθεσίας πρὸς ἐπανόρθωσιν ἤθους ὥσπερ φαρμάκῳ δάκνοντι λόγῳ χρωμένης ἐλέγχοντι, μὴ συνεσταλμένον ἀκούειν, μηδ᾽ ἱδρῶτος καὶ ἰλίγγου μεστὸν, αἰσχύνῃ φλεγόμενον τὴν ψυχὴν, ἀλλ᾽ ἄτρεπτον καὶ σεσηρότα καὶ κατειρωνευόμενον, ἀνελευθέρου τινὸς δεινῶς καὶ ἀπαθοῦς πρὸς τὸ αἰδεῖσθαι νέου διὰ συνήθειαν ἁμαρτημάτων καὶ συνέχειαν, ὥσπερ ἐν σκληρᾷ σαρκὶ καὶ τυλώδει τῇ ψυχῇ μώλωπα μὴ λαμβάνοντος. Τούτων δὲ τοιούτων ὄντων, οἱ τὴν ἐναντίαν διάθεσιν ἔχοντες νέοι, κἂν ἅπαξ κακῶς ποτε ἀκούσωσι, φεύγοντες ἀνεπιστρεπτὶ καὶ δραπετεύοντες ἐκ φιλοσοφίας, καλὴν ἀρχὴν πρὸς τὸ σωθῆναι, τὸ αἰδεῖσθαι παρὰ τῆς φύσεως ἔχοντες, ἀπολλύουσι διὰ τρυφὴν καὶ μαλακίαν, οὐκ ἐγκαρτεροῦντες τοῖς ἐλέγχοις, οὐδὲ τὰς ἐπανορθώσεις δεχόμενοι γενικῶς, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὰς προσηνεῖς καὶ ἁπαλὰς ἀποστρέφοντες ὁμιλίας τὰ ὦτα, κολάκων τινῶν ἢ σοφιστῶν ἀνωφελεῖς καὶ ἀνοήτους, ἡδείας δὲ φωνὰς καταδόντων. Ὥσπερ οὖν ὁ μετὰ τὴν τομὴν φεύγων τὸν ἰατρὸν, καὶ τὸν ἐπίδεσμον μὴ προσιέμενος, τὸ μὲν ἀλγεινὸν ἀνεδέξατο, ὁ δ᾽ ὠφέλιμον οὐχ ὑπέμεινε τῆς θεραπείας· οὕτως ὁ τῷ χαράξαντι καὶ τρώσαντι λόγῳ τὴν ἀβελτηρίαν ἀπουλῶσαι καὶ καταστῆσαι μὴ παρασχὼν, ἀπῆλθε δηχθεὶς καὶ ἀλγήσας ἐκ φιλοσοφίας, ὠφεληθεὶς δὲ μηδέν. Οὐ γὰρ μόνον, ὡς Εὐριπίδης φησὶ, τὸ Τηλέφου τραῦμα

Πριστοῖσι λόγχης θέλγεται ῥινήμασιν,

ἀλλὰ καὶ τὸν ἐκ φιλοσοφίας ἐμφυόμενον εὐφυέσι νέοις δηγμὸν αὐτὸς ὁ τρώσας λόγος ἰᾶται. Διὸ δεῖ πάσχειν μέν τι καὶ δάκνεσθαι, μὴ συντρίβεσθαι δὲ, μηδὲ ἀθυμεῖν τὸν ἐλεγχόμενον, ἀλλ᾽ ὥσπερ ἐν τελετῇ κατηργμένης αὐτοῦ φιλοσοφίας, τοὺς πρώτους καθαρμοὺς καὶ θορύβους ἀνασχόμενον, ἐλπίζειν τὶ γλυκὺ καὶ λαμπρὸν ἐκ τῆς παρούσης ἀδημονίας καὶ ταραχῆς. Καὶ γὰρ ἂν ἀδίκως ἡ ἐπιτίμησις γίνεσθαι δοκῇ, καλὸν ἀνασχέσθαι καὶ διακαρτερῆσαι λέγοντος· παυσαμένῳ δὲ αὐτὸν ἐντυχεῖν ἀπολογούμενον, καὶ δεόμενον τὴν παῤῥησίαν ἐκείνην καὶ τὸν τόνον, ᾧ νῦν κέχρηται πρὸς αὐτὸν, εἴς τι τῶν ἀληθῶς ἁμαρτανομένων φυλάττειν.

XVII. Ἔτι τοίνυν ὥσπερ ἐν γράμμασι καὶ περὶ λύραν καὶ παλαίστραν αἱ πρὸς τὰς μαθήσεις ἀρχαὶ πολὺν ἔχουσι θόρυβον καὶ πόνον καὶ ἀσάφειαν, εἶτα προϊόντι κατὰ μικρὸν ὥσπερ πρὸς ἀνθρώπους συνήθεια πολλὴ καὶ γνῶσις ἐγγενομένη, πάντα φίλα καὶ χειροήθη καὶ ῥᾴδια, λέγειν τε καὶ πράττειν παρέσχεν· οὕτω δὴ καὶ φιλοσοφίας ἐχούσης τὶ καὶ γλίσχρον ἀμέλει καὶ ἀσύνηθες ἐν τοῖς πρώτοις ὀνόμασι καὶ πράγμασιν, οὐ δεῖ φοβηθέντας τὰς ἀρχὰς ψοφοδεῶς καὶ ἀτόλμως ἐγκαταλιπεῖν· ἀλλὰ πειρώμενον ἑκάστου καὶ προσλιπαροῦντα, καὶ γλιχόμενον τοῦ πρόσω, τὴν πᾶν τὸ καλὸν ἡδὺ ποιοῦσαν ἀναμένειν συνήθειαν. Ἥξει γὰρ οὐ διὰ μακροῦ, πολὺ φῶς ἐπιφέρουσα τῇ μαθήσει, καὶ δεινοὺς ἔρωτας ἐνδιδοῦσα πρὸς τὴν ἀρετήν· ὧν ἄνευ, πάνυ τλήμονος ἀνδρός ἐστιν ἢ δειλοῦ, τὸν ἄλλον ὑπομένειν βίον,

ἐκπεσόντα δι' ἀνανδρίαν φιλοσοφίας. Ἴσως μὲν οὖν ἔχει τὶ καὶ τὰ πράγματα τοῖς ἀπείροις καὶ νέοις ἐν ἀρχῇ δυσκατανόητον· οὐ μὴν ἀλλὰ τῇ γε πλείστῃ περιπίπτουσιν ἀσαφείᾳ καὶ ἀγνοίᾳ δι' αὐτοὺς, ἀπ' ἐναντίων φύσεων ταὐτὸν ἁμαρτάνοντες. Οἱ μὲν γὰρ αἰσχύνῃ τινὶ καὶ φειδοῖ τοῦ λέγοντος ὀκνοῦντες ἀνέρεσθαι καὶ βεβαιώσασθαι τὸν λόγον, ὡς ἔχοντες ἐν νῷ συνεπινεύουσιν· οἱ δ' ὑπὸ φιλοτιμίας ἀώρου καὶ κενῆς πρὸς ἑτέρους ἁμίλλης, ὀξύτητα καὶ δύναμιν εὐμαθείας ἐπιδεικνύμενοι, πρὶν ἢ λαβεῖν, ἔχειν ὁμολογοῦντες, οὐ λαμβάνουσιν. Εἶτα συμβαίνει τοῖς μὲν αἰδήμοσιν καὶ σιωπηλοῖς ἐκείνοις, ὅταν ἀπέλθωσι, λυπεῖν αὐτοὺς καὶ ἀπορεῖσθαι, καὶ τέλος αὖθις ὑπ' ἀνάγκης ἐλαυνομένους, σὺν αἰσχύνῃ μείζονι τοῖς εἰποῦσιν ἐνοχλεῖν, ἀναπυνθανομένους, καὶ μεταθέοντας· τοῖς δὲ φιλοτίμοις καὶ θρασέσιν ἀεὶ περιστέλλειν καὶ ἀποκρύπτειν συνοικοῦσαν τὴν ἀμαθίαν.

XVIII. Πᾶσαν οὖν ἀπωσάμενοι τὴν τοσαύτην βλακείαν καὶ ἀλαζονείαν, πρὸς τὸ μαθεῖν καὶ περιλαβεῖν τῇ διανοίᾳ τὸ χρησίμως λεγόμενον ὄντες, ὑπομένωμεν τοὺς τῶν εὐφυῶν δοκούντων γέλωτας· ὥσπερ ὁ Κλεάνθης καὶ ὁ Ξενοκράτης, βραδύτεροι δοκοῦντες εἶναι τῶν συσχολαστῶν, οὐκ ἀπεδίδρασκον ἐκ τοῦ μανθάνειν, οὐδὲ ἀπέκαμνον, ἀλλὰ φθάνοντες εἰς ἑαυτοὺς ἔπαιζον, ἀγγείοις τε βραχυστόμοις, καὶ πινακίσι χαλκαῖς ἀπεικάζοντες, ὡς μόλις μὲν παραδεχόμενοι τοὺς λόγους, ἀσφαλῶς δὲ καὶ βεβαίως τηροῦντες. Οὐ γὰρ μόνον, ὥς φησι Φωκυλίδης,

Πόλλ' ἀπατηθῆναι διζήμενον ἔμμεναι ἐσθλὸν,

ἀλλὰ καὶ γελασθῆναι δεῖ πολλὰ, καὶ ἀδοξῆσαι, καὶ σκώμματα καὶ βωμολοχίας ἀναδεξάμενον, ὤσασθαι παντὶ τῷ θυμῷ καὶ καταθλῆσαι τὴν ἀμαθίαν. Οὐ μὴν οὐδὲ τῆς πρὸς τοὐναντίον ἁμαρτίας ἀμελητέον, ἣν ἁμαρτάνουσιν οἱ μὲν ὑπὸ νωθείας, ἀηδεῖς καὶ κοπώδεις ὄντες· οὐ γὰρ ἐθέλουσι γενόμενοι καθ' αὑτοὺς πράγματα ἔχειν, ἀλλὰ παρέχουσι τῷ λέγοντι, πολλάκις ἐκπυνθανόμενοι περὶ τῶν αὐτῶν· ὥσπερ ἀπτῆνες νεοσσοὶ, κεχηνότες ἀεὶ πρὸς ἀλλότριον στόμα, καὶ πᾶν ἕτοιμον ἤδη καὶ διαπεπονημένον ὑπ' ἄλλων ἐκλαμβάνειν ἐθέλοντες. Ἕτεροι δὲ, προσοχῆς καὶ δριμύτητος ἐν οὐ δέοντι θηρώμενοι δόξαν, ἀποκναίουσι λαλιᾷ καὶ περιεργίᾳ τοὺς λέγοντας, ἀεί τι προσδιαποροῦντες τῶν οὐκ ἀναγκαίων, καὶ ζητοῦντες ἀποδείξεις τῶν οὐ δεομένων· οὕτως

— ὁδὸς βραχεῖα γίνεται μακρὰ,

ὥς φησι Σοφοκλῆς, οὐκ αὐτοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις. Ἀντιλαμβανόμενοι γὰρ ἑκάστοτε κεναῖς καὶ περιτταῖς ἐρωτήσεσι τοῦ διδάσκοντος, ὥσπερ ἐν συνοδίᾳ, τὸ ἐνδελεχὲς ἐμποδίζουσι τῆς μαθήσεως, ἐπιστάσεις καὶ διατριβὰς λαμβανούσης. Οὗτοι μὲν οὖν, κατὰ τὸν Ἱερώνυμον, ὥσπερ οἱ δειλοὶ καὶ γλίσχροι σκύλακες τὰ δέρματα δάκνοντες οἴκοι, καὶ τὰ τίλματα τίλλοντες, τῶν θηρίων αὐτῶν οὐχ ἅπτονται. Τοὺς δ' ἀργοὺς ἐκείνους παρακαλῶμεν, ὅταν τὰ κεφάλαια τῇ νοήσει περιλάβωσιν, αὐτοὺς δι' αὑτῶν τὰ λοιπὰ συντιθέναι, καὶ τῇ μνήμῃ χειραγωγεῖν τὴν εὕρεσιν, καὶ τὸν ἀλλότριον λόγον οἷον ἀρχὴν καὶ σπέρμα λαβόντας, ἐκτρέφειν καὶ αὔξειν. Οὐ γὰρ

ἀγγεῖον, ὁ νοῦς ἀποπληρώσεως, ἀλλ' ὑπεκκαύ-
ος μόνον, ὥσπερ ὕλη, δεῖται, ὁρμὴν ἐμποιοῦν-
εὑρετικὴν, καὶ ὄρεξιν ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν. Ὥσπερ
εἴ τις ἐκ γειτόνων πυρὸς δεόμενος, εἶτα πολὺ καὶ
πρὸν εὑρὼν αὐτοῦ καταμένοι διὰ τέλους θαλπό-
ος· οὕτως εἴ τις ἥκων λόγου μεταλαβεῖν πρὸς
ου, οὐκ οἴεται δεῖν φῶς οἰκεῖον ἐξάπτειν καὶ
ν ἴδιον, ἀλλὰ χαίρων τῇ ἀκροάσει, κάθηται θελ-
ενος, οἷον ἔρευθος ἕλκει καὶ γάνωμα, τὴν δόξαν
τῶν λόγων, τὸν δὲ ἐντὸς εὐρῶτα τῆς ψυχῆς καὶ
ον οὐκ ἐκτεθέρμακεν, οὐδὲ ἐξέωκε διὰ φιλοσο-
ς. Εἰ δεῖ τινος οὖν πρὸς ἀκρόασιν ἑτέρου πα-
γέλματος, δεῖ καὶ τοῦ νῦν εἰρημένου μνημονεύ-
ας, ἀσκεῖν ἅμα τῇ μαθήσει τὴν εὕρεσιν· ἵνα μὴ
ιστικὴν ἕξιν μηδὲ ἱστορικὴν, ἀλλ' ἐνδιάθετον καὶ
όσοφον λαμβάνωμεν, ἀρχὴν τοῦ καλῶς βιῶναι τὸ
ῶς ἀκοῦσαι νομίζοντες.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΠΩΣ ΑΝ ΤΙΣ

ΔΙΑΚΡΙΝΕΙΕ ΤΟΝ ΚΟΛΑ ΤΟΥ ΦΙΛΟΥ.

I. Τῷ σφόδρα φιλεῖν ἑαυτὸν, ὦ Ἀντίοχε παππε, φάσκοντι συγγνώμην μὲν ἅπαντας δ των διδόναι φησί· κακίαν δὲ σὺν πολλαῖς ἐγγίνεσθαι μεγίστην, ὑφ᾽ ἧς οὐκ ἔστιν αὐτοῦ δίκαιον οὐδὲ ἀδέκαστον εἶναι· τυφλοῦται γὰρ λοῦν περὶ τὸ φιλούμενον, ἂν μή τις μαθὼν ἐ τὰ καλὰ τιμᾷν καὶ διώκειν μᾶλλον ἢ τὰ συγγε οἰκεῖα. Τοῦτο τῷ κόλακι πολλὴν μεταξὺ τῆς εὐρυχωρίαν δίδωσιν, ὁρμητήριον ἐφ᾽ ἡμᾶς ἔχοντι τὴν φιλαυτίαν, δι᾽ ἣν αὐτὸς αὑτοῦ κόλα στος ὢν πρῶτος καὶ μέγιστος, οὐ χαλεπῶς πρ τὸν ἔξωθεν, ὃν οἴεται καὶ βούλεται μάρτυν ἅ τῷ καὶ βεβαιωτὴν προσγινόμενον. Ὁ γὰρ λοι μενος φιλοκόλαξ σφόδρα φίλαυτός ἐστι, καὶ νοιαν ἑαυτῷ πάντα μὲν ὑπάρχειν βουλόμενος,

δὲ οἰόμενος· ὧν ἡ μὲν βούλησις οὐκ ἄτοπος, ἡ δὲ ζήτησις ἐπισφαλὴς καὶ δεομένη πολλῆς εὐλαβείας. Εἰ δὲ θεῖον ἡ ἀλήθεια, καὶ πάντων μὲν ἀγαθῶν θεοῖς, πάντων δὲ ἀνθρώποις ἀρχὴ κατὰ Πλάτωνα, κινδυνεύει θεοῖς ἐχθρὸς ὁ κόλαξ εἶναι, τῷ δὲ Πυθίῳ διαφερόντως. Ἀντιτάττεται γὰρ ἀεὶ πρὸς τὸ, Γνῶθι σαυτὸν, ἀπάτην ἑκάστῳ πρὸς ἑαυτὸν ἐμποιῶν, καὶ ἄγνοιαν ἑαυτοῦ καὶ τῶν περὶ αὑτὸν ἀγαθῶν καὶ κακῶν, τὰ μὲν ἐλλιπῆ καὶ ἀτελῆ, τὰ δ' ὅλως ἀνεπανόρθωτα ποιῶν.

II. *Εἰ μὲν οὖν, ὡς τὰ πλεῖστα τῶν ἄλλων κακῶν, ὁ κόλαξ ἥπτετο μόνον ἢ μάλιστα τῶν ἀγεννῶν καὶ φαύλων, οὐκ ἂν ἦν οὕτως δεινὸν οὐδὲ δυσφύλακτον. Ἐπεὶ δὲ, ὥσπερ οἱ θρῖπες ἐμφύονται μάλιστα τοῖς ἁπαλοῖς καὶ γλυκέσι ξύλοις, οὕτω τὰ φιλότιμα τῶν ἠθῶν καὶ χρηστὰ καὶ ἐπιεικῆ τὸν κόλακα δέχεται καὶ τρέφει προσφυόμενον· ἔτι δ', ὥσπερ ὁ Σιμωνίδης τὴν ἱπποτροφίαν φησὶν

Οὐ ληκύθῳ ὀπαδεῖν, ἀλλ' ἀρούραισι πυροφόροις,

οὕτω τὴν κολακείαν ὁρῶμεν οὐ πένησιν, οὐδὲ ἀδόξοις, οὐδὲ ἀδυνάτοις ἀκολουθοῦσαν, ἀλλ' οἴκων τε καὶ πραγμάτων μεγάλων ὀλίσθημα καὶ νόσημα γινομένην, πολλάκις δὲ καὶ βασιλείας καὶ ἡγεμονίας ἀνατρέπουσαν· οὐ μικρὸν ἔργον ἐστὶν, οὐδὲ φαύλης δεόμενον προνοίας, ἡ περὶ αὐτῆς ἐπίσκεψις· ὡς ἂν μάλιστα περίφωρος οὖσα, μὴ βλάπτοι μηδὲ διαβάλλοι τὴν φιλίαν. Οἱ μὲν γὰρ φθεῖρες ἀπίασιν ἀπὸ τῶν τελευτώντων, καὶ ἀπολείπουσι τὰ σώματα σβεννυμένου τοῦ αἵματος, ἐξ οὗ τρέφονται· τοὺς δὲ κό-*

λακας οὐδ' ὅλως ἰδεῖν ἐστι πράγμασι ξηροῖς καὶ κατεψυγμένοις προσιόντας· ἀλλὰ ταῖς δόξαις καὶ ταῖς δυνάμεσιν ἐπιτίθενται καὶ αὔξονται, ταχὺ δ' ἐν ταῖς μεταβολαῖς ἀποῤῥέουσιν. Ἀλλὰ τὴν τότε πεῖραν οὐ δεῖ περιμένειν ἀνωφελῆ, μᾶλλον δὲ βλαβερὰν καὶ οὐκ ἀκίνδυνον οὖσαν. Χαλεπὴ γὰρ ἐν καιρῷ δεομένῳ φίλων ἡ τῶν μὴ φίλων αἴσθησις, ἀντικαταλλαγὴν οὐκ ἔχουσα χρηστοῦ καὶ βεβαίου πρὸς ἀβέβαιον καὶ κίβδηλον. Ἀλλ' ὥσπερ νόμισμα δεῖ τὸν φίλον ἔχειν πρὸ τῆς χρείας δεδοκιμασμένον, μὴ ὑπὸ τῆς χρείας ἐλεγχόμενον. Οὐ γὰρ δεῖ βλαβέντας αἰσθέσθαι, ἀλλ', ὅπως μὴ βλαβῶμεν, ἐμπειρίαν λαβεῖν καὶ κατανόησιν τοῦ κόλακος. Εἰ δὲ μὴ, ταὐτὸ πεισόμεθα τοῖς αἰσθανομένοις τῷ προγεγεῦσθαι τῶν θανασίμων φαρμάκων, εἰς τὴν κρίσιν ἀπολλύντες ἑαυτοὺς καὶ διαφθείροντες. Οὔτε γὰρ δὴ τούτους ἐπαινοῦμεν, οὔτε ὅσοι τὸν φίλον εἰς τὸ καλὸν τιθέμενοι καὶ ὠφέλιμον, οἴονται τοὺς κεχαρισμένους ὁμιλοῦντας εὐθὺς ἔχειν ἐπαυτοφώρῳ κόλακας εἰλημμένους. Οὐδὲ γὰρ ἀηδὴς ὁ φίλος, οὐδ' ἄκρατος, οὐδὲ τῷ πικρῷ σεμνὸν ἡ φιλία καὶ αὐστηρῷ· ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο τὸ καλὸν καὶ τὸ σεμνὸν αὐτῆς ἡδὺ καὶ ποθούμενόν ἐστι· παρὰ δ' αὐτῇ

— χάριτές τε καὶ ἵμερος οἰκί' ἔθεντο·

καὶ οὐ δυστυχοῦντι μόνον

Εἰς ὄμματ' εὔνου φωτὸς ἐμβλέψαι γλυκὺ,

κατ' Εὐριπίδην· ἀλλ' οὐδὲν ἧττον τοῖς ἀγαθοῖς ἡδονὴν ἐπιφέρουσα καὶ χάριν, ἢ τῶν κακῶν ἀφαιροῦσα τὰς λύπας καὶ τὰς ἀπορίας παρέπεται.

περ ὁ Εὔηνος εἶπε, τῶν ἡδυσμάτων τὸ πῦρ εἶναι κράτιστον, οὕτως τῷ βίῳ μίξας τὴν φιλίαν ὁ Θεὸς, ἅπαντα φαιδρὰ καὶ γλυκέα καὶ προσηνῆ, ταύτης παρούσης καὶ συναπολαυούσης, ἐποίησεν. Ἐπεὶ πῶς ἂν ὁ κόλαξ ὑπεδύετο ταῖς ἡδοναῖς, εἰ τὴν φιλίαν ἑώρα τὸ ἡδὺ μηδαμοῦ προσιεμένην, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. Ἀλλ᾽ ὥσπερ τὰ ψευδόχρυσα καὶ τὰ κίβδηλα τῶν σκευῶν τὴν λαμπρότητα τοῦ χρυσοῦ καὶ τὸ γάνωμα μιμεῖται μόνον, οὕτως ἔοικεν ὁ κόλαξ τοῦ φίλου τὸ ἡδὺ καὶ κεχαρισμένον ἐκμιμούμενος ἀεὶ παρέχειν ἱλαρὸν καὶ ἀνθηρὸν, καὶ πρὸς μηδὲν ἀντιβαίνοντα μηδ᾽ ὑπεναντιούμενον ἑαυτόν. Ὅθεν οὐδὲ τοὺς ἐπαινοῦντας εὐθὺς, ὡς κολακεύοντας, ἁπλῶς ὑφορατέον. Ἔπαινος γὰρ οὐχ ἧττον ἐν καιρῷ ψόγου φιλίᾳ προσήκει. Μᾶλλον δὲ τὸ μὲν δύσκολον ὅλως καὶ μεμψίμοιρον ἄφιλον καὶ ἀνομίλητον· τῆς δ᾽ ἀφθόνως καὶ προθύμως τὸν ἐπὶ τοῖς καλοῖς ἀποδιδούσης ἔπαινον εὐνοίας, καὶ τὸ νουθετοῦν αὖθις καὶ παῤῥησιαζόμενον ἐλαφρῶς καὶ ἀλύπως ὑπομένουσι, πιστεύοντες καὶ ἀγαπῶντες ὡς ἀναγκαίως ψέγοντα τὸν ἡδέως ἐπαινοῦντα.

III. Χαλεπὸν οὖν, φαίη τὶς ἂν, ἔστι διακρῖναι τὸν κόλακα καὶ τὸν φίλον, εἰ μήτε ἡδονῇ μήτε ἐπαίνῳ διαφέρουσι· καὶ γὰρ ἐν ὑπουργίαις καὶ διακονίαις πολλάκις ἰδεῖν ἐστι τὴν φιλίαν ὑπὸ τῆς κολακείας παρατρεχομένην. Τί δὲ οὐ μέλλει, φήσομεν; ἂν τὸν ἀληθινὸν κόλακα καὶ μετὰ δεινότητος καὶ τέχνης ἁπτόμενον τοῦ πράγματος διώκωμεν, ἀλλὰ μὴ, καθάπερ οἱ πολλοὶ, τοὺς αὐτοληκύθους τούτους

λεγομένους καὶ τραπεζέας, καὶ μετὰ τὸ κατὰ χεῖρας ὕδωρ ἀκουομένους, ὥς τις εἶπε, κόλακας νομίζωμεν, ὧν ἐν μιᾷ λοπάδι καὶ κύλικι μετὰ βωμολοχίας καὶ βδελυρίας ἡ ἀνελευθερία γίνεται κατάδηλος. Οὐ γὰρ δή που Μελάνθιον ἔδει τὸν Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου παράσιτον ἐξελέγχειν, ὃς τοῖς ἐρωτῶσι, πῶς Ἀλέξανδρος ἐσφάγη, Διὰ τῆς πλευρᾶς, ἔλεγεν, εἰς τὴν γαστέρα τὴν ἐμήν· οὐδὲ τοὺς ἀμφὶ πλουσίαν τράπεζαν ἐγκυκλουμένους, οὓς οὔτε πῦρ, οὐ σίδηρος, οὐδὲ χαλκὸς εἴργει, μὴ φοιτᾷν ἐπὶ δεῖπνον. Οὐδὲ γὰρ τὰς ἐν Κύπρῳ κολακίδας, ἐπειδὴ διέβησαν εἰς Συρίαν, κλιμακίδας προσαγορευθείσας, ὅτι ταῖς γυναιξὶ τῶν βασιλέων ἀναβαίνειν ἐπὶ τὰς ἁμάξας δι' αὐτῶν ὑποκατακλινόμεναι παρεῖχον.

IV. Τίνα οὖν δεῖ φυλάττεσθαι; τὸν μὴ δοκοῦντα μηδ' ὁμολογοῦντα κολακεύειν· ὃν οὐκ ἔστι λαβεῖν περὶ τοὐπτανεῖον, οὐδὲ ἁλίσκεται σκιὰν καταμετρῶν ἐπὶ δεῖπνον, οὐδ' ἔῤῥιπται μεθυσθεὶς, ὅπως ἔτυχεν, ἀλλὰ νήφει τὰ πολλὰ, καὶ πολυπραγμονεῖ, καὶ πράξεων μετέχειν οἴεται δεῖν, καὶ λόγων ἀποῤῥήτων βούλεται κοινωνὸς εἶναι, καὶ ὅλως τραγικός ἐστιν, οὐ σατυρικὸς φιλίας ὑποκριτὴς, οὐδὲ κωμικός. Ὡς γὰρ ὁ Πλάτων φησὶν, ἐσχάτης ἀδικίας εἶναι, δοκεῖν δίκαιον, μὴ ὄντα· καὶ κολακείαν ἡγητέον χαλεπὴν τὴν λανθάνουσαν, οὐ τὴν ὁμολογοῦσαν, οὐδὲ τὴν παίζουσαν, ἀλλὰ τὴν σπουδάζουσαν. Αὕτη γὰρ ἀναπίμπλησι καὶ τὴν ἀληθινὴν φιλίαν ἀπιστίας, συνεμπίπτουσαν αὐτῇ πολλάκις, ἂν μὴ προσέχωμεν. Ὁ μὲν οὖν Γωβρύης εἰς σκοτεινὸν οἴκημα

γοντι συνεισπεσὼν, καὶ γενόμενος ἐν διαπάλαις, ἐπιστάντα καὶ διαποροῦντα τὸν Δαρεῖον, ἐκέλευσεν ὠθεῖν καὶ δι᾽ ἀμφοτέρων. Ἡμεῖς δὲ, εἰ μηδαμῇ μηδαμῶς ἐπαινοῦμεν τὸ, Ἐῤῥέτω φίλος σὺν ἐχθρῷ, διὰ πολλῶν ὁμοιοτήτων τὸν κόλακα τῷ φίλῳ συμπεπλεγμένον ἀποσπάσαι ζητοῦντες, ὀφείλομεν εὖ μάλα φοβεῖσθαι, μή πως ἢ τῷ κακῷ τὸ χρήσιμον συνεκβάλωμεν, ἢ φειδόμενοι τοῦ οἰκείου τῷ βλάπτοντι περιπέσωμεν. Ὥσπερ γὰρ, οἶμαι, τῶν ἀγρίων σπερμάτων ὅσα καὶ σχῆμα καὶ μέγεθος παραπλήσιον ἔχοντα τῷ πυρῷ συμμέμικται, χαλεπὴν ἔχει τὴν ἀποκάθαρσιν· ἢ γὰρ οὐ διεκπίπτει τῶν στενωτέρων πόρων, ἢ συνεκπίπτει διὰ τῶν ἀραιῶν· οὕτως ἡ κολακεία τῇ φιλίᾳ εἰς πᾶν πάθος καὶ πᾶν κίνημα καὶ χρείαν καὶ συνήθειαν ἑαυτὴν ἀναμιγνύεισα, δυσχώριστός ἐστιν.

V. Ὅτι μέντοι γε πάντων ἥδιστόν ἐστιν ἡ φιλία, καὶ οὐδὲν ἄλλο μᾶλλον εὐφραίνει, διὰ τοῦτο καὶ ὁ κόλαξ ἡδοναῖς ὑπάγεται καὶ περὶ ἡδονάς ἐστιν. Ὅτι δὲ ἡ χάρις καὶ ἡ χρεία τῇ φιλίᾳ παρέπεται· καθὸ δὴ καὶ λέγεται πυρὸς καὶ ὕδατος ὁ φίλος ἀναγκαιότερος εἶναι· διὰ τοῦτο ἐμβάλλων ἑαυτὸν εἰς τὰς ὑπουργίας ὁ κόλαξ, ἁμιλλᾶται σπουδαστικὸς ἀεὶ φαίνεσθαι καὶ ἄοκνος καὶ πρόθυμος. Ἐπειδὴ δὲ τὸ μάλιστα φιλίας ἀρχὴν συνέχον καὶ συνιστάνον ὁμοιότης ἐστὶν ἐπιτηδευμάτων καὶ ἠθῶν, καὶ ὅλως τὸ χαίρειν τοῖς αὐτοῖς, καὶ τὸ ταὐτὰ φεύγειν πρῶτον εἰς ταὐτὸ συνάπτει καὶ συνίστησι διὰ τῆς ὁμοιοπαθείας· τοῦτο κατιδὼν ὁ κόλαξ αὐτὸν ὥσπερ ὕλην

τινὰ ῥυθμίζει, καὶ σχηματίζει περιαρμόσαι καὶ περιπλάσαι ζητῶν, οἷς ἂν ἐπιχειρῇ διὰ μιμήσεως, ὑγρὸς ὢν καὶ πιθανὸς μεταβάλλεσθαι ἐπὶ τὰς ἐξομοιώσεις· ὥστ᾽ εἰπεῖν,

Οὐ παῖς Ἀχιλλέως, ἀλλ᾽ ἐκεῖνος αὐτὸς εἶ.

Ὃ δὲ πάντων ἐστὶν αὐτοῦ πανουργότατον, αἰσθανόμενος τὴν παῤῥησίαν καὶ λεγομένην καὶ δοκοῦσαν ἰδίαν εἶναι φωνὴν ὥσπερ τινος ζώου τῆς φιλίας, τὸ δὲ ἀπαῤῥησίαστον ἄφιλον καὶ ἀγεννὲς, οὐδὲ ταύτην ἀμίμητον ἀπολέλοιπεν· ἀλλ᾽ ὥσπερ οἱ δεινοὶ τῶν ὀψοποιῶν τοῖς πικροῖς χυμοῖς καὶ αὐστηροῖς ἡδύσμασι χρῶνται, τῶν γλυκέων ἀφαιροῦντες τὸ πλήσμιον· οὕτως οἱ κόλακες οὐκ ἀληθινὴν οὐδ᾽ ὠφέλιμον, ἀλλ᾽ οἷον ἐπιλλώπτουσαν ἐξ ὀφρύος καὶ γαργαλίζουσαν ἀτεχνῶς παῤῥησίαν προσφέρουσιν. Ἔστι μὲν οὖν διὰ ταῦτα δυσφώρατος ὁ ἀνὴρ, ὥσπερ τῶν θηρίων ὅσα πεφυκότα τὴν χρόαν τρέπεσθαι, συναφομοιοῦται τοῖς ὑποκειμένοις ὑλήμασι καὶ χωρίοις. Ἐπεὶ δ᾽ ἐκεῖνος ἐξαπατᾷ τε καὶ περικαλύπτεται ταῖς ὁμοιότησιν, ἡμέτερον ἔργον ἐστὶ, ταῖς διαφοραῖς ἀνακαλύπτειν καὶ ἀπογυμνοῦν αὐτὸν, ἀλλοτρίοις χρώμασι καὶ σχήμασιν, ᾗ φησὶν ὁ Πλάτων, χήτει οἰκείων κοσμούμενον.

VI. Εὐθὺς οὖν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς σκοπῶμεν. Ἀρχὴν δὲ φιλίας ἔφαμεν εἶναι τοῖς πλείστοις, τὴν ταὐτὰ μὲν ἐπιεικῶς ἀσπαζομένην ἔθη καὶ ἤθη, τοῖς δὲ αὐτοῖς χαίρουσαν ἐπιτηδεύμασι καὶ πράγμασι καὶ διατριβαῖς, ὁμοιοπαθῆ διάθεσίν τε καὶ φύσιν· ἐφ᾽ οἷς καὶ ταῦτα εἴρηται,

Γέρων γέροντι γλῶσσαν ἡδίστην ἔχει·
Παῖς παιδὶ, καὶ γυναικὶ πρόσφορον γυνή·
Νοσῶν τ' ἀνὴρ νοσοῦντι, καὶ δυσπραξίᾳ
Ληφθεὶς ἐπῳδός ἐστι τῷ πειρωμένῳ.

Εἰδὼς οὖν ὁ κόλαξ, ὅτι τὸ χαίρειν τοῖς ὁμοίοις καὶ τὸ χρῆσθαι καὶ ἀγαπᾷν ἔμφυτόν ἐστι, ταύτῃ πρῶτον ἐπιχειρεῖ πλησιάζειν ἑκάστῳ καὶ παρασκηνοῦν, ὥσπερ ἔν τισι νομαῖς θηρίου, τοῖς αὐτοῖς ἐπιτηδεύμασι καὶ διατριβαῖς περὶ ταὐτὰ καὶ σπουδαῖς καὶ διαίταις, ἀτρέμα παραβάλλων καὶ προσαναχρωννύμενος· ἄχρις οὗ λαβὴν παραδῷ, καὶ ψαύοντι τιθασὸς γένηται καὶ συνήθης, ψέγων μὲν, οἷς ἐκεῖνον αἰσθάνεται πράγμασι καὶ βίοις καὶ ἀνθρώποις ἀχθόμενον, ἐπαινέτης δὲ τῶν ἀρεσκόντων οὐ μέτριος, ἀλλ' ὥστε ὑπερβάλλειν σὺν ἐκπλήξει καὶ θαύματι φαινόμενος· βεβαιῶν δὲ τὸ φιλοῦν καὶ μισοῦν, ὡς κρίσει μᾶλλον ἢ πάθει γινόμενον.

VII. Πῶς οὖν ἐλέγχεται, καὶ τίσιν ἁλίσκεται διαφοραῖς, οὐκ ὢν ὅμοιος οὐδὲ γιγνόμενος, ἀλλὰ μιμούμενος ὅμοιον; Πρῶτον μὲν ὁρᾷν δεῖ τὴν ὁμαλότητα τῆς προαιρέσεως καὶ τὸ ἐνδελεχὲς, εἰ χαίρει τε τοῖς αὐτοῖς ἀεὶ, καὶ ταὐτὰ ἐπαινεῖ, καὶ πρὸς ἓν ἀπευθύνει καὶ καθίστησι παράδειγμα τὸν ἑαυτοῦ βίον, ὥσπερ ἐλευθέρῳ φιλίας ὁμοιοτρόπου καὶ συνηθείας ἐραστῇ προσήκει. Τοιοῦτος γὰρ ὁ φίλος. Ὁ δὲ κόλαξ ἅτε δὴ μίαν ἑστίαν ἤθους οὐκ ἔχων μόνιμον, οὐδὲ ἑαυτῷ βίον ζητῶν αἱρετὸν, ἀλλ' ἑτέρῳ καὶ πρὸς ἕτερον πλάττων καὶ προσαρμόζων ἑαυτὸν, οὐχ ἁπλοῦς, οὐδὲ εἷς, ἀλλὰ παντοδαπός ἐστι καὶ ποικί-

λος, εἰς ἄλλον ἐξ ἄλλου τύπον, ὥσπερ τὸ με
μενον ὕδωρ, περιῤῥέων ἀεὶ καὶ μετασχηματιζ
τοῖς ὑποδεχομένοις. Ὁ μὲν γὰρ πίθηκος, ὡς
μιμεῖσθαι τὸν ἄνθρωπον ἐπιχειρῶν, ἁλίσκετα
κινούμενος καὶ συνορχούμενος· ὁ δὲ κόλαξ
ἑτέρους ἐπάγεται καὶ παλεύει, μιμούμενος οὐ
ως ἅπαντας, ἀλλὰ τῷ μὲν συνορχούμενος καὶ
δων, τῷ δὲ συμπαλαίων καὶ συγκονιούμενο
ρευτικοῦ δὲ καὶ κυνηγετικοῦ λαβόμενος, μονο
τῆς Φαίδρας ἀναβοῶν ἕπεται,

Πρὸς θεῶν ἔραμαι κυσὶ θωΰξαι
Βαλιαῖς ἐλάφοις ἐγχριπτόμενος·

καὶ οὐδὲν αὐτῷ πρᾶγμα πρὸς τὸ θηρίον, ἀλλ
ἐκσαγηνεύει καὶ περιβάλλεται τὸν κυνηγόν.
θηρεύῃ φιλολόγον καὶ φιλομαθῆ νέον, αὖθις
βλίοις ἐστὶ, καὶ πώγων, ποδήρης καθεῖται, κ
βωνοφορία τὸ σχῆμα, καὶ ἀδιαφορία, καὶ δ
ματος οἵ τε ἀριθμοὶ, καὶ τὰ ὀρθογώνια καὶ
να Πλάτωνος. Εἴτε ῥᾴθυμός τις ἐμπέπτωκεν
καὶ φιλοπότης καὶ πλούσιος,

Αὐτὰρ ὁ γυμνώθη ῥακέων πολύμητις Ὀδ
ἔῤῥιπται μὲν ὁ τρίβων, κατακείρεται δ᾽ ὁ
ὥσπερ ἄκαρπον θέρος, ψυκτῆρες δὲ καὶ φιά
γέλωτες ἐν περιπάτοις, καὶ σκώμματα πρὸς τ
λοσοφοῦντας. Ὥσπερ ἐν Συρακούσαις φασὶν
νίκα Πλάτων ἀφίκετο, καὶ Διονύσιον ζῆλο
περιμανὴς φιλοσοφίας, τὰ βασίλεια κονιορτ
μειν ὑπὸ πλήθους τῶν γεωμετρούντων· ἐπεὶ δ
ἔκρουσε Πλάτων, καὶ Διονύσιος ἐκπεσὼν φ

φίας, πάλιν εἰς πότους καὶ γύναια, καὶ τὸ ληρεῖν καὶ ἀκολασταίνειν ἧκε φερόμενος, ἀθρόως ἅπαντας, ὥσπερ ἐν Κίρκης, μεταμορφωθέντας, ἀμουσία καὶ λήθη καὶ εὐήθεια κατέσχε. Μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὰ τῶν μεγάλων ἔργα κολάκων, καὶ τὰ τῶν δημαγωγῶν, ὧν ὁ μέγιστος Ἀλκιβιάδης, Ἀθήνησι μὲν σκώπτων καὶ ἱπποτροφῶν, καὶ μετὰ εὐτραπελίας ζῶν καὶ χάριτος· ἐν δὲ Λακεδαίμονι κειρόμενος ἐν χρῷ, καὶ τριβωνοφορῶν καὶ ψυχρολουτῶν· ἐν δὲ Θρᾴκῃ πολεμῶν καὶ πίνων· ἐπεὶ δὲ πρὸς Τισσαφέρνην ἀφίκετο, τρυφῇ καὶ ἁβρύτητι καὶ ἀλαζονείᾳ χρώμενος, ἐδημαγώγει καὶ καθωμίλει τῷ συναφομοιοῦν καὶ συνοικειοῦν ἑαυτὸν ἅπασιν. Οὐ μὴν τοιοῦτος Ἐπαμινώνδας, οὐδ᾽ Ἀγησίλαος, ἀλλὰ πλείστοις ὁμιλήσαντες ἀνθρώποις καὶ πόλεσι καὶ βίοις, τὸ προσῆκον ἦθος αὐτοῖς πανταχοῦ, καὶ στολῇ καὶ διαίτῃ, καὶ λόγῳ καὶ βίῳ διεφύλαττον. Οὕτω καὶ Πλάτων ἐν Συρακούσαις, οἷος ἐν Ἀκαδημίᾳ, καὶ πρὸς Διονύσιον, οἷος πρὸς Δίωνα.

VIII. Τὰς δὲ τοῦ κόλακος, ὥσπερ πολύποδος, τροπὰς ῥᾷστα φωράσειεν ἄν τις, αὐτὸς ἐπὶ πολλὰ δοκῶν τρέπεσθαι, καὶ ψέγων μὲν, ὃν ἐπήνει πρότερον βίον, οἷς δὲ ἤχθετο πράγμασιν ἢ διαίταις, ἢ λόγοις, ὡς ἀρέσκοντας ἐξαίφνης προσιέμενος. Ὄψεται γὰρ αὐτὸν οὐδαμοῦ βέβαιον, οὐδ᾽ ἴδιον, οὐδ᾽ οἰκείῳ πάθει φιλοῦντα καὶ μισοῦντα καὶ χαίροντα καὶ λυπούμενον, ἀλλὰ δίκην κατόπτρου, παθῶν ὀθνείων καὶ βίων καὶ κινημάτων εἰκόνας ἀναδεχόμενον. Τοιοῦτος γὰρ, οἷος, εἰ ψέγοις τινὰ τῶν φι-

λων πρὸς αὐτὸν, εἰπεῖν, Βραδέως πεφώρακας τὸν ἄνθρωπον· ἐμοὶ μὲν γὰρ οὐδὲ πρότερον ἤρεσκεν. Ἂν δ' αὖ πάλιν ἐπαινῇς μεταβαλλόμενος, Νὴ Δία φήσει συνήδεσθαι καὶ χάριν ἔχειν αὐτὸς ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πιστεύειν. Ἂν δὲ βίον ἀλλακτέον ἕτερον εἴποις, οἷον εἰς ἀπραγμοσύνην καὶ ἡσυχίαν ἐκ πολιτείας μεταβαλλόμενος, Πάλαι γε ἐχρῆν, φησὶ, θορύβων ἡμᾶς ἀπηλλάχθαι καὶ φθόνων. Ἂν δὲ πάλιν ὁρμᾷν δοκῇς ἐπὶ τὸ πράττειν καὶ λέγειν, ὑπεφώνησεν, Ἄξια σαυτοῦ φρονεῖς· ἡ δ' ἀπραγμοσύνη γλυκὺ μὲν, ἀλλ' ἄδοξον καὶ ταπεινόν. Εὐθὺς οὖν λέγειν χρὴ πρὸς τὸν τοιοῦτον,

Ἀλλοῖός μοι, ξεῖν', ἐφάνης νέον, ἠὲ πάροιθεν.

οὐ δέομαι φίλου συμμεθισταμένου καὶ συνεπινεύοντος· ἡ γὰρ σκιὰ ταῦτα ποιεῖ μᾶλλον· ἀλλὰ συναληθεύοντος καὶ συνεπικρίνοντος. Εἷς μὲν οὖν τῶν ἐλέγχων τρόπος τοιοῦτός ἐστιν.

IX. Ἑτέραν δὲ δεῖ ταῖς ὁμοιώσεσι τοιαύτην παραφυλάττειν διαφοράν. Ὁ μὲν ἀληθὴς φίλος οὔτε μιμητής ἐστι πάντων, οὔτ' ἐπαινέτης πρόθυμος, ἀλλὰ τῶν ἀρίστων μόνων.

Οὐ γὰρ συνέχθειν, ἀλλὰ συμφιλεῖν ἔφυ,

κατὰ τὸν Σοφοκλέα· καὶ νὴ Δία γε συγκατορθοῦν καὶ συμφιλοκαλεῖν, οὐ συναμαρτάνειν, οὐδὲ συῤῥᾳδιουργεῖν· ἂν μή τις οἷον ὀφθαλμίας ἀποῤῥοὴ, καὶ ἀνάχρωσις ἄκοντα δι' ὁμιλίαν καὶ συνήθειαν ἀναπλήσῃ φαυλότητος ἢ πλημμελείας τινός· ὥς που καὶ Πλάτωνος ἀπομιμεῖσθαί φασι τοὺς συνήθεις τὸ ἐπίκυρτον, Ἀριστοτέλους δὲ τὸν τραυλισμὸν, Ἀλεξάν-

δρου δὲ τοῦ βασιλέως τὴν ἔγκλισιν τῶν τραχήλου, καὶ τὴν ἐν τῷ διαλέγεσθαι τραχύτητα τῆς φωνῆς. Τὰ γὰρ πολλὰ λανθάνουσιν ἔνιοι καὶ ἀπὸ τῶν ἠθῶν καὶ ἀπὸ τῶν βίων ἀναλαμβάνοντες. Ὁ δὲ κόλαξ ἀτεχνῶς τὸ τοῦ χαμαιλέοντος πέπονθεν. Ἐκεῖνός τε γὰρ ἁπάσῃ χροιᾷ πλὴν τοῦ λευκοῦ συναφομοιοῦται· καὶ ὁ κόλαξ ἐν τοῖς ἀξίοις σπουδῆς ὅμοιον ἑαυτὸν ἐξαδυνατῶν παρέχειν, οὐδὲν ἀπολείπει τῶν αἰσχρῶν ἀμίμητον. Ἀλλ', ὥσπερ οἱ φαῦλοι ζωγράφοι τῶν καλῶν ἐφικνεῖσθαι μὴ δυνάμενοι δι' ἀσθένειαν, ἐν ῥυτίσι καὶ φακοῖς καὶ οὐλαῖς τὰς ὁμοιότητας ἀναφέρουσιν· οὕτως ἀκρασίας γίνεται μιμητὴς, δεισιδαιμονίας, ἀκροχολίας, πικρίας πρὸς οἰκέτας, ἀπιστίας πρὸς οἰκείους καὶ συγγενεῖς. Φύσει τε γὰρ ἀφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὰ χείρονα κατάντης ἐστὶ, καὶ δοκεῖ πορρωτάτω τοῦ ψέγειν, τὸ αἰσχρὸν εἶναι μιμούμενος. Ὕποπτοι γὰρ οἱ τὰ βελτίω ζητοῦντες καὶ δοκοῦντες ἄχθεσθαι καὶ δυσκολαίνειν τοῖς ἁμαρτήμασι τῶν φίλων· ὃ δὴ καὶ Διονυσίῳ Δίωνα, καὶ Σάμιον Φιλίππῳ, καὶ Κλεομένη Πτολεμαίῳ διέβαλε καὶ ἀπώλεσεν. Ὁ δὲ βουλόμενος εἶναι καὶ δοκεῖν ὁμοίως ἡδὺς ἅμα καὶ πιστὸς, ὡς ὑπὸ τοῦ σφόδρα φιλεῖν οὐδὲ τὰ φαῦλα δυσχεραίνων, ἀλλὰ συμπαθὴς πᾶσι καὶ συμφυὴς γινόμενος. Ὅθεν οὐδὲ τῶν ἀβουλήτων καὶ τυχηρῶν ἀμοιρεῖν ἀξιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ νοσεῖν ὅμοια προσποιοῦνται, κολακεύοντες τοὺς νοσώδεις, καὶ μήτε βλέπειν ὀξὺ, μήτε ἀκούειν, ἂν ὑποτύφλοις ἢ ὑποκώφοις συνῶσιν· ὥσπερ οἱ Διονυσίου κόλακες ἀμβλυωποῦντος, ἐμπίπτοντές τ' ἀλλήλοις.

καὶ τὰς παροψίδας ἐν τῷ δειπνεῖν καταβάλλοντες. Ἔνιοι δὲ καὶ μᾶλλον ἁπτόμενοι τῶν παθῶν, ἐνδοτέρω ποιοῦσιν ἑαυτοὺς, καὶ καταμιγνύουσιν ἄχρι τῶν ἀποῤῥήτων τὰς ὁμοιοπαθείας. Αἰσθόμενοι γὰρ ἢ περὶ γάμον δυστυχοῦντας, ἢ πρὸς υἱοὺς, ἢ πρὸς οἰκείους ὑπόπτως ἔχοντας, αὐτοὶ σφῶν αὐτῶν ἀφειδοῦσι, καὶ ἀποδύρονται περὶ τέκνων ἰδίων, ἢ γυναικὸς, ἢ συγγενῶν, ἢ οἰκείων, αἰτίας τινὰς ἀποῤῥήτους ἐξαγορεύοντες. Ἡ γὰρ ὁμοιότης συμπαθεστέρους ποιεῖ, καὶ μᾶλλον ὥσπερ ὅμηρα δεδεγμένοι, προΐενταί τι τῶν ἀποῤῥήτων αὐτοῖς, προέμενοι δὲ χρῶνται, καὶ δεδίασιν ἐγκαταλιπεῖν τὴν πίστιν. Ἐγὼ δὲ οἶδα καὶ συνεκβαλόντα γαμετὴν, ὡς ὁ φίλος ἀπεπέμψατο τὴν ἑαυτοῦ· κρύφα δὲ φοιτῶν πρὸς αὐτὴν καὶ διαπεμπόμενος, ἐφωράθη, συναισθομένης τῆς τοῦ φίλου γυναικός. Οὕτως ἄπειρος ἦν κόλακος ὁ νομίζων τὰ ἰαμβεῖα ταυτὶ τῷ κόλακι μᾶλλον ἢ τῷ καρκίνῳ προσήκειν,

Γαστὴρ ὅλον τὸ σῶμα, πανταχῆ βλέπων
Ὀφθαλμὸς, ἕρπον τοῖς ὀδοῦσι θηρίον.

παρασίτου γὰρ ὁ τοιοῦτος εἰκονισμός ἐστι,

Τῶν περὶ τάγηνον καὶ μετ᾽ ἄριστον φίλων,

ὥς Εὔπολίς φησιν.

X. Οὐ μὴν ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰς τὸν οἰκεῖον ἀναθώμεθα τοῦ λόγου τόπον. Ἐκεῖνο δὲ μὴ παρῶμεν ἐν ταῖς μιμήσεσι τὸ σόφισμα τοῦ κόλακος, ὅτι, κἂν τῶν καλῶν τι μιμῆται τοῦ κολακευομένου, διαφυλάττει τὴν ὑπεροχὴν ἐκείνῳ. Τοῖς μὲν γὰρ ἀληθι φίλοις οὔτε ζῆλος οὐδείς ἐστι πρὸς ἀλλήλους, οὐ

φθόνος, ἀλλὰ, κἂν ἶσον ἔχωσιν ἐν τῷ κατορθοῦν, κἂν ἔλαττον, ἀνεπαχθῶς καὶ μετρίως φέρουσιν. Ὁ δὲ κόλαξ ἀεὶ μνημονεύων τοῦ τὰ δεύτερα λέγειν, ὑφίεται τῇ ὁμοιότητι τῆς ἰσότητος, ἡττᾶσθαι πανταχοῦ καὶ ἀπολείπεσθαι, πλὴν τῶν φαύλων, ὁμολογῶν. Ἐν δὲ τοῖς φαύλοις οὐ παρίησι τὸ πρωτεῖον, ἀλλά φησιν, ἂν ἐκεῖνος ᾖ δύσκολος, αὐτὸν εἶναι μελαγχολικόν· ἂν ἐκεῖνος δεισιδαίμων, αὐτὸν θεοφόρητον· ἐρᾷν ἐκεῖνον, μαίνεσθαι δ' αὐτόν· ἀκαίρως, φησὶν, ἐγέλας, ἐγὼ δ' ἐξέθνησκον ὑπὸ τοῦ γέλωτος. Ἀλλ' ἔν γε τοῖς χρηστοῖς τοὐναντίον, αὐτός φησι ταχέως τρέχειν, ἵπτασθαι δ' ἐκεῖνον· αὐτὸς ἱππεύειν ἐπιεικῶς, ἀλλὰ τί πρὸς τὸν ἱπποκένταυρον τοῦτον; εὐφυής εἰμι ποιητὴς, καὶ στίχον οὐ φαυλότατον γράφων·

Βροντᾷν δ' οὐκ ἐμὸν, ἀλλὰ Διός.

Ἅμα γὰρ αὐτοῦ δοκεῖ καὶ τὴν προαίρεσιν ἀποφαίνειν καλὴν μιμούμενος, καὶ τὴν δύναμιν ἀνέφικτον ἡττώμενος. Ἐν μὲν οὖν ταῖς ἐξομοιώσεσι τοιαῦταί τινές εἰσιν αἱ τοῦ κόλακος διαφοραὶ πρὸς τὸν φίλον.

XI. Ἐπεὶ δὲ, ὥσπερ εἴρηται, καὶ τὸ τῆς ἡδονῆς κοινόν ἐστι· χαίρει γὰρ οὐχ ἧττον τοῖς φίλοις ὁ χρηστὸς, ἢ τοῖς κόλαξιν ὁ φαῦλος· φέρε καὶ τοῦτο διορίσωμεν. Ἔστι δὲ διορισμὸς, ἡ πρὸς τὸ τέλος ἀναφορὰ τῆς ἡδονῆς· σκόπει δὲ οὕτως. Ἔνεστι μέν που τῷ μύρῳ τὸ εὐῶδες· ἔνεστι δ' ἐν ἀντιδότῳ. Διαφέρει δὲ, ὅτι τοῦτο μὲν πρὸς ἡδονὴν καὶ πρὸς οὐδὲν ἕτερον γέγονεν, ἐκεῖ δὲ τὸ καθαῖρον, ἢ τὸ θερμαῖνον, ἢ τὸ σαρκοῦν τῆς δυνάμεως, ἄλλως εὐῶδές

ἐστι. Πάλιν οἱ γραφεῖς ἀνθηρὰ χρώματα καὶ βάμματα μιγνύουσιν· ἔστι δὲ καὶ τῶν ἰατρικῶν φαρμάκων ἔνια τὴν ὄψιν ἀνθηρὰ καὶ τὴν χρόαν οὐκ ἀπάνθρωπον ἔχοντα· τί τοίνυν διαφέρει; ἢ δῆλον, ὅτι τῷ τέλει τῆς χρείας διακρινοῦμεν. Οὐκοῦν ὁμοίως αἱ μὲν τῶν φίλων χάριτες ἐπὶ καλῷ τινι καὶ ὠφελίμῳ τὸ εὐφραῖνον, ὥσπερ ἐπανθοῦν, ἔχουσιν· ἔστι δ' ὅτε καὶ παιδιᾷ καὶ τραπέζῃ καὶ οἴνῳ, καὶ νὴ Δία γέλωτι καὶ φλυαρίᾳ πρὸς ἀλλήλους, οἷον ἡδύσμασιν ἐχρήσαντο τῶν καλῶν καὶ σπουδαίων· πρὸς ὃ δὴ καὶ λέλεκται τό,

Μύθοισιν τέρποντο πρὸς ἀλλήλους ἐνέποντες.

Καὶ τό,

— οὐδέ κεν ἄλλο
Ἄμμε διέκρινε φιλέοντέ τε τερπομένω τε.

Τοῦ δὲ κόλακος τοῦτ' ἔργον ἐστὶ καὶ τέλος, ἀεί τινα παιδιὰν ἢ πρᾶξιν ἢ λόγον ἐφ' ἡδονῇ καὶ πρὸς ἡδονὴν ὀψοποιεῖν καὶ καρυκεύειν. Συνελόντι δ' εἰπεῖν, ὁ μὲν, ἵνα ἡδὺς ᾖ, πάντα δεῖν οἴεται ποιεῖν· ὁ δ' ἀεὶ ποιῶν, ἃ δεῖ, πολλάκις μὲν ἡδὺς, πολλάκις δὲ ἀηδής ἐστιν, οὐ τοῦτο βουλόμενος, εἰ δὲ βέλτιον εἴη, μηδὲ τοῦτο φεύγων. Ὥσπερ γὰρ ἰατρὸς, ἂν συμφέρῃ, κρόκον καὶ νάρδον ἐπέβαλε, καὶ νὴ Δία πολλάκις ἔλουσε προσηνῶς καὶ ἔθρεψε φιλανθρώπως· ἔστι δὲ ὅπου ταῦτα ἐάσας, καστόριον ἐνέσεισεν,

Ἢ πόλιον βαρύοσμον, ὃ δὴ ῥίγιστον ὄδωδεν,

ἢ τινα ἐλλέβορον ἐκπιεῖν τρίψας ἠνάγκασεν, οὔτε ἐνταῦθα τὸ ἀηδὲς, οὔτε ἐκεῖ τὸ ἡδὺ ποιούμενος τέλος, ἀλλ' ἐφ' ἓν δι' ἀμφοτέρων ἐπὶ τὸ συμφέρον ἄ·

νων τὸν θεραπευόμενον· οὕτως ὁ φίλος ἔστι μὲν ὅτε σὺν ἐπαίνῳ καὶ χάριτι μεγαλύνων ἀεὶ καὶ εὐφραίνων, ἄγει πρὸς τὸ καλὸν, ὥσπερ οὗτος,

Τεῦκρε, φίλη κεφαλὴ, Τελαμώνιε, κοίρανε λαῶν,
Βάλλ' οὕτω. —

Καὶ,

Πῶς ἂν ἔπειτ' Ὀδυσῆος ἐγὼ θείοιο λαθοίμην;

Ὅπου δ' αὖ πάλιν ἐπιστροφῆς δεῖται, καὶ λόγῳ δήκτῃ καὶ παῤῥησίᾳ κηδεμονικῇ καθαπτόμενος,

Ἀφραίνεις, Μενέλαε διοτρεφὲς, οὐδέ τί σε χρὴ
Ταύτης ἀφροσύνης. —

Ἔστι δὲ ὅπου καὶ τὸ ἔργον ἅμα τῷ λόγῳ συνῆψεν, ὡς Μενέδημος Ἀσκληπιάδου τοῦ φίλου τὸν υἱὸν ἄσωτον ὄντα καὶ ἄτακτον ἀποκλείων, καὶ μὴ προσαγορεύων, ἐσωφρόνισε· καὶ Βάττῳ τὴν σχολὴν ἀπεῖπεν Ἀρκεσίλαος, ὅτε πρὸς Κλεάνθην στίχον ἐποίησεν ἐν κωμῳδίᾳ· πείσαντος δὲ τὸν Κλεάνθην καὶ μεταμελομένου διηλλάγη. Δεῖ γὰρ ὠφελοῦντα λυπεῖν τὸν φίλον, οὐ δεῖ δὲ λυποῦντα τὴν φιλίαν ἀναιρεῖν· ἀλλ' ὡς φαρμάκῳ τῷ δάκνοντι χρῆσθαι, σώζοντι καὶ φυλάττοντι τὸ θεραπευόμενον. Ὅθεν, ὥσπερ ἁρμονικὸς, ὁ φίλος τῇ πρὸς τὸ καλὸν καὶ συμφέρον μεταβολῇ, τὰ μὲν ἐνδιδοὺς, τὰ δ' ἐπιτείνων πολλάκις μὲν ἡδὺς, ἀεὶ δὲ ὠφέλιμός ἐστι. Ὁ δὲ κόλαξ, ἀφ' ἑνὸς διαγράμματος ἀεὶ τὸ ἡδὺ καὶ τὸ πρὸς χάριν εἰωθὼς ὑποκρέκειν, οὔτε ἔργον οἶδεν ἀντιτεῖνον, οὔτε ῥῆμα λυποῦν, ἀλλὰ μόνῳ παρέπεται τῷ βουλομένῳ, συνᾴδων ἀεὶ καὶ συμφθεγγόμενος. Ὥσπερ οὖν τὸν Ἀγησίλαον ὁ Ξενοφῶν ἡδέως

ἐπαινεῖσθαί φησιν ὑπὸ τῶν καὶ ψέγειν ἐθελόντων, οὕτω δεῖ τὸ εὐφραῖνον καὶ χαριζόμενον ἡγεῖσθαι φιλικὸν, ἂν καὶ λυπεῖν ποτε δύνηται καὶ ἀντιτείνειν· τὴν δὲ συνεχῆ ταῖς ἡδοναῖς καὶ τῷ πρὸς χάριν ἄκρατον ἀεὶ καὶ ἄδηκτον ὁμιλίαν ὑπονοεῖν, καὶ νὴ Δία τὸ τοῦ Λάκωνος ἔχειν πρόχειρον, ὃς ἐπαινουμένου Χαρίλλου τοῦ βασιλέως, Πῶς οὗτος, ἔφη, χρηστὸς, ὃς οὐδὲ τοῖς πονηροῖς πικρός ἐστι;

XII. Τοῖς μὲν οὖν ταύροις τὸν οἶστρον ἐνδύεσθαι παρὰ τὸ οὖς λέγουσι, καὶ τοῖς κυσὶ τὸν κρότωνα· τῶν δὲ φιλοτίμων ὁ κόλαξ τὰ ὦτα κατέχων τοῖς ἐπαίνοις, καὶ προσπεφυκὼς, δυσαπότριπτός ἐστιν. Ὅθεν ἐνταῦθα δεῖ μάλιστα τὴν κρίσιν ἔχειν ἐγρηγορυῖαν καὶ παραφυλάττουσαν, πότερον τοῦ πράγμα- τος ἢ τοῦ ἀνδρὸς ὁ ἔπαινός ἐστιν. Ἔστι δὲ τοῦ πρά- γματος, ἂν ἀπόντας μᾶλλον ἢ παρόντας ἐπαινῶσιν· ἐὰν καὶ αὐτοὶ τὰ αὐτὰ βουλόμενοι, καὶ ζηλοῦντες μὴ μόνους ἡμᾶς, ἀλλὰ πάντας ἐπὶ τοῖς ὁμοίοις, μὴ νῦν μὲν ταῦτα, νῦν δὲ τἀναντία πράττοντες, καὶ λέγοντες· τὸ δὲ μέγιστον, ἂν αὐτοὶ γινώσκωμεν ἑαυτοὺς μὴ μεταμελομένους, ἐφ' οἷς ἐπαινούμεθα, μηδὲ αἰσχυνομένους, μηδὲ μᾶλλον ἡμῖν τἀναντία τούτων πεπρᾶχθαι καὶ λελέχθαι βουλομένους. Ἡ γὰρ οἴκοθεν κρίσις ἀντιμαρτυροῦσα, καὶ μὴ προσδεχομένη τὸ ἔπαινον, ἀπαθής ἐστι καὶ ἄθικτος, καὶ ὑπὸ τοῦ κο- λακεύοντος ἀνάλωτος. Ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως οἱ πολλ τὰς μὲν ἐπὶ τοῖς ἀτυχήμασι παρηγορίας οὐχ ὑπομ νουσιν, ἀλλὰ μᾶλλον ὑπὸ τῶν συνεπιθρηνούντων γονται καὶ συνοδυρομένων· ὅταν δ' ἁμαρτάν

καὶ πλημμελῶσιν, ὁ μὲν ἐλέγχῳ καὶ ψόγῳ δηγμὸν ἐμποιῶν καὶ μετάνοιαν, ἐχθρὸς δοκεῖ καὶ κατήγορος, τὸν δ' ἐπαινοῦντα καὶ κατευλογοῦντα τὰ πεπραγμένα, ἀσπάζονται καὶ νομίζουσιν εὔνουν καὶ φίλον. Ὅσοι μὲν οὖν ἢ πρᾶξιν, ἢ λόγον, ἢ σπουδάσαντος ὁτιοῦν, ἢ σκώψαντος, εὐχερῶς ἐπαινοῦσι καὶ συνεπικροτοῦσιν, εἰς τὸ παρὸν εἰσιν οὗτοι καὶ τὰ ὑπὸ χεῖρα βλαβεροὶ μόνον. Ὅσοι δὲ πρὸς τὸ ἦθος ἐξικνοῦνται τοῖς ἐπαίνοις, καὶ νὴ Δία τοῦ τρόπου τῇ κολακείᾳ θιγγάνουσι, ταὐτὸ ποιοῦσι τῶν οἰκετῶν τοῖς μὴ ἀπὸ τοῦ σωροῦ κλέπτουσιν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ σπέρματος. Σπέρμα γὰρ τῶν πράξεων οὖσαν τὴν διάθεσιν, καὶ τὸ ἦθος ἀρχὴν καὶ πηγὴν τοῦ βίου, διαστρέφουσι, τὰ τῆς ἀρετῆς ὀνόματα τῇ κακίᾳ περιθέντες. Ἐν μὲν γὰρ ταῖς στάσεσι καὶ τοῖς πολέμοις ὁ Θουκυδίδης φησὶν, ὅτι τὴν εἰωθυῖαν ἀξίωσιν τῶν ὀνομάτων ἐς τὰ ἔργα ἀντήλλαξαν τῇ δικαιώσει· τόλμα μὲν γὰρ ἀλόγιστος, ἀνδρεία φιλέταιρος ἐνομίσθη· μέλλησις δὲ προμηθὴς, δειλία εὐπρεπής· τὸ δὲ σῶφρον, τοῦ ἀνάνδρου πρόσχημα· καὶ τὸ πρὸς ἅπαν συνετὸν, ἐπίπαν ἀργόν. Ἐν δὲ ταῖς κολακείαις ὁρᾶν χρὴ καὶ παραφυλάττειν ἀσωτίαν μὲν, ἐλευθεριότητα καλουμένην· καὶ δειλίαν, ἀσφάλειαν· ἐμπληξίαν δὲ, ὀξύτητα· μικρολογίαν δὲ, σωφροσύνην· τὸν δ' ἐρωτικὸν, φιλοσυνήθη καὶ φιλόστοργον· ἀνδρεῖον δὲ, τὸν ὀργίλον καὶ ὑπερήφανον· φιλάνθρωπον δὲ, τὸν εὐτελῆ καὶ ταπεινόν. Ὥς που καὶ Πλάτων φησὶ τὸν ἐραστὴν κόλακα τῶν ἐρωμένων ὄντα, τὸν μὲν σιμὸν, καλεῖν ἐπίχαριν· τὸν

δὲ γρυπόν, βασιλικόν· μέλανας δέ, ἀνδρικούς· λευ
κοὺς δέ, θεῶν παῖδας· τὸ δὲ μελίχρουν, ὅλως ἐρα
στοῦ προσποίημα εἶναι, ὑποκοριζομένου καὶ εὐκό
λως φέροντος τὴν ὠχρότητα. Καί τοι καλὸς μὲν ε
ναι πεισθεὶς ὁ αἰσχρός, ἢ μέγας ὁ μικρός, οὔτε χρ
νον πολὺν τῇ ἀπάτῃ σύνεστι, καὶ βλάπτεται βλάβ
ἐλαφράν, καὶ οὐκ ἀνήκεστον. Ὁ δὲ ταῖς κακία
ἐθίζων ἔπαινος ὡς ἀρεταῖς, ὡς μὴ ἀχθόμενον, ἀλλ
χαίροντα χρῆσθαι, καὶ τὸ αἰδεῖσθαι τῶν ἁμαρτα
νομένων ἀφαιρῶν, οὗτος ἐπέτριψε Σικελιώτας, τ
Διονυσίου καὶ Φαλάριδος ὠμότητα, μισοπονηρία
καὶ δικαιοσύνην προσαγορεύων· οὗτος Αἴγυπτ
ἀπώλεσε, τὴν Πτολεμαίου θηλύτητα, καὶ θεολ
ψίαν, καὶ ὀλολυγμούς, καὶ κρίνων, καὶ τυμπάν
ἐγχαράξεις, εὐσέβειαν ὀνομάζων καὶ θεῶν λατρεία
οὗτος τὰ Ῥωμαίων ἤθη τηνικαῦτα παρ' οὐδὲν ἦ
θεν ἀνατρέψαι καὶ ἀνελεῖν, τὰς Ἀντωνίου τρυφ
καὶ ἀκολασίας καὶ πανηγυρισμούς, ἱλαρὰ πράγμα
τα καὶ φιλάνθρωπα, χρωμένης ἀφθόνως αὐτῷ δ
νάμεως καὶ τύχης, ὑποκοριζόμενος. Πτολεμαίῳ
τί περιῆψεν ἄλλο φορβειὰν καὶ αὐλούς; τί δὲ Ν
ρωνι τραγικὴν ἐπήξατο σκηνήν, καὶ προσωπεῖα κ
κοθόρνους περιέθηκεν; οὐχ ὁ κολακευόντων ἔπα
νος; Οἱ δὲ πολλοὶ τῶν βασιλέων, οὐκ Ἀπόλλων
μέν, ἂν μινυρίσωσι, Διόνυσοι δέ, ἂν μεθυσθῶσι
Ἡρακλεῖς δέ, ἐὰν παλαίσωσι, προσαγορευόμενο
καὶ χαίροντες, εἰς ἅπασαν αἰσχύνην ὑπὸ τῆς κολ
κείας ἐξάγονται;

XIII. Διὸ φυλακτέον ἐστὶ μάλιστα τὸν κολα

περὶ τοὺς ἐπαίνους. Ὅπερ οὐδὲ αὐτὸν ἐκεῖνον λέληθεν, ἀλλὰ δεινὸς ὢν φυλάττεσθαι τὸ ὕποπτον, ἂν μὲν εὐπαρύφου τινὸς ἢ ἀγροίκου λάβηται, φορίνην παχεῖαν φέροντος, ὅλῳ τῷ μυκτῆρι χρῆται, καθάπερ ὁ Στρουθίας ἐμπεριπατῶν τῷ Βίαντι, καὶ κατορχούμενος τῆς ἀναισθησίας αὐτοῦ τοῖς ἐπαίνοις,

Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως πλέον πέπωκας,

Καὶ,

Γέλωτι πρὸς τὸν Κύπριον ἐνηθούμενος.

Τοὺς δὲ κομψοτέρους ὁρῶν ἐνταῦθα μάλιστα προσέχοντας αὐτῷ, καὶ φυλαττομένους τὸ χωρίον τοῦτο καὶ τὸν τόπον, οὐκ ἀπ᾽ εὐθείας ἐπανάγει τὸν ἔπαινον, ἀλλ᾽ ἀπαγαγὼν πόῤῥω κυκλοῦται καὶ πρόσεισιν, οἷον ἀψοφητὶ θρέμματος ἐπιψαύων καὶ ἀποπειρώμενος. Νῦν μὲν γὰρ ἑτέρων περὶ αὐτοῦ τινων ἐπαίνους ἀπαγγέλλει, καθάπερ οἱ ῥήτορες, ἀλλοτρίῳ προσχρώμενος προσώπῳ, ξένοις λέγων ἢ πρεσβυτέροις ἐν ἀγορᾷ μάλ᾽ ἡδέως παραγενέσθαι πολλὰ αἱ ἀγαθὰ μεμνημένοις αὐτοῦ, καὶ θαυμάζουσι. ῦν δ᾽ αὖ πάλιν, αἰτίας ἐλαφρὰς καὶ ψευδεῖς πλαμενος καὶ συνθεὶς ἐπ᾽ αὐτὸν, ὡς ἀκηκοὼς ἑτέρων ἧκται μετὰ σπουδῆς, πυνθανόμενος, ποῦ τοῦτο εν, ἢ ποῦ τοῦτο ἔπραξεν. Ἀρνούμενον δὲ, ὡς εἰ, αὐτόθεν ἔχων, ἐμβέβληκεν εἰς τοὺς ἐπαίνους ἄνθρωπον, Ἐγὼ δὲ ἐθαύμαζον, εἰ σὺ κακῶς τῶν συνήθων εἶπας, ὁ μηδὲ τοὺς ἐχθροὺς πεὺς· εἰ σὺ τοῖς ἀλλοτρίοις ἐπεχείρησας, ὁ τοσαῦῦν ἰδίων δωρούμενος.

IV. Ἕτεροι τοίνυν, ὥσπερ οἱ ζωγράφοι τὰ φω-

τεινὰ καὶ λαμπρὰ τοῖς σκιεροῖς καὶ σκοτεινοῖς ἐπιτείνουσι ἐγγὺς παρατιθεμένοις, οὕτω τῷ ψέγειν τἀναντία καὶ λοιδορεῖν, ἢ διασύρειν καὶ καταγελᾷν, λανθάνουσι τὰ προσόντα κακὰ τοῖς κολακευομένοις ἐπαινοῦντες καὶ τρέφοντες. Σωφροσύνην τε γὰρ ὡς ἀγροικίαν ψέγουσιν, ἐν ἀσώτοις, καὶ πλεονέκταις, καὶ κακούργοις, καὶ πλουτοῦσιν ἀπὸ πραγμάτων αἰσχρῶν καὶ πονηρῶν· αὐτάρκειαν δὲ καὶ δικαιοσύνην, ὡς ἀτολμίαν καὶ ἀῤῥωστίαν πρὸς τὸ πράττειν· ὅταν δὲ ῥαθύμοις καὶ σχολασταῖς καὶ τὰ μέσα φεύγουσι τῶν πόλεων ὁμιλῶσιν, οὐκ αἰσχύνονται πολιτείαν μὲν, ἀλλοτριοπραγίαν ἐπίπονον, φιλοτιμίαν δὲ, κενοδοξίαν ἄκαρπον ὀνομάζοντες. Ἤδη δὲ καὶ ῥήτορος ἔστιν ὅτε κολακείᾳ διασύραι φιλόσοφον, καὶ παρὰ γυναιξὶν ἀκολάστοις εὐδοκιμοῦσι τὰς μονολεχεῖς καὶ φιλάνδρους, ἀναφροδίτους καὶ ἀγροίκους ἀποκαλοῦντες. Ὑπερβάλλει δὲ μοχθηρίᾳ τὸ μηδ' ἑαυτῶν ἀπέχεσθαι τοὺς κόλακας. Ὡς γὰρ οἱ παλαισταὶ τὸ σῶμα ποιοῦσι ταπεινὸν, ὅπως ἑτέρους καταβάλωσιν· οὕτω τῷ ψέγειν ἑαυτοὺς εἰς τὸ θαυμάζειν τοὺς πλησίον ὑποῤῥέουσιν· Ἀνδράποδόν εἰμι δειλὸν ἐν θαλάσσῃ, πρὸς τοὺς πόνους ἀπαγορεύω, μαίνομαι κακῶς ἀκούσας ὑπ' ὀργῆς· ἀλλὰ τούτῳ, φησὶν, οὐδέν ἐστι δεινὸν, οὐδὲν πονηρὸν, ἀλλ' ἴδιος ἄνθρωπος, πάντα πρᾴως φέρει, πάντα ἀλύπως. Ἂν δ' ᾖ τις οἰόμενος πολὺν ἔχειν νοῦν, καὶ βουλόμενος αὐστηρὸς εἶναι καὶ αὐθέκαστος, ὑπὸ δή τινος ὀρθότητος ἀεὶ προβάλληται τὸ,

Τυδείδη, μήτ' ἄρ με μάλ' αἴνεε, μήτι

οὐ ταύτῃ πρόσεισιν ὁ τεχνίτης κόλαξ, ἀλλ᾽ ἔστι τις ἑτέρα μηχανὴ πρὸς τὸν τοιοῦτον. Ἥκει γὰρ αὐτῷ περὶ πραγμάτων ἰδίων, ὡς δὴ φρονήσει περιττοτέρῳ συμβουλευσόμενος· καί φησι μᾶλλον μὲν ἑτέρους ἔχειν συνήθεις, ἐνοχλεῖν δ᾽ ἀναγκαίως ἐκείνῳ· ποῦ γὰρ καταφύγωμεν οἱ γνώμης δεόμενοι; τίνι δὲ πιστεύσομεν; Εἶτ᾽ ἀκούσας, ὅ τι ἂν εἴπῃ, χρησμὸν εἰληφέναι φήσας, οὐ γνώμην, ἄπεισιν. Ἂν δὲ καὶ λόγων τινὸς ἐμπειρίας ὁρᾷ μεταποιούμενον, ἔδωκέ τι τῶν αὐτῷ γεγραμμένων, ἀναγνῶναι καὶ διορθῶσαι παρακαλέσας. Μιθριδάτῃ δὲ τῷ βασιλεῖ φιλιατροῦντι, καὶ τεμεῖν ἔνιοι καὶ καῦσαι παρέσχον αὑτοὺς τῶν ἑταίρων, ἔργῳ κολακεύοντες, οὐ λόγῳ· μαρτυρεῖσθαι γὰρ ἐμπειρίαν ἐδόκει, πιστευόμενος ὑπ᾽ αὐτῶν.

Πολλαὶ μορφαὶ τῶν δαιμονίων·

τὸ δὲ γένος τοῦτο τῶν ἀρνουμένων ἐπαίνων πανουργοτέρας δεόμενον εὐλαβείας, ἐλεγκτέον, ἐπίτηδες ἀτόπους ἐκτάττοντα συμβουλίας καὶ ὑποθήκας, καὶ διορθώσεις ποιούμενον ἀλόγους. Πρὸς μηδὲν γὰρ ἀντιλέγων, ἀλλὰ πᾶσι συνεπινεύων, καὶ δεχόμενος πάντα, καὶ βοῶν παρ᾽ ἕκαστον ὡς εὖ καὶ ἱκανῶς, γίνεται καταφανὴς

Σύνθημ᾽ ἐρωτῶν, ἄλλο μαστεύων χρέος,
ἐπαινέσαι καὶ συνεπιτυφῶσαι βουλόμενος.

XV. Ἔτι τοίνυν, ὥσπερ ἔνιοι τὴν ζωγραφίαν σιωπῶσαν ἀπεφήναντο ποιητικήν, οὕτως ἐστί τις κολακείας σιωπώσης ἔπαινος. Ὥσπερ γὰρ οἱ θηρεύοντες, ἂν μὴ τοῦτο ποιεῖν, ἀλλ᾽ ὁδοιπορεῖν ἢ νέ-

μειν ἢ γεωργεῖν δοκῶσι, μᾶλλον τὰ θηρευόμενα λανθάνουσιν· οὕτως οἱ κόλακες ἅπτονται μάλιστα τοῖς ἐπαίνοις, ὅταν ἐπαινεῖν μὴ δοκῶσιν, ἀλλ᾽ ἕτερόν τι πράττειν. Ὁ γὰρ εἴκων ἕδρας καὶ κλισίας ἐπιόντι, καὶ λέγων πρὸς δῆμον ἢ βουλὴν, ἂν αἴσθηταί τινα τῶν πλουσίων βουλόμενον εἰπεῖν, ἀποσιωπῶν μεταξὺ, καὶ παραδιδοὺς τὸ βῆμα καὶ τὸν λόγον, ἐνδείκνυται σιωπῶν, μᾶλλον τοῦ βοῶντος, ὅτι κρείττονα νομίζει καὶ διαφέροντα τῷ φρονεῖν ἐκεῖνον. Ὅθεν ὁρᾷν ἐστιν αὐτοὺς ἕδρας τε τὰς πρώτας ἐν ἀκροάσεσι καὶ θεάτροις καταλαμβάνοντας, οὐχ ὅτι τούτων ἀξιοῦσιν αὐτοὺς, ἀλλ᾽ ὅπως ὑπεξανιστάμενοι τοῖς πλουσίοις κολακεύωσι· καὶ λόγου κατάρχοντας ἐν συνόδοις καὶ συνεδρίοις, εἶτα παραχωροῦντας ὡς κρείττοσι, καὶ μετατιθεμένους ῥᾷστα πρὸς τοὐναντίον, ἄνπερ ᾖ δυνατὸς ἢ πλούσιος ἢ ἔνδοξος ὁ ἀντιλέγων. Ὧι καὶ μάλιστα δεῖ τὰς τοιαύτας ὑποκατακλίσεις καὶ ἀναχωρήσεις αὐτῶν ἐξελέγχειν, οὐκ ἐμπειρίαις, οὐδ᾽ ἀρεταῖς, οὐδ᾽ ἡλικίαις ὑφιεμένων, ἀλλὰ πλούτοις καὶ δόξαις. Ἀπελλῆς μὲν γὰρ ὁ ζωγράφος, Μεγαβύζου παρακαθίσαντος αὐτῷ, καὶ περὶ γραμμῆς τι καὶ σκιᾶς βουλομένου λαλεῖν, Ὁρᾷς, ἔφη, τὰ παιδάρια ταυτὶ τὰ τὴν μηλίδα τρίβοντα; πάνυ σοι προσεῖχε τὸν νοῦν σιωπῶντι, καὶ τὴν πορφύραν ἐθαύμαζε καὶ τὰ χρυσία· νῦν δέ σου καταγελᾷ περὶ ὧν οὐ μεμάθηκας ἀρξαμένου λαλεῖν. Καὶ Σόλων, Κροίσου περὶ εὐδαιμονίας διαπυνθανομένου, Τέλλον τινὰ τῶν οὐκ ἐπιφανῶν Ἀθήνησι, καὶ Βίτωνα καὶ Κλέοβιν, ἀπέφηνεν εὐποτμοτέρους

Οἱ δὲ κόλακες τοὺς βασιλεῖς καὶ πλουσίους καὶ ἄρχοντας οὐκ ὀλβίους μόνον καὶ μακαρίους, ἀλλὰ καὶ φρονήσει, καὶ τέχνῃ, καὶ ἀρετῇ πάσῃ πρωτεύοντας ἀναγορεύουσιν.

XVI. Εἶτα τῶν μὲν Στωϊκῶν οὐδὲ ἀκούειν ἔνιοι ὑπομένουσι, τὸν σοφὸν ὁμοῦ πλούσιον, καλὸν, εὐγενῆ, βασιλέα προσαγορευόντων· οἱ δὲ κόλακες τὸν πλούσιον ὁμοῦ καὶ ῥήτορα καὶ ποιητὴν, ἂν δὲ βούληται, καὶ ζωγράφον, καὶ αὐλητὴν ἀποφαίνουσι, καὶ ποδώκη, καὶ ῥωμαλέον, ὑποπίπτοντες ἐν τῷ παλαίειν, καὶ ἀπολιμπανόμενοι θεόντων· ὥσπερ Κρίσσων ὁ Ἱμεραῖος ἀπελείφθη διαθέων πρὸς Ἀλέξανδρον· ὁ δ᾽ αἰσθόμενος ἠγανάκτησε. Καρνεάδης δὲ ἔλεγε, ὅτι πλουσίων καὶ βασιλέων παῖδες ἱππεύειν μόνον, ἄλλο δὲ οὐδὲν εὖ καὶ καλῶς μανθάνουσι· κολακεύει γὰρ αὐτοὺς ἐν ταῖς διατριβαῖς ὁ διδάσκαλος ἐπαινῶν, καὶ ὁ προσπαλαίων, ὑποκατακλινόμενος· ὁ δὲ ἵππος οὐκ εἰδὼς οὐδὲ φροντίζων, ὅστις ἰδιώτης ἢ ἄρχων, ἢ πλούσιος ἢ πένης, ἐκτραχηλίζει τοὺς μὴ δυναμένους ὀχεῖσθαι. Εὐήθη τοίνυν καὶ ἀβέλτερα τὰ τοῦ Βίωνος· Εἰ τὸν ἀγρὸν ἔμελλεν ἐγκωμιάζων εὔφορον ποιεῖν καὶ εὔκαρπον, οὐκ ἂν ἁμαρτάνειν ἐδόκει τοῦτο ποιῶν μᾶλλον ἢ σκάπτων καὶ πράγματα ἔχων· οὐ τοίνυν οὐδ᾽ ἄνθρωπος ἄτοπος ἂν εἴη ἐπαινῶν, εἰ τοῖς ἐπαινουμένοις ὠφέλιμός ἐστι καὶ πάμφορος. Ὁ μὲν γὰρ ἀγρὸς οὐ γίνεται χείρων ἐπαινούμενος· ἄνθρωπον δὲ τυφοῦσι καὶ ἀπολλύουσιν οἱ ψευδῶς καὶ παρ᾽ ἀξίαν ἐπαινοῦντες.

XVII. Ταῦτα μὲν οὖν ἀπόχρη περὶ τούτων. Ἐφεξῆς δὲ τὸ τῆς παῤῥησίας ἴδωμεν. Ἔδει μὲν γὰρ, ὡς ὁ Πάτροκλος τοῦ Ἀχιλλέως τὰ ὅπλα περιβαλλόμενος, καὶ τοὺς ἵππους ἐξελαύνων ἐπὶ τὴν μάχην, μόνης οὐκ ἐτόλμησεν τῆς Πηλιάδος θίγειν, ἀλλ' ἀφῆκεν, οὕτω τὸν κόλακα, τοῖς τοῦ φίλου σκευοποιούμενον καὶ ἀναπλαττόμενον ἐπισήμοις καὶ συμβόλοις, μόνην τὴν παῤῥησίαν, ὥσπερ ἐξαίρετον βάσταγμα φιλίας,

Βριθὺ, μέγα, στιβαρὸν, —

καταλιπεῖν ἄθικτον καὶ ἀμίμητον. Ἐπεὶ δὲ φεύγοντες τὸν ἐν γέλωτι καὶ ἀκράτῳ καὶ σκώμμασι καὶ παιδιαῖς ἔλεγχον, εἰς ὀφρὺν αἴρουσιν ἤδη τὸ πρᾶγμα καὶ κολακεύουσιν ἐσκυθρωπακότες, καὶ ψόγον τινὰ καὶ νουθεσίαν παραμιγνύουσι· φέρε μηδὲ τοῦτο παραλείπωμεν ἀβασάνιστον. Οἶμαι δὲ, ὥσπερ ἐν κωμῳδίᾳ Μενάνδρου Ψευδηρακλῆς πρόσεισι ῥόπαλον κομίζων, οὐ στιβαρὸν, οὐδ' ἰσχυρὸν, ἀλλὰ χαῦνόν τι πλάσμα καὶ διάκενον, οὕτω τὴν τοῦ κόλακος παῤῥησίαν φανεῖσθαι πειρωμένοις μαλθακὴν καὶ ἀβαρῆ, καὶ τόνον οὐκ ἔχουσαν, ἀλλὰ ταὐτὸν τοῖς τῶν γυναικῶν προσκεφαλαίοις δρῶσαν, ἃ δοκοῦντα ταῖς κεφαλαῖς ἀντερείδειν καὶ ἀντέχειν, ἐνδίδωσι καὶ ὑπείκει μᾶλλον· ὥσπερ ἡ κίβδηλος αὕτη παῤῥησία κενὸν ἔχουσα καὶ ψευδῆ καὶ ὕπουλον ὄγκον, ἐξῄρθη καὶ ᾤδησεν, ἵνα συσταλεῖσα καὶ συμπεσοῦσα δέξηται καὶ συνεπισπάσηται τὸν καταφερόμενον εἰς αὐτήν. Ἡ μὲν γὰρ

ἀληθὴς καὶ φιλικὴ παῤῥησία τοῖς ἁμαρτανομένοις ἐπιφύεται, σωτήριον ἔχουσα καὶ κηδεμονικὸν τὸ λυποῦν, ὥσπερ τὸ μέλι τὰ ἡλκωμένα δάκνουσα καὶ καθαίρουσα, τἄλλα δὲ ὠφέλιμος οὖσα καὶ γλυκεῖα, περὶ ἧς ἴδιος ἔσται λόγος. Ὁ δὲ κόλαξ πρῶτον μὲν ἐνδείκνυται τὸ πικρὸς εἶναι καὶ περισπερχὴς καὶ ἀπαραίτητος ἐν τοῖς πρὸς ἑτέρους. Οἰκέταις τε γὰρ αὑτοῦ χαλεπός ἐστι, καὶ συγγενῶν καὶ οἰκείων ἐπεμβῆναι δεινὸς ἁμαρτήμασι, καὶ μηδένα θαυμάσαι, μηδὲ σεμνῦναι τῶν ἐκτὸς, ἀλλ᾽ ὑπερορᾷν· ἀσυγγνώμων δὲ καὶ διάβολος ἐν τῷ πρὸς ὀργὴν ἑτέρους παροξύνειν, θηρώμενος μισοπονηρίας δόξαν, ὡς οὐκ ἂν ἑκὼν ὑφέμενος παῤῥησίας αὐτοῖς, οὐδὲ ποιήσας οὐδὲν, οὐδ᾽ εἰπὼν πρὸς χάριν. Ἔπειτα δὲ τῶν μὲν ἀληθινῶν καὶ μεγάλων ἁμαρτημάτων οὐδὲν εἰδέναι προσποιούμενος, οὐδὲ γινώσκειν, πρὸς δὲ τὰ μικρὰ καὶ τὰ ἐκτὸς ἐλλείμματα δεινὸς ἆξαι, καὶ μετὰ τόνου καθάψασθαι καὶ σφοδρότητος, ἂν σκεῦος ἀμελῶς ἴδῃ κείμενον, ἂν οἰκοῦντα φαύλως, ἂν ὀλιγωροῦντα κουρᾶς ἢ ἀμπεχόνης, ἢ κυνός τινος ἢ ἵππου μὴ κατ᾽ ἀξίαν ἐπιμελόμενον· γονέων δὲ ὀλιγωρία, καὶ παίδων ἀμέλεια, καὶ ἀτιμία γαμετῆς, καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους ὑπεροψία, καὶ χρημάτων ὄλεθρος, οὐδέν ἐστι πρὸς αὐτὸν, ἀλλ᾽ ἄφωνος ἐν τούτοις καὶ ἄτολμος· ὥσπερ ἀθλητὴν ἀλείπτης ἐῶν μεθύειν καὶ ἀκολασταίνειν, εἶτα περὶ ληκύθου χαλεπὸς ὢν καὶ στλεγγίδος· ἢ γραμματικὸς ἐπιπλήττων μὲν παιδὶ περὶ δέλτου καὶ γραφείου, σολοικίζοντος δὲ καὶ βαρβαρίζοντος οὐ δοκῶν ἀκούειν. Τοιοῦτος γὰρ ὁ κό-

λαξ, οἷος ῥήτορος φαύλου καὶ καταγελάστου μηδὲν εἰπεῖν πρὸς τὸν λόγον, ἀλλὰ περὶ τῆς φωνῆς αἰτιᾶσθαι, καὶ χαλεπῶς ἐγκαλεῖν, ὅτι τὴν ἀρτηρίαν διαφθείρει ψυχροποτῶν· καὶ σύγγραμμα κελευσθεὶς ἄθλιον διελθεῖν, αἰτιᾶσθαι τὸ χαρτίον ὡς δασὺ, καὶ τὸν γραφέα μιαρὸν καὶ ὀλίγωρον ἀποκαλεῖν. Οὕτως δὲ καὶ Πτολεμαίῳ φιλομαθεῖν δοκοῦντι, περὶ γλώττης καὶ στιχιδίου καὶ ἱστορίας μαχόμενοι, μέχρι μεσῶν νυκτῶν ἀπέτεινον· ὠμότητι δὲ χρωμένου καὶ ὕβρει, καὶ τυμπανίζοντος καὶ τελοῦντος, οὐδεὶς ἐνέστη τῶν τοσούτων. Ὥσπερ οὖν εἴ τις ἀνθρώπου φύματα καὶ σύριγγας ἔχοντος ἰατρικῷ σμιλίῳ τὰς τρίχας τέμνοι καὶ τοὺς ὄνυχας, οὕτως οἱ κόλακες τὴν παῤῥησίαν πρὸς τὰ μὴ λυπούμενα μέρη μηδ᾽ ἀλγοῦντα προσφέρουσιν.

XVIII. Ἔτι δὲ τούτων ἕτεροι πανουργότεροι καὶ πρὸς ἡδονὴν χρῶνται τῷ παῤῥησιάζεσθαι καὶ ψέγειν. Καθάπερ Ἄγις ὁ Ἀργεῖος, Ἀλεξάνδρου γελωτοποιῷ τινι μεγάλας δωρεὰς δόντος, ὑπὸ φθόνου καὶ λύπης ἐξέκραγεν, Ὦ τῆς πολλῆς ἀτοπίας· ἐπιστρέψαντος δὲ τοῦ βασιλέως πρὸς αὐτὸν ὀργῇ, καὶ δὴ, Τί σὺ λέγεις, εἰπόντος, Ὁμολογῶ, φησὶν, ἄχθεσθαι καὶ ἀγανακτεῖν, ὁρῶν ὑμᾶς τοὺς ἐκ Διὸς γεγονότας ἅπαντας ὁμοίως κόλαξιν ἀνθρώποις καὶ καταγελάστοις χαίροντας· καὶ γὰρ Ἡρακλῆς Κέρκωψί τισι, καὶ Σειληνοῖς ὁ Διόνυσος ἐτέρπετο, καὶ παρὰ σοὶ τούτους ἰδεῖν ἐστιν εὐδοκιμοῦντας. Τιβερίου δὲ Καίσαρος εἰς τὴν σύγκλητόν ποτε παρελθόντος, εἷς τῶν κολάκων ἀναστὰς ἔφη, Δεῖν ἐλευθέρους

ὄντας παῤῥησιάζεσθαι, καὶ μηδὲν ὑποστέλλεσθαι, μηδ' ἀποσιωπᾷν τῶν συμφερόντων· ἀνατείνας δὲ πάντας οὕτως, γενομένης αὐτῷ σιωπῆς, καὶ τοῦ Τιβερίου προσέχοντος, Ἄκουσον, ἔφη, Καῖσαρ, ἅ σοι πάντες ἐγκαλοῦμεν, οὐδεὶς δὲ τολμᾷ φανερῶς λέγειν· ἀμελεῖς σεαυτοῦ, καὶ προΐεσαι τὸ σῶμα, καὶ κατατρύχεις ἀεὶ φροντίσι καὶ πόνοις ὑπὲρ ἡμῶν, οὔτε μεθ' ἡμέραν, οὔτε νύκτωρ ἀναπαυόμενος. Πολλὰ δὲ αὐτοῦ τοιαῦτα συνείροντος, εἰπεῖν φασι τὸν ῥήτορα Κάσσιον Σευῆρον, Αὕτη τοῦτον ἡ παῤῥησία τὸν ἄνθρωπον ἀποκτενεῖ.

XIX. Καὶ ταυτὶ μὲν ἐλάττονά ἐστιν. Ἐκεῖνα δὲ ἤδη χαλεπὰ καὶ λυμαινόμενα τοὺς ἀνοήτους, ὅταν εἰς τὰ ἐναντία πάθη καὶ νοσήματα κατηγορῶσιν· ὥσπερ Ἱμέριος ὁ κόλαξ τῶν πλουσίων τινὰ ἀνελευθερώτατον καὶ φιλαργυρώτατον Ἀθήνησιν ὡς ἄσωτον ἐλοιδόρει καὶ ἀμελῆ, καὶ πεινήσοντα κακῶς μετὰ τῶν τέκνων· ἢ τοὺς ἀσώτους αὖ πάλιν καὶ πολυτελεῖς εἰς μικρολογίαν καὶ ῥυπαρίαν ὀνειδίζωσιν, ὥσπερ Νέρωνα Τῖτος Πετρώνιος· ἢ τοὺς ὠμῶς καὶ ἀγρίως προσφερομένους ἄρχοντας ὑπηκόοις ἀποθέσθαι κελεύωσι τὴν πολλὴν ἐπιείκειαν, καὶ τὸν ἄκαιρον ἔλεον καὶ ἀσύμφορον. Ὅμοιος δὲ τούτοις καὶ ὁ τὸν εὐήθη καὶ βλάκα καὶ ἀβέλτερον ὡς δεινόν τινα καὶ πανοῦργον φυλάττεσθαι καὶ δεδιέναι προσποιούμενος· καὶ ὁ τοῦ βασκάνου δὲ καὶ τῷ κακολογεῖν ἀεὶ καὶ ψέγειν χαίροντος, ἄν ποτε προαχθεὶς ἐπαινέσῃ τινὰ τῶν ἐνδόξων, καθαπτόμενος καὶ ἀντιλέγων ὡς νόσημα τοῦτο ἔχοντος, Ἀνθρώπους ἐπαινεῖς

μηδενὸς ἀξίους· τίς γὰρ οὗτός ἐστιν, ἢ τί λαμπρὸν ἢ πεποίηκεν, ἢ καὶ εἴρηκε; Μάλιστα δὲ περὶ τοὺς ἔρωτας τοῖς κολακευομένοις ἐπιτίθενται καὶ προσεκκαίουσιν. Ἀδελφοῖς μὲν γὰρ ὁρῶντες διαφερομένους, ἢ γονέων ὑπερφρονοῦντας, ἢ πρὸς γυναῖκας αὐτῶν ὑπεροπτικῶς ἔχοντας, οὔτε νουθετοῦσιν, οὔτ' ἐγκαλοῦσιν, ἀλλὰ καὶ προσεπιτείνουσι τὰς ὀργάς· Οὐ γὰρ αἰσθάνῃ σαυτοῦ, καὶ σὺ τούτων αἴτιος, ἀεὶ θεραπευτικῶς προσφερόμενος καὶ ταπεινῶς· ἐὰν δὲ πρὸς ἑταίραν ἢ μοιχεύτριαν ἐρωμένην κνησμός τις ἐξ ὀργῆς καὶ ζηλοτυπίας ὑπογένηται, πάρεστι μετὰ παῤῥησίας λαμπρᾶς ἡ κολακεία, πῦρ ἐπὶ πῦρ ἐπεισφέρουσα, καὶ δικαιολογουμένη, καὶ κατηγοροῦσα τοῦ ἐρῶντος, ὡς ἀνέραστα πολλὰ καὶ σκληρὰ καὶ νεμεσητὰ ποιοῦντος.

Ὦ δυσχάριστε τῶν πυκνῶν φιλημάτων.

Οὕτως Ἀντώνιον οἱ φίλοι τῆς Αἰγυπτίας ἐρῶντα καὶ καιόμενον ἀνέπειθον, ὡς ὑπ' ἐκείνης ἐρῷτο, καὶ λοιδοροῦντες ἐκάλουν ἀπαθῆ καὶ ὑπερήφανον. Ἡ μὲν γυνὴ καταλιποῦσα βασιλείαν τοσαύτην καὶ διατριβὰς εὐδαίμονας, φθείρεται μετὰ σοῦ στρατευομένη, σχῆμα παλλακίδος ἔχουσα·

Σοὶ δέ τις ἐν στήθεσσιν ἀκήλητος νόος ἐστὶ,

καὶ περιορᾷς αὐτὴν ἀνιωμένην. Ὁ δ' ἡδέως ἐξελεγχόμενος ὡς ἀδικῶν, καὶ τοῖς κατηγοροῦσι χαίρων, ὡς οὐδὲ τοῖς ἐπαινοῦσιν, ἐλάνθανε τῷ νουθετεῖν δοκοῦντι προσδιαστρεφόμενος. Ἔοικε γὰρ ἡ τοιαύτη παῤῥησία τοῖς τῶν ἀκολάστων δήγμασι γυναικῶν, ἐγείρουσα καὶ

γαργαλίζουσα τῷ δοκοῦντι λυπεῖν τὸ ἡδόμενον. Καὶ καθάπερ τὸν ἄκρατον ἄλλως βοηθοῦντα πρὸς τὸ κώνειον, ἂν ἐμμίξωσι προσβάλλοντες αὐτῷ, κομιδῇ ποιοῦσι τὴν τοῦ φαρμάκου δύναμιν ἀβοήθητον, ὀξέως ἀναφερομένην ἐπὶ τὴν καρδίαν ὑπὸ θερμότητος· οὕτως τὴν παῤῥησίαν ἐπιστάμενοι μέγα βοήθημα πρὸς τὴν κολακείαν οὖσαν οἱ πονηροὶ, δι' αὐτῆς κολακεύουσι τῆς παῤῥησίας. Ὅθεν οὐδὲ ὁ Βίας ἀπεκρίνατο καλῶς τῷ πυθομένῳ, τί τῶν ζώων χαλεπώτατόν ἐστιν, ἀποκρινάμενος, ὅτι τῶν μὲν ἀγρίων ὁ τύραννος, τῶν δὲ ἡμέρων ὁ κόλαξ. Ἀληθέστερον γὰρ ἦν εἰπεῖν, ὅτι τῶν κολάκων ἥμεροι μέν εἰσιν οἱ περὶ τὸ βαλανεῖον οὗτοι καὶ περὶ τὴν τράπεζαν· ὁ δὲ εἰς τὰ δωμάτια καὶ τὴν γυναικωνῖτιν ἐκτείνων ὥσπερ πλεκτάνας, τὸ πολυπρᾶγμον καὶ διάβολον καὶ κακόηθες, ἄγριος καὶ θηριώδης καὶ δυσμεταχείριστος.

XX. Εἷς δέ τις ἔοικε τρόπος εἶναι φυλακῆς, τὸ γινώσκειν καὶ μνημονεύειν ἀεὶ, ὅτι τῆς ψυχῆς τὸ μὲν ἀληθινὸν καὶ φιλόκαλον καὶ λογικὸν ἐχούσης, τὸ δὲ ἄλογον καὶ φιλοψευδὲς καὶ παθητικὸν, ὁ μὲν φίλος ἀεὶ τῷ κρείττονι πάρεστι σύμβουλος καὶ συνήγορος, ὥσπερ ἰατρὸς τὸ ὑγιαῖνον αὔξων καὶ διαφυλάττων· ὁ δὲ κόλαξ τῷ παθητικῷ καὶ ἀλόγῳ παρακάθηται, καὶ τοῦτο κνᾷ καὶ γαργαλίζει καὶ ἀναπείθει καὶ ἀφίστησι τοῦ λογισμοῦ, μηχανώμενος αὐτῷ πονηράς τινας ἡδυπαθείας. Ὥσπερ οὖν τῶν σιτίων ἔστιν ἃ μήτε αἵματι προσφύεται, μήτε πνεύματι, μήτε νεύροις τινὰ τόνον ἢ μυελοῖς προστίθησιν, ἀλλ'

ἀλλ᾿ ἡδονήν τινα ι..
τείνων ἀνόητον, ἢ διερεθίζων ψυ..
τος ὄγκον ἐμποιῶν ἐπαχθῆ καὶ κενόν, ἢ λύπη
επιθρηνῶν, ἢ τὸ κακόηθες καὶ ἀνελεύθερον κ
πιστον, ἀεί τισι διαβολαῖς καὶ προαισθήσεσι
καὶ ψοφοδεὲς ποιῶν καὶ ὕποπτον, οὐ διαφεί
τοὺς προσέχοντας. Ἀεὶ γὰρ ὑφορμεῖ τινι πάθε
τοῦτο πιαίνει, καὶ πάρεστι βουβῶνος δίκην ἐκ
τε τοῖς ὑπούλοις καὶ φλεγμαίνουσι τῆς ψυχῆς ἐ
νόμενος. Ὀργίζῃ; κόλασον. Ἐπιθυμεῖς; ὤν
Φοβῇ; φύγωμεν. Ὑπονοεῖς; πίστευσον. Ἂν δ
ταῦτα δυσφώρατος ᾖ τὰ πάθη, διὰ σφοδρότη
μέγεθος ἐκκρουομένου τοῦ λογισμοῦ, περὶ τ
λαβὴν παρέξει μᾶλλον, ὅμοιος ὤν. Καὶ γὰρ
ψίᾳ κραιπάλης τινὸς ἢ πλησμονῆς γενόμεν
διστάζοντα περὶ λουτροῦ καὶ τροφῆς, ὁ μ
ἐπιδέξει, φυλάττεσθαι καὶ προσέχειν παραιν
ι βαλανεῖον ἕλκει, καὶ κελεύει

μενον ἐξέκοψεν, ὡς ἀναλίσκοντα πολλὰ, καὶ πολλοῖς ἀρκεῖν ἐθέλοντα, φείδεσθαι κελεύων. Ὅθεν, εἰ μὴ λανθάνωμεν ἑαυτοὺς ἐπιθυμοῦντες, ἀναισχυντοῦντες, ἀποδειλιῶντες, οὐ λήσεται ἡμᾶς ὁ κόλαξ. Ἔστι γὰρ ὁ συνηγορῶν ἀεὶ τούτοις τοῖς πάθεσι, καὶ περὶ τὰς τούτων ἐκβάσεις παῤῥησιαζόμενος. Ταῦτα μὲν οὖν ἱκανὰ περὶ τούτων.

XXI. Ἐπὶ δὲ τὰς χρείας καὶ τὰς ὑπουργίας ἴωμεν ἤδη· καὶ γὰρ ἐν ταύταις πολλὴν ἀπεργάζεται σύγχυσιν καὶ ἀσάφειαν ὁ κόλαξ τῆς πρὸς τὸν φίλον διαφορᾶς, ἄοκνος δοκῶν εἶναι καὶ πρόθυμος ἐν πᾶσι καὶ ἀπροφάσιστος. Ὁ γὰρ τοῦ φίλου τρόπος, ὥσπερ ὁ τῆς ἀληθείας μῦθος, ἁπλοῦς ἐστι κατ᾽ Εὐριπίδην καὶ ἀφελὴς καὶ ἄπλαστος· ὁ δὲ τοῦ κόλακος ὄντως

Νοσῶν ἐν αὑτῷ, φαρμάκων δεῖται σοφῶν,

καὶ πολλῶν νὴ Δία καὶ περιττῶν. Ὥσπερ οὖν ἐν ταῖς ἀπαντήσεσιν ὁ μὲν φίλος ἔστιν ὅτε μήτε εἰπὼν μήτε ἀκούσας μηδὲν, ἀλλὰ προσβλέψας καὶ μειδιάσας, τὸ εὐμενὲς καὶ τὸ οἰκεῖον ἔνδοθεν διδοὺς ταῖς ὄψεσι καὶ δεξάμενος, παρῆλθεν, ὁ δὲ κόλαξ τρέχει, καταδιώκει, δεξιοῦται πόῤῥωθεν, ἂν προσαγορευθῇ πρότερον ὀφθεὶς, ἀπολογεῖται μετὰ μαρτύρων καὶ ὅρκων πολλάκις· οὕτως ἐν ταῖς πράξεσι πολλὰ παραλείπουσιν οἱ φίλοι τῶν μικρῶν, οὐκ ἐξακριβοῦντες, οὐδὲ πολυπραγμονοῦντες οὐδὲν, οὐδὲ ἑαυτοὺς εἰς πᾶσαν ὑπουργίαν ἐμβάλλοντες· ἀλλ᾽ ἐκεῖνος ἐνταῦθα συνεχὴς καὶ ἐνδελεχὴς καὶ ἄτρυτος, οὐ διδοὺς ἑτέρῳ τόπον οὐδὲ χώραν διακονίας, ἀλλὰ βου-

λόμενος κελεύεσθαι, κἂν μὴ κελευσθῇ, δυσχεραίνων, μᾶλλον δὲ ὅλως ἐξαθυμῶν καὶ ποτνιώμενος.

XXII. Ἔστι μὲν οὖν καὶ ταῦτα δηλώματα τοῖς νοῦν ἔχουσιν, οὐκ ἀληθινῆς φιλίας οὐδὲ σώφρονος, ἀλλ' ἑταιρούσης καὶ περιπλεκομένης ἑτοιμότερον τῶν δεομένων. Οὐ μὴν ἀλλὰ δεῖ πρῶτον ἐν ταῖς ἐπαγγελίαις σκοπεῖν τὴν διαφοράν. Εὖ γὰρ εἴρηται καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν, φίλου μὲν ἐκείνην εἶναι τὴν ἐπαγγελίαν,

Εἰ δύναμαι τελέσαι γε, καὶ εἰ τετελεσμένον ἐστί·

κόλακος δὲ ταύτην,

Αὖδα, ὅ τι φρονέεις. —

καὶ γὰρ οἱ κωμικοὶ, τοιούτους εἰσάγουσιν,

Ἐμὲ, Νικόμαχε, πρὸς τὸν στρατιώτην τάξατε,
Ἂν μὴ ποιήσω πέπονα μαστίγων ὅλον,
Ἂν μὴ ποιήσω σπογγιᾶς μαλακώτερον
Τὸ πρόσωπον.

Ἔπειτα τῶν μὲν φίλων οὐδεὶς γίνεται συνεργὸς, εἰ μὴ γένηται σύμβουλος πρότερον, ἀλλ' ὅταν δοκιμάσῃ καὶ συγκαταστήσῃ τὴν πρᾶξιν, ἢ τὸ πρέπον ἢ τὸ συμφέρον· ὁ δὲ κόλαξ, κἂν ἀποδῷ τις αὐτῷ τὸ συνδοκιμάσαι καὶ συναποφήνασθαι περὶ τοῦ πράγματος, οὐ μόνον ὑπείκειν καὶ χαρίζεσθαι βουλόμενος, ἀλλὰ καὶ δεδιὼς ὑποψίαν ὀκνοῦντος παρέχειν καὶ φεύγοντος τὸ ἔργον, ἐνδίδωσι καὶ συνεξορμᾷ τῇ ἐπιθυμίᾳ. Οὐδεὶς γάρ ἐστι ῥᾳδίως πλούσιος οὐδὲ βασιλεὺς, οἷος εἰπεῖν,

Ἐμοὶ γὰρ εἴη πτωχὸς, εἰ δὲ βούλεται,

Πτωχοῦ κακίων, ὅστις ὢν εὔνους ἐμοὶ,
Φόβον παρελθὼν τἀπὸ καρδίας ἐρεῖ.

ἀλλ' ὥσπερ οἱ τραγῳδοὶ χοροῦ δέονται φίλων συνᾳδόντων, ἢ θεάτρου συνεπικροτοῦντος. Ὅθεν ἡ μὲν τραγικὴ Μερόπη παραινεῖ,

Φίλους δὲ τοὺς μὲν μὴ χαλῶντας ἐν λόγοις
Κέκτησο, τοὺς δὲ πρὸς χάριν σὺν ἡδονῇ
Τῇ σῇ πονηροὺς κλεῖθρον εἰργέτω στέγης.

Οἱ δὲ τοὐναντίον δρῶσι· τοὺς μὲν μὴ χαλῶντας ἐν λόγοις, ἀλλ' ἀντιβαίνοντας ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος, ἀφοσιοῦνται· τοὺς δὲ πρὸς χάριν, πονηροὺς καὶ ἀνελευθέρους καὶ γόητας, οὐ μόνον κλείθρων καὶ στέγης ἐντὸς, ἀλλὰ καὶ παθῶν καὶ πραγμάτων ἀποῤῥήτων λαμβάνουσιν. Ὧν ὁ μὲν ἁπλούστερος οὐκ οἴεται δεῖν οὐδ' ἀξιοῖ σύμβουλος εἶναι πραγμάτων τηλικούτων, ἀλλ' ὑπουργὸς καὶ διάκονος· ὁ δὲ πανουργότερος, ἔστι μὲν ἐν τῷ συνδιαπορεῖν καὶ τὰς ὀφρῦς συνέχειν, καὶ συνδιανεύειν τῷ προσώπῳ, λέγει δὲ οὐδέν· ἂν δ' ἐκεῖνος εἴπῃ τὸ φαινόμενον, Ὦ Ἡράκλεις, ἔφθης με, φησὶ, μικρὸν εἰπὼν, ἐγὼ γὰρ αὐτὸ τοῦτο λέγειν ἔμελλον. Ὡς γὰρ οἱ μαθηματικοὶ τὰς ἐπιφανείας καὶ τὰς γραμμὰς λέγουσι μήτε κάμπτεσθαι, μήτε διατείνεσθαι, μήτε κινεῖσθαι καθ' ἑαυτὰς, νοητὰς καὶ ἀσωμάτους οὔσας, συγκάμπτεσθαι δὲ καὶ συνδιατείνεσθαι καὶ συμμεθίστασθαι τοῖς σώμασιν, ὧν πέρατά εἰσιν· οὕτω τὸν κόλακα φωράσεις, ἀεὶ συνεπιφάσκοντα, καὶ συνεπιφαινόμενον, καὶ συναισθανόμενον, καὶ συνοργιζόμενον· ὥστε παντελῶς ἔν γε τούτοις εὐφώρατον

εἶναι τὴν διαφοράν. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐν τῷ τρόπῳ τῆς ὑπουργίας. Ἡ μὲν γὰρ παρὰ τοῦ φίλου χάρις, ὥσπερ ζῷον ἐν βάθει τὰς κυριωτάτας ἔχει δυνάμεις, ἐπιδεικτικὸν δὲ καὶ πανηγυρικὸν οὐδὲν ἔπεστιν· ἀλλὰ πολλάκις ὥσπερ ἰατρὸς λαθὼν ἐθεράπευσε, καὶ φίλος ὠφέλησεν ἐντυχὼν, ἢ διαλυσάμενος, ἀγνοοῦντος ἐπιμεληθείς. Τοιοῦτος Ἀρκεσίλαος περί τε τὰ ἄλλα, καὶ νοσοῦντος Ἀπελλοῦ τοῦ Χίου τὴν πενίαν καταμαθὼν, ἐπανῆλθεν μὲν αὖθις ἔχων εἴκοσι δραχμὰς, καὶ καθίσας πλησίον, ἐνταῦθα μὲν, εἶπεν, οὐδὲν, ἢ τὰ Ἐμπεδοκλέους στοιχεῖα ταυτὶ,

Πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γαῖα καὶ αἰθέρος ἤπιον ὕψος·
ἀλλ' οὐδὲ κατάκεισαι σὺ δεξιῶς· ἅμα δὲ διακινῶν τὸ προσκεφάλαιον αὐτοῦ, λαθὼν ὑπέβαλε τὸ κερμάτιον. Ὡς οὖν ἡ διακονοῦσα πρεσβῦτις εὗρε, καὶ θαυμάσασα τῷ Ἀπελλῇ προσήγγειλε, γελάσας ἐκεῖνος, Ἀρκεσιλάου, εἶπε, τουτὶ τὸ κλέμμα. Καὶ μὴν ἐοικότα γε τέκνα φύεται γονεῦσιν ἐν φιλοσοφίᾳ. Λακύδης γοῦν ὁ Ἀρκεσιλάου γνώριμος ἀπ' εἰσαγγελίας φεύγοντι δίκην Κηφισοκράτει μετὰ τῶν ἄλλων φίλων παρειστήκει· τοῦ δὲ κατηγόρου τὸν δακτύλιον αἰτήσαντος, ὁ μὲν ἡσυχῇ παρακαθῆκεν, αἰσθόμενος δὲ ὁ Λακύδης ἐπέβη τῷ ποδὶ, καὶ ἐπέκρυψεν· ἦν δὲ ὁ ἔλεγχος ἐν ἐκείνῳ· μετὰ δὲ τὴν ἀπόφευξιν, τοῦ Κηφισοκράτους δεξιουμένου τοὺς δικαστὰς, εἷς τις, ὡς ἔοικεν, ἑωρακὼς τὸ γενόμενον, ἐκέλευσε Λακύδῃ χάριν ἔχειν, καὶ τὸ πρᾶγμα διηγήσατο, τοῦ Λακύδου πρὸς μηδένα φράσαντος. Οὕτως οἶμαι καὶ τοὺς θεοὺς εὐεργετεῖν τὰ πολλὰ λανθάνοντας, αὐτῷ τῷ

χαρίζεσθαι, καὶ εὖ ποιεῖν, φύσιν ἔχοντας ἥδεσθαι. Τοῦ δὲ τοῦ κόλακος ἔργον οὐδὲν ἔχει δίκαιον, οὐδ᾽ ἀληθινὸν, οὐδ᾽ ἁπλοῦν, οὐδ᾽ ἐλευθέριον· ἀλλ᾽ ἱδρῶτα, καὶ διαδρομὴν, καὶ κραυγὴν, καὶ σύντασιν προσώπου, ποιοῦσαν ἔμφασιν καὶ δόκησιν ἐπιπόνου χρείας καὶ κατεσπευσμένης, ὥσπερ ζωγράφημα περίεργον ἀναιδέσι φαρμάκοις καὶ κεκλασμέναις στολίσι καὶ ῥυτίσι καὶ γωνίαις, ἐναργείας φαντασίαν ἐπαγόμενον. Ἔστι δὲ καὶ διηγούμενος ἐπαχθὴς, ὡς ἔπραξε πλάνας τινὰς ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ φροντίδας, εἶτα ἀπεχθείας πρὸς ἑτέρους, εἶτα πράγματα μυρία καὶ πάθη μεγάλα διεξιὼν, ὥστ᾽ εἰπεῖν, Οὐκ ἄξια ταῦτα ἐκείνων. Πᾶσα μὲν γὰρ ὀνειδιζομένη χάρις ἐπαχθὴς καὶ ἄχαρις καὶ οὐκ ἀνεκτή· ταῖς δὲ τῶν κολάκων οὐχ ὕστερον, ἀλλὰ πραττομέναις ἔνεστιν εὐθὺς τὸ ἐπονείδιστον καὶ δυσωποῦν. Ὁ δὲ φίλος, κἂν εἰπεῖν δεήσῃ τὸ πρᾶγμα, μετρίως ἀπήγγειλε, περὶ αὑτοῦ δὲ εἶπεν οὐδέν. Ὃ δὴ καὶ Λακεδαιμόνιοι Σμυρναίοις δεομένοις σῖτον πέμψαντες, ὡς ἐθαύμαζον ἐκεῖνοι τὴν χάριν, Οὐδὲν, ἔφασαν, μέγα· μίαν γὰρ ἡμέραν ψηφισάμενοι τὸ ἄριστον ἀφελεῖν ἑαυτῶν καὶ τῶν ὑποζυγίων, ταῦτα ἠθροίσαμεν. Οὐ γὰρ μόνον ἐλευθέριος ἡ τοιαύτη χάρις, ἀλλὰ καὶ τοῖς λαμβάνουσιν ἡδίων, ὅτι τοὺς ὠφελοῦντας οὐ μεγάλα βλάπτεσθαι νομίζουσιν.

XXIII. Οὐ τοίνυν μάλιστα τῷ περὶ τὰς ὑπουργίας ἐπαχθεῖ τοῦ κόλακος, οὐδὲ τῇ περὶ τὰς ἐπαγγελίας εὐχερείᾳ γνοίη τὶς ἂν τὴν φύσιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐν τῷ καλῷ τῆς χρείας, ἢ αἰσχρῷ, καὶ διαφέροντι

πρὸς ἡδονὴν ἢ ὠφέλειαν. Ὁ μὲν γὰρ φίλος οὐχ
περ ἀπεφαίνετο Γοργίας, αὐτῷ μὲν ἀξιώσει
καια τὸν φίλον ὑπουργεῖν, ἐκείνῳ δ' αὐτὸς ὑ
τήσει πολλὰ καὶ τῶν μὴ δικαίων.

Συσσωφρονεῖν γὰρ, οὐχὶ συννοσεῖν ἔφυ.
μᾶλλον οὖν ἐκεῖνον ἀποστρέψει τῶν μὴ προσ
των· ἂν δὲ μὴ πείθῃ, καλὸν τὸ Φωκίωνος πρ
τίπατρον, Οὐ δύνασαί μοι καὶ φίλῳ χρῆσθα
κόλακι, τουτέστι καὶ φίλῳ καὶ μὴ φίλῳ. Συνεργε
δεῖ τῷ φίλῳ, μὴ συμπανουργεῖν· καὶ συμβουλεύ
συνεπιβουλεύειν· καὶ συμμαρτυρεῖν, μὴ συνεξαπ
καὶ συνατυχεῖν νὴ Δία, μὴ συναδικεῖν. Οὐδὲ
συνειδέναι τοῖς φίλοις τὰ αἰσχρὰ, πόθεν γε δὴ τ
πράττειν καὶ συνασχημονεῖν αἱρετόν ἐστιν;
οὖν Λακεδαιμόνιοι μάχῃ κρατηθέντες ὑπ' Ἀ
τρου, καὶ ποιούμενοι διαλύσεις, ἠξίουν, ὅ τ
λεται ζημιῶδες, αἰσχρὸν δὲ μηδὲν ἐπιτάττειν α
οὕτως ὁ φίλος καὶ τοιοῦτος. Ἂν μέν τις ἢ δα
ἢ κίνδυνον ἢ πόνον ἔχουσα χρεία καταλαμ
πρῶτος ἀξιῶν καλεῖσθαι καὶ μετέχειν ἀπροφα
καὶ προθύμως· ὅπου δὲ πρόσεστιν αἰσχύνη
ἐᾷν καὶ φείδεσθαι παραιτούμενος. Ἀλλ' ἥ γε
κεία τοὐναντίον ἐν μὲν ταῖς ἐπιπόνοις καὶ κι
δεσιν ὑπουργίαις ἀπαγορεύει· κἂν διαπειρ
κρούσῃς, σαθρὸν ἔκ τινος προφάσεως ὑπηχ
ἀγεννές· ἐν δὲ ταῖς αἰσχραῖς καὶ ταπειναῖς κα
ξοις διακονίαις ἀπόχρησαι, πάτησον· οὐδὲν ἡ
δεινὸν, οὐδὲ ὑβριστικόν. Ὁρᾷς τὸν πίθηκο
δύναται τὴν οἰκίαν φυλάττειν, ὡς ὁ κύων,

βαστάζειν, ὡς ὁ ἵππος, οὐδὲ ἀροῦν τὴν γῆν, ὡς οἱ βόες· ὕβριν οὖν φέρει καὶ βωμολοχίαν, καὶ παιδιᾶς ἀνέχεται, γέλωτος ὄργανον ἐμπαρέχων ἑαυτόν. Οὕτω δὴ καὶ ὁ κόλαξ, οὐ συνειπεῖν, οὐ συνεισενεγκεῖν, οὐ συναγωνίσασθαι δυνάμενος, πόνου δὲ καὶ σπουδῆς ἁπάσης ἀπολειπόμενος, ἐν ταῖς ὑπὸ μάλης πράξεσιν ἀπροφάσιστός ἐστι καὶ πιστὸς ἔρωτος ὑπηρέτης, καὶ περὶ λύσιν πόρνης ἀκριβὴς, καὶ πότου δαπάνης ἐκκαθᾶραι λογισμὸν οὐκ ἀμελὴς, οὐδὲ ῥᾴθυμος ἐν δείπνων παρασκευαῖς, θεραπευτικὸς δὲ παλλακίδων· πρὸς δὲ κηδεστὰς ἀποθρασύνεσθαι κελευσθεὶς, καὶ συνεκβαλεῖν γαμετὴν, ἄτεγκτος καὶ ἀδυσώπητος. Ὥστε μηδὲ ταύτῃ δυσφώρατον εἶναι τὸν ἄνδρα. Προσταττόμενος γὰρ, ὅ τι βούλει τῶν ἀδόξων καὶ μὴ καλῶν, ἕτοιμος ἀφειδεῖν ἑαυτοῦ, τῷ προστάττοντι χαριζόμενος.

XXIV. Οὐχ ἥκιστα δ' ἄν τις αὐτὸν ἐν τῇ πρὸς ἄλλους φίλους διαθέσει καταμάθοι πολὺ τοῦ φίλου διαφέροντα. Τῷ μὲν γὰρ ἥδιστόν ἐστι μετὰ πολλῶν ριλεῖν καὶ φιλεῖσθαι, καὶ τοῦτο πράττων ἀεὶ δια-
ελεῖ περὶ τὸν φίλον, ὅπως πολύφιλος καὶ πολυτί-
ητος ἔσται· κοινὰ γὰρ τὰ φίλων ἡγούμενος, οὐδὲν
ὕτως οἴεται δεῖν κοινὸν ὡς τοὺς φίλους ὑπάρχειν·
δὲ ψευδὴς καὶ νόθος καὶ ὑπόχαλκος, ἅτε δὴ μά-
τα γινώσκων ἑαυτὸν ἀδικοῦντα τὴν φιλίαν, ὥσ-
νόμισμα παράσημον ὑπ' αὐτοῦ γενομένην, ἔστι
καὶ φύσει φθονερὸς, ἀλλὰ τῷ φθόνῳ χρῆται
ς τοὺς ὁμοίους, διαμιλλώμενος ὑπερβάλλεσθαι
ολοχίᾳ καὶ σπερμολογίᾳ, τὸν δὲ κρείττονα τρέ-

μει καὶ δέδοικεν, οὐ μὰ Δία παρὰ Λύδιον ἅρμα πεζὸς ἰχνεύων, ἀλλὰ παρὰ χρυσὸν ἑφθὸν, ὥς φησι Σιμωνίδης, ἀκήρατον οὐδὲ μόλιβδον ἔχων. Ὅταν οὖν ἐλαφρὸς ὢν, καὶ ἐπίκτητος, καὶ ἀπατηλὸς, ἐγγύθεν ἀντεξετάζηται πρὸς ἀληθινὴν καὶ ἐμβριθῆ φιλίαν καὶ σφυρήλατον, οὐκ ἀναφέρων, ἀλλ᾽ ἐξελεγχόμενος, ταὐτὸ ποιεῖ τῷ ζωγραφήσαντι τοὺς ἀλεκτρυόνας ἀθλίως· ἐκεῖνός τε γὰρ ἐκέλευσε τὸν παῖδα τοὺς ἀληθινοὺς ἀλεκτρυόνας ἀποσοβεῖν ἀπωτάτω τοῦ πίνακος· οὗτος δὲ τοὺς ἀληθινοὺς ἀποσοβεῖ φίλους, καὶ οὐκ ἐᾷ πλησιάζειν· ἂν δὲ μὴ δύνηται, φανερῶς μὲν ὑποσαίνει, καὶ περιέπει, καὶ τέθηπεν ὡς ἀμείνονας, λάθρα δ᾽ ὑφίησί τινας καὶ ὑποσπείρει διαβολάς. Κρυφίου δὲ λόγου κνίσαντος ἕλκος, κἂν μὴ παντελῶς εὐθὺς ἐξεργάσηται, τὸ τοῦ Μηδίου φυλάττει μεμνημένος. Ἦν δὲ ὁ Μήδιος τοῦ περὶ τὸν Ἀλέξανδρον χοροῦ τῶν κολάκων οἷον ἔξαρχος, καὶ σοφιστὴς κορυφαῖος ἐπὶ τοὺς ἀρίστους συντεταγμένος· ἐκέλευεν οὖν θαῤῥοῦντας ἅπτεσθαι καὶ δάκνειν ταῖς διαβολαῖς, διδάσκων, ὅτι, κἂν θεραπεύσῃ τὸ ἕλκος ὁ δεδηγμένος, ἡ οὐλὴ μένει τῆς διαβολῆς. Ταύταις μέν τοι ταῖς οὐλαῖς, μᾶλλον δὲ γραίναις καὶ καρκινώμασι διαβρωθεὶς Ἀλέξανδρος ἀπώλεσε καὶ Καλλισθένη, καὶ Παρμενίωνα καὶ Φιλώταν· Ἄγνωσι δὲ καὶ Βαγώαις καὶ Ἀγησίαις καὶ Δημητρίοις ἀφειδῶς ἐνέδωκεν ἑαυτὸν ὑποσκελίζεσθαι, προσκυνούμενον καὶ καταστολιζόμενον καὶ ἀναπλαττόμενον ὑπ᾽ αὐτῶν ὥσπερ ἄγαλμα βαρβαρικόν. Οὕτως μεγάλην ἔχει τὸ πρὸς χάριν

καὶ μεγίστην, ὡς ἔοικεν, ἐν τοῖς μεγίστοις εἶναι δοκοῦσι. Τὸ γὰρ οἴεσθαι τὰ κάλλιστα μετὰ τοῦ βούλεσθαι πίστιν ἅμα τῷ κόλακι καὶ θράσος δίδωσι. Τῶν μὲν γὰρ τόπων τὰ ὑψηλὰ δυσπρόσοδα καὶ δυσέφικτα γίνεται τοῖς ἐπιβουλεύουσι· τὸ δ' ἐν ψυχῇ νοῦν οὐκ ἐχούσῃ δι' εὐτυχίαν ἢ δι' εὐφυΐαν ὕψος καὶ φρόνημα τοῖς μικροῖς καὶ ταπεινοῖς μάλιστα βάσιμόν ἐστι.

XXV. Ὅθεν ἀρχόμενοί τε τοῦ λόγου παρεκελευσάμεθα, καὶ νῦν παρακελευόμεθα τὸ φίλαυτον ἐκκόπτειν ἑαυτῶν καὶ τὴν οἴησιν· αὕτη γὰρ ἡμᾶς προκολακεύουσα, μαλακωτέρους ποιεῖ τοῖς θυραίοις κόλαξιν, ὡς ἑτοίμους ὄντας. Ἂν δὲ πειθόμενοι τῷ θεῷ, καὶ τὸ Γνῶθι σαυτὸν, ὡς ἑκάστῳ τοῦ παντὸς ἄξιόν ἐστι, μαθόντες, ἅμα καὶ φύσιν καὶ τροφὴν καὶ παίδευσιν ἑαυτῶν ἀναθεωρῶμεν, ἐλλείμματα μυρία τοῦ καλοῦ καὶ πολὺ τὸ φαύλως καὶ εἰκῆ συμμεμιγμένον ἔχουσαν ἐν πράξεσιν, ἐν λόγοις, ἐν πάθεσιν, οὐ πάνυ ῥᾳδίως ἐμπεριπατεῖν τοῖς κόλαξιν ἑαυτοὺς παρέξομεν. Ἀλέξανδρος μὲν γὰρ ἀπιστεῖν ἔφη τοῖς θεὸν αὐτὸν ἀναγορεύουσιν, ἐν τῷ καθεύδειν μάλιστα καὶ ἀφροδισιάζειν, ὡς ἀγενέστερος περὶ ταῦτα καὶ παθητικώτερος αὑτοῦ γινόμενος. Ἡμεῖς δὲ πολλὰ πολλαχοῦ τῶν ἰδίων αἰσχρὰ, καὶ λυπηρὰ, καὶ ἀτελῆ, καὶ ἡμαρτημένα καθορῶντες ἀεὶ, φωράσομεν ἑαυτοὺς οὐκ ἐπαινοῦντος φίλου καὶ κατευλογοῦντος δεομένους, ἀλλ' ἐλέγχοντος καὶ παῤῥησιαζομένου καὶ ψέγοντος ἡμᾶς ἰδίᾳ κακῶς πραττοντας. Ὀλίγοι μὲν γὰρ ἐκ πολλῶν εἰσιν οἱ παῤῥη-

σιάζεσθαι μᾶλλον ἢ χαρίζεσθαι τοῖς φίλοις τολμῶντες· ἐν δὲ τοῖς ὀλίγοις αὖθις οὐ ῥᾳδίως ἂν εὕροις ἐπισταμένους τοῦτο ποιεῖν, ἀλλ' οἰομένους, ἂν λοιδορῶσι καὶ ψέγωσι, παῤῥησίᾳ χρῆσθαι. Καίτοι καθάπερ ἄλλῳ τινὶ φαρμάκῳ, καὶ τῷ παῤῥησιάζεσθαι μὴ τυχόντι καιροῦ, τὸ λυπεῖν ἀχρήστως καὶ ταράττειν περίεστι, καὶ ποιεῖν τόπον τινὰ μετ' ἀλγηδόνος, ὃ ποιεῖ μεθ' ἡδονῆς τὸ κολακεύειν. Βλάπτονται γὰρ οὐκ ἐπαινούμενοι μόνον ἀκαίρως, ἀλλὰ καὶ ψεγόμενοι· καὶ τοῦτο μάλιστα τοῖς κόλαξιν εὐλήπτους καὶ πλαγίους παραδίδωσιν, ἀπὸ τῶν σφόδρα προσαντῶν καὶ ἀντιτύπων ὥσπερ ἐπὶ τὰ κοῖλα καὶ μαλακὰ δίκην ὕδατος ἀπολισθαίνοντας. Διὸ δεῖ τὴν παῤῥησίαν ἤθει κεκρᾶσθαι, καὶ λόγον ἔχειν, ἀφαιροῦντα τὸ ἄγαν καὶ τὸ ἄκρατον αὐτῆς ὥσπερ φωτός, ἵνα μὴ ταραττόμενοι μηδ' ἀλγοῦντες ὑπὸ τῶν ἅπαντα μεμφομένων καὶ πᾶσιν ἐγκαλούντων, καταφεύγωσιν εἰς τὴν τοῦ κόλακος σκιὰν, καὶ πρὸς τὸ μὴ λυποῦν ἀποστρέφωνται. Πᾶσαν μὲν γὰρ, ὦ Φιλόπαππε, κακίαν φευκτέον ἐστὶ δι' ἀρετῆς, οὐχὶ διὰ τῆς ἐναντίας κακίας, ὥσπερ ἔνιοι δοκοῦσιν, αἰσχυντηλίαν μὲν ἀναισχυντίᾳ φεύγειν, ἀγροικίαν δὲ βωμολοχίᾳ, δειλίας δὲ καὶ μαλακίας ἀπωτάτω τίθεσθαι τὸν τρόπον, ἂν ἔγγιστα φαίνωνται λαμυρίας καὶ θρασύτητος. Ἔνιοι δὲ καὶ δεισιδαιμονίας ἀθεότητα, καὶ πανουργίαν ἀβελτηρίας ἀπολόγημα ποιοῦνται, καθάπερ ξύλον τὸ ἦθος ἐκ καμπῆς εἰς τοὐναντίον, ἀπειρίᾳ τοῦ κατορθοῦν, διαστρέφοντες. Αἰσχίστη δὲ κολακείας ἄρνησις, ἀνω-

ρελῶς λυπηρὸν εἶναι, καὶ κομιδῇ τινος ἀμούσου καὶ ἀτέχνου πρὸς εὔνοιαν ὁμιλίας, ἀηδίᾳ καὶ χαλεπότητι φεύγειν τὸ ἀγεννὲς ἐν φιλίᾳ καὶ ταπεινόν· ὥσπερ ἀπελεύθερον ἐν κωμῳδίᾳ τὴν κατηγορίαν ἰσηγορίας ἀπόλαυσιν ἡγούμενον. Ἐπεὶ τοίνυν αἰσχρὸν μέν ἐστι κολακείᾳ περιπεσεῖν, διώκοντα τὸ πρὸς χάριν, αἰσχρὸν δὲ, φεύγοντα κολακείαν, παῤῥησίας ἀμετρίᾳ διαφθεῖραι τὸ φιλικὸν καὶ κηδεμονικόν· δεῖ δὲ μηδέτερον παθεῖν, ἀλλ᾽ ὥσπερ ἄλλῳ τινὶ, καὶ τῇ παῤῥησίᾳ τὸ καλὸν ἐκ τοῦ μετρίου λαβεῖν· αὐτὸς ἔοικεν ὁ λόγος ὁ τὸ ἐφεξῆς ἀπαιτῶν ὑποτιθέναι οὕτω τῇ τοῦ συγγράμματος κορωνίδι.

XXVI. Ὥσπερ οὖν κῆράς τινας ἐπούσας τῇ παῤῥησίᾳ πλείονας ὁρῶντες, πρῶτον ἀφαιρῶμεν αὐτῆς τὴν φιλαυτίαν, εὖ μάλα φυλαττόμενοι, μὴ διά τι τῶν ἰδίων οἷον ἀδικούμενοι καὶ ἀλγοῦντες ἐξονειδίζειν δοκῶμεν. Οὔτε γὰρ ὑπ᾽ εὐνοίας, ἀλλ᾽ ὑπ᾽ ὀργῆς οἴονται γίνεσθαι τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ λέγοντος γινόμενον λόγον, οὔτε νουθεσίαν, ἀλλὰ μέμψιν εἶναι. Φιλικὸν γὰρ ἡ παῤῥησία καὶ σεμνόν· ἡ δὲ μέμψις καὶ φίλαυτον καὶ μικρολόγον. Ὅθεν αἰδοῦνται τοὺς παῤῥησιαζομένους καὶ θαυμάζουσι, τοῖς δὲ μεμφομένοις ἀντεγκαλοῦσι καὶ καταφρονοῦσιν· ὥςπερ ὁ Ἀγαμέμνων τὸν Ἀχιλλέα παῤῥησιάζεσθαι δοκοῦντα μετρίως οὐχ ὑπέμεινε· τοῦ δ᾽ Ὀδυσσέως καθαπτομένου πικρῶς καὶ λέγοντος,

Οὐλόμεν᾽, αἴθ᾽ ὤφελλες ἀεικελίου στρατοῦ ἄλλου
Σημαίνειν,

εἴκει καὶ καρτερεῖ, τῷ κηδεμονικῷ τοῦ λόγου καὶ

νοῦν ἔχοντι συστελλόμενος. Οὗτος μὲν γὰρ οὐκ ἔχων ἰδίαν πρόφασιν ὀργῆς, ἐπαῤῥησιάζετο πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος· ἐκεῖνος δὲ δι' αὑτῶν ἐδόκει μάλιστα χαλεπαίνειν. Αὐτός γε μὴν ὁ Ἀχιλλεὺς, καίπερ οὐ γλυκύθυμος ὢν οὐδ' ἀγανόφρων, ἀλλὰ

Δεινὸς ἀνὴρ, οἷος καὶ ἀναίτιον αἰτιᾶσθαι,

παρεῖχε τῷ Πατρόκλῳ σιωπῇ καταφέρειν αὐτοῦ πολλὰ τοιαῦτα,

Νηλεὲς, οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ ἦν ἱππότα Πηλεὺς,
Οὐδὲ Θέτις μήτηρ· γλαυκὴ δέ σ' ἔτικτε θάλασσα,
Πέτραι τ' ἠλίβατοι· ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής.

ὥσπερ γὰρ Ὑπερίδης ὁ ῥήτωρ ἠξίου σκοπεῖν Ἀθηναίους μὴ μόνον, εἰ πικρός ἐστιν, ἀλλ' εἰ καὶ προῖκα πικρός· οὕτως ἡ τοῦ φίλου νουθεσία καθαρεύουσα παντὸς ἰδίου πάθους, αἰδεστόν ἐστι καὶ σεμνὸν καὶ ἀναντίβλεπτον. Ἐὰν δὲ δὴ καὶ φανερὸς ᾖ τις ἐν τῷ παῤῥησιάζεσθαι, τὰ μὲν εἰς αὐτὸν ἁμαρτήματα τοῦ φίλου κομιδῇ προϊέμενος καὶ ἀπολείπων, ἄλλας δέ τινας αὐτοῦ πλημμελείας ἐλέγχων, καὶ δάκνων ἐφ' ἑτέροις, καὶ μὴ φειδόμενος, ἄμαχος ὁ τόνος τῆς παῤῥησίας οὗτός ἐστι, καὶ τῇ γλυκύτητι τοῦ νουθετοῦντος ἐπιτείνων τὸ πικρὸν καὶ αὐστηρὸν τῆς νουθεσίας. Ὅθεν εὖ μὲν εἴρηται, Τὸ δεῖν ἐν ταῖς ὀργαῖς καὶ ταῖς διαφοραῖς ταῖς πρὸς τοὺς φίλους μάλιστα πράττειν τὶ καὶ σκοπεῖν τῶν ἐκείνοις συμφερόντων ἢ πρεπόντων· οὐχ ἧττον δὲ τούτου φιλικόν ἐστι, τὸ παρορᾶσθαι καὶ ἀμελεῖσθαι δοκοῦντας αὐτοὺς, ὑπὲρ ἄλλων ἀμελουμένων παῤῥησιάζεσθαι, καὶ ὑπομιμνήσκειν, ὡς

ἐν ταῖς πρὸς Διονύσιον ὑπεροψίαις καὶ διαφοραῖς ᾐτήσατο καιρὸν ἐντυχίας· εἶτα ὁ μὲν ἔδωκεν, οἰόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ τὶ μέμψασθαι τὸν Πλάτωνα καὶ διελθεῖν· ὁ δὲ Πλάτων οὕτω πως διελέχθη πρὸς αὐτὸν, Εἴ τινα αἴσθοιο, Διονύσιε, δυσμενῆ πεπλευκότα εἰς Σικελίαν, κακόν τι σὲ ποιῆσαι βουλόμενον, οὐκ ἔχοντα δὲ καιρὸν, ἆρ᾽ ἂν ἐάσειας αὐτὸν ἐκπλεῦσαι, καὶ περιίδοις ἀθῷον ἀπαλλαγέντα; Πολλοῦ δέω, εἶπεν ὁ Διονύσιος, ὦ Πλάτων· δεῖ γὰρ οὐ τὰ ἔργα τῶν ἐχθρῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν προαίρεσιν μισεῖν καὶ κολάζειν. Εἰ τοίνυν, εἶπεν ὁ Πλάτων, ἐπ᾽ εὐνοίᾳ τὶς ἀφιγμένος τῇ σῇ δεῦρο, βούλεται μὲν ἀγαθοῦ τινος αἴτιός σοι γενέσθαι, σὺ δὲ καιρὸν οὐ παρέχεις, ἄξιόν ἐστι τοῦτον ἀχαρίστως προέσθαι καὶ ὀλιγώρως; Ἐρωτήσαντος δὲ τοῦ Διονυσίου, τὶς οὗτός ἐστιν; Αἰσχίνης, εἶπεν, ἀνὴρ τῷ τε ἤθει παρ᾽ ὁντινοῦν τῶν Σωκράτους ἑταίρων ἐπιεικὴς, καὶ τῷ λόγῳ δυνατὸς ἐπανορθοῦν, οἷς συνείη· πλεύσας δὲ δεῦρο πολλὴν θάλατταν, ὡς συγγένοιτό σοι διὰ φιλοσοφίας, ἠμέληται. Ταῦτα οὕτως ἐκίνησε τὸν Διονύσιον, ὥστε τὰς μὲν χεῖρας τῷ Πλάτωνι εὐθὺς περιβαλεῖν καὶ κατασπάζεσθαι, τὴν εὐμένειαν καὶ μεγαλοφροσύνην ἀγάμενον, τοῦ δ᾽ Αἰσχίνου καλῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐπιμεληθῆναι.

XXVII. Δεύτερον τοίνυν ὥσπερ ἐκκαθαίροντες ὕβριν ἅπασαν, καὶ γέλωτα, καὶ σκῶμμα, καὶ βωμολοχίαν, ἡδύσματα πονηρὰ τῆς παῤῥησίας ἀφαιρῶμεν. Ὥσπερ γὰρ ἰατροῦ σάρκα τέμνοντος, εὐρυθμίαν τινὰ δεῖ καὶ καθαριότητα τοῖς ἔργοις ἐπιτρέ-

χειν, ὀρχηστικὴν δὲ καὶ παράβολον καὶ περιτρέχουσαν ὑγρότητα καὶ περιεργίαν ἀπεῖναι τῆς χειρός· οὕτως ἡ παῤῥησία δέχεται τὸ ἐπιδέξιον καὶ τὸ ἀστεῖον, ἂν ἡ χάρις τὴν σεμνότητα σώζῃ· θρασύτης δὲ καὶ βδελυρία καὶ ὕβρις προσοῦσα πάνυ διαφθείρει καὶ ἀπόλλυσιν. Ὅθεν ὁ μὲν ψάλτης οὐκ ἀπιθάνως οὐδὲ ἀμούσως ἐπεστόμισε τὸν Φίλιππον, ἐπιχειροῦντα περὶ κρουμάτων διαφέρεσθαι πρὸς αὐτὸν, εἰπὼν, Μὴ γένοιτό σοι οὕτως, ὦ βασιλεῦ, κακῶς, ἵνα ἐμοῦ ταῦτα βέλτιον εἰδῇς. Ἐπίχαρμος δὲ οὐκ ὀρθῶς, τοῦ Ἱέρωνος ἀνελόντος ἐνίους τῶν συνήθων, καὶ μεθ᾽ ἡμέρας ὀλίγας καλέσαντος ἐπὶ δεῖπνον αὐτὸν, Ἀλλὰ πρώην, ἔφη, θύων τοὺς φίλους οὐκ ἐκάλεσας. Κακῶς δὲ καὶ Ἀντιφῶν, παρὰ Διονυσίῳ ζητήσεως οὔσης καὶ λόγου, Ποῖος χαλκὸς ἄριστος, Ἐκεῖνος, εἶπεν, ἐξ οὗ κατεσκεύασαν Ἀθηναῖοι τὰς Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος εἰκόνας. Οὔτε γὰρ ὠφελεῖ τούτων τὸ λυπηρὸν καὶ πικρὸν, οὔτε τέρπει τὸ βωμολόχον καὶ παιδιῶδες, ἀλλ᾽ ἔστι κακοηθείᾳ καὶ ὕβρει μεμιγμένης ἀκρασίας μετ᾽ ἔχθρας τὸ τοιοῦτον εἶδος, ᾧ χρώμενοι προσαπολλύουσιν αὐτοὺς, τὴν περὶ τὸ φρέαρ ὄρχησιν ἀτεχνῶς ὀρχούμενοι. Καὶ γὰρ Ἀντιφῶν ἀπέθανεν ὑπὸ Διονυσίου, καὶ Τιμαγένης ἐξέπεσε τῆς Καίσαρος φιλίας, ἐλευθέρᾳ μὲν οὐδέποτε φωνῇ χρησάμενος, ἐν δὲ τοῖς συμποσίοις καὶ τοῖς περιπάτοις ἑκάστοτε πρὸς οὐδ᾽ ἥντινοῦν σπουδὴν,

— ἀλλ᾽ ὅ, τι οἱ εἴσαιτο γελοίϊον Ἀργείοισιν,

αἰτίαν φιλίας ὥσπερ σόφισμα λοιδορίας προσφερό-

μενος. Ἐπεὶ καὶ τοῖς κωμικοῖς πολλὰ πρὸς τὸ θέατρον αὐστηρὰ καὶ πολιτικὰ πεποίηται· συμμιγνύμενον δὲ τὸ γελοῖον αὐτοῖς καὶ βωμολόχον, ὥσπερ σιτίοις ὑπότριμμα μοχθηρὸν, ἐξίτηλον ἐποίει τὴν παῤῥησίαν καὶ ἄχρηστον· ὥστε περιῆν κακοηθείας δόξα καὶ βδελυρία τοῖς λέγουσι, χρήσιμον δὲ τοῖς ἀκούουσιν οὐδὲν ἀπὸ τῶν λεγομένων. Ἄλλως μὲν οὖν προσοιστέον ἐστὶ καὶ παιδιὰν καὶ γέλωτα τοῖς φίλοις· ἡ δὲ παῤῥησία σπουδὴν ἐχέτω καὶ ἦθος· ἐὰν δὲ ὑπὲρ μειζόνων ᾖ, καὶ πάθει, καὶ σχήματι, καὶ τόνῳ φωνῆς, ὁ λόγος ἀξιόπιστος ἔστω καὶ κινητικός. Ὁ δὲ καιρὸς ἐν παντὶ μὲν παρεθεὶς, μεγάλα βλάπτει, μάλιστα δὲ τῆς παῤῥησίας διαφθείρει τὸ χρήσιμον. Ὅτι μὲν οὖν ἐν οἴνῳ καὶ μέθῃ τὸ τοιοῦτο φυλακτέον, εὔδηλόν ἐστιν. Εὐδίᾳ γὰρ ἐπάγει νέφος ὁ κινῶν ἐν παιδιᾷ καὶ φιλοφροσύνῃ λόγον ὀφρῦν ἀνασπῶντα καὶ συνιστάντα τὸ πρόσωπον, ὥσπερ ἀντιταττόμενον τῷ Λυδίῳ θεῷ, καὶ λύοντι τὸ τῶν δυσφόρων σχοινίον καὶ μεριμνῶν, κατὰ Πίνδαρον. Ἔχει δὲ καὶ κίνδυνον ἡ ἀκαιρία μέγαν. Ἀκροσφαλεῖς γάρ εἰσιν αἱ ψυχαὶ πρὸς ὀργὴν διὰ τὸν οἶνον, καὶ πολλάκις ἡ μέθη παραλαβοῦσα τὴν παῤῥησίαν, ἔχθραν ἐποίησε. Καὶ ὅλως οὐκ ἔστι γενναῖον οὐδὲ θαῤῥαλέον, ἀλλ' ἄνανδρον, ἐν τῷ νήφειν ἀπαῤῥησίαστον ὄντα, παῤῥησιάζεσθαι περὶ τράπεζαν, κατὰ τοὺς δειλοὺς κύνας. Οὐδὲν οὖν δεῖ περὶ τούτων λέγοντα μηκύνειν.

XXVIII. Ἐπεὶ δὲ πολλοὶ τοὺς φίλους εὖ φερομένους ἐν τοῖς πράγμασιν οὔτε ἀξιοῦσι οὔτε τολμῶσι ἐλ-

θμίζειν, ἀλλ᾽ ὅλως ἀπρόσιτον καὶ ἀνέφικτον ἡγοῦνται νουθεσίᾳ τὸ εὐτυχοῦν εἶναι, σφαλλομένοις δὲ καὶ πταίουσιν ἐπιτίθενται, καὶ πατοῦσιν ὑπὸ χεῖρα καὶ ταπεινοὺς γεγενημένους, ὥσπερ ῥεῦμα κεκρατημένον παρὰ φύσιν, τὴν παῤῥησίαν ἀθρόως ἐφιέντες αὐτοῖς, καὶ ἀπολαύοντες ἄσμενοι τῆς μεταβολῆς, διὰ τὴν πρόσθεν ὑπεροψίαν ἐκείνων, αὐτῶν δὲ ἀσθένειαν· οὐ χεῖρόν ἐστι περὶ τούτων διελθεῖν καὶ ἀποκρίνασθαι τῷ Εὐριπίδῃ λέγοντι,

Ὅταν δ᾽ ὁ δαίμων εὖ διδῷ, τί δεῖ φίλων;

ὅτι δεῖ μάλιστα παῤῥησιαζομένων τῶν φίλων τοῖς εὐτυχοῦσι, καὶ τὸ ἄγαν ὑφιέντων τοῦ φρονήματος. Ὀλίγοι γάρ εἰσιν, οἷς μετὰ τοῦ εὐτυχεῖν παραγίνεται τὸ φρονεῖν· οἱ δὲ πολλοὶ φρενῶν ἐπεισάκτων δέονται, καὶ λογισμῶν πιεζόντων ἔξωθεν αὐτοὺς ὑπὸ τῆς τύχης φυσωμένους καὶ σαλευομένους. Ὅταν δὲ ὁ δαίμων καταβάλῃ καὶ περιέλῃ τὸν ὄγκον, αὐτοῖς τοῖς πράγμασιν ἔνεστι τὸ νουθετοῦν καὶ μετάνοιαν ἐμποιοῦν. Ὅθεν οὐδὲν ἔργον τότε παῤῥησίας φιλικῆς, οὐδὲ λόγων βάρος ἐχόντων καὶ δηγμόν, ἀλλ᾽ ὡς ἀληθῶς ἐν ταῖς τοιαύταις μεταβολαῖς

Εἰς ὄμματ᾽ εὔνου φωτὸς ἐμβλέψαι γλυκύ,

παρηγοροῦντος καὶ παραθαῤῥύνοντος· ὥσπερ τοῦ Κλεάρχου τὸ πρόσωπον ὁ Ξενοφῶν ἐν ταῖς μάχαις καὶ παρὰ τὰ δεινά φησιν ὁρώμενον εὐμενὲς καὶ φιλάνθρωπον, εὐθαρσεστέρους ἐποίει τοὺς κινδυνεύοντας. Ὁ δὲ παῤῥησίαν καὶ δηγμὸν ἀνθρώπῳ δυστυχοῦντι προσάγων, ὥσπερ ὀξυδορκικὸν ὄμματι ταρασσομένῳ καὶ φλεγμαίνοντι, θεραπεύει μὲν οὐ-

δὲν, οὐδὲ ἀφαιρεῖ τοῦ λυποῦντος, ὀργὴν δὲ τῇ λύπῃ προστίθησι, καὶ παροξύνει τὸν ἀνιώμενον. Αὐτίκα γοῦν ὑγιαίνων μέν τις οὐ χαλεπός ἐστιν, οὐδ' ἄγριος παντάπασιν ἀνδρὶ φίλῳ, ψέγοντι μὲν συνουσίας καὶ πότους αὐτοῦ, ψέγοντι δὲ ἀργίαν, καὶ γυμνάσια, καὶ λουτρὰ συνεχῆ, καὶ πλησμονὰς ἀκαίρους· νοσοῦντι δὲ οὐκ ἀνεκτὸν, ἀλλὰ μείζων νόσος ἀκούειν, ὅτι ταῦτά σοι γέγονεν ἐξ ἀκρασίας καὶ μαλακίας, καὶ δι' ὄψα, καὶ γυναῖκας. Ὦ τῆς ἀκαιρίας, ἄνθρωπε· διαθήκην γράφω, καὶ παρασκευάζεταί μοι καστόριον ἢ σκαμμώνιον ὑπὸ τῶν ἰατρῶν· σὺ δὲ νουθετεῖς καὶ φιλοσοφεῖς. Οὕτω τοίνυν καὶ τὰ πράγματα τῶν δυστυχούντων οὐ παῤῥησίαν ἐκδέχεται καὶ γνωμολογίαν, ἀλλ' ἐπιεικείας δεῖται καὶ βοηθείας. Καὶ γὰρ αἱ τίτθαι τοῖς παιδίοις πεσοῦσιν οὐ λοιδορησόμεναι προτρέχουσιν, ἀλλ' ἤγειραν, καὶ περιέπλυναν, καὶ κατέστειλαν, εἶθ' οὕτως ἐπιπλήττουσι καὶ κολάζουσι. Λέγεται δὲ καὶ Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς, ὅτε τῆς πατρίδος ἐξέπεσε, καὶ περὶ Θήβας ἀδοξῶν καὶ ταπεινὰ πράττων διῆγεν, οὐχ ἡδέως ἰδεῖν προσιόντα Κράτητα, παῤῥησίαν κυνικὴν καὶ λόγους τραχεῖς προσδεχόμενος· ἐντυχόντος δὲ πρᾴως αὐτῷ τοῦ Κράτητος, καὶ διαλεχθέντος περὶ φυγῆς, ὡς οὐδὲν ἔχοι κακὸν οὐδ' ἄξιον φέρειν βαρέως, πραγμάτων σφαλερῶν καὶ ἀβεβαίων ἀπηλλαγμένον, ἅμα δὲ θαῤῥεῖν ἐφ' ἑαυτῷ καὶ τῇ διαθέσει παρακαλοῦντος, ἡδίων γενόμενος καὶ ἀναθαρσήσας, πρὸς τοὺς φίλους εἶπε, Φεῦ τῶν πράξεων ἐκείνων καὶ ἀσχολιῶν, δι' ἃς ἄνδρα τοιοῦτον οὐκ ἔγνωμεν.

Λυπουμένῳ γὰρ μῦθος εὐμενὴς φίλων·
Ἄγαν δὲ μωραίνοντι νουθετήματα.

Οὗτος ὁ τρόπος τῶν γενναίων φίλων. Οἱ δ' ἀγεννεῖς καὶ ταπεινοὶ τῶν εὐτυχούντων κόλακες, ὥσπερ τὰ ῥήγματα καὶ τὰ σπάσματά φησι Δημοσθένης, ὅταν τι κακὸν τὸ σῶμα λάβῃ, τότε κινεῖσθαι, καὶ οὗτοι ταῖς μεταβολαῖς ἐπιφύονται, καθάπερ ἡδόμενοι καὶ ἀπολαύοντες. Καὶ γὰρ ἂν δέηταί τινος ὑπομνήσεως, ἐν οἷς δι' αὑτὸν ἔπταισε βουλευσάμενος κακῶς, ἱκανόν ἐστι τὸ,

Οὔτι καθ' ἡμέτερόν γε νόον· μάλα γάρ τοι ἔγωγε
Πόλλ' ἀπεμυθεόμην.

XXIX. Ἐν τίσιν οὖν σφοδρὸν εἶναι δεῖ τὸν φίλον, καὶ πότε τῷ τόνῳ χρῆσθαι τῆς παῤῥησίας; ὅταν ἡδονῆς ἢ ὀργῆς ἢ ὕβρεως ἐπιλαβέσθαι φερομένης οἱ καιροὶ παρακαλῶσιν, ἢ κολοῦσαι φιλαργυρίαν, ἢ πρὸς ἕξιν ἀντισχεῖν ἀνόητον. Οὕτως ἐπαῤῥησιάζετο Σόλων πρὸς Κροῖσον ὑπ' εὐτυχίας ἀβεβαίου διεφθορότα καὶ τρυφῶντα, τὸ τέλος ὁρᾷν κελεύσας. Οὕτως Σωκράτης Ἀλκιβιάδην ἐκόλουε, καὶ δάκρυον ἐξῆγεν ἀληθινὸν ἐξελεγχομένου, καὶ τὴν καρδίαν ἀνέστρεφε. Τοιαῦτα τὰ Κύρου πρὸς Κυαξάρην, καὶ τὰ πρὸς Δίωνα Πλάτωνος, ὅτε λαμπρότατος ἦν καὶ πάντας εἰς ἑαυτὸν ἀνθρώπους ἐπέστρεφε, διὰ τὸ κάλλος τῶν πράξεων καὶ τὸ μέγεθος, παρακελευομένου φυλάττεσθαι καὶ δεδιέναι τὴν αὐθάδειαν, ὡς ἐρημίᾳ ξύνοικον. Ἔγραψε δὲ καὶ Σπεύσιππος αὐτῷ, μὴ μέγα φρονεῖν, εἰ πολὺς αὐτοῦ λόγος ἐστὶν ἐν παιδαρίοις καὶ γυναίοις, ἀλλ' ὁρᾷν,

ὅπως ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ καὶ νόμοις ἀρίστοις κοσμήσας Σικελίαν εὐκλεᾶ θήσει τὴν Ἀκαδημίαν. Εὔκτος δὲ καὶ Εὔλαιος, ἑταῖροι Περσέως, εὐτυχοῦντι μὲν ἀεὶ πρὸς χάριν ὁμιλοῦντες καὶ συνεπινεύοντες, ὥσπερ οἱ λοιποὶ, παρηκολούθουν· ἐπεὶ δὲ Ῥωμαίοις συμβαλὼν περὶ Πύδναν ἔπταισε καὶ ἔφυγε, προσπεσόντες ἐπετίμων πικρῶς, καὶ ἀνεμίμνησκον, ὧν ἐξήμαρτεν ἢ παρεῖδεν, ἕκαστον ἐξονειδίζοντες, ἄχρις οὗ διαλγήσας ὁ ἄνθρωπος ὑπὸ λύπης καὶ ὀργῆς ἀμφοτέρους τῷ ξιφιδίῳ παίων ἀνεῖλεν.

XXX. Ὁ μὲν οὖν κοινὸς οὕτω διωρίσθω καιρός· οὓς δὲ παρέχουσιν αὐτοὶ πολλάκις, οὐ χρὴ προΐεσθαι τὸν κηδόμενον φίλον, ἀλλὰ χρῆσθαι. Καὶ γὰρ ἐρώτησις ἐνίοις καὶ διήγησις, καὶ ψόγος ὁμοίων ἐφ' ἑτέροις ἢ ἔπαινος, ὥσπερ ἐνδόσιμον εἰς παῤῥησίαν ἐστίν. Οἷον ἐλθεῖν Δημάρατον εἰς Μακεδονίαν ἐκ Κορίνθου λέγουσι, καθ' ὃν χρόνον ἐν διαφορᾷ πρὸς τὴν γυναῖκα καὶ τὸν υἱὸν ὁ Φίλιππος ἦν· ἀσπασαμένου δὲ αὐτὸν τοῦ Φιλίππου, καὶ πυθομένου, πῶς πρὸς ἀλλήλους ἔχουσιν ὁμονοίας οἱ Ἕλληνες, εἰπεῖν τὸν Δημάρατον εὔνουν ὄντα καὶ συνήθη, Πάνυ γοῦν, ὦ Φίλιππε, καλόν ἐστί σοι πυνθάνεσθαι περὶ τῆς Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων ὁμοφροσύνης, τὴν δ' οἰκίαν περιορᾷν τὴν σεαυτοῦ τοσαύτης στάσεως καὶ διχονοίας γέμουσαν. Εὖ δὲ καὶ Διογένης, ὃς, ἐπεὶ παρελθὼν εἰς τὸ τοῦ Φιλίππου στρατόπεδον, ὅτε τοῖς Ἕλλησιν ἐβάδιζε μαχούμενος, ἀνήχθη πρὸς αὐτὸν, ὁ δὲ ἀγνοῶν ἠρώτησεν, εἰ κατάσκοπός ἐστι, Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, κατά-

σκοπος, ὦ Φίλιππε, τῆς ἀβουλίας σου καὶ τῆς ἀνοίας, δι' ἣν οὐδενὸς ἀναγκάζοντος, ἔρχῃ περὶ βασιλείας καὶ τοῦ σώματος ὥρᾳ μιᾷ διακυβεύσων. Τοῦτο μὲν οὖν ἴσως σφοδρότερον.

XXXI. Ἕτερος δὲ καιρός ἐστι νουθεσίας, ὅταν ὑπ' ἄλλων λοιδορηθέντες, ἐφ' οἷς ἁμαρτάνουσι, ταπεινοὶ γένωνται, καὶ συσταλῶσιν. Ὧι χρῷτο ἂν ἐμμελῶς ὁ χαρίεις, τοὺς μὲν λοιδοροῦντας ἀνακόπτων καὶ διακρουόμενος, ἰδίᾳ δὲ αὐτὸς ἁπτόμενος τοῦ φίλου, καὶ ὑπομιμνήσκων, ὡς, εἰ διὰ μηδὲν ἄλλο προσεκτέον ἐστὶν αὐτοῖς, ὅπως γε μὴ θρασεῖς ὦσιν οἱ ἐχθροί· ποῦ γάρ ἐστι τούτοις τὸ στόμα διᾶραι, τί δὲ προσειπεῖν, ἂν ἀφῇς ταῦτα καὶ ῥίψῃς, ἐφ' οἷς κακῶς ἀκούεις; Γίνεται γὰρ οὕτως τὸ μὲν λυπηρὸν τοῦ λοιδοροῦντος, τὸ δὲ ὠφέλιμον τοῦ νουθετοῦντος. Ἔνιοι δὲ κομψότερον, ἄλλους ψέγοντες, ἐπιστρέφουσι τοὺς συνήθεις· κατηγοροῦσι γὰρ ἑτέρων, ἃ πράττοντας ἐκείνους ἴσασιν. Ὁ δ' ἡμέτερος καθηγητὴς Ἀμμώνιος ἐν δειλινῇ διατριβῇ τῶν γνωρίμων τινὰς αἰσθόμενος ἠριστηκότας οὐχ ἁπλοῦν ἄριστον, ἐκέλευσεν ἰδίῳ παιδὶ πληγὰς ἐμβαλεῖν τὸν ἀπελεύθερον, ἐπειπὼν, ὅτι χωρὶς ὄξους ἀριστᾶν οὐ δύναται· καὶ ἅμα πρὸς ἡμᾶς ἀπέβλεψεν, ὥστε τῶν ἐνόχων ἅψασθαι τὴν ἐπιτίμησιν.

XXXII. Ἔτι τοίνυν εὐλαβητέον ἐστὶν ἐν πολλοῖς παῤῥησίᾳ χρῆσθαι πρὸς φίλον, ἐνθυμούμενον τὸ τοῦ Πλάτωνος· ἐπεὶ γὰρ ὁ Σωκράτης ἥψατό τινος τῶν συνήθων σφοδρότερον ἐπὶ ταῖς τραπέζαις διαλεγόμενος, Οὐκ ἄμεινον ἦν, ὁ Πλάτων ἔφη, ἰδίᾳ

ταῦτα λελέχθαι; καὶ ὁ Σωκράτης, Σὺ δὲ, εἶπεν, οὐκ ἄμεινον ἂν ἐποίησας ἰδίᾳ πρὸς ἐμὲ τοῦτο εἰπών; Πυθαγόρου δὲ τραχύτερον ἐν πολλοῖς γνωρίμῳ προσενεχθέντος, ἀπάγξασθαι τὸ μειράκιον λέγουσιν· ἐκ τούτου δὲ μηδέποτε τὸν Πυθαγόραν αὖθις ἄλλου παρόντος ἄλλον νουθετῆσαι. Δεῖ γὰρ, ὡς νοσήματος οὐκ εὐπρεποῦς, τῆς ἁμαρτίας τὴν νουθέτησιν καὶ ἀποκάλυψιν ἀπόῤῥητον εἶναι, καὶ μὴ πανηγυρικὴν, μηδ᾽ ἐπιδεικτικὴν, μηδὲ μάρτυρας καὶ θεατὰς συνάγουσαν. Οὐ γὰρ φιλικὸν, ἀλλὰ σοφιστικὸν, ἀλλοτρίοις ἐνευδοκιμεῖν σφάλμασι, καλλωπιζόμενον πρὸς τοὺς παρόντας· ὥσπερ οἱ χειρουργοῦντες ἐν τοῖς θεάτροις ἰατροὶ πρὸς ἐργολαβίαν. Ἄνευ δὲ τῆς ὕβρεως, ἣν οὐδεμιᾷ θεραπείᾳ προσεῖναι δίκαιόν ἐστι, καὶ τὸ τῆς κακίας σκεπτέον φιλόνεικον καὶ αὔθαδες. Οὐ γὰρ ἁπλῶς νουθετούμενος ἔρως μᾶλλον πιέζει, κατ᾽ Εὐριπίδην, ἀλλ᾽ ἐὰν νουθετῇ τις ἐν πολλοῖς καὶ μὴ φειδόμενος, πᾶν νόσημα καὶ πᾶν πάθος εἰς τὸ ἀναίσχυντον καθίστησιν. Ὥσπερ οὖν ὁ Πλάτων τοὺς παρασκευάζοντας ἐν τοῖς νέοις αἰσχύνην γέροντας αὐτοὺς ἀξιοῖ πρῶτον αἰσχύνεσθαι τοὺς νέους· οὕτω τῶν φίλων ἡ δυσωπουμένη παῤῥησία δυσωπεῖ μάλιστα, καὶ τὸ μετ᾽ εὐλαβείας ἀτρέμα προσιέναι, καὶ ἅπτεσθαι τοῦ ἁμαρτάνοντος, ὑπερείπει καὶ διεργάζεται τὴν κακίαν ἀναπιμπλαμένην τοῦ αἰδεῖσθαι τὸν αἰδούμενον. Ὅθεν ἄριστα μὲν ἔχει τό,

Ἄγχι σχὼν κεφαλὴν, ἵνα μὴ πευθοίαθ᾽ οἱ ἄλλοι.

ἥκιστα δὲ πρέπει γαμετῆς ἀκουούσης ἄνδρα, καὶ

παίδων ἐν ὄψει πατέρα, καὶ ἐραστὴν ἐρωμένου παρόντος, ἢ γνωρίμων διδάσκαλον ἀποκαλύπτειν. Ἐξίστανται γὰρ ὑπὸ λύπης καὶ ὀργῆς ἐλεγχόμενοι, παρ' οἷς εὐδοκιμεῖν ἀξιοῦσιν. Οἶμαι δὲ, καὶ Κλεῖτος οὐχ οὕτω παροξῦναι διὰ τὸν οἶνον, ὡς ὅτι πολλῶν παρόντων ἐδόκει κολούειν τὸν Ἀλέξανδρον. Καὶ Ἀριστομένης ὁ Πτολεμαίου καθηγητὴς, ὅτι νυστάζοντα, πρεσβείας παρούσης, ἐπέστησεν ἐξεγείρων, λαβήν τινα παρέσχε τοῖς κόλαξι, προσποιουμένοις ἀγανακτεῖν ὑπὲρ τοῦ βασιλέως, καὶ λέγουσιν, Εἰ τοσαῦτα κοπιῶν καὶ ἀγρυπνῶν κατηνέχθης, ἰδίᾳ σε νουθετεῖν ὀφείλομεν, οὐκ ἐναντίον ἀνθρώπων τοσούτων προσφέρειν τὰς χεῖρας. Ὁ δὲ φαρμάκου κύλικα πέμψας, ἐκέλευσεν ἐκπιεῖν τὸν ἄνθρωπον. Ἀριστοφάνης δὲ καὶ τὸν Κλέωνα τοῦτο ἐγκαλεῖν φησιν, ὅτι

Ξένων παρόντων τὴν πόλιν κακῶς λέγει,

καὶ παροξύνει τοὺς Ἀθηναίους. Διὸ δεῖ σφόδρα φυλάττεσθαι καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων, τὸ μὴ παρεπιδείκνυσθαι μηδὲ δημαγωγεῖν, ἀλλ' ὀνησιφόρως καὶ θεραπευτικῶς χρῆσθαι τῇ παῤῥησίᾳ βουλομένους. Καὶ μὴν ὅπερ ὁ Θουκυδίδης τοὺς Κορινθίους λέγοντας περὶ αὐτῶν πεποίηκεν, ὡς ἄξιοί εἰσιν ἑτέροις ἐπενεγκεῖν ψόγον, οὐ κακῶς εἰρημένον, ἔδει παρεῖναι τοῖς παῤῥησιαζομένοις. Λύσανδρος μὲν γὰρ, ὡς ἔοικε, πρὸς τὸν ἐκ Μεγάρων ἐν τοῖς συμμάχοις παῤῥησιαζόμενον ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἔφη τοὺς λόγους αὐτοῦ πόλεως δεῖσθαι· παῤῥησία δὲ παντὸς ἀνδρὸς ἤθους ἴσως δεῖται, καὶ τοῦτ' ἀληθέστατόν ἐστιν ἐπὶ τῶν ἑτέρους νουθετούντων καὶ σωφρο-

νιζόντων λεγόμενον. Ὁ γοῦν Πλάτων ἔλεγε νουθετεῖν τῷ βίῳ τὸν Σπεύσιππον· ὥσπερ ἀμέλει καὶ Πολέμωνα Ξενοκράτης ὀφθεὶς μόνον ἐν τῇ διατριβῇ, καὶ ἀποβλέψας πρὸς αὐτὸν, ἐτρέψατο καὶ μετέθηκεν. Ἐλαφροῦ δὲ καὶ φαύλου τὸ ἦθος ἀνθρώπου, λόγῳ παῤῥησίας ἁπτομένου, περίεστι προσακοῦσαι τὸ,

Ἄλλων ἰατρὸς, αὐτὸς ἕλκεσι βρύων.

XXXIII. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπεὶ φαύλους γε ὄντας αὐτοὺς ἑτέροις τε τοιούτοις ὁμιλοῦντας ἐξάγει τὰ πράγματα πολλάκις εἰς τὸ νουθετεῖν, ἐπιεικέστατος ἂν εἴη τρόπος ὁ συνεμπλέκων καὶ συμπεριλαμβάνων ἀμηγέπη τῷ ἐγκλήματι τὸν παῤῥησιαζόμενον· ἐν ᾧ λέλεκται καὶ τὸ,

Τυδείδη, τί παθόντε λελάσμεθα θούριδος ἀλκῆς;

καὶ τὸ,

— νῦν δ' οὐδ' ἑνὸς ἄξιοι εἰμὲν
Ἕκτορος. —

καὶ ὁ Σωκράτης οὕτως ἀτρέμα τοὺς νέους ἤλεγχεν, ὡς μηδ' αὐτὸς ἀπηλλαγμένος ἀμαθίας, ἀλλὰ μετ' ἐκείνων οἰόμενος δεῖν ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι, καὶ ζητεῖν τὸ ἀληθές. Καὶ γὰρ εὔνοιαν καὶ πίστιν ἔχουσιν οἱ τὰ αὐτὰ μὲν ἁμαρτάνειν, ἐπανορθοῦσθαι δὲ τοὺς φίλους ὥσπερ αὑτοὺς δοκοῦντες. Ὁ δὲ σεμνύνων ἑαυτὸν ἐν τῷ κολούειν ἕτερον, ὡς δή τις εἰλικρινὴς καὶ ἀπαθὴς, ἂν μὴ πολὺ καθ' ἡλικίαν ᾖ προήκων, μηδὲ ἔχων ἀρετῆς ὁμολογούμενον ἀξίωμα καὶ δόξης, ἐπαχθὴς φανεὶς καὶ βαρὺς, οὐδὲν ὠφέλησεν. Ὅθεν οὐχ ἁπλῶς ὁ Φοῖνιξ ἐνέβαλε τὰ περὶ αὐτὸν ἀτυχήματα, δι' ὀργὴν ἐπιχειρήσαντος ἀνελεῖν τὸν πατέρα, καὶ ταχὺ μεταγνόντος.

Ὡς μὴ πατροφόνος μετ' Ἀχαιοῖσιν καλεοίμην·
ἵνα μὴ δοκῇ νουθετεῖν ἐκεῖνον, ὡς αὐτὸς ἀπαθὴς ὢν ὑπ' ὀργῆς καὶ ἀναμάρτητος. Ἐνδύεται γὰρ ἠθικῶς τὰ τοιαῦτα, καὶ μᾶλλον εἴκουσι τοῖς ὁμοιοπαθεῖν, ἀλλὰ μὴ περιφρονεῖν δοκοῦσιν. Ἐπεὶ δὲ οὔτε φῶς λαμπρὸν ὄμματι φλεγμαίνοντι προσοιστέον, οὔτ' ἐμπαθὴς ψυχὴ παῤῥησίαν ἀναδέχεται καὶ νουθεσίαν ἄκρατον, ἐν τοῖς χρησιμωτάτοις ἐστὶ τῶν βοηθημάτων ὁ παραμιγνύμενος ἐλαφρὸς ἔπαινος· ὥσπερ ἐν τούτοις,

Ὑμεῖς δ' οὐκέτι καλὰ μεθίετε θουρίδος ἀλκῆς,
Πάντες ἄριστοι ἐόντες ἀνὰ στρατόν· οὐδ' ἂν ἔγωγε
Ἀνδρὶ μαχεσσαίμην, ὅστις πολέμοιο μεθείη
Λυγρὸς ἐών· ὑμῖν δὲ νεμεσσῶμαι περὶ κῆρι.

Καὶ,

Πάνδαρε, ποῦ τοι τόξον, ἰδὲ πτερόεντες ὀϊστοὶ,
Καὶ κλέος, ᾧ οὔ τίς τοι ἐρίζεται ἐνθάδε γ' ἀνήρ;

Σφόδρα δὲ ἐμφανῶς ἀνακαλεῖται καὶ τὰ τοιαῦτα τοὺς ὑποφερομένους,

Ὁ δ' Οἰδίπους ποῦ, καὶ τὰ κλεῖν' αἰνίγματα;

Καὶ

Ὁ πολλὰ δὴ τλὰς Ἡρακλῆς λέγει τάδε;

Οὐ γὰρ μόνον ἀνίησι τοῦ ψόγου τὸ τραχὺ καὶ κελευστικὸν, ἀλλὰ καὶ ζῆλον ἐμποιεῖ πρὸς ἑαυτὸν αἰδουμένῳ τὰ αἰσχρὰ τῇ τῶν καλῶν ὑπομνήσει, καὶ παράδειγμα ποιουμένῳ τῶν βελτιόνων ἑαυτόν. Ὅταν δὲ ἑτέρους, οἷον ἥλικας ἢ πολίτας ἀντιπαραβάλλωμεν ἢ συγγενεῖς, ἄχθεται καὶ διαγριαίνεται τὸ φιλόνεικον τῆς κακίας· καὶ τοῦτο πολλάκις εἴωθεν ὑπο-

φωνεῖν μετ᾽ ὀργῆς, Τί οὖν οὐκ ἄπει πρὸς τοὺς ἐμοῦ κρείττονας, ἐμοὶ δὲ μὴ παρέχεις πράγματα; Φυλακτέον οὖν ἑτέρους ἐπαινεῖν, παῤῥησιαζόμενον πρὸς ἑτέρους, ἂν μὴ νὴ Δία γονεῖς ὦσιν· ὡς Ἀγαμέμνων,

Ἦ ὀλίγον οἷ παῖδα ἐοικότα γείνατο Τυδεύς.

καὶ ὁ ἐν τοῖς Σκυρίοις Ὀδυσσεύς,

Σὺ δ᾽, ὦ τὸ λαμπρὸν φῶς καταισχύνων γένους,
Ξαίνεις, ἀρίστου πατρὸς Ἑλλήνων γεγώς;

XXXIV. Ἥκιστα δὲ προσήκει νουθετούμενον ἀντινουθετεῖν, καὶ παῤῥησίᾳ παῤῥησίαν ἀντεκφέρειν· ταχὺ γὰρ ἐκκαίει καὶ ποιεῖ διαφοράν· καὶ ὅλως οὐκ ἀντιπαῤῥησιαζομένου δόξειεν ἄν, ἀλλὰ παῤῥησίαν μὴ φέροντος ὁ τοιοῦτος ὠθισμὸς εἶναι. Βέλτιον οὖν ὑπομένειν τὸν νουθετεῖν δοκοῦντα φίλον· ἂν γὰρ ὕστερον αὐτὸς ἁμαρτάνῃ, καὶ δέηται νουθεσίας, αὐτὸ τοῦτο τῇ παῤῥησίᾳ τρόπον τινὰ παῤῥησίαν δίδωσιν. Ὑπομιμνησκόμενος γὰρ ἄνευ μνησικακίας, ὅτι τοὺς φίλους καὶ αὐτὸς εἰώθει μὴ περιορᾷν ἁμαρτάνοντας, ἀλλ᾽ ἐξελέγχειν καὶ διδάσκειν, μᾶλλον ἐνδώσει καὶ παραδέξεται τὴν ἐπανόρθωσιν, ὡς οὖσαν εὐνοίας καὶ χάριτος, οὐ μέμψεως ἀνταπόδοσιν οὐδὲ ὀργῆς.

XXXV. Ἔτι τοίνυν ὁ μὲν Θουκυδίδης φησὶν, Ὅστις ἐπὶ μεγίστοις τὸ ἐπίφθονον λαμβάνει, ὀρθῶς βουλεύεται· τὸν δὲ φίλον προσήκει τὸ ἐκ τοῦ νουθετεῖν ἐπαχθὲς ὑπὲρ μεγάλων ἀναδέχεσθαι καὶ σφόδρα διαφερόντων. Ἂν δ᾽ ἐπὶ πᾶσι καὶ πρὸς πάντα δυσκολαίνῃ, καὶ μὴ φιλικῶς, ἀλλὰ παιδαγωγικῶς

προσφέρηται τοῖς συνήθεσιν, ἀμβλὺς ἐν τοῖς μεγίστοις νουθετῶν ἔσται καὶ ἄπρακτος· ὥσπερ ἰατρὸς δριμὺ φάρμακον ἢ πικρὸν, ἀναγκαῖον δὲ καὶ πολυτελὲς, εἰς πολλὰ καὶ μικρὰ καὶ οὐκ ἀναγκαῖα διελὼν, τῇ παῤῥησίᾳ κατακεχρημένος. Αὐτὸς μὲν οὖν σφόδρα φυλάξεται τὸ συνεχὲς καὶ φιλαίτιον· ἑταίρου δὲ μικρολογουμένου περὶ πάντα, καὶ παρασυκοφαντοῦντος, ὥσπερ ἐνδόσιμον ἕξει πρὸς τὰ μείζονα τῶν ἁμαρτημάτων. Καὶ γὰρ ἰατρὸς Φιλότιμος ἐμπύου περὶ ἧπαρ ἀνθρώπου δείξαντος αὐτῷ τὸν δάκτυλον ἡλκωμένον, Οὐκ ἔστι σοι, εἶπεν, ὦ τᾶν, περὶ παρωνυχίας. Οὐκοῦν καὶ τῷ φίλῳ δίδωσιν ὁ καιρὸς εἰπεῖν πρὸς τὸν ἐπὶ μικροῖς καὶ μηδενὸς ἀξίοις ἐγκαλοῦντά τι, Παιδιὰς καὶ πότους καὶ φλυαρίας λέγομεν· οὗτος, ὦ τᾶν, ἀποπεμψάσθω τὴν ἑταίραν, ἢ παυσάσθω κυβεύων, καὶ τὰ ἄλλα θαυμαστὸς ἡμῖν ἄνθρωπός ἐστιν. Ὁ γὰρ εἰς τὰ μικρὰ συγγνώμην λαβὼν, οὐκ ἀηδῶς εἰς τὰ μείζονα τῷ φίλῳ παῤῥησίαν δίδωσιν· ὁ δ᾿ ἐγκείμενος ἀεὶ, καὶ πανταχοῦ πικρὸς καὶ ἀτερπὴς, καὶ πάντα γινώσκων καὶ πολυπραγμονῶν, οὐδὲ παισὶν ἀνεκτὸς οὐδὲ ἀδελφοῖς, ἀλλὰ καὶ δούλοις ἀφόρητος.

XXXVI. Ἐπεὶ δὲ οὔτε τῷ γήρᾳ πάντα πρόσεστι κακὰ, κατ᾿ Εὐριπίδην, οὔτε τῇ τῶν φίλων ἀβελτηρίᾳ, δεῖ μὴ μόνον ἁμαρτάνοντας, ἀλλὰ καὶ κατορθοῦντας ἐπιτηρεῖν τοὺς φίλους, καὶ νὴ Δία προθύμως ἐπαινεῖν τὸ πρῶτον· εἶθ᾿ ὥσπερ ὁ σίδηρος, πυκνοῦται τῇ περιψύξει καὶ δέχεται τὴν στόμωσιν, ἀνεθεὶς πρῶτον ὑπὸ θερμότητος καὶ μαλακὸς γε-

ιόμενος, οὕτω τοῖς φίλοις διακεχυμένοις καὶ θερ-
ιοῖς οὖσιν ὑπὸ τῶν ἐπαίνων ὥσπερ βαφὴν ἀτρέμα
:ὴν παῤῥησίαν ἐπάγειν. Δίδωσι γὰρ ὁ καιρὸς εἰ-
ιεῖν, Ἆρ' ἄξια ἐκεῖνα τούτοις παραβάλλειν; ὁρᾷς
:ὸ καλὸν, οἵους καρποὺς ἀποδίδωσι; ταῦτα ἀπαι-
·οῦμεν οἱ φίλοι, ταῦτ' ἔστιν οἰκεῖα, πρὸς ταῦτα πέ-
ρυκας· ἐκεῖνο δὲ ἀποδιοπομπητέον

Εἰς ὄρος ἢ εἰς κῦμα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης.

Ως γὰρ ἰατρὸς εὐγνώμων βούλοιτ' ἂν ὕπνῳ καὶ τρο-
ϕῇ μᾶλλον ἢ καστορίῳ καὶ σκαμμωνίῳ τὸ νόσημα
.ῦσαι τοῦ κάμνοντος· οὕτω καὶ φίλος ἐπιεικὴς, καὶ
ιατὴρ χρηστὸς, καὶ διδάσκαλος, ἐπαίνῳ μᾶλλον ἢ
ψόγῳ χαίρει πρὸς ἐπανόρθωσιν ἤθους χρώμενος.
Οὐδὲν γὰρ ἄλλο ποιεῖ τὸν παῤῥησιαζόμενον ἥκιστα
.υπεῖν, καὶ μάλιστα θεραπεύειν, ἢ τὸ φειδόμενον
ὀργῆς, ἐν ἤθει καὶ μετ' εὐνοίας προσφέρεσθαι τοῖς
ἱμαρτάνουσιν. Ὅθεν οὔτε ἀρνουμένους δεῖ πικρῶς
ἐξελέγχειν, οὔτε κωλύειν ἀπολογουμένους, ἀλλὰ καὶ
προφάσεις εὐσχήμονας ἁμωσγέπως συνεκπορίζειν,
ιαὶ τῆς χείρονος αἰτίας ἀφισταμένους, αὐτοὺς ἐνδι-
δόναι μετριωτέραν, ὡς ὁ Ἕκτωρ,

Δαιμόνι', οὐ μὲν καλὰ χόλον τόνδ' ἔνθεο θυμῷ,

πρὸς τὸν ἀδελφὸν, ὡς οὐκ ἀπόδρασιν, οὐδὲ δειλίαν
οὖσαν, ἀλλ' ὀργὴν τὴν ἐκ τῆς μάχης ἀναχώρησιν αὐ-
:οῦ. Καὶ πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα ὁ Νέστωρ,

— σὺ δὲ σῷ μεγαλήτορι θυμῷ

Εἶξας.

ἠθικώτερον γὰρ, οἶμαι, τοῦ Ἠδίκησας, καὶ Ἠσχη-
ιόνησας, καὶ Οὐκ ἐπέστησας, τοῦ Ἠγνόησας· καὶ

τὸ, Μὴ φιλονείκει πρὸς τὸν ἀδελφὸν, ἢ τὸ, Μὴ φθόνει τῷ ἀδελφῷ· καὶ τὸ, Φύγε τὴν γυναῖκα διαφθείρουσαν, ἢ τὸ, Παῦσαι τὴν γυναῖκα διαφθείρων. Τοιοῦτον γὰρ ἡ θεραπευτικὴ παῤῥησία ζητεῖ τρόπον· ἡ δὲ πρακτικὴ τὸν ἐναντίον. Ὅταν γὰρ ἢ μέλλοντας ἁμαρτάνειν ἐκκροῦσαι δεήσῃ, ἢ πρὸς ὁρμήν τινα βίαιον ἱσταμένους ἐξ ἐναντίας φερομένην, ἢ πρὸς τὰ καλὰ μαλακῶς καὶ ἀπροθύμως ἔχοντας ἐντεῖναι καὶ παρορμῆσαι θελήσωμεν, εἰς αἰτίας δεῖ μεταφέρειν ἀτόπους καὶ μὴ πρεπούσας τὸ γινόμενον. Ὡς ὁ παρὰ Σοφοκλεῖ τὸν Ἀχιλλέα παροξύνων Ὀδυσσεὺς, οὔ φησιν ὀργίζεσθαι διὰ τὸ δεῖπνον, ἀλλ'

Ἤδη, (φησὶ,) τὰ Τροίας εἰσορῶν ἑδώλια
Δέδοικας.

καὶ πρὸς ταῦτα πάλιν τοῦ Ἀχιλλέως διαγανακτοῦντος, καὶ ἀποπλεῖν λέγοντος,

Ἔγ' ᾧδ', ὃ φεύγεις, οὐ τὸ μὴ κλύειν κακῶς·
Ἀλλ' ἐγγὺς Ἕκτωρ ἐστίν· οὐ μένειν καλόν.

Τὸν μὲν οὖν θυμοειδῆ καὶ ἀνδρώδη, δειλίας δόξῃ· τὸν δὲ σώφρονα καὶ κόσμιον, ἀκολασίας· τὸν δ' ἐλευθέριον καὶ μεγαλοπρεπῆ, μικρολογίας καὶ φιλαργυρίας, δεδιττόμενοι, παρορμῶσι πρὸς τὰ καλὰ, καὶ τῶν αἰσχρῶν ἀπελαύνουσι, μέτριοι μὲν ἐν τοῖς ἀνηκέστοις ἐξεταζόμενοι, καὶ τὸ λυπούμενον καὶ τὸ συναλγοῦν πλέον ἐν τῷ παῤῥησιάζεσθαι τοῦ ψέγοντος ἔχοντες· ἐν δὲ ταῖς κωλύσεσι τῶν ἁμαρτανομένων, καὶ πρὸς τὰ πάθη διαμάχαις, σφοδροὶ καὶ ἀπαραίτητοι καὶ συνεχεῖς ὄντες· οὗτος γὰρ ὁ καιρὸς εὐνοίας ἀθρύπτου καὶ παῤῥησίας ἀληθινῆς ἐστι. Τῷ δ'

ψέγειν τὰ πραχθέντα καὶ τοὺς ἐχθροὺς κατ' ἀλλήλων ὁρῶμεν χρωμένους· ὥσπερ Διογένης ἔλεγεν, ὅτι τῷ μέλλοντι σώζεσθαι δεῖ φίλους ἀγαθοὺς ἢ διαπύρους ἐχθροὺς ὑπάρχειν· οἱ μὲν γὰρ διδάσκουσιν, οἱ δὲ ἐλέγχουσι. Βέλτιον δὲ τὰς ἁμαρτίας φυλάττεσθαι, τοῖς συμβουλεύουσι πειθόμενον, ἢ μετανοεῖν ἁμαρτόντα διὰ τοὺς κακῶς λέγοντας. Καὶ διὰ τοῦτο δεῖ καὶ περὶ τὴν παῤῥησίαν φιλοτεχνεῖν, ὅσῳ μέγιστόν ἐστι καὶ κράτιστον ἐν φιλίᾳ φάρμακον, εὐστοχίας τε καιροῦ μάλιστα καὶ κράσεως μέτρον ἐχούσης ἀεὶ δεομένην.

XXXVII. Ἐπεὶ τοίνυν, ὥσπερ εἴρηται, πολλάκις ἡ παῤῥησία τῷ θεραπευομένῳ λυπηρὰ ὑπάρχει, δεῖ μιμεῖσθαι τοὺς ἰατρούς· οὔτε γὰρ ἐκεῖνοι τέμνοντες, ἐν τῷ πονεῖν καὶ ἀλγεῖν καταλείπουσι τὸ πεπονθὸς, ἀλλ' ἐνέβρεξαν προσηνῶς καὶ κατηόνησαν· οὔτε οἱ νουθετοῦντες ἀστείως, τὸ πικρὸν καὶ δηκτικὸν προσβαλόντες ἀποτρέχουσιν, ἀλλ' ὁμιλίαις ἑτέραις καὶ λόγοις ἐπιεικέσιν ἐκπραΰνουσι καὶ διαχέουσιν, ὥσπερ οἱ λιθοξόοι τὰ πληγέντα καὶ περικοπέντα τῶν ἀγαλμάτων ἐπιλεαίνοντες καὶ γανοῦντες. Ὁ δὲ πληγεὶς μὲν τῇ παῤῥησίᾳ καὶ χαραχθεὶς, ἀφεθεὶς δὲ τραχὺς καὶ οἰδῶν καὶ ἀνώμαλος ὑπ' ὀργῆς, δυσανάκλητος αὖθίς ἐστι, καὶ δυσπαρηγόρητος. Διὸ καὶ τοῦτο δεῖ παραφυλάττειν ἐν τοῖς μάλιστα τοὺς νουθετοῦντας, καὶ μὴ προαπολείπειν, μηδὲ ποιεῖσθαι πέρας ὁμιλίας καὶ συνουσίας τὸ λυποῦν καὶ παροξῦνον τοὺς συνήθεις.

— ———

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΠΩΣ ΑΝ ΤΙΣ ΑΙΣΘΟΙΤΟ ΕΑΥΤΟΥ ΠΡΟΚΟΠΤΟΝΤΟΣ ΕΠ' ΑΡΕΤΗι.

I. Τίς τῶν λόγων, ὦ Σόσσιε Σενεκίων, σώσει τὴν αὑτοῦ βελτιουμένου πρὸς ἀρετὴν συναίσθησιν, εἰ μηδεμίαν αἱ προκοπαὶ ποιοῦσι τῆς ἀφροσύνης ἄνεσιν, ἀλλ' ἴσῳ σταθμῷ πᾶσιν ἡ κακία περιθεμένη

Μολιβδὶς ὥστε δίκτυον κατέσπασεν;

Οὐδὲ γὰρ ἐν μουσικοῖς τις ἢ γραμματικοῖς ἐπιδιδοὺς γνοίη, μηδὲν ἐν τῷ μανθάνειν ἀπαρύτων τῆς περὶ ταῦτα ἀμαθίας, ἀλλ' ἴσης αὐτῷ τῆς ἀτεχνίας ἀεὶ παρούσης· οὐδὲ κάμνοντι θεραπεία, μὴ ποιοῦσα ῥᾳστώνην, μηδὲ κουφισμὸν, ἀμωσγέπως τοῦ νοσήματος ὑπείκοντος καὶ χαλῶντος, αἴσθησιν ἂν παρέχοι διαφορᾶς, πρὶν εἰλικρινῆ τὴν ἐναντίαν ἕξιν ἐγγενέσθαι παντάπασιν, τοῦ σώματος ἀναῤῥωσθέντος. Ἀλλ' ὥσπερ ἐν τούτοις οὐ προκόπτουσιν, ἂν προκόπτοντες ἀνέσει τοῦ βαρύνοντος, οἷον ἐπὶ ζυγοῦ πρὸ

τοὐναντίον ἀναφερόμενοι, μὴ γινώσκωσι τὴν μεταβολήν· οὕτως ἐν τοῖς φιλοσοφεῖν ἐπαγγελλομένοις, οὔτέ τινα προκοπὴν, οὔτε προκοπῆς αἴσθησιν ἀπολειπτέον, εἰ μηθὲν ἡ ψυχὴ μεθίησι μηδ᾽ ἀποκαθαίρεται τῆς ἀβελτηρίας, ἀλλ᾽ ἄχρι τοῦ λαβεῖν τὸ ἄκρον ἀγαθὸν καὶ τέλειον ἀκράτῳ τῷ κακῷ χρῆται. Καὶ γὰρ ἀκαρεῖ χρόνου καὶ ὥρας ἐκ τῆς ὡς ἔνι μάλιστα φαυλότητος εἰς οὐκ ἔχουσαν ὑπερβολὴν ἀρετῆς διάθεσιν μεταβαλὼν ὁ σοφὸς, ἧς οὐδὲ ἐν χρόνῳ πολλῷ μέρος ἀφεῖλε κακίας, ἅμα πᾶσαν ἐξαίφνης ἀποπέφευγε. Καίτοι ἤδη ταῦτά γε λέγοντας οἶσθα δή που πάλιν πολλὰ παρέχοντας αὐτοῖς πράγματα, καὶ μεγάλας ἀπορίας περὶ τοῦ διαλεληθότος, ὃς αὐτὸς ἑαυτὸν οὔπω κατείληφε γεγονὼς σοφὸς, ἀλλ᾽ ἀγνοεῖ καὶ ἀμφιδοξεῖ τῷ κατὰ μικρὸν ἐν χρόνῳ πολλῷ τὰ μὲν ἀφαιροῦντι, τὰ δὲ προστιθέντι γινομένην τὴν ἐπίδοσιν, καθάπερ πορείαν, τῇ ἀρετῇ λαθεῖν ἀτρέμα προσμίξασαν. Εἰ δέ γε ἦν τάχος τοσοῦτον τῆς μεταβολῆς καὶ μέγεθος, ὥστε τὸν πρωῒ κάκιστον ἑσπέρας γεγονέναι κράτιστον· ἢ [ἂν δὲ οὕτω τινὶ συντύχῃ τὰ τῆς μεταβολῆς,] καταδαρθέντα φαῦλον, ἀνέγρεσθαι σοφὸν, καὶ προσειπεῖν, ἐκ τῆς ψυχῆς μεθεικότα τὰς χθιζὰς ἀβελτηρίας καὶ ἀπάτας,

Ψευδεῖς ὄνειροι, χαίρετ᾽, οὐδὲν ἦτ᾽ ἄρα·

τίς ἀγνοήσειεν αὐτοῦ διαφορὰν ἐν αὑτῷ τοσαύτην γενομένην καὶ φρόνησιν ἀθρόον ἐκλάμψασαν; Ἐμοὶ μὲν γὰρ δοκεῖ μᾶλλον ἄν τις, ὡς ὁ Καινεὺς, γενόμενος κατ᾽ εὐχὴν ἀνὴρ ἐκ γυναικὸς, ἀγνοῆσαι τὴν μετακόσμησιν, ἢ σώφρων καὶ φρόνιμος καὶ ἀνδρεῖος,

ἐκ δειλοῦ καὶ ἀνοήτου καὶ ἀκρατοῦς ἀπο
καὶ μεταβαλὼν εἰς θεῖον ἐκ θηριώδους βίο
διαλαθεῖν αὐτόν.

II. Ἀλλ' ὀρθῶς μὲν εἴρηται τὸ

— Πρὸς στάθ

Πέτρον τίθεσθαι, μήτι πρὸς πέτρῳ στι
Οἱ δὲ μὴ τιθέμενοι τὰ δόγματα πρὸς τοῖς
σιν, ἀλλὰ τὰ πράγματα πρὸς τὰς ἑαυτῶν ὑ
ὁμολογεῖν μὴ πεφυκότα καταβιαζόμενοι,
ποριῶν ἐμπεπλήκασι τὴν φιλοσοφίαν· με
τῆς εἰς μίαν ὁμοῦ κακίαν πάντας ἀνθρώπ
ἑνὸς τοῦ τελείου τιθεμένης, ὑφ' ἧς αἴνιγμ
ἡ λεγομένη προκοπὴ, μικρὸν ἀπολείπουσ
ἀφροσύνης, τοὺς δὲ πάντων ἅμα παθῶν
μάτων ἀφειμένους ἀπ' αὐτῆς, ἔτι τοῖς μ
πηλλαγμένοις τῶν κακίστων, ὁμοίως παρέχ
κοδαιμονοῦντας. Οὗτοι μὲν οὖν ἑαυτοὺς
σιν, ἐν μὲν ταῖς σχολαῖς ἴσην ἀδικίαν τὴν
δου τῇ Φαλάριδος τιθέμενοι, καὶ δειλίαν
σίδου τῇ Δόλωνος· καὶ νὴ Δία τὴν Μελι
ὁτιοῦν τῆς Πλάτωνος ἀγνωμοσύνην διαφ
ἐν δὲ τῷ βίῳ καὶ τοῖς πράγμασιν ἐκείνου
τρεπόμενοι καὶ φεύγοντες ὡς ἀμειλίκτους
δ' ὡς ἀξίοις πολλοῦ τὰ μέγιστα καὶ χρώμ
πιστεύοντες.

III. Ἡμεῖς δὲ παντὶ γενει κακοῦ, μάλι
περὶ ψυχὴν ἀτάκτῳ καὶ ἀορίστῳ τὸ μᾶλλο
τον ἐγγινόμενον ὁρῶντες, ᾗ καὶ διαφέρουσι
κοπαὶ, καθάπερ σκιᾶς, ἀνέσει τῆς μοχθη

τοῦ λόγου διαφωτίζοντος ἀτρέμα τὴν ψυχὴν καὶ διακαθαίροντος, οὐκ ἄλογον οἰόμεθα τὴν συναίσθησιν εἶναι τῆς μεταβολῆς, ὥσπερ ἐκ βυθοῦ τινος ἀναφερομένοις, ἀλλ᾿ ἔχουσαν ἐπιλογισμούς. Ὧν σκόπει τὸν πρῶτον εὐθύς. Εἰ καθάπερ οἱ πρὸς ἀχανὲς θέοντες ἱστίοις πέλαγος ἅμα τῷ χρόνῳ πρὸς τὴν τοῦ πνεύματος ῥώμην ἀναμετροῦνται τὸν δρόμον, ὡς εἰκὸς ἐν τοσούτῳ γεγονόσιν ὑπὸ τοσαύτης κομιζομένοις ἠνύσθαι δυνάμεως· οὕτως ἄν τις ἐν φιλοσοφίᾳ τὸ ἐνδελεχὲς καὶ τὸ συνεχὲς τῆς πορείας, καὶ μὴ πολλὰς διὰ μέσου ποιούμενον ἐπιστάσεις, εἶτ᾿ αὖθις ὁρμὰς καὶ ἐπιπηδήσεις, ἀλλὰ λείως καὶ ὁμαλῶς τοῦ πρόσθεν ἐπιλαμβανόμενον ἀεὶ καὶ διϊὸν ἀπταίστως διὰ τοῦ λόγου, τεκμήριον ἑαυτῷ ποιήσαιτο προκοπῆς. Τὸ γάρ,

Εἰ γάρ κεν καὶ σμικρὸν ἐπὶ σμικρῷ καταθεῖο,
Καὶ θαμὰ τοῦθ᾿ ἔρδοις,

οὐ πρὸς ἀργυρίου μόνον αὔξησιν εἴρηται καλῶς, ἀλλ᾿ εἰς ἅπαντα ποιεῖ, μάλιστα δ᾿ εἰς ἀρετῆς ἐπίδοσιν, πολὺ καὶ τελεσιουργὸν ἔθος τοῦ λόγου προσλαμβάνοντος· αἱ δ᾿ ἀνωμαλίαι καὶ ἀμβλύτητες τῶν φιλοσοφούντων οὐ μόνας ποιοῦσιν ἐποχὰς ὥσπερ ἐν ὁδῷ τῆς προκοπῆς, ἀλλ᾿ ἀναλύσεις, ἀεὶ τῷ παρείκοντι κατὰ σχολὴν τῆς κακίας ἐπιτιθεμένης, καὶ πρὸς τοὐναντίον ἀνθυποφερούσης. Τοὺς μὲν γὰρ πλανήτας οἱ μαθηματικοὶ στηρίζειν λέγουσι παυσαμένης τῆς εἰς τοὔμπροσθεν αὐτῶν πορείας· ἐν δὲ τῷ φιλοσοφεῖν οὐκ ἔστι ληγούσης διάλειμμα προκοπῆς οὐδὲ στηριγμός, ἀλλ᾿ ἀεί τινας ἔχουσα κινήσεις ἡ φύσις,

ὥσπερ ἐπὶ ζυγοῦ ῥέπειν ἐθέλει, καὶ κατατείνε
ταῖς βελτίοσιν, ἢ ταῖς ἐναντίαις πρὸς τὸ χεῖρο
χεται φερομένη. Ἂν οὖν κατὰ τὸν δοθέντα χρη
Κιῤῥαίοις ὑπὸ τοῦ θεοῦ, Πάνθ' ἤματα καὶ π
νύκτας πολεμῇς, οὕτω συνειδῇς σεαυτὸν ἡμέρ
καὶ νύκτωρ ἀεὶ τῇ κακίᾳ διαμεμαχημένον, ἢ μὴ
λάκις γε τὴν φρουρὰν ἀνεικότα, μηδὲ συνεχῶς
αὐτῆς οἱονεὶ κήρυκας ἡδονάς τινας ἢ ῥᾳστώνας
σχολίας ἐπὶ σπονδαῖς προσδεδεγμένον, εἰκότω
εὐθαρσὴς καὶ πρόθυμος ἐπὶ τὸ λειπόμενον βαθ

IV. Οὐ μὴν ἀλλὰ κἂν ᾖ διαλείμματα γινό
τοῦ φιλοσοφεῖν, τὰ δ' ὕστερα τῶν πρότερον ἑδ
τερα καὶ μακρότερα, σημεῖον οὐ πονηρόν ἐστι
θλιβομένης πόνῳ καὶ ἀσκήσει τῆς ῥᾳθυμίας·
ἐναντίον πονηρόν, αἱ μετ' οὐ πολὺν χρόνον π
καὶ συνεχεῖς ἀνακοπαὶ τῆς προθυμίας οἷον ἀπ
ραινομένης. Ὡς γὰρ ἡ τοῦ καλάμου βλάστησις
μὴν ἔχουσα πλείστην καὶ καλλίστην ἀπ' ἀρχῆ
μῆκος ὁμαλὸν καὶ συνεχὲς, τὸ πρῶτον ἐν διαστή
μεγάλοις ὀλίγας λαμβάνουσα προσκρούσεις κα
τικοπὰς, εἶθ' οἷον ὑπ' ἄσθματος ἄνω δι' ἀσθέ
ἀπαγορεύουσα, πολλοῖς ἐνίσχεται καὶ πυκνοῖ
νασι, τοῦ πνεύματος πληγὰς καὶ τρόμους λα
νοντος· οὕτως ὅσοι τὸ πρῶτον μεγάλαις ἐκδρο
ἐχρήσαντο πρὸς φιλοσοφίαν, εἶτα πολλὰ καὶ
εχῆ προσκρούσματα καὶ διασπάσματα λαμβάν
μηδενὸς διαφόρου πρὸς τὸ βέλτιον ἐπαισθανόμ
τελευτῶντες ἐξέκαμον καὶ ἀπηγόρευσαν. Τῷ δ'
πτερὰ γένετο δι' ὠφέλειαν, διαφερομένῳ καὶ δι

πτοντι τὰς προφάσεις, ὥσπερ ὄχλον ἐμποδὼν ὄντα, ῥώμῃ καὶ προθυμίᾳ τῆς ἀνύσεως. Καθάπερ οὖν ἔρωτος ἀρχομένου σημεῖόν ἐστιν, οὐ τὸ χαίρειν τῷ καλῷ παρόντι· τοῦτο γὰρ κοινόν· ἀλλὰ τὸ δάκνεσθαι καὶ ἀλγεῖν ἀποσπώμενον· οὕτως ἄγονται μὲν ὑπὸ φιλοσοφίας πολλοὶ, καὶ σφόδρα γε φιλοτίμως ἀντιλαμβάνεσθαι τοῦ μανθάνειν δοκοῦσιν, ἂν δὲ ἀπέλθωσιν, ὑπὸ πραγμάτων ἄλλων καὶ ἀσχολιῶν, ἐξεῤῥύη τὸ πάθος αὐτῶν ἐκεῖνο, καὶ ῥᾳδίως φέρουσιν. Ὅτῳ δ' ἔρωτος δῆγμα παιδικὸν προσῇ, μέτριος ἂν σοι φανείη καὶ πρᾶος ἐν τῷ παρεῖναι καὶ συμφιλοσοφεῖν· ὅταν δ' ἀποσπασθῇ καὶ χωρὶς γένηται, θεῶ φλεγόμενον καὶ ἀδημονοῦντα καὶ δυσκολαίνοντα πᾶσι πράγμασι καὶ ἀσχολίαις· λήθῃ δὲ φίλων ὥσπερ ἄλογος ἐλαύνεται πύθῳ τῷ πρὸς φιλοσοφίαν. Οὐ γὰρ δεῖ τοῖς λόγοις εὐφραίνεσθαι παρόντας, ὥσπερ τοῖς μύροις, ἀποστάντας δὲ μὴ ζητεῖν μηδ' ἀσχάλλειν, ἀλλὰ πείνῃ τινὶ καὶ δίψῃ πάθος ὅμοιον ἐν τοῖς ἀποσπασμοῖς πάσχοντας, ἔχεσθαι τοῦ προκόπτοντος ἀληθῶς, ἄν τε γάμος, ἄν τε πλοῦτος, ἄν τε φιλία τις, ἄν τε στρατεία προσπεσοῦσα ποιήσῃ τὸν χωρισμόν. Ὅσῳ γὰρ πλέον ἐστὶ τὸ προσειλημμένον ἐκ φιλοσοφίας, τοσούτῳ μᾶλλον ἐνοχλεῖ τὸ ἀπολειπόμενον.

V. Τούτῳ δὴ ὁμοῦ τι ταὐτόν ἐστιν ἢ σύνεγγυς τὸ πρεσβύτατον δήλωμα προκοπῆς τοῦ Ἡσιόδου, μηκέτι προσάντη μηδ' ὄρθιον ἄγαν, ἀλλὰ ῥᾳδίαν καὶ λείαν καὶ δι' εὐπετείας εἶναι τὴν ὁδὸν, οἷον ἐκλεαινομένην τῇ ἀσκήσει, καὶ φῶς ἐν τῷ φιλοσοφεῖν καὶ

λαμπρότητα ποιοῦσαν ἐξ ἀπορίας καὶ πλάνης καὶ μεταμελειῶν, αἷς προστυγχάνουσιν οἱ φιλοσοφοῦντες τὸ πρῶτον, ὥσπερ οἱ γῆν ἀπολιπόντες, ἣν ἴσασι, μηδέπω δὲ καθορῶντες, ἐφ᾽ ἣν πλέουσι. Προέμενοι γὰρ τὰ κοινὰ καὶ συνήθη, πρὶν ἢ τὰ βελτίονα γνῶναι καὶ λαβεῖν, ἐν μέσῳ περιφέρονται πολλάκις ὑποτρεπόμενοι. Καθάπερ φασὶ Σέξτιόν τε τὸν Ῥωμαῖον ἀφεικότα τὰς ἐν τῇ πόλει τιμὰς καὶ ἀρχὰς διὰ φιλοσοφίαν, ἐν δὲ τῷ φιλοσοφεῖν αὖ πάλιν δυσπαθοῦντα καὶ χρώμενον τῷ λόγῳ χαλεπῷ τὸ πρῶτον, ὀλίγου δεῆσαι καταβαλεῖν ἑαυτὸν ἔκ τινος διήρους. Καὶ περὶ Διογένους ὅμοια τοῦ Σινωπέως ἱστοροῦσιν ἀρχομένου φιλοσοφεῖν, ὡς Ἀθηναίοις ἦν ἑορτὴ, καὶ δεῖπνα δημοτελῆ, καὶ θέατρα, καὶ συνουσίας μετ᾽ ἀλλήλων ἔχοντες ἐχρῶντο κώμοις καὶ παννυχίσιν· ὁ δὲ ἔν τινι γωνίᾳ τῆς ἀγορᾶς συνεσπειραμένος ὡς καθευδήσων ἐνέπιπτεν εἰς λογισμοὺς τρέποντας αὐτὸν οὐκ ἀτρέμα καὶ θραύοντας, ὡς οὐδ᾽ ἀπὸ μιᾶς ἀνάγκης εἰς ἐπίπονον καὶ ἀλλόκοτον ἥκων βίον, αὐτὸς ὑφ᾽ ἑαυτοῦ κάθηται τῶν ἀγαθῶν ἁπάντων ἐστερημένος· εἶτα μέντοι μῦν τινα προσερπύσαντα λέγεται περὶ τὰς ψίχας αὐτοῦ τῆς μάζης ἀναστρέφεσθαι· τὸν δὲ αὖθις ἀναφέρειν τῷ φρονήματι, καὶ λέγειν πρὸς ἑαυτὸν, οἷον ἐπιπλήττοντα καὶ κακίζοντα, Τί φῂς, ὦ Διόγενες, τοῦτον μὲν εὐωχεῖ τὰ σὰ λείμματα καὶ τρέφει, σὺ δ᾽ ὁ γενναῖος, ὅτι μὴ μεθύεις ἐκεῖ κατακείμενος ἐν ἁπαλοῖς καὶ ἀνθινοῖς στρώμασιν, ὀδύρῃ καὶ θρηνεῖς σεαυτόν; Ὅταν οὖν οἱ τοιοῦτοι κατασπασμοὶ γένωνται μὴ πολλάκις, αἵ τε

ματος, ὥσπερ ἐκ τροπῆς ταχεῖαι παρῶσι, καὶ διαλύωσι ῥᾳδίως τὸν ἄλυν καὶ τὴν ἀδημονίαν, ἔν τινι βεβαίῳ τὴν προκοπὴν εἶναι δεῖ νομίζειν.

VI. Ἐπεὶ δὲ οὐ μόνον ἐξ αὐτῶν τὰ κατασείοντα καὶ στρέφοντα, πρὸς τοὔναντίον ὑπ' ἀσθενείας ἐπιτείνεται τοῖς φιλοσοφοῦσιν, ἀλλὰ καὶ φίλων συμβουλαὶ μετὰ σπουδῆς, καὶ διαφόρων ἀντιλήψεις ἐν γέλωτι καὶ παιδιᾷ γινόμενοι κάμπτουσι καὶ μαλάσσουσιν, ἐνίους δὲ καὶ τέλειον ἤδη φιλοσοφίας ἐξέσεισαν· οὐ φαῦλον ἄν τι προκοπῆς εἴη σημεῖον ἡ πρὸς ταῦτα πρᾳότης ἑκάστου, καὶ τὸ μὴ ταραττόμενον μηδὲ κνιζόμενον ὑπὸ τῶν λεγόντων καὶ ὀνομαζόντων ἥλικάς τινας ἐν αὐλαῖς βασιλέων εὐημεροῦντας, ἢ φερνὰς ἐπὶ γάμοις λαμβάνοντας, ἢ κατιόντας ὑπὸ πλήθους εἰς ἀγορὰν ἐπ' ἀρχήν τινα ἢ συνηγορίαν. Ὁ γὰρ ἀνέκπληκτος ἐν τούτοις καὶ ἄτεγκτος ἤδη δῆλός ἐστιν εἰλημμένος ἣν προσήκει λαβὴν ὑπὸ φιλοσοφίας. Οὐ γὰρ οἷόν τε παύσασθαι ζηλοῦντας, ἅπερ οἱ πολλοὶ θαυμάζουσιν, οἷς ἂν μὴ τὸ θαυμάζειν ἀρετὴν ἐγγένηται. Πρὸς μὲν γὰρ ἀνθρώπους ἀποθρασύνεσθαι, καὶ δι' ὀργὴν ἐνίοις παρέστη καὶ δι' ἀφροσύνην· ὧν δὲ θαυμάζουσιν ἄνθρωποι πραγμάτων, οὐκ ἔστιν ἄνευ φρονήματος ἀληθινοῦ καὶ βεβαίου καταφρονῆσαι. Διὸ καὶ ταῦτα παραβάλλοντες ἐκείνοις, ἐπιγαυροῦσιν ἑαυτοὺς, ὥσπερ ὁ Σόλων,

Ἀλλ' ἡμεῖς αὐτοῖς οὐ διαμειψόμεθα
Τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον· ἐπεὶ τὸ μὲν ἔμπεδόν ἐστι,
Χρήματα δ' ἀνθρώπων ἄλλοτε ἄλλος ἔχει.

Καὶ Διογένης τὴν εἰς Ἀθήνας ἐκ Κορίνθου, καὶ πάλιν εἰς Κόρινθον ἐκ Θηβῶν μετάβασιν αὐτοῦ, παρέβαλε ταῖς βασιλέως, ἔαρος μὲν ἐν Σούσοις, καὶ χειμῶνος ἐν Βαβυλῶνι, θέρους δ' ἐν Μηδίᾳ διατριβαῖς. Καὶ ὁ Ἀγησίλαος περὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως, Τί γὰρ ἐμοῦ μείζων ἐκεῖνος, εἰ μὴ καὶ δικαιότερος; Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης πρὸς Ἀντίπατρον περὶ Ἀλεξάνδρου γράφων, ἔφη, μὴ μόνον ἐκείνῳ προσήκειν, ὅτι πολλῶν κρατεῖ, μέγα φρονεῖν, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον, εἴ τις ὀρθῶς γινώσκει περὶ θεῶν. Ὁ δὲ Ζήνων ὁρῶν τὸν Θεόφραστον ἐπὶ τῷ πολλοὺς ἔχειν μαθητὰς θαυμαζόμενον, Ὁ ἐκείνου μὲν χορὸς, ἔφη, μείζων, οὑμὸς δὲ συμφωνότερος.

VII. Ὅταν οὖν οὕτως τὰ τῆς ἀρετῆς πρὸς τὰ ἐκτὸς ἀντιτιθεὶς ὑπεκχέῃς φθόνους καὶ ζηλοτυπίας καὶ τὰ κνίζοντα καὶ ταπεινοῦντα πολλοὺς τῶν ἀρχομένων φιλοσοφεῖν, μέγα καὶ τοῦτο δήλωμα σεαυτῷ τοῦ προκόπτειν. Οὐκ ἔστι δὲ μικρὸν οὐδὲ ἡ περὶ τοὺς λόγους μεταβολή. Πάντες γὰρ, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, οἱ ἀρχόμενοι φιλοσοφεῖν, τοὺς πρὸς δόξαν διώκουσι μᾶλλον· οἱ μὲν, ὥσπερ ὄρνιθες ἐπὶ τὴν λαμπρότητα τῶν φυσικῶν καὶ τὸ ὕψος ὑπὸ κουφότητος καὶ φιλοτιμίας καταίροντες· οἱ δ', ὥσπερ τὰ σκυλάκια, φησὶν ὁ Πλάτων, τῷ ἕλκειν καὶ σπαράττειν χαίροντες, ἐπὶ τὰς ἔριδας καὶ τὰς ἀπορίας καὶ τὰ σοφίσματα χωροῦσιν· οἱ δὲ πλεῖστοι τοῖς διαλεκτικοῖς ἐνδύντες, εὐθὺς ἐπισιτίζονται πρὸς σοφιστείαν· ἔνιοι δὲ καὶ χρείας καὶ ἱστορίας ἀναλεγόμενοι, περιΐασιν, ὥσπερ Ἀνάχαρσις ἔλεγε τῷ νομίσματι πρὸς

οὐδὲν ἕτερον ἢ τὸ ἀριθμεῖν χρωμένους ὁρᾶν τοὺς Ἕλληνας, οὕτω τοὺς λόγους παραριθμοῦντες καὶ παραμετροῦντες, ἄλλο δ᾽ οὐδὲν εἰς ὄνησιν ἀπ᾽ αὐτῶν τιθέμενοι. Συμβαίνει δὴ τὸ τοῦ Ἀντιφάνους, ὥς τις εἶπε τῶν Πλάτωνος συνήθων. Ὁ γὰρ Ἀντιφάνης ἔλεγε παίζων, ἔν τινι πόλει τὰς φωνὰς εὐθὺς λεγομένας πήγνυσθαι διὰ ψύχος, εἶθ᾽ ὕστερον ἀνιεμένων ἀκούειν θέρους, ἃ τοῦ χειμῶνος διελέχθησαν· οὕτω δὴ τῶν ὑπὸ Πλάτωνος ἔφη νέοις οὖσι λεχθέντων μόλις ὀψὲ τοὺς πολλοὺς αἰσθάνεσθαι γέροντας γενομένους. Καὶ πρὸς ὅλην δὲ τοῦτο τὴν φιλοσοφίαν πεπόνθασιν, ἄχρις οὗ κατάστασιν ὑγιεινὴν ἡ κρίσις λαβοῦσα τοῖς ἦθος ἐμποιεῖν καὶ μέγεθος δυναμένοις ἄρξηται συμφέρεσθαι καὶ ζητεῖν λόγους, ὧν, κατὰ τὸν Αἴσωπον, εἴσω μᾶλλον ἢ ἔξω τὰ ἴχνη τέτραπται. Ὥσπερ γὰρ ὁ Σοφοκλῆς ἔλεγε, τὸν Αἰσχύλου διαπεπαιχὼς ὄγκον, εἶτα τὸ πικρὸν καὶ κατάτεχνον τῆς αὐτοῦ κατασκευῆς, τρίτον ἤδη τὸ τῆς λέξεως μεταβάλλειν εἶδος, ὅπερ ἐστὶν ἠθικώτατον καὶ βέλτιστον· οὕτως οἱ φιλοσοφοῦντες, ὅταν ἐκ τῶν πανηγυρικῶν καὶ κατατέχνων εἰς τὸν ἁπτόμενον ἤθους καὶ πάθους λόγον μεταβῶσιν, ἄρχονται τὴν ἀληθῆ προκοπὴν καὶ ἄτυφον προκόπτειν.

VIII. Ὅρα δὴ μὴ μόνον φιλοσόφων συγγράμματα διεξιὼν καὶ λόγους ἀκούων, εἰ μὴ πλέον τοῖς ὀνόμασι μόνον προσέχεις ἢ τοῖς πράγμασι, μηδὲ μᾶλλον ἐπιπηδᾷς τοῖς τὸ δύσκολον ἔχουσι καὶ περιττὸν, ἢ τοῖς τὸ χρήσιμον καὶ σάρκινον καὶ ὠφέλιμον· ἀλλὰ καὶ ποιήμασιν ὁμιλῶν καὶ ἱστορίᾳ παραφύλαττε σε-

αυτὸν, εἰ μηδέν σε διαφεύγει τῶν πρὸς ἐπανόρθωσιν ἤθους ἢ πάθους κουφισμὸν ἐμμελῶς λεγομένων. Ὥσπερ γὰρ ἄνθεσιν ὁμιλεῖν ὁ Σιμωνίδης φησὶ τὴν μέλιτταν ξανθὸν μέλι μηδομέναν, οἱ δ' ἄλλοι χρόαν αὐτῶν καὶ ὀσμὴν, ἕτερον δὲ οὐθὲν ἀγαπῶσιν, οὐδὲ λαμβάνουσιν· οὕτω τῶν ἄλλων ἐν ποιήμασιν ἡδονῆς ἕνεκα καὶ παιδιᾶς ἀναστρεφομένων, αὐτὸς εὑρίσκων τι καὶ συνάγων σπουδῆς ἄξιον, ἔοικεν ἤδη γνωριστικὸς ὑπὸ συνηθείας καὶ φιλίας τοῦ καλοῦ καὶ οἰκείου γεγονέναι. Τοὺς μὲν γὰρ Πλάτωνι καὶ Ξενοφῶντι χρωμένους διὰ τὴν λέξιν, ἕτερον δὲ μηθὲν ἀλλ' ἢ τὸ καθαρόν τε καὶ Ἀττικὸν, ὥσπερ δρόσον καὶ χνοῦν, ἀποδρεπομένους, τί ἂν ἄλλο φαίης ἢ φαρμάκων τὸ εὐῶδες καὶ τὸ ἀνθηρὸν ἀγαπᾶν, τὸ δὲ ἀνώδυνον καὶ καθαρτικὸν μὴ προσίεσθαι μηδὲ γινώσκειν; Ἀλλ' οἵγε μᾶλλον ἔτι προκόπτοντες οὐκ ἀπὸ λόγων μόνον, ἀλλὰ καὶ θεαμάτων καὶ πραγμάτων πάντων ὠφελεῖσθαι δύνανται, καὶ συνάγειν τὸ οἰκεῖον καὶ χρήσιμον· οἷα καὶ περὶ Αἰσχύλου λέγουσι καὶ περὶ ἄλλων ὁμοίων· Αἰσχύλος μὲν γὰρ Ἰσθμοῖ θεώμενος ἀγῶνα πυκτῶν, ἐπεὶ πληγέντος ἑτέρου τὸ θέατρον ἐξέκραγε, νύξας Ἴωνα τὸν Χῖον, Ὁρᾷς, ἔφη, οἷον ἡ ἄσκησίς ἐστιν; ὁ πεπληγὼς σιωπᾷ, οἱ δὲ θεώμενοι βοῶσι. Ὁ Βρασίδας δὲ μῦν τινα συλλαβὼν ἐν ἰσχάσι, καὶ δηχθεὶς, ἀφῆκεν· εἶτα πρὸς ἑαυτὸν, Ὦ Ἡράκλεις, ἔφη, ὡς οὐδέν ἐστι μικρὸν οὐδ' ἀσθενὲς, ὃ μὴ ζήσεται, τολμῶν ἀμύνασθαι. Διογένης δὲ τὸν πίνοντα ταῖς χερσὶ θεασάμενος, ἐξέβαλε τῆς πήρας τὸ ποτήριον. Οὕτω τὸ

προσέχειν καὶ τετάσθαι τὴν ἄσκησιν αἰσθητικοὺς καὶ δεκτικοὺς ποιεῖ τῶν πρὸς ἀρετὴν φερόντων πανταχόθεν. Γίνεται δὲ τοῦτο μᾶλλον, ἂν τοὺς λόγους ταῖς πράξεσι μιγνύωσι, μὴ μόνον, ὡς Θουκυδίδης ἔλεγε, μετὰ κινδύνων ποιούμενοι τὰς μελέτας, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἡδονὰς καὶ πρὸς ἔριδας καὶ περὶ κρίσεις καὶ συνηγορίας καὶ ἀρχὰς, οἷον ἀπόδειξιν αὐτοῖς τῶν δογμάτων διδόντες, μᾶλλον δὲ τῷ χρῆσθαι δόγματα ποιοῦντες. Ὡς τούς γε μανθάνοντας ἔτι καὶ πραγματευομένους καὶ σκοποῦντας, ὃ λαβόντες ἐκ φιλοσοφίας, εὐθὺς εἰς ἀγορὰν, ἢ νέων διατριβὴν, ἢ βασιλικὸν συμπόσιον ἐκκυκλήσουσιν, οὐ μᾶλλον οἴεσθαι χρὴ φιλοσοφεῖν, ἢ τοὺς τὰ φάρμακα καὶ τὰ μίγματα πωλοῦντας ἰατρεύειν· μᾶλλον δὲ ὅλως οὐθὲν ὁ τοιοῦτος σοφιστὴς διαφέρει τῆς Ὁμηρικῆς ὄρνιθος, ὅ τι ἂν λάβοι, τοῖς μαθηταῖς, ὥσπερ ἀπτῆσι νεοττοῖς διὰ τοῦ στόματος προσφέρων·

— κακῶς δέ τέ οἱ πέλει αὐτῷ,

μηδὲν εἰς ὄνησιν οἰκείαν ἀναδιδόντι μηδὲ καταπέπτοντι τῶν λαμβανομένων.

IX. Ὅθεν ἐπισκοπεῖν ἀναγκαῖον, εἰ χρώμεθα τῷ λόγῳ, πρὸς ἑαυτοὺς μὲν δὴ χρηστικῶς, πρὸς ἑτέρους δὲ μὴ δόξης εἰκαίας ἕνεκα, μηδὲ φιλοτιμίας, ἀλλὰ μᾶλλον ἀκοῦσαί τι καὶ διδάξαι· μάλιστα δὲ εἰ τὸ φιλόνεικον καὶ δύσερι περὶ τὰς ζητήσεις ὑφεῖται, καὶ πεπαύμεθα τοὺς λόγους ὥσπερ ἱμάντας ἢ σφαίρας ἐπιδούμενοι πρὸς ἀλλήλους, καὶ τῷ πατάξαι καὶ καταβαλεῖν μᾶλλον ἢ τῷ μαθεῖν τι καὶ διδάξαι χαίροντες. Ἡ γὰρ ἐν τούτοις ἐπιείκεια καὶ πρᾳότης,

καὶ τὸ μὴ μετ᾽ ἀγῶνος συνίστασθαι μήτε διαλύ
σθαι μετ᾽ ὀργῆς τὰς κοινολογίας, μηδ᾽ οἷον ἐφυβ
ζειν ἐλέγξαντας, ἢ χαλεπαίνειν ἐλεγχθέντας, ἱκα
προκόπτοντός ἐστι. Ἐδήλωσε δὲ Ἀρίστιππος ἐν
λόγῳ κατασοφισθεὶς ὑπ᾽ ἀνθρώπου τόλμαν ἔχ
τος, ἄλλως δὲ μανικοῦ καὶ ἀνοήτου· χαίροντα
αὐτὸν ὁρῶν καὶ τετυφωμένον, Ἐγὼ μὲν, εἶπεν,
ἐλεγχθεὶς ἄπειμι σοῦ τοῦ ἐλέγξαντος ἥδιον καθευ
σων. Ἔστι δὲ καὶ λέγοντας ἑαυτῶν λαμβάνειν δ
πειραν, εἰ μήτε, πολλῶν παρὰ προσδοκίαν συν
θόντων, ὑπὸ δειλίας ἀναδυόμεθα, μηδ᾽ ἐν ὀλίγ
ἀθυμῶμεν ἀγωνιζόμενοι· μήτε, πρὸς δῆμον ἢ π
ἀρχὴν εἰπεῖν δεῆσαν, ἐνδείᾳ τῆς περὶ τὴν λέξιν
ρασκευῆς προϊέμεθα τὸν καιρόν· οἷα περὶ Δημ
σθένους λέγουσι καὶ Ἀλκιβιάδου. Καὶ γὰρ
τος τῷ νοῆσαι πράγματα δεινότατος ὢν, περὶ δὲ τ
λέξιν ἀθαρσέστερος, ἑαυτὸν διέκρουεν ἐν τοῖς π
γμασι· καὶ πολλάκις ἐν αὐτῷ τῷ λέγειν ζητῶν
διώκων ὄνομα καὶ ῥῆμα διαφεῦγον ἐξέπιπτεν, Ὅμ
ρος δὲ τὸν πρῶτον οὐ διηνέχθη τῶν στίχων ἄμετ
ἐξενεγκών· τοσοῦτον περιῆν αὐτῷ φρονήματος
τὰ λοιπὰ διὰ τὴν δύναμιν. Οὐκοῦν μᾶλλον εἰ
ἐστιν, οἷς πρὸς ἀρετὴν καὶ τὸ καλὸν ἡ ἅμιλλα,
καιρῷ καὶ τοῖς πράγμασι χρῆσθαι, τῶν ἐπὶ ταῖς
ξεσι θορύβων καὶ κρότων ἐλάχιστα φροντίζοντας.

X. Οὐ μόνον δὲ δεῖ τοὺς λόγους, ἀλλὰ καὶ τ
πράξεις ἕκαστον ἐπισκοπεῖν, εἰ τὸ χρειῶδες τοῦ
νηγυρικοῦ καὶ τοῦ πρὸς ἐπίδειξιν αὐταῖς πλέον ἐ
στι τὸ πρὸς ἀλήθειαν. Εἰ γὰρ ἀληθινὸς ἔρως π

δὸς ἢ γυναικὸς οὐ ζητεῖ μάρτυρας, ἀλλὰ καρποῦται τὸ ἡδὺ, κἂν κρύφα κατεργάσηται τὸν πόθον, ἔτι μᾶλλον εἰκός ἐστι, τὸν φιλόκαλον καὶ φιλόσοφον συνόντα διὰ τῶν πράξεων τῇ ἀρετῇ καὶ χρώμενον, αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ σιωπῇ μέγα φρονεῖν, ἐπαινετῶν καὶ ἀκροατῶν μηδὲν δεόμενον. Ὥσπερ οὖν ὁ καλῶν ἐκεῖνος οἴκοι τὴν θεραπαινίδα, καὶ βοῶν, Θέασαι, Διονυσία, πέπαυμαι τετυφωμένος· οὕτως ὁ ποιήσας τὶ χάριεν καὶ ἀστεῖον, εἶτα τοῦτο διηγούμενος καὶ περιφέρων πανταχόσε, δῆλός ἐστιν ἔξω βλέπων ἔτι καὶ πρὸς δόξαν ἑλκόμενος, οὔπω δὲ τῆς ἀρετῆς γεγονὼς θεατὴς, οὐδ᾽ ὕπαρ, ἀλλ᾽ ὄναρ αὐτῆς ἐν εἰδώλοις καὶ σκιαῖς ῥεμβόμενος, εἶθ᾽ ὥσπερ ζωγράφημα προτιθεὶς ἐπὶ θέαν τὸ πεπραγμένον. Ἔστιν οὖν τοῦ προκόπτοντος, οὐ μόνον δόντα τῷ φίλῳ, καὶ γνώριμον εὐεργετήσαντα, μὴ φράσαι πρὸς ἑτέρους, ἀλλὰ καὶ ψῆφον ἐν πολλοῖς θέμενον ἀδίκοις δικαίαν, καὶ πρὸς ἔντευξιν αἰσχρὰν πλουσίου τινὸς ἢ ἄρχοντος ἀπισχυρισάμενον, καὶ δωρεὰς ὑπεριδόντα, καὶ νὴ Δία διψήσαντα νύκτωρ καὶ μὴ πιόντα, ἢ πρὸς φίλημα καλοῦ ἢ καλῆς διαμαχησάμενον, ὡς ὁ Ἀγησίλαος, ἐν ἑαυτῷ κατασχεῖν καὶ σιωπῆσαι. Οὗτος γὰρ αὐτὸς εὐδοκιμῶν παρ᾽ ἑαυτῷ, μὴ καταφρονῶν, ἀλλὰ χαίρων καὶ ἀγαπῶν, ὡς ἱκανὸς ὢν μάρτυς ἅμα τῶν καλῶν καὶ θεατὴς, δείκνυσι τὸν λόγον ἐντὸς ἤδη τρεφόμενον καὶ ῥιζούμενον ἐν ἑαυτῷ, καὶ, κατὰ Δημόκριτον, αὐτὸν ἐξ ἑαυτοῦ τὰς τέρψιας ἐθιζόμενον λαμβάνειν. Οἱ μὲν οὖν γεωργοὶ τῶν σταχύων ἥδιον ὁρῶσι τοὺς κεκλιμένους καὶ νεύοντας ἐπὶ γῆς, τοὺς δ᾽

ὑπὸ κουφότητος αἰρομένους ἄνω κενοὺς ἡγοῦνται καὶ ἀλαζόνας· οὕτω δὴ καὶ τῶν φιλοσοφεῖν βουλομένων νέων οἱ μάλιστα κενοὶ καὶ βάρος οὐκ ἔχοντες θράσος ἔχουσι, καὶ σχῆμα καὶ βάδισμα καὶ πρόσωπον ὑπεροψίας καὶ ὀλιγωρίας μεστὸν ἀφειδούσης ἁπάντων· ἀρχόμενοι δὲ πληροῦσθαι καὶ συλλέγειν καρπὸν ἀπὸ τῶν λόγων, τὸ σοβαρὸν καὶ φλοιῶδες ἀποτίθενται. Καὶ καθάπερ ἀγγείων ὑγρὸν δεχομένων ὁ κενὸς ἀὴρ ἐκθλιβόμενος ὑπέξεισιν, οὕτως ἀνθρώποις πληρουμένοις τῶν ἀληθινῶν ἀγαθῶν ἐνδίδωσιν ὁ τῦφος, καὶ γίνεται τὸ οἴημα μαλακώτερον, καὶ παυόμενοι τοῦ διὰ πώγωνα καὶ τρίβωνα φρονεῖν μέγα, τὴν ἄσκησιν ἐπὶ τὴν ψυχὴν μεταφέρουσι, καὶ τῷ δηκτικῷ καὶ πικρῷ χρῶνται πρὸς ἑαυτοὺς μάλιστα, τοῖς δ' ἄλλοις πρᾳότερον ἐντυγχάνουσι· τὸ δὲ φιλοσοφίας ὄνομα καὶ τὴν τοῦ φιλοσοφεῖν δόξαν οὐχ ἁρπάζουσιν αὐτοῖς, ὡς πρότερον, οὐδὲ προσγράφουσιν, ἀλλὰ καὶ προσαγορευθεὶς ὑφ' ἑτέρου ταύτῃ τῇ προσηγορίᾳ, φράσειεν ἂν εὐφυὴς νέος, ὥστ' εἰπεῖν μειδιάσας, καὶ ὑποπλησθεὶς ἐρυθήματος,

Οὔτις τοι θεός εἰμι· τί μ' ἀθανάτοισιν ἐΐσκεις;

Νέας μὲν γὰρ γυναικός, ὡς Αἰσχύλος φησίν, οὐ λανθάνει φλέγων

Ὀφθαλμός, ἥτις ἀνδρὸς ᾖ γεγευμένη·

νέῳ δ' ἀνδρὶ γευσαμένῳ προκοπῆς ἀληθοῦς ἐν φιλοσοφίᾳ τὰ Σαπφικὰ ταυτὶ παρέπεται,

Κατὰ μὲν γλῶσσ' ἔαγ', ἂν δὲ λεπτὸν
Αὐτίκα χρῶ πῦρ ὑποδέδρομε·

καὶ ἀθόρυβον δὲ ὄψιν, καὶ πρᾶον ὄμμα, φθεγγομένου δ' ἀκοῦσαι ποθήσειας. Ὡς γὰρ οἱ τελούμενοι κατ' ἀρχὰς ἐν θορύβῳ καὶ βοῇ πρὸς ἀλλήλους ὠθούμενοι συνίασι, δρωμένων δὲ καὶ δεικνυμένων τῶν ἱερῶν, προσέχουσιν ἤδη μετὰ φόβου καὶ σιωπῆς· οὕτω καὶ φιλοσοφίας ἐν ἀρχῇ καὶ περὶ θύρας πολὺν θόρυβον ὄψει καὶ θρασύτητα καὶ λαλιὰν, ὠθουμένων πρὸς τὴν δόξαν ἐνίων ἀγροίκως τε καὶ βιαίως· ὁ δ' ἐντὸς γενόμενος, καὶ φῶς μέγα ἰδὼν, οἷον ἀνακτόρων ἀνοιγομένων, ἕτερον λαβὼν σχῆμα καὶ σιωπὴν καὶ θάμβος, ὥσπερ θεῷ, τῷ λόγῳ ταπεινὸς συνέπεται καὶ κεκοσμημένος. Εἰς δὲ τούτους ἔοικε καὶ τῷ Μενεδήμῳ πεπαιγμένον εὖ λέγεσθαι· καταπλεῖν γὰρ ἔφη τοὺς πολλοὺς ἐπὶ σχολὴν Ἀθήναζε, σοφοὺς τὸ πρῶτον, εἶτα γενέσθαι φιλοσόφους, εἶτα ῥήτορας, τοῦ δὲ χρόνου προϊόντος ἰδιώτας· ὅσῳ μᾶλλον ἅπτονται τοῦ λόγου, μᾶλλον τὸ οἴημα καὶ τὸν τῦφον κατατιθεμένους.

XI. Τῶν τοίνυν δεομένων ἰατρείας οἱ μὲν ὀδόντα πονοῦντες ἢ δάκτυλον αὐτόθεν βαδίζουσι πρὸς τοὺς θεραπεύοντας· οἱ δὲ πυρέττοντες οἴκαδε καλοῦσι καὶ δέονται βοηθεῖν· οἱ δ' εἰς μελαγχολίαν ἢ φρενῖτιν ἢ παρακοπὴν ἥκοντες οὐδὲ φοιτῶντας ἐνιαχοῦ πρὸς αὐτοὺς ἀνέχονται, ἀλλ' ἐξελαύνουσιν, ἢ φεύγουσιν, ὑπὸ τοῦ σφόδρα νοσεῖν μηδ', ὅτι νοσοῦσιν, αἰσθανόμενοι. Οὕτω δὴ καὶ ἁμαρτανόντων ἀνήκεστοι μέν εἰσιν οἱ πρὸς τοὺς ἐλέγχοντας καὶ νουθετοῦντας ἐχθρῶς καὶ ἀγρίως διατιθέμενοι καὶ χαλεπαίνοντες· οἱ δ' ὑπομένοντες καὶ προσιέμενοι

πρᾳότερον ἔχουσι· τὸ δ' ἑαυτὸν ἁμαρτάνοντα παρέχειν τοῖς ἐλέγχουσι, καὶ τὸ πάθος λέγειν καὶ τὴν μοχθηρίαν ἀποκαλύπτειν, καὶ μὴ χαίρειν λανθάνοντα, μηδ' ἀγαπᾷν ἀγνοούμενον, ἀλλ' ὁμολογεῖν καὶ δεῖσθαι τοῦ ἁπτομένου καὶ νουθετοῦντος, οὐ φαῦλον ἂν εἴη προκοπῆς σημεῖον. Ὡς που Διογένης ἔλεγε, τῷ σωτηρίας δεομένῳ ζητεῖν προσήκειν ἢ φίλον σπουδαῖον ἢ διάπυρον ἐχθρόν, ὅπως ἐλεγχόμενος ἢ θεραπευόμενος ἀποφεύγῃ τὴν κακίαν. Ἄχρι δὲ οὗτις ἐπιδεικνύμενος ῥύπον ἢ κηλῖδα χιτῶνος, ἢ διεῤῥωγὸς ὑπόδημα, καλλωπίζεται πρὸς τοὺς ἐκτὸς, ἀτυφίᾳ κενῇ διασκώπτων αὐτὸς ἑαυτὸν ὡς μικρὸν ἢ ὡς κυρτὸν οἴεται νεανιεύεσθαι, τὰ δ' ἐντὸς αἴσχη τῆς ψυχῆς καὶ τὰ περὶ τὸν βίον ἐγκρέμματα καὶ φθόνους καὶ κακοηθείας καὶ μικρολογίας καὶ φιληδονίας ὥσπερ ἕλκη περιστέλλων καὶ ἀποκρύπτων, οὐδένα θίγειν, οὐδὲ προσιδεῖν ἐᾷ, δεδιὼς τὸν ἔλεγχον, ὀλίγον αὐτῷ προκοπῆς μέτεστι, μᾶλλον δὲ οὐθέν. Ἀλλ' ὁ τούτοις ὁμόσε χωρῶν, καὶ μάλιστα μὲν αὐτὸς ἑαυτὸν ἀλγύνειν τε καὶ κακίζειν ἁμαρτάνοντα, δεύτερον δὲ παρέχειν, ἑτέρου νουθετοῦντος, ἐγκαρτεροῦντα καὶ καθαιρόμενον ὑπὸ τῶν ἐλέγχων δυνάμενος καὶ βουλόμενος, οὗτος ἀποτριβομένῳ καὶ βδελυττομένῳ τὴν μοχθηρίαν ἀληθῶς ἔοικε. Δεῖ μὲν γὰρ ἀμέλει καὶ τὸ δοκεῖν εἶναι πονηρὸν αἰδεῖσθαι καὶ φεύγειν· ὁ δὲ τὴν οὐσίαν τῆς μοχθηρίας μᾶλλον ἢ τὴν ἀδοξίαν δυσχεραίνων οὐ φεύγει τὸ κακῶς ἀκοῦσαι καὶ εἰπεῖν ἐπὶ τῷ βελτίων γενέσθαι. Χάριεν γὰρ τὸ τοῦ Διογένους πρός τινα νεανίσκον ὀφθέντα ἐν

καπηλείῳ, καταφυγόντα δὲ εἰς τὸ καπηλεῖον, Ὅσῳ γάρ, εἶπεν, ἐνδοτέρω φεύγεις, μᾶλλον ἐν τῷ καπηλείῳ γίνῃ· καὶ τῶν φαύλων ἕκαστος ὅσῳ μᾶλλον ἀρνεῖται, τοσούτῳ μᾶλλον ἐνδύεται καὶ καθείργουσιν ἑαυτὸν εἰς τὴν κακιαν. Ἀμέλει τῶν πενομένων οἱ προσποιούμενοι πλουτεῖν ἔτι μᾶλλον πένονται διὰ τὴν ἀλαζονείαν· ὁ δὲ προκόπτων ἀληθῶς καὶ τὸν Ἱπποκράτην παράδειγμα ποιεῖται, τὸ περὶ τὰς ῥαφὰς ἀγνοηθὲν αὐτῷ τῆς κεφαλῆς ἐξαγορεύσαντα καὶ γράψαντα, λογιζόμενος, ὅτι δεινόν ἐστιν, ἐκεῖνον μέν, ὅπως ἂν ἕτεροι μὴ τὸ αὐτὸ πάθωσιν, αὐτοῦ τὴν ἁμαρτίαν κατειπεῖν, αὐτὸν δέ τινα μέλλοντα σώζεσθαι μὴ τολμᾶν ἐλέγχεσθαι, μηδ᾽ ὁμολογεῖν τὴν ἀβελτηρίαν καὶ τὴν ἀμαθίαν. Καὶ μὴν τά γε Βίωνος καὶ Πύῤῥωνος οὐ προκοπῆς ἄν τις, ἀλλὰ μείζονος ἕξεως σημεῖα θεῖτο καὶ τελειοτέρας. Ὁ μὲν γὰρ ἠξίου τοὺ συνήθεις οἴεσθαι προκόπτειν, ὅταν τῶν λοιδορούντων οὕτως ἀκούωσιν, ὡς λεγόντων, Ὦ ξένε,

— ἐπεὶ οὔτε κακῷ οὔτ᾽ ἄφρονι φωτὶ ἔοικας,
Οὖλέ τε καὶ μέγα χαῖρε, θεοί νύ τοι ὄβλια δοῖεν.

Πύῤῥωνα δέ φασι πλέοντα καὶ κινδυνεύοντα χειμῶνι δελφάκιόν τι δεῖξαι χρώμενον ἀσμένως κριθαῖς παρακεχυμέναις, καὶ εἰπεῖν πρὸς τοὺς ἑταίρους, ὅτι τοιαύτην ἀπάθειαν παρασκευαστέον ἐκ λόγου καὶ φιλοσοφίας τὸν ὑπὸ τῶν προστυγχανόντων διαταράττεσθαι μὴ βουλόμενον.

XII. Ὅρα δὴ καὶ τὸ τοῦ Ζήνωνος, ὁποῖόν ἐστιν· ἠξίου γὰρ ἀπὸ τῶν ὀνείρων ἕκαστον ἑαυτοῦ συναι-

σθάνεσθαι προκόπτοντος, εἰ μήτε ἡδόμενον αἰσχρῷ τινι ἑαυτὸν, μήτε τι προσιέμενον ἢ πράττοντα τῶν δεινῶν καὶ ἀδίκων ὁρᾷ κατὰ τοὺς ὕπνους, ἀλλ', οἷον ἐν βυθῷ γαλήνης ἀκλύστου καταφανεῖ, διαλάμπει τῆς ψυχῆς τὸ φανταστικὸν καὶ παθητικὸν ὑπὸ τοῦ λόγου διακεχυμένον. Τοῦτο δὲ Πλάτων, ὡς ἔοικε, συνιδὼν πρότερον ἐξεμόρφωσε καὶ διετύπωσε τῆς φύσει τυραννικῆς ψυχῆς οἷα κατὰ τοὺς ὕπνους δρᾷ τὸ φανταστικὸν καὶ ἄλογον· μητρί τε γὰρ ἐπιχειρεῖ μίγνυσθαι, καὶ περὶ βρώσεις ὁρμᾷ παντοδαπὰς, παρανομοῦν, καὶ χρώμενον ἑαυτοῦ ταῖς ἐπιθυμίαις οἷον λελυμέναις, ἃς μεθ' ἡμέραν ὁ νόμος αἰσχύνῃ καὶ φόβῳ καθείργνυσιν. Ὥσπερ οὖν τὰ πεπαιδευμένα καλῶς τῶν ὑποζυγίων, οὐδ' ἂν ἀφῇ τὰς ἡνίας ὁ ἄρχων, ἐπιχειρεῖ παρατρέπεσθαι καὶ ἀπολείπειν τὴν ὁδὸν, ἀλλ', ὥσπερ εἴθισται, πρόεισιν ἐν τάξει, διαφυλάττοντα τὴν πορείαν ἄπταιστον· οὕτως, οἷς ἂν εὐπειθὲς ἤδη τὸ ἄλογον καὶ πρᾷον ᾖ γεγονὸς ὑπὸ τοῦ λόγου καὶ κεκολασμένον, οὔτε καθ' ὕπνους, οὔθ' ὑπὸ νόσων ἔτι ῥᾳδίως ἐξυβρίζειν ἢ παρανομεῖν ἐθέλει ταῖς ἐπιθυμίαις, ἀλλὰ τηρεῖ καὶ διαμνημονεύει τὸν ἐθισμὸν, ἰσχὺν ἐμποιοῦντα τῇ προσοχῇ καὶ τόνον. Εἰ γὰρ καὶ τὸ σῶμα τῇ ἀσκήσει τῆς ἀπαθείας ὑπήκοον ἑαυτῷ καὶ τὰ μέρη παρέχειν πέφυκεν, ὥς ὀφθαλμούς τε πρὸς οἶκτον ἴσχεσθαι δακρύων, καὶ καρδίαν πηδήματος ἐν φόβοις, αἰδοῖά τε σωφρόνως ἔχειν ἀτρέμα καὶ μηδὲν ἐνοχλεῖν παρὰ καλοῖς ἢ καλαῖς, πῶς οὐ μᾶλλον εἰκός ἐστι τῆς ψυχῆς τοῦ καθητικοῦ τὴν ἄσκησιν ἐπιλαμβανομένην

οἷον ἐκλεαίνειν καὶ συσχηματίζειν τὰ φαντάσματα καὶ τὰ κινήματα μέχρι τῶν ὕπνων πιέζουσαν; Οἷα λέγεται καὶ περὶ τοῦ φιλοσόφου Στίλπωνος, ὡς ἰδεῖν δόξαι κατὰ τοὺς ὕπνους ὀργιζόμενον αὐτῷ τὸν Ποσειδῶνα μὴ θύσαντι βοῦν, ὥσπερ ἔθος ἦν τοῖς ἱερεῦσιν· αὐτὸν δὲ μηθὲν ἐκπλαγέντα, Τί λέγεις, φάναι, ὦ Πόσειδον; ὥσπερ παῖς ἥκεις μεμψιμοιρῶν, ὅτι μὴ δανεισάμενος ἐνέπλησα κνίσσης τὴν πόλιν, ἀλλ᾽ ἀφ᾽ ὧν εἶχον ἔθυσά σοι μετρίως οἴκοθεν; καὶ μέν τοι δοκεῖν αὐτῷ τὸν Ποσειδῶνα μειδιάσαντα τὴν δεξιὰν προτεῖναι, καὶ εἰπεῖν, ὡς ἀφύων φορὰν Μεγαρεῦσι ποιήσει δι᾽ ἐκεῖνον. Οἷς οὖν οὕτως εὐόνειρα καὶ φανὰ καὶ ἄλυπα, φοβερὸν δὲ μηθὲν ἢ τραχὺ μηδὲ κακόηθες ἢ σκολιὸν ἐκ τῶν ὕπνων ἐπαναφέρεται, ταῦτα τῆς προκοπῆς ἀπαυγασμούς τινας εἶναι λέγουσιν· οἴστρους δὲ καὶ πτοίας καὶ φυγὰς ἀγεννεῖς, καὶ παιδικὰς περιχαρείας καὶ ὀλοφύρσεις ἐνυπνίων οἰκτρῶν καὶ ἀλλοκότων ῥαχίαις τε τισὶ καὶ σάλοις ἐοικέναι, ψυχῆς οὔπω τὸ κοσμοῦν ἐχούσης οἰκεῖον, ἀλλὰ πλαττομένης ἔτι δόξαις καὶ νόμοις, ὧν ἀπωτάτω γινομένη κατὰ τοὺς ὕπνους, αὖθις ἀναλύεται καὶ ἀνελίττεται τοῖς πάθεσι. Ταῦτα μὲν οὖν συνεπισκόπει καὶ αὐτὸς, εἴτε προκοπῆς ἐστιν, εἴτε τινὸς ἕξεως ἤδη βεβαιότητα καὶ κράτος ἐχούσης ἐπὶ τοῖς λόγοις ἀσάλευτον.

XIII. Ἐπεὶ δὲ ἡ παντελὴς ἀπάθεια μέγα καὶ θεῖον, ἐνδόσει δέ τινι καὶ πρᾳότητι παθῶν ἔοικεν, ὡς λέγομεν, προκοπή· δεῖ καὶ πρὸς αὐτὰ καὶ πρὸς

ἄλληλα τὰ πάθη σκοποῦντα κρίνειν τὰς διαφοράς. Καὶ πρὸς αὐτὰ μὲν, εἰ νῦν μὲν ἐπιθυμίαις τε μαλακωτέροις χρώμεθα τῶν πάλαι καὶ φόβοις καὶ ὀργαῖς, ταχὺ τῷ λόγῳ τὸ ἐξάπτον αὐτῶν καὶ φλεγμαῖνον ἀφαιροῦντες· πρὸς ἄλληλα δὲ, εἰ μᾶλλον αἰσχυνόμεθα νῦν ἢ φοβούμεθα, καὶ ζηλοῦμεν μᾶλλον ἢ φθονοῦμεν, καὶ φιλοδοξοῦμεν ἢ φιλοχρηματοῦμεν· καὶ ὅλως, εἰ Δωρίοις μᾶλλον ἢ Λυδίοις, ὥσπερ οἱ μελῳδοῦντες, ὑπερβολαῖς ἁμαρτάνομεν, σκληρότεροι περὶ τὴν δίαιταν ὄντες ἢ μαλακώτεροι, καὶ βραδύτεροι περὶ τὰς πράξεις ἢ προπετέστεροι, καὶ θαυμασταὶ παρ᾽ ὃ δεῖ λόγων καὶ ἀνθρώπων ἢ καταφρονηταί. Καθάπερ γὰρ αἱ τῶν νόσων εἰς τὰ κύρια μέρη τοῦ σώματος ἐκτροπαὶ σημεῖον οὐ φαῦλόν εἰσιν, οὕτως ἡ κακία τῶν προκοπτόντων ἔοικεν, εἰς ἐπιεικέστερα πάθη μεθισταμένη, κατὰ μικρὸν ἐξαλείφεσθαι. Φρύννιν μὲν γὰρ οἱ Ἔφοροι ταῖς ἑπτὰ χορδαῖς δύο παρεντεινάμενον, ἠρώτων, πότερον τὰς ἄνωθεν ἢ τὰς κάτωθεν ἐκτεμεῖν αὐτοῖς ἐθέλει παρασχεῖν· ἡμῶν δὲ δεῖται μέν πως τὰ ἄνω καὶ τὰ κάτω περικοπῆς, εἰ μέλλομεν εἰς τὸ μέσον καθίστασθαι καὶ μέτριον· ἡ δὲ προκοπὴ τὰς ὑπερβολὰς πρότερον καὶ τὰς ὀξύτητας τῶν παθῶν ἀνίησι,

Πρὸς ἅς περ οἱ μαργῶντες ἐντονώτατοι,

κατὰ τὸν Σοφοκλέα.

XIV. Καὶ μὴν ὅτι τὸ τὰς κρίσεις ἐπὶ τὰ ἔργα μετάγειν, καὶ τοὺς λόγους μὴ λόγους ἐᾷν, ἀλλὰ πράξεις ποιεῖν, μάλιστα τῆς προκοπῆς ἴδιόν ἐστιν, εἴρηται. Δήλωμα

ἑαυτοῦ πρῶτα μὲν ὁ πρὸς τὰ ἐπαινούμενα ζῆλος, καὶ ὁ ποιεῖν εἶναι προθύμους, ἃ θαυμάζομεν, ἃ δὲ ψέγοεν, μὴ ἐθέλειν, μηδὲ ὑπομένειν. Ἐπεὶ πάντας γε ιθηναίους εἰκὸς ἦν ἐπαινεῖν τὴν Μιλτιάδου τόλμαν αὶ ἀνδρίαν· Θεμιστοκλῆς δ' εἰπὼν, ὡς οὐκ ἐᾷ καθεύειν αὐτὸν, ἀλλ' ἐκ τῶν ὕπνων ἀνίστησιν τὸ Μιλιάδου τρόπαιον, οὐκ ἐπαινῶν μόνον, οὐδὲ θαυάζων, ἀλλὰ καὶ ζηλῶν καὶ μιμούμενος, εὐθὺς ἦν αταφανής. Σμικρὸν οὖν οἴεσθαι χρὴ προκόπτειν, χρις οὗ τὸ θαυμάζειν τοὺς κατορθοῦντας ἀργὸν ιομεν καὶ ἀκίνητον ἐξ ἑαυτοῦ πρὸς μίμησιν. Οὔτε ἀρ ἔρως σώματος ἐνεργὸς, εἰ μὴ μετὰ ζηλοτυπίας ιεστιν, οὔτ' ἔπαινος ἀρετῆς διάπυρος καὶ δραστήιος, ὁ μὴ νύττων, μηδὲ κεντρίζων, μηδὲ ποιῶν ντὶ φθόνου ζῆλον ἐπὶ τοῖς καλοῖς, ἀναπληρώσεως ρεγόμενον. Οὐ γὰρ ὑπὸ τῶν λόγων δεῖ τοῦ φιλοοφοῦντος μόνον, ὥσπερ Ἀλκιβιάδης ἔλεγε, τὴν αρδίαν στρέφεσθαι, καὶ δάκρυα ἐκπίπτειν· ἀλλ' γε προκόπτων ἀληθῶς, μᾶλλον ἔργοις καὶ πράξεσιν ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ τελείου παραβάλλων ἑαυόν, ἅμα τῷ συνειδότι τοῦ ἐνδεοῦς δακνόμενος, καὶ ι' ἐλπίδα καὶ πόθον χαίρων, καὶ μεστὸς ὢν ὁρμῆς ὐκ ἠρεμούσης, οἷός τ' ἐστι κατὰ τὸν Σιμωνίδην,

Ἄθηλος ἵππῳ πῶλος ὣς ἅμα τρέχειν,

ῷ ἀγαθῷ μονονουχὶ συμφῦναι γλιχόμενος. Καὶ γὰρ οῦτο προκοπῆς ἀληθοῦς ἴδιόν ἐστι πάθος, ὧν ζηλοῦεν τὰ ἔργα, τὴν διάθεσιν φιλεῖν καὶ ἀγαπᾷν, καὶ μετ' ὐνοίας ἀεὶ τιμὴν ἀποδιδούσης εὔφημον ἐξομοιοῦθαι. Φιλονεικία δὲ ὅτῳ καὶ φθόνος ἐνέστακται πρὸς

τοὺς κρείττονας, οὗτος ἴστω δόξης τινὸς ἢ δυνάμεως ζηλοτυπίᾳ κνιζόμενος, ἀρετὴν δὲ μὴ τιμῶν, μηδὲ θαυμάζων.

XV. Ὅταν οὖν οὕτως ἀρχώμεθα τῶν ἀγαθῶν ἐρᾷν, ὥστε μὴ μόνον, κατὰ Πλάτωνα, μακάριον μὲν αὐτὸν ἡγεῖσθαι τὸν σώφρονα, μακάριον δὲ τὸν ξυνήκοον τῶν ἐκ τοῦ σωφρονοῦντος στόματος ἰόντων λόγων, ἀλλὰ καὶ σχῆμα καὶ βάδισμα καὶ βλέμμα καὶ μειδίαμα θαυμάζοντες αὐτοῦ καὶ ἀγαπῶντες, οἷον συναρμόττειν καὶ συγκολλᾷν πρόθυμοι ὦμεν ἑαυτοὺς, τότε χρὴ νομίζειν, ἀληθῶς προκόπτειν. Ἔτι δὲ μᾶλλον, ἂν μὴ μόνον εὐημεροῦντας τοὺς ἀγαθοὺς θαυμάζωμεν, ἀλλ᾽ ὥσπερ οἱ ἐρῶντες καὶ τραυλότητας ἀσπάζονται τῶν ἐν ὥρᾳ καὶ ὠχρότητας· τῆς δὲ Πανθείας καὶ δάκρυα καὶ κατήφεια πενθούσης ἄρα καὶ κεκακωμένης ἐξέπληξε τὸν Ἀράσπην· οὕτως ἡμεῖς μήτε φυγὴν Ἀριστείδου, μήτε εἱργμὸν Ἀναξαγόρου, μήτε πενίαν Σωκράτους, ἢ καταδίκην Φωκίωνος ὑποδειμαίνωμεν· ἀλλὰ καὶ μετὰ τούτων ἀξιέραστον ἡγούμενοι τὴν ἀρετὴν, ὁμόσε χωρῶμεν αὐτῇ, τὸ Εὐριπίδειον ἐφ᾽ ἑκάστῳ φθεγγόμενοι,

Φεῦ, τοῖσι γενναίοισιν ὡς ἅπαν καλόν.

Τὸν γὰρ ἄχρι τοῦ καὶ τὰ φαινόμενα δεινὰ μὴ δυσχεραίνειν, ἀλλὰ θαυμάζειν καὶ ζηλοῦν ἐνθουσιασμὸν οὐκ ἂν ἔτι γε τῶν καλῶν οὐδεὶς ἀποτρέψειεν. Ἤδη δὲ τοῖς τοιούτοις παρέπεται, τὸ βαδίζουσιν ἐπὶ πράξεις τινὰς, ἢ λαβοῦσιν ἀρχὴν, ἢ χρησαμένοις τύχῃ, τίθεσθαι πρὸ ὀφθαλμῶν τοὺς ὄντας ἀγαθοὺς ἢ γεγενημένους, καὶ διανοεῖσθαι, τί δ᾽ ἂν ἔπραξεν ἐν

τούτῳ Πλάτων, τί δ' ἂν εἶπεν Ἐπαμινώνδας, ποῖος δ' ἂν ὤφθη Λυκοῦργος ἢ Ἀγησίλαος· οἷόν τι πρὸς ἔσοπτρα κοσμοῦντας ἑαυτοὺς ἢ μεταῤῥυθμίζοντας, ἢ φωνῆς ἀγεννεστέρας αὑτῶν ἐπιλαμβανομένους, ἢ πρός τι πάθος ἀντιβαίνοντας. Οἱ μὲν γὰρ ἐκμεμαθηκότες τὰ τῶν Ἰδαίων ὀνόματα δακτύλων χρῶνται πρὸς τοὺς φόβους αὐτοῖς ὡς ἀλεξικάκοις, ἀτρέμα καταλέγοντες ἕκαστον· ἡ δὲ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐπίνοια καὶ μνήμη, ταχὺ παρισταμένη καὶ διαλαμβάνουσα τοὺς προκόπτοντας ἐν πᾶσι πάθεσι καὶ πάσαις ἀπορίαις, ὀρθοὺς διαφυλάσσει καὶ ἀπτῶτας. Ὅθεν ἔστω σοι καὶ τοῦτο σημεῖον αὐτὸ τοῦ πρὸς ἀρετὴν ἐπιδιδόντος.

XVI. Πρὸς δὲ τούτῳ τὸ μηκέτι ταράττεσθαι σφόδρα, μηδ' ἐρυθριᾷν, μηδὲ κατακρύπτειν, ἢ μετασχηματίζειν τὶ τῶν καθ' αὑτὸν, ἀνδρὸς ἐνδόξου καὶ σώφρονος ἐξαπίνης ἐπιφανέντος, ἀλλὰ θαῤῥεῖν, ὁμόσε χωροῦντα τοῖς τοιούτοις, ἔχει τινὰ τοῦ συνειδότος ἐκβεβαίωσιν. Ἀλέξανδρος μὲν γὰρ, ὡς ἔοικεν, ἄγγελον ἰδὼν περιχαρῆ προσθέοντα, καὶ τὴν δεξιὰν προτείνοντα, Τί μοι μέλλεις, εἶπεν, ὦ 'τὰν, ἀπαγγελεῖν; ἢ ὅτι Ὅμηρος ἀναβεβίωκεν; οὐδενὸς αὐτῷ τὰ πράγματα πλὴν ὑστεροφημίας ἐνδεῖν οἰόμενος. Νέῳ δὲ ἀνδρὶ βελτιουμένῳ τὸ ἦθος οὐδενὸς ἔρως ἐμφύεται μᾶλλον ἢ καλοῖς καὶ ἀγαθοῖς ἀνδράσιν ἐγκαλλωπίσασθαι, καὶ παρασχεῖν οἰκίαν αὑτοῦ καταφανῆ, τράπεζαν, γυναῖκα, παιδία, σπουδὴν, λόγους λεγομένους ἢ γραφομένους· ὥστε καὶ δάκνεσθαι πατρὸς τεθνεῶτος ἢ καθηγητοῦ μεμνημένον,

οὐκ ἐπιδόντος αὐτὸν ἐν τοσαύτῃ διαθέσει, καὶ μηδὲν ἂν οὕτως εὔξασθαι παρὰ θεῶν, ὡς ἐκείνους ἀναβιώσαντας αὐτῷ γενέσθαι τοῦ βίου καὶ τῶν πράξεων θεατάς. Ὥσπερ αὖ τοὐναντίον οἱ καταμελήσαντες ἑαυτῶν καὶ διαφθαρέντες οὐδ᾽ ἐν ὕπνῳ τοὺς προσήκοντας ἀτρέμα καὶ ἀδεῶς ὁρῶσιν.

XVII. Ἔτι τοίνυν πρόσλαβε τοῖς εἰρημένοις σημεῖον οὐ μικρὸν, εἰ βούλει, τὸ μηδὲν ἔτι μικρὸν ἡγεῖσθαι τῶν ἁμαρτανομένων, ἀλλ᾽ ἐξευλαβεῖσθαι καὶ προσέχειν ἅπασιν. Ὥσπερ γὰρ οἱ τὸ πλουτήσειν ἀπεγνωκότες ἐν οὐδενὶ τίθενται τὰ μικρὰ δαπανήματα, μηθὲν οἰόμενοι ποιεῖν μέγα τὸ μικρῷ τινι προστιθέμενον· ἡ δ᾽ ἐλπὶς ἐγγυτέρω τοῦ τέλους βαδίζουσα τῷ πλούτῳ συναύξει τὴν φιλοπλουτίαν· οὕτως ἐν τοῖς πρὸς ἀρετὴν πράγμασιν ὁ μὴ πολλὰ συγχωρῶν τῷ, Τί γὰρ τὸ παρὰ τοῦτο; καὶ, Νῦν μὲν οὕτως, αὖθις δὲ βέλτιον· ἀλλὰ προσέχων ἑκάστῳ, κἂν εἰς τὸ μικρότατον ἡ κακία ποτὲ τῶν ἁμαρτημάτων ἐνδῦσα συγγνώμην πορίζηται, δυσανασχετῶν καὶ δυσκολαίνων, δῆλός ἐστιν ἤδη τὶ καθαρὸν κτώμενος ἑαυτῷ, καὶ οὐδ᾽ ὁπωσοῦν ἀξιῶν ῥυπαίνεσθαι. Τὸ δὲ μηθὲν οἴεσθαι καταισχύνειν μέγα, μηδ᾽ ἔχειν, εὐχερεῖς πρὸς τὰ μικρὰ ποιεῖ καὶ ὀλιγώρους. Καὶ γὰρ αἱμασίαν τινὰ καὶ θριγγὸν οἰκοδομοῦσιν οὐ διαφέρει ξύλον τὸ τυχὸν ἢ λίθον ἐπιβαλεῖν χυδαῖον, ἢ στήλην ὑποθεῖναι παραπεσοῦσαν ἀπὸ μνήματος, οἷα ποιοῦσιν οἱ φαῦλοι, πᾶσαν ἐργασίαν καὶ πρᾶξιν, ὡς ἔτυχε, συμφοροῦντες εἰς ταὐτὸ καὶ σωρεύοντες· ἀλλ᾽ οἵ γε προκόπτοντες, οἷς ἤδη, καθάπερ

ἱεροῦ τινος οἰκοδομήματος καὶ βασιλικοῦ, τοῦ βίου κεκρότηται χρυσέα κρηπὶς, οὐδὲν εἰκῇ προσίενται τῶν γινομένων, ἀλλ' οἷον ἀπὸ στάθμης τοῦ λόγου προσάγουσι καὶ προσαρμόττουσιν ἕκαστον· ὑπὲρ οὗ τὸν Πολύκλειτον οἰόμεθα λέγειν, ὡς ἔστι χαλεπώτατον αὐτῶν τὸ ἔργον, οἷς ἂν εἰς ὄνυχα ὁ πηλὸς ἀφίκηται.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
ΠΩΣ
ΑΝ ΤΙΣ ΥΠ' ΕΧΘΡΩΝ ΩΦΕΛΟΙΤΟ.

I. Ὁρῶ μέν, ὅτι τὸν πρᾳότατον, ὦ Κορνήλιε Ποῦ χερ, ἄτερ πολιτείας ᾕρησαι τρόπον, ἐν ᾧ μάλισ τοῖς κοινοῖς ὠφέλιμος ὤν, ἀλυπότατον ἰδίᾳ τε ἐντυγχάνουσι παρέχεις σεαυτόν. Ἐπεὶ δὲ χώραν μ ἄθηρον, ὥσπερ ἱστοροῦσι τὴν Κρήτην, εὑρεῖν ἐσ πολιτεία δὲ μήτε φθόνον ἐνηνοχυῖα, μήτε ζῆλον φιλονεικίαν, ἔχθρας γονιμώτατα πάθη, μέχρι ν οὐ γέγονεν· ἀλλ' εἰ μηδὲν ἄλλο, ταῖς ἔχθραις φιλίαι συμπλέκουσιν ἡμᾶς· ὃ καὶ Χίλων ὁ σοφ νοήσας, τὸν εἰπόντα, μηδένα ἔχειν ἐχθρόν, ἠρ τησεν, εἰ μηδὲ φίλον ἔχει· δοκεῖ μοι τά τε ἄλλα π ρὶ ἐχθρῶν τῷ πολιτικῷ διεσκέφθαι προσήκειν, κ τοῦ Ξενοφῶντος ἀκηκοέναι μὴ παρέργως εἰπόντε ὅτι τοῦ νοῦν ἔχοντός ἐστι καὶ ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ὠφ λεῖσθαι. Ἅπερ οὖν εἰς τοῦτο πρώην εἰπεῖν μοι τ

ρίστῃ, συναγαγὼν ὁμοῦ τι τοῖς αὐτοῖς ὀνόμασιν ἀπέσταλκά σοι, φεισάμενος, ὡς ἐνῆν μάλιστα, τῶν ἐν τοῖς Πολιτικοῖς Παραγγέλμασι γεγραμμένων· ἐπεὶ κἀκεῖνο τὸ βιβλίον ὁρῶ σε πρόχειρον ἔχοντα πολλάκις.

II. Ἐξήρκει τοῖς παλαιοῖς ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων καὶ ἀγρίων ζώων μὴ ἀδικεῖσθαι, καὶ τοῦτο τῶν πρὸς τὰ θηρία τέλος ἦν ἀγώνων ἐκείνοις· οἱ δὲ ὕστερον ἤδη χρῆσθαι μαθόντες αὐτοῖς, καὶ ὠφελοῦνται σαρξὶ τρεφόμενοι, καὶ θριξὶν ἀμφιεννύμενοι, καὶ χολαῖς καὶ πυτίαις ἰατρευόμενοι, καὶ δέρμασιν ὁπλίζοντες αὐτούς· ὥστε ἄξιον εἶναι δεδιέναι, μὴ, τῶν θηρίων ἐπιλιπόντων τῷ ἀνθρώπῳ, θηριώδης ὁ βίος αὐτοῦ γένηται, καὶ ἄπορος καὶ ἀνήμερος. Ἐπεὶ τοίνυν τοῖς μὲν ἄλλοις ἱκανόν ἐστι τὸ μὴ πάσχειν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν κακῶς, τοὺς δὲ νοῦν ἔχοντας ὁ Ξενοφῶν καὶ ἀπὸ τῶν διαφερομένων ὠφελεῖσθαί φησιν, ἀπιστεῖν μὲν οὐ χρὴ, ζητεῖν δὲ μέθοδον καὶ τέχνην, δι᾽ ἧς τοῦτο περιέσται τὸ καλὸν, οἷς χωρὶς ἐχθροῦ ζῆν ἀδύνατόν ἐστιν. Οὐ δύναται πᾶν ἐξημερῶσαι δένδρον ὁ γεωργὸς, οὐδὲ πᾶν τιθασσεῦσαι θηρίον ὁ κυνηγός· ἐζήτησαν οὖν καὶ καθ᾽ ἑτέρας χρείας, ὁ μὲν ἐκ τῶν ἀκάρπων, ὁ δὲ ἀπὸ τῶν ἀγρίων ὠφελεῖσθαι. Τῆς θαλάττης τὸ ὕδωρ ἄποτόν ἐστι καὶ πονηρὸν, ἀλλ᾽ ἰχθῦς τρέφει, καὶ πόμπιμόν ἐστι πάντῃ καὶ πορεύσιμον ὄχημα τοῖς κομιζομένοις. Τοῦ δὲ σατύρου τὸ πῦρ, ὡς πρῶτον ὤφθη, βουλομένου φιλῆσαι καὶ περιβαλεῖν, ὁ Προμηθεὺς,

Τράγος γένειον ἄρα πενθήσεις σύ γε·
Καίει τὸν ἁψάμενον· —

ἀλλὰ φῶς παρέχει καὶ θερμότητα, καὶ τέχνης ἁπάσης ὀργανόν ἐστι τοῖς χρῆσθαι μαθοῦσι. Σκόπει δὴ καὶ τὸν ἐχθρὸν, εἰ βλαβερὸς ὢν τἄλλα καὶ δυσμεταχείριστος, ἁμωσγέπως ἁφὴν ἐνδίδωσιν αὐτοῦ καὶ χρῆσιν οἰκείαν, καὶ ὠφέλιμός ἐστι. Καὶ τῶν πραγμάτων ἄφιλα πολλὰ καὶ ἀπεχθῆ καὶ ἀντίπαλα τοῖς ἐντυγχάνουσιν: ἀλλ᾽ ὁρᾷς, ὅτι καὶ νόσοις ἔνιοι σώματος εἰς ἀπραγμοσύνην ἐχρήσαντο, καὶ πόνοι πολλοῖς προσπεσόντες ἔῤῥωσαν καὶ ἤσκησαν· ἔνιοι δὲ καὶ πατρίδος στέρησιν, καὶ χρημάτων ἀποβολὴν ἐφόδιον σχολῆς ἐποιήσαντο καὶ φιλοσοφίας, ὡς Διογένης καὶ Κράτης· Ζήνων δὲ, τῆς ναυκληρίας αὐτῷ συντριβείσης, πυθόμενος εἶπεν, Εὖ γε, ὦ τύχη, ποιεῖς, εἰς τὸν τρίβωνα συνελαύνουσα ἡμᾶς. Ὥσπερ γὰρ τὰ ῥωμαλέα τοῖς στομάχοις καὶ ὑγιεινότατα τῶν ζώων ὄφεις ἐσθίοντα καταπέττει καὶ σκορπίους, ἔστι δ᾽ ἃ καὶ λίθοις καὶ ὀστράκοις τρέφεται, μεταβάλλουσι δὲ δι᾽ εὐτονίαν καὶ θερμότητα πνεύματος· οἱ δὲ σικχοὶ καὶ νοσώδεις ἄρτον καὶ οἶνον προσφερόμενοι ναυτιῶσιν· οὕτως οἱ μὲν ἀνόητοι καὶ τὰς φιλίας διαφθείρουσιν, οἱ δὲ φρόνιμοι καὶ ταῖς ἔχθραις ἐμμελῶς χρῆσθαι δύνανται.

III. Πρῶτον μὲν οὖν δοκεῖ μοι τῆς ἔχθρας τὸ βλαβερώτατον ὠφελιμώτατον ἂν γενέσθαι τοῖς προσέχουσιν. Τί δὲ τοῦτό ἐστιν; Ἐφεδρεύει σου τοῖς πράγμασιν ἐγρηγορὼς ὁ ἐχθρὸς ἀεὶ, καὶ λαβὴν ζητῶν πανταχόθεν περιοδεύει τὸν βίον, οὐ διὰ δρυὸς μόνον ὁρῶν, ὡς ὁ Λυγκεὺς, οὐδὲ διὰ λίθων καὶ ὀστράκων, ἀλλὰ καὶ διὰ φίλου καὶ οἰκέτου, καὶ διὰ

υνήθους παντός, ὡς ἀνυστόν ἐστι φωρῶν τὰ πραττόμενα, καὶ τὰ βουλευόμενα διορύττων καὶ διερευνώμενος. Οἱ μὲν γὰρ φίλοι καὶ νοσοῦντες ἡμᾶς πολλάκις καὶ ἀποθνήσκοντες λανθάνουσι, μέλλοντας αὶ ὀλιγωροῦντας· τῶν δ' ἐχθρῶν μονονουχὶ καὶ οὺς ὀνείρους πολυπραγμονοῦμεν· νόσοι δὲ καὶ δαεισμοὶ καὶ διαφοραὶ πρὸς γυναῖκας αὐτοὺς ἐκείους μᾶλλον ἢ τὸν ἐχθρὸν λανθάνουσι. Μάλιστα ὲ τῶν ἁμαρτιῶν ἔχεται, καὶ ταύτας ἐξιχνεύει· καὶ αθάπερ οἱ γύπες ἐπὶ τὰς ὀσμὰς τῶν διεφθορότων ωμάτων φέρονται, τῶν δὲ καθαρῶν καὶ ὑγιαινόν ων αἴσθησιν οὐκ ἔχουσιν, οὕτω καὶ νοσοῦντα τοῦ ίου καὶ φαῦλα καὶ πεπονθότα κινεῖ τὸν ἐχθρὸν, αὶ πρὸς ταῦτα οἱ μισοῦντες ἅττουσι, καὶ τούτων πτονται καὶ σπαράττουσι. Τοῦτο οὖν ὠφέλιμόν στι; πάνυ μὲν οὖν· εὐλαβούμενον ζῆν καὶ προσέειν ἑαυτῷ, καὶ μήτε πράττειν μηδὲν ὀλιγώρως καὶ περισκέπτως, μήτε λέγειν, ἀλλ' ἀεὶ διαφυλάττειν ὥσπερ ἐν ἀκριβεῖ διαίτῃ τὸν βίον ἀνεπίληπτον. Ἡ άρ οὕτω συστέλλουσα τὰ πάθη καὶ συνέχουσα τὸν ογισμὸν εὐλάβεια μελέτην ἐμποιεῖ καὶ προαίρεσιν οῦ ζῆν ἐπιεικῶς καὶ ἀνεγκλήτως. Καθάπερ γὰρ αἱ ολέμοις ἀστυγειτονικοῖς καὶ στρατείαις ἐνδελεχέσι ωφρονιζόμεναι πόλεις εὐνομίαν καὶ πολιτείαν ὑγιαίνουσαν ἠγάπησαν, οὕτως οἱ δι' ἔχθρας τινὰς ἀναγκασθέντες ἐπινήφειν τῷ βίῳ, καὶ φυλάττεσθαι ὸ ῥᾳθυμεῖν καὶ καταφρονεῖν, καὶ μετ' εὐχρηστίας καστα πράττειν, λανθάνουσιν εἰς τὸ ἀναμάρτητον πὸ τῆς συνηθείας ἀγόμενοι, καὶ κατακοσμ

νοι τὸν τρόπον· ἂν καὶ μικρὸν ὁ λόγος συνεπιλαμβάνηται. Τὸ γάρ,

Ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος Πριάμοιό τε παῖδες,

οἷς ἐστιν ἀεὶ πρόχειρον, ἐπιστρέφει καὶ διατρέπει καὶ ἀφίστησι τῶν τοιούτων, ἐφ᾽ οἷς οἱ ἐχθροὶ χαίρουσι καὶ καταγελῶσι. Καὶ μὴν τοὺς περὶ τὸν Διόνυσον τεχνίτας ὁρῶμεν ἐκλελυμένους καὶ ἀπροθύμους, καὶ οὐκ ἀκριβῶς πολλάκις ἀγωνιζομένους ἐν τοῖς θεάτροις ἐφ᾽ ἑαυτῶν· ὅταν δὲ ἅμιλλα καὶ ἀγὼν γένηται πρὸς ἑτέρους, οὐ μόνον αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄργανα μᾶλλον συνεπιστρέφουσι, χορδολογοῦντες καὶ ἀκριβέστερον ἁρμοζόμενοι καὶ καταυλοῦντες. Ὅστις οὖν οἶδεν ἀνταγωνιστὴν βίου καὶ δόξης τὸν ἐχθρὸν ὄντα, προσέχει μᾶλλον αὑτῷ, καὶ τὰ πράγματα περισκοπεῖ, καὶ διαρμόζεται τὸν βίον. Ἐπεὶ καὶ τοῦτο τῆς κακίας ἴδιόν ἐστι, τὸ τοὺς ἐχθροὺς αἰσχύνεσθαι μᾶλλον ἢ τοὺς φίλους, ἐφ᾽ οἷς ἐξαμαρτάνομεν. Ὅθεν ὁ Νασικᾶς, οἰομένων τινῶν καὶ λεγόντων, ἐν ἀσφαλεῖ γεγονέναι τὰ Ῥωμαίων πράγματα, Καρχηδονίων μὲν ἀνῃρημένων, Ἀχαιῶν δὲ δεδουλωμένων, Νῦν μὲν οὖν, εἶπεν, ἐπισφαλῶς ἔχομεν, μήτε, οὓς φοβηθῶμεν, μήτε, οὓς αἰσχυνθῶμεν, ἑαυτοῖς ἀπολελοιπότες.

IV. Ἔτι τοίνυν πρόσλαβε τὴν Διογένους ἀπόφασιν, φιλόσοφον σφόδρα καὶ πολιτικὴν οὖσαν. Πῶς ἀμυνοῦμαι τὸν ἐχθρόν; Αὐτὸς καλὸς κἀγαθὸς γενόμενος. Ἵππους ἐχθρῶν ὁρῶντες εὐδοκιμοῦντας, ἀνιῶνται, κύνας ἐπαινουμένους, ἂν χωρίον ἐκπεπονημένον ἴδωσιν, ἂν εὐθαλοῦντα κῆπον, ἐπιστε-

νουσι. Τί οὖν οἴει, σεαυτὸν ἐπιδεικνύμενος ἄνδρα δίκαιον, ἀρτίφρονα, χρηστὸν, ἐν λόγοις εὐδόκιμον, ἐν πράξεσι καθαρὸν, ἐν διαίτῃ κόσμιον,

Βαθεῖαν αὔλακα διὰ φρενὸς καρπούμενον,
Ἐξ ἧς τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα;

Νικώμενοι, φησὶν Πίνδαρος, ἄνδρες ἀγρυξίᾳ δέδενται· οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ πάντες, ἀλλ' ὅσοι νικωμένους αὐτοὺς ὁρῶσιν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἐπιμελείᾳ, χρηστότητι, μεγαλοφροσύνῃ, φιλανθρωπίᾳ, εὐεργεσίαις· ταῦτα ἀποστρέφει τὴν γλῶτταν, ὡς ὁ Δημοσθένης φησὶν, ἐμφράττει τὸ στόμα, ἄγχει, σιωπᾷν ποιεῖ.

Σύ τοι διάφερε τῶν κακῶν, ἔξεστι γάρ.

Εἰ θέλεις ἀνιᾷν τὸν μισοῦντα, μὴ λοιδόρει κίναιδον, μηδὲ μαλακὸν, μηδὲ ἀκόλαστον, μηδὲ βωμολόχον, μηδ' ἀνελεύθερον· ἀλλ' αὐτὸς ἀνὴρ ἴσθι, καὶ σωφρόνει, καὶ ἀλήθευε, καὶ χρῶ φιλανθρώπως καὶ δικαίως τοῖς ἐντυγχάνουσιν. Ἂν δὲ λοιδορῆσαι προαχθῇς, ἄπαγεποῤῥωτάτω σεαυτὸν, ὧν λοιδορεῖς ἐκεῖνον· ἐνδύου τῇ ψυχῇ, περισκόπει τὰ σαθρὰ, μή τις καὶ σοί ποθεν ὑποφθέγγηται κακία τὸ τοῦ τραγῳδοῦ,

Ἄλλων ἰατρὸς, αὐτὸς ἕλκεσι βρύων.

Ἂν ἀπαίδευτον εἴπῃ σε, ἐπίτεινε τὸ φιλομαθὲς ἐν σεαυτῷ καὶ φιλόπονον· ἂν δειλὸν, ἔγειρε μᾶλλον τὸ θαρσαλέον καὶ ἀνδρῶδες· κἂν ἀσελγῆ καὶ ἀκόλαστον, ἐξάλειφε τῆς ψυχῆς, εἴ τι λανθάνον ἐστὶ φιληδονίας ἴχνος. Οὐδὲν γὰρ αἴσχιόν ἐστι βλασφημίας παλινδρομούσης, οὐδὲ λυπηρότερον· ἀλλ' ἴσως καὶ

τὸ τοῦ φωτὸς ἀνακλώμενον μᾶλλον ἐνοχλεῖν τὰς ἀσθενεῖς ὁράσεις, καὶ τῶν ψόγων οἱ πρὸς αὐτοὺς ἀναφερόμενοι τοὺς ψέγοντας ὑπὸ τῆς ἀληθείας. Ὡς γὰρ ὁ καικίας τὰ νέφη, καὶ ὁ φαῦλος βίος ἐφ᾿ ἑαυτὸν ἕλκει τὰς λοιδορίας.

V. Ὁ μὲν οὖν Πλάτων, ὁσάκις ἀσχημονοῦσιν ἀνθρώποις παραγένοιτο, πρὸς αὑτὸν ἀπιὼν εἰώθει λέγειν, Μή πη ἄρ᾿ ἐγὼ τοιοῦτος; Ὁ δὲ λοιδορήσας τὸν ἑτέρου βίον, ἂν εὐθὺς ἐπισκοπῇ τὸν ἑαυτοῦ καὶ μεθαρμόττῃ, πρὸς τοὐναντίον ἀπευθύνων καὶ ἀποστρέφων, ἕξει τὶ χρήσιμον ἐκ τοῦ λοιδορεῖν, ἄλλως ἀχρήστου καὶ κενοῦ δοκοῦντος εἶναι καὶ ὄντος. Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ γελῶσιν, ἄν τις ὢν φαλακρὸς ἢ κυρτὸς ἑτέρους εἰς ταῦτα λοιδορῇ καὶ σκώπτῃ· γελοῖον δὲ ὅλως ἐστὶ τὸ λοιδορεῖν καὶ σκώπτειν ὁτιοῦν ἀντιλοιδορηθῆναι δυνάμενον, ὡς Λέων ὁ Βυζάντιος ὑπὸ κυρτοῦ λοιδορηθεὶς εἰς τὴν τῶν ὀμμάτων ἀσθένειαν, Ἀνθρώπινον, ἔφη, πάθος ὀνειδίζεις, ἐπὶ τοῦ νώτου φέρων τὴν νέμεσιν. Οὐκοῦν μηδὲ μοιχὸν λοιδορήσῃς, αὐτὸς ὢν παιδομανής· μηδ᾿ ἄσωτον, αὐτὸς ὢν ἀνελεύθερος.

Ἀνδροκτόνου γυναικὸς ὁμογενὴς ἔφυς,

πρὸς τὸν Ἄδραστον ὁ Ἀλκμαίων· τί οὖν ἐκεῖνος; οὐκ ἀλλότριον, ἀλλ᾿ ἴδιον αὐτῷ προσφέρων ὄνειδος,

Σὺ δ᾿ αὐτόχειρ γε μητρὸς, ἥ σ᾿ ἐγείνατο.

Πρὸς τὸν Κράσσον ὁ Δομίτιος, Οὐ σὺ μυραίνης ἐν ζωγρείῳ σοι τρεφομένης, εἶτα ἀποθανούσης, ἔκλαυσας; καὶ ὁ ἕτερος, Οὐ σὺ τρεῖς γυναῖκας ἐκκομίσας οὐκ ἐδάκρυσας; Οὐκ εὐφυᾶ δεῖ τὸν λοιδορησό-

μενον εἶναι καὶ μεγαλόφωνον καὶ ἰταμόν, ἀλλ' ἀλοιδόρητον καὶ ἀνέγκλητον· οὐδενὶ γὰρ οὕτως ἔοικε προστάττειν ὁ θεός, ὡς τῷ μέλλοντι ψέγειν ἕτερον, τὸ γνῶθι σαυτόν· ἵνα μὴ λέγοντες, ἃ θέλουσιν, ἀκούωσιν, ἃ μὴ θέλουσι. Φιλεῖ γὰρ ὁ τοιοῦτος, κατὰ τὸν Σοφοκλέα,

— γλῶτταν ἐκχέας μάτην,
Ἄκων ἀκούειν, οὓς ἑκὼν εἴπῃ λόγους.

VI. Τουτὶ μὲν οὖν ἔνεστι τῷ λοιδορεῖν τὸν ἐχθρὸν ὠφέλιμον καὶ χρήσιμον· οὐκ ἔλαττον δὲ ἑτέρου, τὸ λοιδορεῖσθαι καὶ κακῶς ἀκούειν αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν. Ὅθεν ὀρθῶς ὁ Ἀντισθένης εἶπεν, ὅτι τοῖς μέλλουσι σώζεσθαι ἢ φίλων δεῖ γνησίων ἢ διαπύρων ἐχθρῶν· οἱ μὲν γὰρ νουθετοῦντες τοὺς ἁμαρτάνοντας, οἱ δὲ λοιδοροῦντες ἀποτρέπουσι. Ἐπεὶ δὲ ἡ φιλία τανῦν ἰσχνόφωνος γέγονεν ἐν τῷ παῤῥησιάζεσθαι, καὶ τὸ κολακεῦον αὐτῆς λάλον ἐστὶ, τὸ δὲ νουθετοῦν ἄναυδον, ἀκουστέον ἐστὶ πρὸς τῶν ἐχθρῶν τὴν ἀλήθειαν. Ὡς γὰρ ὁ Τήλεφος οἰκείου μὴ τυγχάνων ἰατροῦ τῷ πολεμικῷ δόρατι τὸ ἕλκος ὑπέθηκεν, οὕτως τοὺς ἀποροῦντας εὐνοίας νουθετούσης ὑπομένειν ἀνάγκη μισοῦντος ἐχθροῦ λόγον, ἂν ἐλέγχῃ καὶ κολάζῃ τὴν κακίαν, σκοποῦντας τὸ ἔργον, ἀλλὰ μὴ τὴν γνώμην τοῦ κακῶς λέγοντος. Ὥσπερ γὰρ ὁ τὸν Θεσσαλὸν Προμηθέα κτεῖναι διανοηθεὶς ἔπαισε τῷ ξίφει τὸ φῦμα, καὶ διεῖλεν οὕτως, ὥστε σωθῆναι τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἀπαλλαγῆναι τοῦ φύματος ῥαγέντος· οὕτω πολλάκις ὑπ' ὀργῆς ἢ ἔχθρας προσπεσοῦσα λοιδορία κακὸν ψυχῆς

ἢ ἀγνοούμενον ἢ ἀμελούμενον ἐθεράπευσεν. Ἀλλ' οἱ πολλοὶ λοιδορηθέντες οὐ σκοποῦσιν, εἰ πρόσεστιν αὐτοῖς τὸ λεγόμενον, ἀλλὰ τί πρόσεστιν ἕτερον τῷ λοιδοροῦντι, καὶ, καθάπερ οἱ παλαίοντες τὴν κόνιν, οὐχ ἑαυτῶν ἀποψῶσι τὰς λοιδορίας, ἀλλὰ συμπάσσουσιν ἀλλήλους, εἶτα φύρονται καὶ ἀναχρώννυνται συμπεσόντες ὑπ' ἀλλήλων. Δεῖ δὲ ἀκούσαντα κακῶς ὑπ' ἐχθροῦ, τὸ μὲν προσὸν ἀφαιρεῖν αὐτοῦ μᾶλλον ἢ κηλῖδα προσοῦσαν ἱματίῳ καὶ δειχθεῖσαν· ἂν δέ τις λέγῃ τὰ μὴ προσόντα, ὅμως ζητεῖν αἰτίαν, ἀφ' ἧς ἡ βλασφημία γέγονε, καὶ φυλάττεσθαι καὶ δεδιέναι, μή τι λανθάνωμεν ἢ σύνεγγυς ἢ ὅμοιον τῷ λεγομένῳ παραμαρτάνοντες. Οἷον Λακύδην τῶν Ἀργείων βασιλέα κόμης τινὸς διάθεσις καὶ βάδισμα τρυφερώτερον εἰς μαλακίαν διέβαλε· καὶ Πομπήϊον τὸ ἑνὶ κνᾶσθαι δακτύλῳ τὴν κεφαλὴν, πορρωτάτω θηλύτητος καὶ ἀκολασίας ὄντα. Κράσσος δὲ τῶν ἱερῶν μιᾷ παρθένων αἰτίαν ἔσχε πλησιάζειν, χωρίον τι καλὸν ὠνήσασθαι παρ' αὐτῆς βουλόμενος, καὶ διὰ τοῦτο πολλάκις ἐντυγχάνων ἰδίᾳ καὶ θεραπεύων. Ποστουμίαν δὲ τὸ γελᾶν προχειρότερον, καὶ λαλιᾷ χρῆσθαι θρασυτέρᾳ πρὸς ἄνδρας, διέβαλεν, ὥστε κριθῆναι φθορᾶς· εὑρέθη μὲν οὖν καθαρὰ τῆς αἰτίας· ἀπολύσας δὲ αὐτὴν ὁ ἀρχιερεὺς Σπόριος Μινούκιος ὑπέμνησε, μὴ χρῆσθαι λόγοις ἀσεμνοτέροις τοῦ βίου. Θεμιστοκλεῖ δὲ Παυσανίας μηδὲν ἀδικοῦντι προσετρίψατο τὴν ὑποψίαν τῆς προδοσίας, διὰ τὸ χρῆσθαι φίλῳ καὶ γράφειν συνεχῶς καὶ πέμπειν πρὸς αὐτόν.

VII. Ὅταν οὖν λεχθῇ τι μὴ ἀληθὲς, οὐχ, ὅτι ψεῦδός ἐστι, δεῖ καταφρονεῖν καὶ ἀμελεῖν, ἀλλὰ σκοπεῖν, τί τῶν ὑπὸ σοῦ λεγομένων, ἢ πραττομένων, ἢ σπουδαζομένων, ἢ συνόντων, ὁμοιότητα τῇ διαβολῇ παρέσχηκε, καὶ τοῦτο διευλαβεῖσθαι καὶ φεύγειν. Εἰ γὰρ ἕτεροι πράγμασιν ἀβουλήτοις περιπεσόντες διδάσκονται τὸ χρήσιμον· ὥσπερ ἡ Μερόπη φησὶν,

——— αἱ τύχαι δέ με,
Μισθὸν λαβοῦσαι τῶν ἐμῶν τὰ φίλτατα,
Σοφὴν ἔθηκαν ———

τί κωλύει, διδάσκαλον ἄμισθον λαβόντα, τὸν ἐχθρὸν, ὠφεληθῆναι καὶ μαθεῖν τι τῶν λανθανόντων; Πολλὰ γὰρ ὁ ἐχθρὸς μᾶλλον αἰσθάνεται τοῦ φίλου· τυφλοῦται γὰρ τὸ φιλοῦν περὶ τὸ φιλούμενον, ὡς ὁ Πλάτων φησί· τῷ δὲ μισεῖν μετὰ τοῦ πολυπραγμονεῖν καὶ τὸ λαλεῖν ἔνεστιν. Ὁ Ἱέρων ὑπό τινος τῶν ἐχθρῶν εἰς τὴν δυσωδίαν ἐλοιδορήθη τοῦ στόματος· ἐλθὼν οὖν οἴκαδε πρὸς τὴν γυναῖκα, Τί λέγεις, εἶπεν, οὐδὲ σύ μοι τοῦτο ἔφρασας; ἡ δὲ, οὖσα σώφρων καὶ ἄκακος, Ὤιμην, εἶπεν, ὅτι τοιοῦτο πάντες ὄζουσιν οἱ ἄνδρες. Οὕτω καὶ τὰ αἰσθητικὰ καὶ τὰ σωματικὰ, καὶ τὰ καταφανῆ πᾶσι, παρὰ τῶν ἐχθρῶν μαθεῖν πρότερόν ἐστιν ἢ τῶν φίλων καὶ συνήθων.

VIII. Ἄνευ δὲ τούτου τὴν περὶ γλῶτταν ἐγκράτειαν, οὐ μικρὸν ἀρετῆς μέρος οὖσαν, ὑπήκοον ἀεὶ τῷ λογισμῷ καὶ πειθήνιον ἔχειν οὐκ ἔστιν, ἂν μή τις ἀσκήσει καὶ μελέτῃ καὶ φιλοπονίᾳ τὰ κάκιστα

τῶν παθῶν, οἷόν ἐστιν ἡ ὀργὴ, κατεργάσηται. Ἡ γὰρ ἀκουσίως ἐκπίπτουσα φωνὴ, καὶ τὸ,

— ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων,

καὶ τὸ, ἔνια ἐξίπτασθαι τῶν ῥημάτων αὐτόματα, τοῖς ἀνασκήτοις μάλιστα θυμοῖς, οἷον ὀλισθαίνουσι καὶ διαῤῥέουσιν ἐπιγίγνεται, δι' ἀσθένειαν θυμοῦ, δι' ἀκρατῆ γνώμην, διαίτῃ θρασείᾳ. Λόγου δὲ, κουφοτάτου πράγματος, βαρυτάτη ζημία, κατὰ τὸν θεῖον Πλάτωνα, καὶ παρὰ θεῶν ἕπεται καὶ παρὰ ἀνθρώπων. Ἡ δὲ σιγὴ, πανταχοῦ μὲν ἀνυπεύθυνος, οὐ μόνον ἄδιψον, ὥς φησιν Ἱπποκράτης, ἐν δὲ λοιδορίᾳ σεμνὸν καὶ Σωκρατικὸν, μᾶλλον δὲ Ἡράκλειον· εἴ γε κἀκεῖνος

Οὐδ' ὅσσον μυίας στυγερῶν ἐμπάζετο μύθων.

Οὔτε μὴν τούτου σεμνότερον καὶ κάλλιόν ἐστι τὸ λοιδοροῦντος ἐχθροῦ τὴν ἡσυχίαν ἄγειν, Λισσάδα πέτραν φιλοκέρτομον ὡς παρανηχομένους· ἀλλὰ μείζων ἡ ἄσκησις· ἂν ἐχθρὸν ἐθισθῇς λοιδοροῦντα φέρειν σιωπῇ, πάνυ ῥᾳδίως οἴσεις γυναικὸς ὁρμὴν κακῶς λεγούσης, καὶ φίλου φωνὰς, καὶ ἀδελφοῦ πικροτέρας ἀκούων, ὑπομενεῖς ἀθορύβως· πατρὶ δὲ καὶ μητρὶ τυπτόμενος καὶ βαλλόμενος, παρέξεις ἄθυμον καὶ ἀμήνιτον σεαυτόν. Ὁ μὲν γὰρ Σωκράτης ἔφερε τὴν Ξανθίππην, θυμοειδῆ οὖσαν καὶ χαλεπὴν, ὡς ἂν εὐκόλως συνεσόμενος ἑτέροις, ὃν ἐκείνην ὑπομένειν ἐθισθῇ· πολὺ δὲ βέλτιον, ἐχθρῶν καὶ ἀλλοτρίων ἐγγυμνασάμενον σκώμμασι καὶ λοιδορίαις καὶ ὀργαῖς καὶ βδελυρίαις ἐθίσαι τὸν θυμὸν ἡσυχίαν ἄγειν, μηδὲ ἀσχάλλειν ἐν τῷ λοιδορεῖσθαι.

IX. *Πρᾳότητα μὲν οὖν καὶ ἀνεξικακίαν οὕτως ἐστὶν ἐνεπιδείξασθαι ταῖς ἔχθραις· ἁπλότητα δὲ καὶ μεγαλοφροσύνην καὶ χρηστότητα μᾶλλον, ἢ ἐν ταῖς φιλίαις. Φίλον μὲν γὰρ οὐχ οὕτω τὸ εὖ ποιεῖν καλὸν, ὡς αἰσχρὸν τὸ μὴ ποιεῖν δεόμενον· ἐχθροῦ δὲ καὶ τὸ τιμωρίαν παραλιπεῖν ἐν καιρῷ παρασχόντος, ἐπιεικές ἐστι· τὸν δὲ καὶ πταίσαντι συμπαθήσαντα, καὶ δεηθέντι συλλαβόμενον, καὶ παισὶν ἐχθροῦ καὶ οἰκείοις πράγμασιν ἐν χρείᾳ γενομένοις, σπουδήν τινα καὶ προθυμίαν ἐνδειξάμενον, ὅστις οὐκ ἀγαπᾷ τῆς εὐμενείας, οὐδὲ ἐπαινεῖ τὴν χρηστότητα,*

Κεῖνος ἐξ ἀδάμαντος ἢ σιδάρου κεχάλκευται μέλαιναν καρδίαν.

Τῷ Καίσαρι κελεύσαντι τὰς Πομπηΐου τιμὰς ἀνασταθῆναι καταβεβλημένας, ὁ Κικέρων, Τοὺς Πομπηΐου, φησὶν, ἀνδριάντας ἔστησας, τοὺς δὲ σοὺς ἔπηξας. Ὅθεν οὐδ᾽ ἐπαίνου φειστέον οὐδὲ τιμῆς περὶ ἀνδρὸς ἐχθροῦ δικαίως εὐδοκιμήσαντος. Ἔπαινόν τε γὰρ φέρει μείζονα τοῖς ἐπαινοῦσι, καὶ πίστιν ἔχει πάλιν ἐγκαλῶν, ὡς οὐ τὸν ἄνδρα μισῶν, ἀλλὰ τὴν πρᾶξιν ἀποδοκιμάζων· τὸ δὲ κάλλιστον καὶ χρησιμώτατον, ἀπωτάτω καθίσταται τοῦ φθονεῖν καὶ φίλοις εὐτυχοῦσι, καὶ κατορθοῦσιν οἰκείοις, ὁ τοὺς ἐχθροὺς ἐθισθεὶς ἐπαινεῖν, καὶ μὴ δάκνεσθαι, μηδὲ βασκαίνειν εὖ πραττόντων. Καίτοι τίς ἄσκησις ἑτέρα μείζονα ὠφέλειαν ἐνεργάζεται ταῖς ψυχαῖς, ἢ διάθεσιν κρείττονα, τῆς ἀφαιρούσης τὸ δύσζηλον ἡμῶν καὶ φιλόφθονον; Ὥσπερ γὰρ ἐν πολέμῳ πολλὰ τῶν ἀναγκαίων, ἄλλως δὲ φαύλων, ἔθος λαβόντα καὶ νό-

μου δύναμιν, οὐκ ἔστι ῥᾳδίως ἀπώσασθαι βλαπ μένους, οὕτως ἡ ἔχθρα συνεισάγουσα τῷ μίσει φ νον, ζηλοτυπίαν, ἐπιχαιρεκακίαν, μνησικακ ἐναπολείπει. Πρὸς δὲ τούτοις, καὶ πανουργία, ἀπάτη, καὶ ἐπιβουλὴ, δοκοῦσα μὴ φαῦλον εἶ μηδὲ ἄδικον πρὸς ἐχθρὸν, ἂν ἐγγένηται, παρα νει δυσαπάλλακτος· εἶτα χρῶνται πρὸς τοὺς φίλ αὐτοὶ ὑπὸ συνηθείας, ἂν μὴ φυλάξωνται πρὸς τ ἐχθρούς. Εἴπερ οὖν ὀρθῶς ὁ Πυθαγόρας, ἐν ἀ γοις ζώοις ἐθίζων ὠμότητος ἀπέχεσθαι καὶ πλε ξίας, ὀρνέων τε θηρευτὰς παρῃτεῖτο, καὶ βόλ ὠνούμενος ἰχθύων, ἐκέλευεν ἀφιέναι, καὶ παν ἡμέρου ζώου φόνον ἀπηγόρευε· πολὺ δή που σεμ τερόν ἐστιν, ἐν διαφοραῖς πρὸς ἀνθρώπους καὶ λονεικίαις, γενναῖον ἐχθρὸν ὄντα καὶ δίκαιον ἀψευδῆ, τὰ μοχθηρὰ καὶ ἀγεννῆ καὶ κακοῦργα θη κολάζειν καὶ ταπεινὰ ποιεῖν· ὅπως ἐν τοῖς π τοὺς φίλους συμβολαίοις παντάπασιν ἀτρεμῇ, ἀπέχηται τοῦ κακουργεῖν. Σκαῦρος ἐχθρὸς ἦν μιτίου καὶ κατήγορος· οἰκέτης οὖν τοῦ Δομιτ πρὸ τῆς δίκης ἧκε πρὸς αὐτὸν ὡς ἔχων τι μηνύ τῶν λανθανόντων ἐκείνῳ· ὁ δὲ οὐκ εἴασεν εἰπ ἀλλὰ συλλαβὼν τὸν ἄνθρωπον, ἀπέστειλε πρὸς δεσπότην. Κάτωνι δὲ Μουρήναν διώκοντι δημι πιας, καὶ συνάγοντι τοὺς ἐλέγχους, ἐξ ἔθους πα κολούθουν οἱ τὰ πραττόμενα παραφυλάττον πολλάκις οὖν αὐτὸν ἠρώτων, εἴ τι μέλλει σήμε συνάγειν ἢ πραγματεύεσθαι πρὸς τὴν κατηγορ εἰ δὲ μὴ φαίη, πιστεύοντες ἀπῄεσαν. Ταῦτα

ιτοῦ τῆς δόξης ἔχει τεκμήριον μέγιστον· ἀλλὰ καὶ κάλλιστον, ὅτι τῷ δικαίῳ χρῆσθαι καὶ ἐχθροὺς ἐθισθέντες, οὐδέποτε μὴ προσενεν ἀδίκως καὶ πανούργως τοῖς συνήθεσι καὶ

. Ἐπεὶ δὲ πάσαισι κορυδαλῆσι χρὴ λόφον ἐγγαι, κατὰ τὸν Σιμωνίδην· καὶ πᾶσα φύσις που φέρει φιλονεικίαν καὶ ζηλοτυπίαν καὶ ν, κενεοφρόνων ἑταῖραν ἀνδρῶν, ὥς φησι ρος, οὐ μετρίως ἄν τις ὠφελοῖτο τῶν παθῶν ι ποιούμενος ἀποκαθάρσεις εἰς τοὺς ἐχθροὺς, οστρέφων, ὥσπερ ὀχετοὺς, ποῤῥωτάτω τῶν ν καὶ οἰκείων. Καὶ τοῦτο, ὡς ἔοικε, συνιδὼν ιὸς ἀνὴρ Ὀνομάδημος, ἐν Χίῳ τῆς κρατουλδος ἐν στάσει γενόμενος, παρῄνει τοῖς ἑταιι πάντας ἐξελάσαι τοὺς ἀντιστασιάσαντας, ἀλλ' πεσθαί τινας, Ὅπως, ἔφη, μὴ πρὸς τοὺς φίρξώμεθα διαφέρεσθαι, τῶν ἐχθρῶν παντάπαλλαγέντες. Οὐκοῦν καὶ ἡμῶν καταναλια ταῦτα τὰ πάθη πρὸς τοὺς ἐχθροὺς, ἧττον γει τοῖς φίλοις. Οὐ γὰρ κεραμεῖ δεῖ κεραμέα ν, οὐδὲ ἀοιδὸν ἀοιδῷ, καθ' Ἡσίοδον, οὐδὲ ζηλοῦν, οὐδὲ ἀνεψιὸν, οὐδὲ ἀδελφὸν εἰς σπεύδοντα, καὶ τυγχάνοντα χρήστῶν πρα. Ἀλλ' εἰ μηδεὶς τρόπος ἐστὶν ἄλλος ἀπαλλαδων καὶ φθόνων καὶ φιλονεικιῶν, ἔθιζε σαυκνεσθαι τῶν ἐχθρῶν εὐημερούντων, καὶ πακαὶ χάραττε τὸ φιλόνεικον ἐν ἐκείνοις θηγό-Ὥσπερ γὰρ οἱ χαρίεντες γεωργοὶ τὰ ῥόδα καὶ

τὰ ἴα βελτίω ποιεῖν νομίζουσι, σκόροδα καὶ κρ
μυα παραφυτεύοντες· ἀποκρίνεται γὰρ εἰς ἐκ
πᾶν ὅσον ἔνεστι τῇ τροφῇ δριμὺ καὶ δυσῶδες· ο
καὶ ὁ ἐχθρὸς ἀναλαμβάνων καὶ περιέπων τὸ βάσ
νον καὶ κακόηθες, εὐμενέστερον παρέξει τοῖς φί
εὖ πράττουσι καὶ ἀλυπότερον. Διὸ καὶ τὰς ἅ
λας πρὸς ἐκείνους ἐστὶ ποιητέον ὑπὲρ δόξης ἢ ἀ
ἢ πορισμῶν δικαίων, μὴ δακνομένους μόνον, ἀ
πλέον ἡμῶν ἔχωσι, ἀλλὰ καὶ πάντα παραφυλάτ
τας, ἐξ ὧν πλέον ἔχουσι, καὶ πειρωμένους ὑπε
λέσθαι ταῖς ἐπιμελείαις καὶ φιλοπονίαις, καὶ τῷ
φρονεῖν καὶ προσέχειν ἑαυτοῖς· ὡς Θεμιστοκλῆς
γεν οὐκ ἐᾶν αὐτὸν καθεύδειν τὴν ἐν Μαραθῶνι
Μιλτιάδου νίκην. Ὁ μὲν γὰρ εὐτυχίᾳ διαφέρειν αι
τὸν ἐχθρὸν ἡγούμενος ἐν ἀρχαῖς, ἢ συνηγορίαις, ἢ
λιτείαις, ἢ παρὰ φίλοις καὶ ἡγεμόσιν, ἐκ τοῦ π
τειν τὶ καὶ ζηλοῦν εἰς τὸ βασκαίνειν παντάπ
καὶ ἀθυμεῖν καταδυόμενος, ἀργῷ τῷ φθόνῳ
ἀπράκτῳ σύνεστιν. Ὁ δὲ μὴ τυφλούμενος περ
μισούμενον, ἀλλὰ καὶ βίου καὶ ἤθους καὶ λό
καὶ ἔργων γινόμενος θεατὴς δίκαιος, τὰ πλεῖστα
τόψεται τῶν ζηλουμένων, ἐξ ἐπιμελείας καὶ προν
καὶ πράξεων χρηστῶν περιγινόμενα τοῖς κεκτημέ
καὶ πρὸς ταῦτα συντείνων ἐπασκήσει τὸ φιλότ
αὐτοῦ καὶ φιλόκαλον, τὸ δὲ χασμῶδες ἐκκόψει
ῥάθυμον.

XI. Εἰ δέ τινας οἱ ἐχθροὶ κολακεύοντες, ἢ
νουργοῦντες, ἢ δεκάζοντες, ἢ μισθαρνοῦντες,
σχρὰς καὶ ἀνελευθέρους δοκοῦσι καρποῦσθαι δ

μεις ἐν αὐλαῖς ἢ πολιτείαις, οὐκ ἐνοχλήσουσιν ἡμᾶς, ἀλλὰ μᾶλλον εὐφρανοῦσι, τὴν αὐτῶν ἐλευθερίαν, καὶ τὸ καθαρὸν τοῦ βίου καὶ ἀνύβριστον ἀντιτιθέντας. Ἅπας γὰρ ὁ ὑπὲρ γῆς καὶ ὑπὸ γῆν χρυσὸς οὐκ ἀντάξιος ἀρετῆς, κατὰ Πλάτωνα. Καὶ τὸ τοῦ Σόλωνος ἔχειν ἀεὶ δεῖ πρόχειρον,

Ἀλλ' ἡμεῖς αὐτοῖς οὐ διαμειψόμεθα
Τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον·

οὐδέ γε βοὰς δεδειπνισμένων θεάτρων, οὐδὲ τιμὰς ζηλώσομεν καὶ προεδρίας παρ' εὐνούχοις καὶ παλλακαῖς, καὶ σατραπείαις βασιλέων· ζηλωτὸν γὰρ οὐδὲν, οὐδὲ καλὸν, ἐξ αἰσχροῦ φυόμενον. Ἀλλ' ἐπεὶ τυφλοῦται τὸ φιλοῦν περὶ τὸ φιλούμενον, ὥς φησιν ὁ Πλάτων, καὶ παρέχουσι μᾶλλον ἡμῖν οἱ ἐχθροὶ ἀσχημονοῦντες αἴσθησιν· δεῖ μήτε τὸ χαίρειν, ἐφ' οἷς ἁμαρτάνουσιν, ἀργὸν εἶναι, μήτε τὸ λυπούμενον, ἐφ' οἷς κατορθοῦσιν, ἀλλ' ἐπιλογίζεσθαι δι' ἀμφοτέρων, ὅπως τὰ μὲν φυλαττόμενοι βελτίους ὦμεν αὐτῶν, τὰ δὲ μιμούμενοι μὴ χείρονες.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΠΕΡΙ

Π Ο Λ Υ Φ Ι Λ Ι Α Σ.

I. Μένωνα τὸν Θετταλὸν, οἰόμενον ἐν λόγοις ἱκανῶς γεγυμνάσθαι, καὶ τοῦτο δὴ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἐμπεδοκλέους λεγόμενον,

— σοφίας ἐπ᾽ ἄκροισι θαμίζειν,

ἠρώτησεν ὁ Σωκράτης, τί ἀρετή ἐστιν· ἀποκριναμένου δὲ ἰταμῶς ἐκείνου καὶ προχείρως, ὅτι καὶ παιδός ἐστιν ἀρετὴ καὶ πρεσβύτου, καὶ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, καὶ ἄρχοντος καὶ ἰδιώτου, καὶ δεσπότου καὶ θεράποντος, Εὖ γε, εἶπεν ὁ Σωκράτης, ὅτι μίαν ἀρετὴν ἐρωτηθεὶς, σμῆνος ἀρετῶν κεκίνηκας· οὐ κακῶς τεκμαιρόμενος, ὅτι μηδεμίαν εἰδὼς ἀρετὴν ἄνθρωπος, πολλὰς ὠνόμαζεν. Ἆρ᾽ οὐχὶ καὶ ἡμῖν ἄν τις ἐπιχλευάσειεν, ὅτι μηδέπω μίαν φιλίαν κεκτημένοι βεβαίως, φοβούμεθα, μὴ λάθωμεν εἰς πολυφιλίαν ἐμπεσόντες; Σχεδὸν γὰρ οὐδὲν διαφέρομεν ἀνθρώπου κολοβοῦ καὶ τυφλοῦ, φοβουμένου

μὴ Βριάρεως ὁ ἑκατόγχειρ, καὶ Ἄργος ὁ πανόπτης γένηται. Καί τοι τόν γε παρὰ τῷ Μενάνδρῳ νεανίσκον ὑπερφυῶς ἐπαινοῦμεν, εἰπόντα, θαυμαστὸν ὅσον νομίζειν ἕκαστον ἀγαθὸν, ἂν ἔχῃ φίλου σκιάν.

II. Αἴτιον δὲ μετὰ πολλῶν ἄλλων οὐχ ἥκιστά γ᾽ εἰς φιλίας κτῆσιν ἡ τῆς πολυφιλίας ὄρεξις, ὥσπερ ἀκολάστων γυναικῶν τῷ πολλάκις καὶ πολλοῖς συμπλέκεσθαι, τῶν πρώτων κρατεῖν μὴ δυναμένοις, ἀμελουμένων, καὶ ἀποῤῥεόντων· μᾶλλον δὲ, ὥσπερ ὁ τῆς Ὑψιπύλης τρόφιμος,

Εἰς τὸν λειμῶνα καθίσας
Ἔδρεπεν ἕτερον ἐφ᾽ ἑτέρῳ
Αἰρόμενος ἄγρευμα ἀνθέων
Ἡδομένᾳ ψυχᾷ,
Τὸ νήπιον ἄχρηστον ἔχων·

οὕτως ἕκαστον ἡμῶν, διὰ τὸ φιλόκαινον καὶ ἀψίκορον, ὁ πρόσφατος ἀεὶ καὶ ἀνθῶν ἐπάγεται, καὶ μετατίθησι πολλὰς ὁμοῦ καὶ ἀτελεῖς ἀρχὰς πράττοντας φιλίας καὶ συνηθείας, ἔρωτι τοῦ διωκομένου παρερχομένους τὸν καταλαμβανόμενον. Πρῶτον μὲν οὖν ὥσπερ ἀφ᾽ ἑστίας ἀρξάμενοι τῆς τοῦ βίου φήμης, ἣν ὑπὲρ φίλων βεβαίων ἀπολέλοιπεν ἡμῖν, τὸν μακρὸν καὶ παλαιὸν αἰῶνα μάρτυρα ἅμα τοῦ λόγου καὶ σύμβουλον λάβωμεν, ἐν ᾧ κατὰ ζεῦγος φιλίας λέγονται, Θησεὺς καὶ Πειρίθους, Ἀχιλλεὺς καὶ Πάτροκλος, Ὀρέστης καὶ Πυλάδης, Φιντίας καὶ Δάμων, Ἐπαμινώνδας καὶ Πελοπίδας. Σύννομον γὰρ ἡ φιλία ζῶον, οὐκ ἀγελαῖόν ἐστιν, οὐδὲ κολοιῶδες· καὶ τὸ ἄλλον αὐτὸν ἡγεῖσθαι τὸν φίλον

καὶ προσαγορεύειν ἑταῖρον, ὡς ἕτερον, οὐδέν ἐστιν ἄλλο, πλὴν μέτρῳ φιλίας τῇ δυάδι χρωμένων. Οὔτε γὰρ δούλους, οὔτε φίλους ἐστὶ κτήσασθαι πολλοὺ ἀπ᾽ ὀλίγου νομίσματος. Τί οὖν νόμισμα φιλίας εὔνοια καὶ χάρις μετ᾽ ἀρετῆς, ὧν οὐδὲν ἔχει σπανιώτερον ἡ φύσις. Ὅθεν τὸ σφόδρα φιλεῖν καὶ φιλεῖσθαι πρὸς πολλοὺς οὐκ ἔστιν· ἀλλ᾽ ὥσπερ οἱ ποταμοὶ πολλὰς σχίσεις καὶ κατατομὰς λαμβάνοντες ἀσθενεῖς καὶ λεπτοὶ ῥέουσιν, οὕτω τὸ φιλεῖν σφοδρὸν ἐν ψυχῇ πεφυκὸς, εἰς πολλοὺς μεριζόμενον ἐξαμαυροῦται. Διὸ καὶ τῶν ζώων τὸ φιλότεκνον τοῖς μονοτόκοις ἰσχυρότερον ἐμφύεται· καὶ Ὅμηρος ἀγαπητὸν υἱὸν ὀνομάζει

Μοῦνον τηλύγετον, —

τουτέστι, μὴ ἔχουσιν ἕτερον γονεῦσι, μήτε ἕξουσι γεγενημένον.

III. Τὸν δὲ φίλον ἡμεῖς μόνον μὲν οὐκ ἀξιοῦμεν εἶναι· μετ᾽ ἄλλων δὲ τηλύγετός τις καὶ ὀψίγονος ἔστω· τὸν θρυλλούμενον ἐκεῖνον χρόνῳ τῶν ἁλῶν συγκατεδηδοκὼς μέδιμνον· οὐχ ὥσπερ νῦν πολλοὶ φίλοι λεγόμενοι συμπιόντες ἅπαξ, ἢ συσφαιρίσαντες, ἢ συγκυβεύσαντες, ἢ συγκαταλύσαντες ἐκ πανδοκείου καὶ παλαίστρας καὶ ἀγορᾶς, φιλίαν συλλέγουσιν. Ἐν δὲ ταῖς τῶν πλουσίων καὶ ἡγεμονικῶν οἰκίαις, πολὺν ὄχλον καὶ θόρυβον ἀσπαζομένων καὶ δεξιουμένων καὶ δορυφορούντων ὁρῶντες, εὐδαιμονίζουσι τοὺς πολυφίλους· καίτοι πλείονάς γε μυίας ἐν τοῖς ὀπτανείοις αὐτῶν ὁρῶσιν· ἀλλ᾽ οὔτε αὗται τῆς λιχνείας, οὔτ᾽ ἐκεῖνοι τῆς χρείας ἐπιλει-

πούσης, παραμένουσιν. Ἐπεὶ δ' ἡ ἀληθινὴ φιλία τρία ζητεῖ μάλιστα, τὴν ἀρετὴν, ὡς καλὸν, καὶ τὴν συνήθειαν, ὡς ἡδὺ, καὶ τὴν χρείαν, ὡς ἀναγκαῖον· δεῖ γὰρ ἀποδέξασθαι κρίνοντα, καὶ χαίρειν συνόντα, καὶ χρῆσθαι δεόμενον· ἃ πάντα πρὸς τὴν πολυφιλίαν ὑπεναντιοῦται, καὶ μάλιστά πως τὸ κυριώτατον ἡ κρίσις· σκεπτέον δὴ πρῶτον, εἰ ἀδύνατόν ἐστιν ἐν βραχεῖ χρόνῳ δοκιμάσαι χορευτὰς συγχορευσομένους, ἐρέτας ὁμοῤῥοθήσοντας, οἰκέτας χρημάτων ἐπιτρόπους, ἢ τέκνων παιδαγωγοὺς ἐσομένους, μήτι γε φίλους πολλοὺς εἰς ἀγῶνα πάσης τύχης συναποδυσομένους, ὧν ἕκαστος αὐτός τε

Αὑτόν τε πράττων εὖ, τίθησιν εἰς μέσον,
Τοῦ δυστυχοῦς τε λαγχάνων οὐκ ἄχθεται.

Οὔτε ναῦς ἐπὶ τοσούτους ἕλκεται χειμῶνας εἰς θάλασσαν, οὔτε χωρίοις θριγκοὺς καὶ λιμέσιν προβάλλουσιν ἕρκη καὶ χώματα τηλικούτους προσδεχόμενοι κινδύνους καὶ τοσούτους, ὅσων ἐπαγγέλλεται φιλία καταφυγὴν καὶ βοήθειαν, ὀρθῶς καὶ βεβαίως ἐξετασθεῖσα· τῶν δὲ ἀνεξετάστων παραῤῥυέντων, ὥσπερ νομισμάτων ἀδοκίμων ἐλεγχομένων,

— οἱ μὲν ἐστερημένοι
Χαίρουσιν, οἱ δὲ ἔχοντες εὔχονται φυγεῖν.

Ἔστι δὲ τοῦτο χαλεπὸν καὶ οὐ ῥᾴδιον τὸ φυγεῖν, ἢ ἀποθέσθαι δυσαρεστουμένην φιλίαν· ἀλλ' ὥσπερ σιτίον βλαβερὸν καὶ δυσχεραινόμενον, οὔτε κατέχειν οἷόν τε μὴ λυποῦν καὶ διαφθεῖρον, οὔτε ἐκβάλλειν, οἷον εἰσῆλθεν, ἀλλ' εἰδεχθὲς καὶ συμπεφυρμένον καὶ ἀλλόκοτον· οὕτω φίλος πονηρὸς ἢ σύνεστι λυ-

καὶ λυπούμενος, ἢ βίᾳ μετ' ἔχθρας καὶ δυσμενείας, ὥσπερ χολή τις, ἐξέπεσε.

IV. Διὸ δεῖ μὴ ῥᾳδίως προσδέχεσθαι μηδὲ κολλᾶσθαι τοῖς ἐντυγχάνουσι, μηδὲ φιλεῖν τοὺς διώκοντας, ἀλλὰ τοὺς ἀξίους φιλίας διώκειν. Οὐ γὰρ αἱρετέον πάντως τὸ ῥᾳδίως ἁλισκόμενον· καὶ γὰρ ἐρείκην καὶ βάτον ἐπιλαμβανομένην ὑπερβάντες καὶ διωσάμενοι, βαδίζομεν ἐπὶ τὴν ἐλαίαν καὶ τὴν ἄμπελον· οὕτως ἀεὶ μὴ τὸν εὐχερῶς περιπλεκόμενον ποιεῖσθαι συνήθη καλὸν, ἀλλὰ τοῖς ἀξίοις σπουδῆς καὶ ὠφελίμοις αὐτοὺς περιπλέκεσθαι δοκιμάζοντας.

V. Ὥσπερ οὖν ὁ Ζεῦξις, αἰτιωμένων αὐτὸν τινῶν, ὅτι ζωγραφεῖ βραδέως, Ὁμολογῶ, εἶπεν, ἐν πολλῷ χρόνῳ γράφειν, καὶ γὰρ εἰς πολύν· οὕτω φιλίαν δεῖ καὶ συνήθειαν σώζειν παραλαβόντας ἐν πολλῷ κριθεῖσαν. Ἆρ' οὖν κρίναι μὲν οὐκ ἔστι πολλοὺς φίλους ῥᾴδιον, συνεῖναι δὲ πολλοῖς ὁμοῦ ῥᾴδιον, ἢ καὶ τοῦτο ἀδύνατον; Καὶ μὴν ἀπόλαυσίς ἐστιν ἡ συνήθεια τῆς φιλίας, καὶ τὸ ἥδιστον ἐν τῷ συνεῖναι καὶ συνημερεύειν·

Οὐ μὲν γὰρ ζωοί γε φίλων ἀπάνευθεν ἑταίρων
Βουλὰς ἑζόμενοι βουλεύσομεν.

καὶ περὶ τοῦ Ὀδυσσέως ὁ Μενέλαος,

— οὐδέ κεν ἄλλο
Ἄμμε διέκρινε φιλέοντέ τε τερπομένω τε,
Πρίν γ' ὅτε δὴ θανάτοιο μέλαν νέφος ἀμφεκάλυψε.

Τοὐναντίον οὖν ἔοικεν ἡ καλουμένη πολυφιλία ποι-

εῖν. Ἡ μὲν γὰρ συνάγει καὶ συνίστησι καὶ συνέχει καταπυκνοῦσα ταῖς ὁμιλίαις καὶ φιλοφροσύναις,

Ὡς δ' ὅτ' ὀπὸς γάλα λευκὸν ἐγόμφωσεν καὶ ἔδησε,

κατ' Ἐμπεδοκλέα· τοιαύτην γὰρ ἡ φιλία βούλεται ποιεῖν ἑνότητα καὶ σύμπηξιν. Ἡ δὲ πολυφιλία διΐστησι καὶ ἀποσπᾷ καὶ ἀποστρέφει, τῷ μετακαλεῖν ἄλλοτε πρὸς ἄλλον καὶ μεταφέρειν, οὐκ ἐῶσα κρᾶσιν οὐδὲ κόλλησιν εὐνοίας ἐν τῇ συνηθείᾳ περιχυθείσῃ καὶ παγείσῃ γενέσθαι. Τοῦτο δὲ εὐθὺς ὑποβάλλει καὶ τὴν περὶ τὰς ὑπουργίας ἀνωμαλίαν καὶ δυσωπίαν· τὰ γὰρ εὔχρηστα τῆς φιλίας δύσχρηστα γίνεται διὰ τὴν πολυφιλίαν. Ἄλλον τρόπος, ἄλλον ἐγείρει φροντὶς ἀνθρώπων. Οὔτε γὰρ αἱ φύσεις ἡμῶν ἐπὶ ταὐτὰ ταῖς ὁρμαῖς ῥέπουσιν, οὔτε τύχαις ὁμοτρόποις ἀεὶ σύνεσμεν· οἵ τε τῶν πράξεων καιροὶ, καθάπερ τὰ πνεύματα, τοῖς μὲν φέρουσι, τοῖς δὲ ἀντιπίπτουσι.

VI. Καίτοι κἂν πάντες ἅμα τῶν αὐτῶν οἱ φίλοι δέωνται, χαλεπὸν ἐξαρκέσαι πᾶσι βουλευομένοις, ἢ πολιτευομένοις, ἢ φιλοτιμουμένοις, ἢ ὑποδεχομένοις. Ἂν δὲ ἑνὶ καιρῷ διαφόροις πράγμασι καὶ πάθεσι προστυγχάνοντες ὁμοῦ παρακαλῶσιν, ὁ μὲν πλέων, συναποδημεῖν· ὁ δὲ κρινόμενος, συνδικεῖν· ὁ δὲ κρίνων, συνδικάζειν· ὁ δὲ πιπράσκων ἢ ἀγοράζων, συνδιοικεῖν· ὁ δὲ γαμῶν, συνθύειν· ὁ δὲ θάπτων, συμπενθεῖν·

Πόλις δὲ ὁμοῦ μὲν θυμιαμάτων γέμει,
Ὁμοῦ δὲ παιάνων τε καὶ στεναγμάτων·

ἡ πολυφιλία. Πᾶσι μὲν ἀμήχανον παρεῖναι, μηδενὶ

δὲ ἄτοπον, ἑνὶ δὲ ὑπουργοῦντα προσκρούειν πολλοῖς, ἀνιαρόν.

Οὐδεὶς γὰρ ἀγαπῶν αὐτὸς, ἀμελεῖθ᾽ ἡδέως. Καίτοι τὰς ἀμελείας καὶ ῥᾳθυμίας τῶν φίλων πρᾳότερον φέρουσι, καὶ τὰς τοιαύτας ἀπολογίας ἀμηνίτως δέχονται παρ᾽ αὐτῶν, Ἐξελαθόμην· Ἠγνόησα. Ὁ δὲ λέγων, Οὐ παρέστην σοι δίκην ἔχοντι· παριστάμην γὰρ ἑτέρῳ φίλῳ· καὶ, Πυρέττοντά σε οὐκ εἶδον· τῷ δεῖνι γὰρ φίλους ἑστιῶντι συνησχολούμην· αἰτίαν τῆς ἀμελείας τὴν ἑτέρων ἐπιμέλειαν ποιούμενος, οὐ λύει τὴν μέμψιν, ἀλλα προσεπιβάλλει ζηλοτυπίαν. Ἀλλ᾽ οἱ πολλοὶ τὰς φιλίας, ἃ δύνανται παρέχειν, μόνον σκοποῦσιν, ὡς ἔοικε, ἃ δ᾽ ἀνταπαιτοῦσι, παρορῶσι καὶ οὐ μνημονεύουσιν, ὅτι δεῖ πολλοῖς, εἰς ἃ δεῖται, χρώμενον, πολλοῖς δεομένοις ἀνθυπουργεῖν. Ὥσπερ οὖν ὁ Βριάρεως ἑκατὸν χερσὶν εἰς πεντήκοντα φορῶν γαστέρας, οὐδὲν ἡμῶν πλέον εἶχε τῶν ἀπὸ δυοῖν χειροῖν μίαν κοιλίαν διοικούντων· οὕτως ἐν τοῖς φίλοις χρήσιμον καὶ τὸ λειτουργεῖν πολλοῖς ἔνεστι, καὶ τὸ συναγωνιᾷν, καὶ τὸ συνασχολεῖσθαι καὶ συγκάμνειν. Οὐ γὰρ Εὐριπίδῃ πειστέον λέγοντι,

Χρὴ γὰρ μετρίαν εἰς ἀλλήλους
Φιλίαν θνατοὺς ἀντείνασθαι,
Καὶ μὴ πρὸς ἄκρον μυελὸν ψυχῆς·
Εὔλυτα δ᾽ εἶναι θέλγηθρα φρενῶν,
Ἀπό τ᾽ ὤσασθαι, καὶ ξυντεῖναι,

καθάπερ πόδα νεὼς, ἐπιδιδόντα καὶ προσάγοντα ταῖς χρείαις τὴν φιλίαν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ὦ Εὐρι-

τίδη, μεταθῶμεν ἐπὶ τὰς ἔχθρας, καὶ κελεύωμεν μετρίας ποιεῖσθαι τὰς διαφορὰς, καὶ μὴ πρὸς ἄκρον μυελὸν ψυχῆς· εὔλυτα δ' εἶναι μίση, καὶ ὀργὰς, καὶ μεμψιμοιρίαν, καὶ ὑπονοίας. Ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον ἡμῖν παραίνει τὸ Πυθαγορικὸν, μὴ πολλοῖς ἐμβάλλειν δεξιάν· τουτέστι μὴ πολλοὺς ποιεῖσθαι φίλους, μηδὲ πολύκοινον μηδὲ πάνδημον ἀσπάζεσθαι φιλίαν, καὶ πρὸς ἐναντίαν ἢ μετὰ πολλῶν παθῶν εἰσιοῦσαν· ὧν τὸ μὲν συναγωνιᾷν καὶ συνάχθεσθαι καὶ συμπονεῖν καὶ συγκινδυνεύειν, οὐ πάνυ δύσοιστον τοῖς ἐλευθέροις καὶ γενναίοις ἐστί· τὸ δὲ τοῦ σοφιστοῦ Χίλωνος ἀληθὲς, πρὸς τὸν εἰπόντα, μηδένα ἔχειν ἐχθρὸν, Ἔοικας, ἔφη, σὺ μηδὲ φίλον ἔχειν. Αἱ γὰρ ἔχθραι ταῖς φιλίαις εὐθὺς ἐπακολουθοῦσι καὶ συμπλέκονται.

VII. Οὐκ ἔστι φίλων μὴ συναδικεῖσθαι καὶ μὴ συναδοξεῖν καὶ συναπεχθάνεσθαι· οἱ γὰρ ἐχθροὶ τὸν φίλον εὐθὺς ὑφορῶνται καὶ μισοῦσιν. Οἱ δὲ φίλοι πολλάκις φθονοῦσί τε καὶ ζηλοτυποῦσι καὶ περισπῶσιν. Ὥσπερ οὖν ὁ τῷ Τιμησίᾳ περὶ τῆς ἀποικίας δοθεὶς χρησμὸς προηγόρευσε,

Σμῆνα μελισσάων τάχα τοι καὶ σφῆκες ἔσονται,

οὕτως οἱ φίλων ζητοῦντες ἑσμὸν ἔλαθον ἐχθρῶν σφηκίαις περιπεσόντες. Καὶ οὐκ ἴσον ἄγει σταθμὸν ἐχθροῦ μνησικακία καὶ φίλου χάρις. Ὅρα δὲ τοὺς Φιλώτου καὶ Παρμενίωνος φίλους καὶ οἰκείους, ἃ διέθηκεν Ἀλέξανδρος· ἃ τοὺς Δίωνος Διονύσιος· τοὺς Πλαύτου Νέρων· καὶ τοὺς Σηϊανοῦ Τιβέριος στρεβλοῦντες καὶ ἀποκτιννύοντες. Ὡς γὰρ τὸν Κρέ-

οντα τῆς θυγατρὸς οὐδὲν ὁ χρυσὸς οὐδὲ ὁ πλοῦτ
ὠφέλει, τὸ δὲ πῦρ ἀναφθὲν αἰφνιδίως προσδραμό
τα καὶ περιπτύξαντα κατέκαυσε, καὶ συναπώλεσε
οὕτως ἔνιοι τῶν φίλων οὐδὲν ἀπολαύσαντες εὐτ
χούντων συναπόλλυνται δυστυχοῦσι. Καὶ τοῦ
μάλιστα πάσχουσιν οἱ φιλόσοφοι καὶ χαρίεντες, ι
Θησεὺς τῷ Πειρίθῳ κολαζομένῳ καὶ δεδεμένῳ,

Πέδαις ἀχαλκεύτοισιν ἔζευκται πόδας.

Ἐν δὲ τῷ λοιμῷ φησιν ὁ Θουκυδίδης τοὺς ἀρετ
μάλιστα μεταποιουμένους συναπόλλυσθαι τοῖς φ
λοις νοσοῦσιν· ἠφείδουν γὰρ σφῶν αὐτῶν, ἰόντ
παρὰ τοὺς ἐπιτηδείους.

VIII. Ὅθεν οὕτως τῆς ἀρετῆς ἀφειδεῖν οὐ προ
ῆκον, ἄλλοις συνδέοντας αὐτὴν καὶ συμπλέκοντα
ἀλλὰ τοῖς ἀξίοις τὴν αὐτὴν φυλάττειν κοινωνία
τουτέστι τοῖς ὁμοίως φιλεῖν καὶ κοινωνεῖν δυναμ
νοις. Καὶ γὰρ δὴ τούτων πάντων μέγιστόν ἐστ
ἐναντίωμα πρὸς τὴν πολυφιλίαν, ὅτι φιλίας γένεσ
δι' ὁμοιότητός ἐστιν. Ὅπου γὰρ καὶ τὰ ἄψυχα τ
μίξεις πρὸς τὰ ἀνόμοια ποιεῖται μετὰ βίας ἀναγκ
ζόμενα, καὶ ὀκλάζει, καὶ ἀγανακτεῖ φεύγοντα ἀ
ἀλλήλων, τοῖς δὲ συγγενέσι καὶ οἰκείοις ὁμοπαθ
κεραννύμενα, καὶ προσίεται τὴν κοινωνίαν λείως κ
μετ' εὐμενείας· πῶς οἷόν τε φιλίαν ἤθεσι διαφόρο
ἐγγενέσθαι καὶ πάθεσιν ἀνομοίοις καὶ βίοις ἑτέρ
προαιρέσεως ἔχουσιν; Ἡ μὲν γὰρ περὶ ψαλμοὺς κ
φόρμιγγας ἁρμονία δι' ἀντιφώνων ἔχει τὸ σύμφ
νον, ὀξύτησι καὶ βαρύτησιν ἀμωσγέπως ὁμοιότητ
ἐγγινομένης· τῆς δὲ φιλικῆς συμφωνίας ταύτης κ

ἁρμονίας οὐδὲν ἀνόμοιον, οὐδὲ ἀνώμαλον, οὐδὲ ἄνισον εἶναι δεῖ μέρος, ἀλλ᾽ ἐξ ἁπάντων ὁμοίως ἐχόντων ὁμολογεῖν καὶ ὁμοδοξεῖν καὶ ὁμοβουλεῖν καὶ συνομοπαθεῖν, ὥσπερ μιᾶς ψυχῆς ἐν πλείοσι διῃρημένης σώμασι.

IX. Τίς οὖν ἐστιν οὕτως ἐπίπονος καὶ μετάβολος καὶ παντοδαπὸς ἄνθρωπος, ὥστε πολλοῖς ἑαυτὸν ἐξομοιοῦν καὶ προσαρμόττειν, καὶ μὴ καταγελᾷν τοῦ Θεόγνιδος παραινοῦντος,

Πουλύποδος νόον ἴσχε πολύφρονος, ὃς ποτὶ πέτρῃ,
Τῇ περ ὁμιλήσῃ, τοῖος ἰδεῖν ἐφάνη.

Καίτοι τοῦ πολύποδος αἱ μεταβολαὶ βάθος οὐκ ἔχουσιν, ἀλλὰ περὶ αὐτὴν γίγνονται τὴν ἐπιφάνειαν, στυφότητι καὶ μανότητι τὰς ἀποῤῥοίας τῶν πλησιαζόντων ἀναλαμβάνουσαν· αἱ δὲ φιλίαι τὰ ἤθη ζητοῦσι συνεξομοιοῦν, καὶ τὰ πάθη, καὶ τοὺς λόγους, καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα, καὶ τὰς διαθέσεις· Πρωτέως τινὸς οὐκ εὐτυχοῦς οὐδὲ πάνυ χρηστοῦ τὸ ἔργον, ἀλλ᾽ ὑπὸ γοητείας ἑαυτὸν εἰς ἕτερον εἶδος ἐξ ἑτέρου μεταλλάττοντος ἐν τῷ αὐτῷ πολλάκις, φιλολόγοις συναναγινώσκοντος, καὶ παλαισταῖς συγκονιουμένου, καὶ φιλοθήροις συγκυνηγετοῦντος, καὶ φιλοπόταις συμμεθυσκομένου, καὶ πολιτικοῖς συναρχαιρεσιάζοντος, ἰδίαν ἤθους ἑστίαν οὐχ ἔχοντος. Ὡς δὲ τὴν ἀσχημάτιστον οἱ φυσικοὶ καὶ ἀχρώματον οὐσίαν καὶ ὕλην λέγουσιν ὑποκειμένην καὶ τρεπομένην ὑπ᾽ αὐτῶν, νῦν μὲν φλέγεσθαι, νῦν δ᾽ ἐξυγραίνεσθαι, τοτὲ δ᾽ ἐξαεροῦσθαι, πήγνυσθαι δὲ αὖθις·

οὕτως ἄρα τῇ πολυφιλίᾳ ψυχὴν ὑποκεῖσθαι δεήσει, πολυπαθῆ καὶ πολύτροπον καὶ ὑγρὰν, καὶ ῥαδίαν μεταβάλλειν. Ἀλλ' ἡ φιλία στάσιμόν τι ζητεῖ καὶ βέβαιον ἦθος καὶ ἀμετάπτωτον ἐν μιᾷ χώρᾳ καὶ συνηθείᾳ. Διὸ καὶ σπάνιον καὶ δυσεύρετόν ἐστι φίλος βέβαιος.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
ΠΕΡΙ
Τ Υ Χ Η Σ.

I. Τύχη τὰ θνητῶν πράγματ', οὐκ εὐβουλία. Πότερον οὐδὲ δικαιοσύνη τὰ θνητῶν πράγματα, οὐδὲ ἰσότης, οὐδὲ σωφροσύνη, οὐδὲ κοσμιότης; ἀλλ' ἐκ τύχης μὲν καὶ διὰ τύχην Ἀριστείδης ἐνεκαρτέρησε τῇ πενίᾳ, πολλῶν χρημάτων κύριος γενέσθαι δυνάμενος; καὶ Σκιπίων Καρχηδόνα ἑλὼν, οὐδὲν οὔτ' ἔλαβεν οὔτ' εἶδε τῶν λαφύρων; ἐκ τύχης δὲ καὶ διὰ τύχην Φιλοκράτης, λαβὼν χρυσίον παρὰ Φιλίππου, πόρνας καὶ ἰχθῦς ἠγόραζε; καὶ Λασθένης καὶ Εὐθυκράτης ἀπώλεσαν Ὄλυνθον, τῇ γαστρὶ μετροῦντες καὶ τοῖς αἰσχίστοις τὴν εὐδαιμονίαν; ἀπὸ τύχης δὲ ὁ μὲν Φιλίππου Ἀλέξανδρος αὐτός τε τῶν αἰχμαλώτων ἀπείχετο γυναικῶν, καὶ τοὺς ὑβρίζοντας ἐκόλαζεν; ὁ δὲ Πριάμου, δαίμονι κακῷ καὶ τύχῃ χρώμενος, συνεκοιμᾶτο τῇ τοῦ ξένου γυναικὶ, καὶ λαβὼν αὐτὴν ἐνέπλησέ τε πολέμου καὶ κακῶν τὰς δύο

ἠπείρους; Εἰ γὰρ ταῦτα γίνεται διὰ τύχην, τί κωλύει καὶ τὰς γαλᾶς καὶ τοὺς τράγους καὶ τοὺς πιθήκους συνέχεσθαι φάναι διὰ τὴν τύχην ταῖς λιχνείαις καὶ ταῖς ἀκρασίαις καὶ βωμολοχίαις;

II. Εἰ δ' ἔστι σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀνδρία, πῶς λόγον ἔχει, μὴ εἶναι φρόνησιν; εἰ φρόνησις, πῶς εὐβουλίαν μὴ εἶναι; ἡ γὰρ σωφροσύνη φρόνησίς τις ἐστὶν, ὥς λέγουσι, καὶ ἡ δικαιοσύνη τῆς φρονήσεως δεῖται παρούσης· μᾶλλον δὲ τὴν εὐβουλίαν καὶ τὴν φρόνησιν ἐν μὲν ἡδοναῖς ἀγαθοὺς παρεχομένην ἐγκράτειαν καὶ σωφροσύνην καλοῦμεν, ἐν δὲ κινδύνοις καὶ πόνοις καρτερίαν καὶ ἀνδραγαθίαν, ἐν δὲ κοινωνήμασι καὶ πολιτείαις εὐνομίαν καὶ δικαιοσύνην. Ὅθεν εἰ τὰ τῆς εὐβουλίας ἔργα τῆς τύχης δικαιοῦμεν εἶναι, ἔστω τύχης καὶ τὰ τῆς δικαιοσύνης καὶ τὰ τῆς σωφροσύνης· καὶ νὴ Δία τὸ κλέπτειν τύχης ἔστω, καὶ τὸ βαλαντιοτομεῖν, καὶ τὸ ἀκολασταίνειν· καὶ μεθέμενοι τῶν οἰκείων λογισμῶν εἰς τὴν τύχην ἑαυτοὺς ἀφῶμεν, ὥσπερ ὑπὸ πνεύματος πολλοῦ κονιορτὸν ἢ συρφετὸν ἐλαυνομένους, ἢ διαφερομένους. Εὐβουλίας τοίνυν μὴ οὔσης, οὐδὲ βουλὴν εἰκὸς εἶναι περὶ πραγμάτων, οὐδὲ σκέψιν, οὐδὲ ζήτησιν τοῦ συμφέροντος· ἀλλὰ ἐλήρησεν εἰπὼν ὁ Σοφοκλῆς, ὅτι

— πᾶν τὸ ζητούμενον
Ἁλωτὸν, ἐκφεύγει δὲ τἀμελούμενον.

καὶ πάλιν αὖ τὰ πράγματα διαιρῶν,

Τὰ μὲν διδακτὰ μανθάνω, τὰ δ' εὑρετὰ
Ζητῶ, τὰ δ' εὐκτὰ παρὰ θεῶν ᾐτησάμην.

Τί γὰρ εὑρετὸν ἢ τί μαθητόν ἐστιν ἀνθρώποις, εἰ πάντα περαίνεται κατὰ τύχην; ποῖον δὲ οὐκ ἀναιρεῖται βουλευτήριον πόλεως, ἢ ποῖον οὐ καταλύεται συνέδριον βασιλέως, εἰ ὑπὸ τῇ τύχῃ πάντα ἐστίν; ἣν τυφλὴν λοιδοροῦμεν, ὡς τυφλοὶ περιπίπτοντες αὐτῇ· τί δὲ οὐ μέλλομεν, ὅταν, ὥσπερ ὄμματα τὴν εὐβουλίαν ἐκκόψαντες αὐτῶν, τοῦ βίου τυφλὴν χειραγωγὸν λαμβάνωμεν

III. Καίτοι φέρε λέγειν τινὰ ἡμῶν, ὡς τύχη τὰ τῶν βλεπόντων πράγματα, οὐκ ὄψις, οὐδὲ ὄμματα φωσφόρα, φησὶν ὁ Πλάτων· καὶ τύχη τὰ τῶν ἀκουόντων, οὐ δύναμις ἀντιληπτικὴ πληγῆς ἀέρος δι' ὠτὸς καὶ ἐγκεφάλου προσφερομένης· καλὸν ἦν, ὡς ἔοικεν, εὐλαβεῖσθαι τὴν αἴσθησιν. Ἀλλὰ μὴν τὴν ὄψιν καὶ ἀκοὴν καὶ γεῦσιν καὶ ὄσφρησιν, καὶ τα λοιπὰ μέρη τοῦ σώματος δυνάμεως αὐτῶν ὑπηρεσίαν εὐβουλίας καὶ φρονήσεως, ἡ φύσις ἤνεγκεν ἡμῖν. Καὶ νοῦς ὁρᾷ, καὶ νοῦς ἀκούει, τὰ δ' ἄλλα κωφὰ καὶ τυφλά. Καὶ ὥσπερ ἡλίου μὴ ὄντος, ἕνεκα τῶν ἄλλων ἄστρων εὐφρόνην ἂν ἤγομεν, ὥς φησιν Ἡράκλειτος· οὕτως ἕνεκα τῶν αἰσθήσεων, εἰ μὴ νῦν μηδὲ λόγον ὁ ἄνθρωπος ἔσχεν, οὐδὲν ἂν διέφερε τῷ βίῳ τῶν θηρίων. Νῦν δὲ οὐκ ἀπὸ τύχης οὐδὲ αὐτομάτως περίεσμεν αὐτῶν καὶ κρατοῦμεν, ἀλλ' ὁ Προμηθεύς, τουτέστιν ὁ λογισμός, αἴτιος,

Ἵππων ὄνων τ' ὀχεῖα, καὶ ταύρων γονὰς
Δοὺς ἀντίδωρα, καὶ πόνων ἐκδέκτορα,

κατ' Αἰσχύλον. Ἐπεὶ τύχῃ γε καὶ φύσει γενέσεως ἄμεινον τὰ πλεῖστα τῶν ἀλόγων κέχρηται. Τὰ μὲν γὰρ

ὥπλισται κέρασι καὶ ὀδοῦσι καὶ κέντροις· ἐχῖνος, φησὶν Ἐμπεδοκλῆς, ὀξυβελὴς δέ τε : ἐπιπεφρίκασι, καὶ ὑποδέδεται καὶ ἠμφίεσται ‹ καὶ λάχναις· καὶ χηλαῖς καὶ ὁπλαῖς ἀποκρότοι νος δὲ ὁ ἄνθρωπος, κατὰ τὸν Πλάτωνα, γυμν ἄνοπλος καὶ ἀνυπόδετος καὶ ἄστρωτος ὑπὸ τῆ σεως ἀπολέλειπται.

Ἀλλ' ἓν διδοῦσα, πάντα μαλθάσσει τάδε,

τὸν λογισμὸν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ τὴν πρό Ἧ βραχὺ μὲν σθένος ἀνδρὸς, ἀλλὰ ποικιλίᾳ ı δων δεινὰ μὲν πόντου, χθονίων τ' ἀερίων ı ιναται παιδεύματα. Κουφότατον ἵπποι κα τατον, ἀνθρώποις δὲ θέουσι· μάχιμον κύων κ μοειδὲς, ἀλλ' ἄνθρωπον φυλάττει· ἥδυτατον καὶ ὗς πολύσαρκον, ἀνθρώποις δὲ τροφὴ καὶ ἐστί. Τί μεῖζον ἐλέφαντος ἢ φοβερώτερον ἰδεῖν καὶ τοῦτο παίγνιον γέγονεν ἀνθρώπου, καὶ · πανηγυρικὸν, ὀρχήσεις τε μανθάνει καὶ χορεί προσκυνήσεις· οὐκ ἀχρήστως τῶν τοιούτων πι αγομένων, ἀλλ' ἵνα μανθάνωμεν, ποῦ τὸν ἄ πον ἡ φρόνησις αἴρει, καὶ τίνων ὑπεράνω ποι πῶς κρατεῖ πάντων καὶ περίεστιν.

Οὐ γὰρ πυγμάχοι εἰμὲν ἀμύμονες, οὐδὲ παλα
Οὐδὲ ποσὶ κραιπνῶς θέομεν·

ἀλλ ἐν πᾶσι τούτοις ἀτυχέστεροι τῶν θηρίων ἐμπειρίᾳ δὲ καὶ μνήμῃ καὶ σοφίᾳ καὶ τέχνῃ, Ἀναξαγόραν, σφῶν τε αὐτῶν χρώμεθα, καὶ β μεν, καὶ ἀμέλγομεν, καὶ φέρομεν, καὶ ἄγομει

λαμβάνοντες· ὥστε ἐνταῦθα μηδὲν τῆς τύχης, ἀλλὰ πάντα τῆς εὐβουλίας εἶναι καὶ τῆς προνοίας.

IV. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὰ τεκτόνων δήπου πράγματα θνητῶν ἐστι, καὶ τὰ χαλκοτύπων, καὶ οἰκοδόμων, καὶ ἀνδριαντοποιῶν, ἐν οἷς οὐδὲν αὐτομάτως, οὐδ', ὡς ἔτυχε, κατορθούμενον ὁρῶμεν. Ὅτι γὰρ βραχεῖα σοφῷ τύχη παρεμπίπτει, χαλκοτύπῳ τε καὶ οἰκοδόμῳ, τὰ δὲ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν ἔργων αἱ τέχναι συντελοῦσι δι' αὐτῶν, καὶ οὗτος ὑποδεδήλωκε,

Βᾶτ' εἰς ὁδὸν δὴ πᾶς ὁ χειρώναξ λεώς,
Οἳ τὴν Διὸς γοργῶπιν Ἐργάνην στατοῖς
Λίκνοισι προστρέπεσθε·

τὴν γὰρ Ἐργάνην καὶ τὴν Ἀθηνᾶν αἱ τέχναι πάρεδρον, οὐ τὴν τύχην ἔχουσιν. Ἕνα μέντοι φασὶν ἵππον ζωγραφοῦντα τοῖς μὲν ἄλλοις κατορθοῦν εἴδεσι καὶ χρώμασι, τοῦ δὲ ἀφροῦ τὴν παρὰ τῷ χαλινῷ κοπτομένην χαυνότητα καὶ συνεκπίπτουσαν τῷ ἄσθματι μὴ ἀρεστὴν ἐπ' αὐτῷ γράφοντα πολλάκις γοῦν ἐξαλείφειν, τέλος δ' ὑπ' ὀργῆς προσβαλεῖν τῷ πίνακι τὸν σπόγγον, ὥσπερ εἶχε τῶν φαρμάκων ἀνάπλεων· τὸν δὲ προσπεσόντα θαυμαστῶς ἐναπομάξαι καὶ ποιῆσαι τὸ δέον. Τοῦτο ἔντεχνον τύχης μόνον ἔργον ἱστορεῖται. Κανόσι καὶ σταθμαῖς καὶ μέτροις καὶ ἀριθμοῖς πανταχοῦ χρῶνται, ἵνα μηδαμοῦ τὸ εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε τοῖς ἔργοις ἐγγένηται. Καὶ μὴν αἱ τέχναι μικραί τινες εἶναι λέγονται φρονήσεις, μᾶλλον δὲ ἀπόῤῥοιαι φρονήσεως καὶ προστρίμματα ἐνδιεσπαρμένα ταῖς χρείαις περὶ τὸν βίον· ὥσπερ αἰνίττεται τὸ πῦρ ὑπὸ τοῦ Προμηθέως μερισθὲν ἄλλο

ἄλλη διασπαρῆναι. Καὶ γὰρ τῆς φρονήσεως μόρια καὶ σπάσματα μικρὰ, θραυομένης καὶ κατακερματιζομένης, εἰς τάξεις κεχώρηκε.

V. Θαυμαστὸν οὖν ἐστι, πῶς αἱ μὲν τέχναι τῆς τύχης οὐ δέονται πρὸς τὸ οἰκεῖον τέλος, ἡ δὲ πασῶν μεγίστη καὶ τελειοτάτη τέχνη, καὶ τὸ κεφάλαιον τῆς ἀνθρωπίνης εὐφημίας καὶ δικαιώσεως, οὐδέν ἐστιν. Ἀλλ' ἐν ἐπιτάσει χορδῶν καὶ ἀνέσει εὐβουλία τις ἐστὶν, ἣν μουσικὴν καλοῦσι, καὶ περὶ ἄρτυσιν ὄψων, ἣν μαγειρικὴν ὀνομάζομεν, καὶ περὶ πλύσιν ἱματίων, ἣν γναφικήν· τοὺς δὲ παῖδας καὶ ὑποδεῖσθαι καὶ περιβάλλεσθαι διδάσκομεν, καὶ τῇ δεξιᾷ λαμβάνειν τοῦ ὄψου, τῇ δὲ ἀριστερᾷ κρατεῖν τὸν ἄρτον, ὡς οὐδὲ τούτων γινομένων ἀπὸ τύχης, ἀλλ' ἐπιστάσεως καὶ προσοχῆς δεομένων· τὰ δὲ μέγιστα καὶ κυριώτατα πρὸς εὐδαιμονίαν οὐ παρακαλεῖ τὴν φρόνησιν, οὐδὲ μετέχει τοῦ κατὰ λόγον καὶ πρόνοιαν; Ἀλλὰ γῆν μὲν οὐδεὶς ὕδατι δεύσας ἀφῆκεν, ὡς ἀπὸ τύχης καὶ αὐτομάτως πλίνθων ἐσομένων· οὐδὲ ἔρια καὶ σκύτη κτησάμενος, κάθηται τῇ τύχῃ προσευχόμενος ἱμάτιον αὐτῷ καὶ ὑποδήματα γενέσθαι· χρυσίον δὲ πολὺ συμφορήσας καὶ ἀργύριον καὶ πλῆθος ἀνδραπόδων καὶ πολυθύρους αὐλὰς περιβαλόμενος, καὶ κλίνας προθέμενος πολυτελεῖς καὶ τραπέζας, οἴεται ταῦτα, φρονήσεως αὐτῷ μὴ παραγενομένης, εὐδαιμονίαν ἔσεσθαι, καὶ βίον ἄλυπον καὶ μακάριον καὶ ἀμετάβλητον. Ἠρώτα τὶς Ἰφικράτην τὸν στρατηγὸν, ὥσπερ ἐξελέγχων, τίς ἐστιν; οὔτε γὰρ ὁπλίτης,

οὔτε τοξότης, οὔτε πελταστής· κἀκεῖνος, Ὁ τούτοις, ἔφη, πᾶσιν ἐπιτάττων καὶ χρώμενος.

VI. Οὐ χρυσίον ἡ φρόνησίς ἐστιν, οὐδὲ ἀργύριον, οὐδὲ δόξα, οὐδὲ πλοῦτος, οὐδ' ὑγίεια, οὐδ' ἰσχὺς, οὐδὲ κάλλος. Τί οὖν ἐστι; τὸ πᾶσι καλῶς τούτοις χρῆσθαι δυνάμενον, καὶ δι' ὃ τούτων ἕκαστον ἡδὺ γίνεται καὶ ἔνδοξον καὶ ὠφέλιμον, ἄνευ δὲ τούτου δύσχρηστα καὶ ἄκαρπα καὶ βλαβερά, καὶ βαρύνει καὶ καταισχύνει τὸν κεκτημένον. Ἦπου καλῶς ὁ Ἡσιόδου Προμηθεὺς τῷ Ἐπιμηθεῖ παρακελεύεται,

— μήποτε δῶρα
Δέξηται παρὰ Ζηνὸς Ὀλυμπίου, ἀλλ' ἀποπέμπειν·

τὰ τυχηρὰ λέγων καὶ τὰ ἐκτός· ὡς εἰ παρεκελεύετο, μὴ συρίζειν ἄμουσον ὄντα, μηδ' ἀναγινώσκειν ἀγράμματον, μηδὲ ἱππεύειν ἄνιππον, οὕτως παρακελευόμενος αὐτῷ, μὴ ἄρχειν ἀνόητον ὄντα, μηδὲ πλουτεῖν ἀνελεύθερον, μηδὲ γαμεῖν κρατούμενον ὑπὸ γυναικός. Οὐ γὰρ μόνον τὸ εὖ πράσσειν παρὰ τὴν ἀξίαν ἀφορμὴ τοῦ κακῶς φρονεῖν τοῖς ἀνοήτοις γίνεται, ὡς Δημοσθένης εἶπεν· ἀλλὰ τὸ εὐτυχεῖν παρὰ τὴν ἀξίαν ἀφορμὴ τοῦ κακῶς πράττειν τοῖς μὴ φρονοῦσιν.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟ

ΠΕΡΙ

ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΚ.

I. *Τὰ ἱμάτια δοκεῖ θερμαίνειν τὸν ἀνί αὐτὰ δή που θερμαίνοντα καὶ προσβά θερμότητα· καθ᾽ ἑαυτὸ γὰρ ἕκαστον αὐ ἐστιν· ᾗ καὶ πολλάκις καυματιζόμενοι τοντες ἐξ ἑτέρων ἕτερα μεταλαμβάνουσιν ἄνθρωπος ἀναδίδωσιν ἐξ ἑαυτοῦ θερμό την ἡ ἐσθὴς τῷ σώματι προσπεσοῦσα περιστέλλει, καὶ καθειργνυμένην εἰς τὸ ἐᾷ πάλιν σκεδάννυσθαι. Ταὐτὸ δὴ τοῦτ γμασιν ὑπάρχον ἐξαπατᾷ τοὺς πολλοὺς, κίας μεγάλας περιβάλωνται, καὶ πλῆθ δων καὶ χρημάτων συναγάγωσιν, ἡδέως β Τὸ δὲ ἡδέως ζῇν καὶ ἱλαρῶς οὐκ ἔξωθέν τοὐναντίον ὁ ἄνθρωπος τοῖς περὶ αὐτὸ σιν ἡδονὴν καὶ χάριν, ὥσπερ ἐκ πηγῆς προστίθησιν.*

Αἰθομένου δὲ πυρὸς, γεραρώτερος οἶκος ἰδέσθαι.
Καὶ πλοῦτος ἡδίων, καὶ δόξα λαμπροτέρα καὶ δύναμις, ἂν τὸ ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἔχῃ γῆθος· ὅπου καὶ πενίαν καὶ φυγὴν καὶ γῆρας ἐλαφρῶς καὶ προσηνῶς πρὸς εὐκολίαν καὶ πρᾳότητα τρόπου φέρουσιν.

II. Ὡς γὰρ ἀρώματα τρίβωνας εὐώδεις καὶ ῥάκια ποιεῖ, τοῦ δὲ Ἀγχίσου τὸ σῶμα ἰχῶρα πονηρὸν ἐξεδίδου,

Μοτοῦ καταστάζοντα βύσσινον φάρος·

οὕτως μετ' ἀρετῆς, καὶ δίαιτα πᾶσα καὶ βίος ἄλυπός ἐστι καὶ ἐπιτερπής· ἡ δὲ κακία καὶ τὰ λαμπρὰ φαινόμενα καὶ πολυτελῆ καὶ σεμνὰ μιγνυμένη, λυπηρὰ καὶ ναυτιώδη καὶ δυσπρόσδεκτα παρέχει τοῖς κεκτημένοις.

Οὗτος μακάριος ἐν ἀγορᾷ νομίζεται,
Ἐπὰν δ' ἀνοίξῃ τὰς θύρας, τρισάθλιος,
Γυνὴ κρατεῖ πάντων, ἐπιτάττει, μάχεται.

Καίτοι γυναικὸς οὐ χαλεπῶς ἄν τις ἀπαλλαγείη πονηρᾶς, ἀνὴρ ὢν, μηδ' ἀνδράποδον· πρὸς δὲ τὴν ἑαυτοῦ κακίαν οὐκ ἔστι γραψάμενον ἀπόλειψιν, ἤδη πραγμάτων ἀφεῖσθαι, καὶ ἀναπαύεσθαι γενόμενον καθ' αὑτόν· ἀλλ' ἀεὶ συνοικοῦσα τοῖς σπλάγχνοις καὶ προσπεφυκυῖα νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν,

Εὕει ἄτερ δαλοῦ, καὶ ὠμῷ γήραϊ δῶκε,

βαρεῖα συνέκδημος οὖσα δι' ἀλαζονείαν, καὶ πολυτελὴς σύνδειπνος ὑπὸ λιχνείας, καὶ σύγκοιτος ὀδυνηρὰ, φροντίσι καὶ μερίμναις καὶ ζηλοτυπίαις ἐκκόπτουσα τὸν ὕπνον καὶ διαφθείρουσα. Καὶ γὰρ ὃ καθεύδουσι, τοῦ σώματος ὕπνος ἐστὶ καὶ ἀνάπαυ-

Ἡ δὲ ψυχῆς κακία καὶ ὄνειρα καὶ ταραχάς, [illegible]

Ὅταν δὲ κατακοιμίζωσί με λύπῃ λάβρῳ,
ἐκπέπληγμαι ὑπὸ τῶν ἐνυπνίων,

φησί τις. Οὕτω δὲ καὶ φθόνος καὶ φόβος καὶ θυμὸς καὶ ἀκολασία διατίθησι· μεθ' ἡμέραν μὲν γὰρ ἔξω βλέπουσα καὶ συσχηματιζομένη ἡ κακία πρὸς ἑτέρους, δυσωπεῖται καὶ παρακαλύπτει τὰ πάθη, καὶ οὐ παντάπασι ταῖς ὁρμαῖς ἐνδίδωσιν ἑαυτήν, ἀλλ' ἀντιτείνει καὶ μάχεται πολλάκις· ἐν δὲ τοῖς ὕπνοις ἀποφυγοῦσα δόξας καὶ νόμους, καὶ πορρωτάτω γενομένη τοῦ δεδιέναι καὶ αἰδεῖσθαι, πᾶσαν ἐπιθυμίαν κινεῖ, καὶ ἐπανεγείρει τὸ κακόηθες καὶ τὸ ἀκόλαστον· μητρί τε γὰρ ἐπιχειρεῖ μίγνυσθαι, ὥς φησιν ὁ Πλάτων, καὶ βρώσεις ἀθέσμους προσάγεται, καὶ πράξεως οὐδεμιᾶς ἀπέχεται, ἀπολαύουσα τοῦ παρανομεῖν ὡς ἀνυστόν ἐστιν εἰδώλοις καὶ φάσμασιν, εἰς οὐδεμίαν ἡδονὴν οὐδὲ τελείωσιν τοῦ ἐπιθυμοῦντος τελευτῶσιν, ἀλλὰ κινεῖν μόνον καὶ διαγριαίνειν τὰ πάθη καὶ τὰ νοσήματα δυναμένοις.

III. Ποῦ τοίνυν τὸ ἡδὺ τῆς κακίας ἐστὶν, εἰ μηδαμοῦ τὸ ἀμέριμνον, τὸ ἄλυπον, μηδὲ αὐτάρκεια, μηδὲ ἀταραξία, μηδὲ ἡσυχία; Ταῖς μὲν γὰρ τῆς σαρκὸς ἡδοναῖς ἡ τοῦ σώματος εὐκρασία καὶ ὑγίεια χώραν καὶ γένεσιν δίδωσι· τῇ δὲ ψυχῇ οὐκ ἔστιν ἐγγενέσθαι γῆθος οὐδὲ χαρὰν βεβαίαν, ἂν μὴ τὸ ἄφοβον καὶ θαῤῥαλέον ὥσπερ ἕδραν ἢ γαλήνην ἀκλυστον ὑποβάλληται· ἀλλὰ κἂν ὑπομειδιάσῃ τις ἐλπὶ

ἡ τέρψις, αὕτη ταχὺ φροντίδος ἐκραγείσης ὥσπερ εὐδία σπιλάδος συνεχύθη καὶ συνεταράχθη.

IV. Ἄθροιζε χρυσίον, σύναγε ἀργύριον, οἰκοδόμει περιπάτους, ἔμπλησον ἀνδραπόδων τὴν οἰκίαν, καὶ χρεωστῶν τὴν πόλιν, ἂν μὴ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς καταστορέσῃς, καὶ τὴν ἀπληστίαν παύσῃς, καὶ φόβων καὶ φροντίδων ἀπαλλάξῃς σαυτὸν, οἶνον διηθεῖς πυρέττοντι, καὶ χολικῷ μέλι προσφέρεις, καὶ σιτία καὶ ὄψα κοιλιακοῖς ἑτοιμάζεις καὶ δυσεντερικοῖς, μὴ στέγουσι μηδὲ ῥωννυμένοις, ἀλλὰ προσδιαφθειρομένοις ὑπ᾽ αὐτῶν. Οὐχ ὁρᾷς τοὺς νοσοῦντας, ὅτι τῶν βρωμάτων τὰ καθαριώτατα καὶ πολυτελέστερα δυσχεραίνουσι καὶ διαπτύουσι καὶ παραιτοῦνται, προσφερόντων καὶ βιαζομένων· εἶτα τῆς κράσεως μεταβαλούσης, καὶ πνεύματος χρηστοῦ καὶ γλυκέος αἵματος ἐγγενομένου καὶ θερμότητος οἰκείας, ἀναστάντες ἄρτον λιτὸν ἐπὶ τυρῷ καὶ καρδάμῳ χαίρουσι καὶ ἀσμενίζουσιν ἔσθοντες; Τοιαύτην ὁ λόγος ἐμποιεῖ τῇ ψυχῇ διάθεσιν· καὶ αὐτάρκης ἔσῃ, ἐὰν μάθῃς, τί τὸ καλὸν καὶ ἀγαθόν ἐστι· τρυφήσεις ἐν πενίᾳ καὶ βασιλεύσεις, καὶ τὸν ἀπράγμονα βίον καὶ ἰδιώτην οὐδὲν ἧττον ἀγαπήσεις ἢ τὸν ἐπὶ στρατηγίαις καὶ ἡγεμονίαις· οὐ βιώσῃ φιλοσοφήσας ἀηδῶς, ἀλλὰ πανταχοῦ ζῆν ἡδέως μαθήσῃ καὶ ἀπὸ πάντων· εὐφρανεῖ σε πλοῦτος, πολλοὺς εὐεργετοῦντα· καὶ πενία, πολλὰ μὴ μεριμνῶντα· καὶ δόξα, τιμώμενον· καὶ ἀδοξία, μὴ φθονούμενον.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣ ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΝ

I. Καὶ πάλαι σοι συνήλγησα καὶ συνηχθήσθην, ὦ Ἀπολλώνιε, ἀκούσας περὶ τῆς τοῦ προσφιλεστάτου πᾶσιν ἡμῖν υἱοῦ σου προώρου μεταλλαγῆς τοῦ βίου, νεανίσκου κοσμίου πάνυ καὶ σώφρονος, καὶ διαφερόντως τά τε πρὸς θεοὺς καὶ τὰ πρὸς γονεῖς καὶ φίλους ὅσια καὶ δίκαια διαφυλάξαντος. Τότε μὲν οὖν ὑπὸ τὸν τῆς τελευτῆς καιρὸν ἐντυγχάνειν σοι καὶ παρακαλεῖν, ἀνθρωπίνως φέρειν τὸ συμβεβηκός, ἀνοίκειον ἦν, παρειμένον τό τε σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὸ τῆς παραλόγου συμφορᾶς· καὶ συμπαθεῖν δ' ἦν ἀναγκαῖον. Οὐδὲ γὰρ οἱ βέλτιστοι τῶν ἰατρῶν πρὸς τὰς ἀθρόας τῶν ῥευμάτων ἐπιφορὰς εὐθὺς προσφέρουσι τὰς διὰ τῶν φαρμάκων βοηθείας, ἀλλ' ἐῶσι τὸ βαρῦνον τῆς φλεγμονῆς διὰ τῆς τῶν ἔξωθεν ἐπιχρίστων ἐπιθέσεως αὐτὸ δι' αὐτοῦ λαβεῖν πέψιν.

II. Ἐπειδὴ οὖν καὶ χρόνος ὁ πάντα πεπαίνειν εἰωθὼς ἐγγέγονε τῇ συμφορᾷ, καὶ ἡ περὶ σὲ διάθεσις ἀπαιτεῖν ἔοικε τὴν παρὰ τῶν φίλων βοήθειαν, καλῶς ἔχειν ὑπέλαβον, τῶν παραμυθητικῶν σοι μεταδοῦναι λόγων πρὸς ἄνεσιν τῆς λύπης καὶ παῦλαν τῶν πενθικῶν καὶ ματαίων ὀδυρμῶν.

Ψυχῆς [γὰρ] νοσούσης εἰσὶν ἰατροὶ λόγοι,
Ὅταν τὶς ἐν καιρῷ γε μαλθάσσῃ κέαρ.

Κατὰ γὰρ τὸν σοφὸν Εὐριπίδην

— ἄλλ' ἐπ' ἄλλῃ φάρμακον κεῖται νόσῳ·
Λυπουμένῳ μὲν μῦθος εὐμενὴς φίλων,
Ἄγαν δὲ μωραίνοντι νουθετήματα.

Πολλῶν γὰρ ὄντων ψυχικῶν παθῶν, ἡ λύπη χαλεπωτάτη πέφυκεν εἶναι πάντων. Διὰ λύπην γάρ φασι καὶ μανίαν γίνεσθαι πολλοῖς καὶ νοσήματ' οὐκ ἰάσιμα· αὐτούς τ' ἀνῃρήκασι διὰ λύπην τινές.

III. Τὸ μὲν οὖν ἀλγεῖν καὶ δάκνεσθαι τελευτήσαντος υἱοῦ φυσικὴν ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς λύπης, καὶ οὐκ ἐφ' ἡμῖν. Οὐ γὰρ ἔγωγε συμφέρομαι τοῖς τὴν ἄγριον ὑμνοῦσι καὶ σκληρὰν ἀπάθειαν, ἔξω καὶ τοῦ δυνατοῦ καὶ τοῦ συμφέροντος οὖσαν· ἀφαιρήσεται γὰρ ἡμῶν αὕτη τὴν ἐκ τοῦ φιλεῖσθαι καὶ φιλεῖν εὔνοιαν, ἣν παντὸς μᾶλλον διασώζειν ἀναγκαῖον. Τὸ δὲ πέρα τοῦ μέτρου παρεκφέρεσθαι καὶ συναύξειν τὰ πένθη παρὰ φύσιν εἶναί φημι, καὶ ὑπὸ τῆς ἐν ἡμῖν φαύλης γίνεσθαι δόξης. Διὸ καὶ τοῦτο μὲν ἐατέον ὡς βλαβερὸν καὶ φαῦλον, καὶ σπουδαίοις ἀνδράσιν ἥκιστα πρέπον· τὴν δὲ μετριοπάθειαν οὐκ ἀποδοκιμαστέον. Μὴ γὰρ νοσοῖμεν, φησὶν ὁ ἀκα-

δημιακὸς Κράντωρ, νοσήσασι δὲ παρείη τὶς αἴσ σις, εἴτ᾽ οὖν τέμνοιτό τι τῶν ἡμετέρων, εἴτ᾽ ἀποσ το· τὸ γὰρ ἀνώδυνον τοῦτο οὐκ ἄνευ μεγάλων γίνεται μισθῶν τῷ ἀνθρώπῳ· τεθηριῶσθαι γὰρ κὸς, ἐκεῖ μὲν σῶμα τοιοῦτον, ἐνταῦθα δὲ ψυχήν

IV. Οὔτ᾽ οὖν ἀπαθεῖς ἐπὶ τῶν τοιούτων συμ ρῶν ὁ λόγος ἀξιοῖ γίνεσθαι τοὺς εὖ φρονοῦντας, τε δυσπαθεῖς· τὸ μὲν γὰρ ἄτεγκτον καὶ θηριῶ τὸ δ᾽ ἐκλελυμένον καὶ γυναικοπρεπές. Εὐλόγια δ᾽ ὁ τὸν οἰκεῖον ὅρον ἔχων καὶ δυνάμενος φέ δεξιῶς τά τε προσηνῆ καὶ τὰ λυπηρὰ τῶν ἐν τῷ συμβαινόντων, καὶ προειληφὼς, ὅτι, καθάπε δημοκρατίᾳ κλῆρός ἐστι τῶν ἀρχῶν, καὶ δεῖ λαχό μὲν ἄρχειν, ἀπολαχόντα δὲ φέρειν ἀνεπαχθῶς τύχην, οὕτω καὶ τῇ διανομῇ τῶν πραγμάτων ἀ κλήτως καὶ πειθηνίως ἕπεσθαι. Τοῦτο γὰρ οἱ δυνάμενοι ποιεῖν οὐδὲ τὰς εὐπραγίας ἂν εὐφρό φέρειν δύναιντο καὶ μετρίως. Τῶν μὲν γὰρ κα λεγομένων ἐστὶν ἐν ὑποθήκης μέρει καὶ τοῦτο,

Μηδ᾽ εὐτύχημα μηδὲν ὧδ᾽ ἔστω μέγα,
Ὅ σ᾽ ἐξεπαίρῃ μεῖζον ἢ χρεὼν φρονεῖν·
Μηδ᾽, ἄν τι συμβῇ δυσχερὲς, δουλοῦ πάλιν,
Ἀλλ᾽ αὐτὸς αἰεὶ μίμνε, τὴν σαυτοῦ φύσιν
Σώζων βεβαίως, ὥστε χρυσὸς ἐν πυρί.

Πεπαιδευμένων γάρ ἐστι καὶ σωφρόνων ἀνδρ πρός τε τὰς δοκούσας εὐτυχίας τὸν αὐτὸν εἶναι, πρὸς τὰς ἀτυχίας γενναίως φυλάξαι τὸ πρέπον. γὰρ εὐλογιστίας ἔργον ἐστὶν ἢ τὸ φυλάξασθαι τὸ κὸν ἐπιφερόμενον, ἢ διορθώσασθαι γενόμενον,

συστεῖλαι πρὸς τὸ βραχύτατον, ἢ παρασκευάζειν αὐτοῦ τὴν ὑπομονὴν ἄῤῥενα καὶ γενναίαν. Καὶ γὰρ περὶ τἀγαθὸν ἡ φρόνησις πραγματεύεται τετραχῶς, ἢ κτωμένη τἀγαθὰ, ἢ φυλάττουσα, ἢ αὔξουσα, ἢ χρωμένη δεξιῶς. Οὗτοι τῆς φρονήσεως καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν εἰσι κανόνες, οἷς πρὸς ἀμφότερα χρηστέον.

Οὐκ ἔστιν [γὰρ] ὅς τις πάντ᾽ ἀνὴρ εὐδαιμονεῖ·

καὶ νὴ Δία

Τό τοι χρεὼν οὐκ ἔστι μὴ χρεὼν ποιεῖν.

V. Ὥσπερ γὰρ ἐν φυτοῖς ποτὲ μὲν πολυκαρπίαι γίνονται, ποτὲ δ᾽ ἀκαρπίαι, καὶ ἐν ζώοις ποτὲ μὲν πολυγονίαι, ποτὲ δὲ καὶ ἀγονίαι, καὶ ἐν θαλάττῃ εὐδίαι τε καὶ χειμῶνες· οὕτω καὶ ἐν βίῳ πολλαὶ καὶ ποικίλαι περιστάσεις γινόμεναι πρὸς τὰς ἐναντίας περιάγουσι τοὺς ἀνθρώπους τύχας. Εἰς ἃς διαβλέψας ἄν τις οὐκ ἀπεικότως εἴποι,

Οὐκ ἐπὶ πᾶσί σ᾽ ἐφύτευσ᾽ ἀγαθοῖς,
Ἀγαμέμνον, Ἀτρεύς·
Δεῖ δέ σε χαίρειν καὶ λυπεῖσθαι.
Θνητὸς γὰρ ἔφυς· κἂν μὴ σὺ θέλῃς,
Τῶν θεῶν οὕτω βουλομένων ἔσται.

καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Μενάνδρου ῥηθὲν,

Εἰ γὰρ ἐγένου σὺ, Τρόφιμε, τῶν πάντων μόνος,
Ὅτ᾽ ἔτικτεν ἡ μήτηρ σε, ἐφ᾽ ᾧ γε διατελεῖν
Πράσσων, ἃ βούλει, καὶ διευτυχῶν ἀεὶ,
Καὶ τοῦτο τῶν θεῶν τις ὡμολόγησέ σοι,
Ὀρθῶς ἀγανακτεῖς· ἔστι γάρ ἐψευσμένος,
Ἄτοπόν τε πεποίηκ᾽· εἰ δ᾽ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς νόμοις,
Ἐφ᾽ οἷς περ ἡμεῖς, ἔσπασας τὸν ἀέρα

Τὸν κοινόν· ἵνα σοι καὶ τραγικώτερον λαλῶ·
Οἰστέον ἄμεινον ταῦτα καὶ λογιστέον.
Τὸ δὲ κεφάλαιον τῶν λόγων, ἄνθρωπος εἶ,
Οὗ μεταβολὴν θᾶττον πρὸς ὕψος, καὶ πάλιν
Ταπεινότητα, ζῶον οὐθὲν λαμβάνει.
Καὶ μάλα δικαίως· ἀσθενέστατον γὰρ ὂν
Φύσει, μεγίστοις οἰκονομεῖται πράγμασιν.
Ὅταν πέσῃ δὲ, πλεῖστα συντρίβει καλά.
Σὺ δ' οὔθ' ὑπερβάλλοντα, Τρόφιμ', ἀπώλεσας
Ἀγαθὰ, τανῦν δ' ἔστι μέτρια καὶ τά σοι κακά.
Ὥστ' ἀνὰ μέσον που καὶ τὸ λοιπὸν δὴ φέρε.

Ἀλλ' ὅμως τοιούτων ὄντων τῶν πραγμάτων, ἔνιο διὰ τὴν ἀφροσύνην οὕτως εἰσὶν ἀβέλτεροι καὶ κεναυχεῖς, ὥστε μικρὸν ἐπαρθέντες, ἢ διὰ χρημάτων περιουσίαν ἄφθονον, ἢ διὰ μέγεθος ἀρχῆς, ἢ διά τινας προεδρίας πολιτικὰς, ἢ διὰ τιμάς καὶ δόξας ἐπαπειλεῖν τοῖς ἥττοσι καὶ ἐξυβρίζειν· οὐκ ἐνθυμούμενοι τὸ τῆς τύχης ἄστατον καὶ ἀβέβαιον, οὐδ' ὅτ ῥᾳδίως τὰ ὑψηλὰ γίνεται ταπεινὰ, καὶ χθαμαλι πάλιν ὑψοῦται, ταῖς ὀξυῤῥόποις μεθιστάμενα τῆς τύχης μεταβολαῖς. Ζητεῖν οὖν ἐν ἀβεβαίοις βέβαιόν τι λογιζομένων ἐστὶ περὶ τῶν πραγμάτων οὐκ ὀρθῶς

Τροχοῦ [γὰρ] περιστείχοντος, ἄλλοθ' ἡτέρα
Ἁψὶς ὕπερθε γίγνετ', ἄλλοθ' ἡτέρα.

VI. Κράτιστον δὲ πρὸς ἀλυπίαν φάρμακον ὁ λόγος, καὶ ἡ διὰ τούτου παρασκευὴ πρὸς πάσας τοῦ βίου μεταβολάς. Χρὴ γὰρ οὐ μόνον ἑαυτὸν θνητὸν εἰδέναι ὄντα τὴν φύσιν, ἀλλὰ καὶ ὅτι θνητῷ σύγκληρός ἐστι βίῳ, καὶ πράγμασι ῥᾳδίως μεθιστα-

μένοις πρὸς τοὐναντίον. Ἀνθρώπων γὰρ ὄντως θνητὰ μὲν καὶ ἐφήμερα τὰ σώματα, θνηταὶ δὲ τύχαι καὶ πάθη, καὶ πάνθ' ἁπλῶς τὰ κατὰ τὸν βίον· ἅπερ

— οὐκ ἔστι φυγεῖν βροτὸν, οὐδ' ὑπαλύξαι

τοπαράπαν. Ἀλλὰ ταρτάρου πυθμένα πιέζεις ἀφανοῦς σφυρηλάτοις ἀνάγκαις, ὥς φησι Πίνδαρος. Ὅθεν ὀρθῶς ὁ Φαληρεὺς Δημήτριος, εἰπόντος Εὐριπίδου,

Ὁ δ' ὄλβος οὐ βέβαιος, ἀλλ' ἐφήμερος.

καὶ ὅτι

Μικρότατα τὰ σφάλλοντα, καὶ μί' ἡμέρα
Τὰ μὲν καθεῖλεν ὑψόθεν, τὰ δ' ἦρ' ἄνω·

τὰ μὲν ἄλλα καλῶς ἔφη λέγειν αὐτόν· βέλτιον δ' ἂν ἔχειν ὄν, εἰ μὴ μίαν ἡμέραν, ἀλλὰ στιγμὴν εἶπε χρόνου.

Κύκλος γὰρ αὐτὸς καρπίμοις τε γῆς φυτοῖς,
Θνητῶν τε γενεᾷ· τοῖς μὲν αὔξεται βίος,
Τῶν δὲ φθίνει τε κἀκθερίζεται πάλιν.

Ὁ δὲ Πίνδαρος ἐν ἄλλοις,

Τί δέ τις; τί δ' οὔτις;
Σκιᾶς ὄναρ ἄνθρωπος,

ἐκφαντικῶς σφόδρα καὶ φιλοτέχνως ὑπερβολῇ χρησάμενος, τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον ἐδήλωσε. Τί γὰρ σκιᾶς ἀσθενέστερον; τὸ δὲ ταύτης ὄναρ οὐδ' ἂν ἐκφράσαι τὶς ἕτερος δυνηθείη σαφῶς. Τούτοις δ' ἑπομένως καὶ ὁ Κράντωρ, παραμυθούμενος ἐπὶ τῇ τῶν τέκνων τελευτῇ τὸν Ἱπποκλέα, φησὶ, Ταῦτα γὰρ πᾶσα ἡ ἀρχαία αὕτη φιλοσοφία λέγει τε καὶ παρακελεύεται· ὧν εἰ δή τι ἄλλο μὴ ἀποδεχόμεθα,

τό γε πολλαχῆ εἶναι ἐργώδη καὶ δύσκολον τὸν βίον ἄγαν ἀληθές· καὶ γὰρ εἰ μὴ φύσει τοιοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, ὑπό γε ἡμῶν εἰς τοῦτο ἀφῖκται διαφθορᾶς· ἥ τε ἄδηλος αὕτη τύχη πόῤῥωθεν ἡμῖν καὶ ἔτι ἀπ' ἀρχῆς ἠκολούθηκεν, οὐδ' ἐφ' ἑνὶ ὑγιεῖ φυομένοις τε μίγνυταί τις ἐν πᾶσι κακοῦ μοῖρα· τά γάρ τοι σπέρματα εὐθὺς θνητὰ ὄντα ταύτης κοινωνεῖ τῆς αἰτίας, ἐξ ἧς ἀφυΐα μὲν ψυχῆς, νόσοι τε καὶ κήδεα καὶ μοῖρα θνητῶν ἐκεῖθεν ἡμῖν ἕρπει. τοῦ δὴ χάριν ἐτραπόμεθα δεῦρο; ἵν' εἰδείημεν ὅτι καινὸν ἀτυχεῖν οὐδὲν ἀνθρώπῳ, ἀλλὰ πάντες ταὐτὸ πεπόνθαμεν. Ἄσκοπος γὰρ ἡ τύχη, φησὶ ὁ Θεόφραστος, καὶ δεινὴ παρελέσθαι τὰ προπεπονημένα, καὶ μεταῤῥίψαι τὴν δοκοῦσαν εὐημερίαν οὐθένα καιρὸν ἔχουσα τακτόν. Ταῦτα δὲ καὶ ἄλλα τοιαῦτα καὶ καθ' ἑαυτὸν ἑκάστῳ λογίσασθαι ῥᾴδιον καὶ ἄλλων ἀκοῦσαι παλαιῶν καὶ σοφῶν ἀνδρῶν· ὧν πρῶτος μέν ἐστιν ὁ θεῖος Ὅμηρος, εἰπών,

Οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο.
Οὐ μὲν γάρ ποτέ φησι κακὸν πείσεσθαι ὀπίσσω,
Ὄφρ' ἀρετὴν παρέχωσι θεοὶ καὶ γούνατ' ὀρώρῃ.
Ἀλλ' ὅτε δὴ καὶ λυγρὰ θεοὶ μάκαρες τελέουσι,
Καὶ τὰ φέρει ἀεκαζόμενος τετληότι θυμῷ.

Καὶ,

Τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων,
Οἷον ἐπ' ἦμαρ ἄγῃσι πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

Καὶ ἐν ἄλλοις,

Τυδείδη μεγάθυμε, τίη γενετὴν ἐρεείνεις;
Οἵη περ φύλλων γενεὴ, τοιήδε καὶ ἀνδρῶν.

Φύλλα, τὰ μέν τ' ἄνεμος χαμάδις χέει, ἄλλα δέ θ' ὕλη
Τηλεθόωσα φύει, ἔαρος δ' ἐπιγίνεται ὥρη·
Ὡς ἀνδρῶν γενεὴ, ἡ μὲν φύει, ἡ δ' ἀπολήγει.

Ταύτῃ δ' ὅτι καλῶς ἐχρήσατο τῇ εἰκόνι τοῦ ἀνθρωπείου βίου, δῆλον, ἐξ ὧν ἐν ἄλλῳ τόπῳ φησὶν οὕτω,

— βροτῶν δ' ἕνεκα πτολεμίζειν
Δειλῶν, οἳ φύλλοισιν ἐοικότες, ἄλλοτε μέντοι
Ζαφλεγέες τελέθουσιν ἀρούρης καρπὸν ἔδοντες,
Ἄλλοτε τε φθινύθουσιν ἀκήριοι, οὐδέ τις ἀλκή.

Σιμωνίδης δ' ὁ τῶν μελῶν ποιητὴς, Παυσανίου τοῦ βασιλέως τῶν Λακεδαιμονίων μεγαλαυχουμένου συνεχῶς ἐπὶ ταῖς αὐτοῦ πράξεσι, καὶ κελεύοντος ἐπαγγεῖλαί τι αὐτῷ σοφὸν μετὰ χλευασμοῦ, συνεὶς αὐτοῦ τὴν ὑπερηφανίαν, συνεβούλευε μεμνῆσθαι, ὅτι ἄνθρωπός ἐστι. Φίλιππος δ' ὁ τῶν Μακεδόνων βασιλεὺς, τριῶν αὐτῷ προσαγγελθέντων εὐτυχημάτων ὑφ' ἕνα καιρόν· πρώτου μὲν, ὅτι τεθρίππῳ νενίκηκεν ὀλύμπια· δευτέρου δὲ, ὅτι Παρμενίων ὁ στρατηγὸς μάχῃ Δαρδανεῖς ἐνίκησε· τριτου δ', ὅτι ἄῤῥεν αὐτῷ παιδίον ἐκύησεν Ὀλυμπιάς· ἀνατείνας εἰς οὐρανὸν τὰς χεῖρας, Ὦ δαῖμον, εἶπε, μέτριόν τι τούτοις ἀντίθες ἐλάττωμα· εἰδὼς, ὅτι τοῖς μεγάλοις εὐτυχήμασι φθονεῖν πέφυκεν ἡ τύχη. Θηραμένης δὲ ὁ γενόμενος Ἀθήνησι τῶν τριάκοντα τυράννων, συμπεσούσης τῆς οἰκίας, ἐν ᾗ μετὰ πλειόνων ἐδείπνει, μόνος σωθεὶς, καὶ πρὸς πάντων εὐδαιμονιζόμενος, ἀναφωνήσας μεγάλῃ τῇ φωνῇ, Ὦ

τύχη, εἶπεν, εἰς τίνα με καιρὸν ἄρα φυλάττεις; μετ' οὐ πολὺν δὲ χρόνον καταστρεβλωθεὶς ὑπὸ τῶν συντυράννων ἐτελεύτησεν.

VII. Ὑπερφυῶς δὲ φαίνεται περὶ τὴν παραμυθίαν ὁ ποιητὴς εὐδοκιμεῖν, ποιήσας τὸν Ἀχιλλέα λέγοντα πρὸς τὸν Πρίαμον ἥκοντα ἐπὶ λύτρα τοῦ Ἕκτορος ταυτὶ,

Ἀλλ' ἄγε δὴ κατ' ἄρ' ἕζευ ἐπὶ θρόνου· ἄλγεα δ' ἔμπης
Ἐν θυμῷ κατακεῖσθαι ἐάσομεν ἀχνύμενοί περ.
Οὐ γάρ τις πρῆξις πέλεται κρυεροῖο γόοιο.
Ὡς γὰρ ἐπεκλώσαντο θεοὶ δειλοῖσι βροτοῖσι
Ζώειν ἀχνυμένοις· αὐτοὶ δέ τ' ἀκηδέες εἰσί.
Δοιοὶ γάρ τε πίθοι κατακείαται ἐν Διὸς οὔδει,
Δώρων, οἷα δίδωσι, κακῶν, ἕτερος δὲ ἐάων.
Ὧι μὲν καμμίξας δῴη Ζεὺς τερπικέραυνος,
Ἄλλοτε μέν τε κακῷ ὅγε κύρεται, ἄλλοτε δ' ἐσθλῷ·
Ὧι δέ κε τῶν λυγρῶν δῴη, λωβητὸν ἔθηκε,
Καί ἑ κακὰ βούβρωστις ἐπὶ χθόνα δῖαν ἐλαύνει·
Φοιτᾷ δ' οὔτε θεοῖσι τετιμένος, οὔτε βροτοῖσιν.

Ὁ δὲ μετὰ τοῦτον καὶ τῇ δόξῃ καὶ τῷ χρόνῳ, καίτοι τῶν Μουσῶν ἀναγορεύων ἑαυτὸν μαθητὴν Ἡσίοδος, καὶ οὗτος ἐν πίθῳ καθείρξας τὰ κακὰ, τὴν Πανδώραν ἀνοίξασαν ἀποφαίνει σκεδάσαι τὸ πλῆθος ἐπὶ πᾶσαν γῆν καὶ θάλατταν· λέγων ὧδε,

Ἀλλὰ γυνὴ χείρεσσι πίθου μέγα πῶμ' ἀφελοῦσα
Ἐσκέδασ'· ἀνθρώποισι δὲ μήδετο κήδεα λυγρά.

Μούνη δ᾽ αὐτόθι ἐλπὶς ἐν ἀῤῥήκτοισι δόμοισιν
Ἔνδον ἔμεινε πίθου ὑπὸ χείλεσιν, οὐδὲ θύραζε
Ἐξέπτη· πρόσθεν γὰρ ἐπέμβαλε πῶμα πίθοιο.
Ἄλλα δὲ μυρία λυγρὰ κατ᾽ ἀνθρώπους ἀλάληται.
Πλείη μὲν γὰρ γαῖα κακῶν, πλείη δὲ θάλασσα.
Νοῦσοι δ᾽ ἀνθρώποισιν ἐφήμεροι, αἳ δ᾽ ἐπὶ νυκτὶ
Αὐτόματοι φοιτῶσι, κακὰ θνητοῖσι φέρουσαι
Σιγῇ· ἐπεὶ φωνὴν ἐξείλετο μητιέτα Ζεύς.

VIII. Ἀπηρτημένως δὲ τούτοις ὁ κωμικὸς ἐπὶ τῶν δυσπαθούντων ἐπὶ ταῖς τοιαύταις συμφοραῖς ταυτὶ λέγει,

Εἰ τὰ δάκρυ᾽ ἡμῖν τῶν κακῶν ἦν φάρμακον,
Αἰεὶ θ᾽ ὁ κλαύσας τοῦ πονεῖν ἐπαύετο,
Ἠλλαττόμεσθ᾽ ἂν δάκρυα, δόντες χρυσίον.
Νῦν δ᾽ οὐ προσέχει τὰ πράγματ᾽ οὐδ᾽ ἀποβλέπει
Εἰς ταῦτα, δέσποτ᾽, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ὁδόν,
Ἐάν τε κλαίῃς, ἄν τε μή, πορεύσεται.
Τί οὖν πλέον ποιοῦμεν; Οὐθέν· ἡ λύπη δ᾽ ἔχει
Ὥσπερ τὰ δένδρα τοῦτο καρπόν, τὰ δάκρυα.

Ὁ δὲ παραμυθούμενος τὴν Δανάην δυσπενθοῦσαν Δίκτυς φησί,

Δοκεῖς τὸν ᾅδην σῶν τι φροντίζειν γόων,
Καὶ παῖδ᾽ ἀνήσειν τὸν σόν, εἰ θέλοις στένειν;
Παῦσαι· βλέπουσα δ᾽ εἰς τὰ τῶν πέλας κακά,
Ῥάων γένοι᾽ ἄν, εἰ λογίζεσθαι θέλοις,
Ὅσοι τε δεσμοῖς ἐκμεμόχθηνται βροτῶν,
Ὅσοι τε γηράσκουσιν ὀρφανοὶ τέκνων,
Τούς τ᾽ ἐκ μεγίστης ὀλβίας τυραννίδος
Τὸ μηδὲν ὄντας· ταῦτά σε σκοπεῖν χρεών.

κελεύει γὰρ αὐτὴν ἐνθυμεῖσθαι τὰ τῶν ἴσα καὶ μι ζω δυστυχούντων, ὡς ἐσομένην ἐλαφροτέραν.

IX. Ἐνταῦθα γὰρ ἄν τις ἑλκύσειε καὶ τὴν τ Σωκράτους φωνὴν, τὴν οἰομένην, εἰ συνεισενέγκι μεν εἰς τὸ κοινὸν τὰς ἀτυχίας, ὥστε διελέσθαι ἴσον ἕκαστον, ἀσμένως ἂν τοὺς πλείους τὰς αὑτ λαβόντας ἀπελθεῖν. Ἐχρήσατο δὲ τῇ τοιαύτῃ ἀγω καὶ Ἀντίμαχος ὁ ποιητής· ἀποθανούσης γὰρ τῆς γ ναικὸς αὐτοῦ Λύδης, πρὸς ἣν φιλοστόργως εἶ παραμύθιον τῆς λύπης αὑτῷ ἐποίησε τὴν ἐλεγεῖ τὴν καλουμένην Λύδην, ἐξαριθμησάμενος τὰς ἡρω κὰς συμφορὰς, τοῖς ἀλλοτρίοις κακοῖς ἐλάττω τ ἑαυτοῦ ποιῶν λύπην. Ὥστε καταφανὲς εἶναι, ὅτι παραμυθούμενος τὸν λυπούμενον, καὶ δεικνύων κι νὸν καὶ πολλῶν τὸ συμβεβηκὸς, ἐκ τῶν καὶ ἑτέρι συμβεβηκότων ἐλάττονα τὴν δόξαν τοῦ λελυπημέν μεθίστησι, καὶ τοιαύτην τινὰ ἐμποιεῖ πίστιν αὐτ ὅτι καὶ ἔλαττον, ἢ ἡλίκον ᾤετο, τὸ συμβεβηκ ἐστιν.

X. Ὁ δ' Αἰσχύλος καλῶς ἔοικεν ἐπιπλήττειν τι νομίζουσι τὸν θάνατον εἶναι κακὸν λέγων ὧδε,

Ὡς οὐ δικαίως θάνατον ἔχθονται βροτοὶ,
Ὅσπερ μέγιστον ἴαμα τῶν πολλῶν κακῶν.

Τοῦτον γὰρ ἀπεμιμήσατο καὶ ὁ εἰπὼν,

Ὦ θάνατε παιὰν ἰατρὸς μόλοις.
Λιμὴν γὰρ ὄντως αΐδας ἂν' αἶαν.

Μέγα γάρ ἐστι τὸ μετὰ πείσματος τεθαῤῥηκότ εἰπεῖν,

Τίς δ' ἔστι δοῦλος, τοῦ θανεῖν ἄφροντις ὢν ε

Καὶ,

Ἀιδην δ' ἔχων βοηθὸν, οὐ τρέμω σκιάς.

Τί γὰρ τὸ χαλεπόν ἐστι καὶ τὸ δυσανιῶν καὶ ἐν τῷ τεθνάναι; Τὰ γὰρ τοῦ θανάτου μήποτε καὶ λίαν ὄντα ἡμῖν συνήθη καὶ συμφυῆ πάλιν οὐκ οἶδ' ὅπως δυσαλγῆ δοκεῖ εἶναι. Τί γὰρ θαυμαστὸν, εἰ τὸ τμητὸν τέτμηται, εἰ τὸ τηκτὸν τέτηκται, εἰ τὸ καυστὸν κέκαυται, εἰ τὸ φθαρτὸν ἔφθαρται; Πότε γὰρ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς οὐκ ἔστιν ὁ θάνατος; Καὶ, ᾗ φησιν Ἡράκλειτος, ταὐτό τ' ἔνι ζῶν καὶ τεθνηκὸς, καὶ τὸ ἐγρηγορὸς καὶ τὸ καθεῦδον, καὶ νέον καὶ γηραιόν· τάδε γὰρ μεταπεσόντα ἐκεῖνά ἐστι, κἀκεῖνα πάλιν μεταπεσόντα ταῦτα. Ὡς γὰρ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ δύναταί τις πλάττων ζῶα συγχεῖν, καὶ πάλιν πλάττειν καὶ συγχεῖν, καὶ τοῦτο ἓν παρ' ἓν ποιεῖν ἀδιαλείπτως· οὕτω καὶ ἡ φύσις ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης πάλαι μὲν τοὺς προγόνους ἡμῶν ἀνέσχεν, εἶτα συνεχεῖς αὐτοῖς ἐγέννησε τοὺς πατέρας, εἶτα ἡμᾶς, εἶτ' ἄλλους ἐπ' ἄλλοις ἀνακυκλήσει. Καὶ ὁ τῆς γενέσεως ποταμὸς οὗτος ἐνδελεχῶς ῥέων οὔ ποτε στήσεται, καὶ πάλιν ἐξ ἐναντίας αὐτῷ ὁ τῆς φθορᾶς εἴτε Ἀχέρων, εἴτε Κωκυτὸς καλούμενος ὑπὸ τῶν ποιητῶν. Ἡ πρώτη οὖν αἰτία ἡ δείξασα ἡμῖν τὸ τοῦ ἡλίου φῶς, ἡ αὐτὴ καὶ τὸν ζοφερὸν ᾅδην ἄγει. Καὶ μήποτε τοῦδε εἰκὼν ᾖ ὁ περὶ ἡμᾶς ἀὴρ, ἓν παρ' ἓν ἡμέραν καὶ νύκτα ποιῶν, ἐπαγωγὰς ζωῆς τε καὶ θανάτου, καὶ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως. Διὸ καὶ μοιρίδιον χρέος εἶναι λέγεται τὸ ζῆν, ὡς ἀποδοθησόμενον, ὃ ἐδανείσαντο ἡμῶν οἱ προπάτορες· ὃ δὴ καὶ εὐκόλως κα-

ταβλητέον καὶ ἀστενάκτως, ὅταν ὁ δανείσας ἀπα
εὐγνωμονέστατοι γὰρ ἂν οὕτω φανείημεν.

XI. *Οἶμαι δὲ καὶ τὴν φύσιν ὁρῶσαν τό τε ἀ*
κτον καὶ βραχυχρόνιον τοῦ βίου ἄδηλον ποι
τὴν τοῦ θανάτου προθεσμίαν· τοῦτο γὰρ ἦν ὀ
νον. Εἰ γὰρ προῄδειμεν, κἂν προεξετήκοντό
ταῖς λύπαις, καὶ, πρὶν ἀποθανεῖν, ἐτεθνήκε
Ὅρα δὲ καὶ τοῦ βίου τὸ ὀδυνηρὸν, καὶ τὸ πολ
φροντίσιν ἐπηντλημένον, ἃς εἰ βουλοίμεθα κατ
θμεῖσθαι, λίαν ἂν αὐτοῦ καταγνοίημεν· ἐπαλη
σαιμεν δὲ καὶ τὴν παρ᾽ ἐνίοις κρατοῦσαν δόξαν,
ἄρα κρεῖττόν ἐστι τὸ τεθνᾶναι τοῦ ζῆν. Ὁ
Σιμωνίδης,

Ἀνθρώπων (φησὶν) ὀλίγον μὲν κάρτος, ἄπρα
δὲ μεληδόνες·
Αἰῶνι δὲ παύρῳ πόνος ἀμφὶ πόνῳ.
Ὁ δ᾽ ἄφυκτος ὁμῶς ἐπικρέμαται θάνατος·
Κείνου γὰρ ἴσον λάχον μέρος
Οἵ τ᾽ ἀγαθοὶ, ὅστις τε κακός.

Πίνδαρος δὲ,

Ἓν παρ᾽ ἐσθλὸν σύν-
Δυο πήματα δαίνυνται βροτοῖς
Ἀθάνατοι· τὰ μὲν ὦν
Οὐ δύνανται νήπιοι κόσμῳ φέρειν.

Σοφοκλῆς δὲ,

Σὺ δ᾽ ἄνδρα θνητὸν, εἰ κατέφθιτο, στένεις,
Εἰδὼς τὸ μέλλον οὐδὲν, εἰ κέρδος φέρει;

Εὐριπίδης δὲ,

Τὰ θνητὰ πράγματ᾽ οἶδας, ἣν ἔχει φύσιν;

Δοκῶ μὲν οὔ· πόθεν γάρ; Ἀλλ' ἄκουέ μου.
Βροτοῖς ἅπασι κατθανεῖν ὀφείλεται,
Κοὐκ ἔστιν αὐτῶν, ὅστις ἐξεπίσταται,
Τὴν αὔριον μέλλουσαν εἰ βιώσεται.
Τὸ τῆς τύχης γὰρ ἀφανὲς, οἷ προβήσεται.

Τοιούτου δὲ τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων ὄντος, οἷον οὗτοί φασι, πῶς οὐκ εὐδαιμονίζειν μᾶλλον προσήκει τοὺς ἀπολυθέντας τῆς ἐν αὐτῷ λατρείας, ἢ κατοικτείρειν τε καὶ θρηνεῖν, ὅπερ οἱ πολλοὶ δρῶσι δι' ἀμαθίαν;

XII. Ὁ δὲ Σωκράτης παραπλήσιον ἔλεγεν εἶναι τὸν θάνατον ἤτοι τῷ βαθυτάτῳ ὕπνῳ, ἢ ἀποδημίᾳ μακρᾷ καὶ πολυχρονίῳ, ἢ τρίτον φθορᾷ τινὶ καὶ ἀφανισμῷ τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ψυχῆς· κατ' οὐδὲν δὲ τούτων κακὸν εἶναι. Καὶ καθ' ἕκαστον ἐπεπόρευτο· καὶ πρῶτον τῷ πρώτῳ. Εἰ γὰρ δὴ ὕπνος τίς ἐστιν ὁ θάνατος, καὶ περὶ τοὺς καθεύδοντας μηθὲν ἐστι κακὸν, δῆλον, ὡς οὐδὲ περὶ τοὺς τετελευτηκότας εἴη ἄν τι κακόν. Ἀλλὰ μὴν γ' ὅτι ἥδιστός ἐστιν ὁ βαθύτατος, τί δεῖ καὶ λέγειν; αὐτὸ γὰρ τὸ πρᾶγμα φανερόν ἐστι πᾶσιν ἀνθρώποις· μαρτυρεῖ δὲ καὶ Ὅμηρος ἐπ' αὐτοῦ λέγων,

Νήγρετος, ἥδιστος, θανάτῳ ἄγχιστα ἐοικώς.

ἀλλαχοῦ δὲ καὶ ταῦτα λέγει,

Ἔνθ' ὕπνῳ ξύμβλητο κασιγνήτῳ θανάτοιο.

Καὶ,

Ὕπνῳ καὶ θανάτῳ διδυμάοσιν,

ὄψει τὴν ὁμοιότητα αὐτῶν δηλῶν· τὰ γὰρ δίδυμα τὴν ὁμοιότητα μάλιστα παρεμφαίνει. Πάλιν τέ που

φησὶ τὸν θάνατον εἶναι χάλκεον ὕπνον, τὴν ἀναισθησίαν ἡμᾶς διδάξαι πειρώμενος. Οὐκ ἀμούσως δ' ἔδοξεν ἀποφήνασθαι οὐδ' ὁ εἰπὼν τὸν ὕπνον τὰ μικρὰ τοῦ θανάτου μυστήρια· προμύησις γὰρ ὄντως ἐστὶ τοῦ θανάτου ὁ ὕπνος. Πάνυ δὲ σοφῶς καὶ ὁ κυνικὸς Διογένης κατενεχθεὶς εἰς ὕπνον, καὶ μέλλων ἐκλείπειν τὸν βίον, διεγείραντος αὐτὸν τοῦ ἰατροῦ, καὶ πυθομένου, μή τι περὶ αὐτὸν εἴη χαλεπὸν, Οὐδὲν, ἔφη, ὁ γὰρ ἀδελφὸς τὸν ἀδελφὸν προλαμβάνει, ὁ ὕπνος τὸν θάνατον.

XIII. Εἴγε μὴν ἀποδημίᾳ προσέοικεν ὁ θάνατος, οὐδ' οὕτως ἐστὶ κακόν· μή ποτε δὲ καὶ τοὐναντίον, ἀγαθόν. Τὸ γὰρ μὴ δεδουλῶσθαι σαρκὶ καὶ τοῖς πάθεσι ταύτης διάγειν, ὑφ' ὧν κατασπώμενος ὁ νοῦς, τῆς θνητῆς ἀναπίμπλαται φλυαρίας, εὔδαιμόν τι καὶ μακάριον. Μυρίας γὰρ, φησὶν, ἡμῖν, ὁ Πλάτων, ἀσχολίας παρέχει τὸ σῶμα διὰ τὴν ἀναγκαίαν τροφήν· ἔτι δὲ, ἐάν τινες νόσοι προσπέσωσιν, ἐμποδίζουσιν ἡμῖν τὴν τοῦ ὄντος θήραν· ἐρώτων δὲ, καὶ ἐπιθυμιῶν, καὶ φόβων, καὶ εἰδώλων παντοδαπῶν, καὶ φλυαρίας ἐμπίπλησιν ἡμᾶς· ὥστε τὸ λεγόμενον ὡς ἀληθῶς τῷ ὄντι ὑπ' αὐτοῦ, οὐδὲ φρονῆσαι ἡμῖν ἐγγίνεται οὐδέποτε οὐδέν· καὶ γὰρ πολέμους καὶ στάσεις καὶ μάχας οὐδὲν ἄλλο παρέχει ἢ τὸ σῶμα, καὶ αἱ ἀπὸ τούτου ἐπιθυμίαι· διὰ γὰρ τὴν τῶν χρημάτων κτῆσιν πάντες οἱ πόλεμοι ἐγγίνονται· τὰ δὲ χρήματα ἀναγκαζόμεθα κτᾶσθαι διὰ τὸ σῶμα, δουλεύοντες τῇ τούτου θεραπείᾳ· καὶ ἐκ τούτου ἀσχολίαν ἄγομεν φιλοσοφίας πέρι διὰ

ταῦτα πάντα· τὸ δ᾽ ἔσχατον πάντων, ὅτι, ἐάν τις ἡμῖν καὶ σχολὴ γένηται ἀπ᾽ αὐτοῦ, καὶ τραπώμεθα πρὸς τὸ σκοπεῖν τι, ἐν ταῖς ζητήσεσι πανταχοῦ παραπῖπτον θόρυβον παρέχει καὶ ταραχὴν, καὶ ἐκπλήττει, ὥστε μὴ δύνασθαι ὑπ᾽ αὐτοῦ καθορᾷν τἀληθές· ἀλλὰ τῷ ὄντι ἡμῖν δέδεικται, ὅτι, εἰ μέλλομέν ποτε καθαρῶς τι εἴσεσθαι, ἀπαλλακτέον αὐτοῦ, καὶ αὐτῇ τῇ ψυχῇ θεατέον αὐτὰ τὰ πράγματα· καὶ τότε, ὡς ἔοικεν, ἡμῖν ἔσται, οὗ ἐπιθυμοῦμεν, καὶ οὗ φαμὲν ἐρῶτα εἶναι φρονήσεως, ἐπειδὰν τελευτήσωμεν, ὡς ὁ λόγος σημαίνει, ζῶσι δὲ οὔ· εἰ γὰρ μὴ οἷόν τε μετὰ τοῦ σώματος μηδὲν καθαρῶς γνῶναι, δυοῖν τὸ ἕτερον, ἢ οὐδαμοῦ ἐστι κτήσασθαι τὸ εἰδέναι, ἢ τελευτήσασι· τότε γὰρ αὐτὴ καθ᾽ αὑτὴν ἔσται ἡ ψυχὴ χωρὶς τοῦ σώματος, πρότερον δ᾽ οὔ· καὶ ἐν ᾧ ἂν ζῶμεν, οὕτως, ὡς ἔοικεν, ἐγγυτάτω ἐσόμεθα τοῦ εἰδέναι, ἐὰν ὅτι μάλιστα μηδὲν ὁμιλῶμεν τῷ σώματι, μηδὲ κοινωνῶμεν, ὅτι μὴ πᾶσα ἀνάγκη, μηδὲ ἀναπιμπλώμεθα τῆς τούτου φύσεως, ἀλλὰ καθαρεύωμεν ἀπ᾽ αὐτοῦ, ἕως ἂν ὁ θεὸς αὐτὸς ἀπολύσῃ ἡμᾶς· καὶ οὕτως μὲν καθαροὶ ἀπαλλαττόμενοι τῆς τοῦ σώματος ἀφροσύνης, ὡς τὸ εἰκὸς, μετὰ τοιούτων ἐσόμεθα, δι᾽ ἡμῶν αὐτῶν πᾶν τὸ εἰλικρινὲς δρῶντες, τοῦτο δέ ἐστι τὸ ἀληθές· μὴ καθαρῷ γὰρ καθαροῦ ἐφάπτεσθαι μὴ οὐ θεμιτὸν ᾖ. Ὥστε εἰ καὶ προσέοικε μετάγειν τινὰ εἰς ἕτερον τόπον ὁ θάνατος, οὐκ ἔστι κακόν· μή ποτε γὰρ καὶ τῶν ἀγαθῶν ἀναφαίνηται, καθάπερ ἀπέδειξεν ὁ Πλάτων. Διὸ καὶ πάνυ δαιμονίως ὁ Σωκράτης πρὸς τοὺς δι-

καστὰς τοιαῦτ' ἔφη, Τὸ γὰρ δεδιέναι, ὦ ἄνδρες, τὸν θάνατον οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ δοκεῖν σοφὸν εἶναι μὴ ὄντα· δοκεῖν γὰρ εἰδέναι ἐστὶν, ἃ οὐκ οἶδεν· οἶδε μὲν γὰρ οὐδεὶς τὸν θάνατον, οὐδ' εἰ τυγχάνει τῷ ἀνθρώπῳ μέγιστον ὂν πάντων τῶν ἀγαθῶν· δεδίασι δὲ ὡς εὖ εἰδότες, ὅτι τῶν κακῶν μέγιστόν ἐστιν. Οὐκ ἀπᾴδειν δὲ τούτων ἔοικεν οὐδ' ὁ εἰπὼν,

Μηδεὶς φοβείσθω θάνατον ἀπόλυσιν πόνων,
ἀλλὰ καὶ κακῶν τῶν μεγίστων.

XIV. Λέγεται δὲ τούτοις μαρτυρεῖν καὶ τὸ θεῖον. Πολλοὺς γὰρ παρειλήφαμεν δι' εὐσέβειαν παρὰ θεῶν ταύτης τυχόντας τῆς δωρεᾶς· ὧν τοὺς μὲν ἄλλους, φειδόμενος τῆς συμμετρίας τοῦ συγγράμματος, ἀπολείψω· μνησθήσομαι δὲ τῶν ὄντων ἐμφανεστάτων καὶ πᾶσι διὰ στόματος. Πρῶτα δή σοι τὰ περὶ Κλέοβιν καὶ Βίτωνα τοὺς Ἀργείους νεανίσκους διηγήσομαι. Φασὶ γὰρ, τῆς μητρὸς αὐτῶν ἱερείας οὔσης τῆς Ἥρας, ἐπειδὴ τῆς εἰς τὸν νεὼν ἀναβάσεως ἧκεν ὁ καιρὸς, τῶν ἑλκόντων τὴν ἀπήνην ἡμιόνων ὑστερησάντων, καὶ τῆς ὥρας ἐπειγούσης, τούτους ὑποδύντας ὑπὸ τὴν ἀπήνην, ἀγαγεῖν εἰς τὸ ἱερὸν τὴν μητέρα· τὴν δ' ὑπερησθεῖσαν τῇ τῶν υἱῶν εὐσεβείᾳ κατεύξασθαι τὸ κράτιστον αὐτοῖς παρὰ τῆς θεοῦ δοθῆναι τῶν ἐν ἀνθρώποις· τοὺς δὲ κατακοιμηθέντας μηκέτι ἀναστῆναι, τῆς θεοῦ τὸν θάνατον αὐτοῖς τῆς εὐσεβείας ἀμοιβὴν δωρησαμένης· Καὶ περὶ Ἀγαμήδους δὲ καὶ Τροφωνίου φησὶ Πίνδαρος, τὸν νεὼν τὸν ἐν Δελφοῖς οἰκοδομήσαντας αἰτεῖν παρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος μισθόν· τὸν δ' αὐτοῖς

ἐπαγγείλασθαι εἰς ἑβδόμην ἡμέραν ἀποδώσειν, ἐν τοσούτῳ δ' εὐωχεῖσθαι παρακελεύσασθαι, τοὺς δὲ, ποιήσαντας τὸ προσταχθὲν, τῇ ἑβδόμῃ νυκτὶ κατακοιμηθέντας τελευτῆσαι. Λέγεται δὲ καὶ αὐτῷ τῷ Πινδάρῳ ἐπισκήψαντι τοῖς παρὰ τῶν Βοιωτῶν πεμφθεῖσιν εἰς θεοῦ, πυθέσθαι, τί ἄριστόν ἐστιν ἀνθρώποις, ἀποκρίνασθαι τὴν πρόμαντιν, ὅτι οὐδ' αὐτὸς ἀγνοεῖ, εἴ γε τὰ γραφέντα περὶ Τροφωνίου καὶ Ἀγαμήδους ἐκείνου ἐστίν· εἰ δὲ καὶ πειραθῆναι βούλεται, μετ' οὐ πολὺ ἔσεσθαι αὐτῷ πρόδηλον· καὶ οὕτω πυθόμενον τὸν Πίνδαρον συλλογίζεσθαι τὰ πρὸς τὸν θάνατον· διελθόντος δ' ὀλίγου χρόνου, τελευτῆσαι. Τὰ δὲ περὶ τὸν Ἰταλὸν Εὐθύνοον τοιαῦτά φασι γενέσθαι· εἶναι μὲν γὰρ αὐτὸν Ἠλισίου πατρὸς τοῦ Τεριναίου, τῶν ἐκεῖ πρώτου καὶ ἀρετῇ καὶ πλούτῳ καὶ δόξῃ, τελευτῆσαι δ' ἐξαπίνης αἰτίᾳ τινὶ ἀδήλῳ· τὸν οὖν Ἠλίσιον εἰσελθεῖν, ὅπερ ἴσως κἂν ἄλλον εἰσῆλθε, μή ποτ' εἴη φαρμάκοις ἀπολωλώς· τοῦτον γὰρ εἶναι μόνον αὐτῷ, ἐπ' οὐσίᾳ πολλῇ καὶ χρήμασιν· ἀποροῦντα δὲ, ὅτῳ τρόπῳ βάσανον λάβοι τούτων, ἀφικέσθαι ἐπί τι ψυχομαντεῖον, προθυσάμενον δὲ, ὡς νόμος, ἐγκοιμᾶσθαι, καὶ ἰδεῖν ὄψιν τοιάνδε· δόξαι παραγενέσθαι τὸν πατέρα τοῦ ἑαυτοῦ· ἰδόντα δὲ, διεξέρχεσθαι πρὸς αὐτὸν περὶ τῆς τύχης τῆς κατὰ τὸν υἱὸν, καὶ ἀντιβολεῖν τε καὶ δεῖσθαι, συνεξευρεῖν τὸν αἴτιον τοῦ θανάτου, καὶ τὸν, ἐπὶ τούτῳ ἥκω, φάναι· ἀλλὰ δέξαι παρὰ τοῦδε, ἅ σοι φέρει, ἐκ γὰρ τούτων ἅπαντ' εἴσῃ, ὧν πέρι λυπῇ· εἶναι δ', ὃν ἐσήμαινε, νεανίσκον ἑπόμε-

νον αὐτῷ, ἐμφερῆ τε τῷ υἱῷ, καὶ τὰ τοῦ χρόνου τε καὶ τὰ τῆς ἡλικίας ἐγγύς· ἔρεσθαι οὖν, ὅστις εἴη, καὶ τὸν φάναι, δαίμων τοῦ υἱέως σου· καὶ οὕτω δὴ ὀρέξαι οἱ γραμματίδιον· ἀνειλήσαντα οὖν αὐτὸ, ἰδεῖν ἐγγεγραμμένα τρία ταῦτα,

Ἦρου νήπιε ἠλίθιοι φρένες ἀνδρῶν,
Εὐθύνοος κεῖται μοιριδίῳ θανάτῳ.
Οὐκ ἦν γὰρ ζώειν καλὸν αὐτῷ, οὔτε γονεῦσι.

Τοιαῦτα δή σοι καὶ τὰ τῶν διηγημάτων παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀναγεγραμμένων.

XV. Εἴγε μὴν ὁ θάνατος τελεία τίς ἐστι φθορὰ καὶ διάλυσις τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ψυχῆς· τὸ τρίτον γὰρ ἦν τοῦτο τῆς Σωκρατικῆς εἰκασίας· οὐδ' οὕτω κακόν ἐστιν ὁ θάνατος. Ἀναισθησία γάρ τις κατ' αὐτὸν γίνεται, καὶ πάσης ἀπαλλαγὴ λύπης καὶ φροντίδος. Ὥσπερ γὰρ οὔτ' ἀγαθὸν ἡμῖν ἔπεστιν, οὕτως οὐδὲ κακόν· περὶ γὰρ τὸ ὂν καὶ τὸ ὑφεστηκὸς καθάπερ τὸ ἀγαθὸν πέφυκε γίνεσθαι, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸ κακόν· περὶ δὲ τὸ μὴ ὂν, ἀλλ' ἠρμένον ἐκ τῶν ὄντων, οὐδ' ἕτερον τούτων ὑπάρχει. Εἰς τὴν αὐτὴν οὖν τάξιν οἱ τελευτήσαντες καθίστανται τῇ πρὸ τῆς γενέσεως. Ὥσπερ οὖν οὐθὲν ἡμῖν ἦν πρὸ τῆς γενέσεως οὔτ' ἀγαθὸν, οὔτε κακὸν, οὕτως οὐδὲ μετὰ τὴν τελευτήν. Καὶ καθάπερ τὰ πρὸ ἡμῶν οὐδὲν ἦν πρὸς ἡμᾶς, οὕτως οὐδὲ τὰ μεθ' ἡμᾶς οὐδὲν ἔσται πρὸς ἡμᾶς.

Ἄλγος γὰρ ὄντως οὐθὲν ἅπτεται νεκροῦ·
Τὸ γὰρ μὴ γενέσθαι τῷ θανεῖν ἴσον λέγω.

Ἡ γὰρ αὐτὴ κατάστασίς ἐστι τῇ πρὸ τῆς γενέσεως ἡ

μετὰ τὴν τελευτήν. Ἀλλ' οἴει σὺ διαφορὰν εἶναι μὴ γενέσθαι, ἢ γενόμενον ἀπογενέσθαι; Εἰ μὴ καὶ τῆς οἰκίας καὶ τῆς ἐσθῆτος ἡμῶν μετὰ τὴν διαφθορὰν ὑπολαμβάνεις τινὰ διαφορὰν εἶναι πρὸς τὸν ὃν οὐδέπω κατεσκευάσθη χρόνον. Εἰ δ' ἐπὶ τούτων οὐδέν ἐστι, δῆλον, ὡς οὐδ' ἐπὶ τοῦ θανάτου πρὸς τὴν πρὸ τῆς γενέσεως κατάστασίν ἐστι διαφορά. Χάριεν γὰρ τὸ τοῦ Ἀρκεσιλάου· Τοῦτο, φησὶ, τὸ λεγόμενον κακὸν, ὁ θάνατος, μόνον τῶν ἄλλων τῶν νενομισμένων κακῶν, παρὸν μὲν οὐθένα πώποτ' ἐλύπησεν, ἀπὸν δὲ καὶ προσδοκώμενον λυπεῖ. Τῷ γὰρ ὄντι πολλοὶ διὰ τὴν οὐθενίαν καὶ τὴν πρὸς τὸν θάνατον διαβολὴν ἀποθνήσκουσιν, ἵνα μὴ ἀποθάνωσι. Καλῶς οὖν ὁ Ἐπίχαρμος, Συνεκρίθη, φησὶ, καὶ διεκρίθη, καὶ ἀπῆλθεν, ὅθεν ἦλθε, πάλιν, γᾶ μὲν εἰς γᾶν, πνεῦμα δ' ἄνω· τί τῶνδε χαλεπόν; οὐδὲ ἕν. Ὁ Κρεσφόντης δέ που ὁ παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ περὶ τοῦ Ἡρακλέους λέγων,

Εἰ μὲν γὰρ οἰκεῖ [φησὶ] νερτέρας ὑπὸ χθονὸς
Ἐν τοῖσιν οὐκέτ' οὖσιν, οὐδὲν ἂν σθένοι.

τοῦτο μεταποιήσας, εἴποις ἄν,

Εἰ μὲν γὰρ οἰκεῖ νερτέρας ὑπὸ χθονὸς
Ἐν τοῖσιν οὐκέτ' οὖσιν, οὐδὲν ἂν πάθοι.

Γενναῖον δὲ καὶ τὸ Λακωνικὸν,

Νῦν ἄμμες, πρόσθ' ἄλλοι ἐθάλλεον, αὐτίκα δ' ἄλλοι,
Ὧν ἄμμες γενεὰν οὐκέτ' ἐποψόμεθα.

Καὶ πάλιν,

Οἳ θάνον, οὐ τὸ ζῆν θέμενοι καλὸν, οὐδὲ θνήσκειν,
Ἀλλὰ τὸ ταῦτα καλῶς ἀμφότερ' ἐκτελέσαι.

Πάνυ δὲ καλῶς καὶ ὁ Εὐριπίδης ἐπὶ τῶν τὰς μ κρὰς νοσηλείας ὑπομενόντων φησὶ,

Μισῶ δ', ὅσοι χρῄζουσιν ἐκτείνειν βίον
Βρωτοῖσι καὶ ποτοῖσι καὶ μαγεύμασι
Παρεκτρέποντες ὀχετὸν, ὥστε μὴ θανεῖν·
Οὓς χρῆν, ἐπειδὰν μηδὲν ὠφελῶσι γῆν,
Θανόντας ἔῤῥειν, κἀκποδὼν εἶναι νέοις.

Η δὲ Μερόπη λόγους ἀνδρώδεις προφερομένη κ τὰ θέατρα, λέγουσα τοιαῦτα,

Τεθνᾶσι παῖδες οὐκ ἐμοὶ μόνῃ βροτῶν,
Οὐδ' ἀνδρὸς ἐστερήμεθ'· ἀλλὰ μυρίαι
Τὸν αὐτὸν ἐξήντλησαν, ὡς ἐγὼ, βίον.

τούτοις γὰρ οἰκείως ἄν τις ταῦτα συνάψειε,

Ποῦ γὰρ τὰ σεμνὰ κεῖνα, ποῦ δὲ Λυδίης
Μέγας δυνάστης Κροῖσος, ἢ Ξέρξης βαρὺν
Ζεύξας θαλάσσης αὐχέν' Ἑλλησποντίας;
Ἅπαντες ἀΐδαν ἦλθον καὶ λάθας δόμους,

τῶν χρημάτων ἅμα τοῖς σώμασι διαφθαρέντων.

XVI. Νὴ Δί', ἀλλὰ τοὺς πολλοὺς κινεῖ π τὰ πένθη καὶ τοὺς θρήνους ὁ ἄωρος θάνατος. λὰ καὶ οὗτος οὕτως ἐστὶν εὐπαραμύθητος, ὥστε ὑπὸ τῶν τυχόντων ποιητῶν συνεωρᾶσθαι, καὶ τυχηκέναι παραμυθίας. Θέασαι γὰρ, οἷα περὶ τ του φησὶ τῶν κωμικῶν τις πρὸς τὸν ἐπὶ τῷ ἀώρῳ πούμενον θανάτῳ

Εἶτ' εἰ μὲν ᾔδεις, ὅττι τοῦτον τὸν βίον,
Ὃν οὐκ ἐβίωσε, ζῶν διευτύχησεν ἂν,

Ὁ θάνατος οὐκ εὔκαιρος· εἰ δ᾽ ἤνεγκεν ἂν
Οὗτος ὁ βίος τι τῶν ἀνηκέστων, ἴσως
Αὐτός σου γέγονεν εὐνούστερος.

Ἀδήλου οὖν ὄντος, πότερον συμφερόντως ἀνεπαύσατο τὸν βίον ἐκλιπὼν, καὶ μειζόνων ἀπολυθεὶς κακῶν, ἢ οὔ, χρὴ μὴ φέρειν οὕτω βαρέως ὡς ἀπολωλεκότας πάνθ᾽, ὅσων ᾠήθημεν τεύξασθαι παρ᾽ αὐτοῦ. Οὐ φαύλως γὰρ ἂν δόξειεν ὁ παρὰ τῷ ποιητῇ Ἀμφιάρεως παραμυθεῖσθαι τὴν Ἀρχεμόρου μητέρα δυσχεραίνουσαν, ὅτι νήπιος ὢν ὁ παῖς καὶ ἄγαν ἄωρος ἐτελεύτησε· φησὶ γὰρ οὕτως,

Ἔφυ μὲν οὐδεὶς, ὅστις οὐ πονεῖ, βροτῶν,
Θάπτει τε τέκνα, χ᾽ ἅτερα αὖ κτᾶται νέα,
Αὐτός τε θνήσκει, καὶ τάδ᾽ ἄχθονται βροτοὶ
Εἰς γῆν φέροντες· τὴν δ᾽ ἀναγκαίως ἔχει
Βίον θερίζειν ὥστε κάρπιμον στάχυν,
Καὶ τὸν μὲν εἶναι, τὸν δὲ μή. τί ταῦτα δεῖ
Στένειν, ἅπερ δεῖ κατὰ φύσιν διεκπερᾶν;
Δεινὸν γὰρ οὐδὲν τῶν ἀναγκαίων βροτοῖς.

XVII. Καθόλου γὰρ χρὴ διανοεῖσθαι πάντα τινὰ καὶ πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς ἄλλον διεξιόντα μετὰ σπουδῆς, ὡς οὐχ ὁ μακρότατος βίος ἄριστος, ἀλλ᾽ ὁ σπουδαιότατος. Οὐδὲ γὰρ ὁ πλεῖστα κιθαρῳδήσας, ἢ ῥητορεύσας, ἢ κυβερνήσας, ἀλλ᾽ ὁ καλῶς ἐπαινεῖται. Τὸ γὰρ καλὸν οὐκ ἐν μήκει χρόνου θετέον, ἀλλ᾽ ἐν ἀρετῇ καὶ τῇ καιρίῳ συμμετρίᾳ· τοῦτο γὰρ εὔδαιμον καὶ θεοφιλὲς εἶναι νενόμισται. Διὰ τοῦτο γοῦν τοὺς ὑπεροχωτάτους τῶν ἡρώων, καὶ φύντας

ἀπὸ θεῶν, πρὸ γήρως ἐκλιποντας τὸν βίον οἱ
ταὶ παρέδοσαν ἡμῖν· ὥσπερ κἀκεῖνον,

Ὃν περὶ κῆρι φίλει Ζεὺς τ' αἰγίοχος καὶ Ἀπ
Παντοίην φιλότητ', οὐδ' ἵκετο γήραος οὐδ

Τὴν γὰρ εὐκαιρίαν μᾶλλον, οὐ τὴν εὐγηρίαν,
ταχοῦ καθορῶμεν πρωτεύουσαν. Καὶ γὰρ ι
φυτῶν τὰ πλεῖστον καρπὸν ἐν βραχεῖ φορᾶς
μενα, καὶ ζώων, ἀφ' ὧν ἐν οὐ πολλῷ χρόνῳ
πρὸς τὸν βίον ὠφέλειαν ἔχομεν. Τό τε πολὺ ἰ
θεν ἢ μικρὸν οὐδὲν διαφέρειν δοκεῖ πρὸς τὸν
ρον ἀφορῶσιν αἰῶνα. Τὰ γὰρ χίλια καὶ τὰ
κατὰ Σιμωνίδην, ἔτη στιγμή τις ἐστὶν ἀόριστο
λον δὲ μόριόν τι βραχύτατον στιγμῆς. Ἐπεὶ κ
ζώων ἐκείνων, ἅπερ ἱστοροῦσι περὶ τὸν Πόν
νόμενα τὴν ζωὴν ἔχειν ἡμερησίαν, ἕωθεν μ
νώμενα, μέσης δ' ἡμέρας ἀκμάζοντα, δείλης
ρῶντα, καὶ τελειοῦντα τὸ ζῆν, οὐχὶ κἀκεῖν
ἂν τὸ καθ' ἡμᾶς πάθος, εἴπερ ψυχή τις ἀνθ
καὶ λογισμὸς ἑκάστοις ἐνῆν; καὶ ταὐτὰ δὴ
ἂν συνέπιπτεν· ὥστε τὰ πρὸ μέσης τῆς ἡμέρας
ποντα θρήνους παρέχειν καὶ δάκρυα, τὰ δὲ
ρεύσαντα πάντως ἂν εὐδαιμονίζεσθαι. Μέτρ
τοῦ βίου τὸ καλὸν, οὐ τὸ τοῦ χρόνου μῆκος.

XVIII. Ματαίας γὰρ καὶ πολλῆς εὐηθεία
τέον εἶναι τὰς τοιαύτας ἐκφωνήσεις, Ἀλλ' οι
νέον ὄντα ἀναρπαγῆναι. Τίς γὰρ ἂν εἴποι, ὁ
πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα, ἐφ' ὧν ἄν τις εἴποι, Ο
πραχθῆναι, πέπρακται, καὶ πράττεται καὶ ν
πραχθήσεται πολλάκις. Οὐ γὰρ νομοθετ

πάρεσμεν εἰς τὸν βίον, ἀλλὰ πεισόμενοι τοῖς διατεταγμένοις ὑπὸ τῶν τὰ ὅλα πρυτανευόντων θεῶν, καὶ τοῖς τῆς εἱμαρμένης καὶ προνοίας θεσμοῖς.

XIX. Τί δ'; οἱ πενθοῦντες τοὺς οὕτως ἀποθανόντας, ἑαυτῶν ἕνεκα πενθοῦσιν, ἢ τῶν κατοιχομένων; Εἰ μὲν οὖν αὑτῶν, ὅτι τῆς ἀπὸ τῶν τεθνεώτων ἡδονῆς, ἢ χρείας, ἢ γηροβοσκίας ἐστερήθησαν, φίλαυτος ἡ τῆς λύπης πρόφασις. Οὐ γὰρ ἐκείνους ποθοῦντες, ἀλλὰ τὰς ἀπ' αὐτῶν ὠφελείας φανήσονται. Εἰ δὲ τῶν τεθνεώτων ἕνεκα πενθοῦσιν, ἐπιστήσαντες, ὅτι ἐν οὐδενὶ κακῷ τυγχάνουσιν ὄντες, ἀπαλλαγήσονται τῆς λύπης, ἀρχαίῳ καὶ σοφῷ πεισθέντες λόγῳ τῷ παραινοῦντι, τὰ μὲν ἀγαθὰ ποιεῖν ὡς μέγιστα, τὰ δὲ κακὰ συστέλλειν καὶ ταπεινοῦν. Εἰ μὲν οὖν τὸ πένθος ἐστὶν ἀγαθὸν, δεῖ ποιεῖν αὐτὸ ὡς πλεῖστον καὶ μέγιστον· εἰ δ', ὥσπερ ἡ ἀλήθεια ἔχει, κακὸν ὁμολογοῦμεν αὐτὸ εἶναι, συστέλλειν καὶ ποιεῖν ὡς ἐλάχιστον, καὶ ἐξαλείφειν εἰς τὸ δυνατόν. Ὡς δὲ τοῦτο ῥᾴδιον, καταφανὲς ἐκ τῆς τοιαύτης παραμυθίας. Φασὶ γάρ τινα τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων εἰσιόντα πρὸς Ἀρσινόην τὴν βασίλισσαν, πενθοῦσαν τὸν υἱὸν, τοιούτῳ χρήσασθαι λόγῳ, φάμενον, ὅτι, Καθ' ὃν χρόνον ὁ Ζεὺς ἔνεμε τοῖς δαίμοσι τὰς τιμὰς, οὐκ ἔτυχε παρὸν τὸ Πένθος· ἤδη δὲ νενεμημένων, ἦλθεν ὕστερον· τὸν οὖν Δία, ὡς ἠξίου καὶ αὐτῷ τιμὴν διδόναι, ἀποροῦντα, διὰ τὸ ἤδη καταναλῶσθαι πάσας τοῖς ἄλλοις, ταύτην αὐτῷ δοῦναι τὴν ἐπὶ τοῖς τελευτήσασι γιγνομένην, οἷον δάκρυα καὶ λύπας· ὥσπερ οὖν τοὺς ἄλλους δαίμονας, ὑφ' ὧν τιμῶνται,

τούτους ἀγαπᾷν, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸ Πένθος, ἐὰν μὲν αὐτὸ ἀτιμάσῃς, ὦ γύναι, οὐ προσελεύσεταί σοι· ἐὰν δὲ τιμᾶται ὑπό σου ἐπιμελῶς ταῖς δοθείσαις αὐτῷ τιμαῖς, λύπαις καὶ θρήνοις, ἀγαπήσει τε, καὶ ἀεί τι σοι παρέξεται τοιοῦτον, ἐφ᾽ ᾧ τιμηθήσεται παρὰ σοῦ συνεχῶς. Θαυμασίως δὴ φαίνεται τῷ λόγῳ πείσας οὗτος παρελέσθαι τῆς ἀνθρώπου τὸ πένθος καὶ τοὺς θρήνους.

XX. Τὸ δ᾽ ὅλον εἴποι τὶς ἂν πρὸς τὸν πενθοῦντα, Πότερα παύσῃ ποτὲ δυσφορῶν, ἢ ἀεὶ δεῖν οἰήσῃ λυπεῖσθαι καὶ παρ᾽ ὅλον τὸν βίον; Εἰ μὲν γὰρ ἀεὶ μενεῖς ἐπὶ τῇ δυσπαθείᾳ ταύτῃ, τελείαν ἀθλιότητα σεαυτῷ παρέξεις, καὶ πικροτάτην κακοδαιμονίαν, διὰ ψυχῆς ἀγέννειαν καὶ μαλακίαν· εἰ δὲ μεταθήσῃ ποτὲ, τί οὐκ ἤδη μετατίθεσαι καὶ σεαυτὸν ἀνέλκεις ἐκ τῆς ἀτυχίας; Οἷς γὰρ λόγοις τοῦ χρόνου προϊόντος χρησάμενος ἀπολυθήσῃ, τούτοις νῦν προσχὼν, ἀπαλλάγηθι τῆς κακουχίας. Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν σωματικῶν παθημάτων ἡ ταχίστη τῆς ἀπαλλαγῆς ὁδὸς ἀμείνων. Ὃ οὖν μέλλεις τῷ χρόνῳ χαρίζεσθαι, τοῦτο τῷ λόγῳ χάρισαι, καὶ τῇ παιδείᾳ, καὶ σεαυτὸν ἔκλυσαι τῶν κακῶν.

XXI. Ἀλλ᾽ οὐ γὰρ ἤλπιζον, φησὶ, ταῦτα πείσεσθαι, οὐδὲ προσεδόκων. Ἀλλ᾽ ἐχρῆν σε προσδοκᾷν, καὶ προκατακεκρικέναι τῶν ἀνθρωπείων τὴν ἀδηλότητα καὶ οὐθένειαν· καὶ οὐκ ἂν νῦν ἀπαράσκευος, ὥσπερ ὑπὸ πολεμίων ἐξαίφνης ἐπελθόντων, ἐλήφθης. Καλῶς γὰρ ὁ παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ Θησεὺς

παρεσκευάσθαι φαίνεται πρὸς τὰ τοιαῦτα· ἐκεῖνος γάρ φησιν,

Ἐγὼ δὲ τοῦτο παρὰ σοφοῦ τινος μαθὼν,
Εἰς φροντίδας νοῦν συμφοράς τ' ἐβαλλόμην,
Φυγάς τ' ἐμαυτῷ προστιθεὶς πάτρας ἐμᾶς,
Θανάτους τ' ἀώρους, καὶ κακῶν ἄλλας ὁδούς·
Ἵν', εἴ τι πάσχοιμ', ὧν ἐδόξαζον φρενὶ,
Μή μοι νεαρὸν προσπεσὸν μᾶλλον δάκῃ.

Οἱ δ' ἀγενέστεροι καὶ ἀνασκήτως διακείμενοι οὐδὲ ἀναστροφὴν ἐνίοτε λαμβάνουσι πρὸς τὸ βουλεύεσθαί τι τῶν εὐσχημόνων καὶ συμφερόντων, ἀλλ' ἐκτρέπονται πρὸς τὰς ἐσχάτας ταλαιπωρίας, τὸ μηδὲν αἴτιον σῶμα τιμωρούμενοι, καὶ τὰ μὴ νοσοῦντα, κατὰ τὸν Ἀχαιὸν, συναλγεῖν ἀναγκάζοντες.

XXII. Διὸ καὶ πάνυ καλῶς ὁ Πλάτων ἔοικε παραινεῖν ἐν ταῖς τοιαύταις συμφοραῖς ἡσυχίαν ἔχειν, ὡς οὔτε δήλου ὄντος τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, οὔτε εἰς τὸ πρόσθεν οὐδὲν προβαῖνον τῷ χαλεπῶς φέροντι· ἐμποδὼν γὰρ γίνεσθαι τὸ λυπεῖσθαι τῷ βουλεύεσθαι περὶ τὸ γεγονός· καὶ ὥσπερ ἐν πτώσει κύβων, πρὸς τὰ πεπτωκότα τίθεσθαι τὰ ἑαυτοῦ πράγματα, ὅπῃ λόγος αἱρεῖ βέλτιστ' ἔχειν· οὐ δεῖν οὖν προσπταίσαντας, καθάπερ παῖδας, ἐχομένους τοῦ πληγέντος βοᾷν, ἀλλ' ἐθίζειν τὴν ψυχὴν, ὅτι τάχιστα γίνεσθαι περὶ τὸ ἰᾶσθαί τε καὶ ἐπανορθοῦν τὸ πεσόν τε καὶ νοσῆσαν, ἰατρικῇ θρηνῳδίαν ἀφανίζοντας. Τὸν τῶν Λυκίων νομοθέτην φασὶ προστάξαι τοῖς αὑτοῦ πολίταις, ἐπὰν πενθῶσι, γυναικείαν ἠμφιεσμένους ἐσθῆτα πενθεῖν· ἐμφαίνειν βουληθέν-

τούτους ἀγαπᾷν, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸ Πένθος, ἐὰν μὲν αὐτὸ ἀτιμάσῃς, ὦ γύναι, οὐ προσελεύσεταί σοι· ἐὰν δὲ τιμᾶται ὑπό σου ἐπιμελῶς ταῖς δοθείσαις αὐτῷ τιμαῖς, λύπαις καὶ θρήνοις, ἀγαπήσει τε, καὶ ἀεί τι σοι παρέξεται τοιοῦτον, ἐφ' ᾧ τιμηθήσεται παρὰ σοῦ συνεχῶς. Θαυμασίως δὴ φαίνεται τῷ λόγῳ πείσας οὗτος παρελέσθαι τῆς ἀνθρώπου τὸ πένθος καὶ τοὺς θρήνους.

XX. Τὸ δ' ὅλον εἴποι τὶς ἂν πρὸς τὸν πενθοῦντα, Πότερα παύσῃ ποτὲ δυσφορῶν, ἢ ἀεὶ δεῖν οἰήσῃ λυπεῖσθαι καὶ παρ' ὅλον τὸν βίον; Εἰ μὲν γὰρ ἀεὶ μενεῖς ἐπὶ τῇ δυσπαθείᾳ ταύτῃ, τελείαν ἀθλιότητα σεαυτῷ παρέξεις, καὶ πικροτάτην κακοδαιμονίαν, διὰ ψυχῆς ἀγέννειαν καὶ μαλακίαν· εἰ δὲ μεταθήσῃ ποτὲ, τί οὐκ ἤδη μετατίθεσαι καὶ σεαυτὸν ἀνέλκεις ἐκ τῆς ἀτυχίας; Οἷς γὰρ λόγοις τοῦ χρόνου προϊόντος χρησάμενος ἀπολυθήσῃ, τούτοις νῦν προσχὼν, ἀπαλλάγηθι τῆς κακουχίας. Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν σωματικῶν παθημάτων ἡ ταχίστη τῆς ἀπαλλαγῆς ὁδὸς ἀμείνων. Ὃ οὖν μέλλεις τῷ χρόνῳ χαρίζεσθαι, τοῦτο τῷ λόγῳ χάρισαι, καὶ τῇ παιδείᾳ, καὶ σεαυτὸν ἔκλυσαι τῶν κακῶν.

XXI. Ἀλλ' οὐ γὰρ ἤλπιζον, φησὶ, ταῦτα πείσεσθαι, οὐδὲ προσεδόκων. Ἀλλ' ἐχρῆν σε προσδοκᾷν, καὶ προκατακεκρικέναι τῶν ἀνθρωπείων τὴν ἀδηλότητα καὶ οὐθένειαν· καὶ οὐκ ἂν νῦν ἀπαράσκευος, ὥσπερ ὑπὸ πολεμίων ἐξαίφνης ἐπελθόντων, ἐλήφθης. Καλῶς γὰρ ὁ παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ Θησεὺς

παρεσκευάσθαι φαίνεται πρὸς τὰ τοιαῦτα· ἐκεῖνος γάρ φησιν,

Ἐγὼ δὲ τοῦτο παρὰ σοφοῦ τινος μαθὼν,
Εἰς φροντίδας νοῦν συμφοράς τ' ἐβαλλόμην,
Φυγάς τ' ἐμαυτῷ προστιθεὶς πάτρας ἐμᾶς,
Θανάτους τ' ἀώρους, καὶ κακῶν ἄλλας ὁδούς·
Ἵν', εἴ τι πάσχοιμ', ὧν ἐδόξαζον φρενὶ,
Μή μοι νεαρὸν προσπεσὸν μᾶλλον δάκῃ.

Οἱ δ' ἀγενέστεροι καὶ ἀνασκήτως διακείμενοι οὐδὲ ἀναστροφὴν ἐνίοτε λαμβάνουσι πρὸς τὸ βουλεύεσθαί τι τῶν εὐσχημόνων καὶ συμφερόντων, ἀλλ' ἐκτρέπονται πρὸς τὰς ἐσχάτας ταλαιπωρίας, τὸ μηδὲν αἴτιον σῶμα τιμωρούμενοι, καὶ τὰ μὴ νοσοῦντα, κατὰ τὸν Ἀχαιὸν, συναλγεῖν ἀναγκάζοντες.

XXII. Διὸ καὶ πάνυ καλῶς ὁ Πλάτων ἔοικε παραινεῖν ἐν ταῖς τοιαύταις συμφοραῖς ἡσυχίαν ἔχειν, ὡς οὔτε δήλου ὄντος τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, οὔτε εἰς τὸ πρόσθεν οὐδὲν προβαῖνον τῷ χαλεπῶς φέροντι· ἐμποδὼν γὰρ γίνεσθαι τὸ λυπεῖσθαι τῷ βουλεύεσθαι περὶ τὸ γεγονός· καὶ ὥσπερ ἐν πτώσει κύβων, πρὸς τὰ πεπτωκότα τίθεσθαι τὰ ἑαυτοῦ πράγματα, ὅπῃ λόγος αἱρεῖ βέλτιστ' ἔχειν· οὐ δεῖν οὖν προσπταίσαντας, καθάπερ παῖδας, ἐχομένους τοῦ πληγέντος βοᾷν, ἀλλ' ἐθίζειν τὴν ψυχὴν, ὅτιτάχιστα γίνεσθαι περὶ τὸ ἰᾶσθαί τε καὶ ἐπανορθοῦν τὸ πεσόν τε καὶ νοσῆσαν, ἰατρικῇ θρηνῳδίαν ἀφανίζοντας. Τὸν τῶν Λυκίων νομοθέτην φασὶ προστάξαι τοῖς αὑτοῦ πολίταις, ἐπὰν πενθῶσι, γυναικείαν ἠμφιεσμένους ἐσθῆτα πενθεῖν· ἐμφαίνειν βουληθέν-

τα, ὅτι γυναικῶδες τὸ πάθος ἐστὶ, καὶ οὐχ ἁρμόττον ἀνδράσι κοσμίοις καὶ παιδείας ἐλευθέρου μεταπεποιημένοις. Θῆλυ γὰρ ὄντως καὶ ἀσθενὲς καὶ ἀγεννὲς τὸ πενθεῖν· γυναῖκες γὰρ ἀνδρῶν φιλοπενθέστεραί εἰσι, καὶ οἱ βάρβαροι τῶν Ἑλλήνων, καὶ οἱ χείρους ἄνδρες τῶν ἀμεινόνων· καὶ αὐτῶν δὲ τῶν βαρβάρων οὐχ οἱ γενναιότατοι Κελτοὶ καὶ Γαλάται καὶ πάντες οἱ φρονήματος ἀνδρειοτέρου πεφυκότες ἔμπλεῳ, μᾶλλον δ', εἴπερ ἄρα, Αἰγύπτιοί τε καὶ Σύροι καὶ Λυδοὶ, καὶ πάντες, ὅσοι τούτοις παραπλήσιοι. Τούτων γὰρ τοὺς μὲν εἰς βόθρους τινὰς καταδύντας ἱστοροῦσιν ἐπὶ πλείους ἡμέρας μένειν, μηδὲ τὸ τοῦ ἡλίου φῶς ὁρᾷν βουλομένους, ἐπειδὴ καὶ ὁ τετελευτηκὼς ἀπεστέρηται τούτου. Ἴων οὖν ὁ τραγικὸς ποιητὴς, οὐκ ἀνήκοος ὢν τῆς τούτων εὐηθείας, πεποίηκέ τινα λέγουσαν,

— Ἐξῆλθον ὑμῶν ἱκέτις ἡβώντων τροφὸς
Παίδων, βόθρους λιποῦσα πενθητηρίους.

Τινὲς δὲ τῶν βαρβάρων καὶ μέρη τοῦ σώματος ἀποτέμνουσι, ῥῖνας καὶ ὦτα καὶ τὸ ἄλλο σῶμα καταικίζοντες, δοκοῦντές τι χαρίζεσθαι τοῖς τετελευτηκόσιν, ἀπαρτώμενοι τῆς κατὰ φύσιν ἐν τοῖς τοιούτοις μετριοπαθείας.

XXIII. Ἀλλὰ νὴ Δία τινὲς ὑποτυγχάνοντες, οὐκ ἐπὶ παντὶ θανάτῳ τὰ πένθη δεῖν οἴονται γίνεσθαι, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς ἀώροις, διὰ τὸ μηδενὸς τετυχηκέναι τῶν ἐν τῷ βίῳ νενομισμένων ἀγαθῶν, οἷον γάμου, παιδείας, τελειότητος, πολιτείας, ἀρχῶν· ταῦτα

γὰρ εἶναι τὰ λυποῦντα μάλιστα τοὺς ἐπὶ τοῖς ἀώροις ἀτυχοῦντας, διὰ τὸ ἀφῃρῆσθαι πρὸ τοῦ δέοντος τῆς ἐλπίδος· ἀγνοοῦντες, ὅτι ὁ ἄωρος θάνατος, ὡς πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, οὐδὲν διαφέρει. Καθάπερ γὰρ τῆς εἰς κοινὴν πατρίδα πορείας προκειμένης πᾶσιν ἀναγκαίας καὶ ἀπαραιτήτου, οἱ μὲν προπορεύονται, οἱ δ' ἐπακολουθοῦσι, πάντες δ' ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἔρχονται· τὸν αὐτὸν τρόπον, τῶν εἰς τὸ χρεὼν ὁδευόντων, οὐθὲν πλέον ἔχοντες τυγχάνουσιν οἱ βραδύτερον ἀφικνούμενοι τῶν θᾶττον παραγινομένων. Εἴγε μὴν ὁ ἄωρος θάνατος κακόν ἐστιν, ἀωρότατος ἂν εἴη ὁ τῶν παίδων καὶ νηπίων, καὶ ἔτι μᾶλλον ὁ τῶν ἄρτι γεγονότων. Ἀλλὰ τοὺς τούτων θανάτους ῥᾳδίως φέρομεν καὶ εὐθύμως· τοὺς δὲ τῶν ἤδη προβεβηκότων δυσχερῶς καὶ πενθητικῶς, διὰ τὸν ἐκ τῶν ματαίων ἐλπίδων ἀναπλασμόν, ἤδη νομιζόντων ἡμῶν βεβαίαν ἔχειν τὴν τῶν τηλικούτων διαμονήν. Εἰ δὴ ὁ τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων χρόνος εἰκοσαετὴς ἦν, τὸν πεντεκαιδεκαέτη ἀπογενόμενον ἐνομίζομεν ἂν μηκέτι ἄωρον τελευτᾷν, ἀλλ' ἤδη μέτρον ἡλικίας ἔχοντα ἱκανόν· τὸν δὲ τὴν τῶν εἴκοσιν ἐτῶν προθεσμίαν ἐκπληρώσαντα, ἢ τὸν ἐγγὺς γενόμενον τοῦ τῶν εἴκοσιν ἐτῶν ἀριθμοῦ, πάντως ἂν ἐμακαρίζομεν ὡς εὐδαιμονέστατον καὶ τελειότατον διαπεράσαντα βίον. Εἰ δὲ διακοσίων ἐτῶν ἦν, τὸν ἑκατὸν ἐτῶν τελευτήσαντα πάντως ἂν ἄωρον νομίζοντες εἶναι, πρὸς ὀδυρμοὺς καὶ θρήνους ἐτραπόμεθα.

XXIV. Δῆλον οὖν, ὅτι καὶ ὁ λεγόμενος ἄωρος θάνατος εὐπαραμύθητός ἐστι, διά τε ταῦτα, καὶ τὰ προειρημένα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν. Μεῖον γὰρ ὄντως Τρωΐλος ἐδάκρυσεν, ἢ Πρίαμος αὐτὸς, εἰ προετελεύτησεν, ἔτι ἀκμαζούσης αὐτῷ τῆς βασιλείας, καὶ τῆς τοσαύτης τύχης, ἧς ἐθρήνει· οἷα γοῦν πρὸς τὸν ἑαυτοῦ διελέχθη υἱὸν Ἕκτορα, παραινῶν ἀναχωρεῖν ἀπὸ τῆς πρὸς τὸν Ἀχιλλέα μάχης, ἐν οἷς φησιν,

Ἀλλ' εἰσέρχεο τεῖχος, ἐμὸν τέκος, ὄφρα σαώσῃς
Τρῶας καὶ Τρωϊάδας μηδὲ μέγα κῦδος ὀρέξῃς
Πηλείδῃ, αὐτὸς δὲ φίλης αἰῶνος ἀμερθῇς.
Πρὸς δέ με τὸν δύστηνον ἔτι φρονέοντ' ἐλέησον,
Δύσμορον, ὅν ῥα πατὴρ Κρονίδης ἐπὶ γήραος οὐδῷ
Αἴσῃ ἐν ἀργαλέῃ φθίσει, κακὰ πόλλ' ἐπιδόντα,
Υἱάς τ' ὀλλυμένους, ἑλκηθείσας τε θύγατρας,
Καὶ θαλάμους κεραϊζομένους, καὶ νήπια τέκνα
Βαλλόμενα προτὶ γαίῃ, ἐν αἰνῇ δηϊοτῆτι,
Ἑλκομένας τε νυοὺς ὀλοῇς ὑπὸ χερσὶν Ἀχαιῶν,
Αὐτὸν δ' ἂν πύματόν με κύνες πρώτῃσι θύρῃσι
Ὠμησταὶ ἐρύσωσιν, ἐπεί κέ τις ὀξέϊ χαλκῷ
Τύψας ἠὲ βαλὼν, ῥεθέων ἐκ θυμὸν ἕληται.
Ἀλλ' ὅτε δὴ πολιόν τε κάρη πολιόν τε γένειον,
Αἰδῶ τ' αἰσχύνωσι κύνες κταμένοιο γέροντος,
Τοῦτο δὴ οἴκτιστον πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσιν.
Ἦ ῥ' ὁ γέρων· πολιὰς δ' ἄρ ἀνὰ τρίχας ἕλκετο, χερσὶ,
Τίλλων ἐκ κεφαλῆς, οὐδ' Ἕκτορι θυμὸν ἔπειθεν.

τοῖς εἰρημένοις, πρὸς τὸ μὴ δεῖν πέρα τοῦ φυσικοῦ καὶ μετρίου πρὸς ἄπρακτα πένθη καὶ θρήνους ἀγεννεῖς ἐκτρέπεσθαι.

XXV. Τὸ γὰρ μὴ δι' αὐτὸν κακῶς πράττειν ὁ μὲν Κράντωρ φησὶν οὐ μικρὸν εἶναι κούφισμα πρὸς τὰς τύχας, ἐγὼ δ' ἂν εἴποιμι φάρμακον ἀλυπίας εἶναι μέγιστον. Τὸ δὲ φιλεῖν τὸν μεταλλάξαντα καὶ στέργειν οὐκ ἐν τῷ λυπεῖν ἑαυτούς ἐστιν, ἀλλ' ἐν τῷ τὸν ἀγαπώμενον ὠφελεῖν. Ὠφέλεια δ' ἔστι τοῖς ἀφῃρημένοις ἡ διὰ τῆς ἀγαθῆς μνήμης τιμή. Οὐδεὶς γὰρ ἀγαθὸς ἄξιος θρήνων, ἀλλ' ὕμνων καὶ ἐπαίνων· οὐδὲ πένθους, ἀλλὰ μνήμης εὐκλεοῦς· οὐδὲ δακρύων ἐπωδύνων, ἀλλ' ἀστείων ἀπαρχῶν· εἴγε ὁ μετηλλαχὼς θειότερόν τινα βίον μετείληφεν, ἀπαλλαγεὶς τῆς τοῦ σώματος λατρείας, καὶ τῶν ἀτρύτων ἕνεκα τούτου φροντίδων τε καὶ συμφορῶν, ἃς ἀνάγκη τοὺς εἰληχότας τὸν θνητὸν βίον ὑπομένειν, ἕως ἂν ἐκπλήσωσι τὸν ἐπικλωσθέντα τῆς ζωῆς βίον· ὃν ἔδωκεν ἡμῖν ἡ φύσις οὐκ εἰς ἅπαντα τὸν χρόνον, ἀλλὰ καθ' ἕκαστον ἀπένειμε τὸν μερισθέντα κατὰ τοὺς τῆς εἱμαρμένης νόμους.

XXVI. Διὸ τοὺς εὖ φρονοῦντας ἐπὶ τοῖς ἀποθνήσκουσιν οὐ χρὴ πέρα τοῦ φυσικοῦ μετρίου τῆς περὶ τὴν ψυχὴν λύπης εἰς ἄπρακτα καὶ βαρβαρικὰ

πένθη παρεκτρέπεσθαι· καὶ τοῦθ᾽, ὅπερ πολλοῖς ἤδη συνέβη, περιμένειν, ὥστε, πρὶν ἀπώσασθαι τὰ πένθη, κακουχουμένους τελευτῆσαι τὸν βίον, καὶ ἐν τοῖς πενθίμοις τῆς κακοδαίμονος ταφῆς μεταλαβεῖν ἅμα τῶν τε ἀνιαρῶν, καὶ τῶν ἐκ τῆς ἀλογιστίας κακῶν συγκηδευομένων αὐτοῖς· ὥστ᾽ ἐπιφθέγξασθαι τὸ Ὁμηρικὸν,

Μυρομένοισι δὲ τοῖσι μέλας ἐπιέσπερος ἦλθε.

Διὸ καὶ πολλάκις αὐτοῖς προσδιαλέγεσθαι χρὴ, Τί δαὶ, παυσόμεθά ποτε λυπούμενοι; ἢ ἀκαταπαύστῳ συμφορᾷ συνεσόμεθα μέχρι παντὸς τοῦ βίου; τὸ μὲν γὰρ δὴ ἀτελεύτητον νομίζειν τὸ πένθος, ἀνοίας ἐστὶν ἐσχάτης· καίτοι γε ὁρῶντας, ὡς καὶ οἱ βαρυλυπώτατοι καὶ πολυπενθέστατοι πρᾳότατοι πολλάκις γίνονται ὑπὸ τοῦ χρόνου, καὶ ἐν οἷς ἐδυσχέραινον σφόδρα μνήμασιν ἀνοιμώζοντες καὶ στερνοτυπούμενοι, λαμπρὰς εὐωχίας συνίστανται μετὰ μουσουργῶν καὶ τῆς ἄλλης διαχύσεως. Μεμηνότος οὖν ἐστὶ τὸ οὕτως ὑπολαμβάνειν παράμονον ἕξειν τὸ πένθος. Ἀλλ᾽ εἰ λογίζοινθ᾽, ὅτι παύσεταί τινος γενομένου, προσαναλογίσαιντ᾽ ἄν, χρόνου δηλαδὴ τι ποιήσαντος· τὸ μὲν γὰρ γεγενημένον οὐδὲ θεῷ δυνατόν ἐστι ποιεῖν ἀγένητον· οὐκοῦν τὸ νῦν παρ᾽ ἐλπίδα συμβεβηκὸς καὶ παρὰ τὴν ἡμετέραν δόξαν ἔδειξε τὸ εἰωθὸς περὶ πολλοὺς γίνεσθαι δι᾽ αὐτῶν τῶν ἔργων. Τί οὖν; ἆρά γ᾽ ἡμεῖς τοῦτο διὰ τοῦ λόγου μαθεῖν οὐ δυνάμεθα, οὐδ᾽ ἐπιλογίσασθαι; ὅτι

Πλείη μὲν γαῖα κακῶν, πλείη δὲ θάλασσα,

'οιάδε θνητοῖσι κακὰ
:ακῶν ἀμφί τε κῆρες εἰλεῦνται,
ἐνεὴ δ' εἴσδυσις οὐδ' αἰθέρι.

XXVII. Πολλοῖς γὰρ καὶ σοφοῖς ἀνδράσιν, ησι Κράντωρ, οὐ νῦν, ἀλλὰ πάλαι κέκλαυσται ρώπινα, τιμωρίαν ἡγουμένοις εἶναι τὸν βίον, ἀρχὴν τὸ γενέσθαι ἄνθρωπον συμφορὰν τὴν ιτην. Τοῦτο δὲ, φησὶν Ἀριστοτέλης, καὶ τὸν ηνὸν συλληφθέντα τῷ Μίδᾳ ἀποφήνασθαι. ιον δ' αὐτὰς τὰς τοῦ φιλοσόφου λέξεις παραται· φησὶ δὲ ἐν τῷ Εὐδήμῳ ἐπιγραφομένῳ ἢ ψυχῆς ταυτί· „Διόπερ, ὦ κράτιστε πάντων μακαριστότατε, καὶ πρὸς τῷ μακαρίους καὶ αίμονας εἶναι τοὺς τετελευτηκότας νομίζειν, καὶ ψεύσασθαί τι κατ' αὐτῶν καὶ τὸ βλασφημεῖν ὅσιον, ὡς κατὰ βελτιόνων, ἡγούμεθα, καὶ ττόνων ἤδη γεγονότων· καὶ ταῦθ' οὕτως ἀρχ καὶ παλαιὰ διατελεῖ νενομισμένα παρ' ἡμῖν, ε τὸ παράπαν οὐδεὶς οἶδεν οὔτε τοῦ χρόνου τὴν ὴν, οὔτε τὸν θέντα πρῶτον, ἀλλὰ τὸν ἄπειρον να τυγχάνουσι διὰ τέλους οὕτω νενομισμένα· ς δὲ δὴ τούτοις διὰ στόματος ἐν τοῖς ἀνθρώ; ὁρᾷς, ὡς ἐκ πολλῶν ἐτῶν, ἐκ παλαιοῦ χρόπεριφέρεται θρυλλούμενον. Τί τοῦτ'; ἔφη. κεῖνος ὑπολαβὼν, Ὡς ἄρα μὴ γίνεσθαι μὲν, ν, ἄριστον πάντων, τὸ δὲ τεθνᾶναι τοῦ ζῆν κρεῖττον· καὶ πολλοῖς οὕτω παρὰ τοῦ δαιμομεμαρτύρηται· τοῦτο μὲν ἐκείνῳ τῷ Μίδᾳ λέ-

„γουσι δήπου μετὰ τὴν θήραν, ὡς ἔλαβε
„ληνὸν, διερωτῶντι καὶ πυνθανομένῳ, τί
„τὸ βέλτιον τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τί τὸ πά
„ρετώτατον, τὸ μὲν πρῶτον οὐδὲν ἐθέλει
„ἀλλὰ σιωπᾶν ἀῤῥήτως· ἐπειδὴ δέ ποτε ι
„σαν μηχανὴν μηχανώμενος προσηγάγετο
„σθαί τι πρὸς αὐτὸν, οὕτως ἀναγκαζόμενι
„Δαίμονος ἐπιπόνου καὶ τύχης χαλεπῆς ι
„σπέρμα, τί με βιάζεσθε λέγειν, ἃ ὑμῖν ἄ
„γνῶναι; μετ' ἀγνοίας γὰρ τῶν οἰκείων κα
„πότατος ὁ βίος· ἀνθρώποις δὲ πάμπαν
„γενέσθαι τὸ πάντων ἄριστον, οὐδὲ μετα
„τοῦ βελτίστου φύσεως· ἄριστον γὰρ πᾶσι
„σαις τὸ μὴ γενέσθαι· τὸ μέντοι μετὰ τοῦ
„πρῶτον τῶν ἄλλων ἀνυστὸν, δεύτερον δι
„νομένους ἀποθανεῖν ὡς τάχιστα. Δῆλο
„οὔσης κρείττονος τῆς ἐν τῷ τεθνᾶναι δι
„τῆς ἐν τῷ ζῆν, οὕτως ἀπεφήνατο." Μυρ
μυρίοις ἄν τις ἔχοι τοιαῦτα παρατίθεσθαι
αὐτὸ κεφάλαιον· ἀλλ' οὐκ ἀναγκαῖον μακ

XXVIII. Οὐ χρὴ οὖν τοὺς ἀποθν
νέους θρηνεῖν, ὅτι τῶν ἐν τῷ μακρῷ βίῳ ι
νων ἀγαθῶν ἀπεστέρηνται· τοῦτο γὰρ ἄδ
πολλάκις εἴπομεν, εἴτε ἀγαθῶν ἀπεστερημ
χάνουσιν, εἴτε κακῶν. Πολλῷ γὰρ πλείον
κά· καὶ τὰ μὲν μόλις καὶ διὰ πολλῶν φ
κτώμεθα, τὰ δὲ κακὰ πάνυ ῥᾳδίως. Στρογ
εἶναί φασι ταῦτα καὶ συνεχῆ καὶ πρὸς ἄλλη
μενα κατὰ πολλὰς αἰτίας, τὰ δ' ἀγαθὰ διε

ισκόλως συνερχόμενα πρὸς αὐτοῖς τοῦ βίου τοῖς ρμασιν. Ἐπιλελησμένοις οὖν ἐοίκαμεν. Οὐ γὰρ ἴνον, ὥς φησιν Εὐριπίδης,

Τὰ χρήματα οὐκ ἴδια κέκτηνται βροτοὶ,

λλ' ἁπλῶς τῶν ἀνθρωπίνων οὐδέν· διο καὶ ἐπὶ ἰντων λέγειν χρὴ,

Τὰ τῶν θεῶν ἔχοντες ἐπιμελούμεθα.
Ὅταν δὲ χρήζωσ', αὐτὰ ἀφαιροῦνται πάλιν.

ὐ δεῖ οὖν δυσφορεῖν, ἐὰν, ἃ ἔχρησαν ἡμῖν πρὸς ὀλίγον, ταῦτα ἀπαιτῶσιν. Οὐδὲ γὰρ οἱ τραπεζῖται, ιθάπερ εἰώθαμεν λέγειν πολλάκις, ἀπαιτούμενοι ἰ θέματα, δυσχεραίνουσιν ἐπὶ τῇ ἀποδόσει, ἐάνερ εὐγνωμονῶσι. Πρὸς γὰρ τοὺς οὐκ εὐμαρῶς ἀποδόντας εἰκότως ἄν τις εἴποι, Ἐπελάθου, ὅτι ταῦτ' αβες ἐπὶ τῷ ἀποδοῦναι; Τοῦτο δὴ τοῖς θνητοῖς τασι συμβέβηκεν. Ἔχομεν γὰρ τὸ ζῆν, ὥσπερ παιααταθεμένοις θεοῖς ἐξ ἀνάγκης, καὶ τούτου χρόις οὐδείς ἐστιν ὡρισμένος τῆς ἀποδόσεως, ὥσπερ ὐδὲ τοῖς τραπεζίταις τῆς τῶν θεμάτων, ἀλλ' ἄδηιν, πότε ὁ δοὺς ἀπαιτήσει. Ὁ οὖν ἢ αὐτὸς μέλεν ἀποθνήσκειν, ἢ τέκνων ἀποθανόντων ὑπεραιναιτῶν, πῶς οὐ καταφανῶς ἐπιλέληστι, ὅτι καὶ ὐτὸς ἄνθρωπός ἐστι, καὶ τὰ τέκνα θνητὰ ἐγέννηιν; Οὐ γάρ ἐστι φρένας ἔχοντος ἀνθρώπου ἀγνοιν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ζῶόν ἐστι θνητὸν, οὐδ', ὅτι γονεν εἰς τὸ ἀποθανεῖν. Εἰ γοῦν ἡ Νιόβη, κατὰ ὺς μύθους, πρόχειρον εἶχε τὴν ὑπόληψιν ταύν, ὅτι

Οὐκ αἰεὶ θαλέθοντι βίῳ,
Βλάσταις τέκνων βριθομένα,
Γλυκερὸν φάος ὁρῶσα

τελευτήσει, οὐκ ἂν οὕτως ἐδυσχέραινεν, ὡς καὶ τὸ ζῆν ἐθέλειν ἐκλιπεῖν διὰ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς, καὶ τοὺς θεοὺς ἐπικαλεῖσθαι, ἀνάρπαστον αὐτὴν γενέσθαι πρὸς ἀπώλειαν τὴν χαλεπωτάτην. Δύ ἐστὶ τῶν Δελφικῶν γραμμάτων τὰ μάλιστ' ἀναγκαιότατα πρὸς τὸν βίον, τὸ, Γνῶθι σαυτὸν, καὶ τὸ, Μηδὲν ἄγαν· ἐκ τούτων γὰρ ἤρτηται καὶ τὰ λοιπὰ πάντα. Ταῦτα δέ ἐστιν ἀλλήλοις σύμφωνα καὶ συνῳδὰ, καὶ διὰ θατέρου θάτερον ἔοικε δηλοῦσθαι κατὰ δύναμιν. Ἔν τε γὰρ τῷ γινώσκειν ἑαυτὸν περιέχεται τὸ μηδὲν ἄγαν, καὶ ἐν τούτῳ τὸ γινώσκειν ἑαυτόν. Διὸ καὶ περὶ μὲν τούτων φησὶν ὁ Ἴων οὕτως,

Τὸ γνῶθι σαυτὸν, τοῦτ' ἔπος μὲν οὐ μέγα,
Ἔργον δ', ὅσον Ζεὺς μόνος ἐπίσταται θεῶν.

ὁ δὲ Πίνδαρος,

Σοφοὶ δὲ, φησὶ, καὶ τὸ μηδὲν ἄγαν ἔπος αἴνησαν περισσῶς.

XXIX. Ταῦτα οὖν ἐν διανοίᾳ τὶς ἔχων ὡς πυθόχρηστα παραγγέλματα, πρὸς πάντα τὰ τοῦ βίου πράγματα ῥαδίως ἐφαρμόζειν δυνήσεται, καὶ φέρειν αὐτὰ δεξιῶς, εἴς τε τὴν αὑτοῦ φύσιν ἀφορῶν, καὶ εἰς τὸ μὴ πέρα τοῦ προσήκοντος ἐν τοῖς προσπίπτουσιν ἢ διαίρεσθαι πρὸς ἀλαζονείαν, ἢ ταπεινοῦσθαι καὶ καταπίπτειν πρὸς οἴκτους καὶ ὀλοφυρμοὺς διὰ τὴν τῆς ψυχῆς ἀσθένειαν. καὶ τὸν ἐμφυόμενον ἡμῖν

τοῦ θανάτου φόβον, παρὰ τὴν ἄγνοιαν τῶν εἰωθότων ἐν τῷ βίῳ συμβαίνειν, κατὰ τὴν τῆς ἀνάγκης ἢ πεπρωμένης μοῖραν. Καλῶς δ᾽ οἱ Πυθαγόρειοι παρεκελεύσαντο, λέγοντες,

Ὅσσα δὲ δαιμονίῃσι τύχαις βροτοὶ ἄλγε᾽ ἔχουσιν,
Ὧν ἂν μοῖραν ἔχοις, ταύτην ἔχε, μηδ᾽ ἀγανάκτει.

καὶ ὁ τραγικὸς Αἰσχύλος,

Ἀνδρῶν γάρ ἐστιν ἐνδίκων τε καὶ σοφῶν,
Ἐν τοῖς κακοῖσι μὴ τεθυμῶσθαι θεοῖς.

καὶ ὁ Εὐριπίδης,

Ὅς τις δ᾽ ἀνάγκῃ συγκεχώρηκεν βροτῶν,
Σοφὸς παρ᾽ ἡμῖν, καὶ τὰ θεῖ᾽ ἐπίσταται.

καὶ ἐν ἄλλοις,

Τὰ προσπεσόντα δ᾽ ὅς τις εὖ φέρει βροτῶν,
Ἄριστος εἶναι σωφρονεῖν τέ μοι δοκεῖ.

XXX. Οἱ δὲ πολλοὶ πάντα καταμέμφονται, καὶ πάντα τὰ παρὰ τὰς ἐλπίδας αὐτοῖς συμβεβηκότα ἐξ ἐπηρείας τύχης καὶ δαιμόνων γίνεσθαι νομίζουσι· διὸ καὶ ἐπὶ πᾶσιν ὀδύρονται, στένοντες, καὶ τὴν ἑαυτῶν ἀτυχίαν αἰτιώμενοι· πρὸς οὓς ὑποτυχὼν ἄν τις εἴποι,

Θεὸς δέ σοι πῆμ᾽ οὐδὲν, ἀλλ᾽ αὐτὸς αὑτῷ,

σὺ σοὶ, καὶ ἡ διὰ τὴν ἀπαιδευσίαν ἄνοια καὶ παραφροσύνη. Καὶ διὰ ταύτην γοῦν τὴν διηπατημένην καὶ ψευδῆ δόξαν πάντα καταμέμφονται θάνατον. Ἐὰν μὲν γὰρ ἐν ἀποδημίᾳ τὶς ὢν ἀποθάνῃ, στένουσιν, ἐπιλέγοντες,

Δύσμορος, οὐδ᾽ ἄρα τῷ γε πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ
Ὄσσε καθαιρήσουσιν. —

Ἐὰν δ' ἐπὶ τῆς οἰκείας πατρίδος, παρόντων
νέων, ὀδύρονται, ὡς ἐξαρπασθέντος ἐκ τῶ
καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ ὀδύνην αὐτοῖς ἀφέντος.
ἄφωνος, μηδὲν προσειπὼν περὶ μηθενός,
λέγουσιν,

Οὐδέ τι μοι εἶπες πυκινὸν ἔπος, οὗ τέ κε
Μεμνήμην. —

Ἐὰν προσομιλήσας τὶ, τοῦτ' αἰεὶ πρόχειρον
ὥσπερ ὑπέκκαυμα τῆς λύπης. Ἐὰν ταχέως,
ται, λέγοντες, ἀνηρπάσθη. Ἐὰν μακρῶς,
ται, ὅτι καταφθινήσας καὶ τιμωρηθεὶς
Πᾶσα πρόφασις ἱκανὴ πρὸς τὸ τὰς λύπας
θρήνους συνεγείρειν. Ταῦτα δ' ἐκίνησαν
ταὶ, καὶ μάλιστα τούτων ὁ πρῶτος Ὅμηρος

Ὡς δὲ πατὴρ οὗ παιδὸς ὀδύρεται ὀστέα
Νυμφίου, ὅς τε θανὼν δειλοὺς ἀκάχησε
Ἄῤῥητον δὲ τοκεῦσι γόον καὶ πένθος ἔθη

Καὶ ταῦτα μὲν οὔπω δῆλον, εἰ δικαίως ὀ
ἀλλ' ὅρα τὸ ἑξῆς,

Μοῦνος, τηλύγετος, πολλοῖσιν ἐπὶ κτεάτ

XXXI. Τίς γὰρ οἶδεν, εἰ ὁ θεὸς
προειδὼς, καὶ κηδόμενος τοῦ ἀνθρωπείου
προορώμενος τὰ μέλλοντα συμβήσεσθαι,
τινὰς ἐκ τοῦ ζῆν ἀώρους; Ὅθεν οὐδὲν φευ
μιστέον αὐτοὺς πάσχειν.

Οὐθὲν γὰρ δεινὸν τῶν ἀναγκαίων βροτοῖ
οὔτε τῶν κατὰ προηγούμενον λόγον συμβα
οὔτε τῶν κατ' ἐπακολούθησιν· καὶ ὅτι οἱ πλεῖ

νατοι πρὸ ἄλλων δυσχερῶν μειζόνων γίνονται, καὶ ὅτι τοῖς μὲν οὐδὲ γενέσθαι συνέφερε, τοῖς δ᾽ ἅμα τῷ γενέσθαι ἀποθανεῖν, τοῖς δὲ προελθοῦσιν ἐπὶ μικρὸν, τοῖς δ᾽ ἀκμάζουσι. Πρὸς πάντας δὴ τούτους τοὺς θανάτους ἐλαφρῶς ἐκτέον, εἰδότας, ὅτι τὴν μοῖραν οὐκ ἔστιν ἐκφυγεῖν· πεπαιδευμένων δ᾽ ἔστιν ἀνθρώπων προειληφέναι, διότι βραχὺν χρόνον προειλήφασιν ἡμᾶς οἱ δοκοῦντες ἄωροι τοῦ ζῆν ἐστερῆσθαι· καὶ γὰρ ὁ μακρότατος βίος ὀλίγος ἐστὶ καὶ στιγμαῖος πρὸς τὸν ἄπειρον αἰῶνα· καὶ ὅτι πολλοὶ τῶν ἐπὶ πλέον πενθησάντων μετ᾽ οὐ πολὺ τοῖς ὑπ᾽ αὐτῶν καταδυρθεῖσιν ἐπηκολούθησαν, οὐδὲν ἐκ τοῦ πένθους ὄφελος περιποιησάμενοι, μάτην δὲ αὑτοὺς καταικισάμενοι ταῖς κακουχίαις. Βραχυτάτου δὲ τοῦ τῆς ἐπιδημίας ὄντος ἐν τῷ βίῳ χρόνου, οὐκ ἐν ταῖς αὐχμηραῖς λύπαις, οὐδ᾽ ἐν τῷ κακοδαιμονεστάτῳ πένθει διαφθείρειν ἑαυτοὺς δεῖ, ταῖς ὀδύναις καὶ ταῖς τοῦ σώματος αἰκίαις παρατεινομένους, ἀλλὰ μεταβάλλειν ἐπὶ τὸ κρεῖσσον καὶ ἀνθρωπικώτερον πειρωμένους, καὶ σπουδάζοντας ἐντυγχάνειν ἀνδράσι μὴ τοῖς συλλυπουμένοις, καὶ διεγείρουσι τὰ πένθη διὰ κολακείαν, ἀλλὰ τοῖς ἀφαιρουμένοις τὰς λύπας διὰ τῆς γενναίας καὶ σεμνῆς παρηγορίας, ἐπακούοντας καὶ ἔχοντας ἐν νῷ τὸ Ὁμηρικὸν τοῦτο ἔπος, ὅπερ ὁ Ἕκτωρ πρὸς τὴν Ἀνδρομάχην, ἀντιπαρηγορῶν αὐτὴν, εἶπεν ὧδὶ,

Δαιμονίη, μή μοι τι λίην ἀκαχίζεο θυμῷ.
Οὐ γάρ τις μ᾽ ὑπὲρ αἶσαν ἀνὴρ ἄϊδι προϊάψει.

Μοῖραν δ' οὔ τινα φημὶ πεφυγμένον ἔμμ
ἀνδρῶν,
Οὐ κακὸν, οὐδέ μεν ἐσθλὸν, ἐπὴν τὰ πρῶτα
νηται.

Ταύτην δὲ τὴν μοῖραν ἐν ἄλλοις ὁ ποιητής φησι,
Γεινομένῳ ἐπένησε λίνῳ, ὅτε μιν τέκε μήτηρ.

XXXII. *Ταῦτα πρὸ διανοίας λαβόντες, ἀπράκτου καὶ κενῆς ἀπαλλαγησόμεθα βαρυπενθ ὀλίγου δὴ παντάπασι τοῦ μεταξὺ χρόνου τῆς ζ ὄντος. Φειστέον οὖν, ὅπως εὔθυμόν τε καὶ ἀ ρενόχλητον τοῦτον ταῖς πενθικαῖς λύπαις διαγό μεν, τὰ τοῦ πένθους παράσημα μεθέμενοι, καὶ τοῦ σώματος ἐπιμελείας φροντίσαντες, καὶ τῆς συμβιούντων ἡμῖν σωτηρίας. Καλὸν δὲ καὶ μεμ σθαι τῶν λόγων, οἷς κατὰ τὸ εἰκὸς ἐχρησάμεθά ποτε πρὸς συγγενεῖς ἢ φίλους ἐν ταῖς παραπλησίοις γ μένους συμφοραῖς, παραμυθούμενοι καὶ πείθο τὰ κοινὰ τοῦ βίου συμπτώματα κοινῶς φέρειν, τὰ ἀνθρώπινα ἀνθρωπίνως, καὶ μὴ τοῖς μὲν ἄλ ἐπαρκεῖν πρὸς ἀλυπίαν δύνασθαι, ἑαυτοῖς δὲ μ ὄφελος εἶναι τὴν τούτων ὑπόμνησιν, μηδὲ τὸ ἀλ τῆς ψυχῆς ἀποθεραπεύειν παιωνείοις λόγου φαρ κοις· ὡς πάντων μᾶλλον ἢ ἀλυπίας ἀναβολὴν ποιεῖσθαι. Καίτοι γε τὸν ἐν ὁτῳοῦν ἀμβολιερ ἄταις φησὶ παλαίειν, τὸ κυκώμενον τοῦτο παρὰ σιν ἔπος· πολὺ δ' οἶμαι μᾶλλον τὸν ὑπερτιθέμ τὰ τῆς ψυχῆς ἀχθεινὰ πάθη καὶ δυσάντητα πρὸς ἐπιόντα χρόνον.*

XXXIII. Ἀποβλέπειν δὲ καὶ πρὸς τοὺς ε

γαλοφρόνως τοὺς ἐπὶ τοῖς υἱοῖς γενομέ-
ίτους πρᾴως ὑποστάντας, Ἀναξαγόραν τὸν
ον, καὶ Δημοσθένην τὸν Ἀθηναῖον, καὶ
Συῤῥακούσιον, καὶ τὸν βασιλέα Ἀντί-
ιὶ συχνοὺς ἄλλους τῶν τε παλαιῶν καὶ τῶν
. Τούτων γὰρ Ἀναξαγόραν παρειλήφα-
ασι, φυσιολογοῦντα καὶ διαλεγόμενον τοῖς
, ἀκούσαντα παρά τινος τῶν ἀναγγειλάν-
τὴν περὶ τὸν υἱὸν τελευτὴν, μικρὸν ἐπι-
τρὸς τοὺς παρόντας εἰπεῖν, Ἤιδειν, ὅτι
ἐννησα υἱόν. Περικλέα δὲ, τὸν καὶ Ὀ-
ροσαγορευθέντα διὰ τὴν περὶ τὸν λόγον
ινεσιν ὑπερβεβλημένην δύναμιν, πυθόμε-
ιοτέρους αὐτοῦ τοὺς υἱοὺς μετηλλαχέναι
Πάραλόν τε καὶ Ξάνθιππον, ὥς φησι
ρας, εἰπὼν οὕτως, „Τῶν γὰρ υἱέων νεη-
ων καὶ καλῶν, ἐν ὀκτὼ δὲ ταῖς πάσῃσιν
ἀποθανόντων, νηπενθέως ἀνέτλη· εὐδίης
το· ἐξ ἧς πολλὸν ὤνητο κατὰ πᾶσαν ἡμέ-
ὑποτμίην καὶ ἀνωδυνίην, καὶ τὴν ἐν τοῖς
δόξαν· πᾶς γάρ τις μιν ὁρῶν τὰ ἑαυτοῦ
ῤῥωμένως φέροντα, μεγαλόφρονά τε καὶ
ἐδόκει εἶναι, καὶ ἑαυτοῦ κρείσσω· κάρτα
ν ἑαυτοῦ ἐν τοιοῖσδε πράγμασι ἀμηχα-
Τοῦτον γὰρ εὐθὺς μετὰ τὴν προσαγγελίαν
ν τῶν υἱέων, οὐθὲν ἧττον ἐστεφανωμένον
ιάτριον ἔθος καὶ λευχειμονοῦντα δημηγο-
λάς τε ἐξάρχοντα ἀγαθὰς, πρός τε τὸν πό-
παρορμῶντα τοὺς Ἀθηναίους. Ξενοφῶντα

δὲ τὸν Σωκρατικὸν θύοντά ποτε, παρὰ τῶν ἀγγέλων ἀπὸ τοῦ πολέμου πυθόμενον, ὅτι ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γρύλλος ἀγωνιζόμενος ἐτελεύτησε, περιελόμενον τὸν στέφανον, ἐξετάζειν, τίνα τρόπον ἐτελεύτησε· τῶν δὲ ἀπαγγειλάντων, ὅτι γενναίως ἀριστεύων, καὶ πολλοὺς τῶν πολεμίων ἀποκτείνας, μικρὸν παντελῶς διαστήσαντα χρόνον, καὶ τῷ λογισμῷ τὸ πάθος παρακατασχόντα, ἐπιθέμενον πάλιν τὸν στέφανον, ἐπιτελεῖν τὴν θυσίαν, καὶ πρὸς τοὺς ἀγγέλους εἰπεῖν, ὅτι Θεοῖς ηὐξάμην, οὐκ ἀθάνατον οὐδὲ πολυχρόνιον γενέσθαι μοι τὸν υἱόν· τὸ γὰρ τοιοῦτον ἄδηλον, ὅτι συμφέρει· ἀγαθὸν δὲ καὶ φιλόπατριν· ὃ δὴ καὶ γέγονεν. Δίωνα δὲ τὸν Συῤῥακούσιον συνεδρεύοντα μετὰ τῶν φίλων, κατὰ τὴν οἰκίαν θορύβου γενομένου καὶ μεγάλης κραυγῆς, πυθόμενον τὴν αἰτίαν, καὶ τὸ συμβεβηκὸς ἀκούσαντα, ὅτι ὁ υἱὸς αὐτοῦ πεσὼν ἀπὸ τοῦ τέγους ἐτελεύτησεν, οὐθὲν ἐκπλαγέντα, τὸ μὲν σωμάτιον κελεῦσαι τοῦ μεταλλάξαντος ταῖς γυναιξὶ παραδοῦναι πρὸς τὴν νόμιμον ταφὴν, αὐτὸν δὲ, περὶ ὧν διεσκέπτετο, μὴ παραλιπεῖν. Τοῦτον ζηλῶσαι λέγεται καὶ Δημοσθένην τὸν ῥήτορα, τὴν μόνην καὶ ἀγαπητὴν ἀπολέσαντα θυγατέρα, περὶ ἧς φησιν Αἰσχίνης, κατηγορεῖν αὐτοῦ δόξας, ταυτί· „Ἑβδόμην δ' ἡμέραν τῆς „θυγατρὸς αὐτῷ τετελευτηκυίας, πρὶν πενθῆσαι καὶ „τὰ νομιζόμενα ποιῆσαι, στεφανωσάμενος καὶ λευ„κὴν ἐσθῆτα ἀναλαβὼν, ἐβουθύτει καὶ παρηνόμει, „τὴν μόνην ὁ δείλαιος καὶ πρώτην αὐτὸν πατέρα „προσειποῦσαν ἀπολέσας." Οὗτος μὲν οὖν ῥητο-

ρικῶς προθέμενος αὐτοῦ κατηγορῆσαι, ταῦτα διεξῆλθεν, ἀγνοῶν, ὅτι διὰ τούτων αὐτὸν ἐπαινεῖ, τὸ πενθεῖν παρωσάμενον καὶ τὸ φιλόπατρι πρὸ τῆς τῶν ἀναγκαίων συμπαθείας ἐπιδειξάμενον. Ἀντίγονον δὲ τὸν βασιλέα πυθόμενον τὴν Ἀλκυονέως τοῦ υἱοῦ τελευτὴν ἐν παρατάξει γενομένην, μεγαλοφρόνως τε πρὸς τοὺς ἀπαγγείλαντας αὐτῷ τὴν συμφορὰν ἀπιδεῖν, καὶ μικρὸν ἐπισχόντα καὶ κατηφιάσαντα προσειπεῖν, Ὦ Ἀλκυονεῦ, ὀψίτερον μετήλλαξας τὸν βίον, οὕτως ἀφειδῶς ἐφορμῶν πρὸς τοὺς πολεμίους, καὶ οὔτε τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας, οὔτε τῶν ἐμῶν παραινέσεων φροντίζων. Τούτους δὴ τοὺς ἄνδρας θαυμάζουσι μὲν τῆς μεγαλοφροσύνης πάντες καὶ ἄγανται, μιμεῖσθαι δὲ ἐπὶ τῶν ἔργων οὐ δύνανται, διὰ τὴν ἐκ τῆς ἀπαιδευσίας ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς. Πλὴν πολλῶν ὄντων παραδειγμάτων τῶν διὰ τῆς ἱστορίας ἡμῖν παραδεδομένων τῆς τε Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς τῶν γενναίως καὶ καλῶς ἐν ταῖς τῶν ἀναγκαίων τελευταῖς διαγινομένων, ἀποχρήσει τὰ εἰρημένα πρὸς τὴν ἀπόθεσιν τοῦ παντὸς ἀνιαρωτάτου πένθους, καὶ τῆς ἐν τούτῳ πρὸς οὐδὲν χρήσιμον ματαιοπονίας.

XXXIV. Ὅτι γὰρ οἱ ταῖς ἀρεταῖς διενεγκόντες ὡς θεοφιλεῖς νέοι μετέστησαν πρὸς τὸ χρεὼν, καὶ πάλαι μὲν διὰ τῶν πρόσθεν ὑπέμνησα λόγων, καὶ νῦν δὲ πειράσομαι διὰ βραχυτάτων ἐπιδραμεῖν, προσμαρτυρήσας τῷ καλῶς ὑπὸ Μενάνδρου ῥηθέντι τούτῳ,

Ὃν οἱ θεοὶ φιλοῦσιν, ἀποθνήσκει νέος.

Ἀλλ' ἴσως ὑποτυχὼν ἂν φαίης, Ἀπολλώνιε φίλ
Σφόδρ' ἦν ἐπιτετευγμένος ὁ νεανίσκος Ἀπολλ
ἐν μοίραις, καὶ σὲ ἔδει ὑπ' ἐκείνου τελείου γε
νου κηδευθῆναι μεταλλάξαντα τὸν βίον, τοῦτ
εἶναι κατὰ φύσιν. Τὴν ἡμετέραν δηλονότι κο
ἀνθρωπίνην, ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν τῶν ὅλων πρόι
καὶ τὴν κοσμικὴν διάταξιν· ἐκείνῳ δὲ τῷ μα
σθέντι οὐκ ἦν κατὰ φύσιν περαιτέρω τοῦ ἀπο
θέντος αὐτῷ χρόνου πρὸς τὸν ἐνθάδε βίον πι
νειν, ἀλλ' εὐτάκτως τοῦτον ἐκπλήσαντα πρὸς τ
μαρμένην ἐπανάγειν πορείαν, καλούσης αὐτῆς
σὶν, ἤδη πρὸς ἑαυτήν. Ἀλλ' ἀώρως ἐτελεύτ
οὐκοῦν εὐποτμότερος διὰ τοῦτο, καὶ κακῶν ἀπ
τός ἐστιν·

Ὁ βίος γὰρ, φησὶν Εὐριπίδης, ὄνομ' ἔχει, :
ἐγώ σ'.

Οὗτος δ' ἐπὶ τῆς εὐανθεστάτης ἡλικίας προαπ
τησεν ὁλόκληρος ἠΐθεος, ζηλωτὸς καὶ περίβλ
πᾶσι τοῖς συνήθεσιν αὐτῷ· φιλοπάτωρ γενό
καὶ φιλομήτωρ, καὶ φιλοίκειος, καὶ φιλόσ
τὸ δὲ σύμπαν εἰπεῖν, φιλάνθρωπος· αἰδούμενο
τοὺς πρεσβυτέρους τῶν φίλων, ὥσπερ πα
στέργων δὲ τοὺς ὁμήλικας καὶ συνήθεις, τιμ
δὲ τῶν καθηγησαμένων, ξένοις δὲ καὶ ἀστοῖς
τατος, πᾶσι δὲ μείλιχος καὶ φίλος, διά τε τὴν
ψεως χάριν καὶ τὴν εὐπροσήγορον φιλανθρω
Ἀλλὰ γὰρ ἐκεῖνος μὲν τῆς τε σῆς εὐσεβείας κα
ἑαυτοῦ τὴν πρέπουσαν εὐφημίαν ἔχων, πρὸ
ἀεὶ χρόνον προαπεφοίτησε τοῦ θνητοῦ βίου,

περ ἐκ τοῦ συμποσίου, πρὶν εἴς τινα παροινίαν ἐκπεσεῖν τὴν τῷ μακρῷ γήρᾳ παρεπομένην. Εἰ δ' ὁ τῶν παλαιῶν τε ποιητῶν καὶ φιλοσόφων λόγος ἐστὶν ἀληθὴς, ὥσπερ εἰκὸς ἔχειν, οὕτω καὶ τοῖς εὐσεβέσι τῶν μεταλλαξάντων ἐστί τις τιμὴ καὶ προεδρία, καθάπερ λέγεται, καὶ χῶρός τις ἀποτεταγμένος, ἐν ᾧ διατρίβουσιν αἱ τούτων ψυχαί· καλὰς ἐλπίδας ἔχειν σε δεῖ περὶ τοῦ μακαρίτου υἱέος σοῦ, ὅτι τούτοις συγκαταριθμηθεὶς συνέσται.

XXXV. Λέγεται δὲ ὑπὸ μὲν τοῦ μελικοῦ Πινδάρου ταυτὶ περὶ τῶν εὐσεβέων ἐν ᾅδου,

Τοῖσι λάμπει μὲν μένος ἀελίου
Τὰν ἐνθάδε νύκτα κάτω,
Φοινικοροδίαι τε λειμῶνές
Εἰσι προάστειον αὐτῶν,
Καὶ λιβάνῳ σκιαρὸν
Καὶ χρυσοκάρποισι βέβριθε.
Καὶ τοὶ μὲν ἱππείοις γυμνασίοις,
Τοὶ δὲ πεσσοῖς, τοὶ δὲ φορμίγγεσι τέρπονται·
Παρὰ δὲ σφίσιν εὐανθὴς
Ἅπας τέθηλεν ὄλβος,
Ὀδμὰ δ' ἐρατὸν
Κατὰ χῶρον κίδναται ἀεὶ,
Θύματα μιγνύντων πυρὶ τηλεφανεῖ
Παντοῖα θεῶν ἐπὶ βωμοῖς.

Καὶ μικρὸν προελθὼν ἐν ἄλλῳ θρήνῳ περὶ ψυχῆς λέγων φησὶν,

Ὀλβία δ' ἅπαντες αἶσα
Λυσίπονον τελευτὰν, καὶ

Σῶμα μὲν πάντων ἕπεται
Θανάτῳ περισθενεῖ, ζῶν
Δὲ λείπεται αἰῶνος εἴδωλον·
Τὸ γὰρ μόνον ἐστὶν ἐκ θεῶν.
Εὕδει δὲ πρασσόντων μελέων,
Ἀτὰρ εὑδόντεσσιν ἐν πολλοῖς ὀνείροις
Δείκνυσι τερπνῶν ἐφέρπουσαν
Χαλεπῶν τε κρίσιν.

XXXVI. Ὁ δὲ θεῖος Πλάτων πολλὰ μὲν περὶ Ψυχῆς περί τε τῆς ἀθανασίας αὐτῆς εἴ(οὐκ ὀλίγα δὲ ἐν τῇ Πολιτείᾳ, καὶ τῷ Μένωνι τῷ Γοργίᾳ, καὶ σποράδην ἐν τοῖς ἄλλοις διαλ Ἀλλὰ τὰ μὲν ἐν τῷ περὶ Ψυχῆς διαλόγῳ ῥηθέντ ἰδίαν ὑπομνηματισάμενός σοι παρέξομαι, ὡς λήθης. Τὸ παρὸν δὲ καίρια καὶ χρήσιμα τὰ λε τα πρὸς τὸν Ἀθηναῖον, ἑταῖρον δὲ καὶ μα Γοργίου τοῦ ῥήτορος. Φησὶ γὰρ ὁ παρὰ Πλ Σωκράτης, „Ἄκουε δὴ, φησὶ, μάλα καλοῦ λ „ὃν σὺ μὲν ἡγήσῃ, ὡς ἐγὼ οἶμαι, μῦθον, ἐ „λόγον· ὡς ἀληθῆ γὰρ ὄντα σοι λέξω, ἃ μέλ „γειν. Ὥσπερ γὰρ Ὅμηρος λέγει, διενείμαντ „ἀρχὴν ὁ Ζεὺς καὶ ὁ Ποσειδῶν καὶ ὁ Πλούτων, „δὴ παρὰ τοῦ πατρὸς παρέλαβον. Ἦν οὖν „ὅδε περὶ ἀνθρώπων καὶ ἐπὶ Κρόνου, καὶ ἀ „νῦν ἔτι ἐστὶν ἐν θεοῖς· τῶν ἀνθρώπων τὸν μ „καίως διελθόντα τὸν βίον καὶ ὁσίως, ἐπειδὰ „λευτήσῃ, εἰς μακάρων νήσους ἀπιόντα οἰκ „πάσῃ εὐδαιμονίᾳ ἐκτὸς κακῶν· τὸν δὲ ἀδίκο „ἀθέως εἰς τὸ τῆς δίκης τε καὶ τίσεως δεσμωτ

„ὃ δὴ τάρταρον καλοῦσιν, ἰέναι. Τούτων δὲ οἱ δι-
„κασταὶ ἐπὶ Κρόνου, καὶ ἔτι νεωστὶ τοῦ Διὸς τὴν
„ἀρχὴν ἔχοντος, ζῶντες ἦσαν ζώντων, ἐκείνῃ τῇ ἡ-
„μέρᾳ δικάζοντες, ᾗ μέλλοιεν τελευτᾷν· ἔπειτα αἱ
„δίκαι πως οὐ καλῶς ἐκρίνοντο. Ὅτε οὖν Πλούτων
„καὶ οἱ ἐπιμεληταὶ οἱ ἐκ μακάρων νήσων ἰόντες ἔλε-
„γον πρὸς τὸν Δία, ὅτι φοιτῷέν σφισιν ἄνθρωποι
„ἑκατέρωσε ἀνάξιοι· εἶπεν οὖν ὁ Ζεὺς, Ἀλλ᾽ εγω,
„ἔφη, παύσω τοῦτο γινόμενον· νῦν μὲν γὰρ κακῶς
„αἱ δίκαι δικάζονται· ἀμπεχόμενοι γὰρ, ἔφη, οἱ
„κρινόμενοι κρίνονται· ζῶντες γὰρ κρίνονται· πολ-
„λοὶ μὲν οὖν ἴσως, ἦ δ᾽ ὃς, πονηρὰς ψυχὰς ἔχοντες,
„ἠμφιεσμένοι εἰσὶ σώματά τε καλὰ καὶ γένη καὶ
„πλούτους, καὶ ἐπειδὰν ἡ κρίσις ᾖ, ἔρχονται αὐτοῖς
„πολλοὶ μαρτυρήσοντες, ὡς δικαίως βεβιώκασι· οἱ
„οὖν δικασταὶ ὑπό τε τούτων ἐκπλήττονται ἅμα,
„καὶ αὐτοὶ ἀμπεχόμενοι δικάζουσι, πρὸ τῆς ψυχῆς
„τῆς ἑαυτῶν, ὀφθαλμοὺς τε καὶ ὦτα καὶ ὅλον το
„σῶμα προκεκαλυμμένοι· ταῦτα δὴ αὐτοῖς πάντα
„ἐπιπρόσθησις γίνεται, καὶ τὰ ἑαυτῶν ἀμφιέσματα
„καὶ τὰ τῶν κρινομένων· πρῶτον μὲν οὖν παυστέον
„ἐστὶ προειδότας αὐτοὺς τὸν θάνατον· νῦν μὲν γὰρ
„προΐσασι· τοῦτο μὲν οὖν καὶ δὴ εἴρηται τῷ Προ-
„μηθεῖ, ὅπως ἂν παύσῃ αὐτό· ἔπειτα γυμνοὺς κρι-
„τέον ἁπάντων τούτων· τεθνεῶτας γὰρ δεῖ κρίνε-
„σθαι, καὶ τὸν κριτὴν δεῖ γυμνὸν εἶναι, τεθνεῶτα,
„αὐτῇ τῇ ψυχῇ αὐτὴν τὴν ψυχὴν θεωροῦντα ἐξαί-
„φνης ἀποθανόντος ἑκάστου, ἔρημον ἁπάντων τῶν
„συγγενῶν, καταλιπόντα ἐπὶ τῆς γῆς πάντα ἐκεῖνον

„τὸν κόσμον, ἵνα ἡ κρίσις δικαία ᾖ. Ἐγὼ οὖν τα
„τα ἐγνωκὼς πρότερον ἢ ὑμεῖς, ἐποιησάμην δικ
„στὰς υἱεῖς ἐμαυτοῦ, δύο μὲν ἐκ τῆς Ἀσίας Μίνω
„καὶ Ῥαδάμανθυν, ἕνα δὲ ἐκ τῆς Εὐρώπης, Αἰ
„κόν· οὗτοι δὲ δὴ, ἐπειδὰν τελευτήσωσι, δικάσο
„σιν ἐν τῷ λειμῶνι, ἐν τῇ τριόδῳ, ἐξ ἧς φέρετον
„ὁδὼ, ἡ μὲν ἐς μακάρων νήσους, ἡ δ' εἰς τάρταρο
„καὶ τοὺς μὲν ἐκ τῆς Ἀσίας Ῥαδάμανθυς κριν
„τοὺς δ' ἐκ τῆς Εὐρώπης Αἰακός· Μίνῳ δὲ πρεσβε
„δώσω ἐπιδιακρῖναι, ἐὰν ἀπόῤῥητόν τι ᾖ τῷ ἑτέρ
„ἵνα ὡς δικαιοτάτη κρίσις ᾖ περὶ τῆς πορείας τοῖς ἀ
„θρώποις. Ταῦτ' ἔστιν, ὦ Καλλίκλεις, ἃ ἐγὼ ἀκηκο
„πιστεύω ἀληθῆ εἶναι, καὶ ἐκ τούτων τῶν λόγων τι
„οὗτό τι λογίζομαι συμβαίνειν, ὅτι ὁ θάνατος τυ
„χάνει ὢν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, οὐδὲν ἄλλο ἢ δυοῖν πρ
„γμάτοιν διάλυσις, τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἀ
„ἀλλήλοιν."

XXXVII. Ταῦτά σοι διαγαγὼν, Ἀπολλώνιε φί
ταιε, καὶ συνθεὶς μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας, ἀπει
γασάμην τὸν παραμυθητικόν σοι λόγον, ἀναγκαι
τατον ὄντα σοι πρός τε τὴν τῆς παρούσης λύπης
παλλαγὴν, καὶ τοῦ πάντων ἀνιαρωτάτου πένθο
παῦλαν. Περιέχει δὲ καὶ τὴν πρὸς τὸν θεοφιλέστ
τον υἱόν σου Ἀπολλώνιον πρέπουσαν τιμὴν, ποθ
νοτάτην οὖσαν τοῖς ἀφιερωθεῖσι, τὴν διὰ τῆς ἀγ
θῆς μνήμης καὶ τῆς ἀδιαλείπτου πρὸς τὸν ἀεὶ χρ
νον εὐφημίας. Καλῶς οὖν ποιήσεις, καὶ τῷ λό
πεισθεὶς, καὶ τῷ μακαρίτῃ σου υἱῷ χαρισάμεν
καὶ μεταβαλὼν ἐκ τῆς ἀνωφελοῦς περὶ τὸ σῶμα

ὴν ψυχὴν κακώσεως καὶ καταφθορᾶς, ἐπὶ τὴν συν-
θη σοι καὶ κατὰ φύσιν διαγωγὴν ἐλθεῖν. Ὡς γὰρ
ὐδὲ συμβιῶν ἡμῖν ἡδέως ἑώρα κατηφεῖς ὄντας, οὔτε
ὲ, οὔτε τὴν μητέρα, οὕτως οὐδὲ νῦν μετὰ θεῶν ὢν,
αὶ τούτοις συνεστιώμενος, εὐαρεστήσειεν ἂν τῇ τοι-
ύτῃ ὑμῶν διαγωγῇ. Ἀνδρὸς οὖν ἀγαθοῦ καὶ γεν-
αίου καὶ φιλοτέκνου φρόνημα ἀναλαβὼν, σεαυτόν
ε καὶ τὴν μητέρα τοῦ νεανίσκου καὶ τοὺς συγγενεῖς
αὶ φίλους ἔκλυσαι τῆς τοιαύτης κακοδαιμονίας, εἰς
αληνότερον μετελθὼν βίου σχῆμα καὶ προσφιλέ-
τατον τῷ τε υἱῷ σου καὶ πᾶσιν ἡμῖν τοῖς κηδομέ-
οις σου κατὰ τὸ προσῆκον.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
ΥΓΙΕΙΝΑ ΠΑΡΑΓΓΕΛΜΑΤΑ

ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ.
ΜΟΣΧΙΩΝ. ΖΕΥΞΙΠΠΟΣ.

I. ΜΟΣΧ. Σὺ δὴ Γλαῦκον χθὲς, ὦ Ζεύξιππε, τὸν ἰατρὸν ἀπετρέψω συμφιλοσοφεῖν ἡμῖν βουλόμενον.

ΖΕΥΞ. Οὔτ᾽ ἀπετρεψάμην, ὦ φίλε Μοσχίων, οὔτ᾽ ἐβούλετο συμφιλοσοφεῖν ἐκεῖνος· ἀλλ᾽ ἔφυγον καὶ ἐφοβήθην λαβὴν φιλομαχοῦντι παρασχεῖν. Ἐν μὲν γὰρ ἰατρικῇ, καθ᾽ Ὅμηρον,

— ὁ ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων,

οὐκ εὐμενὴς δὲ πρὸς φιλοσοφίαν, ἀλλ᾽ ἀεί τι τραχὺ καὶ δύσκολον ἔχων ἐν τοῖς λόγοις, καὶ νῦν ἐναντίος ἐφ᾽ ἡμᾶς ἐχώρει, βοῶν ἔτι πρόσωθεν, οὐ μικρὸν, οὐδὲ ἐπιεικὲς ἔργον ἡμῖν σύγχυσιν ὅρων τετολμῆσθαι, διαλεχθεῖσι περὶ διαίτης ὑγιεινῆς. Χωρὶς γὰρ

ἔφη, τὰ φιλοσόφων καὶ ἰατρῶν, ὥσπερ τινῶν Μυσῶν καὶ Φρυγῶν, ὁρίσματα· καί τινα τῶν οὐ μετὰ σπουδῆς, οὐ μὴν ἀχρήστως εἰρημένων παρ' ἡμῶν, διὰ στόματος ἔχων ἐσπάραττεν.

ΜΟΣΧ. Ἀλλὰ καὶ τούτων ἔγωγε καὶ τῶν ἄλλων, ὦ Ζεύξιππε, πρόθυμος ἀκροατὴς ἡδέως ἂν γενοίμην.

ΖΕΥΞ. Φιλόσοφος γὰρ εἶ τὴν φύσιν, ὦ Μοσχίων, καὶ τῷ μὴ φιλιατροῦντι χαλεπαίνεις φιλοσόφῳ, καὶ ἀγανακτεῖς, εἰ μᾶλλον αὐτὸν οἴεται προσήκειν γεωμετρίας καὶ διαλεκτικῆς καὶ μουσικῆς ὁρᾶσθαι μεταποιούμενον, ἢ ζητεῖν καὶ μανθάνειν βουλόμενον,

Ὅ, ττι τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται

τῷ σώματι. Καίτοι πλείους ἂν ἴδῃς ἐκεῖ θεατάς, ὅπου θεωρικόν τι νέμεται τοῖς συνιοῦσιν, ὥσπερ Ἀθήνῃσι. Τῶν ἐλευθερίων δὲ τεχνῶν ἰατρικὴ τὸ μὲν γλαφυρὸν καὶ περιττὸν καὶ ἐπιτερπὲς, οὐδεμιᾶς ἐνδεέστερον ἔχει· θεωρικὸν δὲ μέγα τοῖς φιλομαθοῦσι τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν ὑγίειαν ἐπιδίδωσιν. Ὥστε οὐ παράβασιν ὅρων ἐπικαλεῖν δεῖ τοῖς περὶ ὑγιεινῶν διαλεγομένοις φιλοσόφοις, ἀλλ' εἰ μὴ παντάπασιν ἀνελόντες οἴωνται δεῖν τοὺς ὅρους ὥσπερ ἐν μιᾷ χώρᾳ κοινῶς ἐμφιλοκαλεῖν, ἅμα τὸ ἡδὺ τῷ λόγῳ καὶ τὸ ἀναγκαῖον διώκοντες.

ΜΟΣΧ. Ἀλλὰ Γλαῦκον μὲν ἐῶμεν, ὦ Ζεύξιππε, ὑπὸ σεμνότητος αὐτοτελῆ βουλόμενον εἶναι, καὶ ἀπροσδεῆ φιλοσοφίας· σὺ δὲ τοὺς λόγους ἡμῖν διελθὲ

πάντας· εἰ δὲ βούλει, πρώτους ἐκείνους, ὧν ἔφης οὐ πάνυ μετὰ σπουδῆς εἰρημένων ἐπιλαμβάνεσθαι τὸν Γλαῦκον.

II. ΖΕΤΞ. Ἔφη τοίνυν ὁ ἑταῖρος ἡμῶν ἀκοῦσαί τινος λέγοντος, ὡς τὸ τὰς χεῖρας ἀεὶ θερμὰς ἔχειν, καὶ μὴ περιορᾶν ψυχομένας, οὐ μικρὸν εἴη πρὸς ὑγίειαν· καὶ τοὐναντίον ἡ τῶν ἄκρων περίψυξις εἰς τὰ μέσα συνελαύνουσα τὸ θερμὸν, ὥσπερ τινὰ συνήθειαν, ἢ μελέτην ἐμποιεῖ πυρετοῦ· τὸ δ' ἔξω στρέφοντα μετὰ τῆς θερμότητος ἕλκειν ἐπὶ πάντα, καὶ διανέμειν τὴν ὕλην, ὑγιεινόν· ἐὰν μὲν ἐνεργοῦντές τι ταῖς χερσὶ καὶ χρώμενοι τυγχάνωμεν, αὐτὴν τὴν κίνησιν ἐπάγειν ἐνταῦθα, καὶ συνέχειν τὸ θερμόν· ἔργων δὲ τοιούτων σχολὴν ἄγοντας, ἥκιστα δεῖν προσδέχεσθαι τοῖς ἄκροις τὸ ψυχρόν.

III. Ἓν μὲν οὖν τοῦτο τῶν γελασθέντων ἦν· δεύτερον δὲ οἶμαι τὸ περὶ τὰς τροφὰς, ἃς προσφέρετε τοῖς κάμνουσιν. Ἅπτεσθαι γὰρ αὐτῶν διὰ χρόνου παρῄνει καὶ γεύεσθαι, συνεθίζοντας αὐτοὺς ἐν τῷ ὑγιαίνειν, καὶ μὴ τρέμοντας, ὥσπερ τὰ παιδάρια, μηδὲ μισοῦντας ἐκείνην τὴν δίαιταν, ἀλλὰ ποιουμένους ἀτρέμα χειροήθη ταῖς ὀρέξεσι καὶ σύντροφον, ὅπως ἐν τῷ νοσεῖν μὴ δυσχεραίνωμεν ὡς φάρμακα τὰ σιτία, μηδε ἀσχάλλωμεν ἁπλοῦν τι καὶ ἄνοψον καὶ ἄκνισσον λαμβάνοντες. Ὅθεν οὐδὲ ἀλούτους ποτὲ φευκτέον ἐλθεῖν ἐπὶ τροφὴν, οὐδὲ ὕδωρ πιεῖν, οἴνου παρόντος, οὐδὲ θερμὸν ἐν θέρει, χιόνος παρακειμένης· τὰς μὲν οὖν ἐπιδεικτικὰς καὶ σοφιστικὰς χαίρειν ἐῶντας ἀποσχέσεις τῶν τοιούτων καὶ με-

γαλαυχίας ἐπὶ ταῖς ἀποσχέσεσιν, αὐτοὺς δὲ καθ' ἑαυτοὺς σιωπῇ τήν τε ὄρεξιν ἅμα τοῦ συμφέροντος ὑπήκοον ἐθίζοντας εἶναι μετ' εὐκολίας, καὶ τῆς ψυχῆς ἀφαιροῦντας πόῤῥωθεν ἔτι τὴν περὶ ταῦτα μικρολογίαν ἐν ταῖς νόσοις, καὶ τὸ ἐπιθρηνεῖν ἀνοδυρομένης, ὡς ἐξ ἡδονῶν μεγάλων καὶ ἀγαπητῶν εἰς ἀγεννῆ καὶ ταπεινὴν ἀπελήλαται δίαιταν. Εὖ γὰρ εἰρημένον τὸ, Ἑλοῦ βίον τὸν ἄριστον, ἡδὺν δὲ αὐτὸν ἡ συνήθεια ποιήσει, καὶ κατὰ μέρος ὡς ἕκαστα πειρωμένῳ χρήσιμόν ἐστι, μάλιστα δὲ τῶν περὶ τὸ σῶμα διαιτημάτων ἐν τοῖς ὑγιεινοτάτοις ἐπάγοντα τὴν συνήθειαν εὐμενῆ καὶ γνώριμα τῇ φύσει καὶ οἰκεῖα παρασκευάζειν, μεμνημένον, ἃ πάσχουσιν ἔνιοι καὶ ποιοῦσιν ἐν ταῖς ἀῤῥωστίαις, χαλεπαίνοντες καὶ δυσανασχετοῦντες, ὕδατος θερμοῦ προσφερομένου, καὶ ῥοφήματος, ἢ ἄρτου, μιαρὰ μὲν ταῦτα καὶ ἀηδῆ, μιαροὺς δὲ καὶ χαλεποὺς τοὺς ἀναγκάζοντας ἀποκαλοῦντες. Πολλοὺς δὲ καὶ λουτρὸν ἀπώλεσεν, οὐδὲν ἐν ἀρχῇ μέγα κακὸν ἔχοντας, ἀλλ' ἢ τὸ μὴ δύνασθαι μηδὲ ὑπομένειν γεύσασθαι τροφῆς ἀλούτους· ὧν καὶ Τῖτος ἦν ὁ αὐτοκράτωρ, ὥς φασιν οἱ νοσηλεύσαντες.

IV. Ἔτι τοίνυν ἐλέχθη τοιοῦτον· ὡς ἀεὶ μὲν ὑγιεινότερα σώματι τὰ εὐτελέστερα· μάλιστα δὲ φυλακτέον πλησμονὰς καὶ μέθας καὶ ἡδυπαθείας, ἑορτήν τινα μέλλουσαν, ἢ φίλων ὑποδοχὴν ἐν χερσὶν ἔχοντας, ἢ προσδοκῶντας ἑστίασιν βασιλικὴν καὶ ἡγεμονικὴν, καὶ συμπεριφορὰν ἀπαραίτητον, οἷον ἐπιόντος ἀνέμου καὶ κύματος, εὐσταλὲς τὸ σῶμα

καὶ κοῦφον ἐν εὐδίᾳ παρασκευάζοντας. Ἔργον γάρ ἐστιν ἐν συνουσίαις καὶ φιλοφροσύναις αὑτὸν ἐπὶ τῶν μετρίων καὶ τῶν συνήθων φυλάξαι, μὴ πᾶσι μετὰ ἀηδίας δεινῆς ἐπαχθῆ φανέντα καὶ φορτικόν. Ἵνα οὖν μὴ πῦρ ἐπὶ πυρὶ, ὥς φασι, πλησμονή τις ἐπὶ πλησμονῇ, καὶ ἄκρατος ἐπ᾽ ἀκράτῳ γένηται, τὸ παιχθὲν ἀστείως ὑπὸ Φιλίππου, μετὰ σπουδῆς μιμητέον· ἦν δὲ τοιοῦτον. Ἄνθρωπος αὐτὸν ἐπιχώριος, ὡς σὺν ὀλίγοις ὄντα, δειπνῆσαι παρεκάλεσεν, εἶτα ὁρῶν πολλοὺς ἄγοντα, παρεσκευασμένων οὐ πολλῶν, ἐταράττετο· συναισθόμενος οὖν ὁ Φίλιππος, ὑπέπεμπε τῶν φίλων ἑκάστῳ, κελεύων πλακοῦντι καταλιπεῖν χώραν· οἱ δὲ πειθόμενοι καὶ προσδοκῶντες, ἐφείδοντο τῶν παρακειμένων· ἤρκεσεν οὖν ἅπασι τὸ δεῖπνον. Οὕτω δὴ προπαρασκευαστέον αὑτούς ἐστι τῶν ἀναγκαίων συμπεριφορῶν, καὶ ὄψῳ καὶ πέμματι, καὶ νὴ Δία μέθῃ χώραν φυλάττοντας ἐν τῷ σώματι, καὶ πρόσφατον ἐπὶ ταῦτα βουλομένην τὴν ὄρεξιν ἄγοντας.

V. Ἐὰν δὲ τοιαῦταί τινες ἄφνω βαρεῖς ὄντας ἡμᾶς καὶ διακειμένους φαύλως ἀνάγκαι καταλάβωσιν, ἡγεμόνων παρόντων, ἢ ξένων ἐπιφανέντων, ὑπ᾽ αἰδοῦς βαδίζειν εἰς ταὐτὸ τοῖς ἱκανῶς ἔχουσι καὶ συμπίνειν, ἐνταῦθα μάλιστα δεῖ παρατετάχθαι πρὸς τὴν μέγα σινομένην ἄνδρας αἰδῶ καὶ δυσωπίαν, τὰ τοῦ τραγικοῦ Κρέοντος λέγοντας·

Κρεῖσσον δέ μοι νῦν πρός σ᾽ ἀπεχθεῖσθαι, ξένε,
Ἢ μαλθακισθένθ᾽, ὕστερον μέγα στένειν.

Τὸ γαρ ἀγροικίας φοβηθέντα δόξαν, εἰς πλευρῖτιν ἢ φρενῖτιν ἐμβάλλειν ἑαυτὸν, ἀγροίκου τινὸς ὡς ἀληθῶς ἐστιν, καὶ νοῦν οὐκ ἔχοντος, οὐδὲ λόγον, ἄνευ κύλικος καὶ κνίσσης ἀνθρώποις ἐπιστάμενον ὁμιλεῖν. Ἥ τε γὰρ παραίτησις, ἂν τὸ ἐπιδέξιον καὶ τὸ ἀστεῖον ἔχῃ, οὐχ ἧττον ἔσται κεχαρισμένη τῆς συμπεριφορᾶς· ἄν τέ τις παρέχων ἑστίασιν, ὥσπερ θυσίαν ἄγευστον, αὐτὸς ἀπέχηται παρά τε τῇ κύλικι καὶ τῇ τραπέζῃ μετὰ προθυμίας καὶ φιλοφροσύνης ἅμα τι παίζων καὶ λέγων εἰς ἑαυτὸν, ἡδίων φανεῖται τοῦ συμμεθυσκομένου καὶ συνοψοφαγοῦντος. Ἐμνήσθη δὲ τῶν μὲν παλαιῶν, Ἀλεξάνδρου μετὰ πότον πολὺν αἰσχυνθέντος ἀντειπεῖν Μηδίῳ, παρακαλοῦντι καὶ καταβάλλοντι αὖθις ἐξ ἀρχῆς αὐτὸν εἰς ἄκρατον, ἀφ᾽ οὗ διεφθάρη· τῶν δὲ καθ᾽ ἡμᾶς, Ῥίγλου τοῦ παγκρατιαστοῦ. Καλοῦντος γὰρ ἐπὶ τὸ λουτρὸν ἅμα ἡμέρᾳ Τίτου Καίσαρος, ἧκε καὶ συνελούσατο, καὶ πιὼν ἅπαξ, ὥς φησιν, ἀποπληξίας καταλαβούσης, εὐθὺς ἀπέθανε. Ταῦτα ἡμῖν ὁ Γλαῦκος ἐν γέλωτι προὔφερεν ὡς παιδαγωγικά· τῶν δὲ ἄλλων οὐ πάνυ πρόθυμος ἦν ἀκούειν, οὐδὲ ἡμεῖς ἐκείνῳ διηγεῖσθαι. Σὺ δὲ ἐπισκόπει τῶν λεχθέντων ἕκαστον.

VI. Πρῶτος μὲν ὁ Σωκράτης παρακελευόμενος φυλάττεσθαι τῶν βρωμάτων, ὅσα μὴ πεινῶντας ἐσθίειν ἀναπείθει, καὶ τῶν πομάτων, ὅσα πίνειν μὴ διψῶντας, οὐχ ἁπλῶς τὸ χρῆσθαι τούτοις ἀπηγόρευσεν, ἀλλὰ χρῆσθαι δεομένους ἐδίδασκε, καὶ τὸ ἡδὺ κατατάττοντας αὐτῶν εἰς τὸ ἀναγκαῖον, ὥσπερ οἱ τὰ θεωρικὰ ποιοῦντες ἐν ταῖς πόλεσι στρα-

τιωτικά. Τὸ γὰρ ἡδὺ τῇ φύσει μέχρις ἂν ᾖ μέρος τοῦ τρέφοντος, οἰκεῖόν ἐστι· καὶ δεῖ πεινῶντας ἔτι τῶν ἀναγκαίων ἀπολαύειν τῶν ἡδέων, ἰδίᾳ δὲ μὴ κινεῖν ἑτέρας ὀρέξεις τῶν κοινῶν ἀπηλλαγμένους. Ὥσπερ γὰρ αὐτῷ Σωκράτει γυμνάσιον ἦν οὐκ ἀηδὲς ἡ ὄρχησις, οὕτως ᾧτινι τὸ πέμμα καὶ τὸ τράγημα δεῖπνόν ἐστι καὶ σιτίον, ἧττον βλάπτεται· τὸ δὲ ἀπέχοντα τῇ φύσει τὸ μέτριον καὶ πεπληρωμένον, ἐπιδράττεσθαι τῶν τοιούτων, φυλακτέον ἐν τοῖς μάλιστα. Φυλακτέον δὲ τῆς περὶ ταῦτα φιληδονίας καὶ γαστριμαργίας οὐδὲν ἧττον ἀπειροκαλίαν καὶ φιλοτιμίαν· καὶ γὰρ αὗται πολλάκις συναναπείθουσι μὴ πεινῶντας ἐσθίειν ἔνια, καὶ πίνειν μὴ διψῶντας, ἀνελευθέρους κομιδῇ καὶ φορτικὰς ὑποβάλλουσαι φαντασίας, ὡς ἄτοπόν ἐστι πράγματος σπανίου καὶ πολυτελοῦς μὴ ἀπολαῦσαι παρόντος, οἷον οὔθατος, ἢ μυκήτων Ἰταλικῶν, ἢ Σαμίου πλακοῦντος, ἢ χιόνος ἐν Αἰγύπτῳ. Ταῦτα γὰρ δήπου προάγεται πολλάκις χρῆσθαι τοῖς περιβοήτοις καὶ σπανίοις, ὥσπερ ὑπὸ κνίσσης τῆς κενῆς δόξης ἀγομένους, καὶ τὸ σῶμα κοινωνεῖν μὴ δεόμενον ἀναγκάζοντας, ὅπως ἔχωσιν ἑτέροις διηγεῖσθαι, ζηλούμενοι τῆς ἀπολαύσεως τῶν οὕτω δυσποριστων καὶ περιττῶν. Ὅμοια δὲ καὶ πρὸς γυναῖκας ἐνδόξους πάσχουσιν. Ἰδίαις μὲν γὰρ ἔστιν ὅτε καὶ καλαῖς καὶ ἀγαπώσαις συναναπαυόμενοι, τὴν ἡσυχίαν ἄγουσι· Φρύνῃ δὲ τελέσαντες ἀργύριον ἢ Λαΐδι, καὶ τὸ σῶμα φαύλως καὶ πρὸς συνουσίαν ἀργῶς ἔχοντες διακείμενον, ἐγείρουσιν ἅμα καὶ παρακαλοῦσι τὸ ἀκόλαστον ἐπὶ τὴν ἡδο-

νὴν, ὑπὸ τῆς κενῆς δόξης. Αὐτὴ γοῦν ἔλεγεν ἡ Φρύνη πρεσβυτέρα γεγενημένη, τὴν τρύγα πλείονος πωλεῖν διὰ τὴν δόξαν.

VII. Ἔστι δὲ μέγα καὶ θαυμαστὸν, ἂν ὅσων ἡ φύσις δεομένη δέχεται τῶν ἡδονῶν, προσιέμενοι τῷ σώματι, μᾶλλον δὲ, ἂν τὰ πολλὰ παρὰ τὰς πράξεις αὐτῷ διαμαχόμενοι καὶ ἀναβαλλόμενοι, καὶ μόλις πάνυ ταῖς ἀνάγκαις χρηματίζοντες, ἤ, ὥς φησιν ὁ Πλάτων, καὶ δάκνοντος καὶ κατατείνοντος ἐνδιδόντες, ἀβλαβεῖς ἀπαλλάττωμεν. Τὰς δὲ ἀνάπαλιν ἐκ τῆς ψυχῆς ἐπὶ τὸ σῶμα κατιούσας ἐπιθυμίας, καὶ καταβιαζομένας τοῖς ἐκείνης ὑπηρετεῖν καὶ συνεξανίστασθαι πάθεσιν, οὐδεμία μηχανὴ τὸ μὴ σφοδροτάτας βλάβας καὶ μεγίστας ἐν ἡδοναῖς ἀσθενέσι καὶ ἀμαυραῖς ἐναπολιπεῖν. Ἥκιστα δὲ ψυχῆς ἐπιθυμίᾳ σῶμα πρὸς ἡδονὰς κινητέον· ἡ γὰρ ἀρχὴ παρὰ φύσιν γίνεται. Καὶ καθάπερ αἱ τῶν μασχαλῶν ψηλαφήσεις οὐκ ἴδιον, οὐδὲ πρᾷον, οὐδ' ἵλεω γέλωτα τῇ ψυχῇ παρέχουσιν, ἀλλ' ἐοικότα σπασμῷ καὶ χαλεπόν· οὕτω πάλιν ὅσας τὸ σῶμα νυττόμενον ὑπὸ τῆς ψυχῆς ἡδονὰς ἴσχει καὶ ταραττόμενον, ἐκστατικαὶ καὶ ταρακτικαὶ αὗται καὶ ἀλλότριαι τῆς φύσεώς εἰσιν. Ὅταν οὖν τι τῶν σπανίων ἀπολαυσμάτων ἢ ἐνδόξων παραγένηται, ταῖς ἀποσχέσεσι μᾶλλον φιλοτιμητέον ἢ ταῖς ἀπολαύσεσι, μεμνημένους, ὅτι, καθάπερ ὁ Σιμωνίδης ἔλεγε, μηδέποτε αὐτῷ μεταμελῆσαι σιγήσαντι, φθεγξαμένῳ δὲ πολλάκις, οὕτως ἡμῖν οὔτε ὄψον παρωσαμένοις μετεμέλησεν, οὔτε ὕδωρ ἀντὶ Φαλλερίνου πιοῦσιν. Ἀλλὰ τοὐναν-

τίον οὐ μόνον οὐ προσβιαστέον ἐστὶ τὴν φύσιν, ἀλλὰ κἂν δεομένη προσφέρηταί τι τῶν τοιούτων, ἐπὶ τὰ λιτὰ καὶ συνήθη πολλάκις ἀποτρεπτέον, ἔθους ἕνεκα καὶ μελέτης, τὴν ὄρεξιν.

Εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρὴ,
φησὶν ὁ Θηβαῖος, οὐκ ὀρθῶς λέγων,
— τυραννίδος πέρι
Κάλλιστον ἀδικεῖν· —

ἡμεῖς δὲ βέλτιον, ὡς, εἴπερ φιλοδοξεῖν πρὸς τὰ τοιαῦτα, ἐγκράτεια κάλλιστον ὑπὲρ ὑγείας. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μικρολογία καὶ γλισχρότης ἐνίους ἀναγκάζει πιεζοῦντας οἴκοι τὰς ἐπιθυμίας καὶ κατισχναίνοντας, ἐμπίπλασθαι παρ᾽ ἑτέροις τῶν πολυτελῶν καὶ ἀπολαύειν, καθάπερ ἐκ πολεμίας ἀφειδῶς ἐπισιτιζομένους· εἶτα κακῶς διατεθέντες, ἀπίασιν, εἰς τὴν ὑστεραίαν, ἐφόδιον τῆς ἀπληστίας, τὴν ἀπεψίαν ἔχοντες. Ὁ μὲν οὖν Κράτης διὰ τρυφὴν καὶ πολυτέλειαν οἰόμενος οὐχ ἥκιστα τὰς στάσεις καὶ τυραννίδας ἐμφύεσθαι ταῖς πόλεσι, μετὰ παιδιᾶς παρῄνει·

Μὴ πρὸ φακῆς λοπάδα αὔξων ἀεὶ ἐς στάσιν ἄμμε
βάλῃς·

αὐτός δέ τις ἑαυτῷ παρακελευέσθω, μὴ πρὸ φακῆς λοπάδα αὔξων αἰεὶ, μηδὲ πάντως ὑπερβαίνων τὴν καρδαμίδα καὶ τὴν ἐλαίαν ἐπὶ τὸ θρίον καὶ τὸν ἰχθὺν, εἰς στάσιν ἐκ πλησμονῆς τὸ σῶμα καὶ ταραχὰς ἐμβάλλειν καὶ διαῤῥοίας. Τὰ γὰρ εὐτελῆ κρατεῖ τὴν ὄρεξιν ἐπὶ τῶν φυσικῶν μέτρων· ὀψοποιῶν δὲ τέχναι καὶ δημιουργῶν, καὶ τὰ πανοῦργα ταῦτα ὀψάρια καὶ ὑποτρίμματα, κατὰ τὸν κωμικὸν, ἀεὶ

τοὺς ὅρους τῆς ἡδονῆς μετατίθησιν εἰς τοὔμπροσθεν, καὶ παραλλάττει τὸ συμφέρον. Οὐκ οἶδα δὲ, ὄντινα τρόπον, ἡμῶν τὰς γυναῖκας, ὅσαι φίλτρα μηχανῶνται καὶ γοητείας ἐπὶ τοὺς ἄνδρας, βδελυττομένων καὶ δυσχεραινόντων, μισθωτοῖς δὲ καὶ δούλοις προϊέμεθα τὰ σιτία καὶ τὰ ὄψα μονονοὺ μαγγανεύειν καὶ φαρμάττειν. Εἰ τοίνυν καὶ πικρότερον φανεῖται τὸ τοῦ Ἀρκεσιλάου πρὸς τοὺς μοιχικοὺς καὶ ἀκολάστους εἰρημένον, Μηδὲν διαφέρειν ὄπισθέν τινα ἢ ἔμπροσθεν εἶναι κίναιδον, οὐκ ἀνάρμοστόν ἐστι τοῖς ὑποκειμένοις. Τί γὰρ ὡς ἀληθῶς διαφέρει σατύρια προσάγοντα κινεῖν καὶ παροξύνειν τὸ ἀκόλαστον ἐπὶ τὰς ἡδονὰς, ἢ τὴν γεῦσιν ὀσμαῖς καὶ καρυκείαις ἐρεθίζειν, ὥσπερ τὰ ψωριῶντα, κνησμῶν ἀεὶ δεῖσθαι καὶ γαργαλισμῶν;

VIII. Ἄλλοτε μὲν οὖν πρὸς τὰς ἡδονὰς λεκτέον ἴσως, τὸ καλὸν καὶ σεμνὸν ἐφ᾽ ἑαυτοῦ τῆς ἐγκρατείας οἷόν ἐστι, δεικνύοντας· ὁ δὲ νῦν λόγος ὑπὲρ πολλῶν ἡδονῶν καὶ μεγάλων ἐστίν. Οὔτε γὰρ πράξεις, οὔτε ἐλπίδας, οὔτε ἀποδημίας, οὔτε διαγωγὰς αἱ νόσοι τοσαύτας, ὅσας ἡδονὰς, ἡμῶν ἀφαιροῦνται καὶ διαφθείρουσιν. Ὅθεν ἥκιστα λυσιτελεῖ καταφρονεῖν τῆς ὑγείας τοῖς μάλιστα τὴν ἡδονὴν διώκουσι. Καὶ γὰρ φιλοσοφεῖν ἀῤῥωστίαι πολλοὺς παρέχουσι, καὶ στρατηγεῖν νὴ Δία καὶ βασιλεύειν· ἡδοναὶ δὲ σωματικαὶ καὶ ἀπολαύσεις ἔνιαι μὲν οὐδ᾽ ὅλως γένεσιν ἐν νόσῳ λαμβάνουσιν, αἱ δὲ λαμβάνουσαι, βραχὺ τὸ οἰκεῖον καὶ οὐ καθαρὸν, ἀλλὰ συμπεφυρμένον πολλῷ τῷ ἀλλοτρίῳ καὶ μεμωλωπισμένον, ὥσπερ ἐκ ζάλ-

λης καὶ χειμῶνος ἀναφέρουσιν. Οὐ γὰρ ἐν πλη
ναῖς Κύπρις, ἀλλὰ μᾶλλον ἐν εὐδίᾳ σαρκὸς κα
λήνῃ. Καὶ Κύπρις εἰς ἡδονὴν τελευτᾷ, καὶ β
καὶ πόσις· ἡ δὲ ὑγεία ταῖς ἡδοναῖς, ὥσπερ ἡ
νη ταῖς ἁλκυόσιν ἀσφαλῆ καὶ καλὴν γένεσιν κα
χείαν ἐνδίδωσιν. Κομψῶς γὰρ ἔοικεν ὁ Πρό
εἰπεῖν, ὅτι τῶν ἡδυσμάτων ἄριστόν ἐστι τὸ
Ἀληθέστατον δ' ἄν τις εἴποι τὴν ὑγείαν ἥδυσμα
ότατον εἶναι καὶ προσηνέστατον. Ἑφθὰ μὲν γὰ
ὀπτὰ καὶ πεπτὰ βρώματα νοσοῦσιν ἢ κραιπαὶ
ἢ ναυτιῶσιν οὐδεμίαν ἡδονὴν οὐδὲ χάριν ἀποδί
καθαρὰ δὲ καὶ ἀκραιφνὴς ὄρεξις ὑγιαίνοντι σὰ
πᾶν ἡδὺ ποιεῖ, καὶ ἁρπαλέον, ὡς Ὅμηρος ἔφη,
πρόσφορον.

IX. Ἐπεὶ δὲ ὥσπερ ὁ Δημάδης πολεμικοὺς
ρως τοὺς Ἀθηναίους ὄντας ἔλεγε μηδέποτε χει
νεῖν εἰρήνην ἄνευ μελάνων ἱματίων, οὕτω καὶ
οὐδέποτε μεμνήμεθα λιτῆς διαίτης καὶ σώφρον
νευ καύσεων καὶ καταπλασμάτων· ἔν τε το
γινόμενοι πιεζοῦμεν σφόδρα τὰς ἁμαρτίας, ἐ
ρειδόμενοι τῇ μνήμῃ, καὶ καθάπερ οἱ πολλοὶ,
μὲν ἀέρας, νῦν δὲ χώρας ἐπιμεμφόμενοι νοσ
ἀποδημίας τέ τινας λέγουσιν, ἐξαιρούμενοι τῇ
τίας τὴν ἀκρασίαν καὶ φιληδονίαν. Ἀλλ' ὥσ
Λυσίμαχος ἐν Γέταις συσχεθεὶς δίψῃ, καὶ π
δοὺς ἑαυτὸν μετὰ στρατεύματος αἰχμάλωτον,
πιὼν ὕδωρ ψυχρὸν, Ὦ θεοὶ, εἶπεν, ὡς βραχεί
δονῆς ἕνεκα μεγάλην εὐδαιμονίαν ἀπεβαλόμην·
τως ἀνοιστέον ἐν ταῖς ἀῤῥωστίαις πρὸς αὐτοὺ

διὰ ψυχροποσίαν ἢ λουτρὸν ἄκαιρον, ἢ συμπεριφορὰν, πολλὰς μὲν αὑτῶν διαφθείρομεν ἡδονὰς, καλάς τε πράξεις, ἐπιτερπεῖς τε διαγωγὰς ἀπωλέσαμεν. Ὁ γὰρ ἐκ τῶν τοιούτων ἀναλογισμῶν δηγμὸς αἱμάσσει τὴν μνήμην, ὥστε οἷον οὐλὴν παραμένουσαν ἐν τῷ ὑγιαίνειν, εὐλαβεστέρους ποιεῖν περὶ τὴν δίαιταν. Οὐδὲ γὰρ ἄγαν τὸ ὑγιαῖνον σῶμα φύσει μεγάλας ἐπιθυμίας, οὐδὲ δυσπειθεῖς, οὐδὲ ἀσυνήθεις, οὐδὲ δυσεκβιάστους· ἀλλὰ δεῖ θαῤῥεῖν πρὸς τὰς ὀρέξεις ἐκφερομένας, καὶ ἐπιπηδώσας ταῖς ἀπολαύσεσιν, ὡς ἐλαφρὸν καὶ παιδικὸν ἐχούσας τὸ μεμψιμοιροῦν καὶ κλαυθμυριζόμενον, εἶτα πανομένας, ἀρθείσης τῆς τραπέζης, καὶ μηδὲν ἐγκαλούσας, μηδὲ ἀδικουμένας, ἀλλὰ τοὐναντίον καθαρὰς καὶ ἱλαρὰς καὶ οὐ βαρείας, οὐδὲ ναυτιώδεις, περιμενούσας τὴν αὔριον. Ὥσπερ ἀμέλει καὶ Τιμόθεον εἰπεῖν τῇ προτεραίᾳ δεδειπνηκότα ἐν ἀκαδημίᾳ παρὰ Πλάτωνι μουσικὸν καὶ λιτὸν δεῖπνον, Ὡς οἱ παρὰ Πλάτωνι δειπνήσαντες, καὶ εἰσαύριον ἡδέως γίνονται. Λέγεται δὲ καὶ Ἀλέξανδρος εἰπεῖν τοὺς τῆς Ἄδας ὀψοποιοὺς ἀποπεμψάμενος, Ὡς ἔχει βελτίονας ἄγειν ἀεὶ σὺν αὑτῷ, πρὸς μὲν τὸ ἄριστον τὴν νυκτοπορίαν, πρὸς δὲ τὸ δεῖπνον τὴν ὀλιγαριστίαν.

X. Οὐκ ἀγνοῶ δὲ, ὅτι καὶ διὰ κόπους πυρέττουσιν ἄνθρωποι, καὶ δι' ἐγκαύσεις καὶ διὰ περιψύξεις. Ἀλλ' ὥσπερ αἱ τῶν ἀνθέων ὀσμαὶ καθ' ἑαυτὰς ἀσθενεῖς, εἰσμιχθεῖσαι δὲ τῷ ἐλαίῳ ῥώμην ἴσχουσι καὶ τόνον· οὕτω ταῖς ἔξωθεν αἰτίαις καὶ ἀρχαῖς, οἷον οὐσίαν καὶ σῶμα παρέχει τὸ πλῆθος

ὑποκείμενον. Ἄνευ δὲ τούτων χαλεπὸν οὐδὲν, ἀλλ' ἐξαμαυροῦνται καὶ διαχέονται ῥαδίως, αἵματος λεπτοῦ καὶ πνεύματος καθαροῦ δεχομένου τὴν κίνησιν· ἐν δὲ πλήθει καὶ περιττώματι, οἷον ἰλὺς ἀναταραττομένη μιαρὰ ποιεῖ πάντα καὶ δυσχερῆ καὶ δυσαπάλλακτα. Διὸ δεῖ μὴ καθάπερ οἱ ἀγαθοὶ ναύκληροι πολλὰ δι' ἀπληστίαν ἐμβαλόμενοι, τοὐντεῦθεν ἤδη διατελοῦσιν ἀντλοῦντες καὶ ὑπεξαίροντες τὴν θάλατταν, οὕτως ἐμπλήσαντας τὸ σῶμα καὶ βαρύναντας ὑποκαθαίρειν αὖθις καὶ ὑποκλύζειν, ἀλλὰ διατηρεῖν εὐσταλὲς, ὅπως, κἂν πιεσθῇ ποτε, φελλοῦ δίκην ὑπὸ κουφότητος ἀναφέρηται.

XI. Μάλιστα δὲ προφυλακτέον ἐν ταῖς προπαθείαις καὶ προαισθήσεσιν. Οὐ γὰρ ἅπασαι, κατὰ τὸν Ἡσίοδον, ἐπιφοιτῶσιν αἱ νόσοι

Σιγῇ, ἐπεὶ φωνὴν ἐξείλετο μητίετα Ζεύς·

ἀλλ' αἱ πλεῖσται καθάπερ προαγγέλους καὶ προδρόμους καὶ κήρυκας ἔχουσιν ἀπεψίας καὶ δυσκινησίας. Βαρύτητες καὶ κόποι, φησὶν Ἱπποκράτης, αὐτόματοι νοῦσον φράζουσι, διὰ πλῆθος, ὡς ἔοικεν, ἐντὸς διάτασιν καὶ σφήνωσιν τοῦ περὶ τὰ νεῦρα πνεύματος ἔχοντος. Ἀλλ' ὅμως αὐτοῦ μονονουχὶ τοῦ σώματος ἀντιτείνοντος καὶ κατασπῶντος ἐπὶ τὸ κλινίδιον καὶ τὴν ἡσυχίαν, οἱ μὲν ὑπὸ λαιμαργίας καὶ φιληδονίας ἐμβάλλουσιν ἑαυτοὺς ἐπὶ τὰ βαλανεῖα, καὶ σπεύδουσιν ἐπὶ τὰς προπόσεις, ὥσπερ εἰς πολιορκίαν, ἐπισιτιζόμενοι, καὶ δεδιότες, μὴ φθάσῃ καταλαβὼν αὐτοὺς ὁ πυρετὸς ἀναρίστους. Οἱ δὲ κομψότεροι ταύτῃ μὲν οὐχ ἁλίσκονται, πάνυ

δὲ ἀβελτέρως, αἰσχυνόμενοι κραιπάλην ἢ ἀπεψίαν ὁμολογεῖν, καὶ διημερεύειν ἐν ἱματίοις. ἑτέρων εἰς τὸ γυμνάσιον βαδιζόντων καὶ παρακαλούντων, ἀναστάντες συναποδύονται, καὶ τὰ αὐτὰ πράττουσιν τοῖς ὑγιαίνουσι. Τοὺς δὲ πλείονας ἀκρασία καὶ μαλακία συνήγορον ἔχουσα παροιμίαν, ἐλπὶς ἀναπείθει καὶ προάγεται βαδίζειν ἀναστάντας ἰταμῶς ἐπὶ τὴν συνήθειαν, ὡς οἴνῳ δὴ τὸν οἶνον, κραιπάλῃ δὲ τὴν κραιπάλην ἐξελόντας καὶ διαφορήσαντας. Πρὸς μὲν οὖν ταύτην τὴν ἐλπίδα τὴν τοῦ Κάτωνος εὐλάβειαν ἀντιτακτέον, ἥν φησιν ἐκεῖνος ὁ ἀνὴρ, Τὰ μὲν μεγάλα μικρὰ ποιεῖν, τὰ δὲ μικρὰ παντελῶς ἀναιρεῖν· καὶ ὅτι κρεῖττον ἔνδειαν ὑπομεῖναι διακενῆς καὶ ἡσυχίαν, ἢ διακυβεῦσαι πρὸς λουτρὸν ὠσαμένους καὶ δεῖπνον. Εἰ μὲν γάρ ἐστί τι, βλάψει τὸ μὴ φυλάξασθαι, μηδὲ ἐπισχεῖν· εἰ δὲ μηδὲν, οὐ βλάψει τὸ συσταλῆναι τῷ σώματι, καὶ γενέσθαι καθαρώτερον. Ὁ δὲ παιδαριώδης ἐκεῖνος, καὶ τοῖς φίλοις δεδιὼς καὶ τοῖς οἰκέταις φανερὸς γενέσθαι διακείμενος ἐκ πλησμονῆς ἢ κραιπάλης ἀηδῶς, αἰσχυνόμενος ἀπεψίαν ὁμολογῆσαι τήμερον, αὔριον ὁμολογήσει κατάῤῥοιαν, ἢ πυρετὸν, ἢ στρόφον,

Αἰσχυνόμενος, αἴσχιστα πενίαν φέροις,

πολὺ δὲ αἴσχιον ἀπεψίαν καὶ βαρύτητα καὶ πλησμονὴν σώματος, εἰς βαλανεῖον ἑλκομένου, καθάπερ εἰς θάλασσαν σαθροῦ πλοίου καὶ μὴ στέγοντος. Ὥσπερ γὰρ ἀμέλει πλέοντες ἔνιοι, χειμῶνος ὄντος, αἰδοῦνται ἐπ᾽ ἀκτῆς διατρίβειν, εἶτα ἀναχθέντες,

αἴσχιστα διάκεινται βοῶντες καὶ ναυτιῶντες· οὕτως ἐν ὑποψίᾳ καὶ προπαθείᾳ σώματος ἀγεννὲς ἡγούμενοι μίαν ἡμέραν ἐν κλίνῃ διάγειν, καὶ μὴ παραθεσθαι τράπεζαν, αἴσχιστα πολλὰς ἡμέρας κεῖνται καθαιρόμενοι, καὶ καταπλασσόμενοι, καὶ θωπεύοντες ἰατροὺς καὶ θεραπεύοντες, οἶνον αἰτοῦντες ἢ ψυχρὸν ὕδωρ, ἄτοπα καὶ ἀγεννῆ πολλὰ ποιεῖν καὶ φθέγγεσθαι διὰ τὸν πόνον καὶ τὸν φόβον ὑπομένοντες. Καὶ μὴν τούς γε διὰ τὰς ἡδονὰς μὴ κρατοῦντας ἑαυτῶν, ἀλλ' ἐγκλίνοντας, ἢ φερομένους ὑπὸ τῶν ἐπιθυμιῶν, καλῶς ἔχει διδάσκειν καὶ ἀναμιμνήσκειν, ὅτι πλεῖστον ἐκ τοῦ σώματος αἱ ἡδοναὶ λαμβάνουσι.

XII. Καὶ καθάπερ οἱ Λάκωνες ὄξος καὶ ἅλας δόντες τῷ μαγείρῳ, τὰ λοιπὰ κελεύουσιν ἐν τῷ ἱερείῳ ζητεῖν· οὕτως ἐν τῷ σώματι τοῦ προσφερομένου τὰ κάλλιστα τῶν ἡδυσμάτων ἐστὶν, ἄνπερ ὑγιαίνοντι καὶ καθαρῷ προσφέρηται. Γλυκὺ μὲν γὰρ ἢ πολυτελὲς ἔξω καὶ καθ' αὑτὸ τῶν τοιούτων ἐστίν· ἡδὺ δὲ πέφυκεν ἐν τῷ ἡδομένῳ καὶ μετὰ τοῦ ἡδομένου γίνεσθαι κατὰ φύσιν ἔχοντος· ἐν δὲ δυσαρέστοις καὶ κραιπαλῶσι καὶ φαύλως διακειμένοις πάντα τὴν αὑτῶν χάριν καὶ ὥραν ἀπόλλυσι. Διὸ δεῖ μὴ σκοπεῖν τὸν ἰχθὺν, εἰ πρόσφατος, μηδὲ τὸν ἄρτον, εἰ καθαρὸς, μηδὲ τὸ βαλανεῖον, εἰ θερμὸν, μηδὲ τὴν ἑταίραν, εἰ εὔμορφος, ἀλλ' αὑτὸν, εἰ μὴ ναυτιώδης, μηδὲ θολερὸς, μηδὲ ἕωλος, μηδὲ τεταραγμένος. Εἰ δὲ μὴ, καθάπερ εἰς οἰκίαν πενθοῦσαν ἐμβαλόντες ἐπίκωμοι μεθύοντες, οὐ φιλοφροσύνην

παρέσχον οὐδὲ ἡδονὴν, ἀλλὰ κλαυθμοὺς ἐποίησαν· οὕτω καὶ ἀφροδίσια καὶ ὄψα καὶ βαλανεῖα καὶ οἶνος ἐν σώματι κακῶς καὶ παρὰ φύσιν ἔχοντι μιγνύμενα τοῖς μὴ καθεστῶσι καὶ διεφθορόσι, φλέγμα καὶ χολὴν κινεῖ καὶ ταράττει καὶ προσεξίστησιν, ἡδὺ δὲ οὐδὲν ἀξιολόγως, οὐδὲ ἀπολαυστικὸν οὐδὲν, οἷον προσεδοκήσαμεν, ἀποδίδωσιν.

XII. Ἡ μὲν οὖν ἀκριβὴς σφόδρα καὶ δι' ὄνυχος λεγομένη δίαιτα τό τε σῶμα κομιδῇ ψοφοδεὲς παρέχεται καὶ σφαλερόν· αὐτῆς δὲ τῆς ψυχῆς τὸ γαῦρον κολούει πάντα πράγματα καὶ πᾶσαν οὐχ ἧττον ἐν ἡδοναῖς καὶ πόνοις διατριβὴν καὶ πρᾶξιν ὑφορωμένης, καὶ πρὸς μηθὲν ἰταμῶς καὶ θαῤῥαλέως βαδιζούσης. Δεῖ δὲ ὥσπερ ἱστίον τὸ σῶμα μήτε συστέλλειν εὐδίας οὔσης, καὶ πιέζειν σφόδρα, μήτ' ἀνειμένως χρῆσθαί τε καὶ καταφρονεῖν ἐν ὑποψίᾳ γινόμενον, ἀλλ' ἐνδιδόναι καὶ ποιεῖν ἐλαφρὸν, ὥσπερ εἴρηται· καὶ μὴ περιμένειν ἀπεψίας καὶ διαῤῥοίας, μηδὲ θερμασίας, μηδὲ νάρκας, ἀφ' ὧν ἔνιοι μόλις, ὥσπερ ὑπ' ἀγγέλων ἢ κλητόρων, πυρετοῦ περὶ θύρας ὄντος ἤδη, θορυβούμενοι συστέλλουσιν ἑαυτοὺς, ἀλλὰ πόῤῥωθεν ἐξευλαβεῖσθαι πρὸ χείματος, ὥστ' ἀνὰ ποντίαν ἄκραν βοῤῥᾶ πνέοντος.

XIII. Ἄτοπον γάρ ἐστι, κοράκων μὲν λαρυγγισμοῖς, καὶ κλωσμοῖς ἀλεκτορίδων, καὶ συσὶν ἐπὶ φορυτῷ μαργαινούσαις, ὡς ἔφη Δημόκριτος, ἐπιμελῶς προσέχειν, σημεῖα ποιουμένους πνευμάτων καὶ ὄμβρων· τὰ δὲ τοῦ σώματος κινήματα καὶ σάλους καὶ προπαθείας μὴ προλαμβάνειν, μηδὲ προφυλάτ-

τειν, μηδὲ ἔχειν, σημεῖα χειμῶνος ἐν ἑαυτῷ γενησομένου καὶ μέλλοντος. Ὅθεν οὐ περὶ τροφὴν μόνον οὐδὲ γυμνάσια δεῖ φυλάττειν τὸ σῶμα, μὴ παρὰ τὸ εἰωθὸς ἅπτηται τούτων ὀκνηρῶς καὶ ἀπροθύμως, ἢ πάλιν διψῶδές ἐστι καὶ πειναλέον, ὡς οὐ πέφυκεν· ἀλλὰ καὶ τῶν ὕπνων τὸ μὴ συνεχὲς, μηδὲ λεῖον, ἀλλ' ἀνωμαλίας ἔχον καὶ διασπασμοὺς, εὐλαβεῖσθαι, καὶ νὴ Δία τῶν ἐνυπνίων τὴν ἀτοπίαν, ἄνπερ ὦσι μὴ νόμιμοι μηδὲ συνήθεις αἱ φαντασίαι, πλῆθος ἢ πάχος ὑγρῶν ἢ πνευμάτων ταραχὴν ἐντὸς κατηγοροῦσαν. Ἤδη δὲ καὶ τὰ τῆς ψυχῆς κινήματα τὸ σῶμα μηνύει πρὸς νόσον ἐπισφαλῶς ἔχειν. Ἄλογοι γὰρ ἴσχουσιν ἀθυμίαι καὶ φόβοι, πολλάκις ὑπ' οὐδενὸς φανεροῦ τὰς ἐλπίδας ἄφνω κατασβεννύουσαι. Γίνονται δὲ καὶ ταῖς ὀργαῖς ἐπίχολοι, καὶ ὀξεῖς, καὶ μικρόλυποι, καὶ δακρυῤῥοοῦσι καὶ ἀδημονοῦσιν, ὅταν ἀτμοὶ πονηροὶ καὶ ἀναθυμιάσεις πικραὶ συνιστάμεναι, ταῖς τῆς ψυχῆς, ὥς φησιν ὁ Πλάτων, ἀνακραθῶσι περιόδοις. Διὸ δεῖ σκοπεῖν, οἷς ἂν ταῦτα συμπίπτῃ, καὶ μνημονεύειν, ἂν μηδὲν ᾖ πνευματικὸν, ὅτι σωματικόν ἐστιν αἴτιον ὑποστολῆς τινος ἢ καθάρσεως δεόμενον.

XIV. Χρήσιμον δὲ πάλιν καὶ τὸ τοὺς φίλους ἐπισκεπτόμενον ἀσθενοῦντας ἐκπυνθάνεσθαι τὰς αἰτίας, μὴ σοφιστικῶς, μηδὲ περιέργως, ἐνστάσεις καὶ παρεμπτώσεις καὶ κοινότητας λαλοῦντα, καὶ παρεπιδεικνύμενον ἰατρικῶν ὀνομάτων καὶ γραμμάτων ἐμπειρίαν, ἀλλὰ ταυτὶ τὰ φαῦλα καὶ κοινὰ μὴ παρέργως ἀκούοντα, πλῆθος, ἢ λείωσιν, κόπον, ἀγρυ-

πνίαν, μάλιστα δὲ δίαιταν, ᾗ χρώμενος ἐπύρεξεν· εἶτα, ὥσπερ ὁ Πλάτων ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις ἁμαρτήμασιν εἰώθει λέγειν ἀπιών· Μήπου ἄρα καὶ ἐγὼ τοιοῦτος; οὕτω τὰ περὶ αὑτὸν ἐν τοῖς πλησίον εὖ τίθεσθαι, καὶ φυλάττεσθαι καὶ μνημονεύειν, ὅπως οὐ περιπεσεῖται τοῖς αὐτοῖς, οὐδὲ αὐτὸς εἰς τὴν κλίνην καταπεσὼν ὑμνήσει, ποθῶν τὴν πολυτίμητον ὑγίειαν· ἀλλ᾽ ἑτέρου πάσχοντος ἐνσημανεῖται πρὸς ἑαυτὸν, ὡς ἄξιον πολλοῦ τὸ ὑγιαίνειν, καὶ δεῖ τοῦτο διατηρεῖν αὑτῷ προσέχοντα καὶ φειδόμενον. Οὐ χεῖρον δὲ καὶ τὴν ἑαυτῶν παρεπισκοπεῖν δίαιταν. Ἂν γὰρ ἐν πόσεσι καὶ προσφοραῖς ἤ τισι πόνοις καὶ ἀταξίαις ἑτέραις τυγχάνωμεν γεγονότες, τὸ δὲ σῶμα μηδεμίαν ὑποψίαν παρέχῃ, μηδὲ προαίσθησιν, ὅμως αὐτοὺς δεῖ φυλάττεσθαι καὶ προκαταλαμβάνειν, ἐκ μὲν ἀφροδισίων καὶ κόπων ὄντας, ἀναπαύσει καὶ ἡσυχίᾳ, μετὰ δὲ οἴνωσιν καὶ συμπεριφορὰν, ὑδροποσίᾳ· μάλιστα δὲ τροφαῖς κεχρημένους ἐμβριθέσι καὶ κρεώδεσιν ἢ ποικίλαις, ὀλιγοσιτεῖν, καὶ μηδὲν ὑπολιπεῖν περιττώματος πλῆθος ἐν τῷ σώματι. Καὶ γὰρ αὐτὰ ταῦτα δι᾽ αὑτὰ, πολλῶν αἴτια νούσων ἐστὶ; καὶ προστίθησι ταῖς ἄλλαις αἰτίαις ὕλην καὶ δύναμιν, Ὅθεν ἄριστα λέλεκται, Τροφῆς ἀκορίην, καὶ πόνων ἀοκνίην, καὶ σπέρματος οὐσίης συντήρησιν, ὑγιεινότατα εἶναι. Καὶ γὰρ ἡ περὶ τὰς συνουσίας ἀκρασία, τῷ μάλιστα τὴν δύναμιν ἐκλύειν, ὑφ᾽ ἧς ἡ τροφὴ διαπονεῖται, πλεῖον περίττωμα ποιεῖται καὶ πλῆθος.

XV. Αὖθις οὖν ἀναλαβόντες ἐξ ἀρχῆς, περὶ

ἑκάστου, πρῶτον δὲ περὶ γυμνασίων φιλολόγοις ἁρμοζόντων λέγωμεν· ὅτι, ὥσπερ ὁ φήσας μηδὲν γράφειν παραθαλασσίοις περὶ ὀδόντων, ἐδίδαξε τὴν χρείαν, οὕτω καὶ φιλολόγοις φαίη τις ἂν μὴ γράφειν περὶ γυμνασίων. Ἡ γὰρ καθ᾽ ἡμέραν τοῦ λόγου χρεία διὰ φωνῆς περαινομένη θαυμαστὸν οἷόν ἐστι γυμνάσιον, οὐ μόνον πρὸς ὑγίειαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἰσχὺν, οὐ παλαιστικὴν, οὐδὲ σαρκοῦσαν καὶ πυκνοῦσαν τὴν ἐκτὸς ὥσπερ οἰκοδομήματος, ἀλλὰ τοῖς ζωτικωτάτοις καὶ κυριωτάτοις μέρεσι ῥώμην ἐνδιάθετον καὶ τόνον ἀληθινὸν ἐμποιοῦσαν. Ὅτι μὲν γὰρ ἰσχύειν δίδωσι τὸ πνεῦμα, δηλοῦσιν οἱ ἀλεῖπται, τοὺς ἀθλητὰς κελεύοντες ἀντερείδειν ταῖς τρίψεσι, καὶ παρεγκόπτειν τηροῦντας ἀεὶ τὰ πλασσόμενα μέρη καὶ ψηλαφώμενα τοῦ σώματος. Ἡ δὲ φωνὴ, τοῦ πνεύματος οὖσα κίνησις, οὐκ ἐπιπολαίως, ἀλλ᾽ ὥσπερ ἐν πηγαῖς περὶ τὰ σπλάγχνα ῥωννυμένη, τὸ θερμὸν αὔξει, καὶ λεπτύνει τὸ αἷμα, καὶ πᾶσαν μὲν ἐκκαθαίρει φλέβα, πᾶσαν δὲ ἀρτηρίαν ἀνοίγει, σύστασιν δὲ καὶ πῆξιν ὑγρότητος οὐκ ἐᾷ περιττωματικῆς, ὥσπερ ὑποστάθμην γενέσθαι τοῖς τὴν τροφὴν παραλαμβάνουσι καὶ κατεργαζομένοις ἀγγείοις. Διὸ δεῖ μάλιστα ποιεῖν ἑαυτοὺς τούτῳ τῷ γυμνασίῳ συνήθεις καὶ συντρόφους ἐνδελεχῶς λέγοντας· ἂν δὲ ᾖ τις ὑποψία τοῦ σώματος ἐνδεέστερον ἢ κοπωδέστερον ἔχοντος, ἀναγινώσκοντας ἢ ἀναφωνοῦντας. Ὅπερ γὰρ αἰώρα πρὸς γυμνάσιόν ἐστι, τοῦτο πρὸς διάλεξιν ἀνάγνωσις, ὥσπερ ἐπ᾽ ὀχήματος ἀλλοτρίου λόγου κινοῦσα μαλακῶς καὶ διαφέρουσα πρᾴως τὴν

φωνήν. Ἡ δὲ διάλεξις ἀγῶνα καὶ σφοδρότητα προστίθησιν, ἅμα τῆς ψυχῆς τῷ σώματι συνεπιτιθεμένης. Κραυγὰς μέντοι περιπαθεῖς καὶ σπαραγματώδεις εὐλαβητέον. Αἱ γὰρ ἀνώμαλοι προσβολαὶ καὶ διατάσεις τοῦ πνεύματος ῥήγματα καὶ σπάσματα ποιοῦσιν. Ἀναγνόντα δὲ, ἢ διαλεχθέντα, λιπαρᾷ καὶ ἀλεεινῇ τρίψει χρηστέον πρὸ τοῦ περιπάτου, καὶ μαλάξει τῆς σαρκὸς, ὡς ἄνυστόν ἐστι, τῶν σπλάγχνων ποιούμενον ἁφὴν, καὶ τὸ πνεῦμα πρᾴως διομαλύνοντα, καὶ διαχέοντα μέχρι τῶν ἄκρων. Μέτρον δὲ τοῦ πλήθους τῆς τρίψεως ἔστω τὸ προσφιλὲς τῇ αἰσθήσει καὶ ἄλυπον. Ὁ γὰρ οὕτω καταστήσας τὴν ἐν βάθει ταραχὴν, καὶ διάτασιν τοῦ πνεύματος, ἀλύπῳ τε χρῆται τῷ περιττώματι, κἂν ἀκαιρία τις ἢ χρεία κωλύσῃ τὸν περίπατον, οὐδέν ἐστι πρᾶγμα· τὸ γὰρ οἰκεῖον ἡ φύσις ἀπείληφεν. Ὅθεν οὐδὲ πλοῦν ποιητέον, οὔτε καταγωγὴν ἐν πανδοχείῳ, σιγῆς πρόφασιν, οὐδ᾽ ἐὰν πάντες καταγελῶσιν. Ὅπου γὰρ οὐκ αἰσχρὸν τὸ φαγεῖν, οὐδὲ τὸ γυμνάζεσθαι δήπουθεν αἰσχρόν· ἀλλ᾽ αἴσχιον τὸ δεδοικέναι καὶ δυσωπεῖσθαι ναύτας, καὶ ὀρεωκόμους, καὶ πανδοχεῖς καταγελῶντας, οὐ τοῦ σφαιρίζοντος καὶ σκιαμαχοῦντος, ἀλλὰ τοῦ λέγοντος, ἂν ἅμα διδάσκῃ τι, καὶ ζητῇ, καὶ μανθάνῃ, καὶ ἀναμιμνήσκηται γυμναζόμενος. Ὁ μὲν γὰρ Σωκράτης ἔλεγεν, ὅτι τῷ κινοῦντι δι᾽ ὀρχήσεως αὑτὸν ἑπτάκλινος οἶκος ἱκανός ἐστιν ἐγγυμνάζεσθαι· τῷ δὲ δι᾽ ᾠδῆς, ἢ λόγου γυμνάσιον ἀπόχρῃ γυμναζομένῳ, καὶ ἑστῶτι, καὶ κατακειμένῳ πᾶς τόκος παρέχει. Μόνον

ἐκεῖνο φυλακτέον, ὅπως μήτε πλησμονὴν, μήτε λ[illegible]
γνείαν, μήτε κόπον ἑαυτοῖς συνειδότες ἐντεινώμ[illegible]
θα τῇ φωνῇ τραχύτερον, ὃ πάσχουσι πολλοὶ τῶ[illegible]
ῥητόρων καὶ τῶν σοφιστῶν, οἱ μὲν ὑπὸ δόξης, κ[illegible]
φιλοτιμίας, οἱ δὲ διὰ μισθοὺς ἢ πολιτικὰς ἁμί[illegible]
λας ἐξαγόμενοι παρὰ τὸ συμφέρον ἀγωνίζεσθαι. Ν[illegible]
γρος δὲ ὁ ἡμέτερος, ἐν Γαλατίᾳ σοφιστεύων, ἔτυχ[illegible]
θαν ἐτύγχανεν ἰχθύος καταπεπωκώς· ἑτέρου δ' ἐπ[illegible]
φανέντος ἔξωθεν σοφιστοῦ καὶ μελετῶντος, ὑφ[illegible]
μένου δόξαν παρασχεῖν ὀῤῥωδῶν, ἔτι τῆς ἀκάνθ[illegible]
ἐνισχομένης ἐμελέτησε· μεγάλης δὲ φλεγμονῆς κ[illegible]
σκληρᾶς γενομένης, τὸν πόνον οὐ φέρων, ἀνεδέξα[illegible]
τομὴν ἔξωθεν βαθεῖαν· ἡ μὲν οὖν ἄκανθα διὰ τ[illegible]
τραύματος ἐξῃρέθη, τὸ δὲ τραῦμα χαλεπὸν γενόμ[illegible]
νον καὶ ῥευματικὸν ἀνεῖλεν αὐτόν. Ἀλλὰ ταῦτα μ[illegible]
ἄν τις ὕστερον εὐκαίρως ὑπομνήσειε.

XV. Γυμνασαμένους δὲ λουτρῷ χρῆσθαι, ψ[illegible]
χρῷ μὲν ἐπιδεικτικὸν καὶ νεανικὸν μᾶλλον ἢ ὑγιε[illegible]
νόν ἐστιν. Ἣν γὰρ δοκεῖ ποιεῖν δυσπάθειαν πρ[illegible]
τὰ ἔξω καὶ σκληρότητα τοῦ σώματος, αὕτη μείζ[illegible]
ἀπεργάζεται περὶ τὰ ἐντὸς κακὸν, ἐνισταμένη το[illegible]
πόροις, καὶ τὰ ὑγρὰ συνάγουσα, καὶ πηγνύουσ[illegible]
τὰς ἀναθυμιάσεις ἀεὶ χαλᾶσθαι καὶ διαφορεῖσθ[illegible]
βουλομένας. Ἔτι δὲ ἀνάγκη τοὺς ψυχρολουτοῦντ[illegible]
εἰς ἐκείνην αὖθις ἐμβαίνειν, ἢ φεύγομεν, ἀκριβ[illegible]
καὶ τεταγμένην ἀποτόμως δίαιταν, ἀεὶ προσέχοντ[illegible]
αὐτοῖς μὴ παραβαίνειν ταύτην, ὡς εὐθὺς ἐξελεγχ[illegible]
μένου πικρῶς παντὸς ἁμαρτήματος. Ἡ δὲ θερμ[illegible]
λουσία δίδωσι πολλῷ συγγνώμην· οὐ γὰρ τοσοῦτ[illegible]

νίας ὑφαιρεῖ καὶ ῥώμης, ὅσον ὠφελεῖ πρὸς ὑ-
ιν, ἐνδόσιμα τῇ πέψει καὶ μαλακὰ παρέχουσα
δὲ τὴν πέψιν διαφεύγουσιν, ἄν γε δὴ μὴ παν-
χσιν ὠμὰ καὶ μετέωρα μείνῃ, διαχύσεις ἀλύπους
χσκευάζουσα, καὶ κόπους ἐκλεαίνουσα λανθά-
ας. Οὐ μὴν ἀλλ᾽ ὅταν ἡ φύσις παρέχῃ μετρίως
ειμένου καὶ ἱκανῶς τοῦ σώματος αἴσθησιν, ἐα-
τὸ βαλανεῖον. Ἄλειμμα δὲ τὸ πρὸς πυρὶ βέλ-
, ἂν ἀλέας δέηται τὸ σῶμα· ταμιεύεται γὰρ
ῦ τῆς θερμότητος· ὁ δ᾽ ἥλιος οὔτε μᾶλλον, οὔθ᾽
ν, ἀλλ᾽ ὡς κέκραται πρὸς τὸν ἀέρα κεχρῆσθαι
σι. Ταῦτα μὲν οὖν ἱκανὰ περὶ γυμνασίων.

XVI. Ἐπὶ δὲ τροφὴν παραγενομένοις, ἂν μὲν
τῶν πρόσθεν ὄφελος λόγων, οἷς τὰς ὀρέξεις κη-
ιεν καὶ καταπραΰνομεν, ἄλλο τι χρὴ παραινεῖν
ἐφεξῆς· ἂν δὲ ὥσπερ ἐκ δεσμῶν λελυμένῃ χαλε-
ῇ χρῆσθαι, καὶ φιλονεικεῖν πρὸς γαστέρα ὦτα
χουσαν, ὡς ἔλεγε Κάτων, διαμηχανητέον τῇ
τητι τῆς τροφῆς ἐλαφρότερον ποιεῖν τὸ πλῆ-
καὶ τὰ μὲν στερεὰ καὶ πολύτροφα τῶν σιτίων,
τὰ κρεώδη καὶ τυρώδη, καὶ σύκων τὰ ξηρά, καὶ
τὰ ἑφθά, προσφέρεσθαι πεφυλαγμένως ἅπτό-
ν· ἔργον γὰρ ἀεὶ παραιτεῖσθαι· τοῖς δὲ λε-
ς ἐμφύεσθαι καὶ κούφοις, οἷα τὰ πολλὰ τῶν λα-
ιν, καὶ τὰ πτηνά, καὶ τῶν ἰχθύων οἱ μὴ πίο-
Ἔστι γὰρ τὰ τοιαῦτα προσφερόμενον καὶ χαρί-
αι ταῖς ὀρέξεσι, καὶ τὸ σῶμα μὴ πιέζειν. Μά-
χ δὲ τὰς ἀπὸ κρεῶν φοβητέον ἀπεψίας. Καὶ
εὐθὺς σφόδρα καὶ βαρύνουσι, καὶ λείψανον

εἰσαῦθις πονηρὸν ἀπ' αὐτῶν παραμένει. Ἄ
τιστον μὲν ἐθίσαι τὸ σῶμα μηδεμιᾶς προσ
σαρκοφαγίας. Πολλὰ γὰρ οὐ μόνον πρὸς δι
ἄφθονα, ἀλλὰ καὶ πρὸς εὐπάθειαν καὶ ἀπ
ἀναδίδωσιν ἡ γῆ, τοῖς μὲν αὐτόθεν ἀπρ
χρῆσθαι παρέχουσα, τὰ δὲ μιγνύμενα κα
δαπῶς παρασκευαζόμενα συνηδύνειν. Ἐπ
ἔθος τρόπον τινὰ φύσις οὐ παρὰ φύσιν γέγ
δεῖ χρῆσθαι κρεωφαγίᾳ πρὸς ἀποπλήρωσιν
ὥσπερ λύκους ἢ λέοντας, ἀλλ' οἷον ὑπέρει
διάζωσμα τῆς τροφῆς ἐμβαλλομένους, ἑτέροι
χρῆσθαι καὶ ὄψοις, ἃ καὶ τῷ σώματι μᾶλ
καὶ κατὰ φύσιν, καὶ τῆς ψυχῆς ἧττον ἀμβ
λογικὸν, ὥσπερ ἐκ λιτῆς καὶ ἐλαφρᾶς ὕ
πτόμενον.

XVII. Τῶν δὲ ὑγρῶν, γάλακτι μὲν οὐ
τῷ χρηστέον, ἀλλ' ὡς σιτίῳ δύναμιν ἐμβ
πολύτροφον ἔχοντι. Πρὸς δὲ τὸν οἶνον, ἃ
ριπίδης πρὸς τὴν Ἀφροδίτην, διαλεκτέον·

Εἴης μοι, μέτριον δέ πως εἴης, μηδ' ἀπ

Καὶ γὰρ ποτῶν ὠφελιμώτατόν ἐστι, καὶ φ
ἥδιστον, καὶ ὄψων ἀσικχότατον, ἂν τύχη
τὸν καιρὸν εὐκρασίας μᾶλλον ἢ τῆς πρὸς
Ὕδωρ δὲ οὐ μόνον τὸ μιγνύμενον πρὸς οἶνο
καὶ τὸ καθ' ἑαυτὸ τοῦ κεκραμένου μεταξὺ
νον, ἀβλαβέστερον ποιεῖ τὸ κεκραμένον. Ἐ
οὖν παρὰ τὴν καθ' ἡμέραν δίαιταν, ὕδατ
φέρεσθαι καὶ δύο καὶ τρία ποτήρια, τὴν
μιν τοῦ οἴνου ποιοῦντα μαλακωτέραν, καὶ

ματος συνήθη τὴν ὑδροποσίαν, ὅπως, ὅταν ἐν χρείᾳ γένηται, μὴ ξενοπαθῇ, μηδὲ ἀπαναίνηται. Συμβαίνει γὰρ ἐνίους φέρεσθαι μάλιστα πρὸς τὸν οἶνον, ὅταν μάλιστα χρείαν ὑδροποσίας ἔχωσι. Καὶ γὰρ ἡλιωθέντες, καὶ ῥιγώσαντες πάλιν, καὶ σφοδρότερον εἰπόντες, καὶ συντονώτερον φροντίσαντες, καὶ ὅλως μετὰ τοὺς κόπους καὶ τοὺς ἀγῶνας οἴονται ποτέον εἶναι τὸν οἶνον, ὡς καὶ τῆς φύσεως ἀπαιτούσης εὐπάθειάν τινα τῷ σώματι, καὶ μεταβολὴν ἐκ τῶν πόνων. Ἡ δὲ φύσις εὐπάθειαν μὲν, εἴ τις εὐπάθειαν καλεῖ τὴν ἡδυπάθειαν, οὐκ ἀπαιτεῖ, μεταβολὴν δὲ ἀπαιτεῖ τὴν εἰς τὸ μέσον ἡδονῆς καὶ πόνου καθιστᾶσαν. Διὸ καὶ τροφῆς ὑφαιρετέον ἐν τούτοις, καὶ τὸν οἶνον ἢ παντελῶς ἀφαιρετέον, ἢ προσοιστέον πολλῇ κατακεραννύμενον διὰ μέσου καὶ κατακλυζόμενον ὑδροποσίᾳ. Πλήκτης γὰρ ὢν καὶ ὀξὺς ἐπιτείνει τὰς τοῦ σώματος ταραχὰς, καὶ τραχύτερα ποιεῖ καὶ παροξύνει τὰ πεπληγμένα, παρηγορίας δεόμενα καὶ λειότητος, οἷς μάλιστα τὸ ὕδωρ ἐνδίδωσι. Καὶ γὰρ ἂν οὐ διψῶντες, ἄλλως δὲ θερμὸν ὕδωρ πίωμεν μετὰ τοὺς κόπους, καὶ τὰς διατάσεις, καὶ τὰ καύματα, χαλάσματος καὶ μαλακότητος αἰσθανόμεθα περὶ τὰ ἐντός. Ἤπιος γὰρ ἡ τοῦ ὕδατος ὑγρότης, καὶ ἄσφυκτος· ἡ δὲ τοῦ οἴνου φορὰν ἔχει πολλὴν, καὶ δύναμιν οὐκ εὐμενῆ τοῖς προσφάτοις πάθεσιν, οὐδὲ φιλάνθρωπον. Καὶ γὰρ ἃς λέγουσιν ἔνιοι τῷ σώματι τὴν ἀσιτίαν δριμύτητας ἐγγεννᾷν καὶ πικρότητας, εἴ τις δέδιεν, ἢ, καθάπερ οἱ παῖδες, δεινὸν ἡγεῖται πρὸ τοῦ πυρέττειν μὴ παρατίθεσθαι τρά-

πεζαν, ἐν ὑποψίᾳ γεγονὼς, εὐάρμοστον ἡ ὑδροποσία μεθόριον. Καὶ γὰρ αὐτῷ τῷ Διονύσῳ πολλάκις νηφάλια θύομεν, ἐθιζόμενοι καλῶς μὴ ζητεῖν ἀεὶ τὸν ἄκρατον. Ὁ δὲ Μίνως καὶ τὸν αὐλὸν ἀφεῖλε τῆς θυσίας, καὶ τὸν στέφανον ὑπὸ λύπης. Καίτοι λυπουμένην ψυχὴν ἴσμεν οὔτε ὑπὸ στεφάνων, οὔτε ὑπὸ αὐλῶν παθοῦσαν· σῶμα δὲ οὐδὲν οὕτως ἰσχυρόν ἐστιν, ᾧ τεταραγμένῳ καὶ φλεγμαίνοντι προσπεσὼν οἶνος οὐκ ἠδίκησε.

XVIII, Τοὺς μὲν οὖν Λυδοὺς ἐν τῷ λιμῷ λέγουσι διαγαγεῖν ἡμέραν παρ᾽ ἡμέραν τρεφομένους, εἶτα παίζοντας καὶ κυβεύοντας· φιλολόγον δὲ ἄνδρα καὶ φιλόμουσον ἐν καιρῷ δεόμενον βραδυτέρου δείπνου, διάγραμμα παρακείμενον, ἤ τι βιβλίον, ἢ λύριον, οὐ προΐενται τῇ γαστρὶ λεηλατούμενον· ἀλλ᾽ ἀποστρέφων συνεχῶς καὶ μεταφέρων ἐπὶ ταῦτα τὴν διάνοιαν ἀπὸ τῆς τραπέζης, ὥσπερ ἁρπυίας τὰς ὀρέξεις διασοβήσει ταῖς Μούσαις. Οὐ γὰρ ὁ μὲν Σκύθης, ὅταν πίνῃ, πολλάκις ἐφάπτεται τοῦ τόξου, καὶ παραψάλλει τὴν νευρὰν, ἐκλυόμενον ὑπὸ τῆς μέθης ἀνακαλούμενος τὸν θυμόν· Ἕλλην δὲ ἀνὴρ φοβήσεται τοὺς καταγελῶντας αὐτοῦ γράμμασι καὶ βιβλίοις ἀγνώμονα καὶ δυσπαραίτητον ἐπιθυμίαν ἀνιέντος ἀτρέμα καὶ χαλῶντος. Τῶν μὲν γὰρ παρὰ τῷ Μενάνδρῳ νεανίσκων ὑπὸ τοῦ πορνοβοσκοῦ παρὰ πότον ἐπιβουλευομένων καλὰς καὶ πολυτελεῖς εἰσάγοντος ἑταίρας, ἕκαστος, ὥς φησιν,

Κύψας ἐς αὐτὸν, τῶν τραγημάτων ἔφλα,

φυλαττόμενος καὶ φοβούμενος ἐμβλέπειν· οἱ δὲ φι-

λολόγοι καλὰς καὶ πολλὰς καὶ ἡδείας ἀπόψεις καὶ ἀποστροφὰς ἔχουσιν, ἄνπερ ἄλλως μὴ δύνωνται τὸ κυνικὸν καὶ θηριῶδες τῶν ὀρέξεων κατέχειν, παρακειμένης τραπέζης. Ἀλειπτῶν δὲ φωνὰς καὶ παιδοτριβῶν λόγους ἑκάστοτε λεγόντων, ὡς τὸ παρὰ δεῖπνον φιλολογεῖν τὴν τροφὴν διαφθείρει καὶ βαρύνει τὴν κεφαλὴν, τότε φοβητέον, ὅταν τὸν Ἰνδὸν ἀναλύειν, ἢ διαλέγεσθαι περὶ τοῦ Κυριεύοντος ἐν δείπνῳ μέλλωμεν. Τὸν μὲν γὰρ ἐγκέφαλον τοῦ φοίνικος, γλυκὺν ὄντα σφόδρα, κεφαλαλγὸν λέγουσιν εἶναι· διαλεκτικὴ δὲ τρωγάλιον ἐν δείπνῳ γλυκὺ μὲν οὐδαμῶς, κεφαλαλγὲς δὲ καὶ κοπῶδες ἰσχυρῶς ἐστιν. Ἂν δὲ ἡμᾶς μὴ ἄλλο τι ζητεῖν, ἢ φιλοσοφεῖν, ἢ ἀναγινώσκειν παρὰ δεῖπνον ἐῶσι τῶν ἐν τῷ καλῷ καὶ ὠφελίμῳ τὸ ἐπαγωγὸν ὑφ᾽ ἡδονῆς καὶ γλυκὺ μόριον ἐχόντων, κελεύσομεν αὐτοὺς μὴ ἐνοχλεῖν, ἀλλ᾽ ἀπιόντας ἐν τῷ ξυστῷ ταῦτα καὶ ταῖς παλαίστραις διαλέγεσθαι τοῖς ἀθληταῖς, οὓς τῶν βιβλίων ἐξελόντες, ἀεὶ διημερεύειν ἐν σκώμμασι καὶ βωμολοχίαις ἐθίζοντες, ὡς ὁ κομψὸς Ἀρίστων ἔλεγε, τοῖς ἐν γυμνασίῳ κίοσιν ὁμοίως λιπαροὺς πεποιήκασι καὶ λιθίνους. Αὐτοὶ δὲ πειθόμενοι τοῖς ἰατροῖς παραινοῦσιν ἀεὶ τοῦ δείπνου καὶ τοῦ ὕπνου λαμβάνειν μεθόριον, καὶ μὴ συμφορήσαντας εἰς τὸ σῶμα τὰ σιτία, καὶ τὸ πνεῦμα καταθλίψαντας, μὴ εὐθὺς ὠμῇ καὶ ζεούσῃ τῇ τροφῇ βαρύνειν τὴν πέψιν, ἀλλ᾽ ἀναπνοὴν καὶ χάλασμα ἔχειν· ὥσπερ οἱ τὰ σώματα κινεῖν μετὰ δεῖπνον ἀξιοῦντες, οὐ δρόμοις οὐδὲ παγκρατίοις τοῦτο ποιοῦσιν, ἀλλ᾽ ἀβληχροῖς περιπά-

τοις καὶ χορείαις ἐμμελέσιν· οὕτως ἡμεῖς οἰησόμεθα δεῖν τὰς ψυχὰς διαφέρειν μετὰ δεῖπνον μήτε πράγμασι, μήτε φροντίσι, μήτε σοφιστικοῖς ἀγῶσι πρὸς ἅμιλλαν ἐπιδεικτικὴν ἢ κινητικὴν περαινομένοις. Ἀλλὰ πολλὰ μὲν ἐστι τῶν φυσικῶν προβλημάτων ἐλαφρὰ καὶ πιθανά, πολλαὶ δὲ διηγήσεις ἠθικαὶ καὶ σκέψεις ἔχουσαι τοῦτο δὴ τὸ μενοεικὲς, ὡς Ὅμηρος ἔφη, καὶ μὴ ἀντίτυπον· ταῖς δὲ ἱστορικαῖς καὶ ποιητικαῖς ζητήσεσι διατριβὰς οὐκ ἀηδῶς ἔνιοι δευτέρας τραπέζας ἀνδράσι φιλολόγοις καὶ φιλομούσοις προσεῖπον· εἰσὶ δὲ καὶ διηγήσεις ἄλυποι, καὶ μυθολογίαι, καὶ τὸ περὶ αὐλοῦ τι καὶ λύρας ἀκοῦσαι καὶ εἰπεῖν, ἐλαφρότερον ἢ λύρας αὐτῆς φθεγγομένης ἀκούειν καὶ αὐλοῦ. Μέτρον δὲ τοῦ καιροῦ, τὸ τῆς τροφῆς καθισταμένης ἀτρέμα καὶ συμπνεούσης τὴν πέψιν ἐγκρατῆ γενέσθαι καὶ ὑπερδέξιον.

XIX. *Ἐπεὶ δὲ Ἀριστοτέλης οἴεται, τῶν δεδειπνηκότων τὸν μὲν περίπατον ἀναῤῥιπίζειν τὸ θερμὸν, τὸν δὲ ὕπνον, ἂν εὐθὺς καθεύδωσι, καταπνίγειν· ἕτεροι δὲ τὴν μὲν ἡσυχίαν οἴονται τὰς πέψεις βελτίονας ποιεῖν, τὴν δὲ κίνησιν ταράττειν τὰς ἀναδόσεις· καὶ τοῦτο τοὺς μὲν περιπατεῖν εὐθὺς ἀπὸ δείπνου, τοὺς δὲ ἀτρεμεῖν πέπεικεν· ἀμφοτέρων ἂν οἰκείως ἐφάπτεσθαι δόξειεν ὁ τὸ μὲν σῶμα συνθάλπων καὶ συνέχων μετὰ τὸ δεῖπνον, τὴν δὲ διάνοιαν μὴ καταφερόμενος, μηδὲ ἀργῶν εὐθὺς, ἀλλ᾽, ὥσπερ εἴρηται, διαφορῶν ἐλαφρῶς τὸ πνεῦμα καὶ λεπτύνων τῷ λαλεῖν τι καὶ ἀκούειν τῶν προσηνῶν, καὶ μὴ δακνόντων,* μηδὲ βαρυνόντων.

XX. Ἐμέτους δὲ καὶ κοιλίας καθάρσεις ὑπὸ
ιάκων, μιαρὰ παραμύθια πλησμονῆς, ἄνευ
λης ἀνάγκης οὐ κινητέον· ὥσπερ οἱ πολλοὶ κε-
υς ἕνεκα πληροῦντες τὸ σῶμα, καὶ πάλιν πλη-
ως κενοῦντες παρὰ φύσιν, ταῖς πλησμοναῖς οὐχ
ν ἢ ταῖς ἐνδείαις ἀνιώμενοι, μᾶλλον δὲ ὅλως τὴν
τλήρωσιν ὡς κώλυσιν ἀπολαύσεως βαρυνόμενοι,
δὲ ἔνδειαν, ὡς χώραν ἀεὶ ταῖς ἡδοναῖς παρα-
ίζοντες. Τὸ γὰρ βλαβερὸν ἐν τούτοις προῦ-
έστι. Ταραχάς τε γὰρ ἀμφότερα τῷ σώματι
γεται καὶ σπαραγμούς. Ἴδιον δὲ τῷ μὲν ἐμέτῳ
ν πρόσεστι, τὸ τὴν ἀπληστίαν αὔξειν τε καὶ
ιν. Γίνονται γὰρ αἱ πεῖναι, καθάπερ τὰ κο-
ενα ῥεῖθρα, τραχεῖαι καὶ ταραχώδεις, καὶ βίᾳ
ροφὴν ἕλκουσιν ἀεὶ λυποῦντας, οὐκ ὄρεξιν ἐοι-
ι σιτίων δεομέναις, ἀλλὰ φλεγμοναῖς, φαρμά-
ιαὶ καταπλασμάτων. Ὅθεν ἡδοναὶ μὲν ὀξεῖαι καὶ
ῖς, καὶ πολὺν ἔχουσαι σφυγμὸν καὶ οἶστρον ἐν
ἀπολαύσεσι, λαμβάνουσιν αὐτούς, διατάσεις δὲ
ληγαὶ πόρων καὶ πνευμάτων ἐναπολείψεις διαδέ-
ι, μὴ περιμένουσαι τὰς κατὰ φύσιν ἐξαγωγάς,
ἐπιπολάζουσαι τοῖς σώμασιν, ὥσπερ ὑπεράν-
σκάφεσι, φορτίων ἐκβολῆς, οὐ περιττωμάτων,
νοις. Αἱ δὲ περὶ τὴν κάτω κοιλίαν ἐκταράξεις
ιαρμακείας φθείρουσαι καὶ τήκουσαι τὰ ὑπο-
να, πλείονα ποιοῦσι περίττωσιν, ἢ ἐξάγουσιν.
ερ οὖν, εἴ τις Ἑλλήνων ὄχλον ἐν πόλει βαρυ-
ος σύνοικον, Ἀράβων ἐμπλήσειε καὶ Σκυθῶν
όλιν ἐπηλύδων· οὕτως ἔνιοι τοῦ παντὸς δια-

μαρτάνουσιν, ἐπ' ἐκβολῇ περιττωμάτων συνήθων καὶ συντρόφων, ἐμβάλλοντες ἔξωθεν εἰς τὸ σῶμα κόκκους τινὰς Κνιδίους, καὶ σκαμωνίαν, καὶ νάμεις ἄλλας ἀσυγκρίτους καὶ ἀγρίας, καὶ καθαρμοῦ δεομένας δὲ μᾶλλον, ἢ καθᾶραι τὴν φύσιν δυναμένας. Ἄριστον μὲν οὖν τὸ μετρίᾳ διαίτῃ καὶ σώφρονι τὸ σῶμα ποιεῖν περί τε κενώσεις καὶ πληρώσεις αὐτοτελὲς ἀεὶ καὶ σύμμετρον· εἰ δ' ἀνάγκη ποτὲ καταλάβοι, τοὺς μὲν ἐμέτους ποιητέον ἄνευ φαρμακείας καὶ περιεργίας, μηδὲν ἐκταράττοντας, ἀλλ' ἴσον ἀπεψίαν ἐκφυγεῖν αὐτόθεν ἀφιέντας ἀπραγμόνως τῷ πλεονάζοντι τὴν ἀπέρασιν. Ὡς γὰρ τὰ ὀθόνια ῥύμμασι καὶ χαλαστραίοις πλυνόμενα, μᾶλλον ἐκπλύνεται τῶν ὑδατοκλύστων, οὕτως οἱ μετὰ φαρμάκων ἔμετοι λυμαίνονται τὰ σώματα καὶ διαφθείρουσιν. Ὑφισταμένης δὲ κοιλίας, οὐδὲν φάρμακον, οἷα τῶν σιτίων ἔνια μαλακὰς ἐνδιδόντα προθυμίας, καὶ διαλύοντα πρᾴως, ὧν ἥ τε πεῖρα πᾶσι συνήθης, καὶ ἡ χρῆσις ἄλυπος. Ἂν δὲ τούτοις ἀπειθῇ, πλείονας ἡμέρας ὑδροποσίαν, ἢ ἀσιτίαν, ἢ κλυστῆρα προσδεκτέον μᾶλλον, ἢ ταρακτικὰς καὶ φθαρτικὰς φαρμακείας, ἐφ' ἃς οἱ πολλοὶ φέρονται προχείρως, καθάπερ ἀκόλαστοι γυναῖκες, ἐκβολίοις χρώμεναι καὶ φθορίοις, ὑπὲρ τοῦ πάλιν πληροῦσθαι καὶ ἡδυπαθεῖν.

XXI. Ἀλλὰ τούτους μὲν ἐατέον· οἱ δὲ ἄγαν αὖ πάλιν ἀκριβεῖς καὶ τεταγμένας τινὰς ἐκ περιόδου κριτικὰς ἐμβάλλοντες ἀσιτίας, οὐκ ὀρθῶς τὴν φύσιν μὴ δεομένην διδάσκουσι δεῖσθαι συστολῆς, καὶ

ιεῖν ἀναγκαίαν τὴν οὐκ ἀναγκαίαν ὑφαίρεσιν, καιρῷ ζητούμενον ἔθος ἀπαιτοῦντι. Βέλτιον ἰρ ἐλευθέροις τοῖς τοιούτοις χρῆσθαι κολασμοῖς ς τὸ σῶμα, μηδεμιᾶς δὲ προαισθήσεως οὔσης, μηὲ ὑποψίας· καὶ τὴν ἄλλην δίαιταν, ὥσπερ εἴρηαι, πρὸς τὸ συντυγχάνον ἀεὶ ταῖς μεταβολαῖς ὑπήιοον ἔχειν, μὴ καταδεδουλωμένην μηδὲ ἐνδεδεμένην ἑνὶ σχήματι βίου, πρός τινας καιροὺς, ἢ ἀριθμοὺς, ἢ περιόδους ἄγεσθαι μεμελετηκότος. Οὐ γὰρ ἀσφαλὲς, οὐδὲ ῥᾴδιον, οὐδὲ πολιτικὸν, οὐδ' ἀνθρωπικὸν, ἀλλ' ὀστρέου τινὸς ζωῇ προσεοικὸς, ἢ στελέχους, τὸ ἀμετάστατον τοῦτο καὶ κατηναγκασμένον ἐν τροφαῖς καὶ ἀποχαῖς καὶ κινήσεσι καὶ ἡσυχίαις, εἰς ἐπίσκιόν τινα βίον καὶ σχολαστὴν καὶ μονότροπόν τινα καὶ ἄφιλον καὶ ἄδοξον ἀπωτάτω πολιτείας καθίσασιν ἑαυτοὺς καὶ συστείλασιν, οὐ κατά γε τὴν ἐμὴν, ἔφη, γνώμην.

XXII. Οὐ γὰρ ἀργίας ὤνιον ἡ ὑγίεια καὶ ἀπραξίας, ἅγε δὴ μέγιστα κακῶν ταῖς νόσοις πρόσεστι· καὶ οὐδὲν διαφέρει τοῦ τὰ ὄμματα τῷ μὴ διαβλέπειν, καὶ τὴν φωνὴν τῷ μὴ φθέγγεσθαι φυλάττοντος, ὁ τὴν ὑγείαν ἀχρηστίᾳ καὶ ἡσυχίᾳ χρήζειν οἰόμενος. Οὐδὲν γὰρ ἑαυτῷ χρήσαιτο ἂν τις ὑγιαίνοντι κρείττονι, πρὸς πολλὰς καὶ ἀφιλανθρώπους πράξεις. Ἥκιστα δὴ τὴν ἀργίαν ὑγιεινὸν ὑποληπτέον, εἰ τὸ τῆς ὑγείας τέλος ἀπόλλυσι. Καὶ οὐδὲ ἀληθές ἐστι τὸ μᾶλλον ὑγιαίνειν τοὺς ἡσυχίαν ἄγοντας. Οὔτε γὰρ Ξενοκράτης μᾶλλον διϋγίαινι Φωκίωνος, οὔτε Δημητρίου Θεόφραστος. Ἐπ'

κουρόν τε καὶ τοὺς περὶ Ἐπίκουρον οὐδὲν ὤνησε πρὸς τὴν ὑμνουμένην σαρκὸς εὐστάθειαν ἡ πάσης καὶ φιλοτιμίαν ἐχούσης πράξεως ἀπόδρασις. Ἀλλὰ καὶ ἑτέραις ἐπιμελείαις διασωστέον ἐστὶ τῷ σώματι τὴν κατὰ φύσιν ἕξιν· ὡς παντὸς βίου καὶ νόσον δεχομένου καὶ ὑγίειαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς πολιτικοῖς ἔφη παραινετέον εἶναι τοὐναντίον, οὗ Πλάτων παρῄνει τοῖς νέοις. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ λέγειν ἐκ τῆς διατριβῆς ἀπαλλαττόμενος εἰώθει, Ἄγε, ὅπως εἰς καλόν τι καταθήσεσθε τὴν σχολὴν, ὦ παῖδες· ἡμεῖς δὲ ἂν τοῖς πολιτευομένοις παραινέσαιμεν, εἰς τὰ καλὰ χρῆσθαι τοῖς πόνοις καὶ ἀναγκαῖα, μὴ μικρῶν ἕνεκα, μηδὲ φαύλων τὸ σῶμα παρατείνοντας· ὡς γὰρ οἱ πολλοὶ κακοπαθοῦσιν ἐπὶ τοῖς τυχοῦσιν, ἀποκναίοντες ἑαυτοὺς ἀγρυπνίαις καὶ πλάναις καὶ περιδρομαῖς εἰς οὐδὲν χρηστὸν, οὐδὲ ἀστεῖον, ἀλλ' ἐπηρεάζοντες ἑτέροις, ἢ φθονοῦντες, ἢ φιλονεικοῦντες, ἢ δόξας ἀκάρπους καὶ κενὰς διώκοντες. Πρὸς τούτους γὰρ οἶμαι μάλιστα τὸν Δημόκριτον εἰπεῖν, Ὡς, εἰ τὸ σῶμα δικάσαιτο τῇ ψυχῇ κακώσεως, οὐκ ἂν αὐτὴν ἀποφυγεῖν. Ἴσως μὲν γαρ τι καὶ Θεόφραστος ἀληθὲς εἶπεν, εἰπὼν ἐν μεταφορᾷ, Πολὺ τῷ σώματι τελεῖν ἐνοίκιον τὴν ψυχήν. Πλείονα μέντοι τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς ἀπολαύει κακὰ μὴ κατὰ λόγον αὐτῷ χρωμένης, μηδὲ, ὡς προσήκει, θεραπευόμενον. Ὅταν γὰρ ἐν πάθεσιν ἰδίοις γένηται καὶ ἀγῶσι καὶ σπουδαῖς, ἀφειδεῖ τοῦ σώματος. Ὁ μὲν οὖν Ἰάσων, οὐκ οἶδα ὅ τι παθὼν, Τὰ μικρὰ δεῖν ἀδικεῖν, ἔλεγεν, ἕνεκεν τοῦ τὰ μεγάλα δικαιοπρα-

ν. Ἡμεῖς δ' ἂν εὐλόγως τῷ πολιτικῷ παραινέμεν τὰ μικρὰ ῥᾳθυμεῖν καὶ σχολάζειν, καὶ ἀναγειν αὐτὸν ἐν ἐκείνοις, εἰ βούλεται πρὸς τὰς καπράξεις καὶ μεγάλας μὴ διάτονον ἔχειν τὸ σῶ-, μηδὲ ἀμβλὺ, μηδὲ ἀπαγορεῖον, ἀλλ' ὥσπερ νεωλκίᾳ τῇ σχολῇ τεθεραπευμένον, ὅπως αὖθις τὰς χρείας τῆς ψυχῆς ἀγούσης,

Ἄθηλος ἵππῳ πῶλος ὣς ἅμα τρέχῃ.

XXIII. Διὸ τῶν πραγμάτων διδόντων, ἀναπτέον ἑαυτοὺς, μήτε ὕπνου φθονοῦντας τῷ σώι, μήτε ἀρίστου, μήτε ῥᾳστώνης τὸ μέσον ἡδυθείας καὶ κακοπαθείας· μήτε φυλαττούσης ὅρον, ν οἱ πολλοὶ φυλάττοντες ἐπιτρίβουσι τὸ σῶμα ; μεταβολαῖς, ὥσπερ τὸν βαπτόμενον σίδηρον, ν ἐνταθῇ καὶ πιεσθῇ σφόδρα τοῖς πόνοις, αὖἐν ἡδοναῖς τηκόμενον ἀμέτρως καὶ θλιβόμενον· ι πάλιν ἐξ ἀφροδισίων καὶ οἴνου διάλυτον καὶ ακὸν, εἰς ἀγορὰν ἢ αὐλὴν ἤ τινα πραγματείαν πύρου καὶ συντόνου δεομένην σπουδῆς ἐλαυνόον. Ἡράκλειτος μὲν γὰρ ὑδρωπιάσας, ἐκέλευεν μὸν ἐξ ἐπομβρίας ποιῆσαι τὸν ἰατρόν· οἱ δὲ πολτοῦ παντὸς ἁμαρτάνουσιν, ὅταν ἐν κόποις καὶ οις καὶ ἐνδείαις γένωνται, μάλιστα ταῖς ἡδοναῖς γραίνειν καὶ ἀνατήκειν τὰ σώματα παραδιδόντες, ἧις δὲ μετὰ τὰς ἡδονὰς οἷον ἐπιστρέφοντες καὶ ατείνοντες. Ἡ γὰρ φύσις οὐ ζητεῖ τοιαύτην απόδοσιν τοῦ σώματος. Ἀλλὰ τῆς ψυχῆς τὸ ἀαστον καὶ ἀνελεύθερον ἐκ τῶν ἐπιπόνων, ὥσπερ

οἱ ναῦται, πρὸς ἡδονὰς καὶ ἀπολαύσεις ὕβρει φερόμενον, καὶ μετὰ τὰς ἡδονὰς πάλιν ἐπ᾽ ἐργασίας καὶ πορισμοὺς ὠθούμενον, οὐκ ἐᾷ λαχεῖν τὴν φύσιν, ἧς μάλιστα δεῖται καταστάσεως καὶ γαλήνης, ἀλλ᾽ ἐξίστησι καὶ ταράττει διὰ τὴν ἀνωμαλίαν. Οἱ δὲ νοῦν ἔχοντες, ἥκιστα μὲν ἡδονὰς πονοῦντι τῷ σώματι προσφέρουσιν· οὐ γὰρ δέονται τὸ παράπαν, οὐδὲ μέμνηνται τῶν τοιούτων, πρὸς τῷ καλῷ τῆς πράξεως τὴν διάνοιαν ἔχοντες, καὶ τὸ χαῖρον τῆς ψυχῆς ἢ σπουδάζον ταῖς ἄλλαις ἐξαμαυροῦντες ἐπιθυμίαις. Ὅπερ γάρ φασιν εἰπεῖν τὸν Ἐπαμινώνδαν μετὰ παιδιᾶς, ἀνδρὸς ἀγαθοῦ περὶ τὰ Λευκτρικὰ νόσῳ τελευτήσαντος· Ὦ Ἡράκλεις, πῶς ἐσχόλασεν ἀνὴρ ἀποθανεῖν ἐν τοσούτοις πράγμασι; τοῦτο ἀληθῶς ἐστιν εἰπεῖν ἐπ᾽ ἀνδρὸς ἢ πολιτικὴν πρᾶξιν ἢ φιλόσοφον φροντίδα διὰ χειρὸς ἔχοντος· Τίς δὲ σχολὴ τῷ ἀνδρὶ τούτῳ νῦν ἀπεπτεῖν, ἢ μεθύειν, ἢ λαγνεύειν; Γενόμενοι δὲ πάλιν ἀπὸ τῶν πράξεων, ἐν ἡσυχίᾳ κατατίθενται τὸ σῶμα καὶ διαναπαύουσι, τῶν τε πόνων τοὺς ἀχρήστους, καὶ μᾶλλον ἔτι τῶν ἡδονῶν τὰς οὐκ ἀναγκαίας, ὡς τῇ φύσει πολεμίας φυλαττόμενοι καὶ φεύγοντες.

XXIV. Ἤκουσα Τιβέριόν ποτε Καίσαρα εἰπεῖν, ὡς ἀνὴρ ὑπὲρ ἑξήκοντα γεγονὼς ἔτη, καὶ προτείνων ἰατρῷ χεῖρα, καταγέλαστός ἐστιν. Ἐμοὶ δὲ τοῦτο μὲν εἰρῆσθαι δοκεῖ σοβαρώτερον, ἐκεῖνο δὲ ἀληθὲς εἶναι, τὸ δεῖν ἕκαστον αὑτοῦ μήτε σφυγμῶν ἰδιότητος εἶναι ἄπειρον· πολλαὶ γὰρ αἱ καθ᾽ ἕκαστον διαφοραί· μήτε κρᾶσιν ἀγνοεῖν, ἣν ἔχει τὸ

σῶμα θερμότητος καὶ ξηρότητος, μήτε οἷς ὠφελεῖσθαι χρώμενον ἢ βλάπτεσθαι πέφυκεν. Αὑτοῦ γὰρ ἀναίσθητός ἐστιν, καὶ τυφλὸς ἐνοικεῖ τῷ σώματι καὶ κωφὸς, ὁ ταῦτα μανθάνων παρ' ἑτέρου, καὶ πυνθανόμενος τοῦ ἰατροῦ, πότερον μᾶλλον θέρους ἢ χειμῶνος ὑγιαίνει, καὶ πότερον τὰ ὑγρὰ ῥᾷον ἢ τὰ ξηρὰ προσδέχεται, καὶ πότερον φύσει πυκνὸν ἔχει τὸν σφυγμὸν, ἢ μανόν. Καὶ γὰρ ὠφέλιμον εἰδέναι τὰ τοιαῦτα καὶ ῥᾴδιον, ἀεί γε δὴ πειρωμένοις καὶ συνόντας. Βρωμάτων δὲ καὶ πομάτων τὰ χρήσιμα μᾶλλον ἢ τὰ ἡδέα γιγνώσκειν προσήκει· καὶ μᾶλλον ἔμπειρον εἶναι τῶν εὐστομάχων, ἢ τῶν εὐστόμων· καὶ τῶν τὴν πέψιν μὴ ταραττόντων, ἢ τῶν τὴν γεῦσιν σφόδρα γαργαλιζόντων. Τὸ γὰρ παρ' ἰατροῦ πυνθάνεσθαι, τί δύσπεπτον ἢ εὔπεπτον αὐτῷ, καὶ τί δυσκοίλιον ἢ εὐκοίλιον, οὐχ ἧττον αἰσχρόν ἐστιν ἢ τὸ πυνθάνεσθαι, τί γλυκὺ καὶ πικρὸν καὶ αὐστηρόν. Νῦν δὲ τοὺς μὲν ὀψοποιοὺς ἐπανορθοῦσιν, ἐμπείρως διαισθανόμενοι, ποῦ πλέον τὸ γλυκὺ τοῦ προσήκοντος, ἢ τὸ ἁλμυρὸν, ἢ τὸ αὐστηρὸν ἔνεστιν· αὐτοὶ δὲ ἀγνοοῦσι, τί τῷ σώματι μιχθὲν, ἐλαφρὸν καὶ ἄλυπον ἔσται καὶ χρήσιμον. Ὅθεν ζωμοῦ μὲν ἄρτυσις οὐ πολλάκις ἁμαρτάνεται παρ' αὐτοῖς· αὑτοὺς δὲ ὁμοῦ φαύλως καὶ κακῶς ἀρτύοντες ὁσημέραι, πολλὰ παρέχουσι πράγματα τοῖς ἰατροῖς. Ζωμὸν μὲν γὰρ οὐκ ἄριστον ἡγοῦνται τὸν γλυκύτατον, ἀλλὰ καὶ πικρὰ καὶ γλυκέα συμμιγνύουσιν· εἰς δὲ τὸ σῶμα πολλὰς καὶ κατακόρους ἐμβάλλουσιν ἡδονὰς, τὰ μὲν ἀγνοοῦντες, τὰ

δὲ οὐ μνημονεύοντες, ὅτι τοῖς ὑγιεινοῖς καὶ ὠφ μοις ἡ φύσις ἡδονὴν ἄλυπον καὶ ἀμεταμέλητον πε τίθησιν. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα δεῖ μνημονεύειν, σύμφυλα καὶ πρόσφορα τῷ σώματι, καὶ τοὔναν ἐν ταῖς καθ᾽ ὥραν μεταβολαῖς, καὶ ταῖς ἄλλαις ριστάσεσιν, εἰδότας οἰκείως προσαρμόττειν ἑκά τὴν δίαιταν.

XXV. Ὅσα μὲν γὰρ μικρολογίας καὶ ἀνε θερίας προσκρούματα λαμβάνουσιν οἱ πολλοὶ : τε συγκομιδὰς καρπῶν, καὶ τηρήσεις ἐπιπόνους, γρυπνίαις καὶ περιδρομαῖς ἐξελέγχοντες τὰ σα καὶ ὕπουλα τοῦ σώματος, οὐκ ἄξιόν ἐστι δεδιέ μὴ πάθωσιν ἄνδρες φιλολόγοι καὶ πολιτικοὶ, , οὓς ἐνέστηκεν ἡμῖν ὁ λόγος· ἀλλ᾽ ἑτέραν τινὰ λακτέον ἐστὶ τούτοις δριμυτέραν ἐν γράμμασι μαθήσεσι μικρολογίαν, ὑφ᾽ ἧς ἀφειδεῖν καὶ ι λεῖν τοῦ σώματος ἀναγκάζονται, πολλάκις ἀπι ρεύοντος οὐκ ἐνδιδόντες, ἀλλὰ προσβιαζόμενοι ὥ τὸν ἀθανάτοις καὶ γηγενὲς ὀλυμπίοις συνεξαμι σθαι καὶ συνεξανύτειν. Εἶτα ὡς ὁ βοῦς πρὸς ὁμόδουλον ἔλεγε κάμηλον, ἐπικουφίσαι τοῦ φορ μὴ βουλομένην· Ἀλλὰ κἀμὲ καὶ ταῦτα πάντα μικρὸν οἴσεις· ὃ καὶ συνέβη, τελευτήσαντος αὐ οὕτω συμβαίνει τῇ ψυχῇ, μικρὰ χαλάσαι καὶ ρεῖναι μὴ βουλομένῃ πονοῦντι καὶ δεομένῳ, ὀλίγον πυρετοῦ τινος ἢ σκοτώματος ἐμπεσόντος, φεῖσα τὰ βιβλία καὶ τοὺς λόγους καὶ τὰς δια βὰς, ἀναγκάζεται συννοσεῖν ἐκείνῳ καὶ συγκάμι Ὀρθῶς οὖν ὁ Πλάτων παρῄνεσε, Μήτε σῶμ

νεῖν ἄνευ ψυχῆς, μήτε ψυχὴν ἄνευ σώματος, ἀλλ' οἷόν τινα συνωρίδος ἰσοῤῥοπίαν διαφυλάττειν, ὅτε μάλιστα τῇ ψυχῇ συνεργεῖ τὸ σῶμα καὶ συγκάμνει, πλείστην ἐπιμέλειαν αὐτῷ καὶ θεραπείαν ἀποδιδόντας, καὶ τὴν καλὴν καὶ ἐράσμιον ὑγίειαν ἀποδιδόντας, ὧν δίδωσιν ἀγαθῶν, κάλλιστον ἡγουμένους διδόναι τὸ πρὸς κτῆσιν ἀρετῆς καὶ χρῆσιν ἔν τε λόγοις καὶ πράξεσιν ἀκώλυτον αὐτῶν.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
ΓΑΜΙΚΑ ΠΑΡΑΓΓΕΛΜΑΤΑ.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ ΠΟΛΛΙΑΝΩι ΚΑΙ ΕΥΡΥΔΙΚΗι ΕΥ ΠΡΑΤΤΕΙΝ.

Μετὰ τὸν πάτριον θεσμὸν, ὃν ὑμῖν ἡ τῆς Δήμητρος ἱέρεια συνειργνυμένοις ἐφήρμοσεν, οἶμαι καὶ τὸν λόγον ὁμοῦ συνεφαπτόμενον ὑμῶν καὶ συνυμεναιοῦντα, χρήσιμον ἄν τι ποιῆσαι καὶ τῷ νόμῳ προσῳδόν. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς μουσικοῖς ἕνα τῶν αὐλητικῶν νόμων ἱππόθορον ἐκάλουν, μέλος τι τοῖς ἵπποις ὁρμῆς ἐπεγερτικὸν, ὡς ἔοικεν, ἐνδιδόντα περὶ τὰς ὀχείας· φιλοσοφίᾳ δὲ πολλῶν λόγων καὶ καλῶν ἐνόντων, οὐδενὸς ἧττον ἄξιος σπουδῆς ὁ γαμήλιός ἐστιν οὗτος, ᾧ κατᾴδουσα τοὺς ἐπὶ βίου κοινωνίᾳ συνιόντας εἰς ταὐτὸ, πρᾴους τε παρέχει καὶ χειροήθεις ἀλλήλοις. Ὧν οὖν ἀκηκόατε πολλάκις ἐν

ɔοφίᾳ παρατρεφόμενοι, κεφάλαια συντάξας ἐν ' ὁμοιότησι βραχείαις, ὡς εὐμνημόνευτα μᾶλ- εἴη, κοινὸν ἀμφοτέροις πέμπω δῶρον, εὐχόμενος Ἀφροδίτῃ τὰς Μούσας παρεῖναι καὶ συνεργεῖν· μήτε λύραν τινὰ μήτε κιθάραν μᾶλλον αὐταῖς, ἢ ν περὶ γάμον καὶ οἶκον ἐμμέλειαν ἡρμοσμένην ιρέχειν, διὰ λόγου καὶ ἁρμονίας καὶ φιλοσοφίας ͻοσῆκον. Καὶ γὰρ οἱ παλαιοὶ τῇ Ἀφροδίτῃ τὸν ἙΕρμῆν συγκαθίδρυσαν, ὡς τῆς περὶ τὸν γάμον ἡ- ἰονῆς μάλιστα λόγου δεομένης, τήν τε Πειθὼ καὶ ιὰς Χάριτας, ἵνα πείθοντες διαπράττωνται παρ' ἀλλήλων, ἃ βούλονται, μὴ μαχόμενοι μηδὲ φιλονει- κοῦντες.

I. Ὁ Σόλων ἐκέλευε τὴν νύμφην τῷ νυμφίῳ συγκατακλίνεσθαι μήλου κυδωνίου κατατραγοῦσαν, αἰνιττόμενος, ὡς ἔοικεν, ὅτι δεῖ τὴν ἀπὸ στόματος καὶ φωνῆς χάριν, εὐάρμοστον εἶναι πρώτην καὶ ἡδεῖαν.

II. Ἐν Βοιωτίᾳ τὴν νύμφην κατακαλύψαντες, ἀσφραγωνιᾷ στεφανοῦσιν· ἐκείνη τε γὰρ ἥδιστον ἐκ τραχυτάτης ἀκάνθης καρπὸν ἀναδίδωσιν, ἥ τε νύμφη τῷ μὴ φυγόντι μήτε δυσχεράναντι τὴν πρώ- την χαλεπότητα καὶ ἀηδίαν αὐτῆς, ἥμερον καὶ γλυ- κεῖαν παρέξει συμβίωσιν. Οἱ δὲ τὰς πρώτας τῶν παρθένων διαφορὰς μὴ ὑπομείναντες, οὐδὲν ἀπο- λείπουσι τῶν διὰ τὸν ὄμφακα τὴν σταφυλὴν ἑτέ- ροις προϊεμένων. Πολλαὶ δὲ καὶ τῶν νεογάμων δυσ- χεράνασαι διὰ τὰ πρῶτα τοὺς νυμφίους, ὅμοιον ἔ-

παθον πάθος τοῖς τὴν μὲν πληγὴν τῆς μελί
πομεῖναισι, τὸ δὲ κηρίον προεμένοις.

III. Ἐν ἀρχῇ μάλιστα δεῖ τὰς διαφορὰς
προσκρούσεις φυλάττεσθαι τοὺς γεγαμηκότ
ρῶντας, ὅτι καὶ τὰ συναρμοσθέντα τῶν
κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπὸ τῆς τυχούσης ῥᾳδίως
ται προφάσεως, χρόνῳ δὲ τῶν ἁρμῶν σύμπι
βόντων, μόγις ὑπὸ πυρὸς καὶ σιδήρου διαλύ

IV. Ὥσπερ τὸ πῦρ ἐξάπτεται μὲν εὐχερῶ
χύροις καὶ θρυαλλίδι καὶ θριξὶ λαγώαις, σβ
δὲ τάχιον, ἂν μή τινος ἑτέρου δυναμένου
ἅμα καὶ τρέφειν ἐπιλάβηται, οὕτω τὸν ἀπὸ
τος καὶ ὥρας ὀξὺν ἔρωτα τῶν νεογάμων ἀνι
μενον, δεῖ μὴ διαρκῆ μηδὲ βέβαιον νομίζειν,
περὶ τὸ ἦθος ἱδρυθεὶς, καὶ τοῦ φρονοῦντο
μενος ἔμψυχον λάβῃ διάθεσιν.

V. Ἡ διὰ τῶν φαρμάκων θήρα ταχὺ μ
καὶ λαμβάνει ῥᾳδίως τὸν ἰχθὺν, ἄβρωτον
καὶ φαῦλον· οὕτως αἱ φίλτρα τινὰ καὶ γοητε
τεχνώμεναι τοῖς ἀνδράσι, καὶ χειρούμεναι
νῆς αὐτοὺς, ἐμπλήκτοις καὶ ἀνοήτοις καὶ δι
μένοις συμβιοῦσιν. Οὐδὲ γὰρ τὴν Κίρκην
οἱ καταφαρμακευθέντες, οὐδὲ ἐχρήσατο πρὸ
αὐτοῖς ὑσὶ καὶ ὄνοις γενομένοις, τὸν δὲ Ὀ
νοῦν ἔχοντα καὶ συνόντα φρονίμως, ὑπερηγ

VI. Αἱ βουλόμεναι μᾶλλον ἀνοήτων κρα
δρῶν, ἢ φρονίμων ἀκούειν, ἐοίκασι τοῖς ἐν ὁ
λομένοις μᾶλλον ὁδηγεῖν τυφλοῖς, ἢ τοῖς γι
σιν ἀκολουθεῖν καὶ βλέπουσι.

VII. *Τὴν Πασιφάην ἀπιστοῦσιν ἐρασθῆναι βοὸς βασιλεῖ συνοῦσαν, ἐνίας ὁρῶσαι τοὺς μὲν αὐστηροὺς καὶ σώφρονας βαρυνομένας, τοῖς δ' ἐξ ἀκρασίας καὶ φιληδονίας κεκραμένοις, ὥσπερ κυσὶν ἢ τράγοις, ἥδιον συνούσας.*

VIII. *Οἱ τοῖς ἵπποις ἐφάλλεσθαι μὴ δυνάμενοι δι' ἀσθένειαν ἢ μαλακίαν, αὐτοὺς ἐκείνους ὀκλάζειν καὶ ὑποπίπτειν διδάσκουσιν· οὕτως ἔνιοι τῶν λαβόντων εὐγενεῖς ἢ πλουσίας γυναῖκας, οὐχ ἑαυτοὺς ποιοῦσι βελτίους, ἀλλ' ἐκείνας περικολούουσιν, ὡς μᾶλλον ἄρξοντες ταπεινῶν γενομένων. Δεῖ δὲ, ὥσπερ ἵππου, τὸ μέγεθος φυλάττοντα καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς γυναικὸς, χρῆσθαι τῷ χαλινῷ.*

IX. *Τὴν σελήνην, ὅταν ἀποστῇ τοῦ ἡλίου, περιφανῆ καὶ λαμπρὰν ὁρῶμεν, ἀφανίζεται δὲ καὶ κρύπτεται πλησίον γενομένη· τὴν δὲ σώφρονα γυναῖκα δεῖ τοὐναντίον, ὁρᾶσθαι μάλιστα μετὰ τοῦ ἀνδρὸς οὖσαν, οἰκουρεῖν δὲ καὶ κρύπτεσθαι, μὴ παρόντος.*

X. *Οὐκ ὀρθῶς Ἡρόδοτος εἶπεν, ὅτι ἡ γυνὴ ἅμα τῷ χιτῶνι ἐκδύεται καὶ τὴν αἰδῶ. Τοὐναντίον γὰρ ἡ σώφρων ἀντενδύεται τὴν αἰδὼ, καὶ τῷ μάλιστα φιλεῖν, τὸ μάλιστα αἰδεῖσθαι, συμβόλῳ χρῶνται πρὸς ἀλλήλους.*

XI. *Ὥσπερ, ἂν φθόγγοι δύο σύμφωνοι ληφθῶσι, τοῦ βαρυτέρου γίνεται τὸ μέλος· οὕτω πᾶσα πρᾶξις ἐν οἰκίᾳ σωφρονούσῃ πράττεται μὲν ὑπ' ἀμφοτέρων ὁμονοούντων, ἐπιφαίνει δὲ τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἡγεμονίαν καὶ προαίρεσιν.*

XII. Ὁ ἥλιος τὸν βορέαν ἐνίκησεν. Ὁ γὰρ ἄνθρωπος, τοῦ μὲν ἀνέμου βιαζομένου τὸ ἱμάτιον ἀφελέσθαι, καὶ λαμπρὸν καταπνέοντος, μᾶλλον ἔσφιγγε καὶ συνεῖχε τὴν περιβολήν· τοῦ δὲ ἡλίου μετὰ τὸ πνεῦμα θερμοῦ γενομένου, θαλπόμενος, εἶτα καυματιζόμενος, καὶ τὸν χιτῶνα τῷ ἱματίῳ προσαπεδύσατο. Τοῦτο ποιοῦσιν αἱ πλεῖσται γυναῖκες· ἀφαιρουμένοις τοῖς ἀνδράσι βίᾳ τὴν τρυφὴν καὶ τὴν πολυτέλειαν διαμάχονται καὶ χαλεπαίνουσιν· ἂν δὲ πείθωνται μετὰ λόγου, πρᾴως ἀποτίθενται καὶ μετριάζουσιν.

XIII. Ὁ Κάτων ἐξέβαλε τῆς βουλῆς τὸν φιλήσαντα τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα τῆς θυγατρὸς παρούσης. Τοῦτο μὲν οὖν ἴσως σφοδρότερον· εἰ δὲ αἰσχρόν ἐστιν, ὥσπερ ἐστὶν, ἑτέρων παρόντων ἀσπάζεσθαι καὶ φιλεῖν καὶ περιβάλλειν ἀλλήλους, πῶς οὐκ αἴσχιον, ἑτέρων παρόντων λοιδορεῖσθαι καὶ διαφέρεσθαι πρὸς ἀλλήλους; Δεῖ τὰς μὲν ἐντεύξεις καὶ φιλοφροσύνας ἀποῤῥήτους πρὸς τὴν γυναῖκα ποιεῖσθαι, νουθεσίᾳ δὲ καὶ μέμψει καὶ παῤῥησίᾳ χρῆσθαι φανερᾷ καὶ ἀναπεπταμένῃ.

XIV. Ὥσπερ ἐσόπτρου κατασκευασμένου χρυσῷ καὶ λίθοις ὄφελος οὐδέν ἐστιν, εἰ μὴ δείκνυσι τὴν μορφὴν ὅμοιαν· οὕτως οὐδὲ πλουσίας γαμετῆς ὄνησις, εἰ μὴ παρέχει τὸν βίον ὅμοιον τῷ ἀνδρὶ καὶ σύμφωνον τὸ ἦθος. Εἰ χαίροντος μὲν, εἰκόνα σκυθρωπὴν ἀποδίδωσι τὸ ἔσοπτρον, ἀχθομένου δὲ καὶ σκυθρωπάζοντος, ἱλαρὰν καὶ σεσηρυῖαν, ἡμαρτημένον ἐστὶ καὶ φαῦλον. Οὐκοῦν καὶ γυνὴ φαῦλος

καὶ ἄκαιρος, ἡ παίζειν μὲν ὡρμημένου καὶ φιλοφρονεῖσθαι τοῦ ἀνδρὸς, ἐσκυθρωπακυῖα, σπουδάζοντος δὲ, παίζουσα καὶ γελῶσα· τὸ μὲν γὰρ, ἀηδίας, τὸ δὲ, ὀλιγωρίας. Δεῖ δὲ, ὥσπερ οἱ γεωμέτραι λέγουσι τὰς γραμμὰς καὶ τὰς ἐπιφανείας οὐ κινεῖσθαι καθ᾽ ἑαυτὰς, ἀλλὰ συγκινεῖσθαι τοῖς σώμασιν, οὕτω τὴν γυναῖκα μηδὲν ἴδιον πάθος ἔχειν, ἀλλὰ κοινωνεῖν τῷ ἀνδρὶ καὶ σπουδῆς, καὶ παιδιᾶς, καὶ συννοίας, καὶ γέλωτος.

XV. Ὡς οἱ τὰς γυναῖκας μὴ ἡδέως βλέποντες ἐσθιούσας καὶ πινούσας μετ᾽ αὐτῶν, διδάσκουσιν ἐμπίπλασθαι μόνας γενομένας· οὕτως οἱ μὴ συνόντες ἱλαρῶς ταῖς γυναιξὶ, μηδὲ παιδιᾶς κοινωνοῦντες αὐταῖς καὶ γέλωτος, ἰδίας ἡδονὰς χωρὶς αὐτῶν ζητεῖν διδάσκουσιν.

XVI. Τοῖς τῶν Περσῶν βασιλεῦσιν αἱ γνήσιαι γυναῖκες παρακάθηνται δειπνοῦσι καὶ συνεστιῶνται· βουλόμενοι δὲ παίζειν καὶ μεθύσκεσθαι, ταύτας μὲν ἀποπέμπουσι, τὰς δὲ μουσουργοὺς καὶ παλλακίδας καλοῦσιν· ὀρθῶς τοῦτό γε αὐτὸ ποιοῦντες, ὅτι τὸ συνακολασταίνειν καὶ παροινεῖν οὐ μεταδιδόασι ταῖς γαμεταῖς. Ἂν οὖν ἰδιώτης ἀνὴρ, ἀκρατὴς δὲ περὶ τὰς ἡδονὰς καὶ ἀνάγωγος, ἐξαμάρτῃ τι πρὸς ἑταίραν ἢ θεραπαινίδα, δεῖ τὴν γαμετὴν μὴ ἀγανακτεῖν μηδὲ χαλεπαίνειν, λογιζομένην, ὅτι παροινίας καὶ ἀκολασίας καὶ ὕβρεως, αἰδούμενος αὐτὴν, ἑτέρᾳ μεταδίδωσιν.

XVII. Οἱ φιλόμουσοι τῶν βασιλέων πολλοὺς μουσικοὺς ποιοῦσιν, οἱ φιλολόγοι λογίους, οἱ φιλα-

θληταὶ γυμναστικούς· οὕτως ἀνὴρ φιλοσώματος καλλωπίστριαν γυναῖκα ποιεῖ, φιλήδονος ἑταιρικὴν καὶ ἀκόλαστον, φιλάγαθος καὶ φιλόκαλος σώφρονα καὶ κοσμίαν.

XVIII. Λάκαινα παιδίσκη, πυνθανομένου τινός, εἰ ἤδη ἀνδρὶ προσελήλυθεν, Οὐκ ἔγωγε, εἶπεν, ἀλλ' ἐμοὶ ἐκεῖνος. Οὗτος ὁ τρόπος, οἶμαι, τῆς οἰκοδεσποίνης, μήτε φεύγειν μήτε δυσχεραίνειν τὰ τοιαῦτα τοῦ ἀνδρὸς ἀρχομένου, μήτε αὐτὴν κατάρχεσθαι· τὸ μὲν γὰρ, ἑταιρικὸν καὶ ἰταμὸν, τὸ δὲ, ὑπερήφανον καὶ ἀφιλόστοργον.

XIX. Ἰδίους οὐ δεῖ κτᾶσθαι φίλους τὴν γυναῖκα, κοινοῖς δὲ χρῆσθαι τοῖς τοῦ ἀνδρός. Οἱ δὲ θεοὶ, φίλοι πρῶτοι καὶ μέγιστοι· διὸ καὶ θεούς, οὓς ὁ ἀνὴρ νομίζει, σέβεσθαι τῇ γαμετῇ καὶ γινώσκειν μόνους προσήκει· περιέργοις δὲ θρησκείαις καὶ ξέναις δεισιδαιμονίαις ἀποκεκλεῖσθαι τὴν αὔλειον· οὐδενὶ γὰρ θεῶν ἱερὰ κλεπτόμενα καὶ λανθάνοντα δρᾶται κεχαρισμένως ὑπὸ γυναικός.

XX. Ὁ Πλάτων φησὶν, εὐδαίμονα καὶ μακαρίαν εἶναι πόλιν, ἐν ῇ τὸ ἐμὸν καὶ οὐκ ἐμὸν ἥκιστα φθεγγομένων ἀκούουσι, διὰ τὸ κοινοῖς, ὡς ἔνι μάλιστα, χρῆσθαι τοῖς ἀξίοις σπουδῆς τοὺς πολίτας. Πολὺ δὲ μᾶλλον ἐκ γάμου δεῖ τὴν τοιαύτην φωνὴν ἀνῃρῆσθαι. Πλὴν ὥσπερ οἱ ἰατροὶ λέγουσι, τὰς τῶν εὐωνύμων πληγὰς τὴν αἴσθησιν ἐν τοῖς δεξιοῖς ἀναφέρειν, οὕτω τὴν γυναῖκα τοῖς τοῦ ἀνδρὸς συμπαθεῖν, μᾶλλον δὲ καὶ τὸν ἄνδρα τοῖς τῆς γυναικός· ἵνα, ὥσπερ οἱ δεσμοὶ κατὰ τὴν ἐπάλλαξιν ἰσχὺν δι

ἀλλήλων λαμβάνουσιν, οὕτως ἑκατέρου τὴν εὔνοιαν ἀντίστροφον ἀποδιδόντος, ἡ κοινωνία σώζηται δι᾽ ἀμφοῖν. Καὶ γὰρ ἡ φύσις μίγνυσι διὰ τῶν σωμάτων ἡμᾶς, ἵν᾽ ἐξ ἑκατέρων μέρος λαβοῦσα, καὶ συγχέασα, κοινὸν ἀμφοτέροις ἀποδῷ τὸ γενόμενον· ὥστε μηδέτερον διορίσαι, μηδὲ διακρῖναι τὸ ἴδιον, ἢ τὸ ἀλλότριον. Αὕτη τοίνυν καὶ χρημάτων κοινωνία προσήκει μάλιστα τοῖς γαμοῦσιν εἰς μίαν οὐσίαν πάντα καταχεαμένοις καὶ ἀναμίξασι, μὴ τὸ μέρος ἴδιον, καὶ τὸ μέρος ἀλλότριον, ἀλλὰ πᾶν ἴδιον ἡγεῖσθαι, καὶ μηδὲν ἀλλότριον. Ὥσπερ τὸ κρᾶμα, καίτοι ὕδατος μετέχον πλείονος, οἶνον καλοῦμεν, οὕτω τὴν οὐσίαν δεῖ καὶ τὸν οἶκον τοῦ ἀνδρὸς λέγεσθαι, κἂν ἡ γυνὴ πλείονα συμβάληται.

XXI. Φιλόπλουτος ἡ Ἑλένη, φιλήδονος ὁ Πάρις· φρόνιμος ὁ Ὀδυσσεὺς, σώφρων ἡ Πηνελόπη· διὰ τοῦτο μακάριος γάμος ὁ τούτων καὶ ζηλωτός· ὁ δὲ ἐκείνων, Ἰλιάδα κακῶν Ἕλλησι καὶ βαρβάροις ἐποίησεν.

XXII. Ὁ Ῥωμαῖος ὑπὸ τῶν φίλων νουθετούμενος, ὅτι σώφρονα γυναῖκα καὶ πλουσίαν καὶ ὡραίαν ἀπεπέμψατο, τὸν κάλτιον αὐτοῖς προτείνας, Καὶ γὰρ οὗτος, ἔφη, καλὸς ἰδεῖν καὶ καινὸς, ἀλλ᾽ οὐδεὶς οἶδεν, ὅπου με θλίβει. Δεῖ τοίνυν μὴ προικὶ, μηδὲ γένει, μηδὲ κάλλει τὴν γυναῖκα πιστεύειν, ἀλλ᾽ ἐν οἷς ἅπτεται μάλιστα τοῦ ἀνδρὸς, ὁμιλίᾳ τε καὶ ἤθει, καὶ συμπεριφορᾷ, ταῦτα μὴ σκληρὰ, μηδ᾽ ἀνιῶντα καθ᾽ ἡμέραν, ἀλλ᾽ εὐάρμοστα καὶ ἄλυπα καὶ προσφιλῆ παρέχειν. Ὥσπερ γὰρ οἱ ἰατροὶ τοὺς ἐξ αἰτιῶν ἀδή-

λων καὶ κατὰ μικρὸν συλλεγομένων γεννωμένους πι ρετοὺς μᾶλλον δεδοίκασιν, ἢ τοὺς ἐμφανεῖς καὶ μι γάλας προφάσεις ἔχοντας· οὕτω τὰ λανθάνοντ τοὺς πολλοὺς μικρὰ καὶ συνεχῆ καὶ καθημερινὰ προι κρούματα γυναικὸς καὶ ἀνδρὸς μᾶλλον διΐστησι κι λυμαίνεται τὴν συμβίωσιν.

XXIII. Ὁ βασιλεὺς Φίλιππος ἦρα Θεσσαλῆς γι ναικὸς αἰτίαν ἐχούσης καταφαρμακεύειν αὐτὸι ἐσπούδασεν οὖν ἡ Ὀλυμπιὰς λαβεῖν τὴν ἄνθρωπι ὑποχείριον. Ὡς δὲ εἰς ὄψιν ἐλθοῦσα, τό τε εἶδι εὐπρεπὴς ἐφάνη, καὶ διελέχθη πρὸς αὐτὴν οὐκ ἀγει νῶς οὐδὲ ἀσυνέτως, Χαιρέτωσαν, εἶπεν ἡ Ὀλυμπιὰ αἱ διαβολαί· σὺ γὰρ ἐν σεαυτῇ τὰ φάρμακα ἔχει Ἄμαχον οὖν τι γίνεται πρᾶγμα γαμετὴ γυνὴ καὶ νι μιμος, ἂν ἐν αὐτῇ πάντα θεμένη, καὶ προῖκα, κι γένος, καὶ φάρμακα, καὶ τὸν κεστὸν αὐτὸν, ἤθ καὶ ἀρετῇ κατεργάσεται τὴν εὔνοιαν.

XXIV. Πάλιν ἡ Ὀλυμπιὰς, αὐλικοῦ τινος νει νίσκου γήμαντος εὐπρεπῆ γυναῖκα κακῶς ἀκούοι σαν, Οὗτος, εἶπεν, οὐκ ἔχει λογισμόν· οὐ γὰρ ὁ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἔγημε. Δεῖ δὲ μὴ τοῖς ὄμμασι γι μεῖν, μηδὲ τοῖς δακτύλοις· ὥσπερ ἔνιαι ψηφίσαντε πόσα φέρουσαν λαμβάνουσιν, οὐ κρίναντες, πῶ συμβιωσομένην.

XXV. Ὁ Σωκράτης ἐκέλευε τῶν ἐσοπτριζομένω νεανίσκων τοὺς μὲν αἰσχροὺς, ἐπανορθοῦσθαι τ ἀρετῇ, τοὺς δὲ καλοὺς, μὴ καταισχύνειν τῇ κακί τὸ εἶδος. Καλὸν οὖν καὶ τὴν οἰκοδέσποιναν, ὅτα ἐν ταῖς χερσὶν ἔχῃ τὸ ἔσοπτρον, αὐτὴν ἐν ἑαυτῇ δι

λαλεῖν, τὴν μὲν αἰσχράν, Τί οὖν, ἂν μὴ σώφρων γένωμαι; τὴν δὲ καλήν, Τί οὖν, ἂν σώφρων γένωμαι; τῇ γὰρ αἰσχρᾷ σεμνόν, εἰ φιλεῖται διὰ τὸ ἦθος μᾶλλον ἢ τὸ κάλλος.

XXVI. Ταῖς Λυσάνδρου θυγατράσιν ὁ τύραννος ὁ Σικελικὸς ἱμάτια καὶ πλόκια τῶν πολυτελῶν ἔπεμψεν· ὁ δὲ Λύσανδρος οὐκ ἔλαβεν, εἰπών, Ταῦτα τὰ κόσμια καταισχυνεῖ μου μᾶλλον ἢ κοσμήσει τὰς θυγατέρας. Πρότερος δὲ Λυσάνδρου Σοφοκλῆς τοῦτο εἶπεν·

Οὐ κόσμος, οὔκ, ὦ τλῆμον, ἀλλ' ἀκοσμία
Φαίνοιτ' ἂν εἶναι, σῶν τε μαργότης φρενῶν.

Κόσμος γάρ ἐστιν, ὡς ἔλεγε Κράτης, τὸ κοσμοῦν· κοσμεῖ δὲ τὸ κοσμιωτέραν γυναῖκα ποιοῦν· ποιεῖ δὲ ταύτην οὐ χρυσός, οὔτε σμάραγδος, οὔτε κόκκος, ἀλλ' ὅσα σεμνότητος, εὐταξίας, αἰδοῦς ἔμφασιν περιτίθησιν.

XXVII. Οἱ τῇ γαμηλίᾳ θύοντες Ἥρᾳ τὴν χολὴν οὐ συγκαθαγίζουσι τοῖς ἄλλοις ἱεροῖς, ἀλλ' ἐξελόντες ἔῤῥιψαν περὶ τὸν βωμόν· αἰνιττομένου τοῦ νομοθέτου, τὸ μηδέποτε δεῖν χολὴν μηδὲ ὀργὴν γάμῳ παρεῖναι. Δεῖ γὰρ εἶναι τῆς οἰκοδεσποίνης, ὥσπερ οἴνου, τὸ αὐστηρὸν ὠφέλιμον καὶ ἡδύ, μὴ πικρόν, ὥσπερ ἀλόης, μηδὲ φαρμακῶδες.

XXVIII. Ὁ Πλάτων τῷ Ξενοκράτει βαρυτέρῳ τὸ ἦθος ὄντι, τἆλλα δὲ καλῷ κἀγαθῷ, παρεκελεύετο θύειν ταῖς Χάρισιν. Οἶμαι δὴ καὶ τῇ σώφρονι μάλιστα δεῖν πρὸς τὸν ἄνδρα χαρίτων, ἵν', ὡς ἔλεγε Μητρόδωρος, ἡδέως συνοικῇ, καὶ μὴ ὀργιζομένη,

ὅτι σωφρονεῖ. Δεῖ γὰρ μήτε τὴν εὐτελῆ, καθαριότητος ἀμελεῖν, μήτε τὴν φίλανδρον, φιλοφροσύνης· ποιεῖ γὰρ ἡ χαλεπότης ἀηδῆ τὴν εὐταξίαν τῆς γυναικὸς, ὥσπερ ἡ ῥυπαρία τὴν ἀφέλειαν.

XXIX. Ἡ φοβουμένη γελάσαι πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ πρᾶξαί τι, ἵνα μὴ φανῇ θρασεῖα καὶ ἀκόλαστος, οὐδὲν διαφέρει τῆς, ἵνα μὴ δοκῇ μυρίζεσθαι τὴν κεφαλὴν, μηδὲ ἀλειφομένης, καὶ, ἵνα μὴ φυκοῦσθαι τὸ πρόσωπον, μηδὲ νιπτομένης. Ὁρῶμεν δὲ καὶ ποιητὰς καὶ ῥήτορας, ὅσοι φεύγουσι τὸ περὶ τὴν λέξιν ὀχλικὸν καὶ ἀνελεύθερον καὶ κακόζηλον, τοῖς πράγμασι καὶ ταῖς οἰκονομίαις καὶ τοῖς ἤθεσιν ἄγειν καὶ κινεῖν τὸν ἀκροατὴν φιλοτεχνοῦντας. Διὸ δεῖ καὶ τὴν οἰκοδέσποιναν πᾶν τὸ περιττὸν καὶ ἑταιρικὸν καὶ πανηγυρικὸν, εὖ ποιοῦσαν, φεύγειν καὶ παραιτεῖσθαι· μᾶλλον δὲ φιλοτεχνεῖν ἐν ταῖς ἠθικαῖς καὶ βιωτικαῖς χάρισι πρὸς τὸν ἄνδρα, τῷ καλῷ μεθ᾽ ἡδονῆς συνεθίζουσαν αὐτόν. Ἂν δ᾽ ἄρα φύσει τις αὐστηρὰ καὶ ἄκρατος γένηται, καὶ ἀνήδυντος, εὐγνωμονεῖν δεῖ τὸν ἄνδρα· καὶ καθάπερ ὁ Φωκίων, τοῦ Ἀντιπάτρου πρᾶξιν αὐτῷ προστάττοντος οὐ καλὴν οὐδὲ πρέπουσαν, εἶπεν, Οὐ δύνασαί μοι καὶ φίλῳ χρῆσθαι καὶ κόλακι· οὕτω λογίζεσθαι περὶ τῆς σώφρονος καὶ αὐστηρᾶς γυναικὸς, Οὐ δύναμαι τῇ αὐτῇ καὶ ὡς γαμετῇ καὶ ὡς ἑταίρᾳ συνεῖναι.

XXX. Ταῖς Αἰγυπτίαις ὑποδήμασι χρῆσθαι πάτριον οὐκ ἦν, ὅπως ἐν οἴκῳ διημερεύσωσι· τῶν δὲ πλείστων γυναικῶν ἂν ὑποδήματα διάχρυσα περιέλῃς

:λλια, καὶ περισκελίδας, καὶ πορφύραν, καὶ ρίτας, ἔνδον μένουσιν.

XXI. Ἡ Θεανὼ παρέφηνε τὴν χεῖρα περιβαλ- | τὸ ἱμάτιον· τινὸς δ' εἰπόντος, Καλὸς ὁ πῆ- :λλ' οὐ δημόσιος, ἔφη. Δεῖ δὲ μὴ μόνον τὸν , ἀλλὰ μηδὲ τὸν λόγον δημόσιον εἶναι τῆς σώ- ;, ἀλλὰ τὴν φωνὴν, ὡς ἀπογύμνωσιν, αἰδεῖ- καὶ φυλάττεσθαι πρὸς τοὺς ἐκτός. Ἐνορᾷ- ρ αὐτῇ καὶ πάθος καὶ ἦθος καὶ διάθεσις λα- ;.

XXII. Τὴν Ἠλείων ὁ Φειδίας Ἀφροδίτην ἐποί- λώνην πατοῦσαν, οἰκουρίας σύμβολον ταῖς ὶ καὶ σιωπῆς. Δεῖ γὰρ ἢ πρὸς τὸν ἄνδρα λα- ἢ διὰ τοῦ ἀνδρὸς, μὴ δυσχεραίνουσαν, εἰ δι' ιίας γλώσσης, ὥσπερ αὐλητὴς, φθέγγεται σε- ιον.

XXIII. Οἱ πλούσιοι καὶ οἱ βασιλεῖς τιμῶντες ριλοσόφους, αὐτούς τε κοσμοῦσι κἀκείνους· ριλόσοφοι τοὺς πλουσίους θεραπεύοντες, οὐκ υς ποιοῦσιν ἐνδόξους, ἀλλ' αὐτοὺς ἀδοξοτέ- Τοῦτο συμβαίνει καὶ περὶ τὰς γυναῖκας· ὑ- τουσαι μὲν γὰρ ἑαυτὰς τοῖς ἀνδράσιν, ἐπαι- ιι· κρατεῖν δὲ βουλόμεναι, μᾶλλον τῶν κρα- νων ἀσχημονοῦσι. Κρατεῖν δὲ δεῖ τὸν ἄνδρα ναικὸς, οὐχ ὡς δεσπότην κτήματος, ἀλλ' ὡς ψυ- ύματος, συμπαθοῦντα καὶ συμπεφυκότα τῇ εὐ- Ὥσπερ οὖν σώματός ἐστι κήδεσθαι μὴ δουλεύ- ταῖς ἡδοναῖς αὐτοῦ, καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις, οὕτω ὸς ἄρχειν εὐφραίνοντα καὶ χαριζόμενον.

XXXIV. *Τῶν σωμάτων οἱ φιλόσοφοι τὰ μὲν διεστώτων λέγουσιν εἶναι, καθάπερ στόλον καὶ στ[ρα]τόπεδον· τὰ δὲ ἐκ συναπτομένων, ὡς οἰκίαν [κα]ὶ ναῦν· τὰ δὲ ἡνωμένα καὶ συμφυῆ, καθάπερ ἐ[στὶ] τῶν ζώων ἕκαστον. Σχεδὸν οὖν καὶ γάμος, ὁ [μὲν] τῶν ἐρώντων, ἡνωμένος καὶ συμφυής ἐστιν· ὁ δὲ [τῶν] διὰ προῖκας ἢ τέκνα γαμούντων, ἐκ συναπτομένω[ν]· ὁ δὲ τῶν συγκαθευδόντων, ἐκ διεστώτων, οὓς σ[υν]οικεῖν ἄν τις ἀλλήλοις, οὐ συμβιοῦν, νομίσειεν. [Δεῖ] δὲ, ὥσπερ οἱ φυσικοὶ τῶν ὑγρῶν λέγουσι δι᾽ ὅλ[ων] γενέσθαι τὴν κρᾶσιν, οὕτω τῶν γαμούντων, καὶ σ[ώ]ματα, καὶ χρήματα, καὶ φίλους, καὶ οἰκείους ἀνα[μι]χθῆναι δι᾽ ἀλλήλων. Καὶ γὰρ ὁ Ῥωμαῖος νομο[θέ]της ἐκώλυσε δῶρα διδόναι καὶ λαμβάνειν παρ᾽ ἀλ[λή]λων τοὺς γεγαμηκότας, οὐχ ἵνα μηδενὸς μεταλαμ[βά]νωσιν, ἀλλ᾽ ἵνα πάντα κοινὰ νομίζωσιν.*

XXXV. *Ἐν Λέπτει, τῆς Λιβύης πόλει, π[ά]τριόν ἐστι τῇ μετὰ τὸν γάμον ἡμέρᾳ τὴν νύμφ[ην] πρὸς τὴν τοῦ νυμφίου μητέρα πέμψασαν αἰτεῖσ[θαι] χύτραν· ἡ δὲ οὐ δίδωσιν, οὐδέ φησιν ἔχειν, ὅπ[ως] ἀπ᾽ ἀρχῆς ἐπισταμένη τὸ τῆς ἑκυρᾶς μητρυιῶδες, [ἂν] ὕστερόν τι συμβαίνῃ τραχύτερον, μὴ ἀγανακτῇ, μ[ηδὲ] δὲ δυσκολαίνῃ. Τοῦτο δεῖ γινώσκουσαν τὴν [γυ]ναῖκα θεραπεύειν τὴν πρόφασιν. Ἔστι δὲ ζηλο[τυ]πία τῆς μητρὸς ὑπὲρ εὐνοίας πρὸς αὐτήν· θεραπ[εία] δὲ μία τοῦ πάθους, ἰδίᾳ μὲν εὔνοιαν τῷ ἀνδρὶ π[οι]εῖν πρὸς ἑαυτὴν, τὴν δὲ μητρὸς μὴ περισπᾶν, μ[ηδ᾽] ἐλαττοῦν.*

XXXVI. Τοὺς υἱοὺς δοκοῦσι μᾶλλον ἀγα[πᾶν]

αἱ μητέρες, ὡς δυναμένους αὐταῖς βοηθεῖν, οἱ δὲ πατέρες τὰς θυγατέρας, ὡς δεομένας αὐτῶν βοηθούντων· ἴσως δὲ καὶ τιμῇ πρὸς ἀλλήλους ὁ ἕτερος τὸ μᾶλλον οἰκεῖον τῷ ἑτέρῳ, βούληται μᾶλλον ἀσπαζόμενος καὶ ἀγαπῶν φανερὸς εἶναι. Καὶ τοῦτο μὲν ἴσως διάφορόν ἐστιν, ἐκεῖνο δὲ ἀστεῖον, ἂν ἡ γυνὴ μᾶλλον ἀποκλίνασα τῇ τιμῇ πρὸς τοὺς γονεῖς τοῦ ἀνδρὸς, ἢ τοὺς ἑαυτῆς, βλέπηται· κἂν τι λυπῆται, πρὸς ἐκείνους ἀναφέρουσα, τοὺς δὲ αὑτῆς λανθάνουσα. Ποιεῖ γὰρ καὶ τὸ πιστεύειν δοκεῖν, πιστεύεσθαι, καὶ τὸ φιλεῖν, φιλεῖσθαι.

XXXVII. Τοῖς περὶ τὸν Κῦρον Ἕλλησι παρήγγειλαν οἱ στρατηγοὶ, τοὺς πολεμίους, ἐὰν μὲν βοῶντες ἐπίωσι, δέχεσθαι μετὰ σιωπῆς· ἐὰν δὲ ἐκεῖνοι σιωπῶσιν, αὐτοὺς μετὰ βοῆς ἀντεξελαύνειν. Αἱ δὲ νοῦν ἔχουσαι γυναῖκες, ἐν ταῖς ὀργαῖς τῶν ἀνδρῶν κεκραγότων μὲν ἡσυχάζουσιν, σιωπῶντας δὲ προσλαλοῦσαι καὶ παραμυθούμεναι καταπραΰνουσιν.

XXXVIII. Ὀρθῶς ὁ Εὐριπίδης αἰτιᾶται τοὺς τῇ λύρᾳ χρωμένους παρ' οἶνον· ἔδει γὰρ ἐπὶ τὰς ὀργὰς καὶ τὰ πένθη μᾶλλον τὴν μουσικὴν παρακαλεῖν, ἢ προσεκλύειν τοὺς ἐν ταῖς ἡδοναῖς ὄντας. Νομίζετε οὖν ὑμεῖς, ἁμαρτάνειν τοὺς ἡδονῆς ἕνεκα συγκαθεύδοντας ἀλλήλοις, ὅταν δὲ ἐν ὀργῇ τινι γένωνται καὶ διαφορᾷ, χωρὶς ἀναπαυομένους, καὶ μὴ τότε μάλιστα τὴν Ἀφροδίτην παρακαλοῦντας, ἰατρὸν οὖσαν τῶν τοιούτων ἀρίστην· ὥς που καὶ ὁ ποιητὴς διδάσκει, τὴν Ἥραν ποιῶν λέγουσαν·

— καί σφ' ἄκριτα νείκεα λύσω,
Εἰς εὐνὴν ἀνέσασα δμωθῆναι φιλότητι.

XXXIX. Ἀεὶ μὲν δεῖ καὶ πανταχοῦ φεύγειν τὸ προσκρούειν τῷ ἀνδρὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τῇ γυναικὶ τὸν ἄνδρα, μάλιστα δὲ φυλάττεσθαι τοῦτο ποιεῖν ἐν τῷ συναναπαύεσθαι καὶ συγκαθεύδειν. Ἡ μὲν γὰρ ὠδίνουσα καὶ δυσφοροῦσα πρὸς τοὺς κατακλίνοντας αὐτὴν ἔλεγε, Πῶς δ' ἂν ἡ κλίνη ταῦτα θεραπεύσειεν, οἷς ἐπὶ τῆς κλίνης περιέπεσον; Ἃς δὲ ἡ κλίνη γεννᾷ διαφορὰς καὶ λοιδορίας καὶ ὀργὰς, οὐ ῥᾴδιόν ἐστιν ἐν ἄλλῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ διαλυθῆναι.

XL. Ἡ Ἑρμιόνη δοκεῖ τι λέγειν ἀληθὲς, λέγουσα·

Κακῶν γυναικῶν εἴσοδοί μ' ἀπώλεσαν.

Τοῦτο δ' οὐχ ἁπλῶς γινόμενόν ἐστιν, ἀλλ' ὅταν αἱ πρὸς τοὺς ἄνδρας διαφοραὶ καὶ ζηλοτυπίαι ταῖς τοιαύταις γυναιξὶ μὴ τὰς θύρας μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀκοὰς ἀνοίγωσι. Τότε οὖν δεῖ μάλιστα τὴν νοῦν ἔχουσαν ἀποκλείειν τὰ ὦτα, καὶ φυλάττεσθαι τὸν ψιθυρισμὸν, ἵνα μὴ πῦρ ἐπὶ πῦρ γένηται· καὶ πρόχειρον ἔχειν τὸ τοῦ Φιλίππου· λέγεται γὰρ ἐκεῖνος ὑπὸ τῶν φίλων παροξυνόμενος ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας, ὡς εὖ πάσχοντας καὶ κακῶς αὐτὸν λέγοντας, εἰπεῖν, Τί οὖν, ἂν καὶ κακῶς ποιῶμεν αὐτούς; Ὅταν οὖν αἱ διαβάλλουσαι λέγωσιν, ὅτι λυπεῖ σε φιλοῦσαν ὁ ἀνὴρ καὶ σωφρονοῦσαν, Τί οὖν, ἂν καὶ μισεῖν αὐτὸν ἄρξωμαι καὶ ἀδικεῖν;

XLI. Ὁ τὸν δραπέτην ἰδὼν διὰ χρόνου, καὶ διώκων, ὡς κατέφυγε φθάσας εἰς μύλωνα, Ποῦ δ'

ἂν, ἔφη, σὲ μᾶλλον εὑρεῖν ἐβουλήθην, ἢ ἐνταῦθα; Γυνὴ τοίνυν διὰ ζηλοτυπίαν ἀπόλειψιν γράφουσα, καὶ χαλεπῶς ἔχουσα, λεγέτω πρὸς ἑαυτήν, Ποῦ δ' ἂν ἡ ζηλοῦσά με μᾶλλον ἥσθείη θεασαμένη, καὶ τί ποιοῦσαν ἢ λυπουμένην καὶ στασιάζουσαν πρὸς τὸν ἄνδρα, καὶ τὸν οἶκον αὐτὸν καὶ τὸν θάλαμον προεμένην;

XLII. Ἀθηναῖοι τρεῖς ἀρότους ἱεροὺς ἄγουσι· πρῶτον ἐπὶ Σκίρῳ, τοῦ παλαιοτάτου τῶν σπόρων ὑπόμνημα· δεύτερον ἐν τῇ Ῥαρίᾳ· τρίτον ὑπὸ Πέλιν, τὸν καλούμενον Βουζύγιον. Τούτων δὲ πάντων ἱερώτατός ἐστιν ὁ γαμήλιος σπόρος καὶ ἄροτος ἐπὶ παίδων τεκνώσει· καλῶς τὴν Ἀφροδίτην ὁ Σοφοκλῆς εὔκαρπον Κυθέρειαν προσηγόρευσε. Διὸ δεῖ μάλιστα τούτῳ χρῆσθαι μετ' εὐλαβείας τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα, τῶν ἀνιέρων καὶ παρανόμων πρὸς ἑτέρους ἁγνεύοντας ὁμιλιῶν, καὶ μὴ σπείροντας, ἐξ ὧν οὐδὲν αὐτοῖς φύεσθαι θέλουσιν, ἀλλά, κἂν γένηται καρπός, αἰσχύνονται καὶ ἀποκρύπτουσι.

XLIII. Γοργίου τοῦ ῥήτορος ἀναγνόντος ἐν Ὀλυμπίᾳ λόγον περὶ ὁμονοίας τοῖς Ἕλλησιν, ὁ Μέλανθος, Οὗτος ἡμῖν, ἔφη, συμβουλεύει περὶ ὁμονοίας, ὃς αὑτὸν καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὴν θεράπαιναν ἰδίᾳ τρεῖς ὄντας ὁμονοεῖν οὐ πέπεικεν. Ἦν γάρ, ὡς ἔοικε, τὶς ἔρως τοῦ Γοργίου καὶ ζηλοτυπία τῆς γυναικὸς πρὸς τὸ θεραπαινίδιον. Εὖ τοίνυν ἡρμοσμένον τὸν οἶκον εἶναι δεῖ τῷ μέλλοντι ἁρμόζεσθαι καὶ ἀγορὰν καὶ φίλους· μᾶλλον γὰρ ἔοικε τὰ

τῶν γυναικῶν ἢ τὰ πρὸς γυναῖκας ἁμαρτήματα θάνειν τοὺς πολλούς.

XLIV. Τὸν αἴλουρον ὀδμῇ μύρων ἐκταρ σθαι καὶ μαίνεσθαι λέγουσιν. Εἰ οὕτω τὰς γι κας ἀγριαίνειν καὶ παραφρονεῖν ὑπὸ μύρων βαινε, δεινὸν ἦν μὴ ἀπέχεσθαι μύρου τοὺς ἄν ἀλλὰ δι' ἡδονὴν αὐτῶν βραχεῖαν οὕτω κακου περιορᾷν. Ἐπεὶ τοίνυν ταῦτα πάσχουσιν, οὐ ριζομένων τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ συγγινομένων ραις· ἄδικόν ἐστιν ἡδονῆς ἕνεκα μικρᾶς ἐπὶ τ τῳ λυπεῖν καὶ συνταράττειν τὰς γυναῖκας, κα καθάπερ ταῖς μελίτταις, ὅτι δοκοῦσι δυσχερα καὶ μάχεσθαι τοῖς μετὰ γυναικῶν γινομένοις, ἀ καὶ καθαρεύοντας ἑτέρων συνουσίας προσιέναι γυναιξί.

XLV. Οἱ προσιόντες ἐλέφασιν ἐσθῆτα λαμ οὐ λαμβάνουσιν· οὐδὲ φοινικίδας, οἱ ταύροις· γριαίνεται γὰρ ὑπὸ τῶν χρωμάτων τούτων μά τὰ ζῶα· τὰς δὲ τίγρεις φασὶ περιτυμπανιζο ἐκμαίνεσθαι παντάπασι, καὶ διασπᾷν ἑαυτάς. τοίνυν καὶ τῶν ἀνδρῶν οἱ μὲν ἐσθῆτας κοκκίνα πορφυρᾶς ὁρῶντες δυσανασχετοῦσιν, οἱ δὲ κυ λοις καὶ τυμπάνοις ἄχθονται, τί δεινὸν ἀπέχε τούτων τὰς γυναῖκας, καὶ μὴ ταράττειν μηδὲ π ξύνειν τοὺς ἄνδρας, ἀλλὰ συνεῖναι μετ' εὐστα καὶ πρᾳότητος;

LXVI. Γυνή τις πρὸς τὸν Φίλιππον ἄκο ἐφελκόμενον αὐτὴν, Ἄφες με, εἶπε· πᾶσα γυνὴ λύχνου ἀρθέντος ἡ αὐτή ἐστι. Τοῦτο πρὸς

μοιχικοὺς καὶ ἀκολάστους εἴρηται καλῶς· τὴν δὲ γαμετὴν δεῖ μάλιστα τοῦ φωτὸς ἀποσβεσθέντος εἶναι μὴ τὴν αὐτὴν ταῖς τυχούσαις γυναιξὶν, ἀλλὰ φαίνεσθαι, τοῦ σώματος μὴ βλεπομένου, τὸ σῶφρον αὐτῆς καὶ ἴδιον τῷ ἀνδρὶ καὶ τεταγμένον καὶ φιλόστοργον.

XLVII. Ὁ Πλάτων τοῖς πρεσβύταις μᾶλλον παρῄνει αἰσχύνεσθαι τοῖς νέοις, ἵνα κἀκεῖνοι πρὸς αὐτοὺς αἰδημόνως ἔχωσιν· ὅπου γὰρ ἀναισχυντοῦσιν οἱ γέροντες, οὐδεμίαν αἰδῶ τοῖς νέοις οὐδὲ εὐλάβειαν ἐγγίνεσθαι. Τούτου δεῖ μεμνημένον τὸν ἄνδρα, μηδένα μᾶλλον αἰδεῖσθαι τῆς γυναικὸς, ὡς τοῦ θαλάμου αὐτῇ διδασκαλίου εὐταξίας ἢ ἀκολασίας γενησομένου. Ὁ δὲ τῶν αὐτῶν ἡδονῶν αὐτὸς μὲν ἀπολαύων, ἐκείνην δὲ ἀποτρέπων, οὐδὲν διαφέρει τοῦ κελεύοντος διαμάχεσθαι τὴν γυναῖκα πρὸς τοὺς πολεμίους, οἷς αὐτὸς ἑαυτὸν παρέδωκε.

XLVIII. Περὶ δὲ φιλοκοσμίας σὺ μὲν, ὦ Εὐρυδίκη, τὰ πρὸς Ἀρίστυλλαν ὑπὸ Τιμοξένας γεγραμμένα ἀναγνοῦσα πειρῶ διαμνημονεύειν· σὺ δὲ, ὦ Πολλιανὲ, μὴ νόμιζε περιεργίας ἀφέξεσθαι τὴν γυναῖκα καὶ πολυτελείας, ἂν ὁρᾷ σε μὴ καταφρονοῦντα τούτων ἐν ἑτέροις, ἀλλὰ καὶ χαίροντα χρυσώσεσιν ἐκπωμάτων, καὶ γραφαῖς οἰκημάτων, καὶ χλιδώσεσιν ἡμιόνων, καὶ ἵππων περιδεῤῥαίοις· οὐ γάρ ἐστιν ἐξελάσαι τῆς γυναικωνίτιδος ἐν μέσῃ τῇ ἀνδρωνίτιδι τὴν πολυτέλειαν ἀναστρεφομένην.

Καὶ σὺ μὲν ὥραν ἔχων ἤδη φιλοσοφεῖν, τοῖς μετ᾽ ἀποδείξεως καὶ κατασκευῆς λεγομένοις ἐπικόσμει τὸ ἦθος, ἐντυγχάνων καὶ πλησιάζων τοῖς ὠφε-

λοῦσι· τῇ δὲ γυναικὶ πανταχόθεν τὸ χρήσιμον συνάγων, ὥσπερ αἱ μέλιτται, καὶ φέρων αὐτὸς ἐν σεαυτῷ, μεταδίδου καὶ προσδιαλέγου, φίλους αὐτῇ ποιῶν καὶ συνήθεις τῶν λόγων τοὺς ἀρίστους.

Πατὴρ μὲν γὰρ ἐσσὶ αὐτῇ καὶ πότνια μήτηρ,
Ἠδὲ κασίγνητος.

Οὐχ ἧττον δὲ σεμνὸν ἀκοῦσαι γαμετῆς λεγούσης· Ἄνερ, ἀτὰρ σύ μοι ἐσσὶ καθηγητὴς καὶ φιλόσοφος καὶ διδάσκαλος τῶν καλλίστων καὶ θειοτάτων. Τὰ δὲ τοιαῦτα μαθήματα πρῶτον ἀφίστησι τῶν ἀτόπων τὰς γυναῖκας· αἰσχυνθήσεται γὰρ ὀρχεῖσθαι γυνὴ γεωμετρεῖν μανθάνουσα, καὶ φαρμάκων ἐπῳδὰς οὐ προσδέξεται, τοῖς Πλάτωνος ἐπᾳδομένη λόγοις, καὶ τοῖς Ξενοφῶντος. Ἂν δέ τις ἐπαγγέλληται καθαιρεῖν τὴν σελήνην, γελάσεται τὴν ἀμαθίαν καὶ τὴν ἀβελτηρίαν τῶν ταῦτα πειθομένων γυναικῶν, ἀστρολογίας μὴ ἀνηκόως ἔχουσα, καὶ περὶ Ἀγανίκης ἀκηκουῖα τῆς Ἡγήτορος τοῦ Θεσσαλοῦ θυγατρὸς, ὅτι τῶν ἐκλειπτικῶν ἔμπειρος οὖσα πανσελήνων, καὶ προειδυῖα τὸν χρόνον, ἐν ᾧ συμβαίνει τὴν σελήνην ὑπὸ τῆς σκιᾶς ἁλίσκεσθαι, παρεκρούετο καὶ συνέπειθε τὰς γυναῖκας, ὡς αὐτὴ καθαιροῦσα τὴν σελήνην. Παιδίον μὲν γὰρ οὐδεμία ποτὲ γυνὴ λέγεται ποιῆσαι δίχα κοινωνίας ἀνδρὸς, τὰ δὲ ἄμορφα κυήματα καὶ σαρκοειδῆ καὶ σύστασιν ἐν ἑαυτοῖς ἐκ διαφθορᾶς λαμβάνοντα, μύλας καλοῦσι. Τοῦτο δὴ φυλακτέον ἐν ταῖς ψυχαῖς γίνεσθαι τῶν γυναικῶν· ἂν γὰρ λόγων χρηστῶν σπέρματα μὴ δέχωνται, μηδὲ κοινωνῶσι παιδείας τοῖς ἀνδράσιν, αὐταὶ καθ'

αὐτὰς ἄτοπα πολλὰ καὶ φαῦλα βουλεύματα καὶ πάθη κύουσιν. Σὺ δὲ, ὦ Εὐρυδίκη, μάλιστα πειρῶ τοῖς τῶν σοφῶν καὶ ἀγαθῶν ἀποφθέγμασιν ὁμιλεῖν, καὶ διὰ στόματος ἀεὶ τὰς φωνὰς ἔχειν ἐκείνας, ὧν καὶ παρθένος οὖσα παρ᾽ ἡμῖν ἀνελάμβανες· ὅπως εὐφραίνῃς μὲν τὸν ἄνδρα, θαυμάζῃ δ᾽ ὑπὸ τῶν ἄλλων γυναικῶν, οὕτω κοσμουμένη περιττῶς καὶ σεμνῶς ἀπὸ μηδενός. Τοὺς μὲν γὰρ τῆσδε τῆς πλουσίας μαργαρίτας, καὶ τὰ τῆσδε τῆς ξένης σηρικὰ λαβεῖν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ περιθέσθαι, μὴ πολλοῦ πριαμένην· τὰ δὲ Θεανοῦς κόσμια, καὶ Κλεοβουλίνης, καὶ Γοργοῦς τῆς Λεωνίδου γυναικὸς, καὶ Τιμοκλείας τῆς Θεαγένους ἀδελφῆς, καὶ Κλαυδίας τῆς παλαιᾶς, καὶ Κορνηλίας τῆς Σκιπίωνος, καὶ ὅσαι ἐγένοντο θαυμασταὶ καὶ περιβόητοι, ταῦτα δ᾽ ἔξεστι περικειμένην προῖκα καὶ κοσμουμένην αὐτοῖς, ἐνδόξως ἅμα βιοῦν καὶ μακαρίως. Εἰ γὰρ ἡ Σαπφὼ διὰ τὴν ἐν τοῖς μέλεσι καλλιγραφίαν ἐφρόνει τηλικοῦτον, ὥστε γράψαι πρός τινα πλουσίαν, „Κατθανοῦσα δὲ κεί„σεαι, οὐδέ τις μνημοσύνα σέθεν ἔσεται· οὐ γὰρ „μετέχεις ῥόδων τῶν ἐκ Πιερίης·“ πῶς οὐχὶ σοι μᾶλλον ἐξέσται μέγα φρονεῖν ἐφ᾽ ἑαυτῇ καὶ λαμπρὸν, ἂν μὴ τῶν ῥόδων, ἀλλὰ τῶν καρπῶν μετέχῃς, ὧν αἱ Μοῦσαι φέρουσιν καὶ χαρίζονται τοῖς παιδείαν καὶ φιλοσοφίαν θαυμάζουσιν;

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
ΤΩΝ ΕΠΤΑ ΣΟΦΩΝ ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ.

ΤΑ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΠΡΟΣΩΠΑ.

ΠΡΩΤΑ,

ΔΙΟΚΛΗΣ, ΝΙΚΑΡΧΟΣ.

ΔΕΥΤΕΡΑ,

ΝΕΙΛΟΞΕΝΟΣ, ΘΑΛΗΣ, ΑΝΑΧΑΡΣΙΣ, ΕΥΜΗΤΙΣ, ΑΛΕΞΙΔΗΜΟΣ, ΠΕΡΙΑΝΔΡΟΣ, ΑΡΔΑΛΟΣ, ΑΙΣΩΠΟΣ, ΣΟΛΩΝ, ΧΙΛΩΝ, ΚΛΕΟΔΗΜΟΣ, ΜΝΗΣΙΦΙΛΟΣ, ΧΕΡΣΙΑΣ, ΒΙΑΣ, ΚΛΕΟΒΟΥΛΟΣ, ΠΙΤΤΑΚΟΣ, ΓΟΡΓΙΑΣ.

I. Ἦπου προϊὼν ὁ χρόνος, ὦ Νίκαρχε, πολὺ σκότος ἐπάξει τοῖς πράγμασι καὶ πᾶσαν ἀσάφειαν, εἰ νῦν ἐπὶ προσφάτοις οὕτω καὶ νεαροῖς λόγοι ψευδεῖς συντεθέντες ἔχουσι πίστιν. Οὔτε γὰρ μόνων, ὡς

ὑμεῖς ἀκηκόατε, τῶν ἑπτὰ γέγονε τὸ συμπόσιον, ἀλλὰ πλειόνων ἢ δὶς τοσούτων· ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ἤμην, συνήθης μὲν ὢν Περιάνδρῳ διὰ τὴν τέχνην, ξένος δὲ Θάλεω· παρ' ἐμοὶ γὰρ κατέλυεν ὁ ἀνὴρ, Περιάνδρου κελεύσαντος· οὔτε τοὺς λόγους ὀρθῶς ἀπεμνημόνευσεν, ὅστις ἦν ὑμῖν διηγούμενος· ἦν δὲ, ὡς ἔοικεν, οὐδεὶς τῶν παραγεγονότων. Ἀλλ' ἐπεὶ σχολή τε πάρεστι πολλὴ, καὶ τὸ γῆρας οὐκ ἀξιόπιστον ἐγγυήσασθαι τὴν ἀναβολὴν τοῦ λόγου, προθυμουμένοις ὑμῖν ἀπ' ἀρχῆς ἅπαντα διηγήσομαι.

II. Παρεσκευάκει μὲν γὰρ οὐκ ἐν τῇ πόλει τὴν ὑποδοχὴν ὁ Περίανδρος, ἀλλ' ἐν τῷ περὶ τὸ Λέχαιον ἑστιατορίῳ, παρὰ τὸ τῆς Ἀφροδίτης ἱερὸν, ἧς ἦν καὶ θυσία. Μετὰ γὰρ τὸν ἔρωτα τῆς μητρὸς αὐτοῦ προεμένης τὸν βίον ἑκουσίως, οὐ τεθυκὼς τῇ Ἀφροδίτῃ, τότε πρῶτον ἔκ τινων ἐνυπνίων τῆς Μελίσσης ὥρμησε τιμᾷν καὶ θεραπεύειν τὴν θεόν. Τῶν δὲ κεκλημένων ἑκάστῳ συνωρὶς ἱκανῶς κεκοσμημένη προσήχθη· καὶ γὰρ ὥρα θέρους ἦν, καὶ τὴν ὁδὸν ἅπασαν ὑπὸ πλήθους ἁμαξῶν καὶ ἀνθρώπων ἄχρι θαλάττης κονιορτὸς καὶ θόρυβος κατεῖχεν. Ὁ μέντοι Θάλης τὸ ζεῦγος ἐπὶ ταῖς θύραις ἰδὼν καὶ μειδιάσας ἀφῆκεν. Ἐβαδίζομεν οὖν ἐκτραπόμενοι διὰ τῶν χωρίων καθ' ἡσυχίαν, καὶ μεθ' ἡμῶν τρίτος ὁ Ναυκρατίτης Νειλόξενος, ἀνὴρ ἐπιεικὴς καὶ τοῖς περὶ Σόλωνα καὶ Θάλητα γεγονὼς ἐν Αἰγύπτῳ ξυνήθης· ἐτύγχανε δὲ πρὸς Βίαντα πάλιν ἀπεσταλμένος· ὧν δὲ χάριν, οὐδὲ αὐτὸς ᾔδει, πλὴν ὑπενόει πρόβλημα δεύτερον αὐτῷ κομίζειν ἐν βιβλίῳ κατασεσημένον·

εἴρητο γὰρ, εἰ Βίας ἀπαγορεύσειεν, ἐπιδεῖξαι τοῖς σοφωτάτοις Ἑλλήνων. Ἕρμαιον τὸ βιβλίον, ὁ Νειλόξενος ἔφη, μοὶ γέγονεν, ἐνταῦθα λαβεῖν ἅπαντας ὑμᾶς, καὶ κομίζω τὸ βιβλίον, ὡς ὁρᾷς, ἐπὶ τὸ δεῖπνον. Ἅμα δὲ ἡμῖν ἐπεδείκνυε. Καὶ ὁ Θάλης γελάσας, Εἴ τι κακὸν, εἶπεν, αὖθις εἰς Πριήνην· διαλύσει γὰρ ὁ Βίας, ὡς διέλυσεν αὐτὸς τὸ πρῶτον. Τί δὲ, ἔφην ἐγὼ, τὸ πρῶτον; Ἱερεῖον, εἶπεν, ἔπεμψεν αὐτῷ, κελεύσας τὸ πονηρότατον ἐξελόντα καὶ χρηστότατον ἀποπέμψαι κρέας· ὁ δὲ ἡμέτερος εὖ καὶ καλῶς τὴν γλῶτταν ἐξελὼν ἔπεμψεν· ὅθεν εὐδοκιμῶν δῆλός ἐστι καὶ θαυμαζόμενος. Οὐ διὰ ταῦτα, ἔφη, μόνον, ὁ Νειλόξενος, ἀλλὰ οὐδὲ φεύγει τὸ φίλος εἶναι καὶ βασιλέων, καθάπερ ὑμεῖς· ἐπεὶ σοῦ τε καὶ τὰ ἄλλα θαυμάζει, καὶ τῆς πυραμίδος τὴν μέτρησιν ὑπερφυῶς ἠγάπησεν, ὅτι πάσης ἄνευ πραγματείας, καὶ μηδενὸς ὀργάνου δεηθεὶς, ἀλλὰ τὴν βακτηρίαν στήσας ἐπὶ τῷ πέρατι τῆς σκιᾶς, ἣν ἡ πυραμὶς ἐποίει, γενομένων τῇ ἐπαφῇ τῆς ἀκτῖνος δυοῖν τριγώνων, ἔδειξας, ὃν ἡ σκιὰ πρὸς τὴν σκιὰν λόγον εἶχε, τὴν πυραμίδα πρὸς τὴν βακτηρίαν ἔχουσαν. Ἀλλ', ὅπερ ἔφην, διεβλήθης μισοβασιλεὺς εἶναι, καί τινες ὑβριστικαί σου περὶ τυράννων ἀποφάσεις ἀνεφέροντο πρὸς αὐτόν· ὡς ἐρωτηθεὶς ὑπὸ Μολπαγόρου τοῦ Ἴωνος, τί παραδοξότατον εἴης ἑωρακὼς, ἀποκρίναιο, τύραννον γέροντα· καὶ πάλιν ἔν τινι πότῳ, περὶ θηρίων λόγου γενομένου, φαίης κάκιστον εἶναι, τῶν μὲν ἀγρίων θηρίων, τὸν τύραννον, τῶν δὲ ἡμέρων, τὸν κόλακα· ταῦτα γὰρ, εἰ καὶ πάνυ προσποιοῦν-

ται διαφέρειν οἱ βασιλεῖς τῶν τυράννων, οὐκ εὐμενῶς ἀκούουσιν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν, εἶπεν ὁ Θάλης, Πιττακοῦ ἐστιν, εἰρημένον ἐν παιδιᾷ ποτε πρὸς Μυρσῖλον· ἐγὼ δὲ θαυμάσαιμ' ἂν, ἔφην, οὐ τύραννον, ἀλλὰ κυβερνήτην γέροντα θεασάμενος· πρὸς δὲ τὴν μετάθεσιν, τὸ τοῦ νεανίσκου πέπονθα, τοῦ βαλόντος μὲν ἐπὶ τὴν κύνα, πατάξαντος δὲ τὴν μητρυιὰν, καὶ εἰπόντος, Οὐδὲ οὕτω κακῶς. Διὸ καὶ Σόλωνα σοφώτατον ἡγησάμην, οὐ δεξάμενον τυραννεῖν. Καὶ Πιττακὸς εἰ μοναρχίᾳ μὴ προσῆλθεν, οὐκ ἂν εἶπεν, ὡς Χαλεπὸν ἐσθλὸν ἔμμεναι. Περίανδρος δὲ ἔοικεν ὥς ἐν νοσήματι πατρῴῳ τῇ τυραννίδι κατειλημμένος, οὐ φαύλως ἐξαναφέρειν, χρώμενος ὁμιλίαις ὑγιειναῖς ἄχρι τε νῦν, καὶ συνουσίας ἀνδρῶν νοῦν ἐχόντων ἐπαγόμενος, ἃς δὲ Θρασύβουλος αὐτῷ κολούσεις τῶν ἄκρων, οὐμὸς πολίτης, ὑφηγεῖται, μὴ προσιέμενος. Γεωργοῦ γὰρ ἀκρίδας καὶ ὄρνιθας ἀντὶ πυρῶν καὶ κριθῶν συγκομίζειν ἐθέλοντος, οὐδὲν διαφέρει τύραννος ἀνδραπόδων μᾶλλον ἄρχειν ἢ ἀνδρῶν βουλόμενος· ἓν γὰρ ἀντὶ πολλῶν κακῶν ἀγαθὸν αἱ δυναστεῖαι τὴν τιμὴν ἔχουσι καὶ τὴν δόξαν, ἄνπερ ἀγαθῶν ὡς κρείττονες ἄρχωσι, καὶ μεγάλων μείζονες εἶναι δοκῶσι· τὴν δὲ ἀσφάλειαν ἀγαπῶντας ἄνευ τοῦ καλοῦ, προβάτων ἔδει πολλῶν καὶ ἵππων καὶ βοῶν ἄρχειν, μὴ ἀνθρώπων. Ἀλλὰ γὰρ εἰς οὐδὲν προσήκοντας ἐμβέβληκεν ἡμᾶς, ἔφη, ὁ ξένος οὑτοσὶ λόγους, ἀμελήσας λέγειν τε καὶ ζητεῖν, ἃ ἁρμόττει ἐπὶ δεῖπνον βαδίζουσιν. Ἢ γὰρ οὐκ οἴει, καθάπερ ἑστιάσοντος ἐστί τις

ρασκευή, καὶ δειπνήσοντος εἶναι; Συβαρῖται μὲν γάρ, ὡς ἔοικε, πρὸ ἐνιαυτοῦ τὰς κλήσεις ποιοῦνται τῶν γυναικῶν, ὅπως ἐκγένοιτο κατὰ σχολὴν παρεσκευασμέναις ἐσθῆτι καὶ χρυσῷ φοιτᾷν ἐπὶ τὸ δεῖπνον· ἐγὼ δὲ πλέονος οἶμαι χρόνου δεῖσθαι τὴν ἀληθινὴν τοῦ δειπνήσοντος ὀρθῶς παρασκευήν· ὅτι χαλεπώτερόν ἐστιν ἤθει τὸν πρέποντα κόσμον ἢ σώματι τὸν περιττὸν ἐξευρεῖν καὶ ἄχρηστον. Οὐ γὰρ ὡς ἀγγεῖον ἥκει κομίζων ἑαυτὸν ἐμπλῆσαι πρὸς τὸ δεῖπνον ὁ νοῦν ἔχων, ἀλλὰ καὶ σπουδάσαι τι καὶ παῖξαι, καὶ ἀκοῦσαι καὶ εἰπεῖν, ὅ ὁ καιρὸς παρακαλεῖ τοὺς συνόντας, εἰ μέλλουσι μετ᾽ ἀλλήλων ἡδέως ἔσεσθαι. Καὶ γὰρ ὄψον πονηρόν ἐστι παρώσασθαι, κἂν οἶνος ᾖ φαῦλος, ἐπὶ τὰς νύμφας καταφυγεῖν· σύνδειπνος δὲ κεφαλαλγὴς καὶ βαρὺς καὶ ἀνάγωγος, παντὸς μὲν οἴνου καὶ ὄψου, πᾶσαν δὲ μουσουργοῦ χάριν ἀπόλλυσι καὶ λυμαίνεται; καὶ οὐδὲ ἀποπέμψαι τὴν τοιαύτην ἀηδίαν ἕτοιμόν ἐστιν, ἀλλ᾽ ἐνίοις εἰς ἅπαντα τὸν βίον ἐμμένει τὸ πρὸς ἀλλήλους δυσάρεστον, ὥσπερ ἑωλοκρασία τις ὕβρεως ἢ ὀργῆς ἐν οἴνῳ γενομένης. Ὅθεν ἄριστα Χίλων, καλούμενος ἐχθὲς, οὐ πρότερον ὡμολόγησεν ἢ πυθέσθαι τῶν κεκλημένων ἕκαστον· ἔφη γὰρ, ὅτι σύμπλουν ἀγνώμονα δεῖ φέρειν καὶ σύσκηνον, οἷς συμπλεῖν ἀνάγκη καὶ συστρατεύεσθαι· πρὸς δὲ τὸ συμπόταις ἑαυτὸν, ὡς ἔτυχε, καταμιγνύειν, οὐ νοῦν ἔχοντος ἀνδρός ἐστιν. Ὁ δὲ Αἰγύπτιος σκελετὸς, ὃν ἐπιεικῶς εἰσφέροντες εἰς τὰ συμπόσια προτίθενται, καὶ παρακαλοῦσι μεμνῆσθαι τάχα δὴ τοιοῦ-

τους ἐσομένους, καίπερ ἄχαρις καὶ ἄωρος ἐπίκωμος ἥκων, ὅμως ἔχει τινὰ καιρὸν, εἰ μὴ πρὸς τὸ πίνειν καὶ ἡδυπαθεῖν, ἀλλὰ πρὸς φιλίαν καὶ ἀγάπησιν ἀλλήλων προτρέπεται, καὶ παρακαλεῖ τὸν βίον μὴ, τῷ χρόνῳ βραχὺν ὄντα, πράγμασι κακοῖς μακρὸν ποιεῖν.

III. Ἐν τοιούτοις λόγοις γενόμενοι καθ᾽ ὁδὸν, ἀφικόμεθα πρὸς τὴν οἰκίαν, καὶ λούσασθαι μὲν ὁ Θάλης οὐκ ἠθέλησεν· Ἀλήλιμμαι γὰρ, εἶπεν· ἐπιὼν δὲ, τούς τε δρόμους ἐθεᾶτο καὶ τὰς παλαίστρας, καὶ τὸ ἄλσος τὸ παρὰ τὴν θάλασσαν ἱκανῶς διακεκοσμημένον, ὑπ᾽ οὐδενὸς ἐκπληττόμενος τῶν τοιούτων, ἀλλ᾽ ὅπως μὴ καταφρονεῖν δοκοίη τοῦ Περιάνδρου, μηδὲ ὑπερορᾷν τῆς φιλοτιμίας. Τῶν δὲ ἄλλων τὸν ἀλειψάμενον ἢ λουσάμενον οἱ θεράποντες εἰσῆγον εἰς τὸν ἀνδρῶνα διὰ τῆς στοᾶς. Ὁ δὲ Ἀνάχαρσις ἐν τῇ στοᾷ καθῆστο, καὶ παιδίσκη προειστήκει τὴν κόμην ταῖς χερσὶ διακρίνουσα. Ταύτην Θάλης ἐλευθεριώτατά πως αὐτῷ προσδραμοῦσαν ἐφίλησε, καὶ γελάσας, Οὕτως, ἔφη, ποίει καλὸν τὸν ξένον, ὅπως ἡμερώτατος ὢν μὴ φοβερὸς ᾖ τὴν ὄψιν ἡμῖν μηδὲ ἄγριος. Ἐμοῦ δὲ ἐρομένου περὶ τῆς παιδὸς, ἥτις εἴη, Τὴν σοφὴν, ἔφη, καὶ περιβόητον ἀγνοεῖς Εὔμητιν; οὕτω γὰρ ταύτην ὁ πατὴρ αὐτὸς, οἱ δὲ πολλοὶ πατρόθεν ὀνομάζουσι Κλεοβουλήνην. Καὶ ὁ Νειλόξενος, Ἦπου τὴν περὶ τὰ αἰνίγματα δεινότητα καὶ σοφίαν, ἔφη, τῆς κόρης ἐπαινεῖς· καὶ γὰρ εἰς Αἴγυπτον ἔνια τῶν προβαλλομένων ὑπ᾽ αὐτῆς διῖκται. Οὐκ ἔγωγε, εἶπε Θάλης· τούτοις γὰρ, ὥσπερ

ἀστραγάλοις, ὅταν τύχῃ, παίζουσα χρῆται, καὶ διαβάλλεται πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας, ἀλλὰ καὶ φρόνημα θαυμαστὸν καὶ νοῦς ἔνεστι πολιτικὸς, καὶ φιλάνθρωπον ἦθος, καὶ τὸν πατέρα τοῖς πολίταις πρᾳότερον ἄρχοντα παρέχει καὶ δημοτικώτερον. Ἔοικεν, ὁ Νειλόξενος ἔφη, καὶ φαίνεται, βλέποντι πρὸς τὴν λιτότητα καὶ ἀφέλειαν αὐτῆς· Ἀνάχαρσιν δὲ πόθεν οὕτω τημελεῖ φιλοστόργως; Ὅτι, ἔφη, σώφρων ἀνήρ ἐστι καὶ πολυμαθὴς, καὶ τὴν δίαιταν αὐτῇ καὶ τὸν καθαρμὸν, ᾧ χρῶνται Σκύθαι περὶ τοὺς κάμνοντας, ἀφθόνως καὶ προθύμως παραδέδωκε· καὶ νῦν οἴομαι περιέπειν αὐτὴν τὸν ἄνδρα φιλοφρονεῖσθαι, μανθάνουσάν τε καὶ προσδιαλεγομένην. Ἤδη δὲ πλησίον οὖσιν ἡμῖν τοῦ ἀνδρῶνος, ἀπήντησεν Ἀλεξίδημος ὁ Μιλήσιος· ἦν δὲ Θρασιβούλου τοῦ τυράννου νόθος· καὶ ἐξῄει τεταραγμένος, καὶ σὺν ὀργῇ τινι πρὸς αὑτὸν, οὐδὲν ἡμῖν γε σαφὲς διαλεγόμενος. Ὡς δὲ τὸν Θάλην εἶδε, μικρὸν ἀνενεγκὼν, καὶ καταστὰς, Οἵαν ὕβριν, εἶπε, πρὸς ἡμᾶς Περίανδρος ὕβρικεν, ἐκπλεῦσαι μὲν οὐκ ἐάσας ὡρμημένον, ἀλλὰ προσμεῖναι δεηθεὶς τὸ δεῖπνον· ἐλθόντι δὲ νέμων κλισίην ἄτιμον, Αἰολεῖς δὲ καὶ νησιώτας, καὶ τίνας γὰρ οὐχὶ Θρασυβούλου προτιμῶν· Θρασύβουλον γὰρ ἐν ἐμοὶ τὸν πέμψαντα προπηλακίσαι βουλόμενος καὶ καταβαλεῖν, ὡς δὴ περιορῶν, δῆλός ἐστιν. Εἶτα, ἔφη, σὺ δέδιας, μὴ, καθάπερ Αἰγύπτιοι τοὺς ἀστέρας ὑψώματα καὶ ταπεινώματα λαμβάνοντας ἐν τοῖς τόποις, οὓς διεξίασι, γενέσθαι βελτίονας ἢ χείρονας ἑαυτῶν λέγουσιν, οὕτως ἡ περὶ σε

διὰ τὸν τόπον ἀμαύρωσις ἢ ταπείνωσις γένηται; καὶ τοῦ Λάκωνος ἔσῃ φαυλότερος, ὃς ἐν χορῷ τινι κατασταθεὶς εἰς τὴν ἐσχάτην χώραν ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος, Εὖ γε εἶπεν, ἐξεῦρες, ὡς καὶ αὕτα ἔντιμος γένηται. Οὐ καταλαβόντας, ἔφη, τόπον, μετὰ τίνας κατακείμεθα, δεῖ ζητεῖν, μᾶλλον δὲ, ὅπως εὐάρμοστοι τοῖς συγκατακειμένοις ὦμεν, ἀρχὴν καὶ λαβὴν φιλίας εὐθὺς ἐν αὐτοῖς δηλοῦντες, μᾶλλον δὲ ἔχοντες, τὸ μὴ δυσκολαίνειν, ἀλλ' ἐπαινεῖν, ὅτι τοιούτοις συγκατεκλίθημεν· ὡς ὅγε τοποκλισίας δυσχεραίνων, δυσχεραίνει τῷ συγκλιτῇ μᾶλλον ἢ τῷ κεκληκότι, καὶ πρὸς ἀμφοτέρους ἀπεχθάνεται. Λόγος, ἔφη, ταῦτα ἄλλως ἐστὶν, ὁ Ἀλεξίδημος, ἔργῳ δὲ καὶ τοὺς σοφοὺς ὑμᾶς ὁρῶ τὸ τιμᾶσθαι διώκοντας. Καὶ ἅμα παραμειψάμενος ἡμᾶς ἀπῆλθε. Καὶ ὁ Θάλης πρὸς ἡμᾶς τὴν ἀτοπίαν τοῦ ἀνθρώπου θαυμάζοντας, Ἔμπληκτος, ἔφη, καὶ ἀλλόκοτος φύσει· ἐπεὶ καὶ μειράκιον ἔτι, μύρου σπουδαίου Θρασυβούλῳ κομισθέντος, εἰς ψυκτῆρα κεράσας μέγαν, καὶ προσεγχέας ἄκρατον, ἐξέπιεν, ἔχθραν ἀντὶ φιλίας διαπεπραγμένος. Ἐκ τούτου περιελθὼν ὑπηρέτης, Κελεύει σε Περίανδρος, ἔφη, καὶ Θάλην παραλαβόντα τοῦτον ἐπισκέψασθαι τὸ κεκομισμένον ἀρτίως αὐτῷ, πότερον ἄλλως γέγονεν, ἢ τι σημεῖόν ἐστι καὶ τέρας· αὐτὸς μὲν γὰρ ἔοικε τεταράχθαι σφόδρα, μίασμα καὶ κηλῖδα τῆς θυσίας ἡγούμενος. Ἅμα δὲ ἀπῆγεν ἡμᾶς εἴς τι οἴκημα τῶν περὶ τὸν κῆπον. Ἐνταῦθα νεανίσκος, ὡς ἐφαίνετο, νομευτικὸς, οὔπω γενειῶν, ἄλλως τε καὶ τὸ εἶδος οὐκ ἀγεννὴς, ἀναπτύξας τινὰ διφθέραν, ἔδειξε ἡμῖν βρέ-

φος, ὡς ἔφη γεγονὸς ἐξ ἵππου, τὰ μὲν ἄνω τοῦ τραχήλου καὶ τῶν χειρῶν ἀνθρωπόμορφι λοιπὰ δὲ ἔχον ἵππου, τῇ δὲ φωνῇ καθάπερ τ γνὰ παιδάρια κλαυθμυριζόμενον. Ὁ μὲν οὖ λόξενος, Ἀλεξίκακε, εἰπὼν, ἀπεστράφη τὴν ὄψ δὲ Θάλης προσέβλεψε τῷ νεανίσκῳ πολὺν χ εἶτα μειδιάσας, (εἰώθει δὲ ἀεὶ παίζειν πρὸς ἐμ τῆς τέχνης) Ἦπου τὸν καθαρμὸν, ὦ Διόκλεις, κινεῖν διανοῇ, καὶ παρέχειν πράγματα τοῖς τ οις, ὥς τινος δεινοῦ καὶ μεγάλου συμβάντος; εἶπον, οὐ μέλλω; στάσεως γάρ, ὦ Θάλη, καὶ ρᾶς τὸ σημεῖόν ἐστι· καὶ δέδια, μὴ μέχρι γάμ γενεᾶς ἐξίκηται, πρινὴ τὸ πρῶτον ἐξιλάσασθαι μα, τῆς θεοῦ δεύτερον, ὡς ὁρᾷς, προφαιν Πρὸς τοῦτο μηδὲν ἀποκρινόμενος ὁ Θάλης, ἀλ λῶν, ἀπηλλάττετο. Καὶ τοῦ Περιάνδρου πρ θύρας ἀπαντήσαντος ἡμῖν, καὶ διαπυθομένο ὧν εἴδομεν, ἀφεὶς ὁ Θάλης με, καὶ λαβόμεν ἐκείνου χειρὸς, ἔφη, Ἃ μὲν Διοκλῆς κελεύει, δ καθ' ἡσυχίαν· ἐγὼ δέ σοι παραινῶ νέοις οὐ γρᾶσθαι νομεῦσιν ἵππων, ἢ διδόναι γυναῖκ τοῖς. Ἔδοξε μὲν οὖν μοι τῶν λόγων ἀκούσας ρίανδρος ἡσθῆναι σφόδρα· καὶ γὰρ ἐξεγέλασ τὸν Θάλην περιλαβὼν κατησπάσατο. Κἀκεῖνο μαι δὲ, εἶπεν, ὦ Διόκλεις, καὶ πέρας ἔχει τ μεῖον· ὁρᾷς γὰρ, ἡλίκον κακὸν γέγονεν ἡμῖν, ξιδήμου συνδειπνεῖν μὴ θελήσαντος.

IV. Ἐπεὶ δὲ εἰσήλθομεν, μεῖζον ἤδη ὁ φθεγξάμενος, Ποῦ δὲ, εἶπεν, ὁ ἀνὴρ κατακ

νος ἐδυσχέραινεν; Ἀποδειχθείσης δὲ τῆς χώρας, περιελθὼν ἐκεῖ κατέκλινεν ἑαυτὸν καὶ ἡμᾶς· Ἀλλὰ κἂν ἐπριάμην, εἰπὼν, Ἀρδάλῳ κοινωνεῖν μιᾶς τραπέζης. Ἦν δὲ Τροιζήνιος ὁ Ἄρδαλος, αὐλῳδὸς καὶ ἱερεὺς τῶν Ἀρδαλίων Μουσῶν, ἃς ὁ παλαιὸς Ἄρδαλος ἱδρύσατο ὁ Τροιζήνιος. Ὁ δὲ Αἴσωπος, (ἐτύγχανε γὰρ ὑπὸ Κροίσου νεωστὶ πρός τε Περίανδρον ἅμα καὶ πρὸς τὸν θεὸν εἰς Δελφοὺς ἀπεσταλμένος, καὶ παρῆν ἐπὶ δίφρου τινὸς χαμαιζήλου παρὰ τὸν Σόλωνα καθήμενος ἄνω κατακείμενον) Ἡμίονος δ᾽, ἔφη, Λυδὸς ἐν ποταμῷ τῆς ὄψεως ἑαυτοῦ κατιδὼν εἰκόνα, καὶ θαυμάσας τὸ κάλλος τε καὶ τὸ μέγεθος τοῦ σώματος, ὥρμησε θεῖν ὥσπερ ἵππος ἀναχαιτίσας· εἶτα μέντοι συμφρονήσας, ὡς ὄνου υἱὸς εἴη, κατέπαυσε ταχὺ τὸν δρόμον, καὶ ἀφῆκε τὸ φρύαγμα καὶ τὸν θυμόν. Ὁ δὲ Χίλων λακωνίσας τῇ φωνῇ, Καὶ τύνη, ἔφη, βραδὺς καὶ τρέχεις τὸν ἡμίονον. Ἐκ τούτου παρῆλθε μὲν ἡ Μέλισσα, καὶ κατεκλίθη παρὰ τὸν Περίανδρον· ἡ δὲ Εὔμητις ἐκάθισε παρὰ τὸ δειπνεῖν. Καὶ ὁ Θάλης ἐμὲ προσαγορεύσας ἐπάνω τοῦ Βίαντος κατακείμενον, Τί δὲ οὐκ ἔφρασας, εἶπεν, ὦ Διόκλεις, Βίαντι τὸν Ναυκρατίτην ξένον ἥκοντα μετὰ προβλημάτων βασιλικῶν αὖθις ἐπ᾽ αὐτὸν, ὅπως νήφων καὶ προσέχων ἑαυτῷ τὸν λόγον δέχηται; Καὶ ὁ Βίας, Ἀλλ᾽ οὗτος μὲν, ἔφη, πάλαι δεδίττεταί ταῦτα παρακελευόμενος· ἐγὼ δὲ τὸν Διόνυσον οἶδα τά τε ἄλλα δεινὸν ὄντα, καὶ Λύσιον ὑπὸ σοφίας προσαγορευόμενον· ὥστε οὐ δέδια τοῦ θεοῦ μεστὸς γενόμενος, μὴ ἀθαρσέστερον ἀγωνίσωμαι. Τοιαῦτα

μὲν ἐκεῖνοι πρὸς ἀλλήλους ἅμα δειπνοῦντες ἰ
Ἐμοὶ δὲ δεῖπνον εὐτελέστερόν τι τοῦ συνήξ
ρῶντι, ἐννοεῖν ἐπῄει πρὸς ἐμαυτὸν, ὡς σοι
ἀγαθῶν ἀνδρῶν ὑποδοχὴ καὶ κλῆσις οὐδεμία
τίθησι δαπάνην, ἀλλὰ συστέλλει μᾶλλον, ἀ
σα περιεργίας ὄψων, καὶ μύρα ξενικὰ καὶ
τα, καὶ πολυτελῶν οἴνων διαχύσεις· οἷς καθ'
χρώμενος ἐπιεικῶς ὁ Περίανδρος ἐν τυραννι
πλούτῳ καὶ πράγμασι, τότε πρὸς τοὺς ἄνδρι
λωπίζετο λιτότητι καὶ σωφροσύνῃ δαπάνης.
μόνον τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ τῆς γυναικὸς
καὶ ἀποκρύψας τὸν συνήθη κόσμον, ἐπεδείκ
εὐτελείᾳ καὶ μετριότητι κεκοσμημένην.

V. Ἐπεὶ δὲ ἐπῄρθησαν αἱ τράπεζαι, :
φάνων παρὰ τῆς Μελίσσης διαδοθέντων, ἡ
ἐσπείσαμεν, ἡ δὲ αὐλητρὶς ἐπιφθεγξαμένη
ταῖς σπονδαῖς, ἐκ μέσου μετέστη, προσαγ
τὸν Ἀνάχαρσιν ὁ Ἄρδαλος, ἠρώτησεν, εἰ παρ
θαις αὐλητρίδες εἰσίν· ὁ δ' ἐκ τοῦ προστ
Οὐδ' ἄμπελοι, εἶπε. Τοῦ δὲ Ἀρδάλου πάλι
τος, Ἀλλὰ θεοί γε Σκύθαις εἰσίν· Πάνυ γ
ἔφη, γλώσσης ἀνθρωπίνης συνιέντες· οὐχ ὥ
οἱ Ἕλληνες οἰόμενοι Σκυθῶν διαλέγεσθαι
ὅμως τοὺς θεοὺς ὀστέων καὶ ξύλων ἥδιον ἀκ
νομίζουσιν. Ὁ δὲ Αἴσωπος, Εἶγε, εἶπεν, εἰδείη
τοὺς νῦν αὐλοποιοὺς, ὡς προέμενοι τὰ νεβρεῖ
μενοι τοῖς ὀνείοις, βέλτιον ἠχεῖν λέγουσιν.
Κλεόβουλον ἡ πρὸς τὸν Φρύγιον αὐλὸν νεβ
κνήμη κεραςφόρον οὖας ἦξε θαυμάζειν ἕκατ

σεως· ὥστε θαυμάζειν τὸν ὄνον, εἰ παχύτατος καὶ ἀμουσότατος ὢν τἆλλα, λεπτότατον καὶ μουσικώτατον ὀστέον παρέχεται. Καὶ ὁ Νειλόξενος, Ἀμέλει ταῦτα, ἔφη, καὶ ἡμῖν τοῖς Ναυκρατίταις ἐγκαλοῦσι Βουσιρῖται· χρώμεθα γὰρ ἤδη τοῖς ὀνείοις εἰς τὸν αὐλόν· ἐκείνοις δὲ καὶ σάλπιγγος ἀκούειν ἀθέμιτον, ὡς ὄνῳ φθεγγομένης ὅμοιον· ὄνον δὲ ὑπ᾽ Αἰγυπτίων ἴστε δή που διὰ Τυφῶνα προπηλακιζόμενον.

VII. Γενομένης δὲ σιωπῆς, ὁ Περίανδρος περιορῶν βουλόμενον μὲν, ὀκνοῦντα δὲ ἄρξασθαι τοῦ λόγου τὸν Νειλόξενον, Ἐγώ τοι, εἶπεν, ὦ ἄνδρες, ἐπαινῶ καὶ πόλεις καὶ ἄρχοντας, ὅσοι ξένοις πρῶτον, εἶτα πολίταις χρηματίζουσι· καὶ νῦν δοκεῖ μοι τοὺς μὲν ἡμετέρους λόγους οἷον ἐπιχωρίους καὶ συνήθεις βραχὺν χρόνον ἐπισχεῖν, πρόσοδον δ᾽ ὥσπερ ἐν ἐκκλησίᾳ δοῦναι τοῖς Αἰγυπτίοις ἐκείνοις καὶ βασιλικοῖς, οὓς ὁ βέλτιστος ἥκει κομίζων Νειλόξενος Βίαντι, Βίας δὲ βούλεται κοινῇ σκέψασθαι μεθ᾽ ἡμῶν. Καὶ ὁ Βίας, Ποῦ γὰρ ἢ μετὰ τίνων, ἔφη, προθυμότερον ἄν τις ἀποκινδυνεύσειεν, εἰ δεῖ πρὸς τοιαύτας ἀποκρίσεις, ἄλλως τε τοῦ βασιλέως κελεύσαντος ἄρξασθαι μὲν ἀπ᾽ ἐμοῦ, περιελθεῖν δὲ εἰς ἅπαντας ὑμᾶς τὸν λόγον; Οὕτω δὴ παρεδίδου μὲν αὐτῷ τὸ γραμματεῖον ὁ Νειλόξενος, αὐτὸν δὲ ἐκέλευσε λύσαντα, πάντα πᾶσιν ἐς μέσον ἀναγνῶναι. Διάνοιαν δὲ τοιαύτην εἶχε τὰ γεγραμμένα. „Βασιλεὺς „Αἰγυπτίων Ἄμασις λέγει Βίαντι σοφωτάτῳ Ἑλλή„νων. Βασιλεὺς Αἰθιόπων ἔχει πρὸς ἐμὲ σοφίας

„ἅμιλλαν· ἡττώμενος δὲ τοῖς ἄλλοις, ἐπὶ πᾶσι συν„τέθεικεν ἄτοπον ἐπίταγμα καὶ δεινὸν, ἐκπιεῖν με „κελεύων τὴν θάλασσαν· ἔστι δὲ λύσαντι μὲν, ἔχειν „κώμας τε πολλὰς καὶ πόλεις τῶν ἐκείνου· μὴ λύ„σαντι δὲ, ἄστεων τῶν περὶ Ἐλεφαντίνην ἀποστῆ„ναι. Σκεψάμενος οὖν εὐθὺς ἀπόπεμπε Νειλόξε„νον. Ἃ δὲ δεῖ φίλοις σοῖς ἢ πολίταις γενέσθαι παρ᾽ „ἡμῶν, οὐ τἀμὰ κωλύσει.“ Τούτων ἀναγνωσθέντων, οὐ πολὺν χρόνον ἐπισχὼν ὁ Βίας, ἀλλὰ μικρὰ μὲν αὐτὸς πρὸς αὑτῷ γενόμενος, μικρὰ δὲ τῷ Κλεοβούλῳ προσομιλήσας, ἐγγὺς κατακειμένῳ, Τί λέγεις, εἶπεν, ὦ Ναυκρατῖτα, βασιλεύων τοσούτων ἀνθρώπων Ἄμασις, κεκτημένος δὲ χώραν ἀρίστην τοσαύτην, ἐθελήσει ἐπὶ κώμαις ἀδόξοις καὶ λυπραῖς ἐκπιεῖν θάλασσαν; Καὶ ὁ Νειλόξενος γελάσας, Ὡς θελήσαντος, εἶπεν, ὦ Βία, σκόπει τὸ δυνατόν. Φραζέτω τοίνυν, ἔφη, τῷ Αἰθίοπι τοὺς ἐμβάλλοντας εἰς τὰ πελάγη ποταμοὺς ἐπισχεῖν, ἕως αὐτὸς ἐκπίνῃ τὴν νῦν οὖσαν θάλασσαν· περὶ ταύτης γὰρ τὸ ἐπίταγμα γέγονεν, οὐ τῆς ὕστερον ἐσομένης. Ὡς δὲ ταῦτα εἶπεν ὁ Βίας, ὁ μὲν Νειλόξενος ὑφ᾽ ἡδονῆς ὥρμησε περιβάλλειν τὸν Βίαντα καὶ φιλῆσαι· τῶν δὲ ἄλλων ἐπαινεσάντων καὶ ἀποδεξαμένων, γελάσας ὁ Χίλων, Ὦ Ναυκρατῖτα, ἔφη, ξένε, πρὶν ἀπολέσθαι τὴν θάλασσαν ἐκποθεῖσαν, ἀπάγγελλε πλεύσας Ἀμάσιδι, μὴ ζητεῖν, ὅπως ἅλμην ἀναλώσῃ τοσαύτην, ἀλλὰ μᾶλλον ὅπως πότιμον καὶ γλυκεῖαν τοῖς ὑπηκόοις παρέξῃ τὴν βασιλείαν· περὶ ταῦτα γὰρ δεινότατος Βίας, καὶ διδά-

σκαλος τούτων ἄριστος, ὦ μαθὼν Ἄμασις οὐδὲν ἔτι τοῦ χρυσοῦ δεήσεται ποδονιπτῆρος ἐπὶ τοὺς Αἰγυπτίους, ἀλλὰ θεραπεύσουσι πάντες αὐτὸν, καὶ ἀγαπήσουσι χρηστὸν ἐόντα, κἂν μυριάκις ἢ νῦν ἀναφανῇ δυσγενέστερος. Καὶ μὲν, ἔφη ὁ Περίανδρος, ἄξιόν γε τοιαύτας ἀπαρχὰς τῷ βασιλεῖ συνεισενεγκεῖν ἅπαντας ἀνδρακὰς, ὥσπερ ἔφησεν Ὅμηρος· ἐκείνῳ τε γὰρ ἂν γένοιτο πλέονος ἀξία τῆς ἐμπορίας ἡ παρενθήκη, καὶ ἡμῖν ἀντὶ πάντων ὠφέλιμος.

VII. Εἰπόντος οὖν τοῦ Χίλωνος, ὡς Σόλων κατάρχεσθαι τοῦ λόγου δίκαιός ἐστιν, οὐ μόνον ὅτι πάντων προήκει καθ' ἡλικίαν, καὶ τυγχάνει κατακείμενος πρῶτος, ἀλλ' ὅτι τὴν μεγίστην καὶ τελειοτάτην ἀρχὴν ἄρχει, νόμους Ἀθηναίοις θέμενος· ὁ οὖν Νειλόξενος ἡσυχῇ πρὸς ἐμὲ, Πολλά γε, εἶπεν, ὦ Διόκλεις, πιστεύεται ψευδῶς, καὶ χαίρουσιν οἱ πολλοὶ λόγους ἀνεπιτηδείους περὶ σοφῶν ἀνδρῶν αὐτοί τε πλάττοντες καὶ δεχόμενοι παρ' ἑτέρων ἕτοιμοι· οἷα καὶ πρὸς ἡμᾶς εἰς Αἴγυπτον ἀπηγγέλη περὶ Χίλωνος, ὡς ἄρα διαλύσαιτο τὴν πρὸς Σόλωνα φιλίαν καὶ ξενίαν, ὅτι τοὺς νόμους ὁ Σόλων ἔφη μετακινητοὺς εἶναι. Καὶ ἐγὼ, Γελοῖος, ἔφην, ὁ λόγος· οὕτω γὰρ δεῖ πρῶτον ἀποποιεῖσθαι τὸν Λυκοῦργον αὐτοῖς νόμοις ὅλην μετακινήσαντα τὴν Λακεδαιμονίων πολιτείαν. Μικρὸν οὖν ἐπισχὼν ὁ Σόλων, Ἐμοὶ μὲν οὖν, ἔφη, δοκεῖ μάλιστ' ἔνδοξος γενέσθαι καὶ βασιλεὺς καὶ τύραννος, εἰ δημοκρατίαν ἐκ μοναρχίας κατασκευάσειε τοῖς πολίταις. Δεύτερος

δὲ ὁ Βίας εἶπεν, Εἰ πρῶτος χρῷτο τοῖς νόμοις τῆς πατρίδος. Ἐπὶ τούτῳ δὲ Θάλης ἔφησεν, Εὐδαιμονίαν ἄρχοντος νομίζειν, εἰ ἐτελεύτησε γηράσας κατὰ φύσιν. Τέταρτος Ἀνάχαρσις, Εἰ μόνος εἴη φρόνιμος. Πέμπτος δὲ Κλεόβουλος, Εἰ μηδενὶ πιστεύοι τῶν συνόντων. Ἕκτος δὲ ὁ Πιττακὸς, Εἰ τοὺς ὑπηκόους ὁ ἄρχων παρασκευάσειε φοβεῖσθαι μὴ αὐτὸν, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτοῦ. Μετὰ τοῦτον ὁ Χίλων ἔφη, Τὸν ἄρχοντα χρῆναι μηδὲν φρονεῖν θνητὸν, ἀλλὰ πάντα ἀθάνατα. Ῥηθέντων δὲ τούτων, ἠξιοῦμεν ἡμεῖς καὶ αὐτὸν εἰπεῖν τι τὸν Περίανδρον. Ὁ δὲ, οὐ μάλα φαιδρὸς, ἀλλὰ συστήσας τὸ πρόσωπον, Ἐγὼ τοίνυν, ἔφη, προσαποφαίνομαι, τὰς εἰρημένας γνώμας, ἁπάσας σχεδὸν ἀφεστάναι τοῦ ἄρχειν τὸν νοῦν ἔχοντα. Καὶ ὁ Αἴσωπος, οἷον ἐλεγκτικὸς, Ἔδει τοίνυν, ἔφη, τοῦτο καθ' ἑαυτοὺς περαίνειν, καὶ μὴ, συμβούλους φάσκοντας εἶναι καὶ φίλους, κατηγόρους γίνεσθαι τῶν ἀρχόντων. Ἁψάμενος οὖν αὐτοῦ τῆς κεφαλῆς ὁ Σόλων, καὶ μειδιάσας εἶπεν, Οὐκ ἂν δοκῇ σοι μετριώτερον ἄρχοντα ποιεῖν, καὶ τύραννον ἐπιεικέστερον, ὁ πείθων, ὡς ἄμεινον εἴη τὸ μὴ ἄρχειν ἢ τὸ ἄρχειν; Τίς δ' ἂν, ἔφη, σοὶ τοῦτο πεισθείη, ἢ τῷ θεῷ φράσαντι κατὰ τὸν πρὸς σὲ χρησμὸν,

Εὔδαιμον πτολίεθρον ἑνὸς κήρυκος ἀκούειν.

Καὶ ὁ Σόλων, Ἀλλὰ μὴν, ἔφη, καὶ νῦν Ἀθηναῖοι ἑνὸς κήρυκος ἀκροῶνται καὶ ἄρχοντος τοῦ νόμου, δημοκρατίαν ἔχοντες. Σὺ δὲ δεινὸς εἶ κοράκων ἐπαΐειν καὶ κολοιῶν, τῆς δὲ σοῦ φωνῆς οὐκ ἀκριβῶς

ἐξακούεις· ἀλλὰ πόλιν μὲν οἴει κατὰ θεὸν ἄριστα πράττειν τὴν ἑνὸς ἀκούουσαν, συμποσίου δὲ ἀρετὴν νομίζεις τὸ πάντας διαλέγεσθαι καὶ περὶ πάντων. Σὺ γὰρ, ἔφη ὁ Αἴσωπος, οὔπω γέγραφας ὅτι ὅμοιον οἰκέτας μὴ μεθύειν, ὡς ἔγραψας Ἀθήνησιν οἰκέτας μὴ ἐρᾷν, μηδὲ ξηραλοιφεῖν. Γελάσαντος οὖν τοῦ Σόλωνος, Κλεόδωρος ὁ ἰατρὸς, Ἀλλ᾽ ὅμοιον, ἔφη, τὸ ξηραλοιφεῖν τῷ λαλεῖν ἐν οἴνῳ βρεχόμενον· ἥδιστον γάρ ἐστι. Καὶ ὁ Χίλων ὑπολαβὼν ἔφη, Διὰ τοῦτό τοι μᾶλλον ἀφεκτέον αὐτοῦ. Πάλιν δὲ ὁ Αἴσωπος, Καὶ μὴν, ἔφη, Θάλης ἔδοξεν εἰπεῖν, ὅτι τάχιστα γηράσει.

VIII. Γελάσας οὖν ὁ Περίανδρος, Ἔχομεν, εἶπεν, Αἴσωπε, τὴν δίκην προσηκόντως, ὅτι πρινὴ τοὺς Ἀμάσιδος, οὓς προειλόμεθα, πάντας εἰσαγαγεῖν λόγους εἰς ἑτέρους ἐμπεσόντες. Ὅρα δὴ, Νειλόξενε, τὰ λοιπὰ τῆς ἐπιστολῆς, καὶ χρῶ παροῦσιν ἐν τούτῳ τοῖς ἀνδράσιν. Ἀλλὰ μὴν, ὁ Νειλόξενος ἔφη, τὴν μὲν τοῦ Αἰθίοπος ἐπίταξιν οὐδὲν ἄν τις ἄλλο πλὴν ἀχνυμένην σκυτάλην προσείποι κατ᾽ Ἀρχίλοχον· ὁ δὲ σὸς ξένος Ἄμασις ἡμερώτερος ἐν τοῖς τοιούτοις προβλήμασι καὶ μουσικώτερος γέγονεν· ἐκέλευσε γὰρ αὐτὸν εἰπεῖν τὸ πρεσβύτατον, καὶ τὸ κάλλιστον, καὶ τὸ μέγιστον, καὶ τὸ σοφώτατον, καὶ τὸ κοινότατον· καὶ ναὶ μὰ Δία πρὸς τούτοις τὸ ὠφελιμώτατον, καὶ βλαβερώτατον, καὶ τὸ ἰσχυρότατον, καὶ τὸ ῥᾷστον εἰπεῖν. Ἆρ᾽ οὖν ἀπεκρίνατο καὶ διέλυσε τούτων ἕκαστον; Οὕτως· ὁ Νειλόξενος ἔφη, κρίνετε δὲ ὑμεῖς ἀκούσαντες· περὶ πολλοῦ γὰρ ὁ βασιλεὺς

ποιεῖται, μήτε συκοφαντῶν ἁλῶναι τὰς ἀποκρίσεις, εἴτε τι σφάλλεται κατὰ ταύτας ἀποκρινάμενος, τοῦτο μὴ διαφυγεῖν ἀνεξέλεγκτον· ἀναγνώσομαι δὲ ὑμῖν, ὥσπερ ἀπεκρίνατο. Τί πρεσβύτατον; χρόνος. Τί μέγιστον; κόσμος. Τί σοφώτατον; ἀλήθεια. Τί κάλλιστον; φῶς. Τί κοινότατον; θάνατος. Τί ὠφελιμώτατον; θεός. Τί βλαβερώτατον; δαίμων. Τί ῥωμαλεώτατον; τύχη, Τί ῥᾷστον, ἡδύ.

IX. Τούτων πάλιν ἀναγνωσθέντων, ὦ Νίκαρχε, γενομένης σιωπῆς, Θάλης ἠρώτησε τὸν Νειλόξενον, εἰ προσήκατο τὰς λύσεις ὁ Ἄμασις. Ἐκείνου δὲ εἰπόντος, Ὅτι τὰς μὲν ἀπεδέξατο, ταῖς δὲ ἐδυσκόλαινε, Καὶ μὴν οὐδὲν, εἶπεν ὁ Θάλης, ἀνεπίληπτόν ἐστιν, ἀλλ' ἔχει πάντα διαμαρτίας μεγάλας καὶ ἀγνοίας. Οἷον εὐθὺς, ὁ χρόνος πῶς ἂν εἴη πρεσβύτατον, εἰ τὸ μὲν αὐτοῦ γεγονὸς, τὸ δὲ ἐνεστώς ἐστι, τὸ δὲ μέλλον· ὁ γὰρ μεθ' ἡμᾶς ἐσόμενος χρόνος, καὶ πραγμάτων τῶν νῦν καὶ ἀνθρώπων νεώτερος ἂν φανείη. Τὸ δὲ τὴν ἀλήθειαν ἡγεῖσθαι σοφίαν, οὐδὲν ἐμοὶ δοκεῖ διαφέρειν τοῦ τὸ φῶς ὀφθαλμὸν ἀποφαίνειν· εἰ δὲ τὸ φῶς, ὥσπερ καλόν ἐστιν, ἐνόμιζε, πῶς τὸν ἥλιον αὐτὸν παρεῖδε; Τῶν δὲ ἄλλων, ἡ μὲν περὶ θεῶν καὶ δαιμόνων ἀπόκρισις, θράσος ἔχει καὶ κίνδυνον· ἀλογίαν δὲ καὶ πολλὴν ἡ περὶ τῆς τύχης· οὐ γὰρ ἂν μετέπιπτε ῥᾳδίως, οὕτως ἰσχυρότατον οὖσα τῶν ὄντων καὶ ῥωμαλεώτατον. Οὐ μὴν οὐδὲ θάνατος κοινότατόν ἐστιν· οὐ γάρ ἐστι πρὸς τοὺς ζῶντας. Ἀλλ' ἵνα μὴ δοκῶμεν εὐθύνειν τὰς τῶν ἑτέρων, ἰδίας ἀποφάσεις ταῖς ἐκείνου παραβάλλω-

ιεν· ἐμαυτὸν δὲ παρέχω πρῶτον, εἰ βούλεται Νει-
.όξενος, ἐρωτᾷν καθ' ἕκαστον. Ὡς οὖν ἐγένοντο
:ότε, κἀγὼ νῦν διηγήσομαι τᾶς ἀποκρίσεις καὶ τὰς
ρωτήσεις. Τί πρεσβύτατον; θεός· ἔφη Θάλης,
ἰγέννητον γάρ ἐστι. Τί μέγιστον; τόπος· τᾶλλα
ιὲν γὰρ ὁ κόσμος, τὸν δὲ κόσμον οὗτος περιέχει. Τί
:άλλιστον; κόσμος· πᾶν γὰρ τὸ κατὰ τάξιν, τού-
:ου μέρος ἐστί. Τί σοφώτατον; χρόνος· τὰ μὲν γὰρ
ὕρηκεν οὗτος ἤδη, τὰ δὲ εὑρήσει. Τί κοινότατον;
'λπίς· καὶ γὰρ οἷς ἄλλο μηθὲν, αὕτη πάρεστι. Τί
ὠφελιμώτατον; ἀρετή· καὶ γὰρ τᾶλλα τῷ χρῆσθαι
ιαλῶς ὠφέλιμα ποιεῖ. Τί βλαβερώτατον; κακία·
ιαὶ γὰρ τὰ πλεῖστα βλάπτει παραγενομένη. Τί
σχυρότατον; ἀνάγκη· μόνον γὰρ ἀνίκητον. Τί
ᾷστον; τὸ κατὰ φύσιν· ἐπεὶ πρὸς ἡδονάς γε πολ-
λάκις ἀπαγορεύουσιν.

X. Ἀποδεξαμένων δὲ πάντων τὸν Θάλην, ὁ Κλε-
όδημος εἶπεν, Τὸ ταῦτα ἐρωτᾷν καὶ ἀποκρίνασθαι
βασιλεῦσιν, ὦ Νειλόξενε, προσῆκόν ἐστιν. Ὁ δὲ
τροπίνων τὴν θάλατταν Ἀμάσιδι βάρβαρος, ἐδεῖτο
τῆς Πιττακοῦ βραχυλογίας, ᾗ πρὸς Ἀλυάττην ἐχρή-
σατο προστάττοντά τι καὶ γράφοντα Λεσβίοις ὑπε-
ρήφανον, ἀποκρινάμενος οὐδὲν, ἀλλ' ἢ μόνον κε-
λεύσας κρόμμυα καὶ θερμὸν ἄρτον ἐσθίειν. Ὑπο-
λαβὼν οὖν ὁ Περίανδρος, Ἀλλὰ μὴν καὶ τοῖς πα-
λαιοῖς Ἕλλησιν ἔθος ἦν, ὦ Κλεόδημε, τοιαύτας ἀλ-
λήλοις ἀπορίας προβάλλειν. Ἀκούομεν γὰρ, ὅτι καὶ
πρὸς τὰς Ἀμφιδάμαντος ταφὰς εἰς Χαλκίδα τῶν τό-
τε σοφῶν οἱ δοκιμώτατοι ποιηταὶ συνῆλθον· ἦν δὲ –

ὁ Ἀμφιδάμας ἀνὴρ πολιτικὸς, καὶ πολλὰ πράγματα παρασχὼν Ἐρετριεῦσιν ἐν ταῖς περὶ Λιλάντου μάχαις ἔπεσεν· ἐπεὶ δὲ τὰ παρεσκευασμένα τοῖς ποιηταῖς ἔπη χαλεπὴν καὶ δύσκολον ἐποίει τὴν κρίσιν, διὰ τὸ ἐφάμιλλον, ἥ τε δόξα τῶν ἀγωνιστῶν, Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου, πολλὴν ἀπορίαν μετὰ αἰδοῦς τοῖς κρίνουσι παρεῖχεν, ἐτράποντο πρὸς τοιαύτας ἐρωτήσεις, καὶ προὔβάλομεν ὥς φησι Λέσχης·

Μοῦσα μοι ἔννεπ' ἐκεῖνα, τὰ μήτ' ἐγένοντο πάροιθεν,
Μήτ' ἔσται μετόπισθεν· —

ἀπεκρίνατο δὲ Ἡσίοδος ἐκ τοῦ παρατυχόντος·

Ἀλλ' ὅταν ἀμφὶ Διὸς τύμβῳ καναχήποδες ἵπποι
Ἅρματα συντρίψωσιν ἐπειγόμενοι περὶ νίκης·

καὶ διὰ τοῦτο λέγεται μάλιστα θαυμασθεὶς τοῦ τρίποδος τυχεῖν. Τί δὲ ταῦτα, ὁ Κλεόδημος εἶπε, διαφέρει τῶν Εὐμήτιδος αἰνιγμάτων; ἃ ταύτῃ μὲν ἴσως οὐκ ἀπρεπές ἐστι παίζουσαν καὶ διαπλέκουσαν, ὥσπερ ἕτεραι ζώνια καὶ κεκρυφάλους, προβάλλειν ταῖς γυναιξὶν, ἄνδρας δὲ νοῦν ἔχοντας ἔν τινι σπουδῇ τίθεσθαι γελοῖον. Ἡ μὲν οὖν Εὔμητις ἡδέως ἂν εἰποῦσά τι πρὸς αὐτὸν, ὡς ἐφαίνετο, κατέσχεν ἑαυτὴν ὑπ' αἰδοῦς, καὶ ἀνεπλήσθη τὸ πρόσωπον ἐρυθήματος. Ὁ δὲ Αἴσωπος, οἷον ἀμυνόμενος ὑπὲρ αὐτῆς, Οὐ γελοιότερον οὖν, εἶπε, τὸ μὴ δύνασθαι ταῦτα διαλύειν, οἷόν ἐστιν, ὃ μικρὸν ἔμπροσθεν ἡμῖν τοῦ δείπνου προὔβαλεν·

Ἄνδρ' εἶδον πυρὶ χαλκὸν ἐπ' ἀνέρι κολλήσαντα.

τι τοῦτ' ἔστιν, ἔχοις ἂν εἰπεῖν; Ἀλλ' οὐδὲ μαθεῖν δέομαι, ἔφη ὁ Κλεόδημος. Καὶ μὴν οὐδεὶς, ἔφη, σοῦ τοῦτο μᾶλλον οἶδεν, οὐδὲ ποιεῖ βέλτιον· εἰ δὲ ἀρνῇ, μάρτυρας ἔχω σικυωνίας. Ὁ μὲν οὖν Κλεόδημος ἐγέλασε· καὶ γὰρ ἐχρῆτο μάλιστα ταῖς σικυωνίαις τῶν καθ' αὐτὸν ἰατρῶν, καὶ δόξαν οὐχ ἥκιστα τὸ βοήθημα τοῦτο δι' ἐκεῖνον ἔσχηκε.

XI. Μνησίφιλος δὲ ὁ Ἀθηναῖος, ἑταῖρος ὢν καὶ ζηλωτὴς Σόλωνος, Ἐγώ τοι, εἶπεν, ὦ Περίανδρε, τὸν λόγον ἀξιῶ καθάπερ τὸν οἶνον μὴ πλουτίνδην μηδὲ ἀριστίνδην, ἀλλ' ἐξίσου πᾶσιν ὥσπερ ἐν δημοκρατίᾳ νέμεσθαι καὶ κοινὸν εἶναι· τῶν δὲ ἄρτι περὶ ἀρχῆς καὶ βασιλείας εἰρημένων οὐδὲν ἡμῖν τοῖς δημοτικοῖς μέτεστιν· ὅθεν οἰόμεθα δεῖν πάλιν ἕκαστον ὑμῶν περὶ πολιτείας ἰσονόμου γνώμην τινὰ συμβαλέσθαι, ἀρξαμένους αὖθις ἀπὸ Σόλωνος. Ἐδόκει δὴ ταῦτα ποιεῖν. Καὶ πρῶτος ὁ Σόλων, Ἀλλ' ἀκήκοας μὲν, εἶπεν, ὦ Μνησίφιλε, μετὰ πάντων Ἀθηναίων, ἣν ἔχω γνώμην περὶ πολιτείας· εἰ δὲ βούλει καὶ νῦν ἀκούειν, Δοκεῖ μοι πόλις ἄριστα πράττειν καὶ μάλιστα σώζειν δημοκρατίαν, ἐν ᾗ τὸν ἀδικήσαντα τοῦ ἀδικηθέντος οὐδὲν ἧττον οἱ μὴ ἀδικηθέντες προβάλλονται καὶ κολάζουσιν. Δεύτερος δὲ ὁ Βίας ἔφησε, Κρατίστην εἶναι δημοκρατίαν, ἐν ᾗ πάντες ὡς τύραννον φοβοῦνται τὸν νόμον. Ἐπὶ τούτῳ Θάλης, Τὴν μήτε πλουσίους ἄγαν μήτε πένητας ἔχουσαν πολίτας. Μετὰ δὲ τοῦτον ὁ Ἀνάχαρσις, Ἐν ᾗ τῶν ἄλλων ἴσων ὁριζομένων, ἀρετῇ τὸ βέλτιον ὁρίζεται, καὶ κακίᾳ τὸ χεῖρον. Πέμπτος Κλεόβουλος

ἔφη, Μάλιστα σωφρονεῖν δῆμον, ὅπου τὸν ψόγον μᾶλλον οἱ πολιτευόμενοι δεδοίκασιν ἢ τὸν νόμον. Ἕκτος δὲ Πιττακὸς, Ὅπου τοῖς πονηροῖς οὐκ ἔξεστιν ἄρχειν, καὶ τοῖς ἀγαθοῖς οὐκ ἔξεστι μὴ ἄρχειν. Μεταπραπεὶς δὲ ὁ Χίλων ἀπεφήνατο, Τὴν μάλιστα νόμων, ἥκιστα δὲ ῥητόρων ἀκούουσαν πολιτείαν ἀρίστην εἶναι. Τελευταῖος δὲ πάλιν ὁ Περίανδρος ἐπικρίνων ἔφη, Δοκεῖν αὐτῷ πάντας ἐπαινεῖν δημοκρατίαν τὴν ὁμοιοτάτην ἀριστοκρατίᾳ.

XII. Τέλος δὲ καὶ τούτου τοῦ λόγου λαβόντος, ἠξίουν ἐγὼ καὶ περὶ οἴκου, ᾗ χρηστέον, εἰπεῖν τοὺς ἄνδρας ἡμῖν· βασιλείας μὲν καὶ πόλεις ὀλίγοι κυβερνῶσιν, ἑστίας δὲ πᾶσιν ἡμῖν καὶ οἴκου μέτεστι. Γελάσας οὖν ὁ Αἴσωπος, Οὐκ, εἴγε τῶν πάντων, ἔφη, καὶ Ἀνάχαρσιν ἀριθμεῖς· τούτῳ γὰρ οἶκος οὐκ ἔστιν ἀλλὰ καὶ σεμνύνεται τῷ ἄοικος εἶναι, χρῆσθαι δ' ἁμάξῃ, καθάπερ τὸν ἥλιον ἐν ἅρμασι λέγουσι περιπολεῖν, ἄλλοτε ἄλλην ἐπινεμόμενον τοῦ οὐρανοῦ χώραν. Καὶ ὁ Ἀνάχαρσις, Διὰ τοῦτό τοι, εἶπεν, ἢ μόνος ἢ μάλιστα τῶν θεῶν ἐλεύθερός ἐστι, καὶ αὐτόνομος, καὶ κρατεῖ πάντων, κρατεῖται δὲ ὑπ' οὐδενός· ἀλλὰ βασιλεύει καὶ ἡνιοχεύει· πλὴν σέ γε λέληθε τὸ ἅρμα αὐτοῦ, ὡς ὑπερφυὲς κάλλει καὶ μεγέθει θαυμάσιόν ἐστιν· οὐ γὰρ ἂν παίζων ἐπὶ γέλωτι παρέβαλες ἐκεῖνο τοῖς ἡμετέροις. Οἶκον δέ μοι δοκεῖς, ὦ Αἴσωπε, ταυτὶ τὰ πήλινα καὶ ξύλινα καὶ κεράμεα στεγάσματα νομίζειν, ὥσπερ εἰ κοχλίαν ἡγοῖο τὸ κέλυφος, ἀλλὰ μὴ τὸ ζῶον. Εἰκότως οὖν σοι γέλωτα παρέσχεν ὁ Σόλων, ὅτι τοῦ Κροίσου τὴν οἰκίαν κε-

μημένην πολυτελῶς θεασάμενος, οὐκ εὐθὺς ἀπε-
ατο τὸν κεκτημένον εὐδαιμόνως οἰκεῖν καὶ μα-
ίως, ἅτε δὴ τῶν ἐν αὐτῷ μᾶλλον ἀγαθῶν ἢ τῶν
ἰ αὐτῷ βουλόμενος γενέσθαι θεατής· σὺ δὲ ἔοι-
οὐδὲ τῆς ἑαυτοῦ μνημονεύειν ἀλώπεκος· ἐκείνη
γὰρ εἰς ἀγῶνα ποικιλίας καταστᾶσα πρὸς τὴν
ιδαλιν, ἠξίου τὰ ἐντὸς αὐτῆς καταμαθεῖν τὸν δι-
τήν, ποικιλωτέρα γὰρ ἐκεῖθεν φανεῖσθαι· σὺ δὲ
τεκτόνων καὶ λιθοξόων ἔργα περινοστεῖς, οἶκον
ὑμενος οὐ τὰ ἐντὸς ἑκάστου καὶ οἰκεῖα, καὶ παῖ-
, καὶ γάμους, καὶ φίλους, καὶ θεράποντας, οἷς
ἐν μυρμηκιᾷ τις ἢ νεοττιᾳ νοῦν ἔχουσι καὶ σω-
νοῦσι κοινωνῇ τῶν ὑπαρχόντων, χρηστὸν οἶκον
ῖ καὶ μακάριον. Ἐγὼ μὲν οὖν, ἔφη, ταῦτα καὶ πρὸς
ωπον ἀποκρίνομαι, καὶ πρὸς Διοκλῆν συμβάλ-
αι· τῶν δὲ ἄλλων ἕκαστος ἀποφαίνεσθαι δίκαιός
. τὴν ἑαυτοῦ γνώμην. Οὕτως ὁ Σόλων, Ἄριστον
ῷ δοκεῖν οἶκον, ὅπου τὰ χρήματα μήτε κτωμέ-
; ἀδικία, μήτε φυλάττουσιν ἀπιστία, μήτε δα-
ῶσι μετάνοια πρόσεστιν. Ὁ δὲ Βίας, Ἐν ᾧ
ὑτός ἐστιν ὁ δεσπότης δι' αὐτόν, οἷος ἔξω διὰ
νόμον. Ὁ δὲ Θάλης, Ἐν ᾧ πλείστην ἄγειν τῷ
τότῃ σχολὴν ἔξεστιν. Ὁ δὲ Κλεόβουλος, Εἰ πλεί-
ς ἔχει τῶν φοβουμένων αὐτὸν τοὺς φιλοῦντας ὁ
πότης. Ὁ δὲ Πιττακὸς εἶπεν, Ὡς ἄριστος οἶκός
ν ὁ τῶν περισσῶν μηδενὸς δεόμενος, καὶ τῶν ἀ-
καίων μηδενὸς ἐνδεόμενος. Ὁ δὲ Χίλων ἔφη,
μάλιστα βασιλευομένῃ πόλει προσεοικέναι τὸν
ιν· εἶτα προσεῖπεν, ὅτι Λυκοῦργος πρὸς τὸν κε-

λεύοντα δημοκρατίαν ἐν τῇ πόλει καταστῆναι, Πι
τος, ἔφη, ποίησον ἐν τῇ οἰκίᾳ σου δημοκρατίαν.

XIII. Ἐπεὶ δὲ καὶ οὗτος ἔσχεν ὁ λόγος τέλος
μὲν Εὔμητις ἐξῆλθε μετὰ τῆς Μελίσσης· τοῦ δὲ
ριάνδρου τῷ Χίλωνι προπιόντος εὐμεγέθη κύλι
τῷ δὲ Βίαντι τοῦ Χίλωνος, Ἄρδαλος ἐπαναστὰς
προσαγορεύσας τὸν Αἴσωπον, Σὺ δὲ οὐκ ἄν, ἔ
διαπέμψαιο δεῦρο τὸ ποτήριον πρὸς ἡμᾶς, δι
τούτους ὥσπερ τὴν Βαθυκλέους κύλικα διαπεμ
μένους ἀλλήλοις, ἑτέρῳ δὲ μὴ μεταδιδόντας; Κι
Αἴσωπος, Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο, ἔφη, τὸ ποτήριον δη
τικὸν εἶναι, Σόλωνι γὰρ ἔκπαλαι παράκειται μό
Τὸν οὖν Μνησίφιλον προσαγορεύσας ὁ Πιττα
ἠρώτησε, τί οὐ πίνει ὁ Σόλων, ἀλλὰ καταμαρτι
τῶν ποιημάτων, ἐν οἷς γέγραφε·

Ἔργα δὲ Κυπρογενοῦς νῦν μοι φίλα καὶ Διονύσ
Καὶ Μουσέων, ἃ τίθησ' ἀνδράσιν εὐφροσύν

Ὑποφθάσας δὲ Ἀνάχαρσις, Σὲ γάρ, ὦ Πιττακέ,
τὸν σὸν ἐκεῖνον τὸν χαλεπὸν φοβεῖται νόμον, ἐ
γέγραφας, Ἐάν τις ὁτιοῦν μεθύων ἁμάρτῃ, διπ
σίαν ἢ τῷ νήφοντι τὴν ζημίαν. Καὶ ὁ Πιττακός,
δέ γε, εἶπεν, οὕτως ἐξύβρισας εἰς τὸν νόμον, ἁ
πέρυσι γὰρ καὶ νυνὶ μεθυσθεὶς, ἆθλον αἰτεῖν
στέφανον. Τί δὲ οὐκ ἔμελλον, ἔφη ὁ Ἀνάχαρ
τῷ πλεῖον πιόντι προκειμένων ἄθλων, πρῶτος
θυσθεὶς, ἀπαιτεῖν τὸ νικητήριον; ἢ διδάξατέ
ὑμεῖς, τί τέλος ἐστὶ τοῦ πολὺν πιεῖν ἄκρατον, ἢ
μεθυσθῆναι. Τοῦ δὲ Πιττακοῦ γελάσαντος, ὁ
σωπος λόγον εἶπε τοιοῦτον· Λύκος ἰδὼν ποιμ

ἐσθίοντας ἐν σκηνῇ πρόβατον, ἐγγὺς προσελθὼν, Ἡλίκος ἂν ἦν ὑμῖν θόρυβος, εἰ ἐγὼ τοῦτο ἐποίουν! Καὶ ὁ Χίλων, Ὀρθῶς, ἔφη, Αἴσωπος ἠμύνατο, μικρὸν ἔμπροσθεν ἐπιστομισθεὶς ὑφ᾽ ἡμῶν, εἶτα νῦν δρῶν ἑτέρους τὸν Μνησιφίλου λόγον ὑφῃρηκότας· Μνησίφιλος γὰρ ἡττήθη τὴν ὑπὲρ Σόλωνος ἀπόκρισιν. Καὶ λέγω, ὁ Μνησίφιλος εἶπεν, εἰδὼς, ὅτι Σόλωνι δοκεῖ πάσης τέχνης καὶ δυνάμεως, ἀνθρωπίνης τε καὶ θείας ἔργον εἶναι τὸ γινόμενον μᾶλλον, ἢ δι᾽ οὗ γίνεται, καὶ τὸ τέλος, ἢ τὰ πρὸς τὸ τέλος· ὑφάντης γὰρ ἂν, οἶμαι, χλαμύδα ποιῆσαι μᾶλλον ἔργον αὑτοῦ καὶ ἱμάτιον, ἢ κανόνων διάθεσιν καὶ ἀνέγερσιν ἀγνύθων· χαλκεὺς τε κόλλησιν σιδήρου καὶ στόμωσιν πελέκεως μᾶλλον, ἤ τι τῶν ἕνεκα τούτου γενομένων ἀναγκαίων, οἷον ἀνθράκων ἐκζωπύρησιν, ἢ λατύπης παρασκευήν· ἔτι δὲ μᾶλλον ἀρχιτέκτων μέμψαιτ᾽ ἂν ἡμᾶς ἔργον αὐτοῦ μὴ ναῦν, μηδὲ οἰκίαν ἀποφαίνοντας, ἀλλὰ τρυπῆσαι ξύλα, καὶ φυράσαι πηλόν· αἱ δὲ Μοῦσαι καὶ παντάπασιν, εἰ νομίζομεν αὐτῶν ἔργον εἶναι κιθάραν καὶ αὐλοὺς, ἀλλὰ μὴ τὸ παιδεύειν τὰ ἤθη, καὶ παρηγορεῖν τὰ πάθη τῶν χρωμένων μέλεσι καὶ ἁρμονίαις· οὐκοῦν οὐδὲ τῆς Ἀφροδίτης ἔργον ἐστὶ συνουσία καὶ μίξις, οὐδὲ τοῦ Διονύσου μέθη καὶ οἶνος, ἀλλ᾽ ἣν ἐμποιοῦσι διὰ τούτων φιλοφροσύνην, καὶ πόθον, καὶ ὁμιλίαν ἡμῖν, καὶ συνήθειαν πρὸς ἀλλήλους· ταῦτα γὰρ ἔργα θεῖα καλεῖ Σόλων, καὶ ταῦτά φησιν ἀγαπᾷν καὶ διώκειν μάλιστα πρεσβύτης γενόμενος. Ἔστι δὲ τῆς μὲν πρὸς γυναῖκας ἀνδρῶν ὁμοφροσύνης καὶ φι-

λίας δημιουργὸς ἡ Ἀφροδίτη, τοῖς σώμασιν ὑφ' ἡδονῆς ἅμα συμμιγνύουσα καὶ συντήκουσα τὰς ψυχάς· τοῖς δὲ πολλοῖς καὶ μὴ πάνυ συνήθεσι, μηδὲ ἄγαν γνωρίμοις, ὁ Διόνυσος ὥσπερ ἐν πυρὶ τῷ οἴνῳ μαλάσσων τὰ ἤθη καὶ ἀνυγραίνων ἀρχήν τινα συγκράσεως πρὸς ἀλλήλους καὶ φιλίας ἐνδίδωσιν. Ὅταν δὲ τοιοῦτοι συνέλθωσιν ἄνδρες, οἵους ὁ Περίανδρος ὑμᾶς παρακέκληκεν, οὐθὲν ἔργον ἐστὶν, οἶμαι, κύλικος, οὐδὲ οἰνοχόης, ἀλλ' αἱ Μοῦσαι, καθάπερ κρατῆρα νηφάλιον, ἐν μέσῳ προθέμεναι τὸν λόγον, ᾧ πλεῖστον ἡδονῆς ἅμα καὶ παιδιᾶς καὶ σπουδῆς ἔνεστιν, ἐγείρουσι τούτῳ καὶ κατάρδουσι καὶ διαχέουσι τὴν φιλοφροσύνην, ἐῶσαι τὰ πολλὰ τὴν οἰνοχόην ἀτρέμα κεῖσθαι κρατῆρος ὕπερθεν, ὅπερ ἀπηγόρευσεν Ἡσίοδος ἐν τοῖς πίνειν μᾶλλον ἢ διαλέγεσθαι δυναμένοις.

Εἴπερ γάρ τ' ἄλλοι γε καρηκομόωντες Ἀχαιοὶ
Δαιτρὸν πίνωσιν, σὸν δὲ πλεῖον δέπας αἰεὶ
Ἕστηκεν·

ἐπεὶ τάς τε προπόσεις αὐτὰς, ἔφη, πυνθάνομαι λέγειν τοῖς παλαιοῖς, ἔνδεινον, ὡς Ὅμηρος ἔφη, καὶ μετρητὸν ἑκάστου πίνοντος, εἶτα, ὥσπερ Αἴας, μερίδας μεταδιδόντος αὖ τῷ πλησίον. Εἰπόντος δὲ ταῦτα τοῦ Μνησιφίλου, Χερσίας ὁ ποιητής· ἀφεῖτο γὰρ ἤδη τῆς αἰτίας καὶ διήλλακτο τῷ Περιάνδρῳ νεωστὶ, Χίλωνος δεηθέντος· Ἆρα οὖν, καὶ τοῖς θεοῖς ὁ Ζεὺς, ὥσπερ τοῖς ἀριστεῦσιν ὁ Ἀγαμέμνων, μετρητὸν ἔχει τὸ ποτὸν, ὅτε προὔπινον ἀλλήλοις

ἑστιώμενοι παρ' αὐτῷ; Καὶ ὁ Κλεόδημος, Σὺ δὲ, ὦ Χερσία, εἶπεν, εἰ τὴν ἀμβροσίαν τῷ Διὶ Πελειάδες τινὲς κομίζουσιν, ὡς ὑμεῖς λέγετε, τὰς Πλαγκτὰς ὑπερπετόμεναι χαλεπῶς καὶ μόλις, οὐ νομίζεις, καὶ τὸ νέκταρ αὐτῷ δυσπόριστον εἶναι καὶ σπάνιον, ὥστε φείδεσθαι καὶ παρέχειν ἑκάστῳ τεταμιευμένον;

XIV. Καὶ ἴσως, εἶπεν ὁ Χερσίας· ἀλλ' εἴτε πάλιν οἰκονομίας λόγος γέγονε, τίς ἂν ὑμῶν φράσειεν ἡμῖν τὸ ἀπολειπόμενον; ἀπολείπεται δὲ, οἶμαι, κτήσεώς τι λαβεῖν μέτρον αὐτάρκους καὶ ἱκανῆς ἐσομένης. Καὶ ὁ Κλεόβουλος, Ἀλλὰ τοῖς μὲν σοφοῖς, ἔφη, τὸ μέτρον ὁ νόμος δέδωκε, πρὸς δὲ τοὺς φαύλους ἐρῶ λόγον τῆς ἐμῆς μητρὸς, ὃν πρὸς τὸν ἀδελφὸν εἶπεν· ἔφη γὰρ τὴν Σελήνην δεῖσθαι τῆς ἑαυτῆς μητρὸς, ὅπως αὐτῇ χιτώνιον ὑφάνῃ σύμμετρον· τὴν δὲ εἰπεῖν, Καὶ πῶς σύμμετρον ὑφήνω; νῦν μὲν γὰρ ὁρῶ σε πανσέληνον, αὖθις δὲ μηνοειδῆ, ποτὲ δὲ ἀμφίκυρτον. Οὕτω δὴ, ὦ φίλε Χερσία, καὶ πρὸς ἄνθρωπον ἀνόητον καὶ φαῦλον οὐδέν ἐστι μέτρον οὐσίας· ἄλλοτε γὰρ ἄλλος ἐστὶ ταῖς χρείαις, διὰ τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὰς τύχας, ὥσπερ ὁ Αἰσώπου κύων, ὅν οὑτωσί φασιν ἐν τῷ χειμῶνι συστρεφόμενον καὶ συσπειρόμενον διὰ τὸ ῥιγοῦν, οἰκίαν ποιεῖν διανοεῖσθαι, θέρους δὲ αὖ πάλιν ἐκτεταμένον καθεύδοντα, φαίνεσθαι μέγαν ἑαυτῷ, καὶ μήτε ἀναγκαῖον ἡγεῖσθαι, μήτε μικρὸν ἔργον, οἰκίαν περιβάλλεσθαι τοσαύτην. Ἢ γὰρ οὐχ ὁρᾷς, εἶπεν, ὦ Χερσία, καὶ τοὺς μικροὺς νῦν μὲν εἰς μικρὰ κομιδῇ συστέλλοντας ἑαυτοὺς, ὡς στρογγύλως καὶ Λακωνι-

κῶς βιωσομένους, νῦν δὲ, εἰ μὴ τὰ πάντων ἔχοι
ἰδιωτῶν ἅμα καὶ βασιλέων, ὑπ' ἐνδείας ἀπολεῖσ
νομίζοντας; Ὡς οὖν ὁ Χερσίας ἀπεσιώπησεν, ἱ
λαβὼν ὁ Κλεόδημος, Ἀλλὰ καὶ τοὺς σοφοὺς, εἶ
ὑμᾶς ὁρῶμεν ἀνίσοις μέτροις τὰς κτήσεις νενεμ
νας πρὸς ἀλλήλους ἔχοντας. Καὶ ὁ Κλεόβουλος,
γάρ τοι νόμος, εἶπεν, ὦ βέλτιστε ἀνδρῶν, ὡς ὑς
της ἑκάστῳ τὸ πρέπον ὑμῶν καὶ τὸ μέτριον καὶ
μόττον ἀποδίδωσι· καὶ σὺ, καθάπερ τῷ νόμῳ,
λόγῳ τρέφων καὶ διαιτῶν καὶ διαφαρμακεύων ·
κάμνοντας, οὐκ ἴσον ἑκάστῳ, τὸ δὲ προσῆκον ὁ
νέμεις ἅπασιν. Ὑπολαβὼν δὲ ὁ Ἄρδαλος, Ἆρ' ι
ἔφη, καὶ τὸν ἑταῖρον ἡμῶν, Σόλωνος δὲ ξένον, Ἐ
μενίδην, νόμος τις ἀπέχεσθαι τῶν ἄλλων σιτίω
λεύει, τῆς δὲ ἀλίμου δυνάμεως, ἣν ἡδονὴν α
συντίθησι, μικρὸν εἰς τὸ στόμα λαμβάνοντα δι
ρεύειν ἀνάριστον καὶ ἄδειπνον; Ἐπιστήσαντο
τοῦ λόγου τὸ συμπόσιον, ὁ μὲν Θάλης ἐπισκώπ
εὖ φρονεῖν ἔφη τὸν Ἐπιμενίδην, ὅτι μὴ βούλ
πράγματα ἔχειν ἀλῶν τὰ σιτία, καὶ πέττων ἑα
καθάπερ Πιττακός. Ἐγὼ γὰρ, εἶπε, τῆς ξένη
κουον ᾀδούσης πρὸς τὴν μύλην, ἐν Λέσβῳ γεν
νος, Ἄλει, μύλα, ἄλει, καὶ γὰρ Πιττακὸς ἀλεῖ μ
λας Μιτυλήνας βασιλεύων. Ὁ δὲ Σόλων ἔφη, θ
μάζειν τὸν Ἄρδαλον, εἰ τὸν νόμον οὐκ ἀνέγνωκε
διαίτης τοῦ ἀνδρὸς ἐν τοῖς ἔπεσι τοῦ Ἡσιόδου
γραμμένον· ἐκεῖνος γάρ ἐστιν ὁ πρῶτος Ἐπιμε
σπέρματα τῆς τροφῆς ταύτης παρασχὼν, καὶ ζη
ὁ διδάξας,

— ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ. Οἴει γὰρ, ὁ Περίανδρος εἶπε, τὸν Ἡσίοδον ἐννοῆσαί τι τοιοῦτον, οὐκ ἐπαινέτην ὄντα φειδοῦς αἰεὶ, καὶ πρὸς τὰ λιτότατα τῶν ὄψων ὡς ἥδιστα παρακαλεῖν ἡμᾶς; ἀγαθὴ μὲν γὰρ ἡ μαλάχη βρωθῆναι, γλυκὺς δὲ ὁ ἀνθέρικος· τὰ δὲ ἄλιμα ταῦτα καὶ ἄδιψα φάρμακα μᾶλλον ἢ σιτία πυνθάνομαι, καὶ μέλι καὶ τυρόν τινα βαρβαρικὸν δέχεσθαι, καὶ σπέρματα πάμπολλα τῶν οὐκ εὐποριστων· πῶς οὖν οὐκ ἐν τῷ Ἡσιόδῳ τὸ πηδάλιον ὑπὲρ καπνοῦ κείμενον,

Ἔργα βοῶν δ' ἀπόλοιτο, καὶ ἡμιόνων ταλαεργῶν, εἰ τοσαύτης δεήσει παρασκευῆς. Θαυμάζω δέ σου τὸν ξένον, ὦ Σόλων, εἰ Δηλίοις ἔναγχος ποιησάμενος τὸν μέγαν καθαρμὸν, οὐχ ἱστόρησε παρ' αὐτοῖς εἰς τὸ ἱερὸν κομιζόμενα τῆς πρώτης ὑπομνήματα τροφῆς καὶ δείγματα, μετ' ἄλλων εὐτελῶν καὶ αὐτοφυῶν, μαλάχην καὶ ἀνθέρικον· ὧν εἰκός ἐστι καὶ τὸν Ἡσίοδον προξενεῖν ἡμῖν τὴν λιτότητα καὶ ἀφέλειαν. Οὐ ταῦτα, ἔφη, μόνα, ὁ Ἀνάχαρσις, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὑγίειαν ἐν τοῖς μάλιστα τῶν λαχάνων ἑκάτερον ἐπαινεῖται.· Καὶ ὁ Κλεόδημος, Ὀρθῶς, ἔφη, λέγεις· ἰατρικὸς γὰρ Ἡσίοδος, ὡς δῆλός ἐστιν, οὐκ ἀμελῶς οὐδὲ ἀπείρως, περὶ διαίτης, καὶ κράσεως οἴνου, καὶ ἀρετῆς ὕδατος, καὶ λουτροῦ, καὶ γυναικῶν διαλεγόμενος, καὶ συνουσίας καιροῦ, καὶ βρεφῶν καθίσεως. Ἀλλ' Ἡσιόδου μὲν ἐμοὶ δοκεῖ δικαιότερον Αἴσωπος αὐτὸν ἀποφαίνειν μαθητὴν ἢ Ἐπιμενίδης· τούτῳ γὰρ ἀρχὴν τῆς καλῆς ταύτης καὶ ποικίλης καὶ πολυγλώσσου σοφίας ὁ πρὸς τὴν ἀηδόνα λόγος τοῦ

ἵερικος παρέσχηκεν. Ἐγὼ δ' ἂν ἡδέως ἀκούσαι Σόλωνος· εἰκὸς γὰρ αὐτὸν πεπύσθαι, πολὺν χρόν Ἀθήνησιν Ἐπιμενίδῃ συγγενόμενον· ὅ τι δὴ παθὼ ἢ σοφιζόμενος ἐπὶ τοιαύτην ἦλθε δίαιταν.

XV. Καὶ ὁ Σόλων ἔφη· Τί δὲ τοῦτο ἐκεῖν ἐρωτᾷν ἔδει; δῆλον γὰρ ἦν, ὅτι τοῦ μεγίστου τῶ ἀγαθῶν καὶ κρατίστου δεύτερόν ἐστι τὸ δεῖσθ τροφῆς βραχυτάτης· ἢ εἰ τὸ μέγιστον εὐδοκεῖ, · μηδὲ ὅλως τροφῆς δεῖσθαι. Οὐδαμῶς, ὁ Κλεόδ μος, ἔμοιγε, εἶπεν, εἰ δεῖ τὸ φαινόμενον εἰπεῖν, κ μάλιστα παρακειμένης τραπέζης, ἀναιροῦσι αἱρομ νης τροφῆς φιλίων θεῶν βωμὸν οὖσαν καὶ ξενία Ὡς δὲ Θάλης λέγει, τῆς γῆς ἀναιρεθείσης σύγχυσ τὸν ὅλον ἕξειν κόσμον, οὕτως οἴκου διάλυσίς ἐστ συναναιρεῖται γὰρ αὐτῇ πῦρ ἑστιοῦχον, ἑστία, κρ τῆρες, ὑποδοχαὶ, ξενισμοὶ, φιλανθρωπότατα ι πρῶτα κοινωνήματα πρὸς ἀλλήλους, μᾶλλον δὲ σ πας ὁ βίος, εἴγε διαγωγή τις ἐστὶν ἀνθρώπου π ξεων ἔχουσα διέξοδον, ὧν ἡ τῆς τροφῆς χρεία παρασκευὴ τὰς πλείστας παρακαλεῖ. Δεινὸν οὖν, ὦ ἑταῖρε, καὶ τὸ γεωργίας αὐτῇ· διαλυο γὰρ αὖθις, ἀπολείπει γῆν ἡμῖν ἄμορφον καὶ θαρτον, ὕλης ἀκάρπου καὶ ῥευμάτων πλημμ φερομένων ὑπὸ ἀργίας ἀνάπλεων· συναπόλλι καὶ τέχνας πάσας καὶ ἐργασίας, ὧν ἐξαρχό καὶ παρέχει βάσιν πάσαις καὶ ὕλην· καὶ τὸ εἰσι, ταύτης ἐκποδὼν γενομένης· καταλύον τιμαὶ θεῶν, Ἡλίῳ δὲ μικράν, ἔτι δὲ ἐλάττω χάριν αὐγῆς μόνον καὶ ἀλέας ἀνθρώπων

ὀμβρίῳ δὲ Διῒ, καὶ προηροσίᾳ Δήμητρι, καὶ φυταλμίῳ Ποσειδῶνι ποῦ βωμός ἐστι; ποῦ δὲ θυσία; πῶς δὲ χαριτοδότης ὁ Διόνυσος, εἰ δεησόμεθα μηδενὸς, ὧν δίδωσι; τί δὲ θύσομεν, ἢ σπείσομεν; τίνος δὲ ἀπαρξόμεθα; Πάντα γὰρ ταῦτα τῶν μεγίστων ἀνατροπὴν καὶ σύγχυσιν ἔχει πραγμάτων. Ἡδονῆς δὲ πάσης μὲν περιέχεσθαι καὶ πάντως, ἀλόγιστόν ἐστι, πᾶσαν δὲ φεύγειν καὶ πάντως, ἀναίσθητον. Τὴν μὲν οὖν ψυχὴν ἑτέραις τισὶν ἡδοναῖς χρῆσθαι κρείττοσιν ὑπαρχέτω· τῷ δὲ σώματι λαβεῖν ἡδονὴν τῆς ἀπὸ τοῦ τρέφεσθαι δικαιοτέραν οὐκ ἔστιν εὑρεῖν, ὅπερ οὐθένα λέληθεν ἀνθρώπων· ἣν γὰρ ἐν μέσῳ θέμενοι κοινωνοῦσιν ἀλλήλοις δείπνων καὶ τραπέζης· ἀφροδισίων δὲ νύκτα καὶ πολὺ προβάλλονται σκότος, ἡγούμενοι ταύτης τὸ κοινωνεῖν ἀναίσχυντον εἶναι καὶ θηριῶδες, ὡς τὸ μὴ κοινωνεῖν ἐκείνης. Ὑπολαβὼν οὖν ἐγὼ, τοῦ Κλεοδήμου διαλιπόντος, Ἐκεῖνο δὲ οὐ λέγεις, εἶπον, ὅτι καὶ τὸν ὕπνον ἅμα τῇ τροφῇ συνεκβάλλομεν; ὕπνου δὲ μὴ ὄντος, οὐδὲ ὄνειρός ἐστιν, ἀλλ' οἴχεται τὸ πρεσβύτερον ἡμῖν μαντεῖον· ἔσται δὲ μονοειδὴς ὁ βίος, καὶ τρόπον τινὰ μάτην τὸ σῶμα περικείσεται τῇ ψυχῇ· τὰ πλεῖστα γὰρ αὐτοῦ καὶ κυριώτατα τῶν μερῶν ἐπὶ τὴν τροφὴν ὄργανα παρεσκεύασται, γλῶττα καὶ ὀδόντες, καὶ στόμαχος, καὶ ἧπαρ· ἀργὸν γὰρ οὐδέν ἐστιν, οὐδὲ πρὸς ἄλλην συντεταγμένον χρείαν· ὥστε ὁ μὴ δεόμενος τροφῆς, οὐδὲ σώματος δεῖται· τοῦτο δὲ ἦν αὐτὸ αὐτοῦ μὴ δεῖσθαι· σὺν σώματι γὰρ ἡμῶν ἕκαστος. Ἡμεῖς μὲν οὖν, ἔφην ἐγὼ, ταύτας

ἰ γαστρὶ συμβολὰς εἰσφέρομεν· εἰ δὲ Σόλων ἤ τις λλος τὶ κατηγορεῖ, ἀκουσόμεθα.

XVI. Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη ὁ Σόλων, μὴ καὶ τῶν Αἰγυπτίων ἀκριτώτεροι φανῶμεν, οἳ τὸν νεκρὸν ἀνατέμνοντες ἔδειξαν τῷ ἡλίῳ, εἶτ' αὐτὰ μὲν εἰς τὸν ποταμὸν κατέβαλον, τοῦ δὲ ἄλλου σώματος ἤδη καθαροῦ γεγονότος ἐπιμέλονται. Τῷ γὰρ ὄντι τοῦτό ἐστι τὸ μίασμα τῆς σαρκὸς ἡμῶν, καὶ ὁ τάρταρος, ὡς ἐν ᾅδου, δεινῶν τινων ῥευμάτων, καὶ πνεύματος ὁμοῦ καὶ πυρὸς συμπεφυρμένου καὶ νεκρῶν περίπλεως. Ζῶν γὰρ ἀπ' οὐδενὸς τρέφεται ζῶντος, ἀλλὰ θανατοῦντες τὰ ἔμψυχα καὶ τὰ φυόμενα τῷ τρέφεσθαι καὶ αὔξεσθαι μετέχοντα τοῦ ζῆν, ἀπολλύντες ἀδικοῦμεν· ἀπόλλυται γὰρ ἐξ οὗ πέφυκε τὸ μεταβάλλον εἰς ἄλλο, καὶ πᾶσαν φθείρεται φθορὰν, ὅπως ἂν θατέρου τροφὴ γένοιτο. Τὸ δὲ ὑ πέχεσθαι σαρκῶν ἐδωδῆς, ὥσπερ Ὀρφέα τὸν π λαιὸν ἱστοροῦσι, σόφισμα μᾶλλον ἢ φυγὴ τῶν π τὴν τρυφὴν ἀδικημάτων ἐστί. Φυγὴ δὲ μία καθαρμὸς εἰς δικαιοσύνην τελειοῖ αὐτάρκη καὶ προσδεῆ γενέσθαι. Ὧι δὲ ἄνευ κακώσεως ἑτ τὴν αὐτοῦ σωτηρίαν ἀμήχανον ὁ θεὸς πεπ τούτῳ τὴν φύσιν ἀρχὴν ἀδικίας προστέθεικεν. οὖν οὐκ ἄξιον, ὦ φίλε, συνεκτεμεῖν ἀδικίᾳ κ καὶ στόμαχον καὶ ἧπαρ; ἃ καλοῦ μὲν οὐδε υθησιν ἡμῖν οὐδὲ ὄρεξιν ἐνδίδωσι, σκεύεσι γειρικοῖς, οἷα κοπίδες καὶ λέβητες, τὰ δὲ μ κοῖς καὶ καμίνοις καὶ φρεωρύχοις καὶ μ ἔοικεν. Ἀτεχνῶς δὲ τῶν πολλῶν ἴδοι τις

ἐν μύλωνι, τῷ σώματι τὴν ψυχὴν ἐγκεκαλυμμένην, ἀεὶ περὶ τὴν τῆς ψυχῆς χρείαν κυκλοῦσαν· ὥσπερ ἀμέλει καὶ ἡμεῖς ἄρτι μὲν οὔθ᾽ ἑωρῶμεν ἀλλήλους οὔτε ἠκούομεν, ἀλλ᾽ ἕκαστος ἐγκεκυφὼς ἐδούλευε τῇ περὶ τὴν τροφὴν χρείᾳ· νυνὶ δὲ παρατεθεισῶν τῶν τραπεζῶν, ἐλεύθεροι γεγονότες, ὡς ὁρᾷς, ἐστεφανωμένοι περὶ λόγους διατρίβομεν, καὶ ἀλλήλοις σύνεσμεν, καὶ σχολὴν ἄγομεν, εἰς τὸ μὴ δεῖσθαι τροφῆς ἐληλυθότες. Ἆρ᾽ οὖν, ἄνπερ ἡ νῦν οὖσα περὶ ἡμᾶς ἕξις ἄπαυστος διαμένῃ παρὰ πάντα τὸν βίον, οὐκ ἀεὶ σχολὴν ἕξομεν ἀλλήλοις, ἵνα μηδὲ δεδιότες πενίαν, μηδὲ εἰδότες πλοῦτον; ὁ γὰρ τῶν περισσῶν ζῆλος εὐθὺς ἀκολουθεῖ, καὶ συνοικίζεται τῇ χρείᾳ τῶν ἀναγκαίων. Ἀλλ᾽ οἴεται δεῖν τροφὴν εἶναι Κλεόδημος, ὅπως τράπεζαι καὶ κρατῆρες ὦσιν, ἃ Δήμητρι καὶ Κόρῃ θύεται ἔτι. Ἕτερος δέ τις ἀξιούτω μάχας εἶναι καὶ πόλεμον, ἵνα καὶ τείχη καὶ νεωσοίκους καὶ ὁπλοθήκας ἔχωμεν, καὶ θύωμεν ἑκατομφόνια, καθάπερ φασὶ νόμον εἶναι Μεσσηνίοις. Ἄλλον δὲ πρὸς τὴν ὑγίειαν οἶμαι χαλεπαίνειν· δεινὸν γάρ, εἰ, μηδενὸς νοσοῦντος, οὐ στρωμνῆς ἔτι μαλακῆς ὄφελος, οὐ κλίνης· οὐκ Ἀσκληπιῷ θύσομεν, οὐκ ἀποτροπαίοις· ἰατρικὴ δὲ μετὰ ὀργάνων καὶ φαρμάκων ἀποκείσεται τοσούτων ἀκλεὴς καὶ ἀπόθετος. Ἢ τί ταῦτα ἐκείνων διαφέρει; καὶ γὰρ ἡ τροφὴ λιμοῦ φάρμακον προσάγεται, καὶ θεραπεύειν ἑαυτοὺς λέγονται πάντες οἱ τρεφόμενοι δίαιταν, οὐχ ὡς ἡδύ τι καὶ κεχαρισμένον, ἀλλ᾽ ἔδει

λύπας τε πλείονάς ἐστιν ἀπὸ τῆς τροφῆς τῶν ἡδονῶν γινομένας καταριθμῆσαι· μᾶλλον δὲ ἡ μὲν ἡδονὴ καὶ τόπον ἔχει βραχὺν ἐν τῷ σώματι, καὶ χρόνον οὐ πολύν· ἡ δὲ περὶ τὴν διοίκησιν αὐτῆς ἀσχολία καὶ δυσχέρεια, τί δεῖ λέγειν, ὅσων αἰσχρῶν καὶ ὀδυνηρῶν ἡμᾶς ἐμπίπλησιν; Οἶμαι γάρ, εἰς τοσαῦτα βλέψαντα τὸν Ὅμηρον ἀποδεῖξαι κεχρῆσθαι περὶ θεῶν τοῦ μὴ ἀποθνήσκειν, τῷ μὴ τρέφεσθαι·

Οὐ γὰρ σῖτον ἔδουσ᾽, οὐ πίνουσ᾽ αἴθοπα οἶνον·
Τοὔνεκ᾽ ἀναίμονές εἰσι, καὶ ἀθάνατοι καλέονται·

ὡς μὴ μόνον τοῦ ζῆν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀποθνήσκειν τὴν τροφὴν ἐφόδιον οὖσαν. Ἐκ ταύτης γὰρ αἱ νόσοι, συστρεφόμεναι τοῖς σώμασιν, οὐκ ἔλαττον ἐνδείας κακὸν ἔχουσι τὴν πλήρωσιν· πολλάκις δὲ καὶ μεῖζόν ἐστιν ἔργον τοῦ πορίσαι τροφὴν καὶ συναγαγεῖν, τὸ καταναλῶσαι καὶ τὸ διαφορῆσαι πάλιν εἰς τὸ σῶμα παραγενομένην. Ἀλλ᾽ ὥσπερ εἰ διαποροῖεν αἱ Δαναΐδες, τίνα βίον βιώσονται, καὶ τί πράξουσιν ἀπαλλαγεῖσαι τῆς περὶ τὸν πίθον λατρείας καὶ πληρώσεως· οὕτω διαποροῦμεν ἡμεῖς, εἰ γένοιτο παύσασθαι φοροῦντας εἰς τὴν σάρκα τὴν ἄτρυτον ἐκ γῆς ἅμα καὶ θαλάττης τοσαῦτα, τι πράξομεν, ἀπειρίᾳ τῶν καλῶν τὸν ἐπὶ τοῖς ἀναγκαίοις στέργοντες βίον. Ὥσπερ οὖν οἱ δουλεύσαντες, ὅταν ἐλευθερωθῶσιν, ἃ πάλαι τοῖς δεσπόταις ἔπραττον ὑπηρετοῦντες, ταῦτα πράττουσιν αὑτοῖς καὶ δι᾽ αὑτούς· οὕτως ἡ ψυχὴ νῦν μὲν τρέφει τὸ σῶμα πολλοῖς πόνοις, καὶ ἀσχολίαις εἰ δὲ ἀπαλλαγείη τῆς λατρείας, αὑτὴν δήπουθεν ἐλευθέραν γενομέ-

νην θρέψει, καὶ βιώσεται εἰς αὐτὴν ὁρῶσα καὶ τὴν ἀλήθειαν, οὐδενὸς περισπῶντος, οὐδὲ ἀπάγοντος. Τὰ μὲν οὖν ῥηθέντα περὶ τροφῆς, ὦ Νίκαρχε, ταῦτ᾽ ἦν.

XVII. Ἔτι δὲ τοῦ Σόλωνος λέγοντος, εἰσῆλθε Γοργίας ὁ Περιάνδρου ἀδελφός· ἐτύγχανε γὰρ εἰς Ταίναρον ἀπεσταλμένος ἔκ τινων χρησμῶν, τῷ Ποσειδῶνι θυσίαν καὶ θεωρίαν ἀπάγων· ἀσπασαμένων δ᾽ ἡμῶν αὐτὸν, καὶ τοῦ Περιάνδρου προσαγαγομένου καὶ φιλήσαντος, καθίσας παρ᾽ αὐτὸν ἐπὶ τῆς κλίνης, ἀπήγγειλεν ἄττα δὴ πρὸς μόνον ἐκεῖνον· ὁ δὲ ἠκροᾶτο, πολλὰ πάσχοντι πρὸς τὸν λόγον ὅμοιος ὤν· τὰ μὲν γὰρ ἀχθόμενος, τὰ δὲ ἀγανακτῶν ἐφαίνετο, πολλάκις δὲ ἀπιστῶν, εἶτα θαυμάζων· τέλος δὲ γελάσας πρὸς ἡμᾶς, Βούλομαι μὲν, ἔφη, πρὸς τὸ παρὸν φράσαι τὸ προσηγγελμένον· ὀκνῶ δὲ, ἀκούσας Θάλεώ ποτε εἰπόντος, Ὅτι δεῖ τὰ μὲν εἰκότα λέγειν, τὰ δὲ ἀμήχανα σιωπᾷν. Ὑπολαβὼν οὖν ὁ Βίας, Ἀλλὰ καὶ τοῦτ᾽, ἔφη, Θάλεω τὸ σοφόν ἐστιν, Ὅτι δεῖ τοῖς ἐχθροῖς καὶ περὶ τῶν πιστῶν ἀπιστεῖν, τοῖς δὲ φίλοις καὶ τὰ ἄπιστα πιστεύειν· ἐχθροὺς μὲν, ἐγὼ ἡγοῦμαι, τοὺς πονηροὺς καὶ ἀνοήτους, φίλους δὲ, τοὺς χρηστοὺς καὶ φρονίμους αὐτοῦ καλοῦντος. Οὐκοῦν, ἔφη, λεκτέον εἰς ἅπαντας, ὦ Γοργία, μᾶλλον δὲ ἀκτέον ἐπὶ τοὺς νέους τούτους διθυράμβους ὑπερφθεγγόμενον ὃν ἥκεις λόγον ἡμῖν κομίζων.

XVIII. Ἔφη τοίνυν Γοργίας, ὅτι τῆς θυσίας ἐφ᾽ ἡμέρας τρεῖς συντελεσθείσης ὑπ᾽ αὐτοῦ, καὶ τῇ

τελευταίᾳ παννυχίδος οὔσης, καὶ χορείας
παιδιᾶς πρὸς τὸν αἰγιαλὸν, ἡ μὲν σελήνη
πεν εἰς τὴν θάλατταν· οὐκ ὄντος δὲ πνεύ
λὰ νηνεμίας καὶ γαλήνης, πόῤῥωθεν ἀφεωρ
κατιοῦσα παρὰ τὴν ἄκραν, ἀφρόν τινα
ἄγουσα τῷ ῥοθίῳ περὶ αὐτὴν πολὺν, ὥσ
ἐπὶ τὸν τόπον, οὗ προσέμελλε, καταδρα
μάσαντας· πρὶν δὲ εἰκάσαι τὸ προσφερό
τάχους, δελφῖνες ὤφθησαν, οἱ μὲν ἀθ
κυκλοῦντες, οἱ δὲ ὑφηγούμενοι τοῦ αἰγι
τὸ λειότατον, ἄλλοι δ' ἐξόπισθεν, οἷον πι
ἐν μέσῳ δὲ ἀνεῖχεν ὑπὲρ τῆς θαλάσσης ὄ
φὴς καὶ ἄσημος ὀχουμένου σώματος· μέχρ
άγοντες εἰς αὐτὸ καὶ συνεποκείλαντες,
ἐπὶ τὴν γῆν ἄνθρωπον ἔμπνουν καὶ κινού
τοὶ δὲ πάλιν πρὸς τὴν ἄκραν ἀναφερόμενο
ἢ πρότερον ἐξήλοντο, παίζοντες ὑφ' ἡδο
ὡς ἔοικε, καὶ σκιρτῶντες. Ἡμῶν δὲ, Γο
πολλοὶ μὲν διαταραχθέντες ἔφυγον ἀπὸ τ
σης, ὀλίγοι δὲ μετ' ἐμοῦ θαῤῥήσαντες τ
ἐγνώρισαν Ἀρίονα τὸν κιθαρῳδὸν, αὐτὸ
φθεγγόμενον αὐτοῦ, καὶ τῇ στολῇ κατας
μενον· τὸν γὰρ ἐναγώνιον ἐτύγχανεν ἀμ
κόσμον, ᾧ κιθαρῳδῶν ἐχρήσατο. Κομί
ἐπὶ σκηνῆς αὐτὸν, ὡς οὐδὲν εἶχε κακὸν,
τάχος καὶ ῥοῖζον ἐφαίνετο τῆς φορᾶς ἐ
καὶ κεκμηκὼς, ἠκούσαμεν λόγον ἄπιστ
πλὴν ἡμῶν τῶν θεασαμένων τὸ τέλος.
Ἀρίων, ὡς πάλαι μὲν ἐγνωκὼς ἐκ τῆς

χαίρειν, *Περιάνδρῳ* δὲ γνώριμος αὐτῷ ἐπιθυμότερος γενόμενος, ἱκανῶς Κορινθίοις πορθμείοις εὐθὺς ἐπιβὰς ἀναχθείη· μετρίῳ δὲ πνεύματι χρωμένων, αἰσθέσθαι τοὺς ναύτας ἐπιβουλεύοντας ἀνελεῖν αὐτὸν, εἶτα καὶ παρὰ τοῦ κυβερνήτου πύθοιτο λάθρα μηνύσαντος, ὡς τῇ νυκτὶ τοῦτο δρᾷν αὐτοῖς εἴη δεδογμένον· ἔρημος οὖν ὢν βοηθείας καὶ ἀπορῶν, ὁρμῇ τινι χρήσαιτο δαιμονίῳ, τὸ μὲν σῶμα κοσμῆσαι, καὶ λαβεῖν ἐντάφιον αὐτῷ τὸν ἐναγώνιον ἔτι ζῶν κόσμον, ἐξᾷσαι δὲ καὶ τῷ βίῳ τελευτῶν, καὶ μὴ γενέσθαι κατὰ τοῦτο τῶν κύκνων ἀγεννέστερος· ἐσκευασμένος οὖν, καὶ προειπὼν, ὅτι προθυμία τις αὐτὸν ἔχει τὸν νόμον διελθεῖν τὸν Πυθικὸν ὑπὲρ σωτηρίας αὐτοῦ καὶ τῆς νεὼς καὶ τῶν ἐμπλεόντων, καταστὰς παρὰ τὸν τοῖχον ἐν πρύμνῃ, καί τινα θεῶν πελαγίων ἀνάκλησιν προανακρουσάμενος, ᾄδοι τὸν νόμον· καὶ ὅσον οὔπω μεσοῦντος αὐτοῦ, καταδύοιτο μὲν ὁ ἥλιος εἰς τὴν θάλατταν, ἀναφαίνοιτο δὲ ἡ Πελοπόννησος· οὐκέτ᾽ οὖν τῶν ναυτῶν τὴν νύκτα περιμενόντων, ἀλλὰ χωρούντων ἐπὶ τὸν φόνον, ἰδὼν ξίφη γεγυμνωμένα, καὶ παρακαλυπτόμενον ἤδη τὸν κυβερνήτην, ἀναδραμὼν ῥίψειεν ἑαυτὸν ὡς δυνατὸν ἦν μάλιστα πόῤῥω τῆς ὁλκάδος· πρὶν δὲ ὅλον καταδῦναι τὸ σῶμα, δελφίνων ὑποδραμόντων ἀναφέροιτο., μεστὸς ὢν ἀπορίας καὶ ἀγνοίας καὶ ταραχῆς τοπρῶτον· ἐπεὶ δὲ ῥᾳστώνη τῆς ὀχήσεως ἦν, καὶ πολλοὺς ἑώρα ἀθροιζομένους περὶ αὐτὸν εὐμενῶς, καὶ διαδεχομένους ὡς ἀναγκαῖον ἐν μέρει λειτούργημα καὶ προσῆκον

πᾶσιν, ἡ δὲ ὁλκὰς ἀπολειφθεῖσα πόῤῥω τοῦ τάχους αἴσθησιν παρεῖχε· μήτε τοσοῦτον ἔφη δέους πρὸς θάνατον αὐτῷ, μήτε ἐπιθυμίας τοῦ ζῆν, ὅσον φιλοτιμίας ἐγγενέσθαι πρὸς τὴν σωτηρίαν, ὡς θεοφιλὴς ἀνὴρ φανείη, καὶ λάβοι περὶ θεῶν δόξαν βέβαιον· ἅμα δὲ καθορῶν τὸν οὐρανὸν ἀστέρων περίπλεων, καὶ τὴν σελήνην ἀνίσχουσαν εὐφεγγῆ καὶ καθαράν, ἑστώσης δὲ πάντη τῆς θαλάσσης ἀκύμονος, ὥσπερ τρίβον ἀνασχιζόμενον τῷ δρόμῳ, διανοεῖσθαι πρὸς αὑτόν, ὡς οὐκ ἔστιν εἷς ὁ τῆς δίκης ὀφθαλμός, ἀλλὰ πᾶσι τούτοις ἐπισκοπεῖ κύκλῳ ὁ θεὸς τὰ πραττόμενα περὶ γῆν τε καὶ θάλατταν· τούτοις δὲ δὴ τοῖς λογισμοῖς, ἔφη, τὸ κάμνον αὐτῷ καὶ βαρυνόμενον ἤδη τοῦ σώματος ἀναφέρεσθαι, καὶ τέλος, ἐπεὶ τῆς ἄκρας ἀπαντώσης ἀποτόμου καὶ ὑψηλῆς, εὖ πως φυλαξάμενοι καὶ κάμψαντες (ἐν χρῷ γὰρ ἐνήχοντο) τὴν γῆν, ὥσπερ εἰς λιμένα σκάφος ἀσφαλὲς κατάγοντες, παντάπασιν αἰσθέσθαι θεοῦ κυβερνήσει γεγονέναι τὴν κομιδήν. Ταῦτα, ὁ Γοργίας ἔφη, τοῦ Ἀρίονος εἰπόντος, ἠρόμην αὐτόν, ὅπου τὴν ναῦν οἴεται κατασχήσειν· ὁ δέ, πάντως μὲν εἰς Κόρινθον, πολὺ μέντοι καθυστερεῖν· αὐτὸν γὰρ ἑσπέρας ἐκπεσόντα, πεντακοσίων οὐ μεῖον οἴεσθαι δρόμον σταδίων κομισθῆναι, καὶ γαλήνην εὐθὺς κατασχεῖν. Οὐ μὴν ἀλλ' ἑαυτὸν ὁ Γοργίας ἔφη πυθόμενον τοῦ τε ναυκλήρου τοὔνομα καὶ τοῦ κυβερνήτου, καὶ τῆς νεως τὸ παράσημον, ἐκπέμψαι πλοῖα καὶ στρατιωτας τὰς κατάρσεις παραφυλάξοντας· τὸν δὲ Ἀριονα μετ' αὐτοῦ

κομίζειν ἀποκεκρυμμένον, ὅπως μὴ προαισθόμενοι τὴν σωτηρίαν, διαφύγοιεν· ὄντως οὖν ἐοικέναι θείᾳ τύχῃ τὸ πρᾶγμα· παρεῖναι γὰρ αὐτοὺς ἅμα δεῦρο, καὶ πυνθάνεσθαι, τῆς νεὼς κεκρατημένης ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, συνειλῆφθαι τοὺς ἐμπόρους καὶ ναύτας. Ὁ μὲν οὖν Περίανδρος ἐκέλευσεν εὐθὺς ἐξαναστάντα τὸν Γοργίαν, εἰς φυλακὴν ἀποθέσθαι τοὺς ἄνδρας, οὗ μηδεὶς αὐτοῖς πρόσεισι, μηδὲ φράσει τὸν Ἀρίονα σεσωσμένον.

XIX. Ὁ δὲ Αἴσωπος, Ἀλλ' ὑμεῖς, ἔφη, χλευάζετε τοὺς ἐμοὺς κολοιοὺς καὶ κόρακας, εἰ διαλέγονται· δελφῖνες δὲ τοιαῦτα νεανιεύονται; Ἄλλο τι λέγωμεν, ἔφην, ὦ Αἴσωπε· τούτῳ δὲ τῷ λόγῳ πιστευομένῳ καὶ γραφομένῳ παρ' ἡμῖν πλέον ἢ χίλια ἔτη διαγέγονε, καὶ ἀπὸ τῶν Ἰνοῦς καὶ Ἀθάμαντος χρόνων. Ὁ δὲ Σόλων ὑπολαβών· Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὦ Διόκλεις, ἐγγὺς θεῶν ἔστω καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς· ἀνθρώπινον δὲ καὶ πρὸς ἡμᾶς τὸ τοῦ Ἡσιόδου πάθος· ἀκήκοας γὰρ ἴσως τὸν λόγον. Οὐκ ἔγωγε· εἶπεν. Ἀλλὰ μὴν ἄξιον πυθέσθαι. Μιλησίου γὰρ, ὡς ἔοικεν, ἀνδρὸς, ᾧ ξενίας ἐκοινώνει Ἡσίοδος καὶ διαίτης ἐν Λοκροῖς, τῇ τοῦ ξένου θυγατρὶ κρύφα συγγενομένου καὶ φωραθέντος, ὑποψίαν ἔσχεν, ὡς γνοὺς ἀπ' ἀρχῆς καὶ συνεπικρύψας τὸ ἀδίκημα, μηδενὸς ὢν αἴτιος, ὀργῆς δὲ καιρῷ καὶ διαβολῇ περιπεσὼν ἀδίκως. Ἀπέκτειναν γὰρ αὐτὸν οἱ τῆς παιδίσκης ἀδελφοὶ περὶ τὸ Λοκρικὸν Νέμειον ἐνεδρεύσαντες, καὶ μετ' αὐτοῦ τὸν ἀκόλουθον, ᾧ Τρωΐλος ἦν ὄνομα. Τῶν δὲ σωμάτων εἰς τὴν θάλασσαν ὠσθέντων, τὸ

μὲν τοῦ Τρωΐλου εἰς τὸν Δάφνον ποταμὸν ἔξω φερόμενον, ἐπεσχέθη περικλύστῳ χοιράδι μικρὸν ὑπὲρ τὴν θάλασσαν ἀπεχούσῃ· καὶ μέχρι νῦν Τρωΐλος ἡ χοιρὰς καλεῖται· τοῦ δὲ Ἡσιόδου τὸν νεκρὸν εὐθὺς ἀπὸ γῆς ὑπολαβοῦσα δελφίνων ἀγέλη πρὸς τὸ Ῥίον ἐκόμιζε, καὶ τὴν Μολυκρίαν. Ἐτύγχανε δὲ Λοκροῖς ἡ τῶν Ῥίων καθεστῶσα θυσία καὶ πανήγυρις, ἣν ἄγουσιν ἔτι νῦν περιφανῶς περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον. Ὡς δὲ ὤφθη προσφερόμενον τὸ σῶμα, θαυμάσαντες, ὡς εἰκὸς, ἐπὶ τὴν ἀκτὴν κατέδραμον, καὶ γνωρίσαντες ἔτι πρόσφατον νεκρὸν, ἅπαντα δεύτερα τοῦ ζητεῖν τὸν φόνον ἐποιοῦντο, διὰ τὴν δόξαν τοῦ Ἡσιόδου. Καὶ τοῦτο μὲν ταχέως ἔπραξαν, εὑρόντες τοὺς φονεῖς· αὐτούς τε γὰρ κατεπόντισαν ζῶντας, καὶ τὴν οἰκίαν κατέσκαψαν. Ἐτάφη δὲ Ἡσίοδος πρὸς τῷ Νεμείῳ· τὸν δὲ τάφον οἱ πολλοὶ τῶν ξένων οὐκ ἴσασιν, ἀλλ' ἀποκέκρυπται ζητούμενος ὑπ' Ὀρχομενίων, ὥς φασι, βουλομένων κατὰ χρησμὸν ἀνελέσθαι τὰ λείψανα, καὶ θάψαι παρ' αὐτοῖς. Εἴπερ οὖν οὕτως ἔχουσιν οἰκείως καὶ φιλανθρώπως πρὸς τοὺς ἀποθανόντας, ἔτι μᾶλλον εἰκός ἐστι τοῖς ζῶσι βοηθεῖν, καὶ μάλιστα κηληθέντας αὐλοῖς, ἤ τισι μέλεσι. Τουτὶ γὰρ ἤδη πάντες ἴσμεν, ὅτι μουσικῇ τὰ ζῶα ταῦτα χαίρει καὶ διώκει, καὶ παρανήχεται τοῖς ἐλαυνομένοις πρὸς ᾠδὴν καὶ αὐλὸν ἐν εὐδίᾳ πορείας τερπόμενα. Χαίρει δὲ καὶ νήξεσι παιδίων, καὶ κολύμβοις ἁμιλλᾶται. Διὸ καὶ νόμος ἀδείας ἄγραφός ἐστιν αὐτοῖς· θηρᾷ γὰρ οὐδεὶς, οὔτε λυμαίνεται, πλὴν ὅταν ἐν δικτύοις γενό-

μενοι κακουργοῦσι περὶ τὴν ἄγραν, πληγαῖς κολάζονται, καθάπερ παῖδες ἁμαρτάνοντες. Μέμνημαι δὲ καὶ παρὰ Λεσβίων ἀνδρῶν ἀκούσας σωτηρίαν τινὰ κόρης ὑπὸ δελφῖνος ἐκ θαλάττης γενέσθαι, λεγόμενον ἀκριβῶς· ἀλλ' ὁ Πιττακὸς ἐπιγινώσκει· δίκαιον δ' ἐστι περὶ τούτων διελθεῖν.

XX. Ἔφη τοίνυν ὁ Πιττακός, ἔνδοξον εἶναι καὶ μνημονευόμενον ὑπὸ πολλῶν τὸν λόγον. Χρησμοῦ γὰρ γενομένου τοῖς οἰκίζουσι Λέσβον, ὅταν ἕρματι πλέοντες προστύχωσιν, ὃ καλεῖται Μεσόγειον, τότε ἐνταῦθα Ποσειδῶνι μὲν ταῦρον, Ἀμφιτρίτῃ δὲ καὶ Νηρηΐσι ζῶσαν καθιέναι παρθένον. Ὄντων οὖν ἀρχηγετῶν ἑπτὰ καὶ βασιλέων, ὀγδόου δὲ τοῦ Ἐχελάου πυθοχρήστου τῆς ἀποικίας ἡγεμόνος, οὗτος μὲν ἠΐθεος ἦν ἔτι, τῶν δὲ ἑπτὰ κληρουμένων, ὅσοις ἄγαμοι παῖδες ἦσαν, καταλαμβάνει θυγατέρα Σμινθέως ὁ κλῆρος· ἣν ἐσθῆτι καὶ χρυσῷ κοσμήσαντες, ὡς ἐγένοντο κατὰ τὸν τόπον, ἔμελλον εὐξάμενοι καθήσειν. Ἔτυχε δέ τις ἐρῶν αὐτῆς τῶν συμπλεόντων, οὐκ ἀγεννής, ὡς ἔοικε, νεανίας, οὗ καὶ τὸ ὄνομα διαμνημονεύουσιν Ἔναλον. Οὗτος ἀμήχανόν τινα τοῦ βοηθεῖν τῇ παρθένῳ προθυμίαν ἐν τῷ τότε πάθει λαβών, παρὰ τὸν καιρὸν ὥρμησε, καὶ περιπλακεὶς ὁμοῦ συγκαθῆκεν ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν. Εὐθὺς μὲν οὖν φήμη τις οὐκ ἔχουσα τὸ βέβαιον, ἄλλως δὲ πείθουσα πολλοὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ, διηνέχθη περὶ σωτηρίας αὐτῶν καὶ κομιδῆς. Ὑστέρῳ δὲ χρόνῳ τὸν Ἔναλόν φασιν ἐν Λέσβῳ φανῆναι, καὶ λέγειν, ὡς ἐπὶ δελφίνων φορητοὶ διὰ θαλάττης ἐκπέσοιεν

βῶς εἰς τὴν ἤπειρον. Ἔστι δὲ ἄλλα θειότερα τούτων, ἐκπλήττοντα καὶ κηλοῦντα τοὺς πολλοὺς, διηγεῖσθαι· πάντων δὲ πίστιν ἔργον παρασχεῖν. Κύματος γὰρ ἠλιβάτου περὶ τὴν νῆσον αἰρομένου, καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπαντῆσαι δεδιότων, μόνον θαλάττῃ ἕπεσθαι πολύποδας αὐτῷ πρὸς τὸ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος, ὧν τοῦ μεγίστου λίθον κομίζοντος, λαβεῖν τὸν Ἔναλον, καὶ ἀναθεῖναι· καὶ τοῦτον Ἔναλον καλοῦμεν. Καθόλου δὲ, εἶπεν, εἴ τις εἶδεν ἢ διαφορὰν ἀδυνάτου καὶ ἀσυνήθους καὶ παραλόγου καὶ παραδόξου, μάλιστα ἂν ὁ Χίλων, καὶ μήτε πιστεύων, ὡς ἔτυχε, μήτε ἀπιστῶν, τὸ Μηδὲν ἄγαν, ὡς σὺ προσέταξας, διαφυλάττων.

XXI. Μετὰ δὲ τοῦτον ὁ Ἀνάχαρσις εἶπεν, ὅτι, τοῦ Θάλεω καλῶς ὑπολαμβάνοντος, ἐν πᾶσιν εἶναι τοῖς κυριωτάτοις μέρεσι τοῦ κόσμου καὶ μεγίστοις ψυχὴν, οὐκ ἄξιόν ἐστι θαυμάζειν, εἰ τὰ κάλλιστα περαίνεται θεοῦ γνώμῃ· ψυχῆς γὰρ ὄργανον τὸ σῶμα, θεοῦ δὲ ἡ ψυχή· καὶ καθάπερ σῶμα πολλὰς μὲν ἐξ αὑτοῦ κινήσεις ἔχει, τὰς δὲ πλείστας καὶ καλλίστας ὑπὸ ψυχῆς, οὕτως αὖ πάλιν ἡ ψυχὴ τὰ μὲν ὑφ᾿ ἑαυτῆς κινουμένη πράττει, τὰ δὲ τῷ θεῷ παρέχει χρωμένῳ κατευθύνειν καὶ τρέπειν ἑαυτὴν, ᾗ βούλοιτο, πάντων ὀργάνων εὐπρεπέστατον οὖσα. Δεινὸν γὰρ, εἶπεν, εἰ πῦρ μὲν ὄργανόν ἐστι θεοῦ, καὶ πνεῦμα, καὶ ὕδωρ, καὶ νέφη, καὶ ὄμβροι, δι᾿ ὧν πολλὰ μὲν σώζει τε καὶ τρέφει, πολλὰ δὲ ἀπόλλυσι καὶ ἀναιρεῖ· ζώοις δὲ χρῆται πρὸς οὐδὲν ἁπλῶς οὐδέπω τῶν ὑπ᾿ αὐτοῦ γινομένων· ἀλλὰ μᾶλλον εἰκὸς ἐξηρτημένα τῆς

τοῦ θεοῦ δυνάμεως ὑπουργεῖν, καὶ συμπαθεῖν ταῖς τοῦ θεοῦ κινήσεσιν, ἢ Σκύθαις τόξα, λύραι δὲ Ἕλλησι καὶ αὐλοὶ συμπαθοῦσιν. Ἐπὶ δὲ τούτοις ὁ ποιητὴς Χερσίας ἄλλων τε σωθέντων ἀνελπίστως ἐμέμνητο, καὶ Κυψέλου τοῦ Περιάνδρου πατρός· ὃν οἱ πεμφθέντες ἀνελεῖν νεογνὸν ὄντα προσομιλήσαντα αὐτοῖς ἀπετράποντο· καὶ πάλιν μετανοήσαντες ἐζήτουν, καὶ οὐχ εὗρον, εἰς κυψέλην ὑπὸ τῆς μητρὸς ἀποτεθέντα. Διὸ καὶ τὸν οἶκον ἐν Δελφοῖς κατεσκεύασεν ὁ Κύψελος, ὥσπερ θεοῦ τότε τὸν κλαυθμυρισμὸν ἐπισχόντος, ὅπως διαλάθοι τοὺς ζητοῦντας. Καὶ ὁ Πιττακὸς προσαγορεύσας τὸν Περίανδρον, Εὖ γε, ἔφη, Περίανδρε, Χερσίας ἐποίησε μνησθεὶς τοῦ οἴκου· πολλάκις γὰρ ἐβουλόμην ἔρεσθαί σε τὴν αἰτίαν τῶν βατράχων ἐκείνων, τί βούλονται περὶ τὸν πυθμένα τοῦ φοίνικος ἐντετορνευμένοι τοσοῦτοι, καὶ τίνα πρὸς τὸν θεὸν ἢ τὸν ἀναθέντα λόγον ἔχουσι. Τοῦ δὲ Περιάνδρου τὸν Χερσίαν ἐρωτᾷν κελεύσαντος· εἰδέναι γὰρ ἐκεῖνον, καὶ παρεῖναι τῷ Κυψέλῳ καθιεροῦντι τὸν οἶκον· ὁ Χερσίας μειδιάσας, Ἀλλ' οὐκ ἄν, ἔφη, φράσαιμι πρότερον, ἢ πυθέσθαι παρὰ τούτων, ὅ τι βούλεται τὸ Μηδὲν ἄγαν αὐτοῖς, καὶ τὸ Γνῶθι σαυτόν, καὶ τοῦτο δὲ τὸ πολλοὺς μὲν ἀγάμους, πολλοὺς δὲ ἀπίστους, ἐνίους δὲ καὶ ἀφώνους πεποιηκός, Ἐγγύα πάρα δ' ἄτα. Τί δέ, εἶπεν ὁ Πιττακός, ἡμῶν δέῃ ταῦτα φραζόντων; πάλαι γὰρ Αἰσώπου λόγον εἰς ἕκαστον, ὡς ἔοικε, τούτων συντεθεικότος ἐπαινεῖς. Καὶ ὁ Αἴσωπος, Ὅταν γε παίζῃ πρὸς ἐμὲ Χερσίας, εἶπε,

σπουδάζων δὲ, τούτων Ὅμηρον εὑρετὴν ἀποδείκνυσι· καί φησι, τὸν μὲν Ἕκτορα γινώσκειν ἑαυτόν· τοῖς γὰρ ἄλλοις ἐπιτιθέμενος,

Αἴαντος ἀλέεινε μάχην Τελαμωνιάδαο·

τὸν δ' Ὀδυσσέα τοῦ Μηδὲν ἄγαν ἐπαινέτην, τῷ Διομήδει παρακελεύεσθαι,

Τυδείδη, μήτ' ἄρ' με μάλ' αἴνεε, μήτε τι νείκει.

τὴν δ' ἐγγύην οἱ μὲν ἄλλοι λοιδορεῖν αὐτὸν ὡς πρᾶγμα δείλαιον καὶ μάταιον οἴονται, λέγοντα,

Δειλαί τοι δειλῶν γε καὶ ἐγγύαι ἐγγυάασθαι.

Χερσίας δὲ οὑτοσί φησι τὴν ἄτην ὑπὸ τοῦ Διὸς ῥιφῆναι τῇ ἐγγύῃ παραγινομένην, ἣν ἐγγυησάμενος ὁ Ζεὺς ἐσφάλη περὶ τῆς τοῦ Ἡρακλέους γενέσεως. Ὑπολαβὼν δὲ ὁ Σόλων, Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ τῷ σοφωτάτῳ πιστευτέον Ὁμήρῳ·

Νὺξ δ' ἤδη τελέθει· ἀγαθὸν καὶ νυκτὶ πιθέσθαι.

σπείσαντες οὖν Μούσαις καὶ Ποσειδῶνι καὶ Ἀμφιτρίτῃ, διαλύωμεν, εἰ δοκεῖ, τὸ συμπόσιον.

Τοῦτο ἔσχεν, ὦ Νίκαρχε, πέρας ἡ τότε συνουσία.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΠΕΡΙ ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑΣ.

I. Τῆς περὶ θεῶν ἀμαθίας καὶ ἀγνοίας εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δίχα ῥυείσης, τὸ μὲν, ὥσπερ ἐν χωρίοις σκληροῖς, τοῖς ἀντιτύποις ἤθεσι τὴν ἀθεότητα, τὸ δὲ, ὥσπερ ἐν ὑγροῖς, τοῖς ἁπαλοῖς τὴν δεισιδαιμονίαν ἐμπεποίηκεν. Ἅπασα μὲν οὖν κρίσις ψευδὴς, ἄλλως τε κἂν ᾖ περὶ ταῦτα, μοχθηρόν· ᾗ δὲ καὶ πάθος πρόσεστι, μοχθηρότερον. Πᾶν γὰρ πάθος ἔοικεν ἀπάτη φλεγμαίνουσα εἶναι· καὶ καθάπερ αἱ μετὰ τραύματος ἐκβολαὶ τῶν ἄρθρων, οὕτως αἱ μετὰ πάθους διαστροφαὶ τῆς ψυχῆς χαλεπώτεραι. Ἀτόμους τις οἴεται καὶ κενὸν ἀρχὰς εἶναι τῶν ὅλων; ψευδὴς ἡ ὑπόληψις, ἀλλὰ ἕλκος οὐ ποιεῖ, οὐδὲ σφυγμὸν, οὐδὲ ὀδύνην ταράττουσαν. Ὑπολαμβάνει τις, τὸν πλοῦτον ἀγαθὸν εἶναι μέγιστον; τοῦτο τὸ ψεῦδος ἰὸν ἔχει, νέμεται τὴν ψυχὴν, ἐξίστησιν, οὐκ ἐᾷ καθεύδειν, οἴστρων ἐμπίπλησιν, ὠθεῖ κατὰ τ[illegible] τὴν παῤῥησίαν ἀφαιρεῖται. Π[illegible]

εἶναι σῶμα τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν; αἰσχρὸν ἴσως τὸ ἀγνόημα, θρήνων δὲ καὶ ὀδυρμῶν οὐκ ἄξιον. Ἀλλ' αἵτινές εἰσι τοιαῦται κρίσεις καὶ ὑπολήψεις,

Ὦ τλῆμον ἀρετή, λόγος ἄρ' ἦσθ', ἐγὼ δέ σε
Ὡς ἔργον ἤσκουν, —

ἀφεὶς τὴν πλουτοποιὸν ἀδικίαν, καὶ τὴν γόνιμον ἁπάσης ἡδονῆς ἀκολασίαν· ταύτας ἄξιόν ἐστιν οἰκτείρειν ὁμοῦ καὶ δυσχεραίνειν, ὅτι πολλὰ νοσήματα καὶ πάθη, καθάπερ εὐλὰς καὶ σκώληκας, ἐντίκτουσι ταῖς ψυχαῖς παροῦσαι.

II. Οὐκοῦν καὶ περὶ ὧν ὁ λόγος, ἡ μὲν ἀθεότης, κρίσις οὖσα φαύλη τοῦ μηδὲν εἶναι μακάριον καὶ ἄφθαρτον, εἰς ἀπάθειάν τινα δοκεῖ τῇ ἀπιστίᾳ τοῦ θείου περιφέρειν, καὶ τέλος ἐστὶν αὐτῇ τοῦ μὴ νομίζειν θεοὺς, τὸ μὴ φοβεῖσθαι· τὴν δὲ δεισιδαιμονίαν καὶ μηνύει τοὔνομα, δόξαν ἐμπαθῆ καὶ δέους ποιητικὴν ὑπόληψιν οὖσαν ἐκταπεινοῦντος καὶ συντρίβοντος τὸν ἄνθρωπον, οἰόμενον μὲν εἶναι θεοὺς, εἶναι δὲ λυπηροὺς καὶ βλαβεροὺς. Ἔοικε γὰρ ὁ μὲν ἄθεος, ἀκίνητος εἶναι πρὸς τὸ θεῖον· ὁ δὲ δεισιδαίμων, κινούμενος ὡς οὐ προσήκει διαστρέφεσθαι. Ἡ γὰρ ἄγνοια τῷ μὲν ἀπιστίαν τοῦ ὠφελοῦντος ἐμπεποίηκε, τῷ δὲ καὶ δόξαν, ὅτι βλάπτει, προστέθεικεν. Ὅθεν ἡ μὲν ἀθεότης λόγος ἐστὶ διεψευσμένος· ἡ δὲ δεισιδαιμονία πάθος ἐκ λόγου ψευδοῦς ἐγγεγενημένον.

III. Αἰσχρὰ μὲν δὴ πάντα τὰ ψυχῆς νοσήματα καὶ πάθη· τὸ δὲ γαῦρον ἐνίοις ὅμως καὶ ὑψηλὸν καὶ διηρμένον ἔνεστιν ὑπὸ κουφότητος, δραστήριον

δὲ ὁρμῆς οὐδὲν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀπεστέρηται. Ἀλλὰ τοῦτο δὴ καὶ τὸ κοινὸν ἔγκλημα παντὸς πάθους ἐστὶν, ὅτι ταῖς πρακτικαῖς ὁρμαῖς ἐκβιαζόμενα, κατεπείγει καὶ συντείνει τὸν λογισμόν. Μόνος δὲ ὁ φόβος, οὐχ ἧττον ὢν τόλμης ἐνδεὴς ἢ λογισμοῦ, ἄπρακτον ἔχει καὶ ἄπορον καὶ ἀμήχανον τὸ ἀλόγιστον· ᾗ καὶ δεῖμα καὶ τάρβος αὐτοῦ τὸ συνδέον ὁμοῦ τὴν ψυχὴν καὶ ταράττον ὠνόμασται. Φόβων δὲ πάντων ἀπρακτότατος καὶ ἀπορώτατος ὁ τῆς δεισιδαιμονίας. Οὐ φοβεῖται θάλασσαν ὁ μὴ πλέων, οὐδὲ πόλεμον ὁ μὴ στρατευόμενος, οὐδὲ λῃστὰς ὁ οἰκουρῶν, οὐδὲ συκοφάντην ὁ πένης, οὐδὲ φθόνον ὁ ἰδιώτης, οὐδὲ σεισμὸν ὁ ἐν Γαλάταις, οὐδὲ κεραυνὸν ὁ ἐν Αἰθίοψιν. Ὁ δὲ θεοὺς δεδιὼς, πάντα δέδιε, γῆν, θάλατταν, ἀέρα, οὐρανὸν, σκότος, φῶς, κληδόνα, σιωπὴν, ὄνειρον. Οἱ δοῦλοι τῶν δεσποτῶν ἐπιλανθάνονται καθεύδοντες, τοῖς πεδήταις ἐπελαφρύνει τὸν δεσμὸν ὁ ὕπνος, φλεγμοναὶ περὶ τραύματα καὶ νομαὶ σαρκὸς θηριώδεις καὶ περιωδυνίαι κοιμωμένων ἀφίστανται.

Ὦ φίλον ὕπνου θέλγητρον ἐπίκουρον νόσου,
Ὡς ἡδύ μοι προσῆλθες ἐν δέοντί γε.

τοῦτο οὐ δίδωσιν εἰπεῖν ἡ δεισιδαιμονία· μόνη γὰρ οὐ σπένδεται πρὸς τὸν ὕπνον, οὐδὲ τῇ ψυχῇ ποτε γοῦν δίδωσιν ἀναπνεῦσαι καὶ ἀναθαῤῥῆσαι, τὰς πικρὰς καὶ βαρείας περὶ τοῦ θεοῦ δόξας ἀπωσαμένη. Ἀλλ' ὥσπερ ἐν ἀσεβῶν χώρῳ, τῷ ὕπνῳ τῶν δεισιδαιμόνων, εἴδωλα φρικώδη καὶ τεράστια φάσματα, καὶ ποινάς τινας, ἐγείρουσα καὶ στροβοῦσα

καὶ τὴν ἀθλίαν ψυχήν, ἐκ τῶν ὕπνων ἐκδιώκει το. μαστιγουμένην καὶ κολαζομένην αὐτὴν αὐτῆς, ὡς ὑφ' ἑτέρου, καὶ δεινὰ προστάγματα ἀλλόκοτα λαμβάνουσαν. Εἶτ' ἐξαναστάντες οὐ κατεφρόνησαν, οὐδὲ κατεγέλασαν, οὐδ' ᾔσθησαν, ὅτι τῶν ταραξάντων οὐδὲν ἦν ἀληθινὸν, ἀλλὰ σκιὰν φεύγοντες ἀπάτης οὐδὲν κακὸν ἐχούσης, ὕπαρ ἐξαπατῶσιν ἑαυτοὺς καὶ δαπανῶσι καὶ ταράττουσιν, εἰς ἀγύρτας καὶ γόητας ἀνθρώπους ἐμπεσόντες, λέγοντας·

Ἀλλ' εἴτ' ἔνυπνον φάντασμα φοβῇ,
χθονίας θ' Ἑκάτης κῶμον ἐδέξω,

τὴν περιμάκτριαν κάλει γραῦν, καὶ βάπτισον σ τὸν εἰς θάλασσαν, καὶ καθίσας ἐν τῇ γῇ δι ρευσον.

Ὦ βάρβαρ' ἐξευρόντες Ἕλληνες κακὰ,

τῇ δεισιδαιμονίᾳ, πηλώσεις, καταβορβορώσεις, (βατισμοὺς, ῥίψεις ἐπὶ πρόσωπον, αἰσχρὰς πρ θίσεις, ἀλλοκότους προσκυνήσεις. Δικαίῳ τῷ ματι τοὺς κιθαρῳδοὺς ἐκέλευον ᾄδειν οἱ τὴν ν μον μουσικὴν σώζειν δοκοῦντες· ἡμεῖς δὲ τοῖς ἀξιοῦμεν ὀρθῷ τῷ στόματι καὶ δικαίῳ προσε σθαι, καὶ μὴ τὴν ἐπὶ τῶν σπλάγχνων μὲν γλῶτ εἰ καθαρὰ καὶ ὀρθὴ, σκοπεῖν, τὴν δὲ αὐτῶν στρέφοντας καὶ μολύνοντας, ἀτόποις ὀνόμασι ῥήμασι βαρβαρικοῖς καταισχύνειν καὶ παρανο τὸ θεῖον καὶ πάτριον ἀξίωμα τῆς εὐσεβείας. ὅγε κωμικὸς οὐκ ἀηδῶς εἴρηκέ που πρὸς τοὺς κ χρυσοῦντας τὰ κλινίδια καὶ καταργυροῦντας,

μόνον ἔδωκαν ἡμῖν οἱ θεοὶ προῖκα τὸν ὕπνον· τί καὶ τοῦτο πολυτελὲς σεαυτῷ ποιεῖς; Ἔστι δὲ καὶ πρὸς τὸν δεισιδαίμονα εἰπεῖν, Ὅτι τὸν ὕπνον οἱ θεοὶ λήθην κακῶν ἔδοσαν ἡμῖν, καὶ ἀνάπαυσιν, τί τοῦτο κολαστήριον σαυτῷ ποιεῖς ἐπίμονον καὶ ὀδυνηρὸν, τῆς ἀθλίας ψυχῆς εἰς ἄλλον ὕπνον ἀποδρᾶναι μὴ δυναμένης; Ὁ Ἡράκλειτός φησι, τοῖς ἐγρηγορόσιν ἕνα καὶ κοινὸν κόσμον εἶναι, τῶν δὲ κοιμωμένων ἕκαστον εἰς ἴδιον ἀποστρέφεσθαι· τῷ δὲ δεισιδαίμονι κοινὸς οὐδεὶς ἐστι κόσμος· οὔτε γὰρ ἐγρηγορὼς τῷ φρονοῦντι χρῆται, οὔτε κοιμώμενος ἀπαλλάττεται τοῦ ταράττοντος, ἀλλ᾽ ὀνειρώττει μὲν ὁ λογισμὸς, ἐγρήγορε δὲ ὁ φόβος ἀεὶ, φυγὴ δὲ οὐκ ἔστιν, οὐδὲ μετάστασις.

IV. Ἦν φοβερὸς ἐν Σάμῳ Πολυκράτης τύραννος, ἦν ἐν Κορίνθῳ Περίανδρος, ἀλλ᾽ οὐδεὶς ἐφοβεῖτο τούτους μεταστὰς εἰς πόλιν ἐλευθέραν καὶ δημοκρατουμένην· ὁ δὲ τὴν τῶν θεῶν ἀρχὴν ὡς τυραννίδα φοβούμενος σκυθρωπὴν καὶ ἀπαραίτητον, ποῦ μεταστῇ, ποῦ φυγῇ, ποίαν γῆν ἄθεον εὕρῃ, ποίαν θάλασσαν; εἰς τί καταδὺς τοῦ κόσμου μέρος καὶ ἀποκρύψας σεαυτὸν, ὦ ταλαίπωρε, πιστεύσεις ὅτι τὸν θεὸν ἀποπέφευγας; Ἔστι καὶ δούλοις νόμος ἐλευθερίαν ἀπογνοῦσι, πρᾶσιν αἰτεῖσθαι, καὶ δεσπότην μεταβάλλειν ἐπιεικέστερον· ἡ δὲ δεισιδαιμονία θεῶν ἀλλαγὴν οὐ δίδωσιν, οὐδ᾽ ἔστιν εὑρεῖν ὃν οὐ φοβήσεται θεὸν, ὁ φοβούμενος τοὺς πατρῴους καὶ γενεθλίους, ὁ φρίττων τοὺς σωτῆρας καὶ τοὺς μειλιχίους, τρέμων καὶ δεδοικὼς παρ᾽ ὧν

τὴν ἀθλίαν ... [illegible] εἰρήνην, ... Εἶτα οὐ-
νείροις [illegible] καὶ λέγουσι,
αὐτῆς [illegible] συμφορά,
ἀλλ' [illegible] δεσπότας τε δυστυχεῖς
τεσ [illegible]
τῶ [illegible]
γ [illegible] οἴεσθε πάσχειν αὐτούς, ἀνεκ-
[illegible] ἀναποδράστους, ἀναποστάτους; Ἔστι
[illegible] φεύξιμος βωμός, ἔστι καὶ λῃσταῖς ἀβέβη-
λα πολλὰ τῶν ἱερῶν· καὶ πολεμίους φεύγοντες, ἂν ἀγάλματος ἐπιλάβωνται ἢ ναοῦ, θαῤῥοῦσιν· ὁ δὲ δεισιδαίμων ταῦτα μάλιστα φρίττει καὶ φοβεῖται καὶ δέδοικεν, ἐν οἷς οἱ φοβούμενοι τὰ δεινότατα τὰς ἐλπίδας ἔχουσι. Μὴ ἀπόσπα τὸν δεισιδαίμονα τῶν ἱερῶν· ἐνταῦθα κολάζεται καὶ τιμωρεῖται. Τί δεῖ μακρὰ λέγειν; Πέρας ἐστὶ τοῦ βίου πᾶσιν ἀνθρώποις ὁ θάνατος· τῆς δὲ δεισιδαιμονίας, οὐδ' οὗτος· ἀλλ' ὑπερβάλλει τοὺς ὅρους ἐπέκεινα τοῦ ζῆν, μακρότερον τοῦ βίου ποιοῦσα τὸν φόβον, καὶ συνάπτουσα τῷ θανάτῳ κακῶν ἐπίνοιαν ἀθανάτων· καὶ ὅτε παύεται πραγμάτων, ἄρχεσθαι δοκοῦσα μὴ παυομένων. Ἅιδου τινὲς ἀνοίγονται πύλαι βαθεῖαι, καὶ ποταμοὶ πυρὸς ὁμοῦ καὶ στυγὸς ἀποῤῥῶγες ἀναπετάννυνται, καὶ σκότος ἐφήπλωται πολυφάνταστον, εἰδώλων τινῶν χαλεπὰς μὲν ὄψεις, οἰκτρὰς δὲ φωνὰς ἐπιφερόντων, δικασταὶ δὲ καὶ κολασταὶ, καὶ χάσματα καὶ μυχοὶ, κακῶν μυρίων γέμοντες. Οὕτως ἡ κακοδαίμων δεισιδαιμονία, καὶ θεῷ τὸ μὴ παθεῖν ἐκπέφευγεν, ἀφυλάκτῳ προσδοκᾷν αὐτῇ πεποίηκε.

V. Τούτων οὐδὲν τῇ ἀθεότητι πρόσεστιν· ἀλλ' ἡ μὲν ἄγνοια χαλεπὴ, καὶ τὸ παρορᾷν, καὶ τυφλώττειν περὶ τηλικαῦτα, συμφορὰ μεγάλη ψυχῆς, ὥσπερ ὀμμάτων πολλῶν τὸ φανώτατον καὶ κυριώτατον ἀπεσβεσμένης τὴν τοῦ θεοῦ νόησιν· ταύτῃ δὲ τὸ ἐμπαθὲς, ὥσπερ εἴρηται, καὶ ἑλκῶδες, καὶ ταρακτικὸν, καὶ καταδεδουλωμένον, εὐθὺς πρόσεστι τῇ δόξῃ. Μουσικήν φησιν ὁ Πλάτων, ἐμμελείας καὶ εὐρυθμίας δημιουργὸν, ἀνθρώποις ὑπὸ θεῶν οὐ τρυφῆς ἕνεκα καὶ κνήσεως ὤτων δοθῆναι, ἀλλὰ τὸ τῶν τῆς ψυχῆς περιόδων καὶ ἁρμονιῶν ταραχῶδες καὶ πεπλανημένον ἐν σώματι, μούσης τε καὶ χάριτος ἐνδείᾳ πολλαχῇ δι' ἀκολασίαν καὶ πλημμέλειαν ἐξυβρίζον, αὖθις εἰς τάξιν ἀνελίττουσαν οἰκείως καὶ περιάγουσαν παρεῖναι.

Ὅσα γὰρ μὴ πεφίληκε
Ζεὺς, ἔφη Πίνδαρος, ἀτύζονται βοὰν
Πιερίδων ἀΐοντα — —

καὶ γὰρ διαγριαίνεται καὶ ἀγανακτεῖ· καὶ τὰς τίγρις φασὶ περιτυμπανιζομένας ἐκμαίνεσθαι καὶ ταράττεσθαι, καὶ τέλος αὑτὰς διασπᾷν. Ἔλαττον οὖν κακὸν, οἷς διὰ κωφότητα καὶ πήρωσιν ἀκοῆς ἀπάθεια πρὸς μουσικὴν καὶ ἀναισθησία συμβέβηκεν. Ὁ Τειρεσίας ἐχρῆτο δυστυχίᾳ μὴ βλέπων τὰ τέκνα μηδὲ τοὺς συνήθεις· ὁ δὲ Ἀθάμας μείζονι, καὶ ἡ Ἀγαύη, βλέποντες ὡς λέοντας καὶ ἐλάφους. Καὶ τῷ Ἡρακλεῖ δήπου μανέντι τοὺς υἱεῖς ἐλυσιτέλει μήτε ἰδεῖν, μήτε αἰσθέσθαι παρόντας, ἢ χρῆσθαι τοῖς φιλτάτοις ὡς πολεμίοις.

VI. *Τί οὖν; οὐ δοκεῖ σοι καὶ τὸ τῶν ἀθέων πρὸς τοὺς δεισιδαίμονας πάθος ἔχειν τοιαύτην διαφοράν; οἱ μὲν οὖν οὐχ ὁρῶσι τοὺς θεοὺς τοπαράπαν, οἱ δὲ ὑπάρχειν κακοὺς νομίζουσιν· οἱ μὲν παρορῶσιν, οἱ δὲ δοξάζουσι φοβερὸν τὸ εὐμενὲς, καὶ τυραννικὸν τὸ πατρικὸν, καὶ βλαβερὸν τὸ κηδεμονικὸν, καὶ τὸ ἄμικτον ἄγριον εἶναι καὶ θηριῶδες. Εἶτα χαλκοτύποις μὲν πείθονται καὶ λιθοξόοις καὶ κηροπλάσταις, ἀνθρωπόμορφα τῶν θεῶν τὰ σώματα εἶναι, καὶ τοιαῦτα πλάττουσι καὶ κατασκευάζουσι καὶ προσκυνοῦσι· φιλοσόφων δὲ καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν καταφρονοῦσιν, ἀποδεικνύντων τὴν τοῦ θεοῦ σεμνότητα μετὰ χρηστότητος καὶ μεγαλοφροσύνης, καὶ εὐμενείας καὶ κηδεμονίας. Περίεστιν οὖν τοῖς μὲν ἀναισθησία καὶ ἀπιστία τῶν ὠφελούντων καλῶν, τοῖς δὲ ταραχὴ καὶ φόβος πρὸς τὰ ὠφελοῦντα. Καὶ ὅλως ἡ μὲν ἀθεότης ἀπάθεια πρὸς τὸ θεῖόν ἐστι, μὴ νοοῦσα τὸ ἀγαθόν· ἡ δὲ δεισιδαιμονία, πολυπάθεια κακὸν τὸ ἀγαθὸν ὑπονοοῦσα· φοβοῦνται τοὺς θεοὺς, καὶ καταφεύγουσιν ἐπὶ τοὺς θεούς· κολακεύουσιν, καὶ λοιδοροῦσιν· εὔχονται, καὶ καταμέμφονται. Κοινὸν ἀνθρώπων τὸ μὴ πάντα διευτυχεῖν.*

Κεῖνοι γὰρ ἄνοσοι καὶ ἀγήραοι, πόνων τε ἄπειροι, βαρυβόαν πορθμὸν πεφευγότες Ἀχέροντος,

ὁ Πίνδαρος θεούς φησι· τὰ δὲ ἀνθρώπινα πάθη καὶ πράγματα μέμικται συντυχίαις ἄλλοτε ἄλλως ῥεούσαις.

VII. *Φέρε δὴ πρῶτον ἐν τοῖς ἀβουλήτοις σκόπει τὸν ἄθεον, καὶ καταμάνθανε τὴν διάθεσιν, ἐὰν ᾖ*

τἆλλα μέτριος, χρωμένου σιωπῇ τοῖς παροῦσι, καὶ πορίζοντος αὑτῷ βοηθείας καὶ παρηγορίας· ἂν δὲ δυσφορῇ καὶ βαρυπαθῇ, πάντας ἐπὶ τὴν τύχην καὶ τὸ αὐτόματον ἀπερειδομένου τοὺς ὀδυρμοὺς, καὶ βοῶντος, ὡς οὐδὲν κατὰ δίκην, οὐδ' ἐκ προνοίας, ἀλλὰ πάντα συγκεχυμένως καὶ ἀκρίτως φέρεται, καὶ σπαθᾶται τὰ τῶν ἀνθρώπων. Τοῦ δὲ δεισιδαίμονος οὐχ οὗτος ὁ τρόπος, ἀλλ' εἰ καὶ μικρότατον αὐτῷ κακὸν τὸ συμπεπτωκός ἐστιν, ἄλλα κάθηται πάθη χαλεπὰ καὶ μεγάλα καὶ δυσαπάλλακτα τῇ λύπῃ προσοικοδομῶν, καὶ προσεμφορῶν αὑτῷ δείματα καὶ φόβους, καὶ ὑποψίας καὶ ταραχὰς, παντὶ θρήνῳ καὶ παντὶ στεναγμῷ καθαπτόμενος· οὔτε γὰρ ἄνθρωπον, οὔτε τύχην, οὔτε καιρὸν, οὔθ' αὑτὸν ἀλλὰ πάντων τὸν θεὸν αἰτιᾶται, κἀκεῖθεν ἐπ' αὐτὸν ἥκειν καὶ φέρεσθαι ῥεῦμα δαιμόνιον ἄτης φησὶ, καὶ, ὡς οὐ δυστυχὴς ὢν, ἀλλὰ θεομισής τις ἄνθρωπος, ὑπὸ τῶν θεῶν κολάζεσθαι, καὶ δίκην διδόναι, καὶ πάντα πάσχειν προσηκόντως δι' αὑτὸν οἴεται. Νοσῶν τε ὁ ἄθεος ἐκλογίζεται καὶ ἀναμιμνήσκεται πλησμονὰς αὑτοῦ καὶ οἰνώσεις, καὶ ἀταξίας περὶ δίαιταν, ἢ κόπους ὑπερβάλλοντας, ἢ μεταβολὰς ἀέρων ἀήθεις καὶ ἀτόπους, ἔπειτα προσκρούσας ἐν πολιτείαις, καὶ περιπεσὼν ἀδοξίαις πρὸς ὄχλον, ἢ διαβολαῖς πρὸς ἡγεμόνα, τὴν αἰτίαν ἐξ αὑτοῦ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἀνασκοπεῖ·

Πῆ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;

Τῷ δὲ δεισιδαίμονι καὶ σώματος ἀῤῥωστία πᾶσα, καὶ χρημάτων ἀποβολὴ, καὶ τέκνων θάνατοι, καὶ

περὶ πολιτικὰς πράξεις δυσημερίαι καὶ ἀποτεύξεις, πληγαὶ θεοῦ καὶ προσβολαὶ δαίμονος λέγονται· ὅθεν οὐδὲ τολμᾷ βοηθεῖν, οὐδὲ διαλύειν τὸ συμβεβηκὸς, οὐδὲ θεραπεύειν, οὐδὲ ἀντιτάττεσθαι, μὴ δόξῃ θεομαχεῖν καὶ ἀντιτείνειν κολαζόμενος· ἀλλ' ὠθεῖται μὲν ἔξω νοσοῦντος ὁ ἰατρὸς, ἀποκλείεται δὲ πενθοῦντος ὁ νουθετῶν καὶ παραμυθούμενος φιλόσοφος· Ἔα με, φησὶν, ἄνθρωπε, διδόναι δίκην, τὸν ἀσεβῆ, τὸν ἐπάρατον, τὸν θεοῖς καὶ δαίμοσι μεμισημένον. Ἔστιν ἀνθρώπου μὴ πεπεισμένου θεὸν εἶναι, λυπουμένου δ' ἄλλως καὶ περιπαθοῦντος, ἀπομάξαι δάκρυον, ἀποκεῖραι κόμην, ἀφελέσθαι τὸ ἱμάτιον· τὸν δὲ δεισιδαίμονα πῶς ἂν προσείποις; ἢ πῆ βοηθήσοις; ἔξω κάθηται σακκίον ἔχων, ἢ περιεζωσμένος ῥάκεσι ῥυπαροῖς· πολλάκις δὲ γυμνὸς ἐν πηλῷ καλινδούμενος, ἐξαγορεύει τινὰς ἁμαρτίας αὑτοῦ καὶ πλημμελείας, ὡς τόδε φαγόντος, ἢ πιόντος, ἢ βαδίσαντος ὁδὸν, ἣν οὐκ εἴα τὸ δαιμόνιον· ἂν δὲ ἄριστα πράττῃ, καὶ συνῇ πράῳ δεισιδαιμονίᾳ, περιθυόμενος οἴκοι κάθηται, περιματτόμενος, αἱ δὲ γρᾶες, καθάπερ παττάλῳ, φησὶν ὁ Βίων, ὅ τι ἂν τύχωσιν, αὐτῷ περιάπτουσι φέρουσαι καὶ περιαρτῶσι.

VIII. *Τὸν Τηρίβαζόν φασιν ὑπὸ τῶν Περσῶν συλλαμβανόμενον, σπάσασθαί τε τὸν ἀκινάκην, εὔρωστον ὄντα, καὶ διαμάχεσθαι· μαρτυρομένων δὲ καὶ βοώντων, ὅτι συλλαμβάνουσιν αὐτὸν βασιλέως κελεύσαντος, αὐτίκα τὸ ξίφος καταβαλεῖν, καὶ τὼ χεῖρε συνδῆσαι παρασχεῖν. Ἆρ' οὖν οὐχ ὅμοιόν ἐστι*

τὸ γινόμενον; οἱ μὲν ἄλλοι διαμάχονται συμφοραῖς, καὶ διωθοῦνται τὰ πράγματα, φυγὰς ἑαυτοῖς μηχανώμενοι, καὶ παρατροπὰς τῶν ἀβουλήτων· ὁ δὲ δεισιδαίμων, οὐθενὸς ἀκούσας, αὐτὸς πρὸς αὐτὸν εἰπὼν, Ταῦτα πάσχεις, ὦ κακόδαιμον, ἐκ προνοίας καὶ θεοῦ κελεύοντος, ἔῤῥιψε πᾶσαν ἐλπίδα, προήκατο ἑαυτὸν, ἔφυγε, διεκρούσατο τοὺς βοηθοῦντας. Πολλὰ τῶν μετρίων κακῶν ὀλέθρια ποιοῦσιν αἱ δεισιδαιμονίαι. Μίδας ὁ παλαιὸς, ὡς ἔοικεν, ἔκ τινων ἐνυπνίων ἀθυμῶν καὶ ταραττόμενος, οὕτως κακῶς ἔσχε τὴν ψυχὴν, ὥστε ἑκουσίως ἀποθανεῖν, αἷμα ταύρου πιών. Ὁ δὲ τῶν Μεσσηνίων βασιλεὺς Ἀριστόδημος, ἐν τῷ πρὸς Λακεδαιμονίους πολέμῳ, κυνῶν λύκοις ὠρυομένων ὅμοια, καὶ περὶ τὴν ἑστίαν αὐτοῦ τὴν πατρῴαν ἀγρώστεως ἀναβλαστανούσης, καὶ τῶν μάντεων τὰ σημεῖα φοβουμένων, ἐξαθυμήσας καὶ κατασβεσθεὶς ταῖς ἐλπίσιν αὐτὸς ἑαυτὸν ἀπέσφαξεν. Ἦν δὲ ἴσως καὶ Νικίᾳ τῷ Ἀθηναίων στρατηγῷ κράτιστον οὕτως ἀπαλλαγῆναι τῆς δεισιδαιμονίας, ὡς Μίδας ἢ Ἀριστόδημος, ἢ φοβηθέντι τὴν σκιὰν ἐκλιπούσης τῆς σελήνης καθῆσθαι περιτειχιζόμενον ὑπὸ τῶν πολεμίων· εἶτα ὁμοῦ τέτταρσι μυριάσιν ἀνθρώπων φονευθέντων ἢ ζώντων ἁλόντων, ὑποχείριον γενέσθαι, καὶ δυσκλεῶς ἀποθανεῖν. Οὐ γὰρ γῆς ἀντίφραξις ἐν μέσῳ γενομένης φοβερὸν, οὐδὲ δεινὸν ἐν καιρῷ ποδῶν σκιᾶς πρὸς σελήνην ἀπάντησις· ἀλλὰ δεινὸν τὸ τῆς δεισιδαιμονίας σκότος, ἐμπεσόντος ἀνθρώπου συγχέαι, καὶ τυφλῶσαι λογισμὸν ἐν πράγμασι μάλιστα λογισμοῦ δεομένοις.

Γλαῦκε, ὅρα· βαθὺς γὰρ ἤδη κύμασι ταράσσεται
Πόντος, ἀμφὶ δ' ἄκρα γυρεῦον ὀρθὸν ἵσταται
νέφος,
Σῆμα χειμῶνος·

τοῦτο ἰδὼν κυβερνήτης εὔχεται μὲν ὑπεκφυγεῖν, καὶ θεοὺς ἐπικαλεῖται σωτῆρας, εὐχόμενος δὲ τὸν οἴακα προσάγει, τὴν κεραίαν ὑφίησι,

Φεύγει μέγα λαῖφος ὑποστολίσας ἐρεβώδεος ἐκ
θαλάσσης.

Ὁ Ἡσίοδος κελεύει πρὸ ἀρότρου καὶ σπόρου τὸν γεωργὸν εὔχεσθαι Διΐ τε χθονίῳ Δημήτερί θ' ἁγνῇ τῆς ἐχέτλης ἐχόμενον· Ὅμηρος δὲ τὸν Αἴαντά φησι τῷ Ἕκτορι μέλλοντα μονομαχεῖν, εὔχεσθαι κελεύειν τοὺς Ἕλληνας ὑπὲρ αὐτοῦ τοῖς θεοῖς, εἶτα εὐχομένων ἐκείνων ὁπλίζεσθαι. Καὶ ὁ Ἀγαμέμνων, ὅτε τοῖς μαχομένοις προσέταξεν,

Εὖ μέν τις δόρυ θηξάσθω, εὖ δ' ἀσπίδα θέσθω,

τότε παρὰ τοῦ Διὸς αἰτεῖ,

Δός με κατὰ πρηνὲς βαλέειν Πριάμοιο μέλαθρον.

ἀρετῆς γὰρ ἐλπὶς ὁ θεός ἐστιν, οὐ δειλίας πρόφασις. Ἀλλὰ Ἰουδαῖοι, σαββάτων ὄντων, ἐν ἀγνάμπτοις καθεζόμενοι, τῶν πολεμίων κλίμακας προστιθέντων, καὶ τὰ τείχη καταλαμβανόντων, οὐκ ἀνέστησαν, ἀλλ' ἔμειναν ὥσπερ ἐν σαγήνῃ μιᾷ τῇ δεισιδαιμονίᾳ συνδεδεμένοι.

IX. Τοιαύτη μὲν ἐν τοῖς ἀβουλήτοις καὶ περιστατικοῖς λεγομένοις πράγμασι καὶ καιροῖς ἡ δεισιδαιμονία· βελτίων δὲ οὐδὲν οὐδὲ ἐν τοῖς ἡδίοσι τῆς ἀθεότητος. Ἥδιστα δὲ τοῖς ἀνθρώποις ἑορταὶ, καὶ

εἰλαπίναι πρὸς ἱεροῖς, καὶ μυήσεις καὶ ὀργιασμοὶ, καὶ κατευχαὶ θεῶν καὶ προσκυνήσεις. Ἐνταῦθα τοίνυν σκόπει τὸν ἄθεον, γελῶντα μὲν μανικὸν καὶ Σαρδώνιον γέλωτα τούτοις ποιουμένοις, καί που παραφθεγγόμενον ἀτρέμα πρὸς τοὺς συνήθεις, ὅτι τετύφωνται καὶ δαιμονῶσιν οἱ θεοῖς ταῦτα δρᾶσθαι νομίζοντες, ἄλλο δὲ οὐδὲν ἔχοντα κακόν. Ὁ δὲ δεισιδαίμων βούλεται μὲν, οὐ δύναται δὲ χαίρειν, οὐδὲ ἥδεσθαι·

Πόλις δὲ ὁμοῦ μὲν θυμιαμάτων γέμει,
Ὁμοῦ δὲ παιάνων τε καὶ στεναγμάτων

ἡ ψυχὴ τοῦ δεισιδαίμονος. Ἐστεφανωμένος ὠχριᾷ, θύει καὶ φοβεῖται, εὔχεται φωνῇ παλλομένῃ, καὶ χερσὶν ἐπιθυμιᾷ τρεμούσαις· καὶ ὅλως ἀποδείκνυσι τὸν Πυθαγόρου λόγον φλυαρὸν, εἰπόντος, Ὅτι βέλτιστοι γινόμεθα πρὸς τοὺς θεοὺς βαδίζοντες· τότε γὰρ ἀθλιώτατα καὶ κάκιστα πράττουσιν οἱ δεισιδαίμονες, ὥσπερ ἄρκτων φωλεοῖς, ἢ χειαῖς δρακόντων, ἢ μυχοῖς κητῶν, τοῖς τῶν θεῶν μεγάροις ἢ ἀνακτόροις προσιόντες.

X. *Ὅθεν ἔμοιγε καὶ θαυμάζειν ἔπεισι τοὺς τὴν ἀθεότητα φάσκοντας ἀσέβειαν εἶναι, μὴ φάσκοντας δὲ τὴν δεισιδαιμονίαν. Καίτοι γε Ἀναξαγόρας δίκην ἔφυγεν ἀσεβείας ἐπὶ τῷ λίθον εἰπεῖν τὸν ἥλιον. Κιμμερίους δὲ οὐδεὶς εἶπεν ἀσεβεῖς, ὅτι τὸν ἥλιον οὐδ' εἶναι τοπαράπαν νομίζουσι. Τί σὺ λέγεις; ὁ μὴ νομίζων θεοὺς εἶναι, ἀνόσιός ἐστιν; ὁ δὲ τοιούτους νομίζων, οἵους οἱ δεισιδαίμονες, οὐ μακρῷ δόξαις ἀνοσιωτέραις σύνεστιν;* Ἐγωγ' οὖν ἂν ἐθέλοιμι μᾶλ-

λον τοὺς ἀνθρώπους λέγειν περὶ ἐμοῦ, μήτε γεγονέναι τοπαράπαν μηδὲ εἶναι Πλούταρχον, ἢ λέγειν, ὅτι Πλούταρχός ἐστιν ἄνθρωπος ἀβέβαιος, εὐμετάβολος, εὐχερὴς πρὸς ὀργὴν, ἐπὶ τοῖς τυχοῦσι τιμωρητικὸς, μικρόλυπος· ἂν καλῶν ἐπὶ δεῖπνον ἑτέρους, παραλίπῃς ἐκεῖνον· ἂν, ἀσχολίας σοι γενομένης, ἐπὶ θύραις μὴ ἔλθῃς· εἰ μὴ προσείπῃς· διέδεταί σου τὸ σῶμα προσφὺς, καὶ συλλαβὼν ἀποτυμπανιεῖ τὸ παιδίον, ἢ θηρίον ἔχων τοῖς καρποῖς ἐφήσει, καὶ λυμανεῖται τὴν ὀπώραν. Τοῦ Τιμοθέου τὴν Ἄρτεμιν ᾄδοντος ἐν Ἀθήναις, καὶ λέγοντος, Θυάδα, φοιβάδα, μαινάδα, λυσσάδα, Κινησίας ὁ μελοποιὸς ἐκ τῶν θεατῶν ἀναστὰς, Τοιαύτη σοὶ, εἶπε, θυγάτηρ γένοιτο. Καὶ μὴν ὅμοια τούτοις καὶ χείρονα περὶ Ἀρτέμιδος οἱ δεισιδαίμονες ὑπολαμβάνουσιν, αἵ τε κἂν ἀπ᾽ ἀγχόνας ἀΐξασα, αἵ τε καλεχόνα κναίσατε, αἵ τε κἂν ἔκκεκρος μαίουσα ἂν πεφυρμένα ἐσῆλθες, αἵ τε καὶ ἐκ τριπόδων καθ᾽ ἑρμάτευσιν ἐπισπώμενα τῷ παλαμναίῳ συμπλεχθεῖσα. Οὐδὲν δὲ τούτων ἐπιεικέστερα φρονήσουσι περὶ Ἀπόλλωνος, περὶ Ἥρας, περὶ Ἀφροδίτης, πάντας γὰρ τούτους τρέμουσι καὶ δεδοίκασι. Καίτοι τί τοσοῦτον ἡ Νιόβη περὶ τῆς Λητοῦς ἐβλασφήμησεν, οἷον ἡ δεισιδαιμονία πέπεικε περὶ τῆς θεοῦ τοὺς ἄφρονας; ὡς ἄρα λοιδορηθεῖσα κατετόξευσε τῆς ἀθλίας γυναικὸς

Ἓξ μὲν θυγατέρας, ἓξ δ᾽ υἱεῖς ἡβώοντας.

οὕτως ἄπληστος ἀλλοτρίων κακῶν ἦν καὶ ἀνίλαστος. Εἰ γὰρ ἀληθῶς ἡ θεὸς χολὴν εἶχε, καὶ μισοπόνηρος ἦν, καὶ ἤλγει κακῶς ἀκούουσα, καὶ μὴ κατεγέλα τῆς

ἀνθρωπίνης ἀμαθίας καὶ ἀγνοίας, ἀλλ' ἠγανάκτει· τούτους ἔδει τοξεῦσαι τοὺς τοσαύτην ὠμότητα καὶ πικρίαν καταψευδομένους αὐτῆς, καὶ τοιαῦτα γράφοντας καὶ λέγοντας. Τῆς γοῦν Ἑκάβης προβαλλόμεθα τὴν πικρίαν ὡς βάρβαρον καὶ θηριώδη, λεγούσης,

— τοῦ ἐγὼ μέσον ἧπαρ ἔχοιμι
Ἐσθέμεναι προσφῦσα.

Τὴν δὲ Συρίαν θεὸν οἱ δεισιδαίμονες νομίζουσιν, ἂν μαινίδα τις ἢ ἀφύας φάγῃ, τὰ ἀντικνήμια διεσθίειν, ἕλκεσι τὸ σῶμα πιμπλάναι, συντήκειν τὸ ἧπαρ.

XI. Ἆρ' οὖν τὸ μὲν λέγειν τὰ φαῦλα περὶ τῶν θεῶν, ἀνόσιον, τὸ δὲ δοξάζειν, οὐκ ἀνόσιον; ἢ καὶ τὴν φωνὴν ἄτοπον ἡ δόξα ποιεῖ τοῦ βλασφημοῦντος; Καὶ γὰρ ἡμεῖς τὴν βλασφημίαν, ὅτι δυσμενείας σημεῖόν ἐστι, προβαλλόμεθα· καὶ τοὺς κακῶς ἡμᾶς λέγοντας, ἐχθροὺς νομίζομεν, ὡς καὶ ἀπίστους καὶ κακῶς φρονοῦντας. Ὁρᾷς δὲ, οἷα περὶ τῶν θεῶν οἱ δεισιδαίμονες φρονοῦσιν, ἐμπλήκτους, ἀπίστους, εὐμεταβόλους, τιμωρητικοὺς, ὠμοὺς, μικρολύπους ὑπολαμβάνοντες· ἐξ ὧν ἀνάγκη καὶ μισεῖν τὸν δεισιδαίμονα καὶ φοβεῖσθαι τοὺς θεούς. Πῶς γὰρ οὐ μέλλει, τὰ μέγιστα τῶν κακῶν αὐτῷ δι' ἐκείνους οἰόμενος γεγονέναι, καὶ πάλιν γενήσεσθαι; μισῶν δὲ θεοὺς καὶ φοβούμενος, ἐχθρός ἐστι· κἂν δέδιε καὶ προσκυνεῖ καὶ θύει, καὶ κάθηται πρὸς ἱεροῖς, οὐ θαυμαστός ἐστι· καὶ γὰρ τοὺς τυράννους ἀσπάζονται, περιέπουσι, χρυσοῦς ἀνιστᾶσιν, ἀλλὰ μισοῦσι σιγῇ, κάρτα θύοντες. Ἀλέξανδρον Ἑρμόλαος ἐθερά-

καὶ σοφὸν καὶ πλούσιον, πειθοῖ καὶ λόγῳ κατέχ
τα τὰς ψυχὰς, ᾅδην ὠνομάσθαι. Ξενοφάνης ὁ
φυσικὸς τοὺς Αἰγυπτίους, κοπτομένους ἐν ταῖς ἑ
ταῖς καὶ θρηνοῦντας ὁρῶν, ὑπέμνησεν οἰκείως·
τοι, φησὶν, εἰ μὲν θεοί εἰσι, μὴ θρηνεῖτε αὐτο
εἰ δὲ ἄνθρωποι, μὴ θύετε αὐτοῖς.

XIV. Ἀλλ' οὐδὲν οὕτω πολυπλανὲς καὶ πολυ
θὲς νόσημα, καὶ μεμιγμένον ἐναντίαις δόξαις καὶ
χομέναις μᾶλλον, ὡς τὸ τῆς δεισιδαιμονίας. Φ
κτέον οὖν αὐτὴν ἀσφαλῶς τε καὶ συμφερόντως·
ὥσπερ οἱ λῃστῶν ἢ θηρίων ἔφοδον, ἢ πῦρ ἀπερισ
πτως καὶ ἀλογίστως περιφεύγοντες, ἐμπίπτουσιν
ἀνοδίας βάραθρα καὶ κρημνοὺς ἐχούσας. Οὕτως γ
ἔνιοι φεύγοντες τὴν δεισιδαιμονίαν, ἐμπίπτουσιν
ἄθεότητα τραχεῖαν καὶ ἀντίτυπον, ὑπερπηδήσαν
ἐν μέσῳ κειμένην τὴν εὐσέβειαν.